

(تاللانغان هېكايىلەر)

قوتلۇق ۋەتەن

مىللەتلەر نەشرىياتى

قوتلوق تېرى

(تاللانغان ھېكايىلەر)

«تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى
روزىمەھەممەت جۇمە نەشرگە تەييارلىدى

مىللەتلەر نەشرىياتى

民族出版社
藏书之章

تۇز گۇچىدىن

مەزكۇر توپلامغا يېقىنقى ئۇچ يىلدىن بۇيان «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان بىر قىسىم مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر تاللاپ كىرگۈزۈلدى. بۇ ھېكايىلەرنىڭ تولىسى ئىجادىيەتتە ياخشى مېۋە بېرىشكە باشلىغان بىر قىسىم ئۆمىدلىك ياش ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرى بولۇپ، ئۇنىڭ بەزىلىرى "تارىم مۇكاپاتى"غا، بەزىلىرى "ئالتۇن چاغ" مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن، يەنە بەزىلىرى خەنزۇچە تەرجىمە قىلىنىپ خەنزۇچە ژۇرناللاردا تونۇشتۇرۇلغان.

بۇ توپلامنى تۈزۈشتە سۈپەتلىك ۋە ساغلام ئەسەرلەرنى تاللاشقا تىرىشتۇق. بۇ جەھەتتە يېڭىدىن ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقان ياش ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرى كۆپرەك ئېتىبارغا ئېلىندى.

بۇ توپلامغا كىرگۈزۈشتە ئەسەرلەر باشقىدىن تەھرىرلىنىپ ئىچىملاندى، بەدىئىيلىكى كۈچەيتىلدى.

توپلام تۈزۈشتىكى تەجرىبىمىزنىڭ كەم، سەۋىيىمىزنىڭ چەكلىك بولۇشى تۈپەيلىدىن سادىر قىلىپ قويغان نۇقسانلار ئۈستىدە كەڭ كىتابخانلارنىڭ تەنقىدىي پىكىر بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

1991 - يىل، ئۇرۇمچى.

مۇندەرىجە

تۇل خوتۇن ..... ئۆمەرجان ساۋۇت (1)
بۇ چۇش ئەمەس..... مەمتىمىن ھوشۇر (12)
مۇڭگۇز ..... توختى ئايۇپ (47)
قارىغايسۇ جىلغىسىدىكى كۆلكە ۋە كۆز يېشى.....زوردۇن سابىر (93)
سادا ..... زۇلپىقار (121)
ئىمامنىڭ خوتۇنى ..... ئاتاۋۇللا تۇرسۇنتوختى (143)
يېڭى قوشنا ..... نۇرمەھەممەت توختى (166)
ھاڭگىرت كۆلى ..... خالىدە ئىسرايىل (210)
قۇتلۇق كېچە .....تۇردىھاجى ئابدۇغۇپۇر (250)
ئايالىمنىڭ كۇندىلىك خاتىرىسى ..... ئەنۋەر غۇپۇر (286)
گۈزەل قىرغاق ..... ماخمۇت مەھەممەت (315)
سىزنى سۆيەتتىم .....ياسىن نىياز (335)
ھالاكەت ..... پەرھات تۇرسۇن (369)

تـۇل خـوتۇن

روزىخان ئانا تۇگمەنچىنىڭ ئالدىدا تولىمۇ تەڭقسىلىقتا قالـدى. ئۇ تۇگـمەننىڭ تاقىلدىغـۇچـى بىلەن ھەپىلىشـۇاتـقان مىرزاخۇنغا قاراپ ئاغزىـنى نەچچە رەت ئۆمەلـلىدىيۇ، يەنىلا گەپ قىلالمىدى. قوللىرى تىترىگەن ھالدا ئۇن قاچىلانغان خۇرجۇننىڭ ئىزمىـلىرىـنى ئېتىشكە باشلىدى. لېكىن چىـگـكەن ئىزمـلارنى يېـشـۇېتىـپ يەنە باشقىدىن چىگەتتى. ئۇ چاي قاينىغۇدەك ۋاقىتنقـىـچـە ئۆزىنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقنى سەزمىگەن ھالدا ئەنە شۇ تىنىمسىز ھەرىكەتـلەرنى تەكرارلىدى.

"دېسەممىكىن. مەيلى، دەي ئەمدى" دەپ بىر قارارغا كەلدى ئۇ كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكى بىلەن يۈز ـ كۆزلىرىدىكى قورۇقلارغا سىڭىـشـىـپ كەتكەن ئۇن توزۇنـدىـلىرىـنى سۈرتەۋېتىـپ، ئاندىن قوللىرىـنى قوۋۇشتۇرغان ھالدا كۆزلىرىنى تۇگمەنچىگە ئۇمىد بىلەن تىكتى:

ـــ ئۇكام مىرزاخۇن، ـــ دەپ گەپ باشلىدى موماي ئىشەنچىـسىز ھالدا، ـــ سىلىنى نېمە دەر ـ نېمە ئەمەس دەپ ئېغىز ئاچالمىدىم... ھېلىقى سار يېگۇر مېكىيانلارمۇ تۇغماس بولۇپ كەتتى... ـــ بۇ چاغدا مىرزاخۇن قىلىۋاتقان ئىشىنى تۇگەتكەنىدى، ـــ بۇگۈن ئىككى قولۇمنى بۇرنۇمغا تىقىپلا كەپتىـمەن. ئەمـدى... ئەمـدى، يەنە شۇ يۇزۇمنى داپـتەك قىلىپ گۆشـىـپ تۇرىـدىـغان بولدۇم، ئۇكام بۇ نۆۋەتـمۇ

خاپا بولماي، خەتلەپ قويسلا بوپتىكەن. بۇگۈن ـ ئەتە قولۇمغا پۇل كىرسە...ھە، مەنمۇ مۇنداق قىلىنىلىق قىلىپ تۇرماسمەن. مۇشۇ قېتىم، ئۆكام، ئاۋۋالقىسى بىلەن قوشۇپ خەتلەپ قويسلا، ئۇنداق قىلماي... خۇدايىم ساۋابىنى بېرەر.

مىرزاخۇن بېشىدىكى كونا ئاق تۇمىقىنى ئېلىپ قاقتى ۋە بىرھازا بېشىنى قاشلاپ تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، تۇگىمەنسىنىڭ ئىچىدىكى قازناق ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۇ يەردىن مەكتەپ بالىلىرى ئىشلىتىدىغان بىر تىترەت دەپتەر ئېلىپ چىقتى ۋە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ دەپتەرنى تىزىغا قويدى. بارمىقىنى ھۆلىدەپ دەپتەرنى ۋاراقلاشقا باشلىدى. "ئارا مەھەللە" دېگەن ۋاراقنى ئېچىپ، "روزىخان يۈسۈپ" دېگەن ئىسمىنىڭ ئۈستىگە قاغىنىڭ تۈمشۇقىچىلىك ئۆزۈن-لۇقتىكى قېرىنداش قەلمىنى تىرىدى. ئاندىن قەلەمنىڭ ئۇچىنى سولغا سلجىتىپ "تۆت مو ئالتە پۇك" دېگەن خەتلەرنىڭ ئارقىسىغا "ئىككى مو يەتتە پۇك" دەپ يازدى. ئاشۇ مەشغۇلاتلاردىن كېيىن ئۇ بېشىنى يەنە بىر نۆۋەت قاشلىۋېتىپ چىرايىدىن يا رازىلىق، يا خاپىلىق ئالامەتلىرىنى تاپقىلى بولمايدىغان بىر ھالەتتە روزىخان ئانىغا كۆڭلىدىكىنى چىقاردى:

ـــ ئەمىسە، يېزىپ قويۇشنىغۇ قويدۇم. ئەمدىزە، ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپ قالمىسۇن! بىر ئامال قىلىپ پاتراق بېرىۋېتەلا... مەنمىغۇ ئۇنچىۋالا گىرىلاردىن ئەمەس، ئەمدى شۇنداق بولسىمۇ ھەممىمزگە پۇل لازىم بولىدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ يىل كەسىپىي تۇگىمەنچى دەپ ئايرىپ قويۇپ يەرنىمۇ ئازراق بېرىپ قويدى بۇ خەق، بالا ـ چاقىلار بىلەن قېينىلىپ قالدىغانىدەك تۇرىمەن. بۇنداق دېسەم كۆڭۈللىرىگە كېلىپ قالمىسۇن يەنە. بەزى خېلى قول ئىلكىدە

بارلارمۇ مېنى بوزەك قىلىپ، تۆگىمەن غەلىتسىنى تا شۇ كەمگىچە بەرمەي يۇرىدۇ.

روزىخان ئانا مىرزاخۇننى بۇنچىلىك ئادەمگەرچىلىك قىلار دەپ ئويلىمىغان بولسا كېرەك، ئۇنىڭغا تەكرار-تەكرار مىننەتدارلىق بىلدۈرگەندىن كېيىن، مىرزاخۇننىڭ ھېلىقى گەپلىرىنى قۇۋۋەتلەپ كەتتى:

— شۇنداق، ئۇكام، شۇنداق، — دەيتتى موماي ياندۇرۇپ- ياندۇرۇپ، — ۋاي شۇنداق بولمامدىغان!... مەن بېرىۋېتىمەن ئۇكام، سىلىمۇ ئۇنىڭغىچە مەھەللە تەرەپلەرگە ئۆتۈپ قالاملا تېخى! مەنمۇ مۇنداقلا ئۆتمەسمەن! مەن بېرىۋېتىمەن...

— راست، ناھىيىدىن ئادەم چىقىپتىمىش دېگەن گەپنى ئاڭلاپ قالدىم، — مىرزاخۇن ئورنىدىن تۇرۇپ دەپتەرنى ئىشىكنىڭ ئارقىسىدىكى قوزۇققا ئىلدى، — بۇ تۇنۇگۈن چۈشتە بولغان گەپ. ماۋۇ... ھېلىقى ئاقتامدىكى كەنجىخاچامنىڭ ئوغلى قۇۋەك ئازراق قوناقنى كۆتۈرۈپ كەپتىكەن، ئولتۇرۇپ شۇ گەپنى قىلدى.

— تاڭەي، — دېدى ئانا بۇ ئىشتىن ئۆزىنىڭ بىخەۋەرلىكىنى بىلدۈرۈپ، — كەلسىمۇ كەلگەندۇ. ئۆلۈشكۈن خەلىچخانىنىڭ ئۆيىگە كىرسىن سوراپ بارسام، يوچۇن-يوچۇن ئۇچەيلەن سابىراخۇننىڭ ئۆيىدىن چىقىپ، كىبىراخۇننىڭ ئۆيىگە مېڭىپتىكەن. قۇۋەك شۇلارنى دېدىمىكىن؟

تۆگمەننىڭ ئاراش ئىشىكىدىن يېڭى كۆتۈرۈلگەن قۇياشنىڭ شولىسى چۈشتى. شولا سىزىقىدا ئۇن توزۇنىدىلىرىنىڭ ئۇششاق زەررىچىلىرى چىمىرلايتتى. تۆگمەننىڭ ئىچى سوغۇق ئىدى. ئانىنىڭ دولىسىنى سوغۇق قورۇشقا باشلىدى. ئۇ، يان مورىلىق

ئوچاقنىڭ ئالدىغا سلىجىدى ۋە ئوچاقنىڭ سىرتىدا تۈتۈن چىقىرىپ تۇرغان قوي قىغىنى كۆزۈل ئۇستىگە تاشلىدى. ئاندىن لاخشىگىر بىلەن ئوتنى چوڭچىلىدى. ئوت بىرئاز يېلىنجىدى. مىرزاخۇن چۆگۈننى چوغ ئۇستىگە باسۇرۇپ قويغاندىن كېيىن، كەشتىلەنگەن خالتىسىدىن موخۇركا ئېلىپ ئورىدى. روزىخان ئانا سۇس يېلىنجاپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا تىكىلىپ بىردەم تۇرغاندىن كېيىن ئۆھ تارتىپ قويۇپ داۋام قىلدى:

ــ چىققان بىلەنغۇ بىزدەكلەرنىڭ ئۆيىگە بېرىپ "ھالىڭ نېچۈك" دەپ سوراپ قويمايدىكەن. "بېيىغانلارنى يۆلەيمىز" دەپ شۇلارنىڭ ئۆيىگە پاتمە ئوقۇپ قويۇپلا كېتىدىكەنغۇ ئۇلار.

ــ ئۇلارنىڭ بىرسىنى ياش بالىكەن دەيدۇ، يەنە بىرسى ئوتتۇرا ياشلىق ئايالمىش. ئۇلارنىڭ تۇنۇگۈن ئاشۇاقتى بىلەن ئايدۆمبەل تەرەپتىن چىقىپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەنلەر باركەن.

تۇگمەننىڭ ئىچى سەل يىللىغاندەك بولدى. ئوچاقتىن ئىس كۆتۈرۈلەتتى. ئۇي ئىچىنى قاڭسىق قوي قىغىنىڭ ھىدى قاپلىدى. ئوچاقتىكى كونا مىس چۆگۈندىن شىڭىلدىغان ئاۋاز ئاڭلىناتتى.

مىرزاخۇن تاماكىسىنى تۈتاشتۇرۇپ، ئاغزىدىن بۇلۇتتەك قويۇق ئىس چىقاردى.

ــ ئۇلار كېلىپلا بەزى كىشىلەرگە ئاشلىق، بەزىلەرگە لاتا ــ پىتە خەتلىدى، بىزگىمۇ ئالتە مېتر چىپەرقۇت، 120 جىڭ قوناق خەتلىدى دەيدىغۇ؟ قۇۋەكنىڭ گېپىگىغۇ ئىشەنگىلى بولمايدۇ...

ــ شۇنداق بولسىمۇ بولغاندۇ.

ــ سىلىگىمۇ خەتلەپ قويارمۇ؟

ــ قانداق قىلارىكىن. ھال ــ كۈنۈمىغۇ قەدىر ــ ئەھۋال ئۆتۈۋا-

تىدۇ. كەنجىخانغا خەتلىگەن يەردە مېنى ئايرىپ قويماس. ئۇزاقى يىلى قىشتا ئۇچ مېتر كاجى بەرگەندە بېشىم ئاسمانغا تاقاشقۇدەك بولغاندى، ئەمما ئادەمنىڭ يۈزى چىدىمايدىكەن. بۇ قېتىم بېرىمىز دېسەمۇ ئالماسمەن، ئۆكام. شۇ يىلى ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىكى كونا قوتانىنىڭ ئورنىغا چامغۇر تېرىغاندىم. چامغۇر تازا ئۇنگىلى تۇرغاندا هېلىقى ئابلىزاخۇن دېگەن كاززاپ "سىز تۇل خوتۇن بولغاندىن كېيىن جىنىڭزغا چۇشلۇق تېرىك. نېمانچە ئاچكۆزلۈك قىلمىسز، ئۇ يەرگە مەن قىچا چېچىپ قويايي، خىجالىتىڭىز بولسا، ماڭا ئېيتىسىڭىز، ئىشىڭىز هەل ئەمەسمۇ؟" دەپ هېلىقى يەرنىمۇ تارتىۋالدى. بىر كۈنى "سوپۇن ئالاي دېۋىدىم، بەش موچەن ئۇتنە قىلىپ تۇرۇڭ" دېسەم، "بېرىپ هۆكۈمەتكە دەڭ، قۇتقۇزۇش بەرسۇن" دېمەسمۇ هېلىقى زەڭگى! غەققدە بولۇپ ئارقامغا ياندىم... بولمىسا، هېلىقى يەردىن ئەڭ ئاز دېگەندە ئۇچ تاغار چامغۇر ئالاتتىم دېسىلە. ساتسام پۇل دېگەن شۇ ئەمەسمۇ!؟

ـــ ئۇغۇ ئەزەلدىن رەهمسىز بىرنېمە بولىدىغان.

ـــ سابىراخۇننىڭ تۆگىلىرىنى زىغىرىغا قويۇۋەتكەنلىكى توغرۇ-لۇقمۇ ناهىيىدىن چىققانلارغا پىكىرىمىنى قويارمەن. شۇ توغرۇلۇق هوشۇرەمگە پىكىر قىلسام، گېپىمنى تىڭشىماق ئۈياقتا تۇرسۇن، تېخى: "سىز، تولىمۇ دادخور بولۇپ كېتىپسىز. بېيىغانلارنىڭ ئالدى ـ ئارقىسىدىن ئۇندىق ئاغزىڭىزغا كەلگىنىچە سۆز ـ چۆچەك تارقىتىپ يۈرمەڭ. سىزگە هۆكۈمەت قاراۋاتىدۇغۇ؟" دەپ بىرمۇنچە كايىدى، كۆرسىلە. بولمىسا زىغىرىم تازا ئوخشىغان. زىغىر پىشاي دەپ قالغاندا سابىراخۇننىڭ تۆت تۆگىسى كېلىپ بىر كېچە يېپتۇ. ماڭا تۆت چارەكچە بىرنېمە قالدى. بولمىسا 150 كويلۇق بىرنېمە

ساتاتتىم دېسىلە.

مومايى توختمماي سۆزلەيتتى.

مىرزاخۇن يەنە تاماكا يۆگىدى.

ــ ھېلىقى تەخەيگىزە بەكمۇ ئىچىم ئاغرىيدۇ، ــ دەيتتى روزىخان ئاتا، ــ بۇ ۋاقتىچە راسا چوڭ ئېشەك بولاتتى دېسىلە، ئۇكام. خەۋەرلىرىدە باردۇر، بۇلتۇر 1 ــ ئايدا ئىمىن دېگەن خولىگادەن "بۇغدىيمنى بېزەپ قىلىۋەتتى" دەپ ئىككى قۇلىقىنى تۇۋۇدىن كېسىۋېتىپتۇ. شۇنىڭدىن ئون كۈن بۇرۇن 50 كويغا ماڭا بېرىڭ دېۋىدى، مەن ئۇنىمغان، شۇنىڭغا غومى بار چېغى! بۇ توغرۇلۇق ھېمىت شۇجىغا ئەرز قىلسام: "بىز سۈرۈشتە قىلىلى" دەپ قويۇپ جىمىپلا كەتتى. قوشتامدىكى سىڭلىنىڭ ئېرى تالىشپ "ماڭا 80 كويغا بەرسىلە، مەن ئېشەك قىلۋالاي" دېسە، بەرمەپتىكەنمەن. مانا ئەمدى مىڭ پۇشايمان! سوغۇق ئۆتۈپ كېتىپمىدىكىن، ئۇزاق قالمايى ئۆلۈۋالدى كۆرسىلە، ھېلىقى تەخەي... ئۇكام مىرزاخۇن، مەن سۆزلەپلا كېتىپتىمەن. كۈنمۇ بىرمەھەل بوپتۇ. مەن ياناي، سىلىنمۇ تازا ئاۋارە قىلدىم.

ــ ياقەي، تازا ئوبدان مۇڭدىشۋالدۇق. بىردەم تەخسە قىلسىلا، ماۋۇ چاي قاينىسۇن...

ــ رەھمەت ئۇكام، رەھمەت شۇنداق دېگەنلىرىگە.

مىرزاخۇن روزىخاننىڭ خۇرجۇنىنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ چىقىپ ئېشەككە ئارتتى.

ــ ئۆيدە نان قالماپتىكەن، قورۇقلا قايتىدىغان بوللا.

ــ ياقەي، ئۇكام، خۇداغا ئامانەت. بالىلىرى بىلەن تەڭ قېرىغىلى نېسىپ قىلسۇن، ئىگەكىم.

روزىخان ئانا ئېشىكىنى تۇگىمەن ئېرىقىنىڭ قىرىغا تارتىپ مىندى ـ دە، ئېشەكنىڭ بېشىنى سۇ يالاپ كەتكەن تۇگىمەن يولىغا بۇرىدى ۋە قاغجىراپ كەتكەن ئۆتۈك بىلەن سۇر ئېشەكنىڭ بېقىنىغا تەپتى.

كۈن ئاشۇاقتى بولغاندى. يول ئۇستىگە نېپىز بىر قەۋەت مۇز توڭلىغان بولۇپ، ئەمدىلىكتە تىك چۈشۈۋاتقان كۈن نۇرىدا ئېرىشكە باشلىغاندى. تاقىلانغان ئېشەكنىڭ پۇتى مۇز ئۇستىگە چۈشكەنىدە، ئۇنىڭدىن كورس، كورس قىلىغان ئاۋاز چىقاتتى. ئانا كېتىۋېتىپ خۇرجۇنىنىڭ ئىزىلىرى ئارىسىدىن چىقىپ قالغان قوناق ئۇنىغا كۆزى چۈشتى ـ دە، ئۇنىڭدىن بىر ـ ئىككى چىمدىم ئېلىپ ئالقىنىغا تۆكتى ۋە بارماقلىرى بىلەن مىجىپ كۆرگەندىن كېيىن ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلىدى: "يىرىكرەك چىقىپ قالغانمۇ، نېمە؟ خېلى ئوبدان قۇرۇتقاندەك قىلۇېدىم." ئانىنىڭ خىيالى ئەمدى قانداقتۇر سېرىق مېكىيانىغا بۇرالدى. "شۇ مېكىيانىنى ساتمىسام بولغانىكەن... كاللام نەگە كېتىۋېدىكىن، پۇلىنمۇ تېخىچە تېپىۋالالمىدىم. يەپ كەتمەس ئىش قىلىپ... بىكار سېتىۋېتىپتىمەن شۇ مېكىيانىنى. كۈن ئاشۇرماي تۇغۇپ بېرىدىغان ئوبدانمۇ توخۇدى..."

روزىخان ئانا ئۆزى بىلەن ئۆزى ئەنە شۇنداق سۆزلىشىپ كېتىۋاتقانىدا ئالدىدىن ئېشەكلىرىنىڭ دۆكۈرلىگەن ئاياغ ئاۋازى ئاڭلاندى ـ دە، خىيالى چېچىلىپ كەتتى.

تۆت ئېشەككە چوڭ قىل تاغارلاردا تىكمە بۇغداي ئارتىلغاندى. ئېشەكلەرنىڭ تىقىملىرى ئېگىلگەنىدى. ئىنجىقلاپ قەدەم تاشلىشاتتى. بۇرۇن تۆشۈكلىرىدىن ھور چىقاتتى.

ـــ روزىخاچامكەنغۇ بۇ، ـــ دېدى ئات ئۇستىدە گىدىيىپ ئولتۇر-

غان ئېگىز بويلۇق، چىرايى قارامتۇل بىر كىشى قامچىسىنى مايلاپ پارقىرىتىلغان ئۆڭتۇكىگە ئۇرۇپ تۇرۇپ.

روزىخان ئانا بېشىنى كۆتۈردى ـ دە ئۇنى تونۇدى. لېكىن نېمىشقىدۇ ئۇنىڭ قاما تۇمقى بىلەن يېشىل كۆزەينەكى ئانىنىڭ كۆزىگە سىغمىدى. "كۆزەينەك تاقىۋالغىنى نېمىسى، بۇ ئابلىزا-خۇنىڭ؟..." دەپ ئويلىدى ئۇ.

ـــ تۇگمەنگە ماڭغان ئوخشاملا؟

ـــ ھەئە. تۇگمەنگە... تۇگمەن بېسىق ئەمەستۇ؟

ـــ بېسىق ئەمەسكەن. باش توخۇ بىلەن قۇيۇۋۇدىم، كۇن قىزىلدا چېقىپ بولدى.

ـــ جىقراق تارتماي، ئۇن دېگەننى...

ـــ بارى شۇكەن. سىڭلىم چىقارتقان قوناقتى. بۇغداي ئۇنى بىلەن قېتىش ـ قۇداش قىلاي دەپ تارتىپ چىقتىم.

ـــ ھىم، ھە، بوپتۇ.

ئۇلار ئايرىلىشتى. تۆت چامدام نېرىغا ئۆتكەن روزىخان ئانا ئېشكىنى توختاتتى ۋە ئارقىسىغا قايرىلىپ ئابلىزاخۇنغا توۋلىدى. ئۇنىڭ ناھىيىدىن چىققانلارنىڭ كەتكەن ـ كەتمىگەنلىكىنى بىلگۈسى كېلىپ قالدى. چۈنكى، ئابلىزاخۇنىڭ بايا، ئۆزىنىڭ يوغان ـ يوغان تۆت تاغىرى بىلەن ئانىنىڭ ئاستىدا ئاران كۆرۈنۈپ تۇرغان كىچىككىنە خۇرجۇننى سېلىشتۇرۇپ كۆرۈپ "ھىم، ھە، بوپتۇ" دېگىنىنى ئاڭلىغاندا، دەرھال ناھىيىدىن چىققانلار ئېسىگە كەلگەندى.

ـــ ناھىيىدىن ئادەم چىقىپتۇ دېگەندەك قىلىۋىدى، كەتكەنمىدۇيا بارمىدۇ؟ سېلى كۆرەللىمۇ؟

ـــ چوقۇر بىر خوتۇن بىلەن سەپرىق تۈك بىر بالا بىللە يۇرىدىغۇ؟

ـــ ئۇنداقتا، بارىكەن دېسىلە؟

ـــ ھەئە. بار! لاتا ـ پىستەيۇ، ئوزۇق ـ تۆلۈك خەتلەپ يۇرگۈدەكمىشقۇ ئۇ خەق! چاپسانراق بېرىپ سىلىمۇ تېگىشلىكلىرىنى ئېلىۋالسىلا، لاتا ـ پىتىدىن قۇرۇق قالمىسلا يەنە!

شۇنىڭدىن كېيىن ھەر ئىككىيلەن ئۆز يوللىرىغا چۈشتى.

ئانىنىڭ جۇدۇنى ئۆرلىدى. ئۇ، ئون ـ ئونبەش قەدەم نېرىغا بېرىپ كىشى ئاڭلىيالمىغۇدەك دەرىجىدە ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ سۆزلەپ كەتتى:

ـــ ئۇ، ئوش، گەپ قىلمىسامغۇ بولغان! چېچەك چىققۇر ئاغزىمغا مىڭ لەنەت! نېمىدەپ سۆزلەيمەن ھە شۇ زەڭگىگە. تېخى "خەق" دەيدۇ؟ سەنمۇ تۆت كۈن ئاۋۇال بەش بالاڭنى ئاران بېقىپ يۇرگەن گاداي ئەمەسمىدىڭ! سېنى يۆلىگەن، يەرنىڭ بەلىنىنى، كالىنىڭ ئوبدىنىنى بەرگەن ئاشۇلار ئەمەسمىدى؟ ھىم، ماقۇلە، ئەمدى بۇ كۈنلەرگە كېلىپ ـ زە "خەق" بوپ قاپتۇما؟ ھۇ ئۈيالمايدىغان تۆزكور زەڭگى. خۇدايىم تېنىمنى ساق قىلسا، يېرىمنى قايتۇرۇۋالسام...قېنى، كۆرىمز. قايسىمز ئوبدان كۈن كۆرىدىكەنمز!

ئېشەك بىر خىل رىتىمدا يورغىلايتتى. قويۇق ئۆسكەن جىڭانلىقتىن تۈيۇقسز بىر سېغىزخان ئۇچۇپ چىقتى ـ دە، نېرىراقتىكى تېرەككە قونۇپ سايراشقا باشلىدى. شىمالدىن ئەتىيازنىڭ توك ئېرىتكۈچى شامىلى يوللاردىكى پاخال ـ غازاڭلارنى ئۈچۈرۈپ ئاپىرىپ ئويمانلارغا تاشلايتتى. سېغىزخان يەنە سايراپ كەتتى. بۇ چاغدا روزىخان ئانا "قارا زەڭگى"نى تىللاشتىن توختاپ، يەنە

ناهىيىدىن چىققانلارنى ئېسىگە ئالىدى: "ۋالىلاھۇ ئەلەم، ئوخلۇق ئايالدۇ، — دەپ پەرەز قىلدى ئۇ، — بۇ ۋاقتىچە كېتىپمۇ قالماغاندۇ،... پارتىيە — ھەقىقەت. نېمىلا بولمىسۇن، ئىككىلىك خەت يازدۇرۇپ شۇلارغا تۇتاي... زادى..."

كېيىن مومانىڭ خىيالى بىئەجەل ئۆلگەن تەخەي، ئابلىزاخۇن تارتىۋالغان چامغۇر ئېتىزى، تۆگىلەرنىڭ زىغىرنى بەزەپ قىلىۋەتكەنلىكى ھەم كۇن ئاشۇرماي تۇغۇپ بېرىدىغان مېكىيان... قاتارلىقلارغا يۆتكەلدى. ھەتتا ئانىنىڭ كاللىسىدا بۇ خىيالىلار بىرقانچە قېتىم ئورۇن ئالماشتۇرۇلۇپ تەكرارلاندى.

— خەت تۇتاي، — دەيتتى ئۇ. لېكىن ئېشەك ماڭمايۋاتقاندەك بىلىنەتتى. شۇ تۇپەيلى ئېشەكتىنمۇ چۆشۈۋالدى. "ئىككىلىك خەت" دەپ ئويلايتتى - دە، ئېشەكنى ئەستىن چىقىرىپ ئالدىغا بىرقانچە قەدەم ئۆتۈپ كېتەتتى. بۇ چاغدا ئۇ "سەن مەن بىلەن قېرىشماقچىمدىڭ" دەپ جەھلى بىلەن ئېشەككە تاياق سالاتتى. ئېشەك ئانىنى ئارقىدا قالدۇرۇپ سوكۇلداشقا باشلايتتى. بۇنداق چاغدا ئانا تېرىكەتتى.

— قويغىنا، سەندەك ناكەسكە ئىچ ئاغرىتقۇچە... يەنىلا مىنىپ ماڭغىنىم تۈزۈككەن.

يەنە ئېشەككە مىندى.

"چوقۇم ئوخلۇق ئايال، — دەپ ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەشكە باشلىدى ئانا... — ئوبدانمۇ توخۇدى. ھېلىقى... 'خەق' دەيدۇ!... قۇتقۇزۇش بەرسە ئالمايمەن، ئالماي... زىغىر تېرىيمەن... نەمچۇك گاچا بولغان بىلەن ئىشنى پۈختا قىلىدىغان ئوغۇل، رەھمەتلىكنىڭ كونا پەشمىتىنى بۇزدۇرۇپ تامبال قىلدۇرۇپ بېرەرمەن، يەرنى شۇنىڭغا

هەيدىتىپ... زىغىردىن بەش مو تېرىسام... چامغۇردىن قېنى...

ئانا بارماقلىرىنى پۇكۈپ كەلگۈسى مەھسۇلاتلارنى پۈلغا سۈندۈرغان هالدا مەھەللىگە يېقىنلاشتى.

"زادى شۇلارغا خەت سۈنۈپ بەرگىنىم تۈزۈك! ئەمدى "تۆل خوتۇن" دەيدىغانلار چىقىپ باقسۇنا! شۇلارنىڭ ئالدىدا..."

روزىخان ئانا ئۆز مەھەللىسىگە بۇرۇلىدىغان دوقمۇشتىكى كۆۋرۈككە يېقىنلاشقاندا ئېشەكتىن چۈشۈۋالدى ۋە ئېشەكنى يېنىك بىرنى ئۇردى.

"...شۇ توخۇنى ساتمىسام بولغانىكەن..."

بۇ چۈش ئەمەس

1

كېچىده يېزىنىڭ يۇقىرىسىدىكى دۆڭىده تۈيۈقسىز پەيدا بولغان ئوتنى ھەممە ئادەم كۆردى. دەسلەپتە، شامال تۇتەپ كۆيگەن بىر نەرسىنىڭ ھىدىنى ئېلىپ كەلگەندەك قىلىۋىدى، ئارقىدىنلا ھەيۋەتلىك يالقۇن كۆتۈرۈلۈپ ئەتراپىنى يورۇتۇۋەتتى. قورقۇنچقا چۈشكەن ئادەملەر چۈۋۈلدىشىپ كوچىغا چىقىشتى. ئاياللار چىرقىرىشىپ كېتىشتى.

ــ ھوي خوتۇنلار، نېمىگە ۋارقىرىشىسەن؟ ئاناڭ ئۆلۈۋاتقىنى يوق، ھېلىقى توختەكنىڭ ئۆيى كۆيۈۋاتىدۇ، توختەكنىك!...

يۇقىرىدىن ئاتلىق چېپىپ كەلگەن بىرسى ئەنە شۇنداق ۋارقىراپ يولنىڭ ئوتتۇرىسىنى كېسىپ ئۆتۈپ كەتتى.

ــ ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ توختىنىڭ ئۆيى كۆيۈۋېتىپتۇ!

ــ توختىنىڭ ئۆيى!؟

ــ ئەجەبمۇ ئۆيتى ــ دە...

ــ ۋاي بىچارە، قانچە جاپالار بىلەن سېلىۋېدى ــ ھە!

ــ قانداق بولۇپ ئوت كەتكەندۇ؟...

2

شۇ كۈنى كەچكە يېقىن، توختىنىڭ يېڭى سالغان ئۆيىگە گۈلشەننىڭ ئوچ ئاكىسى باستۇرۇپ كەلگەنىدى، ئۇلار ھويلىدا تۇرۇپ ۋارقىراشتى:

— توختە‌ك! ھاي توختە‌ك!...

توختى پىشايۋانغا چىقىشغىلا ئۇچەيلەن يوپۇرۇلۇپ كىلىپ ئۇنى ئۇرۇپ كېتىشتى. توختىنىڭ ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە تېتىغۇچىلىكى بار ئىدى، لېكىن ئۇ قول ياندۇرمىدى. ئۇلارنىڭ تۆپە ـ تۆپىلەپ ئاتقان مۇشتىغا ئۆرۈلۈپمۇ چۈشمىدى. ئۇلار ئادەمگە ئەمەس، ئازاب ۋە ئاغرىق ھېس قىلمايدىغان تۇۋرۈكىكە مۇشت ئېتىۋاتقاندە‌ك بولۇپ قالدى ـ دە، نېمىشقىدۇ ئۆزلىرىمۇ توختاپ قېلىشتى. توختىنىڭ يېرىلغان قاپىقىدىن ئاققان قان مەڭزىنى بويلاپ كۆڭلىكىگە ئېقىۋاتاتتى.

— تۈۋى... ئىت، يوقال بۇ يەردىن!

— ئۆزۈڭچە بىزنى ساڭا قىز بېرىدۇ دەپ ئويلامسەن؟!

— نەدىن كەلگەن بولساڭ خوتۇنىنمۇ شۇ يەردىن ئال!

— مۇشۇ سالغان سارايلىرىڭغا شۇنچە كۆرەڭلەپ كەتتىڭما؟ بۇ نېمەڭ...

توختى ئۇنچىقىمىدى. ئۇنىڭ كۆزى يىراقلارغا تىكىلگەنىدى. غۇۋا ئۈپۈقتا توپلانغان بۇلۇتلار ئۈستىدە پېتىۋاتقان قۇياشنىڭ ئاخىرقى قىزغۇچ نۇرلىرى جىلۋە قىلاتتى، ئاسماندا ئايمۇ پەيدا بولغانىدى. لېكىن توختىنىڭ كۆز ئالدىدىن باشقا بىر مەنزىرىلەر

ئۆتەتتى.

ئەنە، جەنۇبنىڭ تاشلىق يوللىرى... ئۇ ئوغرىلىقچە چۈشۈۋالغان هېلىقى ماشىنا... ئاقسۇ بازىرىدا ئاچ يۈرگەن كۈنلەر... ئۇرۇمچىدە ئۇنىڭغا بىرنەچچە كۈن ئاتىدارچىلىق قىلغان مېهرىبان ئاشپەز... ئۇ قانداق قىلىپ شۇنچە كەڭ جاهانىنىڭ ئاشۇ بىر چېتىدىن مۇشۇ كىچىككىنە يېزىغا كېلىپ توختاپ قېلىۋېدىكىنە!؟... ئۇ هاياتلىق، ياخشى تۇرمۇش، خۇشاللىق ئىزدىگەنىدى...

توختى ئېسىنى يىققاندا گۈلشەننىڭ ئاكىلىرى هويلىدىن چىقىپ كېتىشكەنىدى. توختى ئىچ-ئىچىدىن بېسىپ كېلىۋاتقان يىغىسىنى تەستە توختىتىۋالدى. خورلۇق ئۇنى ئازابلايتتى، ئۇنىڭ يۈرىكىدە بىر ئوت يېنىۋاتقاندەك قىلاتتى، بۇ غەزەپمۇ، پۇشايمانمۇ، هەسرەتمۇ ياكى ۋىجدانىنىڭ قىسىلىشىمۇ؟ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

تېخى ئالدىنقى كۈنى كەچتىلا توختى گۈلشەن بىلەن يوشۇرۇن كۆرۈشكەنىدى.

— كېتەك، كېتەك! — دېگەنىدى قىز ئۇنىڭغا تىترەپ تۇرۇپ، — يىراقلارغا كېتەك... ئاكىلىرىمنىڭ پەيلى يامان تۇرىدۇ، ئۇلار سىزنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويۇشمۇ مۇمكىن. هېچ بولمىغاندا، بىر-ئىككى ئاي كۆزدىن يىراقراق تۇرۇپ تۇرۇڭ...

— گۈلشەن، مەن سىزنى تاشلاپ هېچ يەرگە كەتمەيمەن. يۈرۈڭ، كەتسەك هازىرلا بىللە كېتەيلى. نېمىدەپ ۋەدىلەشكەنتۇق؟... سىزنى ئۇلار باشقا بىرسىگە زورلاپ بېرىۋېتىدۇ...

— قورقمەن، مەھەللىگە ئۆمۈرۋايەت قايتىپ كەلمەمدىم؟ ئاكىلىرىمنىڭ، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىمنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمەن؟... تۇنۇگۈندىن باشلاپ ئاكىلىرى گۈلشەننى ئامبار ئۆيگە سولاپ

قويۇشتى. ئىشكتە داتلىشىپ كەتكەن، يېرىم سائەت ھەپىلەشمىگۈچە ئاچقىلى بولمايدىغان يوغان قارا قۇلۇپ پۈلاڭلاپ تۇراتتى.

توختى شۇلارنى ئويلاپ تىت-تىت بولدى. ئۆيگە قايتىپ كىرىپ ئالدى-كەينىگە مېڭىشقا باشلىدى... تۇنجى قېتىم ئۇنى سۆيۈپ شەلپەردەك قىزىرىپ قېچىپ كەتكەن، يوشۇرۇن كۆز بىقىشلارنى ئاتا قىلغان، ئايدەك كېچىلەردىكى پىچىرلاشلاردا بىللە بولغان ۋاپادار قىز بۈگۈنكى مەيۈس، قورقۇنچاق گۈلشەنگە زادىلا ئوخشىمايتتى... توختى ئاسمانىنىڭ كۆمتۇرۇلۇپ كېتىشىدىن، ئىنسان قەلبىنى چۈشەنمەيدىغان جىمى ئادەملەرنىڭ ئۇنىڭغا قارشى چىقىشىدىن قورقمايتتى، پەقەت "گۈلشەن ئاجىزلىق قىلارمۇ؟ ۋەدىسىدىن يېنىۋالارمۇ؟..." دېگەن ئەندىشىلەرلا ئۇنى ئۇمىدسىزلىككە سالاتتى.

3

دۆڭلۇكتە كۆيۈۋاتقان بۇ ئوت تىللىرىنى ئۈزۈن سوزۇپ قارامغۇلۇقنى ئاچكۆزلۈك بىلەن يالمايتتى. بارغانسېرى ئۇلغىيىۋاتقان يالقۇن ئۆز ئەتراپىنى ئاپئاق يورۇتۇۋەتكەن بولۇپ، يىراق ئېگىزلىقلارمۇ ساغۇچ شولىغا كۆمۈلگەنىدى. ئاسماندىكى تولۇن ئاي ۋە يۇلتۇزلارمۇ خىرەلىشىپ ئۆچۈپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى.

ئەرلەر دۆڭگە قاراپ يۈگۈرۈشتى. كىمنىڭدۇ بوشاپ كەتكەن كالىسى بىلەن بىرنەچچە ئت يورۇقلۇقنى كېسىپ ئۆتۈپ كەتتى. باللارنىڭ ۋاڭ-چۇڭى، ئاياللارنىڭ چۇۋۇلداشلىرى تېخىمۇ ئەۋج ئالغاندى.

ـــ بۇ ھەقچان ھېلىقى ئۇچ لۇكچەكنىڭ قىلغان ئىشى.

ئوتتۇرا ياش بىر ئايال كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ بۇ گەپنى قىلدى. ئۇنىڭ يېنىدا تۇرغان ياشانغان ئايال ھەيران بولۇپ سورىدى:

ـــ قايسى ئۇچىنى دەيسەن، سىڭلىم؟

ـــ قايسى بولاتتى، ھېلىقى ئاۋۇت، ساۋۇت... يەنە بىرسىنىڭ ئېتى نېمىدى، خۇدايىم!... ھە، داۋۇت، شۇ خەقنىڭ ئىشى بولمامدۇ.

ـــ توۋا، بىر ئادەمنى شۇنچىمۇ بوزەك قىلغان بارمۇ؟!

ـــ مۇساپىر بولسىمۇ ئادەم ـ دە، ئۇ!

ـــ سىڭلىڭنى بەرمىسەڭ بەرمە، ئۇيىگە ئوت قويۇۋەتكىنىڭ نېمىسى؟!

ـــ ھېلىقى ئۇچىنىمۇ ساقچىلار ئىزدەپ يۈرگۈدەك...

شۇ چاغدا يولدا مەھەللە ئىمامىنىڭ ئېگىز، سۆلەتلىك گەۋدىسى پەيدا بولدى. ئايالار ئۆزىنى چەتكە ئېلىشتى.

ـــ ھەي مەزلۇملار، ـــ دېدى ئىمام ھاسسىنى ئىككى قولىلاپ ئالدىغا تىرەپ، سەل ئېگىشىپ تۇرۇپ، ـــ ئۇقمىغانىدىن كېيىن، ئاغزىڭلارغا كەلگەنىنى جۆيلۈۋەرمەڭلار. ئۇيىنى توختىنىڭ ئۆزى كۆيدۈرۈۋەتتى.

خوتۇنلار ئىمامنى ئورۇۋېلىشتى.

ـــ نېمە دەيدىغاندىلا، ئۆزىنىڭ ئۇيىگىمۇ ئۆزى ئوت قويۇۋېتەمدۇ؟

ـــ قازايى تەقدىر، ـــ دېدى ئىمام بىر توپ مېكىيانىنىڭ ئارىسىدا چوخچىيىپ تۇرغان خورازدەك گەۋدىسىنى رۇسلاپ، ـــ توختى بايامىلا

مېنىڭ قېشىمغا كىرىپتىكەن... ئۆزۈممۇ ئەمدىلا خۇپتەنىدىن يېنىپ تۇراتتىم، دەرۋازىنى بىرسى شاراقشىتقانىدەك قىلىپ قالدى. "كىمكىن، چېقىپ بېقىلارچۇ" دەپ بالىلارنى چېقىرىۋېدىم، توختىنى باشلاپ كىرىشتى. قارىسام، چىرايى ئۆمسەلا. "ھە، نېمە گەپ؟" — دېۋىدىم، بوسۇغىدا تۇرۇپلا سۆزلەپ كەتتى. گۈلشەنىڭ ھېلىقى بىغەرەز ئاكىلىرى ئۇنى قاتتىق رەنجىتىكەن ئوخشايدۇ. ئۇرۇپ باش-كۆزىنى ئىشتىۋېتىپتۇ. توختى مەندىن: "ئىمام دادا، بىرسىگە كۆڭلى چۈشۈپ قېلىشمۇ گۇناھمۇ؟" دەپ سورىدى. مەن: "يوقسۇ ئوغلۇم، ئاشقىلىق ئوتىنىمۇ خۇدا سالىدۇ" دېدىم. ئۇ: "مېنىڭ مۇشۇ يۇرتلارغا مۇساپىر بولۇپ كېلىپ قېلىشىمۇ گۇناھمۇ؟" دەپ سورىدى. مەن: "ياراتقان ئىگەم كىمنىڭ رىسقىنى نەگە چاچقان بولسا، شۇ كىشى ئاشۇ يەردىن رىسقىنى تېپىپ يەيدۇ" دەپ جاۋاب قىلدىم. توختى يىغلىۋەتتى. "خۇدا گۈلشەنىڭ ئوتىنى يۇرىكىمگە ساپتەكەن. مۇشۇ مەھەللىنى ئەگىپ كېتەلمىدىم. تىرىشتىم-تىرماشتىم، پۇل تاپتىم، شۇنچە چىرايلىق ئۆيلەرنى ياساتتىم. يولىنى قىلىپ قىزغا ئەلچىلەرنى كىرگۈزدۇم... نېمە گۇناھىمىز بارلىقىنى ئۇقمايمەن، مانا خەۋەرلىرى باردۇ؟ گۈلشەننى قاماپ قويۇشتى. مېنى ئۇرۇپ قىلمىغان ھاقارتى قالمىدى... ئىمام دادا، ئاكىلاپ قويسىلا، تاقىتىم چېكىگە يەتتى، جاھائەت توختىنىڭ نېمە قىلغىنىدۇ، دەپ قالمسۇن. مۇشۇ مەھەللىدىن زادى كەتسەملا بولامدۇ؟ كېتىمەن، ئۆيۈمگە ئوت قويۇۋېتىپ كېتىمەن. قالغان ئىشنى خۇداغا قويدۇم..." دېدى. يەنە نۇرغۇن گەپلەرنى دېگەندەك قىلىۋېدى، ئېسىمدە قالمايتۇ. ئۇ چىقىپ كەتتى. كۆزلىرى بىر قىسىملا. ھەي مۇشۇ بالا ئەقلىدىن ئېزىپ قالمغىيدى، دېگەن بىر

شەك كۆڭلۈمدىن كەچتى. كۆڭۈل دېگەن ئۇلۇغ، دېگەنـدەك ئاز ئۆتمەيلا "ۋاي ئوت كەتتى!" دېگەن چۇقاننى ئاڭلىدىم.

ــ توۋا! ــ دەپ ياقسىنى تۇتۇشـتى ئاياللار، ــ توختى ئۆيگە ئۆزى ئوت قويۇۋېتىپتۇ.

ــ توختى ئۆيگە ئوت قويۇۋېتىپ مەھەللىدىن كېتىپتۇ...

ــ توختى ساراڭ بوپتۇ!...

بۇ گەپ قۇلاقتىن ـ قۇلاققا تېزلا تارىـدى. كۆيچىـلىك توختىغا كەلگەن پاجىئەگە ئېچىنىشتى. لېكىن، بەش بارماق تەڭ بولمايـدۇ، بىر تـۇپ دەرەخـتىن بىر ـ بىرىـگە ئوپـمۇئوخـشاش ئـكـكى تال يوپۇرماقنىمۇ تاپقىلى بولمايدۇ. توختـىنىڭ بېشىغا چۈشـكەن كۈنـگە مەھەللىدىكى ئايرىم كىشىلەر خۇشالمۇ ئىدى.

ــ خۇي ئوبدان بولدى، ــ دېيىشتى ئۇلار، ــ يېتىمغا يۆتەلنىڭ نېمە ئىشى، دەپ سەن توختەككە ئۈنچۈالا ھەشىمەتـلىك ئۆيلەرنى سېلىشنى كىم قويىدى.

ــ ئۇنىڭ بۇ تۆت تام ئـچـىـدە ئولـتۇرغۇدەڭ ئۇرۇق ـ ئەۋلاد، خوتۇن، بالا ـ چاقىسى بولسىمۇ كاشكى...

راست ئۇنىڭ، ھېچنېمـسى يوق. توختـى بۇ مەھەللىدە پەيدا بولغانـدا تېخى 15 ـ 16 ياشـلاردىـكى بالا ئـدى، ئۇنى كوچـىـدىن چاقىرىپ ئەكـىرىپ، تۇنـجى قېتىم ئـسـسىق چاي بەرگەن كىشى ــ ئەترەتـىنىڭ ماخوسـىغا قارايـدىـغان مەرۇپ بوۋاي بولـدى. بوۋاي قۇلىقى يۇمشاق، ئايىغى ئىتتىك، چىرايى يىللىق بۇ بالىغا ئامـراق بولۇپ قالدى. بالا بوۋايغا يارىدەملىشىپ بېرىدە توغرايتـتى، ئاتـلارغا يەم بېـرەتـتى، ھارۋا قاتاتـتى؛ كېـچـىـلىرى ماخونىڭ ئـىـچـىـدىـكى كىچىككىنە ئۆيدە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ ئۇخلايتتى.

ـــ مەرۇپكا، ئەجەب ئوبدان ئوغۇلدىن بىرنى تېپىۋاپسەنا؟ ـــ دېيىشەتتى ھارۇنكەشلەر.

ـــ ھە، خۇدايىم بەردى، ـــ دەيتتى بوۋاي توختىنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ.

مەرۇپكا ياشلىقىدا ھارۇنكەشلىك قىلىپ يۈرت كەزگەن، كۆپىنى كۆرگەن ئادەم بولغاچقا، بۇ مۇساپىر بالىنىڭ قەلبىنى چۈشىنەتتى، ماخو ھارۇنكەشلەرنىڭ ۋاڭ ـ چۈگىدىن خالىي بولۇپ قالغان بەزى كۈنلىرى ئۇ قوزۇقتىكى ھېچقانداق نەقىشسىز، سىدىرا ياسالغان دۇتارىنى ئېلىپ كونا پەدىلەرگە چېلىپ ناخشا ئېيتاتتى.

ـــ مانا ماۋۇ ئېيتقىنىم "لەيلۇن"، ئەمدى ئاڭلايدىغىنىڭ "خانلەيلۇن"، ـــ دەپ چۈشەندۈرەتتى بوۋاي بالىغا.

توختى بۇ ناخشىلارنى ئاڭلىسا مۇڭلىناتتى، ئېڭىكىنى ئىككى ئالقىنى بىلەن تىرەپ ئولتۇرۇپ خىيالغا كېتەتتى. لېكىن ئۇ قايسى "لەيلۇن"، قايسى "خانلەيلۇن" ئىكەنلىكىنى زادىلا ئايرىيالمايتتى. ئۇنىڭغا بۇ ناخشىلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاش بىر ئاھاڭدا ئېيتىلىۋاتقاندەك ياكى بىرى يەنە بىرسىنىڭ داۋامىدەك تۇيۇلاتتى.

ـــ ھەي... ئوغلۇم! ـــ دەپ دۇتارىنى توختىتاتتى مەرۇپكام بەزىدە، ـــ بىرچاغلاردا مېنىڭمۇ بالا ـ چاقام، ئۆيۈم ـ ماكانىم بولىدىغان، تەقدىر ھەممىدىن ئايرىپ، ئاخىرىدا مەن قېرىنى تىكەندەك يالغۇزلا قويدى... بۇنىڭغىمۇ شۈكۈر! قارا، خۇدايىمنىڭ يەنە سېنى ماڭا يەتكۈزۈپ، ھەمراھ قىلىپ قويغىنىنى... ـــ دەيتتى.

بالا بوۋاينىڭ سۆزىدىن رازى بولۇپ كۈلۈپ قوياتتى. بوۋاي:

ـــ ئۇنداق ئېسىڭدە تۇتۇپ ئولتۇرما، ياماق بولىدۇ، يەنە بىر كۈلۈۋەتكىنە... ھە مانا، تېخى بەختىڭ ئالدىڭدا بالام... ـــ دەيتتى.

ئىككى يىلدىن كېيىن بۇ مېھرىبان ئادەم ئالەمدىن ئۆتتى. بوۋاينىڭ بىر پارچە كىگىزى، كونا يونتقان ـ كۆرپىسى ۋە ھېلىقى كىچىككىنە ھۆجرىسى بىلەن دۇنيا توختىغا قالدى. توختىمۇ بۇ چاغدا قاۋۇل، كېلىشكەن يىگىت بولۇپ قالغانىدى، ئەترەتتە كىملا ئىشقا بۇيرۇسا ئۇ ياق دېمەي يۈگۈرەيتتى.

ــ توختى ئاتلارنى بېقىپ كەل.

ــ توختى ھارۋا قات.

ــ توختى بالام، تۈگمەنگە ئۇگۇت ئاپىرىشىپ بەرسەڭ.

ــ توختى، ئازراق كېسكىمىز بار ئىدى، تۆكۈشۈپ بەرسەڭ.

ــ توختى، پالانچىنىڭ توي ئىشى بارىكەن، يۈگۈر ـ يېتمىگە ھە ـ ھۇ دېيىشۈەت!...

ۋاي ـ ۋۇي! بۇ مەھەللىدە توختى قىلمىغان ئىش قالغانمۇ دەيسىلەر؟ ئۇ ھېچكىمدىن ئۇشۇقچە ھەق تەلەپ قىلمايتتى. قولىغا بىرنەرسە بەرمەي، قورسىقىنى تويغۇزۇپ قويسا شۇنىڭغىمۇ رەھمەت دەيتتى. ئېھتىمال پەلەكمۇ ئاشۇنداق چۆرگىلەۋېرىپ، توختىنىڭ كۈنىمۇ ئاشۇ مەدىكارچىلىقتىن نېرى بارمىغان بولسا بۇگۈنكى پاجىئەلەر بولماسمىدىكىن. ئەمما، شۇ ئاردا كىشىلەر ئويلىمىغان ئۆزگىرىشلەر يۈز بېرىپ قالدى. ئەترەتنىڭ يەرلىرى ئەزالارغا كۆتۈرە بېرىلدى.

ماخودىكى ئات ـ ھارۋىلار تەقسىم قىلىنىۋاتقاندا، توختى نېمە ئىشلار بولۇۋاتقانلىقىنى تازا ئاڭقىرىپ كېتەلمىگەندەك بىر چەتتە تامغا يۆلىنىپ قاراپ تۇراتتى، تۇيۇقسىز ئەترەت باشلىقى سايمىنىڭ كۆزى ئۇنىڭغا چۈشۈپ قالدى:

ــ ھوي ئاغىنىلەر! ــ دېدى ئۇ، ــ مۇنۇ توختاخۇنغىمۇ بىر

نېمە بېرەرمىز؟

ــ توختىغا نېمىمۇ بېرەرمىز، ئۇ ئەترەتنىڭ ئەزاسى بولمىسا؟!

توغرا، توختى بۇ ئەترەتنىڭ ئەزاسىمۇ ئەمەس، ئۇنىڭ ئىسمى بۇ يەرنىڭ نوپۇس دەپتىرىدىمۇ يوق.

ــ شۇنداق بولسىمۇ، ــ دېدى سايىم، ــ مەرۇپكام رەھمەتلىك مۇشۇ ماخوغا يىگىرمە نەچچە يىل قارىغانتى، توختىنى ئۆزىنىڭ بالىسىدەك ياخشى كۆرەتتى. شۇ بوۋايىنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن بولسىمۇ ئۇنىڭغا ئاۋۇ كونا ئۆكۈز ھارۋىنى بەرمەيلىمۇ؟

ــ بوپتۇلا، ــ دېيىشتى يەنە بىرنەچچەيلەن، ــ توختىمۇ مەھەللىمىزنىڭ ئۆزى بالىسىدەك بولۇپ قالدى.

ــ ئۇنىڭغىمۇ بىر تىرىكچىلىك لازىم ــ دە!

ــ ھاي توختاخۇن، قېنى سەن؟... ماڭ، بويىنۇڭنى قىسىپ تۇرماي ئاۋۇ ھارۋىنىڭ قېشىغا بار.

توختى ماخونىڭ چۆلدەرەپ قالغان يوغان ھويلىسىدا غېرىبسىنىپ تۇرغان ھېلىقى ئۆكۈز ھارۋىسىغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ئىككى كۆن خىيال سۈردى: ئىشنى نەدىن باشلاش كېرەك؟... بۇ كىلەڭسىز ھارۋىغا قاتىدىغان ئۆكۈز قېنى، ئۇ ئۆكۈزنى سېتىۋالىدىغان پۇل نەدە تۇرۇپتۇ؟...

بىرەيلەننىڭ:

ــ توختى ئۇكام، ئولتۇرۇشلۇق ئىسسىقتىنمۇ، سوغۇقتىنمۇ؟ ــ دېگەن ئاۋازى توختىنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەترەتنىڭ ھارۋىكىشى قادىرنى كۆردى. ئىلگىرى بۇ ئادەم كۆپرەك مۇشۇ ئۆكۈز ھارۋىسىنى ھەيدەيتتى. قادىر ھارۋىكەش بېشىدىن دوپپىسىنى ئېلىپ ئالقىنىغا ئۇرۇپ ــ ئۇرۇپ قويۇپ يەنە كىيىۋالدى ــ

ده، يانچۇقىدىن گېزىت قەغىزىنى چىقىرىپ موخۇركا يۆگىگەچ توختىماي يېنىغا بېرىپ ئولتۇردى، ــ ئاپىتاپ ئېزىپ قويۇۋاتامدۇ ئۇكا، يا يۇرتۇڭ ئېسىگە چۈشۈپ قېلىۋاتامدۇ؟

ــ خىيال ئاكا، خىيال...

ــ ياش تۇرۇپ ساڭا نېمە خىيال. قارا، بىنەمىنىڭ قارلىرى كېتەي دەپ قاپتۇ. بۇ قېتىم يەنە بىر بوران چىقسا قارغۇچىمۇ يېتىپ كېلىدۇ. قىش كەتتى دېگەن شۇ... خۇدايىم بۇيرۇسا ياخشى كۈنلەر ئالدىمىزدا...

ــ سىلەرغۇ كۆتۈرە ئالغان يېرىڭلارنى تېرارسىلەر، مەن بۇ قۇرۇق هارۋا بىلەن نېمە ئىش قىلارمەن؟

ــ راست ئېيتتىڭ، بۇنىڭ ئۈكۈزىنى ساڭا تەقسىم قىلىپ، هارۋىسىنى ساڭا بەرگىنىنى دېمەمسەن... مۇنداق قىلىلى ئۇكا، يە سەن ساڭا هارۋاڭنى بەر، يە مەن ساڭا ئۈكۈزنى ئۆتۈنەي.

ــ ئۇنداق قىلمايلى.

ــ قېنى، سەنمۇ ئالتە شەھەرلىك ئوغۇل بالىغۇ، تۆت ئوشۇق تېپىپ كېلەي "دەتتىكام"لا دېيىشۈېتمىزمۇيە؟!

ــ ئۇنداقمۇ قىلمايلى.

ــ ئەمىسە قانداق قىلىمىز؟ قورسىقىڭدىكى گېپىڭنى بىر دەپپا قىقىنە.

ــ ئۈكۈز هارۋىنى هويلىڭىزدا بىكار ياتقان ئېشەك هارۋىغا تېگىشەيلى.

ــ ئېشەك هارۋىغا؟! ــ قادىر دوپپىسىنى پېشانىسىگە سۈرۈپ قويۇپ گەدىنىنى تاتىلىدى، ــ ئۇنىڭدا كىم زىيان تارتار، سەنمۇ، مەنمۇ؟....

ـــ پايدا ـ زىيىنىنى ھېسابلىشىپ نەگە بارىمىز؟ سىزنىڭمۇ ئۆكۈزىڭىز بىكار ياتمىسۇن، مەنمۇ ئېشەك ھارۋا بىلەن چامىم يەتكۈچە مىدىراپ بىرنېمە قىلىپ باقاي. ئۇزۇن ـ قىسقا يېرى بولسا كېيىن تەڭشۇالمايمزمۇ.

ـــ بوپتۇ، چىدىغانغا چىقارغان، ئەكەل قولۇڭنى...

قادىر ئېشەك ھارۋىسىنى ئېشكى بىلەنلا بىرئۆەتتى. توختى يەنە ئۆتنە ـ يېرىم قىلىپ يوغان چېلەكتىن ئىككىنى سېتىۋالدى. زامان ـ زامانلاردىن تارتىپ بۇ يېزىدىن ھېچكىم شەھەرگە سۈت ئەكىرىپ سېتىپ باقمىغانىدى. توختى مۇشۇ ئىشقا بەل باغلىدى. دەسلەپتە، ئۇ ھەر كۈنى كەچتە ئۆيىمۇئۆي كىرىپ سۈت يىغدى. كېيىن، دېھقانلارنىڭ ئۆزى يېڭى سېغىۋېلىنغان سۈتلەرنى ماخوغا ئەكىلىپ توختىغا ئۆتكۈزىدىغان بولدى.

توختى باشقا يېزىلارنىڭ سۈتچىلىرىدىن بىر ـ ئىككى سائەت ئىلگىرىرەك ئۈيقۇسىنى ئاچاتتى ـ دە، سۈتنى بېسىپ "خۇدا!" دەپ يولغا چۈشەتتى. مەھەللىدىن شەھەرگە قاراپ سوزۇلغان يول دەريا ياقلاپ تۆۋەنلەپ كېتەتتى. يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدا سەھەرچى تورغايلار چۇرۇقلىشاتتى. دەريا ئوتتۇرىسىدىكى تاللىقلاردا بېلىقچىلارنىڭ كەپىلىرى كۆرۈنەتتى. دەريا دولقۇنلىرىدا ئەتىگەنلىك شەپەقنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى جۇلالىناتتى... توختى ناخشا ئېيتاتتى. ئۇنىڭ ناخشىسىنىڭ ئاھاڭى مەرۇپ بوۋاي ئېيتقان لەيلۇنغىمۇ، خانلەيلۇنغىمۇ ئوخشمايتتى. ناخشىنىڭ سۆزلىرىگمۇ ئۇدۇل كەلگەن بېيتلارنى سېلىپ ئېيتۇبرەتتى. لېكىن، كۆز ئالدىغا بولسا ماخونىڭ ئارقا تېمى يېنىدا ئۆسكەن يوغان بىر تۇپ ئۇجمە كېلەتتى... توختى ئۇجمە تازا پىشىپ تۆكمە بولغان چاغدا گۈلشەنىنى ئەنە شۇ ئۇجمە

تۇندە تۇنجى قېتىم ئۇچراتقانىدى. ئۇ چاغدا توختى ئۇخلىمە ئۇستىدە بولۇپ، تۆۋەنگە بىر توپ قىز ئولاشقانىدى. ئۇلار: "توختكا، ئېغىتپ بېرىڭا، ئېغىتپ بېرىڭا!" دەپ ۋارقىرىشاتتى. يوپۇرماقلارنىڭ كۆلەڭگۈسى ئۇلارنىڭ يۈزىدە چىمىرلايتتى. گۈلشەن بولسا بىر چەتتە تۇرۇپ، ئاپتاپ چاققان كۆزلىرىنى سەل قىسىپ توختىغا قىزىقسىنىپ قارايتتى... كېيىن بۇ قىزنى توختى كۆل بويىدا پات ـ پات ئۇچرىتىپ قالىدىغان بولدى. بۇ كۆلنى دېھقانلار مال سۇغىرىش ئۈچۈن پاسىغانىدى. يۇقىرىدىكى كىچىك بۇلاقلاردىن ئېقىپ چىققان سۇلار شۇ كۆلگە قۇيۇلۇپ توپلىناتتى. توختى ئاخشىمى ـ ئەتىسى بۇ يەرگە ئاتلارنى سۇغارغىلى ئېلىپ چىقاتتى. بۇلاقتىن سۇ ئېلىپ يانغان قىزلار كۆل بويىدىن ئۆتۈشەتتى. ئۇلارنىڭ كۆلكىلىرىدىن ھۇركىگەن ئاتلار سۇ ئىچىشتىن توختاپ، قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلىپ، باشلىرىنى كۆتۈرۈپ كىشنىشەتتى. گۈلشەننىڭ شولىسى كۆل سۈيىگە چۈشكەندە نازۇك تەۋرىنىپ، توختىنىڭ قەلبىنى لەرزىگە سالاتتى. نېمىشقىدۇ ئۇلار بىر ـ بىرىنى كۆرگەندە تەڭلا قىزىرىشاتتى. قىزنىڭ كۆزىدە خەتەرگە يولۇققان توشقاننىڭ كۆزىدىكى ھوشيارلىق، ھۇركىگەن كېيىكنىڭ كۆزىدىكى ھىترقاش، قوزىسىنى يالاۋاتقان قوينىڭ كۆزلىرىدىكى مۇلايىملىق ئەكس ئېتەتتى... ھازىر گۈلشەن بويىغا يېتىپ، يېزا بويىچە ئەڭ گۈزەل ساھىبجامالغا ئايلانغانىدى. بىراق، ئەمدى ئۇنى ئاكىلىرى تالا ـ تۈزلەرگە چىقارمايتتى. شۇنداق بولسىمۇ توختى بىلەن قىزنىڭ ۋەدىلەشكەن چاغلىرى، خۇپىيانە ئۇچرىشىدىغان ئورۇنلىرى بار ئىدى... شۇلارنى ئويلىغاندا توختى ئۆز ـ ئۆزىنگە كۈلۈمسىرەيتتى ـ دە، ناخشىسىنى تېخىمۇ ئىشتىياق بىلەن ئېيتىپ، ئېشەكنى جەدەللەپ

هەيدەيتتى. قىش كۆنلىرى دەريا ساھىلى تۇمانلىشىپ كېتەتتى. مۇنداق چاغلاردا، يىراقتىن قارىغان ئادەمگە توختى ئېشەك ھارۋىسى بىلەن بۇلۇتلار ئىچىدە ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. گويا ئۇ نېمىگىدۇ ئالدىرايدىغاندەك قىلاتتى... شۇنداق، ئۇنىڭ يېتىشكە ئالدىرايدىغان مەنزىللىرى ئازمۇ دەيسىلەر؟! ئۇ پۈتۈن كۆرەك تېپىپ كەمبەغەللىكتىن قۇتۇلۇشقا ئالدىرايتتى، گۈلشەن ئۇچۇن گۈزەل تۇرمۇش يارىتىشقا، چىرايلىق سارايلارنى سالدۇرۇپ، قىزنى بالدۇرراق ئېلىپ كېلىشكە ئالدىرايتتى...

توختى ئىككى يىل سۇت سېتىپلا پۇللۇق بولۇپ قالدى.

بۇ يېزىدا ئەتىدىن - كەچكىچە چوڭ يول ئۇستىدىكى ماگىزىننىڭ تېمىنى يۆلەپ ئولتۇرۇپ، قۇرۇق پاراڭ بىلەن كۈن ئۆتكۈزىدىغان بىرنەچچەيلەن بار ئىدى. ئۇلار ئۇچۇن ئەتىيازدا يەرگە ئۇرۇق چېچىپ، كۈزدە ئورۇۋېلىشتىن باشقىسى ئىش ھېسابلانمايتتى. ئۇلار مۇشۇ مەھەللىدىن بوسۇغا ئاتلاپ چىقىپ يىراقلارغا بارمىغانلىقى بىلەن پەخىرلىنىشەتتى. ئۇلار ئۇچۇن يەر يۈزىدە ئەڭ چىرايلىق يەرمۇ مۇشۇ يېزا، ئەڭ گۈزەل ئاسمانمۇ مۇشۇ مەھەللىنىڭ ئاسمىنى ئىدى. ئېلىم - سېتىم ئىشىنى "ئالدامچىلىق" دەپ قارايتتى، سىرتلارغا ئىش - ئۇقەت ئىزدەپ چىقىشنى "قەلەندەرچىلىك" دەپ بىلىشەتتى. ئۇلار تامغا سۇركىلىپ ئولتۇرۇۋەرگەچكە ئەڭ ئاۋۇال چاپىنىنىڭ دۇمبىسى يىرتىلاتتى. گېزىت قەغىزىگە قوپال قىلىپ يۆگەلگەن تاماكىنى قولدىن - قولغا ئېلىپ چېكىشەتتى. بەزىدە ئۇلار داق يەردىلا ئولتۇرۇشۇپ، ئالدىدىكى گازىر شاكاللىرىنى پۇڭلىۋېتىپ، ئۇچ بۇرجەك سىزىق سىزىپ بۇرە قاتار ئويناشاتتى. توختىنىڭ ھال - ئەھۋالىدا بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشنى دەسلەپىدە ئەنە شۇلار

بايقىغاندەك بولدى.

ــ قاراڭلار، ماۋۇ كارامەتنى! ــ دېيىشتى ئۇلار بىرىگە بىر ــ بىرىنى نوقۇشۇپ، ــ توختى كاستۇم كىيىۋاپتۇ!

توختى يېپيېڭى كاستۇمنى قاتۇرۇپ كىيىپ، ھارۋىسىنى ھەيدەپ شەھەر تەرەپتىن چىقىپ كېلىۋاتاتتى. ئېشەكنىڭ قاتىرىشىغا تەڭگەش بولۇپ، ھارۋىدىكى قۇرۇق چېلەكلەر رىتىملىق داراڭلايتتى.

ــ كاستۇم كىيىپ ئېشەك ھارۋىسى ھەيدىگەنلىك ئېغىلغا زەدىۋال تارتقانەدەك بىر ئىشتە.

ــ توختەك كاستۇم كىيگەن بولسا، كاستۇم دېگىنىگىمۇ تايىنىلىق نېمىكەن.

ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى كاستۇم تىكتۇرۇشكە تەرەددۇت قىلىۋاتقان بىرەيلەننىڭ ئەمدى ئۇنداق نېمىنى كىيىشتىنمۇ رايى قايتتى.

لېكىن، ئىش بۇنىڭ بىلەن توختاپ قالمىدى. ئاز ئۆتمەي توختى مەھەللە بويىچە بىرىنچى بولۇپ تېلېۋىزور سېتىۋالدى. ياز كۈنلىرى ئۇ تېلېۋىزورنى ھويلىغا قارىتىپ، كىچىك ھۇجرىسىنىڭ دېرىزىسىگىلا قويۇپ قوياتتى. كەچكە يېقىن ئۇششاق ــ چۇيۇق، قېرى ــ ياش بىر توپ ئادەم كىچىك بەندىگىلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ ماخوغا يۈگۈرۈشەتتى... يەنە ئاز ۋاقىتتىن كېيىن توختىنىڭ ئاستىدا قىپقىزىل بىر موتسىكلىتمۇ پەيدا بولدى.

ــ ئاۋۇ قوڭدىن ئىس چىقىرىپ كېتىۋاتقان كىم؟!

ــ ئۆمرىدە ئېشەك قۇلىقى تۆتۈپ باقمىغان بىرىنەمىنىك...

ــ ئۇ نېمىسگە شۇنچىۋالا تاراقشىپ كېتىۋاتىدۇ؟

ــ ئۇنى سەمرىتكەن مەھەللىمىزنىڭ سۈتى.

ــ توغرا ئېيتتىڭ، نېمىشقا ئۆزىمىزنىڭ مەھەللىسىنىڭ سۈتىنى

ئۆزىمىز ساتمايمىز؟...

ئادەم دېگەن شۇنداق نېمە. قوشنىمىز بېيىپ كەتكىلى تۇرسا ھېچ بولمىغاندا بىر يېرىمىز ئېچىشقانىدەك بولىدۇ، ئەگەر بىز كۆزىمىزگىمۇ ئىلىپ قويمايدىغان بىرسى بىزدىن ئېشىپ كەتكىلى تۇرسا تېخىمۇ ئازاب ھېس قىلىمىز.... توختىنىڭ "تاراقلاپ" كېتىۋاتقىنىغا چىدىمىغان بىرنەچچەيلەن ئاخىر كەنت باشلىقى — ئىلگىرىكى ئەترەت باشلىقى — سايمىنىڭ ئالدىغا كېرىپ كېلىشتى.

— ھوي سايىم، بىز نېمىدەپ ئۆزىمىزنىڭ سۈتىنى ئۆزىمىز ساتمايمىز؟

— قايسى سۈتىنى؟

— مەھەللىنىڭ سۈتىنىچۇ؟

— ئەجەب خەقكەنسىلەر، — دەپ تېرىكتى سايىم، — ئۆزۈڭلەر بىرەر ئىشنى قامىلاشتۇرۇپ قىلالمايدىكەنسىلەر، خەق قىلسا كۆرەلمەيدىكەنسىلەر...

— كۆرەلمىگىنىمىز ئەمەس، نەچچە ۋاقىنگىياقى توختىكىنى سەل ئۆزىنى ئوڭشۇالسۇن، دەپ قويۇپ بەردۇق.

— بىردىن ئېشەك ھارۋا قىلىپ سىلەرمۇ ساتمامسىلەر، كىم سىلەرنى تۆتۈۋاپتۇ؟!

— ۋاھ، قىزىق گەپ قىلىسەنغۇ سايىم. بىزنىڭ بۇ كىچىكىنە يېزىدا نەچچە ھارۋىدا ئەكىرىپ ساتقۇدەك شۇنچە جىق سۈت بارمۇ؟

— ئۇنداق بولسا، مېنى نېمە قىل دەيسىلەر؟

— سۈتىنى ئۆزىمىز ساتىمىز.

— توختەك باشقا ئىش قىلسۇن.

ـــ ئۇنىڭ ھارۋىسىنى بىزگە ئېلىپ بېرىسەن!

ـــ خەقنىڭ ھارۋىسىدا نېمە ھەققىڭ بار؟

ـــ نېمە دەپ خەقنىڭ بولىدىكەن؟ ئۆزىمىزنىڭ ھارۋىسى ئۇ. ئات ـ ھارۋىلارنى تەقسىم قىلغاندا يېپىپىڭى بىر ئۆكۈز ھارۋىنى قاراپ تۇرۇپ توختىغا بېرىۋەتكىنىڭ ئېسىگىدىدۇ؟... توختى ئۇنى غاچىدە قادىرنىڭ ئېشەك ھارۋىسىغا تېگىشۋالدى. تېگى بىزنىڭ مۇلكىمىز، دېگەن شۇ.

ـــ ھوي خەق، ئىنساپ قىلىڭلار. توختى ئىچىپ بولالماي قېتىق قىلىپ، قۇرۇت سېلىۋېتىدىغان سۈتلىرىڭنى شەھەرگە ئەكىرىپ پۇل قىلىپ بېرىپ يامان قىلمىغاندۇ؟

ـــ سايىم، ئۇ قىلالىغان ئىشنى بىزمۇ گۈل چىقىرىپ قىلالايمىز. ھارۋىنى چىرايلىقچە ئېلىپ بەر، بولمىسا يولىنى توساپ ئۆزىمىز تارتىۋالىمىز... ئەتىرەتنىڭ ھارۋىسىدا ئانىسىنىڭ ھەققى بارمىكەن!؟...

سايىم ئۆزاق ئويلانىدى ـ دە، كەچقۇرۇن كونا ماخوغا بېرىپ، توختىنى بىر چەتكە تارتىپ ئەھۋالنى ئېيتتى.

ـــ ئۇكام، ـــ دېدى ئۇ گېپىنى يېغىنچاقلاپ، پىنەكچە يۆگىگەن قەغەزگە موخۇركا سېلىپ تۇرۇپ، ـــ بەش قول ئوخشاش بولمايدۇ دېگىنە، ھال ـ كۈنىڭنىڭ ياخشىلىنىپ قالغىنىغا ئارىمىزدىكى بەزىلەرنىڭ كۆزى قىزىرىۋاتقاندەك قىلىدۇ. ھارۋىنى ئۆتكۈزۈپ بېرىۋەت، سۈتىنى شۇلار ئۆزلىرى ساتسۇن، قولۇڭدىن ئىش كېلىدىغان يىگىتكەنسەن، يەنە ئاچ قالماسسەن.

توختى يەرنى سىجاپ، بىرھازا ئۇنچىقماي ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭغا ئېغىر كېلىۋاتقىنى ھارۋىدىن ئايرىلىپ قېلىش ئەمەس،

مەھەللىدىكى بەزى ئادەملەرنىڭ ئۇنى تېخىچە ئارىغا ئالمايۋاتقانلىقى ئىدى. ئۇنىڭ كاللىسىدا تېخى توك تۇگمەن، ماي تارتىش ماشىنىسى، كۆكۈل ئېچىش ئۆيى، ئاشخانا دېگەندەك ئاجايىپ پىلانلار بار ئىدى.

ــ ماقۇل، ــ دېدى توختى، ــ ھارۋىنى راست ئۆزىڭىز بېرىۋېـ دىڭىز، ئوتتۇرىدا سىز خجالەت بولۇپ قالىماڭ... مەن زادى مۇشۇ خەقنىڭ كۆزى چۈشمەيدىغان يېراق بىر يەرگە بېرىپ ئوقەت قىلاي!

توختىنىڭ قورسىقىدا يەنە باشقىچە بىر چوت سوقۇۋاتقىنىنى ياكى قىيدىغىنىنى ھېچكىم بىلەلمەي قالدى. ئۇ ھارۋىنى ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، موتسىكلىت بىلەن تېلېۋىزورنى شەھەرگە ئەكىرىپ سېتىپ، پۇلنى بەلگە مەھكەم تۇغۇپ يېزىدىن كېتىپ قالدى.

توختى سۈت سېتىپ يۈرۈپ بىر ـ ئىككى سودىگەر بىلەن تونۇشۇپ قالغانىدى. بۇ قېتىم ئۇ شۇلار بىلەن شېرىكلىشىپ شەھەر ئاتلاپ ئوقەت قىلىشقا تەۋەككۇل قىلدى. توختى سەپەر سومكىسىنى كۆتۈرۈپ پويىز ئىستانىسىلىرىدا قىستىلىپ يۈرۈپ، پويىزنىڭ قاتتىق ئورۇندۇقىدا مۇگدەپ ئولتۇرۇپ نۇرغۇن چوڭ شەھەر ـ لەرنى ئارىلىدى. ئۇ يەرلەردە ئاسمان پەلەك ئېگىز بىنالار، ۋاڭ ـ چۇڭقا تولغان بازار، ھەشىمەتلىك مېھمانخانىلار بار ئىدى. لېكىن توختى نېمىشقىدۇ يىراقتا قالغان ھېلىقى خاۋەت يېزىنى ئۇنىتالمىدى. ئۇ چۈشىدىمۇ دەريا ياقىلاپ كەتكەن يوللارنى، داكىدەك نېپىز تۈمان ئېچىدە ياتقان تاللىقلارنى، مەھەللىنىڭ يۇقىرىسىدىكى سۈيى تاتلىق بۇلاقلارنى، يايپېشىل سۇ ئوتلىرى قاپلىغان ھېلىقى كۆل ۋە لويلا كۆكاتلار بېسىپ كەتكەن ھويلىلارنى

كۆرەتتى. ئۇ يەردە ئىسسىق قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ بويىنىغا گىرە سالغان بىر قىز قالغانىدى. ئاشۇ ئاددىي يېزا قىزىدىكى سەمىمىيلىك، پاكلىقنى بۇ شەھەرلەردىكى پۇلىنى كۆزلەپ قىلىتاق قويۇپ يۈرگەن ئىناقلارنىڭ جىلۋىسىگە زادىلا ئوخشاتمايتتى...

ئېھتىمال، گۈلشەننى ھېسابقا ئالمىغاندا، مەھەللىدىكى خېلى كۆپ كىشىلەر توختىنى ئۇنتۇپ كەتكەنمۇ بولاتتى. بىراق، ئىككىنچى يىلى باھاردا ئۇ يېزىدا يەنە پەيدا بولۇپ قالدى. توختى ئۇستىگە ئەت رەڭ كاستۇم ـ بۇرۇلكا، پۇتىغا ئاچىلداپ تۇرىدىغان سۈپەتلىك شىبلىت كىيگەن بولۇپ، كالتە قىلىپ قويۇۋالغان بۇرۇتلىرى بىلەن ئۇ باشقىچە بىر سۆلەتكە كىرگەنىدى. ماگىزىن تېمىنى يۆلەپ قاتارلىشىپ ئولتۇرغان بىرنەچچەيلەن ئۇنىڭ سالامىغا سالام قايتۇرۇشنىمۇ ئۇنتۇپ ئاغزىنى ئېچىپلا قېلىشتى. قىزلار بىر ـ بىرىنى نوقۇپ پىچىرلىشاتتى. توختى ئۇدۇل كەنت باشلىقى سايىمنىڭ ئۆيىگە باردى.

ـــ خوش، شۇنداق قىلىپ دېگىزغىچە يېتىپ باردىم، دە؟! ـــ دېدى سايىم توختىنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، ـــ چېنى چاي ئىچ، مانا، جىگىرىڭ بار يىگىتكەنسەن. ئەل كۆرۈپسەن، يۇرت ئارىلاپسەن، "ھەم زىيارەت، ھەم تىجارەت" دېگەن شۇ. مېنى دېسەڭ، شۇ يېشىمغا كېلىپ تېخى سايرامىنىڭ نېرىسىغا ئۆتۈپ باقماپتىمەن.

ـــ شۇنچە يەرلەرنى ئايلاندىم سايىمكا، ـــ دېدى توختى ئالدىدىكى چايدىن بىر ئوتلاپ، ـــ نېمىسىنى ئېيتسىز، يەنە مەشھەگە ئۆگىنىپ قاپتىمەن...سىز ئۆز قېرىندىشىمىنىڭ ئورنىدىكى ئادەم، كۆڭلۈمدىكى گەپنى سىزگە ئېيتماي كىمگە ئېيتىمەن؟ پۇلىنغۇ تاپتىم، لېكىنزە، بۇ سەرگەردانلىق تۇرمۇش جېنىمغا

توختى گېپىنىڭ ئاخىرىنى ئېيتالماي توختاپ قالدى.

ــ ھە، نېمە دېمەكچىدىڭ؟ قورساقتا بار گەپنى دەۋەر. مېنىڭ يارىدىم بىلەن پۈتىدىغان ئىش بولسا مانا مەن تۇرۇپتىمەن.

ــ ئەمدى...مېنىڭ دېمەكچى بولغنىم، ماڭمۇ مەھەللە ئەترايىدىن بىرەر ئۆيلۈك يەر كېسىپ بەرسەڭلار، پۈلنى تۆلىسەم، تۆت تامنى سوقۇپ، ماۋۇ ئۆزەمنىڭ ئۆيىكەن، دەپ پۈت ـ قولۇمنى سۇنۇپ ئولتۇرسام.

ــ ياخشى گەپكەن، ئەمما يېزىنىڭ يەرلىرىنى سېتىپ بېرىشكە بولمايدۇ، دېگىنە، ــ دەپ ئويلىنىپ قالدى سايىم، ــ مەھەللىنىڭ يۇقىرىسىدىكى دۆڭنى بىلىسەنغۇ؟... ھە، ياراتساڭ شۇ يەردىن بەش ـ ئالتە پۈڭ يەر بېرەيلى. ئۇ يەرگە سۇ چىقمايدۇ، زىرائەت تېرىغىلىمۇ بولمايدۇ، باشقىلارنىڭ ئىچى قىزىرىپمۇ كەتمەس...

بۇ يېزىنىڭ ئۆيلىرى تولىسى دېگۈدەك ئاددىي توپا تام ئۆيلەر ئىدى. دېھقانلار بۇ ئۆيلەرنىڭ ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى ئۇدۇل كەلگەن تەرەپكە ئېچىۋېرەتتى. بەزى ئۆيلەردە ھەتتا دېرىزىمۇ يوق بولۇپ، ياغاچ بىلەن شادىلانغان پەنجىرە ياكى ئۆگزىدىن ئېچىلغان تۆڭلۈكلا بولاتتى. توختى شەھەر كۆرۈپ، يۇرت ئارىلىغاچقىمۇ، ئۇنىڭ ئۆي سېلىش پىلانى باشقىچىرەك بولدى. ئۇ ھەر تەرەپكە چېپىسپ يۇرۇپ ياغاچ ـ تاش، پىششىق خىشلارنى تەييارلىدى. ئۆينىڭ ياغاچچىلىق، تامچىلىق ئىشلىرىنى شەھەرنىڭ ئۇستىلىرىغا كۆتۈرەبەردى. شۇنداق قىلىپ، 3 ـ 4 ئايغا قالماي مەھەللىنىڭ يۇقىرىسىدىكى دۆڭ ئۈستىدە كېلىشكەن بىر ئىمارەت قەد كۆتۈردى. ئۇنىڭ

ئاستى ـ ئۈستى تاختايـدىن ياسالـغان بولۇپ، ئىشلەتكەن ـ دېرىزىلىرى، پىشايـۋان تۈۋرۈكـلىرى توق زەڭگەر سـرلانغانـدى. بۇ ئۆيـنىڭ سـۆلتىنى سېلىـشتۇرۇشقا توغرا كەلـسە، بۇ مەھەللىدىكى سەدىر پومپىچكىنىڭ كونا ئۆيلىرىگىلا سېلىشتۇرۇشقا بولاتتى. ئەمما، باينىڭ ئۇ ئۆيلىرى يىلـلارنىڭ ئۆتـۈشى بىلەن ھازىر ئىسكەتىدىن كەتكەنـدى. پەقەت ئۇنىڭ قاپقاقـلىرى سۈنۈپ چۈشـكەن چـوڭ ـ چـوڭ دېرىزىلىرى، كۆك خىش بىلەن كۆتۈرۈلگەن ئۇلى، قىيسايغان چوڭ دەرۋازىسلا ئۆز ۋاقتىدا ئاجايىپ قۇرۇلۇش ئىكەنلىكىگە گۇۋاھ بولۇپ تۇراتتى.

ـــ توختىنىڭ ئۆيى قانچە تەڭگىگە پۈتكەندۇ؟

ـــ 10 مىڭ سوم.

ـــ 20 مىڭ سوم.

ـــ 30 مىڭ سوم.

بۇنچىلىك سومـلارنىڭ زادى قانچىلىـك پۇل ئىكەنلىكـنى بەزى دېھقانلار تەسەۋۋۇرمۇ قىلالمايتتى.

ـــ توختەك شۇنچىۋالا پۇلنى نەدىن تاپقاندۇ؟

ـــ سۇت سېتىپمۇ شۇنچىلىك بېيىپ كەتكىلى بولارمۇ؟

ـــ ئوغرىلىق قىلامدۇ يە؟!

ـــ يالغان گەپ قىلىپ گۇناھكار بولماڭلار ئاغىنىلەر، مال ـ ۋارە-نىمىز ئېغىلدا، تاپقان ـ تۇككىنىمىز ساندۇقىمىزدا تىنچ تۇرۇپتىغۇ!...

ـــ ئەمىسە، كېيىنكى سۈنچىلەر نېمىشقا ئۇنداق باي بولۇپ كېتەلمىدى؟

ـــ ئاڭلىمىدىڭمۇ، ئۇ ئۇرۇمچى، شاڭخەي دېگەن يەرلەرنىڭ ھەممىسىگە بېرىپتۇ...بارمىغان يېرى قالماپتۇ. دۆڭ سودىدىلا نۇرغۇن

پايدا ئالغانمىش...

توختىنىڭ مۇنداق ھەشەمەتلىك ئۆي سېلىشى گويا بەزىلەرگە ھاقارەتتەك بىلىندى. قەرىشقانداەك بۇ ئۆي دۆڭ ئۈستىگە چۈشكەچكە، كىملا ئۆيدىن چىقىپ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىسا، خۇددى پېشانىسىگە ئەكىلىپ ئېسىپ قويغاندەك ئېنىق كۆرۈنەتتى...سەدىر بايغۇ ئاللىبۇرۇن ئالەمدىن ئۆتكەن. ھازىر مەھەللىدە ئۇنىڭ نەۋرىلىرىدىن بىرنەچچەيلەن بار ئىدى. مۇنداق كاتتا ئۆينى ئەنە شۇلار سالغان بولسا ھېچكىم ئەجەبلەنمىگەن بولاتتى: قانداقلا بولمىسۇن ئەسلى باينىڭ ئەۋلادى، ماي ئالغان قاچىنىڭ يۇقى بولىدۇ-دە!... لېكىن، توختى كىم؟ ئۇ بىر جېنىنى جان ئېتەلمەي كېلىپ، مۇشۇ يېزىدا توختاپ قالغان يېتىمەك!...

ئايالىلار دېگەن ئاجايىپ خەقتە! ئۇلارنىڭ پىكىر قىلىشى يەنە باشقىچىرەك ئىدى. بۇگۈنكى بۇ يېزا ئايالىرى ئۆتمۈشنىڭ ئايالىرىغا ئوخشمايتتى. ئۇلار رادىئو، ئۇنىۋېرسال لېغۇ، تېلېۋىزور دېگەنلەردىن بۇ ئالەمنىڭ تولىمۇ كەڭ، رەڭگارەڭلىكىنى، ئاجايىپ توق، خۇشال-خۇرام ياشايدىغان ئادەملەرنىڭ بارلىقىنى بىلىشكەندى، ئۆز ئەرلىرىنىڭمۇ ھەرىكەت قىلىشىنى، يېڭى، گۈزەل، بايلىقات دۇنيا يارىتىشىنى ئۈمىد قىلاتتى.

— توختىنى قارىغىلار، — دېيىشەتتى خوتۇنلار بىر-بىرىگە، — تۇنۇگۈنلا مەھەللىگە يالغىياغ كېلىۋىدى، تىرىشىپ، بىرنېمىلەر قىلىپ بېيىپلا كەتتى.

— سالغان ئۆيلىرىچۇ؟...بىركۈنى مەن ئوغرىلىققە بېرىپ قاراپ باقتىم. ساراي دېگىنە، ساراي.

— ئۇ ئۆينى قايسى تەلەيلىك خېنىم تۇتاركىن؟

ـــ كىم بولاتتى، گۈلشەنچۇ؟!...

4

ئوت يالقۇنى رەھىمسىزلىك بىلەن ھەممە نەرسىنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىپ، ئاستا ـ ئاستا پەسىيىشكە باشلىدى. توختى ئىسىنى بىر بىلەپ، بىر بىلەمەي، نەيلەرگىدۇ پۈتلىشىپ كېتىپ باراتتى... ئارقىسىدا قېلىۋاتقان ئاشۇ يېزىغا بىرچاغلاردا ئۇ مۇشۇنداق قۇرۇق قوللا كىرىپ كەلگەنىدى، ھازىرمۇ قولىنى سىلىپلا يېنىپ چىقتى. ئۇ چاغدا توختى يوقۇل ئىدى، ئەمما قەلبىدە ئۈمىد، كۆڭۈللۈك تۇرمۇش تېپىشقا ئىنتىلىش بار ئىدى. ھازىر بولسا ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئېغىر ھەسرەت چۈلغىۋالىدى، ئۈمىد ئۇچقۇنى ئۆچكەندەك قىلاتتى. ئۇ تىرىشتى ـ تىرماشتى، پۇل تاپتى، ئاخىردا نېمە بولدى!؟... بايلىقىنىڭ ئۇنىڭغا خۇشاللىق ئېلىپ كېلەلمىگىنىگە ئۆزىمۇ ھەيران ئىدى.

ئۇ پات ـ پات توختاپ ئارقىسىغا قاراپ قوياتتى، كۆيۈپ كۈل بولۇۋاتقان ئۆيىگە ئەمەس، قاراڭغۇلۇشپ تۇرغان مەھەللىنىڭ باشقا بىر تەرىپىدىكى نىشانغا قارايتتى. ئۇ يەردە توختىنىڭ مەشۇقى گۈلشەن قاماقلىق قالغانىدى. توختى قىزغا ئېچىناتتى، قىزدا سەللا جۇرئەت بولسا ئىدى، توختى ئۇنى ھەر نېمە قىلىپ بولسىمۇ ئۇ گۈنداخانىدىن قۇتۇلدۇرۇپ چىققان بولاتتى. خەير!...ئاي نۇرىدا ئاقىرىپ كۆرۈنۈپ تۇرغان بۇ يوللار ئۇنى نەگە ئېلىپ بارار؟ جەنۇبىتىكى ئېتىزلىرى تەكلىماكانغا تۇتىشىپ كېتىدىغان يىراق يېزىغىمۇ ياكى ئىمارەتلىرى بۇلۇتلارغا تاقاشقان چوڭ شەھەرلەرگىمۇ؟...ئۇ

يەنە قايتىپ كېلەرمۇ؟!

توختى ئۆزىنىڭ نەگە بېرىپ نەدە توختىشىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى. تەقدىر ئوقيانىڭ كىرىچىنى تارتىپ تۇرغان ئۇۋچىغا ئوخشايدۇ، بۇ ئوق ئۇچۇپ چىقتى، نەگە چۈشۈپ، قايسى نىشانغا تېگىشى پەقەت ئىگىسىنىڭ كۆڭلىگىلا ئايان.

5

گۈلشەننىڭ ئۈچ ئاكىسى بار ئىدى، بالىلارنىڭ دادىسى گۈلشەن 2 ـ 3 ياش ۋاقتىدىلا ئۆلۈپ كەتكەن بولۇپ، تۇل ئانا ئۇلارنى ناھايىتىمۇ جاپادا چوڭ قىلغانىدى. ئۇ ئەتىدىن ـ كەچكىچە تۆت بالىسىنىڭ كىرىنى يۇيۇپ، يامىنى ياماپ، ئاش ـ تامىنى ئېتەتتى. ئەترەت باشلىقىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ "ئوغۇللارنى نومۇر جىقراق تېگىدىغان ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويساڭ" دەپ يالۋۇراتتى. چاي ـ تۈز، نورما ئاشلىق ئۈچۈن كاسسىر، ئىسكىلاتچىلارنىڭ ئىشكىدە سارغىياتتى... ئانا ئەنە شۇنداق پالاقلاپ يۈرۈپ بىركۈنى تۇيۇقسىزلا يىقىلدى ـ دە، بىر ـ ئىككى كۈنلا ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ ئالەمدىن ئۆتتى. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۆيىنىڭ ھەممە ئېغىر ـ يېنىك ئىشلىرى گۈلشەننىڭ بېشىغا قالدى.

گۈلشەننىڭ ئاكىلىرى ئۇچۇن ئېيتقانىدا، ئەترەت باشلىقى دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ۋارقىراپ مەجبۇرىي ئىشقا ئەپچىقىدىغان كۈنلەر ياخشىراق ئىدى. قانداقلا بولمىسۇن ئۇچ ئاكا ـ ئۇكىنىڭ ئەمگەك نومۇرى يىغىلىپ يىل ئاخىرىغىچە خېلى بىرنېمە بولۇپ قالاتتى. يەرلەر ئاشلىمەرگە كۆتۈرە بېرىلگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ

ئەھۋالى خاراپلاشتى. بۇ ئاكا ـ ئۆكىلار بىر ـ ئىككى ياشتىنلا پەرقلەنـ گەچكىسكىن، بىر ـ بىرىنىڭ گېپىگە ئانچە كىرىپ كېتىشمەيتتى، مىجەز ـ خۇيىمۇ ھەر تۈرلۈك ئىدى. ئۇلار كۆزدە خەقنىڭ تاپا ـ تەنىسى بىلەن ئۆرۈقنى يەرگە ئارانلا چۆكتۈرۈۋېلىشاتتى ـ دە، كېلەر يىلى يېغىم ـ تېرىم ۋاقتىقچە ھەرقايسىسى ئۆزىنىڭ خىيالىنى سۈرۈپ، ئۆزى بىلگەن يولدا يۈرۈشەتتى.

چوڭى ئاۋۇت نەشىگە قاتتىق بېرىلىپ كەتكەنىدى. ئانچە ـ مۇنچە بامدات، جۇمە نامازلىرىغا چىقىپ قويۇاتتى، باشقا ۋاقىتلاردا ماگىزىنـ نىڭ تېمىنى "يۆلەپ"، يېنىدىكىلەر بىلەن قۇرۇق پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇراتتى.

كىچىكى داۋۇت كۆپىنچە ئۆيدە تۇرمايتتى، ئۇنىڭ نەدە ئوتلاپ، نەلەردە تۇنەپ يۈرگىنىنى بىلىپ بولمايتتى، ئۆزىنىڭ تاپقانلىرىنى شۇ يەرلەردە ھاراق ئىچىپ تۈگىتىۋېتىپ، يەنە ئۆيگە قۇرۇق قوللا يېنىپ كېلەتتى. بەزى مەس كەلگەن چاغلىرىدا گۈلشەنگە ھال ئېيتىپ:

ـــ مەندىن رەنجىمە سىڭلىم، دەردىم بار، شۇڭا ئىچىمەن... بىز كىمنىڭ ئەۋلادى بىلەمسەن؟... مانا، سەن تېخى ھېچنېمىنى بىلمەيسەن. سەدىر بايىنىڭ ئۇرۇق ـ جەمەتى بولىمىز، سەدىر بايىنىڭ! چوڭلاردىن سوراپباققىنا، بۇيىمزنىڭ تاغدا مىڭلاپ قويى، شەھەردە بىرقانچە يەردە قورۇ ـ جايى بولغانىكەن...مېنى بىكار لەلەڭلەپ يۈرىدۇ، دەمسەن؟ ھۆكۈمەت مەكتەپ قىلىۋالغان جايىنىڭ دەۋاسىنى قىلىپ يۈرىمەن. جاي قولىمىزغىلا قايتسا، بېيىپ كەتكىنـ مىزنى ئاندىن كۆرۈسەن...

گۈلشەن مۇنداق گەپلەرنى ئۇنچىقماي تىڭشايتتى. داۋۇت شۇ

گەپلىرى بىلەن سۆلىسىنى خاتىرجەم قىلىپ قويغانىدەك بولۇپ خارقىراپ ئۇخلاپ قالاتتى ۋە تاتلىق چۈشلەرنى كۆرەتتى...ئۇ چوڭلاردىن "سەدىر باينىك كۆمۈپ قويغان ئالتۇنى بار" دېگەن گەپنى ئاڭلاپ قالغانىدى، ئەگەر ھېلىقى مەكتەپ قىلىغان جاي قولغا كېلىپلا قالسا، داۋۇت بۇ ئۆيلەرنى چۈۋۈپ ھېلىقى ئالتۇنلارنى تاپماي قويمايتتى...

ئۇتتۇرانچىسى ساۋۇت كەپتەر باقاتتى. ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى چېيىنى ئىچىپ بولۇپ، پېشايۋانىدا موخۇركىسىنى چەككەچ دانلاپ يۈرگەن كەپتەرلەرگە قاراپ بىرھازا ئولتۇرۇپ كېتەتتى. ئاندىن ئۆزۈن ياغاچنىك ئۆچمغا باغلانغان قىزىل لاتىنى پۇلاڭلىتىپ، كەپتەرلەرنى ھاۋاغا ئۇرلىتىپ ھۈزۈر ئالاتتى. ساۋۇت ئات ـ ھارۋا تۈتۈشقا ھېرىس ئىدى. قولى بوش بولۇپ قالسىلا ئېتىنىك دۇمبىسىنى تاتلاپ، ھارۋا ـ جابدۇقلىرىنى مايلايتتى. قانداقلا بولمىسۇن، ساۋۇت قالغان ئىككى ئەر قېرىنداشىغا قارىغاندا پەرقلىقەك ئىدى. ئانچە ـ مۇنچە كۆمۈر ـ پۈمۈر توشۇپ، كىراكەشلىك قىلىپ، ئۆينىك چاي ـ تۈزىدىن خەۋەر ئالاتتى.

مۇنداق بىر ئۆيدە قازانىنى ئۆكسۈتمەي قايىنىتىشنىك قانچىلىك مۇشكۈللۈكىنى گۈلشەنلا بىلەتتى. ئاكا ـ ئۈكىلار باشقا ئىشتاكىلىشىلىمىسۇ، سۆلىسىنى باشقۇرۇشقا كەلگەندە بىر پىكىرده ئىدى. ئۇلارنىك نەزىرىدە، بويىغا يېتىپ قالغان قىزنى چىك تۈتۈش ئەرلەرنىك تالىشىپ ئولتۇرۇش ھاجەتسىز بولغان مۇقەددەس بۇرچى ھېسابلىناتتى. گۈلشەن بولسا ياۋاش، تىرىشچان قىز ئىدى، ھەممىگە شۈكۈر قىلاتتى، "تاغدەك ئۈچ يۈلەنچۈكۈم بار" دەپ ئاكىلىرىدىن پەخىرلىنەتتى.

بۇ نامـرات ئۆي ئاشۇ قىز بىلەن ئاۋات ئىـدى. گۈلشەن ئۆي ئىـچى، هويلا ـ ئارامىلارنى سېرىپ ـ سۈپۈرۈپ، ئىشىك ـ دېرىزىلەرنى ئېچۇۋېتەتـتى. پـەس ئاۋازدا قانداقتۇر بىر ئاھانىنى تەكرارلىغىنىچە، سۈپـىنىڭ كىگىز ياپالمـىغان يېرىـدىن تارتىپ قازان بېشى، يازلىـق ئوچاقلارغـىچە سېغىـز لايدا سۈۋاپ ئاقارتىپ چىقاتتى. ياز كۈنلىرى قىز هويلىـغا گۈلـلەرنى تېرىۋېتەتـتى. ئۆيـىنىڭ يېنىدىـكى كىچىكىنە باغچىغا كىرىپ ئوتـلارنى يۇلاتـتى، بەلگە يەتمەيدىغان ئارقا تامدىن قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ ياتقان دالـلارغا، كۆپكۈك ئېتىزلارغا، دولـقۇنىدەك بولۇپ تۆۋەنلەپ كەتـكەن ئېدىرلارغا قارايتـتى. بۇ بېپايان كەڭلىك، رەڭگارەڭ تەبىئـەت يېزا قىزىـنىڭ قەلبىنى شادلىق بىلەن تولدۇراتتى...

گۈلشەننىڭ گۈزەللىكى كىنو، تېلېۋىزورلاردا كۆزگە چېلىقىدىغان چولپانـلارنىڭ ياكـى شەھەرلەردىـكى "پەرى"لەرنىڭ گۈزەللـىكىگە ئوخشىمايتـتى. ئۇ هېچقانـداق زىبـۇزىننەت، ئۇپا ـ ئەڭلىكسـىزمۇ چاقناپ تۇراتتى، ئۇ كىشـىلەرنىڭ نەزىرى چۈشمەيدىغان بىر ماكاندا ئۆسۈۋاتقان دالا گۈلىگە، يېراق ئورمانزارلىقـىنىڭ ئارقىسىدىن كۆتۈرۈلۈاتقان تولۇن ئايغا ئوخشايتتى. بۇ ئاينىڭ نۇرى ئۆزىنى توسۇپ تۇرغان يوپۇرماقلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆتۈپ توخـتىنىڭ يۈرىكىگە ئوت ياققاندىـ...قىزمۇ تىنىمسىز بۇ يىگىتنى ياخشى كۆرەتتى. بەزىدە ئۇ "بۇ يىگىت يېزىـمىزغا قاچاندىن بېرى پەيدا بولۇپ قالـغاندۇ؟... بەلكىـم، ياراتقان ئىـگەمنىڭ ئـۆزى ئۇنى مەن ئۈچۈن ئاسمانـدىن چۈشـۈرگەنـدۇ!" دەپ ئويلايتتى. قىـزنىڭ نەزىرىدە توخـتى يەردە ماڭمايتـتى، ئۇنىڭ خـىيال دۇنياسـىدا ئۆزۈپ يۈرەتـتى. قىز ئۇنى كۆرمىسىمۇ قەدەم ئاۋازىـدىن تونۇيتـتى. ئۇنىڭ يۈرىكى ئاشقـىنىڭ

ئۇزىنى قاچان، قەيەردە كۆتۈپ تۇرغانلىقىنى غايىبانە ھېس قىلاتتى ـ دە، توختىنى توپتوغرا تېپىپ بارالايتتى...ئەمما، قىز بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئېيتمىقا پېتىنالمايتتى، ئاكىلىرىنىڭ توختىنى نېمە ئۈچۈن ياقتۇرمايدىغانلىقىنىمۇ چۈشىنەلمەيتتى.

بىركۈنى قىز ئاكىلىرىنىڭ بۇ ھەقتە پىچىرلاشقىنىنى ئاڭلاپ قالدى.

ــ ئەمدى گۈلشەنىنى ئادەم تېپىلمىغانىدەك ئاشۇ توختەكىكە بېرىمىزما؟!

ــ ئادەمنىڭ نومۇسىنى كەلتۈرۈپ تەپتارتماي گۈلشەنگە ئېغىز ئاچقىنىنى...

ــ نېمىسىگە يوغان سۆزلەيدۇ ھوي ئۇ؟...

ــ شۇنى دەيمەنا، بىز كىم، ئۇ كىم؟...بىز دېگەن سەدىر بايىنىڭ ئەۋلادلىرى!

ــ شامال چىقمىسا دەرەخ لىڭشمايدۇ، دېگەن گەپ بار. توختىغا سىڭلىمىزنىڭمۇ ئازراق مەيلى بارمۇ، قانداق؟

ــ مۇشۇنداقراق گەپنى سىرتتا مەنمۇ ئاڭلىغاندەك قىلىۋېدىم...

ــ شۇنداقمۇ!؟...ئۇنداقتا، بۇ بۇزۇقنى ئۆيگە مەھكەم سولايلى، ئاۋۇ توختەكنى مەھەللىدىن سۈرۈپ چىقرايلى.

ــ شۇنداق قىلايلى، بولمىسا، بىزنىڭ يۈزىمىزنى تۆكۈدىغان بىر ئىش بولۇپ يۈرمىسۇن!

6

دۆڭدە كۆتۈرۈلگەن يالقۇن گۈلشەن سولاقلىق ئۆيگىمۇ قىپقىزىل

شولا چاچقانسدی. سرتتن ئادەملەرنىڭ ئەنسز ۋاڭ ـ چۇڭى، دۇكۇلدەپ ئۆتكەن ئاياغ تاۋۇشلىرى ئاڭلىناتتى. قىز ئۆينىڭ يۇقىرىسىدىكى پەنجىرىگە ياماشتى. ئارقىدىكى هويلىدا قوشنا ئايال راهىلەخانىنىڭ قارىسى كۆرۈنگەندەك قىلدى.

ــ راهىلە هەدە، هوي راهىلە هەدە! ــ دەپ ئۇنلۇك چاقىردى گۇلشەن.

راهىلەخان چۆچۈپ توختاپ، ئاستا مېڭىپ پەنجىرە يېنىغا يېقىنلاشتى.

ــ راهىلە هەدە، نېمە ئىش بولۇۋاتىدۇ؟ دۆڭدە سىرنەرسە كۆيۈۋاتامدۇ نېمە؟...

ــ ساڭا ئېيتىشقا ئاغزىم كۆيىدۇ، گۇلشەن...ئەمدى ئۆزۈڭمۇ كۆرۈپسەن، توختىنىڭ يېڭى سالغان ئۆيى كۆيۈۋاتىدۇ...

ــ نېمە!؟

ــ ئاكىلىرىڭ ئۇنى قاتتىق ئۇرۇۋەتكەن ئوخشايدۇ. ئۆيگە ئاچچىقىدا توختى ئۇزى ئوت قويۇۋەتتىمۇ ياكى ئاكىلىرىڭنىڭ قىلغان ئىشمۇ، بىلەلمىدىم. بەزىلەر تېخى توختى سارىڭ بولۇپ مەھەللىدىن چىقىپ كېتىپتۇ، دېيىشىدۇ. كىمنىڭ گېپى راست، خۇدايىم ئۆزى بىلمىسە...

گۇلشەننىڭ پەنجىرىنىڭ گىرۋەكلىرىنى تۇتۇپ تورغان قوللىرىدا جان قالمىدى. ئۇ سىيرىلىپ پەسكە چۈشۈپ كەتتى.

7

هەممە نېمە كۆيۈپ تۈگىدى. خىلۋەت يېزىنىڭ توخۇلىرى

يەنە بىر يېڭى تاڭدىن خەۋەر بېرىپ بەس - بەستە چىللاشقا باشلىدى. ئەمدىلىكتە دۆڭدىن پەقەت تۈتەپ كۆيگەن ئاچچىق ئىسلا كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى. قويلار ئېغىللىرىدا تېپىرلاپ ئارامسىزلانغىلى تۇردى. موزايلار ئۆز ئانىلىرىنى ئىزدەپ مۆرىشەتتى. كىشىلەر ئۆيقۇدىن كۆز ئېچىپ ھەر كۈندىكىدەك تىرىكچىلىكىنى باشلىۋەتتى.

ئاۋۇت ئويغىنىپ ئۈياق - بۇيىقىغا قارىدى - دە، يوتقانىنى بېشىغا پۈركەپ ياتقان داۋۇتنى ئويغاتتى:

— داۋۇت، داۋۇت! قوپ، ئاۋۇ ئۆڭىنى ئېچىۋەت.

— قايسى ئۆڭىنى؟

— ئامبار ئۆڭىنى.

— نېمىشقا؟

— گۈلشەن چىقىپ چاي قايناتسۇن.

داۋۇت ئامبار ئۆڭىنىڭ قۇلۇپىنى بىرھازا ھەپىلىشىپ ئاران ئاچتى - دە، ئۆڭىگە كىرىپ، بوسۇغىدىلا تۇرۇپ قالدى. ئۆيدە گۈلشەننىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى.

— ھوي، ھوي، قوپۇڭلارچۇ. گۈلشەن يوق!

— نېمە دەيدىغانسەن؟!

ئاكا - ئۇكىلار ئامبار ئۆڭىگە يۈگۈرۈشۈپ كىرىشتى. يىللاردىن بېرى ئامبارنىڭ بۇلۇڭىدا تۇرىدىغان يوغان ئۇن ساندۇقى پەنجىرىنىڭ ئۈدۈلىغا كېلىپ قالغانىدى (بۇ ساندۇقنى قىزنىڭ قانداق يۆتكىيەلمىگىنىگە كىشىنىڭ ئەقلى يەتمەيتتى.) ياغاچلىرى سۇنغان پەنجىرىدىن تاڭنىڭ غۇۋا يورۇقى چۈشۈپ تۇراتتى.

— قېچىپتۇ!

— نەدىن قاچىدۇ؟

— كۆرمىدىڭمۇ، ئاۋۇ پەنجىرىنىڭ ئوچۇق تۇرغىنىنى، — دېدى ئاۋۇت ۋە ساندۇقنىڭ ئۈستىدىكى قەغەزنى كۆرۈپ قالدى، — ماۋۇ نېمە خەت؟

— ئوقۇغىنا.

— مە، سەن ئوقى.

داۋۇت قەغەزنى قولىغا ئېلىپ يورۇققا تۇتۇپ دۇدۇقلاپ ئوقۇدى: "مەن كەتتىم...سىلەر مېنى كەچۈرمەيسىلەر...مەنمۇ سىلەرنىڭ توغىنى ئۈرۈپ...مەھەللىدىن قوغلىغىنىڭلارنى كەچۈرمەيمەن... يېقىندىن بېرى...ئاپام رەھىمتلىك تولا چۈشۈمگە كىرىدىغان بوپقالغاندى... ماڭا شۇ يەر تىنچراق ئوخشايدۇ...ئاپامنىڭ قېشىغا كەتتىم..."

— نېمە دەيدۇ ماۋۇ! — دېدى ئاۋۇت ھېچنېمە چۈشەنمەي.

— ئەكەلگىنە! — دەپ داۋۇتنىڭ قولىدىن خەتنى شارتتىدە تارتىۋالدى ساۋۇت.

— مە، سەن بىر ئوبدانراق ئوقۇغىنا!

ساۋۇت قايتۇرۇپ ئوقۇدى.

— قەيەردىكى ئاپىسىنىڭ قېشىغا كېتىدۇ، ئاپىمىز ئۆلۈپ كەتكەن تۇرسا؟ — دەپ ھەيران بولۇپ سوردى ئاۋۇت.

— ھە، شۇ، مەنمۇ ئۆلۈۋالمەن، دېگەن سۆز!

ھەممىسى بىر - بىرىگە قارىشىپ داڭقېتىپلا قالدى.

— يۇگۇر! — دەپ ۋارقىردى ئاۋۇت داۋۇتقا.

— نەگە يۇگۇرەيمەن؟!

راست ئۇ نەگە يۇگۇرەيدۇ؟ گۈلشەن نەگە بارىدۇ، ئۆزىنى ئېسىۋالامدۇ، دەريانغا تاشلامدۇ، بوغۇزلامدۇ؟ بۇنى كىم بىلىدۇ.

شۇ تاپىتا، ئۇلۇغۋېلىشىنىڭ خىلمۇخىل تۈرلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈۋاتقان ئاكا ـ ئۆكىلارنى قاتتىق قورقۇنچ باستى...

دەريا سۈيى بۇ پاك گەۋدىنى ئۆزىنىڭ لاتقىلىرى بىلەن بىللە يىراقلارغا ئېلىپ كېتىشىنى راۋا كۆرمىگەندەك، يېقىنلا بىر يەردىكى جىغانلىق ئارالغا چىقىرىپ قويدى. قىز ئوڭدا بولۇپ قالغانىدى، دەريا دولقۇنلىرى ئۇنىڭ چۈگۈلىغان چاچلىرىنى تاراپ، يېنىك داۋالغۇتاتتى. سۇ قۇشلىرى ئۇنىڭ جاماللىنى تاماشا قىلماقچى بولغاندەك شۇ ئەتراپىنى ئەگىپ ئۇچۇشاتتى. سەھەردە ئويغانغان بىر بېلىقچى يىراق قىرغاقتا ئۆزىنىڭ تورلىرىنى يىغماقتا ئىدى...

جەسەتنى بىرىنچى بولۇپ بېلىقچى سەلىم بوۋاي كۆردى. بوۋاي قىزنى سۈدىن سۈزۈپ ئېلىپ، پۈت ـ قولىنى تۈزلەپ قىرغاققا ياتقۇزدى ـ دە، يۈزىنى چاپىنى بىلەن يېپىپ قويۇپ، مەھەللىگە قاراپ يۈگۈردى.

يولدا ئۇنىڭغا ساۋۇت ئۇچراپ، يىراقتىنلا ۋارقىرىدى.

ـــ ھوي سەلىمكا!...مۇشۇ تەرەپلەردە بىزنىڭ گۈلشەننى كۆرگەندەك بولدۇڭمۇ؟

بوۋاي دەرھال جاۋاب بېرەلمىدى. ئۇ ھاسىراپ كەتكەنىدى. ئاڭغىچە ساۋۇتمۇ ئۇنىڭ قېشىغا يېتىپ كەلدى.

ـــ كۆردۇم.

ـــ قەيەردە؟...تىرىكمۇ؟!

ـــ خۇدا ئامانىتىنى ئاپتۇ، ياتقان يېرى جەننەتتە بولسۇن...

8

جامائەت قىزنىڭ جنازىسىنى نامازدىگەردىن كېيىن ئېلىپ چىقىشتى. مەھەللىنىڭ قەبرىستانلىقى توختى ئۆي سالغان دۆڭنىڭمۇ ئۈستىدىرەك بىر ئوچۇقچىلىقتا ئىدى. شۇڭا بىسپ كەتكەن سانسىز قەبرىلەر ئارىسىدا يەنە يېڭى بىر قەبرە پەيدا بولدى. بېلىگە يوغان ئاق پۈتا باغلاشقان ئۇچ ئاكا ـ ئۇكا ئۇنچىقماي يەرگە قاراپ تۇرۇشاتتى. ئاۋۇتنىڭ كاللىسىدا "ھەي، ماۋۇ ھاماقەت قىزنىڭ قىلغان ئىشىنى قارىغىلا!...ئەمدى كىرىمزنى كىم يۇيۇپ، ئاش ـ تامىقىمزنى كىم ئېتەر؟" دېگەن ئەندىشە كېزەتتى. داۋۇت ئوغۇز ـ ئۆزىگە: "ئەخمەق! بىزنىڭ چاپارىمزدىن بۇرۇنراق قۇتۇلماق بولۇپ مۇشۇ ئىشنى قىلدىڭ ـ ھە؟...بوۋام كۆمگەن ئالتۇنلارنى تاپقاندا ئىش باشقىچە بولاتتى ئەمەسمۇ!..." دەپ پىچىرلايتتى. ساۋۇتنىڭ يۈرىكىنى نېمىدۇ تاتلاپ ئازابلىغاندەك قىلاتتى. كاشكى ئۇ سىگلىسىغا ئاشۇ كەپتەرلىرىگە قارىغانچىلىك كۆيۈنگەن بولسا؟ ئۇنىڭ بېشىنى ھارۇنغا قاتىدىغان ئېتىنىڭ دۇمبىسىنى سىلىغانچىلىك مېھرى بىلەن سىلىغان بولسا؟...ساۋۇت شۇلارنى ئويلىغاندا كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش تۆكۈلۈپ، مەڭزىنى بويلاپ ئاقتى.

ئەتىسى سەھەردە قەبرىستانلىقتا بىر كىشىنىڭ قارىسى كۆرۈندى. ئۇ ئاستا ـ ئاستا مېڭىپ يېڭى قەبرىنىڭ ئالدىغا يۆكۈندى. مەھەللىدىكىلەر يىراقتىن بۇ كىشىنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرمىگەن بولسىمۇ كۆڭلىدە ئۇنىڭ توختى ئىكەنلىكىنى بىلدى.

توختى ئايەت ئوقۇپ قولىنى دۇئاغا كۆتۈردى. ئۇنىڭ ئالدىدا

گۈلشەننىڭ بىر جۈپ كۆزى پەيدا بولغاندەك بولدى: بۇ كۆز بىلەن قىز ئۇنىڭ يۈرىكىگە مۇھەببەت تۇتاشتۇرغاندى، بۇ كۆز ئۇنىڭغا نۇرغۇن سىرلارنى بايان قىلغاندى، بۇ كۆزلەر ئۇنىڭغا توختىدىن باشقا ھېچكىم چۈشىنەلمەيدىغان نۇرغۇن ناخشىلارنى ئېيتقاندى... توختى دۇئاغا كۆتۈرگەن قوللىرىنىڭ ئاراشلىرىدىن يىراقتا كۆكۈش بولۇپ كۆزگە تاشلىنىپ تۇرغان دەريا ساھىلىنى كۆردى. ئۇ يەردە سۇ يېيىلىپ ئاقىدىغان بىر كېچىك بار ئىدى، توختى بىر يىللىرى گۈلشەننى ھاپاش قىلىپ ئاشۇ كېچىكتىن بىرقانچە قېتىم ئۆتكۈزگەن، ئۇلار ئۇ قاتتىكى ئارالدا زىرىتقلارنى تېرىشكەندى. كېيىن، گۈلشەن ئۆيدىن نېرى بارالمايدىغان بوپقالغاندا، توختى ئۆزى يالغۇز ئۇ يەرگە بىرنەچچە قېتىم بارغان، زىرىتقىلىق ئارالنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئوچۇق-چىلىقتا گۈلشەننى سېغىنىپ، ئاسمانغا قاراپ يېتىپ خىيال سۈرگەن، نېمىشقىدۇ، ھېلىقى كېچىكتىن قايتا-قايتا كېچىپ ئۆتكەندى... بۇ كېچىكىنىڭ تۆۋەن تەرىپىگە بارغاندا سۇ يىغىلىپ ئېقىپ خەتەرلىك قاينامىلارنى ھاسىل قىلاتتى، قىز تۇنۇگۈن كېچە ئۇ يەرگە توختىنى ئىزدەپ بارغانمىدۇ ياكى ھايات بىلەن ئاشۇ خاتىرىلىك جايدا ۋىدالىشىشنى خالىغانمىدۇ؟

توختى يۈزىنى سىيپاپ، قوللىرىنى چۈشۈردى-دە، بىردىنلا ھۆكۈرەپ يىغلۇۋەتتى. "نېمىشقا تۇنۇگۈن كېچە مەن شۇ يەرگە بارمىدىم؟...نېمىشقا ئىشكىلەرنى چېقىپ تاشلاپ بۇ قىزنى ئېلىپ كەتمىدىم؟...گۈلشەن، گۈلشەن! مۇنايىم، ئاجىز گۈلشەن!..." ئۇ نەمخۇش تۇپراقنى قۇچاقلايتتى، كۆزلىرىدىن ئاقىقان ياش توپىغا سىڭىپ، يۈز-كۆزىگە سۈگۈشۈپ لايغا ئايلانماقتا ئىدى...

توختى ئورنىدىن تۇرۇپ مەھەللە تەرەپكە قارىدى. ئالدى

تەرەپتە ئۇ ئۆي سالغان دۆڭ چوقچيپ تۇراتتى. توختى ئالدىرىماي مېڭىپ هويلىسغا كىردى، كۆز ئالدىدا كۆيۈپ كۈلگە ئايلانغان ئىمارەتنىڭ قارايغان تاملىرىلا تۇراتتى. توختى دەرۋازىنىڭ قېشىدىكى كۆمۈر قويۇش ئۇچۇن سېلىنغان پاكار ئۆيگە بۇرۇلدى. بۇ يەردە تامچىلار ئىشلەتكەن لاي چېلەكلىرى، ئارغامچا، ئەپكەش، ياغاچ پۇزەكلىرى دېگەندەك نەرسىلەر چېچىلىپ ياتاتتى. ئۇ ئۆيىنىڭ ئارقا بۇلۇڭىغا باردى ـ دە، تورۇسقا قولىنى سوزۇپ، يوغان داستىخانغا پۇختا يۆگەپ ئېسىپ قويۇلغان دۇتارنى ئاۋايلاپ يېشىۋالدى. توختى بۇ ئۆيلەردىن ۋاز كەچكەن چاغدا ھېچنېمە كۆزىگە كۆرۈنمىگەن، ئەمما مەرۇپ بوۋايىنىڭ مۇشۇ كونا دۇتىرىنىڭ كۆيۈپ كېتىشىگە يۈرىكى چىدىمايلا، دۇتارنى بۇ ئۆيگە ئەچىقىپ قويۇپ كەتكەنىدى. رەھمەتلىك بوۋاي جان ئۈزۈشتىن بىرنەچچە سائەت ئىلگىرىمۇ قولىغا بۇ دۇتارنى ئېلىپ، توختىغا ئاجىز ئاۋازدا ناخشا ئېيتىپ بەرگەنىدى.

شۇ تاپتا توختى بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنىڭ چۈشكە ئايلىنىپ قېلىشىنى، ھېلىقى ماخودا مەرۇپ بوۋاينىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاپ يېتىپ ئۇخلاپ قالىدىغان كۈنلەرگە قايتىپ، ھەممە ئىشنى باشقىدىن باشلاشنى خالايتتى. لېكىن، بۇ چۈش ئەمەس ئىدى. ئۇ دۇتارنى قولتۇقىغا مەھكەم قىسىپ، مەھەللىدىن يىراقلاپ كېتىپ باراتتى. ئەڭ ئاخىرقى قېتىم بۇرۇلۇپ قارىغاندا، تۆۋەندە يېيىلىپ ياتقان مەھەللە ئۇنىڭ كۆزىگە مۇشۇ بىر كېچىدىلا ئۆزىدىكى ھەممە گۈزەللىكلەرنى يوقىتىپ، قېرىپ مۇكچىيىپ كەتكەندەكلا كۆرۈندى...

مۇڭگۇز

بوۋاي هارۋىسنى توختىتىپ، ئوتۇنىنى مۇشۇ يەردىن بىسىشنى قارار قىلدى. ئۇنىڭ ئەترابىدا ئادەم يېرىپ ئۆتەلمىگۈسىز قويۇق، شاخلىرى بىر-بىرى بىلەن هەم گىرەلىشىپ كەتكەن بۇك يۇلغۇنلۇق قەد كۆرسىتىپ تۇراتتى.

ئۇنىڭ قاقشاللىرى ئۆچكە يۇلغۇنىنىڭكىدەك* ئەگرى-بۇگرى، پاخپاق، كېلەڭسىز ئەمەس، سۆگەت بادرىسىدەك تۇز ئىدى. بۇنداق قاقشال ئۆزى يېنىك بولغانلىقى ئۈستىگە هارۋىغا كۆپ سىغاتتى. قىزىل يۇلغۇن قاقشاللىقى ئوچاقتا ياغدەك كۆيىدىغانلىقى، كۇلىنىڭ ئاز، چوغىنىڭ كۆچلۈك ئىكەنلىكى، ئەكسىچە، ئۆچكە يۇلغۇن قاقشاللىقى كۆيۈشى سۇس، چوغى خىرە، كۇلىنىڭ جىق چىقىدىغانلىقى بوۋايغا ئايان ئىدى.

بوۋاي هارۋىسىدىن يەرگە سەكرەپ چۈشكەندە، ئاق تىكەن تۈۋىگە يىغىلىپ قالغان يۇپقا قار كۆن ئۆتۈكىنىڭ قېلىن چەمبىلىنى ئاستىدا غىچىلداپ كەتتى. قارامتۇل، توپاركە يىلتىز، كۆتىچەكلەر ئەترابىدا ئۇ هېلىمۇ ئۆزىنىڭ ئاپئاق جىلۋىدارلىقى بىلەن چىرايلىق! قاچانلاردا يېغىۋىدىكىن ئۇ قار؟ قىش شامىلى ئۇنى بىپايان

* ئۆچكە يۇلغۇنى — يۇلغۇننىڭ بىر تۈرى.

جاڭگاللىقنىڭ ئوچۇق ئېتەكلىرىدىن ئاللىقاياقلارغا ئۇچۇرۇپ كەتكەن، پەقەت ئۇنىڭ ئاخىرقى قالدۇقلىرى يىلتىزلارنىڭ، كۆتىچەكلەرنىڭ، ئاق تىكەن ۋە كۆك يانتاقلارنىڭ تۇۋىدە گويا نېمىدىنىدۇ ئۇركۈپ مۆكۈنۈۋالغان ئاق توشقانىدەك چىرايلىق تۆگۈلۈپ ياتاتتى.

جاڭگاللىقتا ئارىلاپ ـ ئارىلاپ كۆزگە چېلىقىدىغان ئاق تىكەن، يانتاق، ئازغان، سېرىق بۇيىلار خۇددى ئاشۇ قىزىل يۇلغۇنلاردەك ئېگىز بوي تارتقاندى. نېرىراقتا شاخلىرىنى ئاپئاق قىراۋ قاپلىغان توغراقلار قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇ ئەتىگەنىنىڭ ئاقۇش تۇمانى بىلەن تويۇنغان تىمتاسلىق ئىچىدە تېخىچىلا كېچىدىكى شېرىن ئۇيقۇسىدىن ئويغانمىغاندەك، ياق، بامدات نامىزىدىن يانغان ھامان ئۇدۇل ئېتىزلىققا بېرىپ، چەكسىز دالا بىلەن ئۇنسىز سىردىشىۋاتقان ئاق يەكتەكلىك، ئاق سەللىلىك بوۋايىدەك تەگسىز خىيال ئىلكىدە ئىدى.

بوۋاي ھارۋىسىدىن چۈشكەن چاغدا، قۇياش كۈل رەڭ سۇس تۇمان ئوراپ تۇرغان چەكسىز كەڭ ئۇپۇقتىن ئەمدىلا بالقىپ چىقىۋاتاتتى. ئاھ، ئەجەب قوتلۇق، نەقەدەر پاكىز ئۇنىڭ نۇرلىرى! بۇ پايانسىز جاڭگاللىق چەكسىز كەڭ زېمىننى بويلاپ تارىغان ئاشۇ تارام ـ تارام ئالتۇن نۇرلار بىلەن يۇيۇنۇپ، بوۋاينىڭ كۆزىگە تولمۇ گۈزەل، تىلسىملىق، ئاجايىپ بىر خىلۇەت، ھەممىتلىك دۇنياىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى. توغراق ھەم قىزىل يۇلغۇن شاخلىرىدىكى ماموقىتەك ئاپئاق قىراۋ ئاستا ـ ئاستا يالىلداپ تۇرغان پاكىز كرىستالغا ئايلىنىپ، تولغان ئاينىڭ كۈمۈش رەڭ نۇر جۇلاسىدەك بوۋاينىڭ كۆزلىرىنى چاقتى...

قاياقتىندۇ چۈۋ-چۈۋ قىلىپ بوز تورغاي ئۇچۇپ كەلدى. ئۇنىڭ بەدىنىدىكى يۇمران تۈكلىرىمۇ، يارىشىملىق ئېگىز تاجسىمۇ مۇشۇ زېمىننىڭ ئاقۇش توپىسىغا ئوخشايتتى. ئەنە ئۇنىڭ كىچىككىنە ۋۇجۇدىدا چۆل سەھىرى بەخش ئەتكەن، كەڭ ئالەمگە سىغمايۋاتقان جۇشقۇنلۇق، تېتىكلىك. ئۇ ھارۋىدىن تۆت قەدەمچە نېرىدا بوۋايىغا قارا قاتتەك چىرايلىق، دۆگلەك، چېكىتتەك كۆزلىرىنى تىكىپ قارىماقتا. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە بىر جۈپ كۈچلۈك نۇر دەستىسى. بۇ نۇر ئىچىدە چاقناۋاتقىنى ھەۋەس، قىزىقىش، ھەيرانلىق، بەختىيارلىق، شادىيانە نسلىق... ئاھ قىش قەھرىتانىدىن يىللىقىلىق، چۆلدىن بەخت، شادىيانىلىقنى تېپىشنى بىلگەن جانىۋار! توغراقلىق ئارىسىدىن سېغىز-خاننىڭ شاراقلىغىنى، تۆمۈر تۇمشۇقىنىڭ توك-توك قىلىپ توغراق غولىنى چوقۇلاۋاتقان ئاۋازى ئاڭلانىدى. شۇ ئارىدا تۈيۇقسىز يۇلغۇنلۇق ئارىسىدىن بىر جۈپ جەرەن بوۋايىنىڭ ئالدىغىلا چىقىپ قالدى. ئۇلار قىزلارنىڭكىدەك ئوماق كىرپىكلىرىدىن تارام-تارام نۇر تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان قاپقارا كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ، بوۋايغا ھەيرانلىق، قورقۇش ئىچىدە چەكچىيىپ قاراپ قالدى-دە، قۇيرۇق-لىرىنى ھوشيارلىق بىلەن سىلكىپ قويۇپ، تېزلا يۇلغۇنلۇق ئىچىگە كىرىپ كېتىشتى. مانا، بۇ زېمىنده تۇنجى بولۇپ ئويغانغان ھاياتلىق! بۇ يەردە، مەھەللىدىكىدەك تاڭ ھاۋاسىنى ئەنسىزلىك بىلەن تىترىتىپ ھاۋشۇيدىغان ئىتلارنىڭمۇ، ھاگرايىدىغان ئېشەكلەرنىڭمۇ، "ھايت-ھۇيت!" قىلىپ سۈرەن سالىدىغان پادىچىنىڭمۇ ئاۋازى يوق. ھاۋاسىمۇ باشقىچە، قىڭغىر-سىڭغىر مۇرىلاردىن پۇرقۇپ چىقىپ مەھەللە ئاسمىنىدا كۆكۈش پەردىدەك لەيلەپ يۇرىدىغان، نەپەسنى بوغۇپ ئاچچىق بۇقسۇپ تۇرىدىغان ئىسمۇ پۇرىمايدۇ...

بوڭاي بۇ مەنزىرىلەرنى كۆرۈپ ئىچ ـ ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى. بۇ ھال ئۇنىڭ پۈتۈن بىر كېچە چوقاي يېنىدا كۆرەك جۇڭىسىنى پۈتلىرىغا ئورىۋالغىنىچە دۈگدىيىپ، كۆزلىرىنى مىت قىلمىي يۇمىماي ھارۋا ھەيدەپ كەلگەن چاغدىكى تارتقان ئازابلىرىنى ئۇنتۇلدۇردى. ئەمما ئۇنىڭ كېچىدىن بېرىكى دەھشەتلىك سوغۇقتىن مۇزلاپ، تاشتەك قېتىپ قالغان پۈت ـ قوللىرى تېخىچە ئەكسىگە كەلمىگەنىدى. پۈتلىرى يەرنى مەزمۇت دەسسەپ تۇرالمايتتى، قوللىرى قولاشمايۋاتاتتى. نەھايەت، ئۇنىڭ كۆتمەك، يۇڭلۇق قېشى ئاستىدىكى چاپاق بىسىپ كەتكەن كۆزلىرى يەنىلا ھېچقانداق رىيازەت چەكمىگەندەك شوخ، غالىبانە نۇر ئىلكىدە چاقناپ تۇراتتى. شۇنداق، ئوتۇنچىلار-نىڭ كۆزلىگەن مەنزىلگە ئامان ـ ئېسەن يېتىپ كېلەلىگەنلىكى قالتىس چوڭ ئىش ھېسابلىناتتى.

بوڭاي قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ، ئاغزىدا ھورداپ ئىسىتىۋاتقان چاغدا ساقال ـ بۇرۇتلىرىدا قېتىپ قالغان مۇز دانىچىلىرى ئېرىپ قولىلىرىنى ھۆل قىلىۋەتتى. ئۇ ئېرىگەن مۇزلارنى بۇرۇتىلىرىدىن بارماقلىرى بىلەن سېرىپ چۇشۇردى. شۇ چاغدا كالپۇكىغا بەدەنىنى شۇركەندۈرىدىغان سوغۇق سۇ تامچىلىرى سىرغىپ چۇشتى. ساقال ـ بۇرۇتلىرىدىكى ئۇچىدا ئېرىمىگەن مۇز دانىچىلىرى يەنە بار ئىدى. ئۇ خۇددى شاخلىرى بىلەن تەڭ يالىڭاچلىنىپ قالغان ئازغان ئۇرۇقدەك ساقاللىرى ئارىسىدا شاراقشىپ تۇراتتى. بوڭايىنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارى بولمىدى.

"ئىنەكنى ھارۋىدىن چىقىراي" دەپ ئويلىدى ئۇ.

تاغىل ئىنەك... ئۇنىڭ ئۇزۇن يىللىق تىلسىز ئەمما ۋاپادار، ئىشچان قېرىندىشى. ئۇ ھارۋا شوتىسىدا خوجايىنىنىڭ ئەمدى نېمە قىلىدىغانلىقىنى

لمقنى بىلەلمىگەندەك، چوڭ ـ چوڭ قوڭۇر كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ بوۋايغا تەلمۈرگىنىچە ئاستا پۈشۈلداپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بەدىنىنى بىر قەۋەت نېپىز قىراۋ قاپلىغان. كۆزلىرىنىڭ تېگىدىكى ئۇزۇن، يىرىك تۈكلىرىدە دانە ـ دانە مۇز چوكىلىرى قېتىپ قالغانىدى. قورسىقى ئىچىگە كۆرۈنەرلىك تارتىلىپ كەتكەن، ساغرىسىدىكى سارغۇچ تۈك-لىرىمۇ تەتۈر ئۆرۈلۈپ، تولغان گەۋدىسى بىر كېچىدىلا كىچىكلەپ كەتكەنىدەك كۆرۈنەتتى. بوۋاي ئىنەكىنى هارۋىدىن چىقاردى. بېشىدىكى ئارغامچىنىڭ بىر ئۇچىنى هارۋا شوتىسىغا باغلاپ، هارۋى-دىن بىر باغلام قوناق شېخىنى ئەكىلىپ ئىنەكىنىڭ ئالدىغا تاشلىدى...

"ئالدى بىلەن باغلىق تەيىارلاش كېرەك، ــ بوۋاي هارۋىدىن پالتىسىنى ئالدى، ــ توغراق تېلى قېيسام بولارمۇ ياكى ياۋا كەندىر ئورىسام بولارمۇ...؟" بوۋاي ئەتراپىغا قارىدى. بايا هارۋا هەيدەپ كەلگەن قۇرۇق ئېقىننىڭ ئىككى تەرىپى بۇككىدە توغراق تاللىرى بىلەن تولغان، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئېگىز ئۆسكەن ياۋا كەندىرمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. بوۋاي نېمىشقىدۇ توغراق تېلىنى تاللىدى. ئۇ ئۇستىدىكى يىرتىق، كونا جۇۋىسىنى سېلىپ هارۋا ئۈستىگە تاش-لۇۋېتىپ، توغراق تاللىرىنى قېيىشقا كىرىشتى.

ئىنەكنىڭ ئالدىدىكى قوناق شېخىنى تۆمۈشۈقى بىلەن تىلغاپ، يۇمشاقلىرىنى تىلى بىلەن يالمىغىنىچە ئىشتىها بىلەن يەۋاتاتتى. بوۋاي هايال ئۆتىمەي هارۋىدىن بەش قەدەم نېرىدىكى سۇ يالاپ تۇرلىۋاتقان ئوچۇقچىلىققا ئىككى قۇچاق توغراق تېلى ئەكىلىپ تاشلىدى ـ دە، بىر چەتتە كەلكۈن ئېقىتىپ كېلىپ، يىغىلىپ قالغان داغى ـ قاقشاللارنى سۈندۈرۈپ تال يېنىغا دۆۋىلەپ ئوت ياقتى.

ئوتۇن دەسلەپتە كۆكۈچ ئىس چىقىرىپ، ئاندىن چاراسلاپ كۆيۈشكە، ئەتراپقا ئىس ئارىلاش يىلىقلىق تارقىتىشقا باشلىدى. بوۋاي قۇمساڭغۇ بوز توپا ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، دەسلەپتە قوللىرىنى ئىسىتتى. ئاندىن مەيدىسىنى ئوتقا قاقلاپ، راھەتلىنىپ كېرىلدى، ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئارىسىدىكى قالدۇق مۇز دانچىلىرى ئاستا ـ ئاستا ئېرىپ سۇس ھورغا ئايلانماقتا ئىدى. بوۋاي ۋۇجۇدى ئوت تەپتىدىن ئېرىپ، بوشىشىپ، چاپىنىنىڭ پېشى سارغىيىپ، پۇراشقا باشلىغاندىلا، ئاندىن پۇتىنىڭ تېخىچە مۇز دەسسەپ تۇرغاندىكىدەك سوغۇق ھالەتتە تۇرغانلىقىنى سەزدى. ئۇ ئۆتۈكىنى سېلىپ، ئارىلىرى ئەگىرى ـ بۈگرى بولۇپ كەتكەن، پەيلىرى بۇرتۇپ، تېرە ئاستىدىن كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئورۇق پۇتىنى ئوتقا سۈندى ۋە تەردە ھۆل بولۇپ، چىرىپ كەتكەن كونا پايتىمسىنى يېيىپ، ئوتقا قاقلاپ قۇرۇتۇشقا باشلىدى. شۇ چاغدا بوۋايىنىڭ بۇرنىغا ھور ئارىلاش سېسىق، قاڭسىق پۇراق كېلىپ ئۇرۇلدى. بوۋاي ئۇنى ھۆزۈرلىنىپ پۇراپ كەتتى...

بوۋاي يېتەرلىك ئىسسىنىۋالغاندىن كېيىن ئۆتۈكىنى كىيىپ، ئوتۇن چوغىنى بىر چەتكە تارتىۋېتىپ، توغراق تاللىرىنى قوقاسقا تىقىپ پۈچۈلاشقا باشلىدى. سوغۇقتا مۇزدەك قېتىپ قالغان تال قوقاستا پۈچۈلانغان ھامان، بۇرۇنقى چۈرۈك، نازۇكلۇقىنى يوقىتىپ، تاسمىدەك شىرشىملىشىپ كېتەتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ كۆيۈپ كەتمەسلىكى ھەم ئىسسىقلىق قات ـ قېتىغا تەكشى ئۆتۈشى زۆرۈر ئىدى. مۇندىق تالدا ئوتۇن باغلىسا، ئۇنى ھەرقانچە كۈچەپ تارتىپ تولغىغان بىلەنمۇ ئۇزۇلۈپ كەتمەيتتى.

تال قوۋزاقلىرى قوقاستا پىرسىلداپ ئېتىلىشقا، ھولدىكى سۈيى

ۋىژىلداپ قاينىناشقا باشلىدى. تالىنىڭ ئۈشتاق بەرگى كۆيۈپ، ئۈنىڭدىن سۇس كۆكۈچ ئىس كۆتۈرۈلدى. بوۋاينىڭ ئىككى قۇچاق تالىنى پۈچۈلاپ بولۇشى ئۈچۈن بىر چۆگۈن چاي قاينىغۇچىلىكلا ۋاقىت كەتتى.

"بامداتنى قازا قىلىۋەتكىنىم يامان بولدى، ــ دەپ ئويلىدى بوۋاي خۇرسىنىپ، ــ بۇ گۈناھىم ئۈچۈن ئەتە ئەتىگەندە تولۇقلاپ ئوقۇۋەتسەم خۇدا مەقبۇل كۆرەر. ئەمدى قايسى ئىشنى قىلسام بولار؟ بىر چۆگۈن چاي قاينىتىپ ناشتا قىلۋالساممكىن... ــ بوۋاي شۇ ھامان بۇ خىيالدىن يالتايدى، ــ تال سوۋۇپ مۇزلاپ قالدۇ ئەمەسمۇ، ئەگ ياخشىسى، ئۈنىڭ قىزىق ۋاقىتتىدا قاقشالنى چېپىپ باغلۇۋەتەي..." ئۇ بېلىدىكى پالتىسىنى ئېلىپ، بىسىنى تىرنىقىغا سىجاپ سىناپ كۆردى. دەستىسى قاغا جىگدىنىڭ ئەگىرى نوتىسى بىلەن ساپلانغان پالتىنى ئۇ تۇنۇگۈن يېرىك بۇلەيگە بىلەپ ئۈستۈردەك ئىتتىكلىتۇەتكەندى. بوۋاي "بىسمىللا..." دېدى ۋە يۇلغۇن ئارىسىدىكى قاقشالىلارنى بىر چەتتىن ۋاچىلدىتىپ چېپىپ يانغا تاشلاپ ماڭدى...

بوۋاينىڭ تالىلاپ كېسۈۋاتقىنى بىر يېرىم ـ ئىككى غۇلاچچە كېلىدىغان ئۈزۈن، تۈز قاقشالار ئىدى. بۇنداق قاقشالدىن يالغۇز ئۇلاغلىق ھارۋىغا قانچىلىك بېسىش مۇمكىنچىلىكى ئۇنىڭغا ئايان، ئەمما بۇگۈن ئۇ بۇنى ئويلاپمۇ قويماي كېسۈۋەردى.

"خۇدا تىنچلىقنى بەرسە، ھېلىقى دەريا كېچىكى بويىدىكى ياغاچ توسقۇچىلارغا ئۈچراپ قالمىسام... ــ دېدى بوۋاي قاقشال كەسكەچ خىيال قىلىۋېتىپ، ــ ئىككى ـ ئۈچ ھارۋا قاقشالنىڭ پۈلى بىلەن ئۆيىنىڭ خېلى كۆپ ئىشلىرى جۈندىلىپ قالار دەيمەن. ھەي...

مۇشۇ كۇنده شەھەرگه كىرىدىغان ئوتۇنلىرنىڭ كۆپىيىپ كەتكىنى. ئوتۇننى نەرخىدە ساتالماي، كوچىمۇكوچا سازايى قىلىپ يۈرمەسەملا بولاتتىغۇ. مۇشۇنداق قاقشالىنىڭ بىر ھارۋىسىنى نەچچە پۇلدىنمۇ ئالار؟ قىرىق ـ ئەللىك كويلاردىن ئالسىغۇ ـ ھە؟ ئۇ چاغدا قالتىس چوڭ ئىش بولۇپ كېتەتتى، ئىككىلا قاتىنسام يۈز كويچە بىر نېمە بولۇپ قالاتتى. ھازىرچە ناھايىتى زۆرۈرى، بالىنىڭ ئاپىسىنى دوختۇرغا كۆرسىتىپ بېقىش، ئەخمەتنىڭ ئۆتۈكىنى چەملىتىش، كېلىنىمنىڭ تويلۇقىدىن قەرز قالغان ياغلىقىنى ئېلىپ بېرىش، ئايگۈلگە كىتاب، دەپتەر...يەنە تېخى كەجگەمگە ئارتىلىپ تۇرۇۋاتقان بىر كۆتۈرەم توقۇناق بار. يەر پۇلى، سۇ پۇلى، كادىر پۇلى، يول پۇلى، مەكتەپ پۇلى... بۇلارنىڭ ھەممىسىگە پۇل تۆلەش كېرەك. ئىككى ـ ئۈچ ھارۋا قاقشالىنىڭ پۇلى بۇلارنىڭ قايسى بىرىگە يېتەر؟ يەرلەرنى كۆتۈرگە ئالغان دەسلەپكى يىللىرى خۇشال-لىقتىن بېشىم ئاسمانغا يەتكەن، شۇنىڭ ھەممىتىدىن ئىككى ـ ئۈچ يىلغىچە دۆمبىمز خېلى ئاپتاپ كۆرۈۋىدى، ئەمما كېيىن بۇنىڭغا كۆز تەگدىمۇ، نېمىسى نېمە بولدى؟ كادىرلارنىڭ سېلىق ـ ئالۋاڭ-لىرى يىلىكمىزنى قۇرۇتۇۋەتكىلى تۇردى. ھەي... دېھقانچىلىق... ئەمدى ئۇنىڭ ھېچقانچە بەركىتى قالمىدى، ئالتە ئاي ياز ئەر ـ خوتۇن، ئوغۇل ـ كېلىن تۆتىمز ئېتىزغا تۆمىشۇقىمزنى تىرەپ كالىدەك ئىشلىدۇق، شۇنىڭغا يارىشا كۆزدە كىرىمىمزمۇ يامان بول-مىغاندى. ئىشقىلىپ ئاشلىق بىلەن پاختا ساتقان پۇل قوشۇلۇپ ئىككى مىڭ كويچە بولۇپ قالغان ئىكەن. پۇل يانچۇقىمزغا كىرە ـ كىرمەيلا، ئامانەت قەرز كويراتپىدىكىلەر ئىشىكىمگە دەپتىرىنى ئېچىشپ كېلىشتى. مۇددىئاسى ماڭا ئايان. ئەتىيازدا سۇلياۋ يوپۇق

بىلەن خىمىيەۋى ئوغۇپ سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئالغان قەرزنى سۈيلەپ كەلگەن گەپ. بۇنىغۇ تۆلىمەي ئامال يوق، ئەمىسە، يۇرىكىمنى ئېچىشتۇرۇۋەتكىنى، ئۇ نەرسىلەرنىڭ ئالتۇنىدىن ئۆتە قىممەتلىكى. ھۆكۈمەت ئۇنى ئازراق ئەرزان قىلسا بولمامدىغاندۇ. مۇشۇ كۈندە ھەممە ئادەم دېھقانىنى يونۇپ ـ شۇلۇشكە تۇرغانمىكىن؟ بولمىسا ئانچىكى بىرنەرسىنى دېھقانغا شۇنچە پۇلغا زورلاپ ساتارمىدى؟ ئۇلار ئالـدىغىنىنى ئېلىپ ئەمدىلا كېتىۋىدى، يەر پۇلى دەپ بىرسى كەپتۇ، ئاندىن كېيىن سۇ پۇلى دەپ... ئىككى مىڭ كوي كىرىم قىلىپتىمىز دەپ خۇشال بولۇپ، خوتۇن ـ بالىلىرىمىنىڭ ئالدىدا كېرىلىپ كەتـكىنىم نەدە قالدى؟ ئىككى مىڭ كوي قولۇمدىن ئاشۇنداق توزغاقتەك بىر كۈندىلا توزۇپ كەتتى. ئەمما باشقىلارنىڭ ھەقىدىن ئالىدىغىنى تۈگىمىدى. كادىر پۇلى، مەكتەپ پۇلى، يول پۇلى... يەنە پۇل! پۇل...!نېمە ئىلاج؟ بۇ پۇللارنى ۋاقتىدا تاپشۇرالمىساڭ قوشلاپ ئالىدىغان جەرىمانىسى تەييار. ئالۋان ـ سەيسىنى تۆلەش ئۈچۈنمۇ، ئۆيدىكىلەرنىڭ دەرد ـ ھالىغا يېتىش ئۈچۈنمۇ...ھەممىسى ئۈچۈن پۇل كېرەك. دېھقاندا نەدىمۇ ئۇنچىلا كۆپ پۇل بولىۋېن؟ ھەممەت ـ شاپائىتى كەڭ ئۇلۇغ پەرۋەردىگارا! ھېلىمۇ بىزدەك كەمبەغەل، ئاجىزلارنىڭ نېسۋىسى ئۈچۈن زېمىنىگە مۇنچىۋالا كەڭ جاڭگالـلىقنى يارىتىپسەن. بۇ جاڭگالـلىق شۇنچىلىك ئۇلۇغ، خىسلەتلىك مۆجىزىگە ئىگىكى، پۈتۈن يۇرت ئەھلى نەچچە ئۆمۈر يونۇپ يېسىمۇ تۈگىمەيدىغان ئالتۇن تاغقا ئوخشايدۇ. ئاھ، ئېسىت...ئەجرە قىلغان ئېتىزدىن بەرىكەت قاچتى. ئەكسىچە، بۇ جاڭگالـلىق ئۈچۈن پىشانـەمدىن بىر تامچە تەر ئاققۇزمىغان، توك قىلىپ كەتـمەن چېپىپ قويمىغان بولسامۇ مېنى ئۆز ئانامدەك بېقىپ كېلىۋاتىدۇ. شىللەمنى

ئازراقلا موهتاجلىق باسقان هامان هارۋامىنى قوشۇپلا ئۇدۇل مۇشۇ جاڭگالغا كېلىمەن. ئوتۇنلارنى خالىغانچە ئالىمەن، ساتقان پۇلنى ئۆيگە خەج-خىراجەت قىلىمەن. ئاھ، دەردىمگە دەرمان ئانا يېرىم! بۇنىڭ بەدىلى ئۇچۇن ئۇنىڭغا نېمە قىلىپ بەردىم؟ ھېچ-نېمە..." بوۋاينىڭ بۇ خىياللىرى تولمۇ ھەسرەتلىك ۋە ھاياجانلىق ئىدى. ئۇنىڭ خىيالى تىرەنلەشكەنسېرى، ئۆزىنى خۇدانىڭ بۇ ئەزىز، ھىممەتلىك زېمىنى ئالدىدا ئېغىر گۇناھقا پاتقان پاسىق مەخلۇقتەك ھېس قىلدى. قاقشاللارنى باغلايمەن دەپ بىر مۇنچە ياش توغراق نوتىلىرىنى قىيىپ، تېخى ئۇنى ئوتتا پۈچىلىغىنى ئۇچۇن ئىچ-ئىچىدىن ئۆكۈنۈپ كەتتى. "نېمە دېگۈلۈك؟ ئىنسانىنى خۇدا ئالدىدا گۇناھقا لايىق قىلىدىغان نەرسە — مۇھتاجلىق ئوخشايدۇ..."

بوۋاي يۇزىدىكى يۇندىدەك مەينەت ئاچچىق تەرلىرىنى كونا بەلبېغىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ كەينىگە قارىدى، كېسىلگەن قاقشاللار دۆۋە-دۆۋە بولۇپ كەتكەنىدى. ئۆزىنىڭ ھارۋىسىغا ھەرقانچە كۆپ باساندىمۇ كېسىلگەن بۇ قاقشال ئىككى ھارۋىدىن كەم كەلمەيتتى.

"خۇدا بەرگەن بەرىكەتلىك رىسقى مۇشۇنداق بولىدۇ، — دەپ ئويلىدى ئۇ خىرىلداپ كۈلۈۋېتىپ، — بۇ قېتىم ھارۋامغا يېرىمنى بېسىپ كېتىمەن، قالغىنىنى خۇدا بۇيرۇسا يەنە بىر قېتىمدا ئېلىپ كېتەرمەن. بۇ يەردە ئۇنى ئوغرىلاپ كېتىدىغان ھېچكىم يوق. ئوغرىلاردىن، دىلى بۇزۇقلاردىن خالىي دۇنيا پەقەتلا مۇشۇ يەر. بۇنداق دۇنيا نېمىدېگەن ياخشى!"

بوۋاي پالتىسىنى بەلبېغا-دۇمبىسىگە قىستۇرۇپ قويۇپ، ئەمدى

ئوتۇنلارنى باغلاش ئۈچۈن گۈلخان ئالدىغا كەلدى. ئەتىگەندە ياققان ئوت ئۆچۈپ، بىر دۆۋە ئاقۇش كۈلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئازغىنە چوغ قالغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆچۈپ ئاجىزلىشىۋاتقىنىغا تەن بەرمىگەندەك، ھېلىمۇ قىپقىزىل يالىلداپ، كىچىدىكى بۆرىنىڭ كۆزىدەك قەيسەرلىك بىلەن چاقناپ تۇراتتى. بۇۋاي ئازغىنە چوغ-نىڭ ئاخىرقى يارقىن تەپتىنى كۆرۈپ باشقىچە روھلىنىپ كەتتى. ئۇ يەنە بىر قۇچاق قۇرۇق ئوتۇننى چوغ ئۈستىگە تاشلاپ، پۈچىلانغان تالنى كۆتۈردى ـ دە، كەينىگە ياندى.

ھارۋا يېنىدا تاغىل ئىنەك پۈتلىرىنى ئىچىگە پۈككىنىچە جىمجىت كۆشەپ ياتاتتى. ئۇ قوناق شېخىنىڭ يوغان، قاتتىق تۇپلىرىدىن باشقا ھەممىنى يەپ تۈگەتكەن. ئۇ خوجايىنىغا يوغان قوڭۇر كۆز-لىرىنى ئۇنىسز تىكىپ پۈشۈلدىماقتا، كۆشىمەكتە. گويا "مۇشۇ ھالىمچە بىردەم يېتىۋالاي، ئارام ئېلىۋالاي" دەۋاتقاندەك.

"مەيلى، يات، سىرىمىس خالىغىنىڭچە ئارام ئېلىۋال، ــ بۇۋاينىڭ پاختىدەك يۇمشاق قەلب سەزگۈلىرى تىترەپ، دولقۇنلىنىپ، ئۇنىڭ-دىن چەكسىز مېھىرلىك ئېزگۈ مۇڭ ياڭراپ كەتتى، ــ سېنىڭ بۇ دۇنياغا تۆرىلىپ، تارتىۋاتقان جاپا ـ رىيازەتلىرىڭ ئازمۇ؟ ئاخشامىمۇ ساڭا يەتكۈچە زۇلۇم سالدىم، مېنى ھارۋا بىلەن قوشۇپ، نە ـ نەلەردىن سۆرەپ كەلگىنىڭ ئاز كەلگەندەك، بىرمۇنچە يولنى ئوشۇق بېسىشقا مەجبۇر قىلدىم. ئىگەڭنى كەچۈرە، شۇنداق قىلمايمۇ نېمە ئامال؟ ئاللىقاياقتىن كەلگەن بىر توپ بەڭگى، ھاراقكەشلەر چوڭ ھارۋا يولىنى دەريا كېچىكىدىن قامال قىلىۋېلىشقان، ئۇلار تېرىمنىڭ ئوتۇن، ياغاچلىرىنى ھەقسىز مۇھاپىزەت قىلىدىغان كىشىلەر بولسىغۇ بەك ياخشى ئىدى، نەدىكىنى؟ تېرىمنىڭ ياغاچ-

لىرىنى ئوغرىلىقچە كېسىپ، چەت ناھىيىلەرگە ئاپىرىپ ھايىنىغا ساتىدىغانمۇ، سېرىق بۇيا يىلتىزى كولايمىز دەپ، توقايلىقنى توڭگۇز-دەك ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتكەنمۇ، جاڭگالنىڭ توشقان، جەرەن، قىرغاۋۇللىرىنى، دەريادىكى غاز، ئۆردەكلەرنى ئېتىپ، ئورۇق-جوتىنى قۇرۇتقىلى تۇرغانلارمۇ، بىزدەك ياۋاش، بىچارە دېھقانىنى كۆرسە ئېشەك ئېتىپ مىنگىلى ئاران تۇرىدىغانلارمۇ دەل ئاشۇ تەلۈە-ئۇششۇقلار. شۇڭا ئۇلارغا قارامنى كۆرسەتمەي، دېدىم. ئۇزۇڭ بىلسەن، ئۇلار بىلەن نەچچە قېتىم ئېلىشىپ قالغانىمەن. لېكىن ئۇلار "بىز ھۆكۈمەتنىڭ ئادەملىرى" دېگەچكە، قولىدا مىلتىقى، ئادەم باغلايدىغان تانىسى بولغاچقا، ھامان ئۇلارغا تەڭ كەلگىلى بولمىدى، شۇڭا كېچە ئۇلار تۇرغان جايدىن ئەگىپ ئۆتىمەن دەپ، سېنى زورمۇزور دەر-يانىڭ يۇقىرىسىغا ھەيدەپ ماڭدىم. ھەي، ئېسىت...! "سېنىڭ شورغا تىزىڭغىچە پېتىپ، ھاسىراپ، پۇشۇلداپ جان قاقشاتقىنىڭ...ئېگىز چاتقاللىقلار، قاقشال كۆتەكلەر، ئازگال-دۆڭلەر ئارىسىدىن يول ئېچىپ، ئون ھارۋىنىڭ يۈكىنى سۆرەپ ماڭغىنىڭ...قېرىشقاندەك، قويۇق جاڭگاللىق ئىچىدە ئادىشىپ قېلىپ، دەريا بويىدا بىر كېچە چۆگىلەپ يۈرگەنلىرىمىز...قارىغىنا، ئۇزۇڭ شۇنچىۋالا ئۇلۇغ، كۈچلۈكسەنۇ، مەندىن بەتتەر مۆمىن، ياۋاشسەن. بولمىسا، مۇشۇ ئۇلۇغلۇقۇڭ بىلەن، ئاللادىن رىسقىڭ ئۈچۈن سامانىنى تاللاپ ئالارمىدىڭ؟ شۇ سەۋەنلىكىڭ ئۈچۈن نەسلىڭدىن-نەسلىڭگە ئۆكۈنۈپ، پۇشۇلداپ ئۆتەرمىدىڭ...؟" بوۋاي ئىنىكىنىڭ ھارغىن سىياقىغا قارىغانسېرى ئىچى شۇنچە سىيرىلىپ كەتتى. ئۇ ھارۋىدىن يەنە بىر باغ قوناق شېخى ئېلىپ، ئىنەكىنىڭ ئالدىغا تاشلاپ بەردى-دە، قاقشاللارنى باغلاشقا كىرىشىپ كەتتى.

كۈن ئاشۇاقتى بولغاندى. جاڭگال ئۇستىدىكى ئەتىگەنكى سۇس ئاقۇچ تۇمان باھار كەلكۈنىدەك ئاللىقاياقلارغا ئېقىپ كەتكەن، ئەمدى شاخلاردا قىراۋنىڭ ئاق كرىستالدەك يارقىن چاقنىشىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇ قۇياشنىڭ ئوچۇق ئاپتېپى بىلەن ئاستا ـ ئاستا ئۆيغانغان قويۇق شاخلارغا سىڭىپ كەتكەندى. جاڭگاللىق ئۇستىدە نەمخۇش، يىللىق شامال كېزەتتى. ئۇ چۆل شامىلىدەك ئاچچىق ئۆزىلداپ، يۈزنى تاسما قامچىدەك چېقىپ ئۆتىدىغان قەھرىتانىڭ ۋەھىمىلىك شۇنىڭغىنىمۇ ئەمەس ئىدى. ئۇ خۇددى مۇشۇ ھەمەتـ لىك، خىلۋەت ماكانىڭ راھەتلىك تىنىقلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان ـ دەك، ئۇنىڭدىن جاڭگالنىڭ ئۆزگىچە ھىدى پۇراپ تۇراتتى. بۇۋاي قاقشاللارنى باغلاپ بولۇپ، ئېشىپ قالغان ئازغىنە تالنى قۇچاقـ لىغىنىچە گۈلخان يېنىغا كەلدى. ساقال ـ بۇرۇتلىرىغا قاقشال قوۋزاقلىرى چاپلىشىپ قالغان، ئۆزى ھارغىن، ماغدۇرسىز كۆرۈنەتتى. قاقشال تىلىپ يىرتۇەتكەن قوللىرىدىن تەپچىپ چىققان قان قېتىپ قارىيىپ قالغان، قارا چىبەرقۇتتىن تىكىلگەن كونا پاختىلىق چاپىنىڭ ئالدى تىتىلىپ، پاختىلىرى ساڭگىلاپ قالغانىدى. نھايەت، كۆزلىرىدە باشقىچە ھال: تىلىم ـ تىلىم قورۇقلار، ئۆسكىلەڭ قاش، چاڭ قونغان شالاڭ كىرپىكلەر ئارىسىدا شامالدا يالقۇنجاپ تۇرغان ھارارەتلىك چوغنىڭ يارقىن نۇرى چاقناپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بۇ روشەن چاقنىشىدا ھارغىنلىق بىلەن كۈچتۇڭگۈرلۈك، ياۋاشلىق بىلەن جەسۇرلۇق، ھەسرەت بىلەن شادىيانە ئۇمىد كۆچ ئېلىشۋاتـ قانـدەك ئىدى. بۇۋاي چوغ ئۇستىگە ئوتۇن تاشلىدى. ئاندىن چوقايغا ئېسىلىق كونا خۇرجۇندىن ئىستا قارىداپ قورسقىنىڭ بىر يېنى ئىچىگە پۈكۈلۈپ كەتكەن كونا مىس چۆگۈننى ئالدى ـ دە،

ئۇنىڭغا دەريادىن ئۆتۈشدە چوقۇپ ئېلىۋالغان يوغان بىر پارچە كۆمەل مۇزنى پالتىسى بىلەن چېپىپ پارچىلاپ سېلىشقا باشلىدى. ئاندىن چۆگۈننى چوغ ئۈستىگە قويۇپ، قورسىقى ئەترايغا يالىداپ تۇرغان چوغلارنى دۆۋىلەپ قويىدى. ھايال ئۆتمەي چۆگۈن شىڭىلداپ قاينىشقا باشلىدى. بوۋاي خۇرجۇنىدىن گىرۋەكلىرى ئۇچۇپ كەتكەن، ئۇزۇن يىل تۇتۇلغانلىقتىن ئىچ-تېشى قارىداپ، سىلىقلىشىپ كەتكەن كونا ياغاچ تاۋاقنى ئالدى-دە، قاينىاق چايدا ئوچ قېتىم چايقىدى، ئاندىن نانىنى دۆۋىلەپ سېلىپ، ئۈستىگە چاي قۇيدى...

"كەمبەغەلنىڭ بىر تويغىنى شاھلىق ھۇزۇرىنى سۈرگىنى". قىزىق چاي...يۇمشاق نان...قورساق ئېچىپ، قارىچوق كەينىگە تارتىپ كەتكەن چاغدا، بىر قېتىم تويۇۋېلىش قانداق راھەت! بوۋاي خۇرجۇن ئۈستىگە سېلىنغان داستىخان ئالدىدا داق يەردىلا يۇكۇنۇپ ئولتۇرۇپ، سول قولىغا ياغاچ تاۋاقنى ئالدى-دە، ئوڭ قولىدىكى ياغاچ قوشۇق بىلەن نانىڭ ئۈستىنى ئاۋايلاپ بېسىپ، گەۋدىسىنى ئالدىغا ئەگدى، تاۋاق گىرۋىكىدىن تېشىپ چىقىۋاتقان چاينى سۈمۈرۈۋېلىش ئۈچۈن بوينىنى تاۋاقىغا سوزۇپ، ئېغىزىگەن نانىنى قوۋزىنى تولدۇرۇپ ئىشتىھا بىلەن يېيىشكە باشلىدى. چوغ تەپتى، چاينىڭ قىزىق ھارارىتى بىلەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدى شۇنچىلىك راھەت-لىك سېزىم ھېس قىلدىكى، چەكسىز لەززەتلىك يىللىق بىر ئېقىم ئىچىدە گويا خام قايماقىغا ئوخشاش ئېرىپ، بەدەنلىرى بوشاپ كەتكەندەك بولدى، يۇزلىرى دەسلەپتە بىر توپ چۈمۈلە ئۇياقتىن-بۇياققا چاپقاندەك تولىمۇ شېرىن قىچىشىپ كەتتى. بۇ سېزىم بوۋاي-نىڭ خىيالى تەسەۋۋۇرى ئەمەس ئىدى. يۇزىنىڭ سوغۇقتىن

كۆكەرگەن، ئەسكى لاتىدەك پۇرلىشپ، ئۇستىدىكى تۆكىلىرى كىرپە تىكىنىدەك دىردىيىپ كەتكەن تېرىلىرى ھۆپپىيىپ قىزىرىپ، ئىككى مەڭزى تونۇردىن يېڭىلا سويۇۋېلىنغان نانىدەك پارقىراپ كەتكەنىدى. "شاھلىق ھۆزۈرى" ئۇنىڭ ئەسلى قىياپىتىنى ئايان قىلدى: بوۋاينىڭ يېشى كۆپ بولغانىدىمۇ ئاتمىش بەشلەردىن يۇقىرى ئەمەس ئىدى.

بوۋاينىڭ چېكسىدىن، پېشانىسىدىن، دۇمبىسىدىن، مەيدىسىدىن شۇرقىراپ ئىسسىق تەر قۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئۇ ئۆيىدىمۇ ھېچقاچان مۇنچىلىك راھەتلەنمىگەنىدى. بەدىنىنىڭ ئوگە ـ ئوگىلىرى ئېرىپ بوشاپ، كۆزلىرىگە شېرىن بىر ئۇيقۇ كەلدى. شۇ تاپىتا مەيدىسىنى قاقلاپ، خورجۇنغا بېشىنى قويۇپلا بىرپەس ئۇخلىۋالغۇسى كېلىپ كەتتى. ۋاھ! بۇنداق ئۇيقۇنىڭ تاتلىقلىقىغا نېمىمۇ يېتەتتى! راست، بۇ يەردە كېسەلچان ئايالىنىڭ ئىگىرىش ـ زارلىنىشلىرىمۇ، كېلىنىنىڭ ھۆجرىسىدا ئېرىگە ھېلىقى ياغلىقىنىڭ دەۋاسىنى قىلىپ ۋارقىراش ـ جارقىراشلىرىمۇ، مەكتەپتىكى قىزنىڭ "كىتاب ـ دەپتەر ـ لىرىم يوق" دەپ غەلۋە قىلىپ قۇلاق ئاغرىتىشلىرىمۇ ئاڭلانمايتتى. "ئۇ پۇل...بۇ پۇل...!" دەپ كۆزلىرىنىڭ ئاق پاختىسىنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا ھوميىپ قارايدىغانلارمۇ يوق ئىدى. ئەكسىچە، بۇ پىنھان، خىلۋەت ماكاندا دەرد ـ ئەلەم، قايغۇ ـ ھەسرەتنىڭ جەدىل غوۋغاسىمۇ بولمىغان ئەبەدىي تىنچلىق، تىمتاسلىق ۋە خاتىرجەملىك ھۆكۈم سۈرەتتى. بوۋاينىڭ بۇ يەردىن كەتكۈسى كەلمەي، بىر يىل، ئىككى يىل، بولسا ئۆمۈرۋايەت مۇشۇ يەردە ماكان تۇتۇپ ياشىغۇسى كېلىپ كەتتى. ئۇنىڭ نەزىرىچە، ئادەم دېگەن موھتاجلىق، كەمبەغەللىكنىڭ دەرد ـ ئەلىمىنى تارتمايدىغانلا ئىش بولسا، خۇدا ياراتقان زېمىنىنىڭ قەيىرىدىلا ياشىسا ئوخشاش ئىدى. ئۇ بىردىنلا، كېچە

هارۋىدا كېلىۋېتىپ كۆزى ئۈيقۇغا ئىلىشىپ قالغان قاچاقچى بىر چاغدا كۆرگەن چۈشىنى خىرە-شىرە ئېسىگە ئالدى...ئۇ ماۋۇ ئوتۇن باسقۇچلىرىغان، يالغۇز ئىنەك قوشقان هارۋىدا ئەمەس، ئالدىغا چاپچىپ، ئويناپ تۇرغان ئېسىل ئارغىماق ئۈستىدە كېلىۋاتقۇدەك...ئارغىماق گاھ يەردە ماڭارمىش، گاھ ئاسماندا ئۇچارمىش...ئېگەر-جابدۇقلىرى ئالتۇن-كۈمۈشتىن ياسالغانمىش، ئەتراپتا ئۇنىڭغا هەۋەس، هۇرمەت بىلەن تىكىلىپ قېلىشقان لەكچەك-لەكچەك خالايىق ناغرا-دۇمباق-لارنى چېلىپ "پادىشاھ! پادىشاھىمىز كەپتۇ...!" دەپ تەنتەنە قىلىۋانقانمىش. ئۇ ئارغىماق ئۈستىدە ئىشەنچسىزلىك بىلەن هودۇقۇپ، ئۆز-ئۆزىگە: "پادىشاھ؟ مەن راستتىنلا پادىشاھ بولۇپ قالغاندىمەنمۇ-هە؟" دەپ پىچىرلىغۇدەك. ئۇ بىرچاغدا ئاجايىپ كۆركەم، سەلتەنەتلىك بىر شەھەرگە كېلىپ قالغانمىش. يول بويىدا يۇلغۇن، توغراق، سۆكسۆكلەر...ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاسمان-پەلەك قەد كۆتۈرگەن مۇنار-قۇببىلىرى ئالتۇندىن ياسالغان هەيۋەتلىك ساراي-قەسىرلەر قۇياش نۇرىدا يالت-يۇلت قىلىپ چاقناپ تۇرغانمىش. ئۇ هەيرانلىق-تەئەججۈپ ئىلكىدە، يېنىدا كېلىۋاتقان ناتونۇش، مويسىپت كىشىدىن سورىغۇدەك: "مۇنچىۋالا هەيۋەتلىك ساراي، قەسىرلەرنى سېلىشقا يەتكۈدەك ئالتۇنلار نەدىن كەلدى؟. مويسىپت ئېتىتخارلىنىپ جاۋاب بەرگۈدەك: "نەدىن كېلەتتى؟ سىلىنىڭ بىر ئۆمۈر ئاققۇزغان پاك تەرلىرىدىن كەلگەن شاھىم..." "ئۇنداقتا بۇ هەشەمەتلىك شەھەر مېنىڭ بولغان بولامدۇ؟" "ئەلۋەتتە سىلىنىڭ."

"بۇ يۇرتقا مېنىڭ پادىشاھ بولۇپ قالغىنىم راستمۇ؟"

"بەرهەق راست، بۇ خۇدانىڭ ئەمرى. ئۆزىنىڭ هالال ئەمگە-

كىگە، ئەقىل - پاراسىتىگە تايىنىپ ياشاپ كەلگەن كىشىلەر — خۇداغا ئەڭ يېقىن كىشىلەر. بۇ يەرگە ئەزەلدىن مۇشۇنداق كىشىلەر پادىشاھ بولۇپ كەلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يەر كۈندىن - كۈنگە گۈللىنىپ ئاۋاتلاشقان، روناق تاپقان..."

"دېگىنىڭ راست بولسا، — دېگۈدەك ئۇ مەنىۋنىيەت ۋە ئىشەنچ بىلەن كۆكسىنى كېرىپ، — بۇ يۇرتقا پادىشاھ بولۇشقا ئەڭ مۇناسىپ ئادەم مەن ئىكەنمەن...!"

....بوۋاي كۆرگەن چۈشىنىڭ شېرىن لەززىتىدىن مەست بولۇپ، كۆزلىرىنى ئۇمۇرىدە ھېچقاچان ھېس قىلمىغان چەكسىز بەختىيارلىق تۇيغۇسى بىلەن يۇمدى. تەپەكۈر كۆزى ئالدىدا يەنىلا ئاخشام چۈشىدە كۆرگەن بىر - بىرىدىن گۈزەل، يارقىن شاھانە مەنزىرىلەر نامايان بولماقتا ئىدى. ئۇ ئۆزىنى شۇ تاپتا ئاشۇ ئالتۇن قەسىردىكى شاھانە تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغانىدەك ھېس قىلدى. ئۇ خۇددى ئاشۇ تەختتىنى چەكسىز مېھرىلىك، ئاتەشلىك سۆيگۈ بىلەن قۇچاقلىغاندەك، داق يەر ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ، ئۈستىدىكى ئاچچىق شورلىرىنى سۈ يالاپ كەتكەن قۇمساڭغۇ يەرگە يۈزىنى يېقىپ كەتتى. شۇ چاغدا يەرنىڭ مۇقەددەس، ئۆلمەس يۈرىكىنىڭ ھەيۋەت دۈپۈلدەشلىرى چەكسىز بىر چوڭقۇرلۇقنىڭ ھارارەتلىك قاتلىمىدىن ئاڭلىنىۋاتقاندەك، يىللىق، رىتىملىق نەپەسلىرى يۈزىگە ئۇرۇلۇۋاتقاندەك بولدى. بوۋايىنى شۇ تاپتا ئىنسان ئەقلى سېزىشكە قادىر بولالمىغان چەكسىز قۇدرەتلىك ئىلاھى سېھرىي كۈچ ئىلكىگە ئالغان، شۇڭا ئۇ تاشقى ئالەمدىكى ھەممىنى — ئۆزىنىڭ ھازىرقى ئاتمىش بەشلەرگە ئۆلىشىپ قالغان، كۆچىدىن كېتىۋاتقان قاتاڭغۇر سىياقىنى، گەجگىسىدىن تۆگىمەن تېشىدەك بېسىپ تۇرغان موھتاج-

لىق، نامراتلىقنى، خوتۇن ـ بالىلىرىنى، مۇنۇ بىردىنبىر ئەتىۋارلىق مۇلكى بولغان پىگىلو ھارۋىسى بىلەن تاغىل ئىنكىنى، ھەتتا ئۆزىنىڭ لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان بىر دۆۋە ئوت ئالدىدا ئىكەنلىكىنمۇ ئۇنتۇپ، ئۆزىنىڭ كىچىدىكى شېرىن چۈشلىرىگە قايتقانىدى. ئەنە، شاھانە ئارغىماق...خۇشال تەنتەنە قىلىشۋاتقان لەكمىك ـ لەكمىك ئادەم... ئەنە، بۇك يۈلغۇن، توغراقلار ئارىسىدا مۇنارلىرى كۆككە تاقاشقان ھالدا جۇلالىنىپ تۇرغان ئالتۇن قەسىر...

بوۋاي ياتقان يېرىدىن يولۇاستەك چەبدەسلىك بىلەن ئىرغىپ تۇرۇپ كەتتى ۋە ئىكىكى پۇتىنى ئىككى تەرەپكە كېرىپ، ئىككى قولىنى ئاسمانغا قىلىچتەك شىلتىپ، بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى:

ــ بۇ يەرلەرــيۈلغۇن، توغراقلار، ئالتۇن قەسرلەر، دەريالار... مېنىڭ!! مەن بۇ يەرگە پادىشاھ! خۇدانىڭ ئەمرى بىلەن كەلگەن پادىشاھمەن...!

بوۋاي ئۆمرىدە بۇگۈن بىرىنچى قېتىم شۇنچىلىك قاتتىق ۋارقىرىدىكى، ئاۋازى قويۇق يۇلغۇنلار ئۈستىدىكى نەمخۇش، ساپ ھاۋانى تىترىتىپ، يىراقتىكى بۇك توغراقلىقلار ئارىسىدا بوغۇق، ئەمما كۆچلۈك سادا بەردى:

ــ پا...دىشاھ...مەن...!پا...دىشاھ...مەن...!

بوۋاينىڭ شىددەتلىك ئەكس سادادىن روھى كۆتۈرۈلۈپ، يەنە ۋارقىرىماقچى بولغانىدى، ئەمما ئۇلگۈرەلمىدى، گېلىنىڭ ئاللىقاندىق بىر يېرى ئىرتىلغاندەك غىدىق ئارىلاش پېژىلداپ ئېيچىشىپ، قاتتىق يۆتىلىشكە باشلىدى. مەيدىسىنى قامالىلاپ، تۇرغان ئورنىدا ئىككى پۇكلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ توختاۋسىز يۆتىلەتتى، يۇزلىرى چىڭقىلىپ، كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلەتتى. يۆتەل ئارىسىدا

هاسراپ ـ هۆمۈدەيتتى. خېلىدىن كېيىن يۆتىلىمۇ توختاپ، ئاستا ـ ئاستا ئېسىگە كەلدى ـ دە، بايا سارالارچە نېمىدەپ توۋلىغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ، ئەتراپقا قورقۇش، شۈبھە ئارىلاش بوينىنى سوزۇپ قاراشقا باشلىدى. ئەتراپىتا ئۇنىڭ ۋارقىراشلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغان بىرەر ئادەم تۇگۈل، ئەتىگەندىكى تورغايلارمۇ كۆرۈنمەيتتى. پەقەت ھارۋا يېنىدا چالا غاجىلانغان قوناق شېخى ئۈستىدە ئېرىنچەك ـ لىك بىلەن كۆشەپ ياتقان تاغىل ئىنەكىلا پىيالىدەك كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ ئۆزىگە قاراپ تۇراتتى. بۇۋاي ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئۆزىچە دادىسىنىڭ غەلىتە قىلىقلىرىنى چۈشىنەلمىگەن سەبى بالىنىڭ قىزىقىش، تېڭىرقاش، ھەيرانلىق ئىچىدىكى سوئاللىق تىكىلىشلىرىنى بايقاپ قالدى ـ دە، خىجىل بولۇپ بويۇنلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى.

كۈن چۈش بولغان، ئەمدى ئالدىراش كېرەك ئىدى. بۇۋاي ئىنەكنى ھارۋىغا قېتىپ، باغلاپ تەقەمۈتەق قىلىپ قويۇلغان قاقشال ـ لارنى ھارۋىنىڭ ئالدى ـ كەينىگە تەڭشەپ، رەتلىك بېسىشقا باشـ لىدى. بۇۋاي ئەمدى بايىقى شېرىن چۈشلىرىنى ئەستىن چىقارغان، ئۆزىنىڭ چاپاكەش، نامراتلىقىغا قايتقانىدى. ئۈيىگە قايتىپ بارسا، ئۇنى بىرىنچى بولۇپ قارشى ئالىدىغان نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنـ لىكى كۆزىگە ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بۇۋاي ئۇنى ئويلىغانسېرى دىلى غەش بولۇپ، ھەسرەت خاموشلۇقى ئىچىدە ئوتۇنلارنى ئۈستى ـ ئۈستىلەپ بېسىۋەردى.

بۇۋاي ئىچىدە بۇ قېتىم مۇشۇ بىر ھارۋا ئوتۇنىنىڭ پۈلى بىلەن زادى ھەل قىلىمسا بولمايدىغان قىينىچىلىقلارنى بىر ـ بىرلەپ ھېساب ـ لاۋېتىپ، ئوتۇننى شۇنچىلىك كۆپ بېسىۋەتتىكى، بىرچاغدا ئېسىگە كېلىپ، ھارۋىغا قاراپ ئۆزىمۇ چۆچۈپ كەتتى. بۇنچىلىك كۆپ

ئوتۇننى يالغۇز ئىنەكىنىڭ سۆرەپ شەھەرگە ئاپىرالىشى زادى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

"نېمىشقىمۇ ئېشەكنى يانداپ قېتىپ كەلمىگەندىمەن؟ــ دەپ ھەسرەت ئارىلاش پۇشايمان قىلىپ كەتتى ئۇ،ــ ئېشەك دېگەن ئۇ ھارام ئىپلاس شاش، ياماڭ بولغىنى ئۇچۇنلا ئېغىلدا بىكار ئوت يەپ، راھەتتە ئېغىناپ ياتىدۇ. ماۋۇ ئىنەك بىچارە بولسا، ياۋاش، رايىش بولغىنى ئۇچۇنلا جاپادا..."

بوۋاي ھارۋا يېنىدا خېلىغىچە بېشىنى تاتىلاپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي، تارتىشىش، قىيالماسلىق، ئىچ ئاغرىتىش ئارىسىدا ئازىلدى بولۇپ تۇردى.

"ئەستا...قانداق قىلسام بولار؟ ئۇستىدىن بەش-ئالتە باغلامنى چۈشۈرۈۋېتەيمىكىن ياكى؟ ئۇنداق قىلسام قولغا كىرىدىغان پۇلمۇ شۇنچىلىك ئازيىدىغان گەپ. بالىنىڭ ئانىسىنى داۋالىتىش ئۈچۈن پۇل ئاز كېتەمدۇ، جىق كېتەمدۇ، كىم بىلىدۇ؟ ئەخمەتنىڭ ئۆتۈكىنى بۇ قېتىم چەملەتمەي تۇرايمىكىن يا، بىچارە بالا...ھاشارغا تولا قاتراپ ئۆتۈكىنىڭ چەمى چۈشۈپ قالغىنى بىلەن، ماڭا چىش يېرىپ گەپ قىلىپ باققىنى يوق. ئۇيىنىڭ ھالىنى بىلىدۇ-دە، ئۇ. يازدىغۇ ئاياغ يىرتىلىپ كەتسە يالىڭاياغ يۈرسىمۇ بولىۋېرىدۇ، قىشتا مۇمكىنمۇ؟ ياق، ئۆتۈكنى چەملىتىپ بەرمەي بولمايدۇ. ھەي...شۇ ئايگۆلنىڭ غەۋغاسى... بوپتۇ، كىتاب، دەپتەرنىڭ پۇلى ئۇچۇن ئۆلۈپ قالماسمەن. قىز بالا ئەمەسمۇ، ئوقۇسۇن...بوۋاي دۈمبىسىنى تۆگمەن تېشىدەك بېسىپ تۇرغان ئېغىر ھارۋا شوتىسى ئىچىدە كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ تۇرغان ئىنەككە ئەيىبكارلارچە قاراپ، غەمكىن كۈلۈمسىرەپ قويىدى،ــ بۇ قېتىم ئىگەڭنى كەچۈر. تاش يۈرەكلىك

قىلىدىغان بولدۇم. ئۆيدىكى موھتاجلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن يەنىلا سېنى قاقشاتماي ئامالىم يوق. ھارۇننى تارتالماي قالغان يەرلىرىگە مانا مەن بار. چاقىنى مۇرىدەيمەن، سەن بىلەن تەڭ تارتسەمەن، ئۆيگە ساق ـ سالامەت يېتىپ بېرىۋالساقلا، ئۇنىڭدىن نېرىسىغا ـ شەھەرگە ھېلىقى ئېشەك دېگەن ھارام مەلئۇننى ساڭا يانداپمەن...»

ئىنەك گويا بوۋاينىڭ يۈرەك ئىلتىجالىرىنى ئاڭلاۋاتقاندەك بېشىنى سلكىپ، ئۇستۇنكى قوڭۇر، ياپىلاق تۇمشۇقىنى ئۇزۇن، قىزغۇچ يىرىك تىلى بىلەن يالاپ قويدى. بۇ چاغدا تىلىنىڭ ياپىلاق ئىنچىكە ئۇچى بۇرۇن تۆشۈكىنىڭ خېلى بىر يەرلىرىگىچە كىرىپ چىقتى. ئىنەك شۇ تاپتا ئۇزۇن قاقشال بىسلىغان ھارۋا شوتىسى ئىچىدە مۇشۇكەتەك كىچىككىنە كۆرۈنۈپ قالغانىدى. ئەمما ئۇنىڭ ئايىغىنىڭ ئىنتىكلىكى، كۈچلۈك، چىداملىقلىقى بوۋايغا ئايان. يولدا ھېلىقى ياغاچ توسقۇچلارغا ئۇچراپ قېلىپ، كۆتۈلمىگەن پېشكەللىككە يولۇقمىسلا، ئىنەكنىڭ قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن بۇ بىر ھارۋا ئوتۇنىنى يېرىم كۈن كېچىكىپ بولسىمۇ ئۆيىگىچە سۆرەپ بارالايدىغانلىقىغا ئىشەنچ قىلدى.

ئىككى چېتى بۇك يۇلغۇن، تىكەنلىك، يۇمشاق شور توپىلىق ئەگرى ـ بۈگرى كاتاڭلىق كونا ھارۋا يولى. ئېغىر ھارۋا ئىككى تەرەپكە كېلەڭسىز چايقىلىپ، قۇرتىتەك ئاستا مىدىرلاپ كەلمەكتە. ئىنەكنىڭ پاتاڭلىرى ئۇزۇراپ، قاتتىق كۆچەشتىن چەكچەيگەن كۆزلىرى چاندىدىن ئېتىلىپ چىقىپ كېتەي دەپ قالغان، ئۇ ئىنچىكە پۇتلىرىنى قاتتىق تىرەپ، ئاۋايلاپ دەسسەپ، ھارۋىنى ئالغا سۆرەشكە ئۇمتۇلىدۇ. ھارۋا گويا ئۇنى زاڭلىق قىلىۋاتقاندەك، خالار ـ خالىماس ھالدا ئېرىنچەكلىك بىلەن ئالدىغا سۈرۈلىدۇ. ئۇ ھەر

قېتىم كاتاكنا قېقىلىپ چۈشكەنىدە، ئىنەك ئۇنىڭ بىلەن تەڭ ئىكىكى تەرەپكە چايقىلىدۇ. ئىنەك بۇ چاغدا يېقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن، ۋۇجۇدىدىكى جىمى چىدام، قەيسەرلىكىنى پۈتىغا يىغىپ، بارلىق كۈچى بىلەن يەرگە تىرەجەپ تۇرۇۋالىدۇ.

بىر قەدەم...بىر قەدەم...

ئىنەك قاتتىق ھاسىراپ پۈشۈلدىغاندا بۇرنىدىن ئاپئاق ھور ئېتىلىپ چىقاتتى. بۇنى كۆرگەن كىشى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا پورۇقلاپ قايناپ تېشىۋاتقان بىر دەريانىڭ سۈيى بارمۇ نېمە، دەپ ئويلاپ قالاتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئەكسىچە، ئىنەكنىڭ تۆۋەنكى كالپۇكىدىكى ئۈزۈن تۈكلەردە ئىنچىكە چوكا مۇزلار قېتىشىقا باشلىغان، ئۇنىڭ بۇرنىدىن ئىسسىق ھور قانچىلىك شىددەت بىلەن ئېتىلىپ چىقاتقانسېرى مۇزلار تېخىمۇ ئاۋۇپ، پەسكە ئۈزىراپ ساڭگىلاۋاتقانىدەك كۆرۈنەتتى. ئىسسىق ھور بارا-بارا ئىنەكنىڭ دۇمبىسىدىن، ساغرىسىدىن، ئانىدىن پۈتۈن بەدىنىدىن پۈرقىراپ كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. بەدىنىنىڭ بىر قەۋەت شور توپا قونغان قىزغۇچ، قوڭۇر تۈكلىرى تەر بىلەن دەسلەپتە پارقىراپ، كېيىن پاتقاقتەك قارىيىپ كەتتى.

ھارۇننىڭ سول تەرىپىدە بوۋاي ئىنەك بىلەن سوڭدىشىپ ئاستا چامداپ كېلىۋاتاتتى. يۈز-كۆز، ئۈستىباشلىرىغا قونغان قېلىن بىر قەۋەت ئاقۇچ شور توپا ئۇنىڭ ئەسلىدىكى سىياقىنى ئۈزگەرتىۋەتكەن، ئۇنى بەئەينى ئەسكى تاملىق ئىچىدە تېخىچە ئۆرۈلمەي چوقچىيىپ تۇرۇپ قالغان كېسەك دۆۋىسىگە ئوخشىتىپ قويغانىدى. ئەسلىدىكى ئاندا-ساندا قارىسى قالغان قويۇق ساقاللىرى قىراۋ باسقان شۇاقتەك پاخپىيىپ تۇراتتى. پەقەت ئۇنىڭ قارىچۇقى

مىدىرلاپ تۇرغان بىر جۇپ كۆزىدىنلا ھاياتلىقنىڭ ئۆلىمەس بىر سىماسىنى كۆرۈش مۇمكىن ئىدى.

ئېگىز، بۇك توغرا‌قلىقلار ئارقىدا‌خېلىلا يىراقتا، قىشنىڭ ئاقۇش كۆل رەڭ قويۇق تۇمانى ئارىسىدا قالغان، يول ئەتراپىدىكى يۇلغۇن، ئازغان، ئاق تىكەنلەر شالاڭلاپ، پاكارلاپ كېتىۋاتاتتى. يەنە ئازراقلا ماڭسا دەريا كېچىكىگە يېتىپ بارا‌تتى. كۆن ئولتۇرۇش-تىن بۇرۇن قانداقلا بولمىسۇن دەريادىن ئۆتۈۋېلىش كېرەك ئىدى.

"دەريا بويىدىكى ياغاچ توسقۇچىلار ھېلىمۇ بارمىدۇ-ھە؟ ئۇلار بولىدىغانلا بولسا، ھارۋامنى دەريادىن ئامان-ئېسەن ئۆتكۈزۈۋالغان تەقدىردىمۇ، جاڭگال پۇلى تۆلىمەي قۇتۇلۇپ كېتەلىشىمدىن ئۇمىد يوق، ئۇلار 'قىرىق قاراقچى'نىڭ دەل ئۆزى. ئۇلار پىشانە-سىدىن بىر تامچە تەر ئاقمۇزماي تۇرۇپ ئالدىغا تەييار كەلگەن ئولجا بىلەن نەپسىنى تويغۇزۇشقا ئادەتلىنىپ قالغان. ئۇلار شۇنچە ئۇششۇقلۇق قىلىشقا پېتىنىغۇدەك بۇ خۇدانىڭ زېمىنىگە بىر تال يۇلغۇن، بىر تۇپ توغراق تىكىپ قويۇشۇپتىكەنمۇ؟ ياكى دەريا سۈيىنى بىرەر قېتىم جاڭگاللىققا باشلاپ سۈغىرىپ قويۇپتىكەنمۇ؟ ھەم! ھۆكۈمەت ئادەملىرىمىش تېخى! نەرى ئوخشايدۇ ئۇنىڭغا...؟"

بوۋاي ئۆتكەن يىلى قىشتا مۇشۇ دەريا بويىدا ئۇلارنىڭ بىھۇدە سالغان زۇلۇمىنى ئويلاپ، قولىدىكى قامچىدەك تولغىنىپ كەتتى:

...كەچكۈز مەزگىلى ئىدى، دەريا كېچىكى تېخى مۇز تۇتمىغان، سۈيى تارتىلىپ كالىنىڭ قورسىقىغىمۇ كەلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى. بوۋاي قوشنىسىنىڭ بىر كالىسىنى لاپقۇتقا ئېلىپ ئىنكىگە يانداپ قوشتى-دە، ئوتۇنغا كەلدى. قاقشال بېسىپ قايتىپ كېلىۋېتىپ، ھارۋىسىنى دەريادىن ئەمدىلا ئۆتكۈزۈپ بولۇپ تۇرۇشىغا، دەريا

بويىدىكى گەمە ئىچىدىن ئارۇاڭ ـ سارۇاڭ كىيىنىشكەن ئاللىقانداق ناتونۇش كىشىلەر هارۇننىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىشتى.

ـــ قاقشالنىڭ تېگىگە توغراق كۆتىكى بېسىلغانمۇ نېمە؟ ـــ ئۆشنە-سىگە مىلتىق ئاسقان بىرسى هارۇننىڭ ئالدى ـ كەينىگە سىنچلاپ قاراپ چىقىپ، بوۋايغا شۇبهە بىلەن تىكىلدى.

ـــ يالغۇز جېنىمغا هارۇنغا توغراق باسقۇدەك نەدە كۈچ ئۇكام؟ ـــ بوۋاي تەشۋىش ئارىلاش، مۇلايىملىق بىلەن كۈلۈمسىرىدى، ـــ قاراپ بېقىڭ، هەممىسى قاقشال، ماڭا لازىمىمۇ مۇشۇ.

ـــ ئۆيدە قالامسىز، ساتامسىز؟

ـــ هەي، ئۇكام...شۇ بىر ئۆيىنىڭ دەردى...ساتاي دەپ شەھەرگىلا ئېلىپ ماڭدىم.

ـــ خەير بوپتۇ، ـــ مىلتىقلىق چىشىنىڭ ئارىسىدىن "چىرت" قىلىپ تۈكۈردى، ـــ توغراق كەسمىگەنلىكىڭىز ئۈچۈن هارۇنكىزنى قويۇپ بەردۇق. ئەمما بىزگە بەش كوي پۇل تۆلەپ ماڭمسىز.

بوۋاي چۆچۈپ كەتتى:

ـــ بەش كوي؟ نېمىگە تۆلەيدىغان پۇل بۇ ئۇكام؟

ـــ جاڭگال پۇلى.

ـــ جاڭگال پۇلى؟! ـــ بوۋاي هاڭۋېقىپ، ئاغزىنى ئېچىپ قاراپ قالدى، ـــ بۇ ئاڭلاپ باقمىغانلا بىر گەپكەنغۇ!

ـــ سىز ئاڭلىمىغان گەپلەر ساماندەك... ـــ دېدى مىلتىقلىق مەسخىرە قىلىپ، ـــ بۇرۇن ئاڭلىمىغان بولسىڭىز، ئەمدى ئاڭلاپ قېلىڭ. گەپ شۇ...جاڭگالدىن پەقەت قۇرۇق ئوتۇن ئېلىشىڭىزغىلا رۇخسەت. ئەمما بۇنىڭ ئۈچۈن جاڭگالنىڭ خوراش پۇلىنى تۆلەيسىز.

ـــ مۇنداق دەڭ...ئەمما شۇ تاپىتا نەدىكى پۇلىنى تۆلەرمەن

سزگه، یانچۇقۇمدا پۇلۇم بولسا، ئوتۇن ساتسەن دەپ مۇشۇ جاپانى تارتىپ يۇرەتتىمۇ. ئوبدان ئۇكام، بۇ قېتىم بىر كەڭچىلىك قىلىڭ. يەنە بىر قېتىمدا...

ــ بۇ بىر پرىنسىپ! ــ ملتىقلىق ئۇنىڭ يېلىنىشلىرىنى ئاڭلىمىغاندەك توڭلۇق بىلەن سىلكىدى، ــ پۇلنى تۆلىيەلمەمسىز؟ ئۇنداقتا قاقشالىنىڭ يېرىمىنى چۇشۇرۇۋالىمىز شۇ.

ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەر خودىدى مۇشۇ سۆزنى كۆتۈپ تۇرۇشقاندەك، تۇشمۇتۇشتىن ھارۋىغا يوپۇرۇلۇشۇپ كەلدى، بىرلىرى ھارۋىغا يامىشىپ چىقىشقا، بىرلىرى ئوتۇن تارتىقان ئارغامچىنى كېسىشكە باشلىدى. بۇۋاي ئۇنىڭغا تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى، قولىدىكى تاسما تىللىق قامچا بىلەن ئارغامچا كېسىۋاتقانىنىڭ گەجگىسىگە قارس قىلىپ بىرنى سالدى.

ــ توختاش! بۇ قىلغىنىڭنىڭ نەرى ھۆكۈمەت ئادەملىرىنىڭ قىلمىرىغا ئوخشايدۇ؟ بۇلاڭچىلىق بۇ! بۇ خودانىڭ زېمىنى، ئوتۇن دېگەن خودانىڭ بايلىقى، ئۇنى ئىگىلىۋېلىشقا ھېچقايسىڭنىڭ ھەققى يوق!

پېشكەلچىلىك ئاشۇنداق باشلاندى. بۇۋاي قولىغا ئۆتكۈر پالتىسىنى ئېلىۋالغاندى. "قايسىڭ ھارۋىغا يېقىنلاشساڭ، بېشىڭنى قۇشقاچنىڭ بوينىدەك ئۈزۈپ تاشلايمەن...!" دەپ ھەيۋە قىلاتتى. يول توسقۇچىلار خودىدى گۆشى تاتلىق ئەمما ئۆزىدىن زور، كۆچلۈك ھايۋانىنى قورشىۋالغان چىل بۆرىلەردەك، ھارۋا ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۇرەتتى. لېكىن يېقىنلىشىشقا جۇرئەت قىلالمايتتى، بۇۋاي بىر قولىدا قامچىنى، بىر قولىدا پالتىنى تۇتقىنىچە ھارۋىنى قوزغاپ ماڭدى، ھارۋا تېخى ئون قەدەمچە ماڭمايلا كۆتۈلمىگەن بىر ئىش يۈز

بەردى. غەزەپ ۋە ئەلەمدىن ئۆرتىنىپ چىرايى شور توپىدەك تاتە-رىپ كەتكەن مىلتىقىلىق ھارۋا چاقىغا قارىتىپ ۋاڭ قىلىپ بىر پاي ئوق ئاتتى. بوۋاي دەسلەپتە ھېچنېمىنى سەزمەي قالدى. پەقەت چاق كامىرىدىن ۋاشىلدىغان كۈچلۈك ئاۋاز ئاڭلىنىپ، ھارۋا بىر تەرەپكە قىڭغىيىشقا باشلىغانىدىن كېيىنلا، چاقنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كەلدى. ئوق چاقنىڭ كالا كۆزىدەك چوڭلۇقتىكى يېرىنى كۆيدۈرۈپ تېشىپ چىقىپ كەتكەنىدى. بوۋاي ئاخىرى قاقشالىنىڭ ھەممىسىنى چۈشۈرۈۋېتىپ ھارۋىسىنى قۇرۇق ھەيدەپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى...

...بوۋاي ھارۋىسىنى توختىتىپ، يول چېتىدىكى ئېگىز يۇلغۇنلۇق دۆڭگە يامىشىپ چىقتى. ئانچە يىراق بولمىغان يەردە مۇز تۇتقان دەريا ئەينەكىتەك يالتىراپ تۇراتتى. دەريانى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتكەن تار كېچىك قارىيىپ كۆرۈنەتتى. دەريانىڭ ئۇ قېتىدا، دەل كېچىك بويىدا ئاسمانغا تولغىنىپ كۆكۈچ ئىس كۆتۈرۈلۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئادەملەر مىدىراپ يۈرۈشەتتى.

"يەنە شۇ قاراقچى، بۇلاڭچىلار... — بوۋاي دۆڭدىن چۈشۈۋېتىپ ئەلەم بىلەن پىچىرلىدى، — ئاجىزنى بوزەك قىلغىلى چىشىنى بىلەپ تۇرغان گەپ، قاقشالنى شۇنچە يىراقتىن نى-نى جەبىر-جاپادىن قورقماي ئەكىلىمەنۇ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەلگەندە قول باغلاپ تۇردى-غان توخۇ يۇرەك ئەخمەقمىدىم مەن؟ ياق! بۇ قېتىم ئۇلارغا چىش كوچىلىغۇدەك ياغاچ چاغلىق نەرسەمنى تارتقۇزۇپ قويمايمەن. ئۇلار دەريا كېچىكىدە تەييار ئولجىنى ساقلاپ، چىشىنىڭ كىرىنى شوراپ ئولتۇرۇۋېرىشۇن، مەن ئۇلار بىلىمەيدىغان يول بىلەن ئايلىنىپ، دەريادىن ئۆتۈپ كېتىمەن..."

بوۋاي ھارۋا يېنىغا كەلدى، ئىنەكنىڭ كۆچلۈك ھاسراشلىرى

تېخىچە توختىمغاندىدى، ئۇ ئاشۇ ھاسىراپ پۇشۇلداشلىرى بىلەن شۇتا ئىچىدە ئالدى-كەينىگە رىتىملىق تەۋرىنىپ تۇراتتى. ئىنەكنى دەم ئالدۇرۇشقا ئارتۇقچە ۋاقىت يوق ئىدى، كۆن غەربكە-جاڭگال-لىق ئۈستىگە قىيلغان. چۈشتىكى نەمخۇش، يىللىق ھاۋا ئاستا-ئاستا سوۋۇپ، دەريا تەرەپتىن سوغۇق دەشت شامىلى ئۇرۇۋاتاتتى. سوغۇق شامالغۇ مەيلى ئىدى، ئەمما كۈن ئولتۇرغىچە دەريادىن ئۆتۈۋالمسا، قارانغۇدا مۇزلۇق نەرسىنىڭ قېلىن، نەرسىلىك نېپىزلىكىنى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى. بوۋاي ئىنەكنىڭ بېشىنى تۆۋەنگە-قاچاندىمۇ بىرچاغلاردا ھارۋا ماڭغان، كېيىنچە ئادەم زاتى ئاياغ باسمىغانلىقتىن شور توپا ئۈرلەپ كەتكەن كونا يولغا بۇرىدى. ھارۋا چاقى يامغۇردا كۆپۈپ كەتكەن بوش توپىغا غىرچچە پېتىپ باراتتى. ئۇلۇغ ئۇستىگە يولدا بۇرۇن ئىز قالدۇرغان ھارۋا ئۇزۇن، كۆتەك چاقلىق ھارۋا بولغاچقا، بۇ ھارۋىنىڭ قىسقا ئوقلۇق رېزىنكە چاقى ئۇ كونا ئىزغا چۈشەلمەي، يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوقچىيىپ چىقىپ قالغان شورلۇق دۆمبەللەرگە قاپسلىپ قېلىۋاتاتتى.

"غەيرەت قىل، يەنە ئازراق غەيرەت قىل... — بوۋاي ئېغىر چاقنى مۇرىدەۋېتىپ پىچىرلىماقتا، — بۇ قېتىم مۇشۇ ئوتۇنتى ئامان-ئېسەن سېتىۋېتىپ قايتىپ كەلسەملا سېنى توپىقىلىك بىلەن قوشۇپ، ئىسسىق ئېغىلدا ئىككى ھەپتە ئارام ئالدۇرىمەن، ئۇنىڭغىچە "بىر قېتىممۇ ساغماك قىزىم" دەپ كېلىنىمگە ئېيتىپ قويىمەن. ياماق كۈنەلەرگە دەپ ساقلاپ قويغان يېرىم تاغار كۈنجۈرە بىلەن بىر چارەك قوناق ئۇنى بار. سېنى شۇ چاغدا كۈندە ئىككى ۋاق كۈنجۈرە بىلەن باقمىسام، قوناق ئۇنىدا بىر قېتىم ھەلەپ بەرمىسەم ھېساب ئەمەس. مۇشۇ قېتىم تارتقان جاپالىرىڭنىك ھەققىنى شۇ چاغدا قايتۇرمىسام،

خۇدا ئالدىدا لەھەت گەردى بولۇپ كېتەرمەن...“

بوۋاي چاقىنى ئىتتىرىۋېرىپ ھالىدىن كەتتى. پۈت ـ قوللىرى ماغدۇرسىزلىقتىن دىرىلدەيتتى. پېشانىسىدىن شۇرۇلداپ تەر قۇيۇلۇپ، يۈز ـ كۆزى قارا پاتقاقتەك بولۇپ كەتكەنىدى. ئىنەكنىڭ ھالى ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر يامان ئىدى، قاتتىق ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ تىن ئاغزىدا ئاپئاق كۆپۈك قاينىاپ، پەسكە شۆلگەي ساڭگىلاپ تۇراتتى. ھارۇنى جان ـ جەھلى بىلەن كۆچەپ تارتقانلىقتىن، سەچۈك بويۇن گۆشلىرى ئارىسىغا پېتىپ كىرىپ كەتكەن، كىكىردەك بېغىنىڭ گېلىنى قاتتىق سقىشىدىن دېمى كېسىلىپ، نەپەس ئالالىمای، خۇددى گال پىچاقتا بوغۇزلانغاندەك خارقىراپ قالغانىدى. كۆزلىرى قان تولغان پىيالىدەك قىزىرىپ، ئاشۇ دەھشەتلىك چەكچىيىشىدە ھازىرلا پارتلاپ، ئالدىغا ئېتىلىپ چىقىپ كېتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. بوۋاي ھارۇنىڭ بىر ئاش پىشىمغىچە تېخى بىر دۈمبىلىدىن ئايلىنىپ ئۆتەلمەيۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، تەگسز بىر ۋەھىمىدىن يۈرىكى سىرقىراپ، مېڭىسى ئايلىنىپ كەتتى. ھارۋا بۇ مېڭىشدا دەريا بويىغا يېرىم كېچىدىمۇ يېتىپ بارالمايتتى. ئىنەك ئەمدى بۇرۇنقى چىدام ۋە غەيرىتىنى يوقاتقان، ئۇ قېرىشقاندەك ھارۇنى بىر ـ بىر غۇلاچچە يەرگە تارتىپ بارا ـ بارمايلا توختاپ قالاتتى. بوۋاي قامچىسىنى ھەيۋە بىلەن دەۋىلەپ، ۋاراقىرىغاندىن كېيىنلا بىر ـ ئىككى غۇلاچچە يەرگە باراتتى ـ دە، يەنە توختاپ قالاتتى.

”چۇھ...!چۇھ دەيمەن...!ھۇ ئۇلۇكىنى ئىت يېگۇر! ـــ بوۋاي خۇددى ئىنەكنى ھازىرلا چەيلەپ ـ مىجۇپتىدىغاندەك ئالدىغا دۈمبىپ كەلدى، ـــ خەپ...! ھېلى بىكار جۇمۇ سېنى...!“

ئىنەك قورقىنىدىن كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، بېشىنى نېرى چەتكە

ئېلىپ قاچتى. ئەمما جايىدىن مىت قىلىپ تەۋرەپ قويمىدى. بوۋاي ئىنىكىنىڭ باش ـ كۆزىگە غەزەپ بىلەن ئىكىكى قامچا سالدى. ئىنىڭ شۇ ئان قامچا ئازابىدىن ئاچچىق توۋلىنىپ، خۇددى يۇرىكىگە پىچاق ئۇرۇلغاندەك كۈچسىز ئىڭرىۋەتتى ۋە جان ئاچچىقىدا بار سالمىقى بىلەن ئالدىغا ئوخچۇپ، كۆتۈلمىگەندە ئالدى پۇتلىرى بىلەن يەرگە تىزلىنىپ قالدى. ھارۋا شۇ ھامان ئالدىغا سىلكىنىپ، قاقشالىنىڭ ئېغىر سالمىقى ئىنىكىنى يەرگە چاپلاپ قويدى. ئىنىڭ شوتا ئىچىدە جان تالىشۋاتقاندەك تىنىمسىز تېپىچەكلەيتتى، ئىككى تەرەپكە يۇلقۇناتتى، ئورنىدىن تۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ تۇمشۇقىنى يەرگە تىرەيتتى...

"ۋاي ئېسىت، ئىنەك...!" بوۋاي ھەسرەتلىك بىر نىدا بىلەن ئاچچىق ۋارقىرىۋەتتى ۋە ئېتىلىپ كېلىپ ھارۋا شوتىسىنى بار كۈچى بىلەن يۇلەشكە كىرىشتى. بوۋايىنىڭ ئۇمۇرتقا سۆڭىكى قىرسىلاپ كەتتى، قاتتىق چىڭقىلىشتىن چېكە تومۇرلىرى كۆپۈپ ئېتىلىپ كەتكەندەك بولدى. شۇ ھامان ئىنەكنىڭ قاتتىق يۇلقۇنۇشى بىلەن تەڭ ئېغىر شوتا لەپپىدە كۆتۈرۈلدى...

ئەمما بوۋاي ئىنەكنىڭ تۇمشۇقىدىكى قانىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاستىنقى ياپىلاق، قېلىن كالپۇكى بايقى يەرگە تىرەجەشتىن ئېزىلىپ، يارا ئېغىزىدىن قىپقىزىل گۆشلىرى كۆرۈنۈپ قالغانىدى. ئۇنىڭدىن چېپىلداپ قان ئېقىپ تۇراتتى! ئۇ ئىنەكنىڭ باش ـ كۆزىنى سىيلاپ، يۇگلۇق ئېگەكلىرىگە، كۆزلىرىگە يۈزىنى يېقىپ ھۆركىرەپ يىغلىۋەتتى: "ۋاپادار قېرىندىشىم...نېمىشقىمۇ ئۇرغاندىمەن سېنى! مۇشۇ لەنىتى ئوتۇنىنى، ئازراق پۇلنى دەپ، ئۆزۈمنىڭ مېھرىبانلىقىمنى، يۇمشاق كۆڭۈللۈكۈمنى ئۇنتۇپ قالغا-

دىمەنـمۇ ـ ھە؟ مېـنى مۇشۇنـداق تاش يۈرەكلىكـكە، قاباھەتلىككە مەجبۇر قىلغان نەرسە نېمە؟ يوقسۇزلۇقمۇ ياكى پۇلنىڭ ۋەسۋەسـەسىمۇ؟ مەن سېنى ئۇرغاندا نېمىشقا مېنى مۇشۇ ئۇچلۇق مۇڭگۈزلىرىڭ بىلەن ئۇسۇپ، بېقىنلىرىمنى تېشىۋەتمـەكچى؟ نېمىشقا ۋاپاسىزلىقىمـنىڭ، قارا يۈرەكلىكىمنىڭ جازاسىنى بەرمەكچى؟ خۇدا مۇشۇ مۇڭـگۈزلىرىڭنى بىكار ياراتمىغان بولغىيدى. ئۇنى، ئۆزۈڭنى دۇشـمەنـدىن، زورلۇقلىقتىن ھىمايە قىلىدىغان قورال ئورنىدا بەرگەن بولغىيدى. نېمىـشقا ئۇنىڭ كۆچىنى كۆرسەتمەكچـى؟ مۇڭگۈزلىرىڭ تۆمۈردىن قاتتىـق، قىلىچـتىن ئۆتـكۈر، بوي ـ بەسـتىڭ شۇنچىلىك كۆچلۇك، قۇدرەتلىك. ئەمـما كۆزلىرىڭ يېـتىم، نارەسىدە بالىنىڭكـدەك مۇڭلۇق، جۇرئەتسىز، ھەسرەتلىك. نېمىشقا ئۇنىڭدا قەھرى ـ غەزەپنىڭ ئۆتكۈر چېقىنىدىشى يوق؟ بولمـسا مەندىن قىساس ئالاتـتىك. ۋاپاغا جاپا قىلغىنىم ئۈچۈن كېلىشتۇرۇپ ئەدىبىمنى بېرەتتىك! ياق، كۆزلىرىڭنى مۇڭ بىلەن پارقىراتما! شۇنداق قىلىشقا تامامەن ھەققىڭ بار ئىدى. ئېغىلغا سولاپ، كۈنلەپ ـ كۈنـلەپ ئاچ قويـسام غىڭ قىلمايسەن، ھېلىـقى ئېـشەك دېـگەن ھارامزەدىـدەك ھاكراپ قۇلاق ـ مېڭەمنى يېمەيسەن. خالـسام ھەپتـىدە بىر ـ ئىككى قېتىم كېپەكتە ھەلەپ ئېتىپ بېرىپ قويىمەن. بولمـسا، سېسىپ، قاردىاپ كەتـكەن قوناق شېخىـنى، ئېشەكـتىن ئېشىـپ قالغان سامانـنى يەپ ياتسەن، بۇنىڭ بەدىلىگە ماڭا كۈندە بېرىـدىغىنىڭ ئايئاق سۈت! كېلىنىم كۈندە ئىككى قېتىم ئەمچىكىڭنى رېزىنكىدەك سوزۇپ، يېلـىنىڭدە بىر تامچە سۈت قويماي سېغىۋالىدۇ. خـۇددى تومۇرۇڭـدىن قانىنى، سۆڭمكىڭدىن يېلىكىڭنى شورىۋالغاندەك. ئەمما سەن بۇنىڭ ئۈچۈن ئۆمرۇڭدە "غىڭ" قىلىپ باققان ئەمەس، يەنىلا كۆزلىرىڭنى

مۇڭلۇق پارقىرىتىپ، تۆۋرۈكلەرگە باغلانغىنىچە ئۇندىمەي، مىدىر قىلماي تۇرغىنىڭ تۇرغان. ماڭا كۆرسىتىدىغان ۋاپا، ھىمىتىڭ يالغۇز بۇلا ئەمەس، ياز بويى يەر تېرىسام ساپاندىن، ئېتىزغا ئوغۇت توشۇسام ھارۋىدىن، خامان تەپسەم تۇلۇق سۆرەشتىن باش كۆتۈرەلمەيسەن. قىش كىرگەن ھامان مۇشۇنداق ئوتۇنچىلىقتىن... ئېيتقىنا بىچارە ئىنىكىم، دۇنيادىكى جىمى ھاياتلىق ئىچىدە سەن نېمانچە بەختسىز بولۇپ يارىلىپ قالغانسەن؟ سەن خۇداغا ئەرز - ھالىڭنى ئېيتىپمۇ باقمىدىڭمۇ؟ بىلمەن...ئېيتىپ باقمىدىڭ، بىرەر قېتىمۇ ئېيتىپ باقمىدىڭ. ھەممىگە چىدىدىڭ، سۈكۈت قىلدىڭ. ھەممە دەرد - ھەسرەتلىرىڭنى، ئازابلىرىڭنى ھەربىر تىنىقىڭدا تارتقان "ئۇھ"لىرىڭ، پۇشۇلداشلىرىڭ بىلەن تۇغەتتىڭ. لېكىن بۇلارنىڭ ماڭا ئۈۋالى بولماسمۇ؟ خۇدادىن ھەر نامىزىمدا گۇناھلىرىمنى تىلىگىنىم نېمىسى؟ سېنى ياۋاش، تىلسىز كۆرۈپ زۇلۇم سالغىنىم نېمە بولدى؟ بۇنداق قاقشال دېگەن سېنىڭ ئالدىڭدا نېمە؟ ئەرزىمەسلا بىرنەرسە! ئۇنىڭ ھەممىسنى مەشەگىلا ئۆرۈۋېتىمەن، ئەمدى ھارۋىغا سېنى ئەمەس ئېشەكنى قاتىمەن..." بوۋاي سۆزلىمەكتە، ئىنەك بىلەن ئەنە شۇنداق ئونسز سىرداشماقتا. ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى توختار ئەمەس، ئەلەملىك، ھەسرەتلىك، ئاچچىق كۆز ياش ئۇنىڭ مەڭزىنى كۆيدۈرۈپ، ساقالىرىنى بويلاپ، يەرگە — شور توپا ئۈستىگە تارامىلاپ چۈشمەكتە.

بوۋاي يىغلىماقتا، ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ ئىنەكمۇ يىغلىماقتا.

بوۋاي خىلىدىن كېيىن ئورنىدىن تۇردى، قۇياش بۇك جاڭگالنىڭ ئارىسىغا چۈككەن، ئۇنىڭ ئاخىرقى قىزغۇچ نۇرلىرى جاڭگال ئۈستىدە — بارغانسېرى قويۇقلىشىۋاتقان تۇمانلار ئارىسىدا ئۆچۈ-

ۋاتقان چوغنىڭ ھالسىز شولىسىدەك سۇس يالىلداپ تۇراتتى.

"ئىنەكنى ئارام ئالدۇرغاچ، ئازراق تويدۇرساممىكىن، ئۆزۈمۈ بىر پارچە نان يەۋالساممىكىن..." دەپ ئويلىدى بوۋاي. لېكىن، ئىنەكنىڭ ئالدىغا ئېشىپ قالغان ئاخىرقى بىر باغ قوناق شېخىنى تاش-لاپ بېرىشكە ھەرقانداق قىلىپمۇ كۆڭلى چىدىمىدى. ئۇ قاقشالغا ئىلىقلىق خۇرجۇنىنى ئېلىپ، ئىچىدىكى نان ئۇراقلىق داستىخانىنى ئىنەكنىڭ ئالدىغا يېيىپ ئاچىتى-دە، نانىنى ئۇششاق پارچىلاپ ئىنەكنىڭ ئاغزىغا تىقىشقا باشلىدى.

"يە، ئىنىكىم، بولسا، داستىخانىدىكى نانىڭ ھەممىسىنى يەپ تۈگىتىۋەتكىن. قورۇنما، ئەسلىدە بۇ دۇنيادا تارتقان جەبر-جاپالىرىڭ ئۈچۈن مۇشۇنداق ئاپئاق نانىنى يېيىشكە تېگىشلىك ئىدىڭ. شاخ، سامانىنى سەن ئەمەس، ھېلىقى دەريا بويىدىكى تەييارغا ھەيدەيار قاراقچى-بۇلاڭچىلارنىڭ يېيىشىگە يارىتىلغان بولسا بەك ئادىللىق بولاتتى..."

ئىنەكنىڭ كالپۇكىدىكى قان توختاپ، يېرىلغان يارا ئېغىزىدا بىر قەۋەت قارامتۇل پەردە قېتىشىپ قالغانىدى. ئۇ، نانىنى كىرپە تىكىنەدەك يىرىك تىلى بىلەن يالىماپ، كۆچىلۇك ئېغىز چىشلىرىدا قارا-لىتىپ چاپىناشقا باشلىدى. بوۋاي قورسىقىنىڭ ئاچلىق ئازابىدىن ۋاژىلداپ ئېچىشۋاتقىنىنى سەزمەيتتى. ئۇ ئىنەكنىڭ نانىنى ھۆزۈر-لىنىپ چاپىناشلىرىنى، قوندىدىكى نانغا بويۇنداپ، تىلىنى ئۈزۈن سوزۇشلىرىنى كۆرۈپ ئىچ-ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى. "كۆڭلى بىمىدىگەن ئاق بۇنىڭ؟ مانا، ئۇ مېنىڭ بايىقى تاش يۈرەكلىكمىنى زادىلا كۆڭلىگە ئالماپتۇ" دەپ ئويلىدى بوۋاي.

ئىنەك ھەش-پەش دېگۈچە داستىخانىدىكى نانىنىڭ ھەممىسىنى

يەپ تۇگەتتى. بوۋاي خۇرجۇن ـ قاچىسىنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ، قاق-شالنى مەشەگە چۇشۇرۇۋېتىدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا قورسىقىنى ئاغ-رىتىپ، قىيالماسلىق بىلەن قاراپ تۇرغان چاغدا، تۈيۈقسىز ھارۋا ئالدى ـ كەينىگە چايقالغاندەك بولدى ـ دە، ئاستا قوزغىلىپ مېڭىپ كەتتى.

"ۋاي ئېسىت، گالۋاڭلىقىم... ـ بوۋاي خۇشاللىقىدىن قولىدىكى قۇرۇق خۇرجۇننى قاقشال ئارىسىغا ئالماي ـ تالماي قىستۇردى، ـ ئىنەكنىڭ ئاچلىقتىن ھارۋىنى تارتالماي قالغانلىقىنى نېمىشقا بالـ دۇرراق بىلمىگەنىدىمەن؟ شۇكۇر، ئەلھەمدۇلىللا...! مانا ئەمدى ياخشى بولدى...قاقشالنىمۇ چۇشۇرۇۋەتمەيدىغان بولدۇم. شۇنداق... ئۇنى شەھەرگە ئاپىرىپ سېتىپ، ئازراق پۇل جايلىمسام، بالىنىڭ ئانىسىنى قانداق داۋالىتىمەن؟ ئەخمەتنىڭ ئۆتۈكىنى نېمە بىلەن چەملىتىمەن؟ قىزىمنىڭ كىتاب ـ دەپتەر دەۋاسىدىن قانداق قۇتۇلـ-مەن؟ قۇدرىتى ئۇلۇغ پەرۋەيدىگارا...مۇشكۇل ئىشىمنى ئاسان قىلـ-غىن، ئۆيدىكى موھتاجلىقتىن قۇتۇلسام، كادىر پۇلى، يول پۇلى، مەكتەپ پۇلى...دەپ بوسۇغامغا دۆۋۈرەپ كېلىدىغان كىشىلەر يەنە بار. ئۇلارنىڭ تىل ـ دەشنەمىلىرى زەھەردىن ئاچچىق، چىرايلىرى زىمىستان قىشتىن سوغۇق، مېنى شۇلارنىڭ ئالدىدا خار قىلمىغىن، چىرايىمنى سارغايتمىغىن، بويۇن قىستۇرمىغىن..."

ھارۋا ئىلگىرىلەيتتى. بوۋاينىڭ قۇلىقىغا ئىنەكنىڭ كۈچلۈك ھاسىراشلىرى، پاكار چاتقاللارنىڭ چاق ئاستىدا قاراسلاپ سۇنۇشـ-لىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ھارۋا جاڭگالنىڭ گۆزدەك قاراڭغۇلۇقى ئىچىگە شۇڭغۇپ كىرىپ كېتىپ باراتتى...

بوۋاي كۆزىدۇزدە خاتا مۆلچەرلىمىگەن ئىكەن، ھارۋا تۈن

يېرىمدىن ئاشقاندىلا دەريا بويىغا يېتىپ كەلدى. ئاي دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدىكى جاڭگاللىق ئۇستىدىن ئەمدىلا كۆتۈرۈلۈشكە باشلىغانىدى. ئۇنىڭ خىرە، ئاجىز نۇرىدا دەريا ئۇستىدىكى مۆز ساماندا يولدەك گىرىمسەن ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. تۆمان قاپلىغان ئاسماندا يۇلتۇزلار خىرە-شىرە پىلدىرلاپ تۇراتتى. ئۇ، بوۋايىنىڭ كۆزىگە سوغۇقتا غالىلداپ تىترەپ ھالىدىن كەتكەن بالىنىڭ تارام-تارام كۆز ياشلىرىغا ئوخشاش كۆرۈنەتتى. ئالەم تىمتاسلىقتا چۆمگەن، گويا ئۇ ئاللىقاچان ئۆلگەندەك، زىمىستان قارا سوغۇق ئەمدى مۇشۇ ئۆلگەن دۇنياغا مەڭگۈلۈك ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغاندەك ئىدى.

بوۋاي دەريا بويىغا كېلىشى بىلەنلا ھارغىنلىق ۋە ماغدۇرسىزلىقتىن پۈتلىرىنى يۆتكىيەلمەي قالدى. ئاچلىق، ھارغىنلىق ئۇنىڭ يۈرىكىدىن تومۇرلىرى بويلاپ پۈتۈن بەدەنلىرىگە تارىماقتا ئىدى. ئۇنىڭ دەريا بويىدىكى قۇرۇق چىملىق ئۇستىگە ئۆزىنى تاشلاپ بىردەم يېتىۋالغۇسى كېلىپ كەتتى. لېكىن بۇ خىيالىدىن تېزلا يالتايدى. ئۇ، دەريادىن تېزرەك ئۆتۈۋېلىپ، تاڭ سۈزۈلگىچە ھېلىقى قاراقچى، بۇلاڭچىلارنىڭ—بوۋاي ئۇلارنى شۇنداق دەپ ئاتايتتى. كۆزىدىن يىراقلاپ كېتىش لازىم ئىدى. ئۇ بىلىدىن بەلبېغىنى يېشىپ ئېلىپ، ئۇنى تەڭمۇتەك تۆت پارچە قىلىپ يىرتتى. ئىنەكنىڭ مۆزدا تېيىلىپ يىقىلىپ چۈشمەسلىكى ئۈچۈن ئالدى، كەينى پۈتىنى ئالدىرىماي پۇختا قىلىپ ئوردىدى. ئەمدىكى ئىش پەقەت خۇدانىڭ ئۇنىڭ مۇشكۈل ئىشىنى ئاسان قىلىشلا، خەۋپ-خەتەردىن ساقلىشلا قالغانىدى. "تەۋەككۈل...يا، ئاتا-ئانامنىڭ روھى..." ئاستا شۇرلىدى ئۇ يۈرىكىنىڭ تەشۈشلىك دۈپۈلدىشىنى تەستە بېسۇۋېلىپ ۋە ئىنەكنى چۈلۈۋۇردىن يېتىلەپ دەريانى توغرىسىغا

كېسىپ پەم بىلەن يۇرۇپ كەنتى. ئىنەك هارۋىنى ئانچە كۆچمەيلا سۆرەپ كېتىۋاتتى. مۇشۇنداق ئامان ـ ئېسەنچىلىك بولسىلا، هارۋىـ نىڭ دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتـۈپ بولۇشى ئۇچـۇن بىر چۆگۈن چاي قاينىغۇچىلىكمۇ ۋاقىت كەتمەيتـتى. هارۋا ئاسـتا كېتىۋاتاتتى، چاق تېگىدە يۇپقا قارىنىڭ ئاق كرىستالى ئەيـنەك پارچىسـىدەك قىرىسلاپ يەنـچىلـمەكـتە ئىـدى. بوۋاي تەشـۋىـش، سارايسـمە ئـچـىدە بەدەنلىرىنىڭ بايىقى هارغىنلىقىنى ئۇنتۇدى. ئۇ كۆزلىرىنى ئالدىدىن ئۇزمەيتتى. ئالدىدىكى كىچىككىنە قاراقۇرا نەرسىلەرنىمۇ "مۇز يېرىقـ لىرىمكىن" دەپ سېپاپ كۆرەتتى. بىرچاغـدا هارۋىـنىڭ نېرىقـى تەرىپىدىن "چارس" قىلـغان ۋەهىمـلىك ئاۋاز ئاڭـلانـدى. "ئاپلا؟ مۇز يېرىلدى..." بوۋاي ئالدىراپ ئىنەكنىڭ بېشـىنى سول تەرەپكە تارتتى. شۇ هامان بوۋاي دەسسەپ تۇرغان مۇزلۇق كۆچلۈك سىلكىنـ گەندەك بولدى ـ دە، ئارقا ـ ئارقىـدىن ئاڭلانـغان قارسىلدىغان ئاۋاز بىلەن تەڭ مۇز ئۈيۈلۈپ، دەسـلەپتە هارۋا، ئانـدىن كېيىن كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئىنەك بىلەن بوۋاي يېرىلغان مۇز ئارىسىدىن لۆمۈلـ دەپ ئېتىلىپ چىقىۋاتقان قاپقارا سۇغا چۈشـۈپ كەتـتى. بوۋاي شۇ هامان خامۇش ئۇگدەكتىن ئويغانغاندەك بولۇپ، باشـقىچە سەگەكـ لىشىپ كەتتى. ئۇ بىر قولى بىلەن مۇز گىـرۋەكـلىرىگە چىڭ ئېسـ لىۋېلىپ، بىر قولى بىلەن ئىنەكنىڭ بېشىدىكى چۈلۈرنى بار كۆچى بىلەن تارتىشقا باشـلـىدى. ئىـنەك شوتا ئىـچىدە بار كۆچـى بىلەن تېپىچەكلەيتتى، يۇلقۇنۇپ، هالاكەت ئېغىزىدىن قۇتۇلۇشقا تىرىشاتتى. ئەمما هارۋا مۇز ئارىسىغا بارغانسېرى چۆكۈپ كېـتىۋاتاتـتى. بوۋاي مۇز ئارىسىدا شالاپشىپ ئېقىۋاتـقان سۇنىڭ بەدەنـلىرىگە نەشتەردەك ئاچچىق سانجىلىشلىرىنىمۇ، بارماقـلىرىنىڭ چوكا مۇزدەك قېتىپ قېلـ

ژاتقانلىقىنىمۇ سەزمىسدى. ئۇ خۇددى سۈدا گاھ چۆكۈپ، گاھ لەيلەپ تۇرۇۋاتقان بىر پارچە ئۈيۈل مۇزغا ئوخشاپ قالغاندى. ئەمما ئۇنىڭ قورقۇنچلۇق ئۆلۈم ۋەھىمىسى ئىچىدە تېخىمۇ سۈرلۈك تۇس ئالغان بىر جۈپ قەھرىلىك كۆزىدە كۈچلۈك، قەيسەرانە يارقىن نۇر چېقىنداياتتى. كۆز گۆھىرى بۇ نۇر ئىچىدە تولىمۇ خاتىرجەم، دۈگىلەك بولۇپ كۆرۈنەتتى. بۇۋاي سۇ ئىچىدە بېلىقتەك تېز ھەرىكەتلىنىپ، بېلىدىكى شوينىغا قىستۇرۇۋالغان پالتىسىنى ئالدى-دە، ھارۋا جابدۇقلىرىنى بىر-بىرلەپ چاناشقا باشلىدى. سۇ ھەيۋەتلىك شارقىرايتتى. ئۇنىڭ زەربىسىدىن پارچە مۇزلار قاراسلاپ سۈناتتى. ئىنەك شىددەتلىك ئېقىم ئىچىدە گاھ چۆكۈپ، گاھ لەيلەپ، ماماتلىق بىلەن ئېلىشاتاتتى. بۇۋاي ھارۋا جابدۇقلىرىنى ئاخىرى كېسىپ بولدى. ئىنەك ئاشۇ توختاۋسىز يۇلقۇنۇشى بىلەن ھارۋا شوتىسىدىن بوشىنىپ چىقتى، ھايال ئۆتمەي ھارۋىغا كەپلىشىۋاتقان شىددەتلىك سۇ بارغانسېرى ئۆرلەپ كۆپۈپ، ئاخىرى ھارۋىنى ئوتۇن بىلەن قوشۇپ مۇز ئاستىغا سۆرەپ كىرىپ كەتتى. ھارۋا ئورنىدا ئەمدى سۇيىق لۆمۇلدەپ قايناپ تۇرغان بىر پارچە قاپقارا ئوچۇقچىلقلا قالغاندى. بۇۋاي ھالىدىن كېتىۋاتاتتى، بەدىنى مۇز پارچىلىرىنىڭ زەرب بىلەن ئۇرۇلۇشلىرىنىمۇ سەزمەيتتى. ئىككى قولى تاياقتەك قېتىپ قالغاندى. ئۇ قولىدىكى پالتىنى بېلىگە قىستۇرغان-قىستۇرمىغانلىقىنى بىلەلمىدى. ئۇ پەقەت بارماقلىرىنىڭ ئىنەكنىڭ قۇيرۇقىنى مەھكەم قاماللىغىنىچە، بىر-بىرىگە كىرىشىپ كەتكەنلىكىنلا ھېس قىلاتتى. ئىنەك مۇز پارچىلىرىنى كۆكسى بىلەن يېرىپ قىرغاقتا قاراپ ئۆزۈشكە باشلىدى. ئىنەكنىڭ پۇتۇن بەدىنى سۇغا چۆكۈپ كەتكەن، پەقەت ببشىلا سۇدىن ئېگىز كۆتۈرۈلۈپ

تۇراتتى. بوۋاي پۇتىنىڭ سوۇ ئاستىدا نېمىگىدۇ ئۇرۇلغىنىچە سۆرۈ-لۈپ كېلىۋاتقىنىنى خىرە-شىرە ھېس قىلدى. ئىنىڭ ئۇنى دەريانىڭ تېيىز، قۇمساڭغۇ يېرىگە سۆرەپ چىقتى...

ئەتىگەنكى قۇياش جاڭگال ئۈستىدىن، گويا بۇ دۇنيادا يۇز بېرىۋاتقان ھېچقانداق ئىشتىن خەۋىرى يوقتەك، نۇرانە بىر جىلۋە بىلەن كۆلۈپ چىقىۋاتاتتى. بوۋاي پەقەت ئىنەكىنىڭ ئارقىسىدىن قىرغاققا يامىشىپ چىققان چاغدىلا، ئۆزىنىڭ ئىنەك بىلەن بىللە ئامان-ئېسەن قالغانلىقىغا ئىشەندى. بوۋاي دەريا بويىدىكى نەم قۇمسازلىق ئۈستىدە ئىككى قەدەم ماڭا ماڭمايلا، پەشلىرىدىن سوۇ چىپىلداپ ئېقىۋاتقان پاختىلىق چاپىنى جاققىدە مۇز بولۇپ قاتتى. نەھايەت، ئىنەكىنىڭ سارغۇچ-قوڭۇر تۇكلىرى تېرىسىگە سىلىق يېپىشىپ، تېخىمۇ پارقىراپ كەتكەندى. ئىنەك تىترەۋاتاتتى، ئەمما بەدىنىدىن ھايال ئۆتمەي ئاقۇچ ھور كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. بوۋاي نېمىشقىدۇ ھاڭۇسىدىن كۆرە ئىنىكىنىڭ ئامان قالغانلىقىغا خۇشال بولۇپ كەتتى.

"جېنىم قېرىندىشىم... — بوۋاي ئىنەكىنىڭ بوينىنى مەھكەم قۇچاق-لاپ، مۇز بىلەن تاراقشىپ قاتقان ساقاللىق ئېغىزىنى ئۇنىڭ قۇلاق-لىرىغا، كۆزلىرىگە سۈركىدى. — سەن ھايات، دېمەك، مەنمۇ ھايات. ھاياتلا بولساق مەنمۇ قەرزلىرىمنى تۆلۈيالىمەن، موھتاجلىقتىن قۇتۇلمەن، دۇنيادا ئادەمدەك ياشايمەن، سەنمۇ شۇنداق. ئېغىلدا قالغان توپىقىنى تويغۇچە ئېمىتىپ، ئۇنى يالۋالىسەن، ئاندىن كېيىن كۆنجۈرە يېيسەن، ھەلەپكە تويسەن. بولدىلا ئەمدى ھارۋا ئالمايمەن. پۇتۇن ئەسلى-ۋەسلىمنى سېتىپ بولسىمۇ تراكتوردىن بىرنى ئالمەن، بۇ قېتىم ئۆلۈمدىن ئامان قالدىمۇ، بولدى! ئەمدى

هەقىقىي ئادەمدەك ياشىمسام بولمىدى. شۇنداق قىلىمەن، خۇدانىڭ ماڭا نىسىپ قىلغان ئۆمرىنى ئۇنچىۋالا خار، موھتاجلىقتا ئۆتكۈزۈۋەتمەيمەن..."

بوۋايىنىڭ ۋۇجۇدى يالقۇنلۇق چوغ تەپتىدەك، مېھرىلىك بىر سېزىم ئىچىدە ئىسسىپ كەتتى. بۇ ئىنەكىنىڭ بەدىنىدىن ئۆتكەن ئىسسىقلىقمۇ ياكى يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا ئەزەلدىن بېرى ساقلىنىپ كېلىۋاتقان ئوتلۇق ھارارەتىمۇ؟ ئۇ بۇنى بىلمىدى. ئۇ مۆزلىرى ئۈيۈلۈپ چۈشكەن رەھىمسىز دەريا ئېقىنىغا مەسخىرىلىك، سوغۇق نەزىرى بىلەن تىكىلدى. ئاق قار، كۆك مۆز، ئىزغىرىن شامال...دېگەنلەر ئەمدى ئۇنىڭ نەزىردە قورقۇشقا، ھەسرەتلىنىشكە، ۋەھىمە يېيىشكە ئەرزىگۈدەك نەرسە بولماي قالغانىدى. ۋەھالەنكى ئۇنىڭ نەزىردە، دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلۇغ ۋە مۇقەددەس نەرسە نۇر، يۇرەكنىڭ قەيسىرانە دۈپۈلدىشىدىن بالقىپ چىققان، پەقەت كۆزلەردىلا كۆرۈشكە بولىدىغان نۇرلا ئاشۇلاردىن غالىب كېلىشكە، ئۇنى كەمسىتىشكە قادىر ئىدى.

"شۇنداق بولدىغۇ...؟ــ ئۆز ـ ئۆزىگە خىتاب قىلدى بوۋاي ئىنەكىنىڭ كۆزلىرىنى سۈيۈۋېتىپ، ــ مەن ئىنەك بىلەن بىللە سۇ ئىچىدە جان تالىشۋاتقان چاغدا، ئىنەكىنىڭ كۆزىدىن ئاشۇ نۇرنى كۆردۈم. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇنىڭ كۆز گۆھىرىدىمۇ كۆزلىرىمدىن چاقناۋاتقان كۈچلۈك نۇرنىڭ ئەكسىنى كۆردۈم. راست...مەن ئاشۇ نۇردىن ۋۇجۇدۇمدىكى كۈچ ـ قۇۋۋەتنى، ئەقىل ـ پاراسەتنى، چوغ تەپتىدەك ئىسسىقلىقنى، ھايۋان بولسىمۇ ئىنەكىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى، ئۇلۇغلۇقىنى ھېس قىلدىم..."

شۇ ئاردا ئىنەك بوم، غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋازدا سوزۇپ مۆرىۋەتتى

ۋە بوينىنى ئىككى چاترىقىنىڭ ئارىلىقىغا سوزۇپ، ئەمچىكىنى شالاپ-شتىپ يالاشقا باشلىدى. بوۋاي شۇ چاغدا ئىنەكنىڭ قان تەپچىرەۋاتقاندەك قىزىرىپ، پەسكە ساڭگىلاپ كەتكەن ئەمچىكىنى كۆرۈپ ئۇنى قوش ئالقانلىرى بىلەن سيلاپ كەتتى. سۈت چىڭقىلىپ، تاشتەك قېتىپ كەتكەن يۇمران ئەمچەك مۇزدەك سوغۇق ئىدى. چاك-چاك يېرىلغان ئەمچەك توپچىسىدا قېتىپ قالغان قان داغلىرى قاردەك كۆرۈنەتتى. بوۋاي بېشىدىن قوي تېرىسىدىن تىكىلگەن قېلىن تۇمشۇقىنى ئېلىپ، ئەمچەكىكە كىيدۈرگىنىچە، ئۆز-ئۆزىگە كايىپ كەتتى: "مەن ئەقلى كېسىلىپ كەتكەن ئۆلۈمتۇك قېرى، نېمىشقىمۇ بۇنى بۇرۇنراق كۆرمىگەنىدىمەن؟ مېنى مۇز ئارىسىدىن قۇتقۇزۇپ چىققانمۇ، بەدىنىمنى ئۆز بەدىنى بىلەن ئىسسىتىپ ئۆلۈمدىن ساقلاپ قالغانمۇ مۇشۇ ئىنەك. مەن ئۇنىڭغا نېمىگە كېرەك كەلدىم؟ تارتقان ئازابلىرىنى نېمىشقا ھېس قىلالمىدىم؟ تىلسىز، ياۋاش بولغىنى ئۈچۈنمۇ؟ ئاھ، بىچارە، خۇدانىڭ مۆمىنى، كۆيۈمچان جانۋارىم! ئۇ كېچە مېنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزغان، ئۇنىڭ ھازىر مۆرىگىنى—توپىقىنى ئەسكە ئالغىنى، ئەمدى ئۇنى ئاچلىقتىن قۇتقۇزماقچى، ئاپئاق سۈتى بىلەن تويۇندۇرماقچى..."

بوۋاي ئىنەكنى يېتىلەپ، كونا يول بويلاپ ئالدىراپ يۈرۈپ كەتتى. سۇغا چۆكۈپ كەتكەن ھارۇسىغا، ئوتۇنغا بولغان ئۆكۈنۈشى ئاللىقاچان ئېسىدىن كۆتۈرۈلگەن، ئۇ ئەمدى ئۆيىدە—توغرا تام كەينىدە ئېكراپ، ئۆزىنىڭ كېلىشكەن تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈپ ياتقان ئاغرىقچان ئايالىنىمۇ، ئوغلىنىڭ چەملىتىدىغان ئايغىنىمۇ، كېلىنىگە ئېلىپ بېرىدىغان ياغلىقىنىمۇ، قىزىنىڭ "دەپتەر-قەلەم" دەپ مىشىلداپ يىغلاپ، يۈرەكنى ئېزىپ تاشلايدىغان

ھەسرەتلىك يالۇرۇشلىرىنىمۇ ئۇنتۇغاندى. ئۇ پەقەت ئۆيگە تېز-رەك بېرىپ، ئىنەكنىڭ توپقىنى تويغۇچە ئەدىرۇۋلىشىنلا ئۈيلايتتى. ئۆيدىكى موھتاجلىق، كەنت باشلىقىغا تۆلەيدىغان ئالۋان-ياساق پۇلى بۇنىڭ ئالدىدا ھېچنېمە ئەمەستەك تۇيۇلاتتى. ئىنەكنى توپىقى بىلەن كۆرۈشتۇرۇپ، ئۇنىڭ ئازابلىرىنى يېنىكلىتىشتىن ئىبارەت بىرلا ئىستەك بۇڭاينىڭ روھىنى كۆتۈرۈۋەتتى. ئۇ مۇشۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ خۇدا ئالدىدا قىلغان ئېغىر گۇناھلىرىنى يۇيۇۋاتقاندەك ھېس قىلدى.

ئىنسانىنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاشۇ تۇيغۇلارنى ھېس قىلىۋاتقان چاغدىكى خۇشاللىقىنىڭ چېكى يوق! بۇنداق خۇشاللىقىنىڭ ئىنسان قەلبىگە ئاتا قىلىدىغىنى ئانا قۇچۇقىدىكى بوۋاقتەك سەبىيلىك، توي كېچىسىدىكى تۇنجى سۆيۈشلەردەك شېرىنلىك، نامازشام ئۇستىدە خۇدانىڭ جامالىنى كۆرگەندەكدەك بەختىيارلىق! بوۋاي ھازىر ئاشۇ لەززەتلىك تۇيغۇ بەخش ئەتكەن چەكسىز ھۇزۇر ۋە ئارامبەخشلىك تۇيغۇسىغا چۆمگەنىدى.

"ئادەم دېگەن بىر تۆشۈكتىن چىقىپ، يەنە بىر تۆشۈككە كىرگۈچە نېمە كۈنلەرنى كۆرمەيدۇ؟ — دەپ ئۆزىگە تەسەللى بەردى بوۋاي، — بىر ھارۋا قاقشالنى كېسىش دېگەن ناھايىتى ھايتنى ھۇيت دېگۈچىلىك بىر ئىش. ئۇنى مەن پۇلغا سېتىۋالغنىم يوق. خۇدانىڭ جاڭگلىدىن بىكارغا كېسىپلا كەلدىم شۇ. پەقەت شۇ ھارۋىغلا ئازراق قورسىقىم ئاغرىيدۇ. ئۇزاقىنى يىلى ئىككى پاي چاقلا يۈز كويغا ئالغان. ئۆتكەن يىلى قىشتا ھېلىقى لەنتى قاراقچى بىر پاي چاقنى ئوق ئېتىپ تېشىۋەتكەنلىكىتىن، يەنە قىرىق نەچچە كوي پۇل خەجلەپ بىر پاي يېڭى چاق ئالغان ئەمەس-

مىدىم. ئوۋۇاي...بوپتىلا، ھاياتىمدا ئۇنداق زىياندىن قانچىلىكىنى تارتمىغان ئادەم مەن؟ بوپتۇ، بېشىمغا كەلگەن بالا ـ قازا شۇنىڭ بىلەن كەتكەندۇ. ئوغۇل بالا دېگەن تارتقان زىيانغا قورسىقىنى ئاغرىتىپ يۇرگۈلۈك ئەمەس، ئىشلىگۈلۈك! شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئېرىشمەيدىغان ھېچ نەرسىسى بولمايدۇ. ئادەم دېگەن ھاياتلا بولسا، خۇدا ئۇنى كۆتكەن مۇراد ـ مەقسىتىگە يەتكۈزىدۇ...“

بوۋاي ئالدىدا، ئىنىسىك كەينىدە، ئۇلار دەريا بويىدىن ئانچە يىراق ئۇزاپ كېتەلمىگەن، ئاچچىق شور بۇقسۇپ تۇرىدىغان توپە-لىق يولدا مەھەللە تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتاتتى. ھەر ئىككىسىنىڭ باش ـ كۆزى قېلىن بىر قەۋەت توپا بىلەن مەينەتلەشكەن، ئۇلار بىر قارىماقتا ئوچۇقچىلىقتا چوقچىيىپ تۇرغان بىر پارچە چولاق تامغا ئوخشايتتى. ئەمما ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ چاقناپ، بىرىنىڭ مۆلۈلدەپ تۇرغان كۆزلىرىلا، ئۇلارنىڭ تىرىك جان ـ بىرىنىڭ ئادەم، بىرىنىڭ ھايۋان ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى. ئىنەكنىڭ كۆزىدىن بۇرۇنقىدەكلا مۆڭ، بىچارىلىك تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئەمما بوۋاينىڭ كۆزىدە ئىنەكنىڭكىگە ئوخشىمايدىغان، چېقىنداپ تۇرغان ئۆزگىچە نۇر بار ئىدى. بۇ نۇردا ئۆكۈنۈشمۇ، شۈكۈر ـ قانائەتمۇ، مېھرىمۇ، قەھرى ـ غەزەپمۇ بار ئىدى. ئۇشتۇمتۇت دەريا كېچىكى تەرەپتىن كىمنىڭدۇ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلانىدى. ئارقىدىنلا بوۋاي ئۇلارنىڭ قوللىرىنى پۇلاڭلاتقىنىچە ئۆزىگە قاراپ يۈگۈرۈپ كېلە-ۋاتقانلىقىنى كۆردى.

”ئەمدى نېمە قورقۇش...؟ ــ بوۋاي ئىنىكىنى يىتىلەپ، ھېچ ئىش بولمىغاندەك پەرۋاسىز كېتىۋەردى، ــ ئوتۇن باسقان ھارۋام بولمىغاندىكىن جاڭگال پۈلى تۆلە دەپ ئېسىلىۋالالمايدۇ. يەنە ئۇش-

شۇقلۇق قىلىپ باقسۇنچۇ، توۋا قىلدۇرۇۋەتمىسەم ھېساب ئەمەس...“

ئۇلار بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىپ كەلدى.

— توختا! — ئاردىدىن كىمدۇ بىرسى بوغۇق، ئەمما كەسكىن ئاۋازدا ۋارقىرىدى. بوۋاي ئارقىسىغا بىر قاراپلا ئۇنىڭ ھېلىقى ھارۋىسىنىڭ چاقىنى ئېتىپ كاردىن چىقارغان ملتقلىق ئىكەنلىكىنى تونۇدى. ئۇنىڭ ئۆشنىسىدە يەنە شۇ بۇرۇنقى كونا ملتىق پۇلاڭ-لاپ تۇراتتى.

— ئوھو...يەنە ئۇچرىشىپ قالدۇقمۇ ئەمدى؟ — دېدى ئۇ بوۋايغا مەسخىرىلىك كۈلۈمسىرەش ئىچىدە سوغۇق نەزەر بىلەن تىكىلىپ، — ھا...ھا...ھا...قېرىغىنىڭىز بىلەن كۆزىڭىز يامان ئىكەن جۇمۇ سىزنىڭ!

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ — زەردە بىلەن كۆزلىرىنى چەكچەيتتى بوۋاي ئۇنىڭ گېپىدىن داڭ قېتىپ، ملتقىلقنىڭ چىرايى بىر خىل ئۆچمەنلىك بىلەن پۈرۈلۈپ كەتتى.

— قايسى قوتانىنىڭ ئىنىكى بۇ؟

— قايسى قوتانىنىڭ دەيسىزغۇ؟ ئۆز قوتىنىمىنىڭ! توختاڭا، نېمىگە سوراپ قالدىڭىز بۇنى؟

— ئەلۋەتتە سورايمەن. مانا بۇنى بىر يەردىن ئوغرىلاپ كېلىۋېدىڭىز، ئەمدى تۇتۇلۇپ قالدىڭىز.

— ئاغزىڭنى چاپقۇچتەك سۆزلە جۇمۇ! — دېدى بوۋاي غەزەپ-تىن جالاقلاپ تىترەپ، — ئۆزۈڭچە كىم كۆرۈۋاتىسەن مېنى؟ تېخى ئوغرى تۇتۇۋاتامسەن؟

— كاپشما! — ملتقلىق كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بوۋاينىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى، — ئىنەكنى ئۆزۈمنىڭ دېمەكچىمۇ سەن؟

ئەمسە بۇ يىراق جاڭگالغا نېمە دەپ يېتىلەپ كەلدىڭ ئۇنى؟ ئەقلىڭدىن ئادىشپ قالغانمىدىڭ يا؟ ياكى ئۇنى تاماشا قىلدۇراي دەپ ئەكەلدىڭمۇ؟ راستىنى ئېيت؟ ئىقرار قىلغانلارغا كەڭچىلىك!

بوۋاي ئۆزىنىڭ پىشكەللىكىگە ئۆچۈرغانلىقىنى ئېيتىشقا تىلى بارمىدى. راست سۆزلەشنى مۇشۇلارنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ قەدىر-قىممىتىنى يەرگە ئۇرغانلىق دەپ ئويلىدى.

— ئىنەك يازدىن بېرى توقايدا تۇرغان، — دەپ يالغان ئېيتتى بوۋاي، — تۇنۇگۈن باغلاقتىن بوشىنىپ قېچىپ كېتىپتۇ. بېرىپ تۇتۇپ كەلدىم شۇ.

— كېچىكتىن ئۆتىمەي، ئاسماندىن ئۇچۇپ ئۆتۈپتۇ-دە، كېچىكنى كېچە-كۈندۈز بېقىپ ياتقان ئادەم بار.

— دەريادىن ئۆتىدىغان جاي يالغۇز مۇشۇ كېچىكلا ئەمەسقۇ؟

— ساڭا ئوخشاش باشقا يەردىن قېچىپ ئۆتۈپتۇ-دە ئەمسە. گەپ شۇ، ئىنەك مۇسادىرە!

— نېمە، ئۆزۈمنىڭ بولسىمۇ مۇسادىرىسىمۇ؟

— ئۆزەمنىڭ دەيدىغانغا نېمە ئىسپاتىڭ بار؟

— مەھەللىدىكى چوڭ-كىچىك ھەممەيلەن گۇۋاھ-شاھىت. تېخى ئېغىلدا قالغان كىچىك توپىقىمۇ بار.

— مانا، بەللى! ئوغرىلىقىنى ئاخىر چاندۇردىڭغۇ ھە، پەس قېرى! ئېغىلدا توپىقى قالسۇنۇ، ئۇنى تاشلاپ توقايغا چاپسۇن، — ئۇ ئەتراپىدىكىلەرگە بۇيرۇق قىلدى، — ئىنەكنى ئېلىپ مېڭىڭلار!

— نەگە؟ — بوۋاي ئىنەكنى گەۋدىسى بىلەن ھىمايە قىلدى، — مۇشۇنداق ئاپىئاشكارا بۇلاڭچىلىقىڭلارنىڭ ئاخىرى ھېسابى بولماسمۇ؟ جاڭگالدىكى توغراقنى قوغداش باھانىسى بىلەن كىملەرنى قاقشىتىش-

مىدىك؟ قانچىلىك توغراق ياغمچىنى ئوغرىلىقچە سېتىپ خەجلەشمە-
دىك؟ سەنلەرنىڭ پاسىق قوللىرىڭ تەگمىگەن بۇ يەرنىڭ سېرىق
بۇيىسى، دەريادىكى بېلىق بىلەن ئاسماندىكى غاز، ئۇردەك، جاڭگال-
دىكى توشقان، جەرەن قالدىمۇ؟ ئەمدى ئىنكىمىنى نېمە قىلىشماقچە-
سەن، ئۆلتۈرۈپ يېيىشەمسەن؟

ئۇلار بوۋايىنىڭ گېپىگە قۇلاق سالار ئەمەس، ئۇلار خۇددى
بوراندەك يۇپۇرۇلۇپ ئىنەكىكە ئېتىلىپ كېلىشتى. بوۋاي ئۇلارنىڭ
بىرلىرىنىڭ قولىغا ئېسىلاتتى، بىرلىرىنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرەتتى.
شۇ ئارىدا ئۇ مىلتىق پەينىكىنىڭ ئارقا مېڭىسىگە زەرب بىلەن ئۇرۇ-
لۇشىدىن بېشى "پىر" قىلىپ ئايلىنىپ، ئالدى-كەينىگە سەنتۈرۈل-
گەندەك بولدى-دە، يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا "گۇپ" قىلىپ يېقىلدى...

بوۋاي يولدا توپىغا مىلىنىپ قانچىلىك ياتقىنىنى بىلمىدى. ئۇ
بىرچاغدا كۆزىنى ئاچقاندا، قېشىدا نە ئىنىكى، نە ھېلىقى كىشە-
لەر كۆرۈنمەيتتى.

"قېنى سەن ئىنىكىم...؟" بوۋاي ئېچىنىشلىق خىرىلداپ، سەن-
تۈرۈلۇپ ئورنىدىن تۇردى، ئالاڭلاپ ئەتراپقا قارىدى، تۆت ئەتە-
راپتا يەنىلا شۇ بىر-بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن يۇلغۇن، ئاق
تىكەن، يانتاق، سېرىق بۇيا...پەقەت دەريا ئۈستىدىكى ئاقۇچ مۆز
يۇلغۇنلار ئارىسىدىن غىل-پال، خىرە-شىرە كۆرۈنۈپ تۇراتتى.
بوۋاي بېلىدىن پالتىسىنى ئالدى، بىسىنى سىناپ كۆردى. شۇ چاغدا
ئۇنىڭ قەھرىلىك كۆزىدىن ئېتىلىپ چىققان كۆچلۈك نۇر پالتىنىڭ
ئۆتكۈر بىسىدە يالت-يۇلت قىلىپ چاقناپ كەتتى.

"خۇدا ئالدىدا...ئاتا-بوۋىلىرىمىنىڭ نامى بىلەن قەسەم
قىلىمەن...! — بوۋاي پالتىنىڭ ئوتكۇر بىسىنى كالپۇكىغا يېقىپ،

قەھرىلىك بىر ئاۋازدا خىتاب قىلىدى، ــ ئىنكىمنى بۇلاپ كەتتىمۇ، ئەمدى ئۇلارغا تىنچلىق ـ خاتىرجەملىك يوق. يول ماڭسا تاپىنغا تىكەن بولۇپ سانچىلمەن. تاماق يېسە گېلىغا سۆڭەك بولۇپ قادىلىمەن، ئىچىدىغان سۇيىگە تۇز بولۇپ قۇيۇلىمەن، بۇنىڭغا ئۆزۈم- نىڭ ئادەملىك سۈپىتىم يول قويمىسا، ئىتقا، بۆرىگە ئايلىنىپ كېتىشكە رازىمەن. تاكى يوقاتقان ئەرسلىرىنىڭ ھەقىقىنى ھەسسە- لەپ قايتۇرۇۋالمىغۇچە، ئۇ ئىجسلارنى خۇدانىڭ بۇ پاك زېمىنىدىن قوغلىۋەتمىگۈچە ئۆلسەممۇ كۆزۈمنى يۇممايمەن...!"

بوۋاي قەددىنى رۇسلاپ، پالتىسىنى ئاسمانغا زەرب بىلەن شىلتىدى. ئاندىن بۇك جاڭگاللىقنى كۆكسى بىلەن يېرىپ، شاخلارنى غاراسلىتىپ سۈندۈرغىنىچە يۇلغۇنلۇق ئارىسىغا كىرىپ كەتتى.

دەرۋەقە، شۇنىڭدىن كېيىن، ياغاچ توسقۇچىلارنىڭ خاتىرجەم- لىكى بۇزۇلدى. ئەتراپىتىن كولاپ كېلىنىپ گەمە يېنىغا رەتلىك قىلىپ دۆۋىلەپ قويۇلغان سېرىق بۇيا يىلتىزى بىر كېچىدىلا كۆيۈپ كۈلگە ئايلاندى. ئۇلار بۇ ۋەقەنىڭ سىر ـ سەۋەبىنى بىلەلمەي خاپا بولۇپ تۇرغان چاغدا، بۇيا يىلتىزى توشۇشتا ئىشلىتىلىدىغان بىرنەچە- چە قول ھارۋىسىنىڭ نامەلۇم بىر ئادەم تەرىپىدىن پارە ـ پارە قىلىپ چاينىپ كېچىكتىكى مۇز پارچىسى ئارىسىغا تاشلىۋېتىلگەنلىكى مەلۇم بولدى، ئۇلار ئەمدى قەھرىتان قىشنىڭ ئۆزۈن كېچىسىنى ئۇخلىماي تىك ئولتۇرۇپ ئۆتكۈزۈشىدىغان بولۇشتى.

ئەمدى ئاۋۇال ئاخشامدىن تاكى تاڭ ئاتقۇچە جاڭگاللىق ئارىسىدىن يۇرەككە ئۆلۈم قورقۇنچىسى سالىدىغان دەھشەتلىك ۋە- ھىملىك بىر ئاۋاز ئاڭلىنىدىغان بولۇپ قالدى. بۇ ئاۋاز گاھ يىغىغا، گاھ كۈلكىگە، گاھ بۆرىنىڭ ھۇۋلاشلىرىغا، گاھ يولۋاسنىڭ

هۆركىرەشلىرىگە، گاھ شىددەتلىك بوراننىڭ قەھرىلىك گۈرۈلدەشلىرىگە ئوخشايتتى. يول توسقۇچىلار بۇ ئاۋازدىن تەنلىرى جۇغۇلداپ بىر-بىرىگە ئۇنسىز قاراشقىنىچە غاللىداپ تىترىشەتتى.

قىش دەھشىتى ئەۋجىگە چىققان بوراندىلىق بىر كېچىدە يول توسقۇچىلار ھېچقاچان ئويلىمىغان دەھشەتلىك بىر ۋەقە يۈز بەردى. ئۇلار مەش يېنىدا سورۇن تۈزۈشۇپ كالا گۆشى بىلەن ھاراق ئىچىشۋاتاتتى. سىرتتا بىرسىنىڭ ئۇشتۇمتۇت ئېچىنىشلىق ئېكىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇلار بىر-بىرىگە چۆچۈپ قارىشىپ، ئارىسىدا باشلىقىنىڭ — ملتقلقنىڭ يوقلۇقىنى بايقاشتى-دە، دەلدەڭلىشىپ، مۇدۇرۇشۇپ تالاغا چىقىشتى. گەمىنىڭ ئارقىسىدا — ئىنەكنىڭ پاك-پاكىز، غاجىلانغان سۆڭەكلىرى تۆكۈۈپتىلگەن جايدا ملتقلق كۆچسىز تېپىرلاپ، خارقىراپ جان تالىشىۋاتاتتى. ئىنەكنىڭ بېشىدىن قومۇرۇلۇپ تاشلىۋېتىلگەن بىر جۈپ ئۇچلۇق مۆڭگۈز ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قادالغان ئىدى. بوران گۈرۈلدەيتتى، ئاشۇ ھەيۋەت گۈرۈلدەشلەر ئىچىدە قاقاقلىغان كۈلكە ئاۋازى ئاڭلانغاندەك قىلاتتى...

قارىغايسۇ جىلغىسىدىكى كۆلكە ۋە كۆز يېشى

قارىغاي بىلەن سۇ مەنزىرە گۈزەللىكنىڭ ئاساسى. جانلىق تەبىئەتتىمۇ، رەسىملەردىمۇ شۇنداق: بۇك قارىغايلىق ئارىسىدا قوزىدەك قىيغىتىپ ئېقىۋاتقان بۇزغۇنلۇق تاغ سۇيى كىشىگە ئۆز تىلىدا سۆزلەيدۇ، ھېسسىيات، ئىلھام سۇنىدۇ. سىز بۇ سۇۋغىنىڭ كۆچى بىلەن بەرگىدە شەبنەم يالتىراپ تۇرغان تاغ گۈللىرىنى، سۇزۇك سۇ ئاستىدا كۆلۈپ تۇرغان رەڭدار تاشلارنى ھېسسىياتىڭىزدا پىشقان گۈزەل مىسرالار بىلەن مەدھىيىلەيسىز. شۇنداق، قارىغاي بىلەن سۇ ھەرقانداق بىر نورمال يۇرەكتە شېئىرىي پىكىرلەرنى پەيدا قىلىدۇ. تەڭرىتاغنىڭ بۇ كىچىككىنە غولچىسىغا "قارىغايسۇ" دەپ ئىسىم قويغۇچىنى ئۆلمەس بىر مىسرا شېئىر قالدۇرۇپ كەتكەن نامسىز شائىر دېيىشكە ھەقلىق بىز. چۈنكى بىز ناھىيە رەھبەرلىرىنىڭ غەمخورلۇقى بىلەن بۇ غولچىدا تەبىئەت ئۆز قويىنىدا يوشۇرۇپ كەلگەن گۈزەللىكنىڭ راھىتىنى ئېكۆردۇق. بۇ غولنىڭ ئىككى قانىتىدىكى قويۇق قارىغايلار، كېچە-كۈندۈز سۆزلەپ تۇرىدىغان تىلى تاتلىق تاغ سۇيى بىزگە بۇ يەردىكى ھېكمەتلىك ئىشلاردىن نۇرغۇن ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بەردى. ئەلۋەتتە تەبىئەتنىڭ ئادەملەرنىڭ غېمىنى يەيدۇ. ئۇلار بۇ ۋاقىتلىق جايلاشقان تەجرىبە پونكىتىدا ئىشلىگۈچى ياشلار توغرىسىدا كۆپرەك سۆزلىدى، ياشلار بارلىكى

يەردە كۆلكە بىلەن ناخشا بازار تاپىدۇ، كۆلكە كۆز يېشىنىڭ ئانسى. كۆلكە بىلەن كۆز يېشى بىر-بىرىدىن ئايرىلالمايدۇ.

— كىم توغرىسىدا يازماقچىسەن، ھەي چاباش يازغۇچى؟ — قېرى قارىغاي مەندىن سورىدى.

— ھۆرىگۈلگە تولىمۇ ئامراق ئىكەنسىلەر، — دېدىممەن قېرى قارىغايغا، — شۇ قىز توغرىسىدا ئېيتىپ بەرگەنلىرىڭنى يېزىپ چىقسام قانداق دەيسەن؟

— جايىدا، شۇ قىزنى ياز.

...ھۆرىگۈل ئالىي مەكتەپنىڭ يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش كەسپىنى پۈتتۈرۈپ بۇ ناھىيىگە تەقسىم قىلىنىشتىن بۇرۇنلا قارىغايغا غولچىسىدىكى تەجرىبە پونكىتىنىڭ داڭقىنى ئاڭلىغان، بۇ يەرگە خىزمەتكە تەقسىم قىلىنغاندىن كېيىن بولسا ئۇرۇمچىدە قالالمىغانلىقى ئۈچۈن روھسىزلانغانلىقىنى تېزلا ئۇنتۇپ، ئاخىرقى باھار بىلەن ياز ئايلىرىنى كۆڭۈللۈك لابوراتورىيە ئىلمىي ئىشى ۋە يايلاق قېدىرىپ تەكشۈرۈش بىلەن ئۆتكۈزگەن ھېسسىياتچان، خۇش خۇي قىز. بۇ قىز سەككىز-توققۇز يىگىتنىڭ ئارىسىدا يالغۇز ئىشلەيدۇ. پۈتۈن يايلاقنىڭ نەچچە ئون مىڭ تۈياق مېلىنى يۇقۇملۇق كېسەل ئاپىتىدىن ساقلاپ قېلىشنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشقان بۇ ياشلارنىڭ ئىشى تولىمۇ ئالدىراش. ئۇلار بۇ غولچىدا ئۇچ-تۆت ئاي ئىشلەيدۇ، ئەمما پۈتۈرگەن ئىشلىرى تولىمۇ كۆپ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار دائىم مۇكاپات ئالىدۇ، ماختىلىدۇ، لېكىن يىگىتلەرنىڭ ئىچى پۇشۇدىغان چاغلار كۆپ بولىدۇ، ئۇلار ھەرقانچە ئالدىراش بولسىمۇ قىزلار توغرىسىدا سۆزلەش، ئويلاشنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ. يىگىتلەرنىڭ ھەممىسلا يالغۇز قىز ھۆرىگۈلگە سۈركىلىپ بېقىشقا

پۇرسەت ئىزدەيدۇ. لېكىن قىز ئۆز ئىشى بىلەن — سۈغۇر، ئۆزۈن قۇيرۇق سېرىق تۈلۈم چاشقان تۆتۈش، گۈمانلىق جايدىكى سۈغۇرنىڭ سانسىنى ئېلىش ئۈچۈن بىر گېكتار يەردىكى سۈغۇر تۆشۈكلىرىنى ئېتىپ قويۇپ، ئەتىسىگەنلىكى نەچچىسى چىققانلىقىنى ساناپ چىقىش، قايتىپ كېلىپ گۈللەر ئارىسىدىكى كۆچمە لابوراتورد- يىدە مۇداپىئە كىيىملىرىنى كىيىپ، مۇداپىئە بۆلۈمىدە گۈمانلىق تاغ ھايۋانلىرىنىڭ جىگەر، تال كەسىلىرىدىن باكتېرىيە ياساپ، ئاندىن ئۇنى ھاۋانچىدا ئېزىپ ئاق چاشقانغا ئوكۇل قىلىپ سېلىش ۋە باشقا لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈشلەرنى ئېلىپ بېرىش بىلەن ئالدىراش. شۇنداقتىمۇ تاغ مەنزىرىسىدىن، تاغنىڭ پۇراقلىق ھاۋاسىدىن لەززەتلىنىپ، شېئىرىي ھېسسىيات بىلەن ناخشا ئېيتىشنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ، ئۇنىڭ ئاق سېرىق يۈزىدە، كۆكۈچ ئويناق ئوماق كۆزلىرىدە تاغ مەنزىرىسىگە بولغان مۇھەببەت نۇرلىنىپ تۇرىدۇ، تاغ ھاۋاسىمۇ ئۇنىڭغا كېكەچ ئاشپەز يىگىتنىڭ مەززىلىك تامىقىدەك لەززەتلىك بىلىنگەچكە، ئۇ مانا بۇ يەرگە كېلىپ ئىككى ئاي ئۆتمەيلا ئىككى مەكىزىدىن قان تېمىپ تۇرىدىغان، ئاۋازى جارانلىق، قول - پۇتلىرى كۈچلۈك، ساغلام تاغ قىزىغا ئايلانىدى، ئاخشاملىرى كېكەچ ئاشپەزنىڭ باشقۇرۇشىدىكى ئېلىكتر ماشىنىسىنىڭ چىراغلىرىدىن نۇرلانغان چىمەنلىك سەينادا سەپداشلىرى بىلەن تانسا ئويناپ زادىلا چارچىمايدۇ. قاچانلا قارىسىڭىز ئۇنىڭ چىرايىدىن كۈلكە، كۆزلىرىدىن بەخت يېغىپ تۇرىدۇ، ئۇ ناخشا ئېيتىپ تۇرۇپ تانسا ئويناپدۇ. بۇ يەردىكى يىگىتلەردىن ئۇنىڭغا ھەۋەس قىلمايدىغىنى يوق. ئۇ يالغۇز بولغىنى ئۈچۈنمۇ ياكى راستىنلا ئوماقمۇ بۇ تەرىپى ياشلارغىمۇ قاراڭغۇ. ئۇنى بەزىدە

كېكەچ ئاشپەز خاپا قىلىپمۇ قويىدۇ. ھەتتا تانسا ئويناشتىنمۇ زېرىكىتۇرۇپ قويىدۇ، ئۇ قىزنىڭ بېلىنى بىلەكلىرى بىلەن يېرىم قۇچاقلاپ تۇتۇۋېلىپ، قىزنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قارىۋېلىپ، پۈتى تانسىغا كەلمىسمۇ قىزنى ئاسانلىقچە قويۇۋەتمەيدۇ. قىز ئىچىدە تېرىكىدۇ، لېكىن كېكەچنى كەچۈرۈۋېتىدۇ ۋە بۇ كۆڭۈلسىزلىكنى تېزلا ئۇنتۇپ:

ــ ئابۇش ياخشى، تانسىنمۇ ياخشى ئۇينايدۇ! ــ دەپ بارمىقىنى كۆرسىتىپ قويىدۇ، جىسمانىي جەھەتتە ئەيىبلىك بولغان ئادەملەر باشقىلارنىڭ ماختىشىغا تولىمۇ موھتاج بولىدۇ ــ دە، كېكەچ قىزنىڭ ھۆرىگۈل دېگەن ئىسمىنى دېيەلمىسمۇ ھۆ ــ ھۆ ــ ھۆ...دەپ گاراڭ ــ گۇرۇڭ ئاۋازدا خىرىلداپ كۈلۈپ كېتىدۇ. ئۇ ھۆرىگۈلنىڭ ماختىشى بىلەن مەست بولۇپ، چۈشلۈك تاماققا ئالاھىدە زوق بىلەن ئىشلەيدۇ.

ھۆرىگۈل بۇ يەردىكى يىگىتلەر ئىچىدە ھەممىدىن مۇشۇ تىلسىز يىگىتنى يېقىن كۆرىدۇ. ئۇ باشقا يىگىتلەردەك قىزغا قوپال چاقچاقلارنى قىلالمايدۇ ياكى ئەستەرلىك گەپلەر بىلەن ئۆز نىيىتىنى ئىپادىلىيەلمەيدۇ، يالىڭاچ مۇھەببەت قوشاقلىرى بىلەن ناخشا ئېيتىپ قىزنىڭ چىشىغا تېگەلمەيدۇ. ئۇ كېچىلىرى كەم ئۇخلايدۇ. شوخ يىگىتلەر بىر كۈنلۈك ئالدىراش ئىشتىن كېيىن ئاخشاملىرى ئاز ــ تولا ئىچۇالىدۇ ــ دە، يېرىم كېچىدە قىزنىڭ كىچىككىنە چىدىرىنىڭ ئىشىكىنى سىپاشتۇرىدۇ، بۇنداق چاغلاردا ئابۇش شوخ يىگىتنى ئۇن ــ تىنسىزلا قارىغايلىققا سۆرەپ ئاپىرىدۇ ــ دە، "ياۋاش" قىلىپ قويىدۇ، ئۇ بويى چاكار بولغىنى بىلەن تولىمۇ قاۋۇل، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىشتىن قورقۇپ ھېچكىم قىزغا چېقىلالمايدۇ...

ھۆرىگۈل شۇنىڭ ئۇچۇن ئابۇشنىڭ قوپاللىقلىرىنى ئوڭايلا ئۇنتۇپ كېتىدۇ. لېكىن بەزىدە ئابۇش ئاشۇرۇۋېتىدۇ ـ دە، قىزنىڭ جازاسىغا ئۆچرايدۇ. تۇنۇگۇن ئابۇش بىر قېتىم جازالاندى. قىز تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش ئۇچۇن ئابۇش بىلەن بىر ئاتقا مىنگىشىپ تاغقا چىقتى. كەچقۇرۇن يەنە شۇ ئات بىلەن چۇشتى، قىزنىڭ كەينىگە مىنگەشكەن ئابۇش قىزنى شۇنچىلىك چىڭ قۇچاقلىدىكى، قىز ئۇنىڭ قوللىرىنى جەينىكى بىلەن ئىتتىرىپمۇ قويدى، لېكىن قىز بۇ قۇچاقلاشنى ئاتنىڭ ئالدىدىن سىيرىلىپ چۇشۇپ كەتمەسلىكتىن مۇداپىئە قىلىش دەپ چۇشەندى. كېتىۋېتىپ ئابۇشنىڭ تۇرۇپلا شوخلۇقى تۇتتى ـ دە، ئاتنىڭ بېقىنغا دېۋېتىپ پەسكە چاپتۇردى. قىز قورقۇپ ئاتتىن يۇمشاق چىمەنلىككە ئۆزىنى ئاتتى. قىز بىلەن كېكەچمۇ بىللە دومىلىدى. ئۇ قىزنى قۇچاقلاپ يانتۇ يوتىدىن ساينىڭ تاپىنىغچە دومىلىدى، ھۆرىگۈل بۇ كۆڭۈلسۈزلۇك تاماشىدىن قاقاقلاپ كۈلدى، لېكىن ساينىڭ تاپىنىغا چۇشۇپ يۇمشاق چىمەنلىكتە ئوڭدا يېتىپ كۆزىنى ئاچتى ـ دە، ئۇستىدە ھۆزۈرلىنىپ ياتقان ئابۇشنى كۆردى. ئابۇش ئۇنىڭ بويۇن ـ تاماقلىرىنى سۆيمەكتە ئىدى. قىزنىڭ تېخى ئەر كىشى بەدىنىدىن ھالاۋەت تاپمىغان ۋۇجۇدى بىر دەقىقىگە ئېرىگەندەك بولدى، ئۇ كۆزىنى يۇمدىيۇ، بەدىنىدىكى تەبئىي قىزلىق تەلەپ بىردىنلا مەنىۋى قارشىلىق بىلەن ئالماشتى. ئۇ ئابۇشنىڭ بۇدۇر چاچلىرىدىن قاتتىق سىلكىپ، كاچىتىغا بىرنى ئۇردى. ئابۇش ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتـ ـتى ـ دە، ئاشخانا تەرەپكە يۇگۈردى. كەچتە ئۇ دۆستاتىلىنىمۇ ھەربىكە تىلەندۇرمىدى. ئۇنىڭ روھى چۇشكۈن ئىدى. باشقىلار ئۇنىڭغا ئىش بۇيرۇسا مىدىرلاپمۇ قويمىدى، ھۆرىگۈل ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ

كۆلدى:

ــ بولۇڭ، توكنى ياندۇرۇڭ، تانسا قىلمىز، تانسا، بۇگۈن سىزگە رۇمبا ئۆگىتىمەن!

بىر ئېغىزلا گەپ بىلەن ئابۇشىنىڭ ئاياغلىرى شۇنداق تېز ھەرىكەتكە كەلدىكى، قىز ئۇنىڭدىكى ھېسسىياتىنىڭ ئادەتتىكى غەمـخورلۇق ئەھمىيىتىنى بىرىنچى قېتىم ھېس قىلدى.

ئۇ ئاخشىمى ئابۇشقا رۇمبا ئۆگەتتى. قىز ئۇنىڭ قوللىرىنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنى سەزدى، لېكىن چاندۇرماستىن كۆلۈپ تۇرۇپ:

ــ نېمانچە بوش تۇتىسىز؟ كۆندىكىدەك چىڭ تۇتۇڭ، مۇزىكىغا قۇلاق سېلىڭ، سول پۇتىڭىزنى مانا مۇنداق، ھە!... ــ دېدى.

قىزنىڭ مۇلايىم، يېقىملىق كۈلكىسى، نازۇك بېلى، يۇمشاق قوللىرى ئابۇشىنىڭ كۆڭلىدىكى غەم ـ ئەندىشە بۇلۇتلىرىنى بىر ـ دەمدىلا تارقىتىۋەتتى.

ئۇلار ئەتىسى يەنە ئاتلىنىپ تاغ ئۈستىگە چىقتى، ھۆرىگۈلنىڭ قورقۇدىغىنى مانا مۇشۇ تاغقا چىقىش. ئۇ ئېگەرنىڭ قېشىنى چىڭ تۇتۇپ، سەل مۇكچىيىپ، ئەندىكىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ ئېتىنىڭ تىزگىنىنى ئابۇش تۇتۇۋالغان، ئۇ قىز بىلەن يانمۇيان، بەزىدە ئالدىدا ماڭىدۇ، ئۇلارنىڭ ئاتلىرى قارىغاي ئارىسىدىكى چىغىر يولدا ئاستا، ئېھتىيات بىلەن ماڭىدۇ. ماڭغانسېرى ئۇلارنىڭ چېدىرلىرى شۇنچە تۆۋەندە قالىدۇ. ئۆرلىگەنسېرى قىزنىڭ ئەندىشىسىمۇ كۆچمەكتە، ئۇ بەزىدە ئاتلار قارىغاي يىلتىزلىرىدىن مۆدۈرۈپ سەكرەپ ئۆتكەندە ۋارقىرىۋېتىدۇ ۋە بۇنداق چاغدا ئابۇش ئۇنىڭغا يانداشىپ ئېگىلىپ تۇرۇپ ئۇنى ئاستا قۇچاقلاپ قويىدۇ. بۇ ئۇنىڭ قورقماڭ، مانا مەن يېنىڭىزدا، دېگىنى.

تاغ ئۇستى چۆپلىرى ئۇسكىلەڭ، گۈللەر غۇنچىدە ئېچىلغان تۇز-لەڭلىك. نېرىدىكى، ئۇلارنىڭ ئاستىدىكى قاپىتالىلار قويۇق قارىغاي-لىق، شىمال تەرەپ قىزىل -قوڭۇر تاشلىق تىك تاغ، ئۇ يەردە تاغ تېكسى تولا. ئابۇش بۇ چوققىلارغا يامىشىپ چىقىپ تاغ تېكسىمۇ ئاتقاندى. بىر-بىرىگە مىنگىشىپ مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەن تىزما تاغلاردىن ئابۇش بىلمەيدىغان چوققا ياكى غول يوق ئوخشايدۇ. ئۇ كاۋاپ، سامسا، نارىن ئوخشاش غىزالارغا قانچىلىك ئۇستا بولسا تاغدا يۇرۇشكىمۇ شۇنچىلىك ئۇستا. قىز شۇنىڭ ئۈچۈن بۇگۈنكى سۈغۇر سانىنى ئېنىقلاش ئىشىغا چىققىنىدا ئابۇشنى ئىلىۋال-غان، مانا ئۇلار غۇر-غۇر شاماللىق، گۈللەر پۇراق چېچىپ تۇرغان تاغ ئۇستىدىكى بۇ ياياقتا ئىككى سائەتتىن بېرى ئاتلىرىنى بىر خىل ماڭدۇرۇپ كېتىپ بارىدۇ. ئۇلارنىڭ ۋەزىپىسى ئاددىي: بىر سائەتتە قانچە سۈغۇر ئۇچرىتىدىغانلىقىنى بىلىش. ئابۇشنىڭ كۆزلىرى شۇڭقارنىڭ كۆزلىرىدەك ئۆتكۈر بولغاچقا، ئۇ بۇ ئىشقا تولىمۇ ياراملىق. قىز سائىتىگە قارايدۇ. ئابۇش ئۇزىگە خاس ئاۋاز بىلەن بارماقلىرىنى كۆرسىتىپ ۋاقىرايدۇ. قىز خاتىرىسىگە يازىدۇ: ئالدىن-قى بىر سائەتتە يەتتە سۈغۇر ئۇچرىدى، كېيىنكى بىر سائەتتە ئارانلا ئۈچ سۈغۇر ئۇچرىدى، بۇ سانىنى فورمۇلغا سالسىلا بىر گېكتار يەردىكى سۈغۇرنىڭ سانى چىقىدۇ. ئۇلارنىڭ ۋەزىپىسى ئۇزۇلىرىگە قاراشلىق بولغان 40 مىڭ گېكتار يەردىكى سۈغۇرنىڭ ھەقىقىي سانىنى بىلىش. بۇنىڭ ئۈچۈن خېلى بىراقلارغىچە يول مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ. مەيلى قانچىلىك ماڭسىمۇ ئۇلار ئۇچۈن سەپەر كۆڭۈللۈك، بولۇپمۇ ئابۇش ئۇچۈن.

تاغ ھاۋاسى ئۇجمە كۆڭۈل يىگىتلەرنىڭ كۆڭلىگە ئوخشايدۇ.

بىردەمدىلا ئىسسىپ، بىردەمدىلا سوۋۇيدۇ. قار ـ يامغۇرلىرىمۇ نازۇك قىزلارنىڭ كۆز يېشىدەك تەييارلا تۆرىدۇ. ئۇلار بىر بەلدىن ئېشىپ، قويۇق قارىغايلىق، كۆمۈش رەڭ شارقىراتمىلىق ئولغا چۈشكەندە، بىردىنلا ئۇلارنىڭ ئۇستىدە قارا بۇلۇت پەيدا بولدى ـ دە، ئۇلار قارىغاي تېگىنى دالدا قىلغۇچىلا شارقىراپ يامغۇر يېغىپ كەتتى. يامغۇر شۇنداقمۇ قاتتىق ياغقان بارمۇ؟ غول ـ غولدىن قيان كەلدى، قيان تاغلاردىن شاخ شىغىللارنى ئېقىتىپ چۈشتى. مانا، قارا ئاغۇ چۈشتى، يامغۇر ھېچ توختار ئەمەس، قارىغاي تېگىدە ئابۇش بىلەن بىللە تۇنەش قىز ئۇچۇن ئەپسىز، ھەتتا قورقۇنچلۇق، لېكىن باشقا يەنە قانداق ئامال بار؟ يامغۇرلۇق كېچىدە ئۇلار ئۆز چېدىرلىرىنى تېپىپ بارالامدۇ؟

ـــ ھە، ھە، ھۇ! ـــ ئابۇشنىڭ قوللىرىنى شىلتىپ قىلغان بۇ سۆزلىرىدىن قىز ھېچنېمە چۈشەنمىدى.

ـــ شۇنداقمۇ قېرى قارىغاي؟

ـــ دۇرۇس، ئۇلارنى بىز دالدىمىزدا ساقلىدۇق. لېكىن...

ـــ ئابۇشنى ماختىماقچىمۇسەن قارىغاي بوۋاي؟ ئابۇش چاقچاق يىگىت، بۇنداق چاغلاردا ئۇ ئامال تېپىشقا تولىمۇ ئۇستا، دېمەكچىمۇسەن؟

ئابۇش بىردەمدىلا ئىككى ئاتنىڭ ئېگەرلىرىنى ئېلىپ قارىغاي يىلتىزلىرى ئارىسىغا سالدى ۋە ئاتلارنى بىر چەتكە باغلاپ قويدى. قىز ئېگەر ئۇستىدە شۇمشىيىپ ئولتۇردى. ئۇ غالىلداپ تىترەشكە باشلىدى. ئابۇش نەلەردىندۇ قۇرۇق شاخلارنى تېپىپ كېلىپ گۇلخان ياقتى. قىز گۇلخان ئەتراپىدا ئولتۇرۇپ گۆش بىلەن نان يېدى، لېكىن تاماقمۇ، گۇلخانمۇ ئۇنى ئىسىتالمىدى. ئۇ ھامان

تەرەيتتى. ئابۇش پايپېتەك بولۇپ، بىردە ئۇنىڭ پېشانىسىنى تۇتاتتى، بىردە ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ يالاڭ چاپىنىنى ياپاتتى. لېكىن قىز ئۆزىنىڭ سوغۇقتىن ئەمەس، ۋەھىمىدىن تىترەۋاتقانلىقىنى چۈشەندى: قارىغاينىڭ تۈۋىدە بىر تىلسىز يىگىت بىلەن بىر كېچە بىللە بولۇش ئۇنىڭ ئۈچۈن نېمىلا بولمىسۇن قورقۇنچلۇق ئىدى.

تاغ ھاۋاسى ئۆزگىرىشچان. كېچە تېمپېراتۇرىسى بىردىنلا نۆلدىن تۆۋەن چۈشۈپ، سايدا ئېغىۋاتقان شوخ سۇنىڭ چەت-چۆرىسى چاۋاق بولۇپ قېتىشتى. ئاتلارنىڭ توقۇملىرىنى يەرگە سېلىپ ياندۇرۇپ ياتقان بىلەن دۇمبە ۋە يانپاشلارنى تاغ سوغۇقى ئاچ بۆرە ئۆلۈك كالىنى غاجىلىغاندەك چىشلەپ ئۈتەتتى. قىز جالاقلاپ تىترىدى، تىترىگەنسېرى ئابۇش يۇگۈرۈپ يۇرۇپ گۈلخان ياقاتتى. توقۇمنى ئوتقا قاقلاپ ئىسسىتىپ قىزنىڭ دۇمبىسىگە ياپاتتى. ئۆزى بولسا قىسقا يەڭ، ياقىسز مايكا بىلەنلا يۇرەتتى. ئۇ نە تىترىمەيتى، نە غولىنى قورىمايتتى، بە، بە، ھۇ ھە...دېگەندەك چۈشىنىكسىز بىرنېمىلەرنى دەپ قولىلرىنى شىلتىيتتى، لېكىن قىز ھېچنېمە چۈشەنمەيتتى.

قىز مۈگدەشكە باشلىدى. ئۇنىڭ قۇلىقىغا غول-غولدىن چۈشۈۋاتقان تاغ سۇلىرىنىڭ شارقىرىشى، بۇغا مارالىلارنىڭ ئەنسىز ۋارقىراشلىرى، قارىغايلارنىڭ قاراسلاشلىرى بارغانسېرى خىرە ئاڭلىنىشقا باشلىدى. قىز ئۇخلاپ قالماسلىق ئۈچۈن كۆزىنى ئۇۋۇلىدى. لېكىن ئۇيقۇ ئۇنىڭ سەزگۈلىرىنى بىھۇش قىلىپ، ئۇنى يېتىشقا — توقۇم ئۈستىدە دۇگدىيىپ يېتىپ، بېشىنى ئېگەرگە قويۇپ ئۇخلاشقا قىستايتتى. لېكىن ئۇ ئۇخلاپ قالسا تىلسز يىگىت ئونىڭغا چېقىلىدىغاندەك ئەنسىزچىلىككە چۈشكەن. ئۇ ئابۇشنىڭ ھېلىقى چاغدىكى

قوپال، قىزغىن سۆيۈشلىرىنى ئۇنتۇمىغانىدى. ۋەھىمە بىلەن ئارام ئۇنىڭ بەدىنىدە كۆرەش قىلماقتا، ئابۇش بولسا توختىماي گۈلخان يېقىپ، كۆزىنى قىزدىن ئۇزمەستىن كۈلۈپ تۇراتتى. بۇ خىل كۈلكىدىن ھۆرىگۈل تولىمۇ قورقىدۇ. ئۇ ئۇرۇمچىدە ئاخىرقى پراكتىكا يىلى مۇشۇنداق كۈلۈپلا تۇرىدىغان بىر كادىر بىلەن تونۇشۇپ قالغانىدى. ئۇلار تۆت خىل ۋاكسىنا ئوكۇلى سېلىپ يۈرۈپ ئۇرۇمچىگە يېقىن بىر چارۋىچىلىق مەيدانىدا بىر كېچە قونۇپ قالغانىدى. ھېلىقى كۈلۈپلا تۇرىدىغان كادىر ھۆرىگۈلنىڭ ياتاقتا يالغۇز قالغانلىقىنى كۆرۈپ مۇشۇنداق كۈلۈپ كىرىپ كەلدى، كۈلۈپ تۇرۇپ قىزنىڭ بېشىنى سىيلىدى، قىز رەھىمدىل ئاكىلارنىڭ غەمخورلۇقى مۇشۇنداق بولىدىغان ئوخشايدۇ، دەپ جىم تۇرۇۋىدى، ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ قىزنىڭ بوينىغا گىرە سېلىشقا قول سۇنغانىدى، قىز سەسكىنىپ ئۇنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرىۋەتكەن ۋە ئوغۇلىلار ياتقىغا بەلگە بەرگەنىدى، ھېلىقى ئادەم يەنە ھېچ نەرسە بولمىغانىدەك كۈلۈپ تۇرۇپ كەينىگە شوخشىغانىدى...ھۆرىگۈل مانا مۇشۇ ئابۇشنىڭ كۈلۈپ تۇرۇشىدىنمۇ شۇنىڭ ئۈچۈن قورقىدۇ. ئاخىر ئارام تەلىپى ۋەھىمىنى يەڭدى. قىز ئۇخلاپ قالدى. ئۇ چۈشىدە ئىسسىق يوتقان يېپىندى، يوتقان ئۇنى چىڭ قۇچاقلاۋاتقۇدەك، قىز چۆچۈپ ئويغاندى. ئۇنى راستىنلا ئابۇش چىڭ قۇچاقلىۋاپتۇ. قىز ئۇنى ئىتتەردى، لېكىن تىلسز يىگىت ئۇنى قويۇۋەتمىدى، ئۇ. ھە، ھۆ، ئى...دەپ قوللىرى بىلەن ھاۋانى، ھۆرىگۈلنى كۆرسىتىپ بىر نېمىلەرنى دېدى. ھۆرىگۈل ئۇنىڭ بۇ شەرەتلىرىدىن ھاۋا سوغۇق، قۇچاقلىۋالمىسام ئاغرىپ قالسەن، دېگەن مەنىنى چۈشەندى، قىزنىڭ بەدىنىمۇ شۇ تاپتا مۇشۇنداق بەدىنى ئىسسىق بىرسىنىڭ ئۆزىنى چىڭ

قۇچاقلىشىنى تەلەپ قىلاتتى. قىز بوپتۇ، قۇچاقلىسۇن، ئۇ بەربىر بىرسىگە دېيەلمەيدۇ، تېنىم ئارام تاپسا بولمىدىمۇ، دەپ ئويلىدى ـ دە، ئۆزىمۇ ئىختيارسىز تىلسز يىگىتنى چىڭ قۇچاقلىدى...

ئەتىسى كەچ ئۇلارغا بىر قازاق چارۋىچىنىڭ كېگىز ئۆيىدە مېھمان بولۇشقا توغرا كەلدى. بۇ ئۆيدە يايلاققا ئويىنغىلى چىققان ناھىيە كادىرلىرى بار ئىدى، ئابۇش نارىن بىلەن كاۋاپقا ئىخ-تىيارسىزلا ئارىلاشتى. ئۇنىڭ ئەتكەن نارىنى ئاچچىق ـ چۈچۈك، ئەجەب تەملىك. قېيما كاۋىپىچۇ تېخى؟ بۇ خىل كاۋاپنى ئابۇشتىن باشقا ھېچكىم قىلالمايتتى. كاۋاپ، نارىن، ھاراق، قىمىز ئەجەب ماسلىشىدۇ ـ دە، ھاراققا كاۋاپتىن باشقا زاكۇسكا قاملاشمايدۇ، ئەلۋەتتە نارىنغا قىمىز بولمىسا بولمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھاراقتا مەست بولغان ئادەمنى قىمىز تېزلا يېقىتىدۇ. قىمىز سىڭمىسە بىرلا رۇمكا ھاراق بىلەن ئاسانلا يوقاپ كېتىدۇ. شۇڭا مېھمانلار يىرىم كېچىگىچە مېھمان بولۇشتى. ئاخىرىدا يىگىرمە نەچچە ئادەم مۈشۈ كىگىز ئۆيدە ياتىدىغان بولدى. بۇ كېچە ھۆرىگۈل ئويلاپ ئولتۇرمايلا ئابۇشنىڭ يېنىدا قىڭغايدى. ئۇلار چىراغ ئۆچكەندىن كېيىنلا بىر يوتقاندا يەنە قارىغاي تۈۋىدىكىدەك چىڭ قۇچاقلاشتى. ھۆرىگۈل كېكەچ يىگىتتىن مۇھىم جايلاردىن باشقا ھېچنەرىنى قاچۇرمىدى. ئابۇشنىڭ بەدىنىدىن كېلىدىغان كۈچلۈك ھارارەت ئۇنىڭ قەلبىدە ھالاۋەت ھېسى پەيدا قىلاتتى. لېكىن بۇ ھېس قىزلار بىلەن يىگىتلەر سۆركىلىشىپ يېتىشقاندا پەيدا بولىدىغان ھېسسىياتقا قارىغاندا قىزلار بىلەن قىزلار سۆركىلىشىپ ياتقاندا پەيدا بولىدىغان ھېسسىياتقا ئوخشاپ كېتەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن قىز نومۇس قىلمايتتى، قورۇنمايتى، ھاياجانلىنىپ ھوشىنى يوقتىپمۇ قويمايتتى. لېكىن ئابۇشنىڭ

قانداق هېسسىياتتا ئىكەنلىكى ئۇنىڭغا قاراڭغۇ. چۈنكى ئابۇش شەرەت بىلەن بۇ هېسسىياتنى ئۇقتۇرۇشقا ئاجىز ئىدى.

ئۇلار بىر هەپتىدىن كېيىن 40 گېكتار ئوتلاقتىكى سۇغۇرلارنىڭ سانىنى ئېنىقلاپ، چېدىرلىرىغا قايتىپ كەلدى.

شۇ كۈنى قارىغايسۇدا كۆكۇلۈك زىياپەت، ئويۇن ـ تاماشا بولدى: ئۇلارنىڭ جاپالىق خىزمىتى يۇقىرىنىڭ ئەهمىيەت بېرىشىگە ئېرىشىپ، ئۇلارغا بىر "تويوتا" ماشىنا بىلەن بەش مىڭ سوم مۇكاپات بېرىلگەنىدى.

قىز بۇ ئاخشام هەممە يىگىتلەر بىلەن تانسا ئويناپ چىقتى، مەست يىگىتلەرنىڭ قوپال هەرىكەتلىرىگىمۇ پىسەنت قىلمىدى. كېرەم ئىسمىلىك كەمسۆز، كۆزلىرى كىشىگە نەشتەردەك قادىلىدىغان بۇدۇر چاچ يىگىتنى هۆرىگۈل هۇرمەت قىلاتتى، ئۇ تولىمۇ ئىشچان ئىدى. بۇگۈن شۇ يىگىتمۇ مەست بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ كۆلكىسى بۆلەكچىلا كۆپ، ئۇ ئادەتتە تانگودىن باشقىنى ئويناپ‌لمايتى. بۈگۈن رۇمبا، ۋالسلارغىمۇ هۆرىگۈلنى تەكلىپ قىلغىلى تۇردى. ئۇنىڭ پۇتىمۇ، قىزنى تۇتۇشلىرىمۇ توغرا ئەمەس ئىدى. قىز نومۇس قىلىپ ئۇنىڭغا:

ـــ كېرەم ئاكا، مەست بولۇپ قاپسىز، ـــ دېدى.

ـــ شۇنداقمۇ؟ ـــ يىگىت قىزارغان كۆزلىرى بىلەن قىزنىڭ كۆزلىرىگە قادالدى.

ـــ پۇتىڭىزمۇ كەلمىدى، قارىغا، قوللىرىڭىز نەلەردە يۈرىدۇ؟

ـــ بۇ يەرلىرىڭىزنى مەندىن ئايامسىز!؟

ـــ قويۇڭ‌ئىنى! ـــ قىز كېرەمنى سىلكۈۋېتىپ، قازان بېشىغا بېرىۋالدى. ئابۇش خام سەي تەييارلۇۋېتىپ، پىياز يۇقى مۇشتۇمىنى

كېرەمگە قارىتىپ پۇلاڭلاتتى.

قىز كېرەمنىڭ ھاقارىتى تۇپەيلى زادىلا ئۇخلىيالمىدى. يېرىم كېچىدە بىرسى چېدىرغا كىرىپ كەلدى. بۇ چاغدا دۆستاتبل توختىغان. توك يوق ئىدى.

ــ ئابۇش!... ــ قىز ئابۇش تەسەللى بەرگىلى كىردى دەپ ئويلىدى.

ــ ئۇنىڭزنى چىقارماڭ، بەش مىنۇت...

قىز ئورنىدىن چاچراپ تۇردى:

ــ چىقىڭ كېرەم، ھېلى ۋاقىرايمەن، بىكار جازالىنىسىز!

ــ ۋاقىراڭ، ۋاقىراتقىلى كىردىم! ــ ئۇ قىزنى كارىۋاتقا باسماقچى بولدى. قىز ئۇنىڭ نەرىگىدۇ تەپتى. كېرەم تولغىنىپ مۆكچىيىپ تۇرۇپ قىزنى تىللىدى.

ــ كېكەچتىن ئاشقان سېسىق بەدىنىڭنى مەندىن ئايال كەتتىمۇ، قاندىجە...ق ...

قىز بۇ كۆڭۈلسىز ئىشنى ھېچكىمگە دېمىدى. ئۇ ئەتىسىدىن باشلاپ لابوراتورىيىدىن چىقمايدىغان بولۇۋالدى. ئابۇش ئۇنىڭغا تاماق ئېلىپ كىرسىمۇ قىز ئۇنىڭغا قارامۇ قويمىدى، بۇنىڭ بىلەن ئابۇشمۇ تۆتۈلۈپ تېرىكىكەك بولۇۋالدى. ئۇ ھېچ ئىش قىلماي يىغما كارىۋاتتا ئاسمانغا قاراپ ئوڭدا ياتاتتى. ئۇ ئىچىدە، قىزنى تىللايتتى: ۋۇي يۈزسىز. مېنى قۇچاقلايسەنۇ. باشقىغا كۆڭۈل بېرىسەن! قىزمۇ ئىچىدە ئۇنى تىللايتتى. خۇدايىم بىلىپ كېكەچ قىلىپ قويۇپتىكەن. بولمىسا ھۆرىگۈلدىن بالا تاپتىم دەپ يالغان گەپ قىلارکەنسەن. سەن كېكەچ مېنىڭ قۇچاقلاپ قويغىنىمنى شەرەت بىلەن ئۇقتۇرمىغان بولساڭ كېرەم ھېلىقى گەپنى قىلاتتىمۇ؟

قارىغايسۇنىڭ گۈزەل مەنزىرىسى ئۇلارغا كۆڭۈلسىز بىلىنىشكە باشلىدى، ئاخشىمى ئابۇش ئامبىرىكىنىڭ سىنىئالىغۇ لېنتىلىرىنى قويۇۋېلىپ، قىز-يىگىتلەر سۆيۈشكەن يەرلەر چىققانىدا ھۆرىگۈلگە قاراپ-قاراپ قويىاتتى. قىز ياتقىغا قايتىپ چىقىپ، ۋۇي ھايۋان، ئۆزىچە مېنى شۇنداق ئويلاپتىكەن-دە، ئەرلەرنىڭ ھەممىسگە لەنەت، دەپ تىللايتتى ۋە كۆز يېشى قىلاتتى.

قارىغايسۇدىكى كۆز يېشى يازنىڭ شار-شار يامغۇرىدەك تېزلا ئۆتۈپ كېتىدۇ-دە، يەنە ياشلارنىڭ كۆڭلى يامغۇردىن كېيىنكى نۇرلانغان ئورمانلىقتەك يېڭىچە گۈزەللىك، خۇشاللىق بىلەن لەززەتلىنىدۇ. مانا يەنە كۆڭۈللۈك ھايات:

...قارىغايسۇ. ئۇلارنىڭ ياتقى ھەم ناھىيە رەھبەرلىرىنىڭ يېز ھاۋاسىنى ھەۋەس قىلغۇچى يېقىنلىرىنى ئوينىتىدىغان ئەتىۋارلىق سەيلىگاھى. بۇ يەردىن مېھمان ئۈزۈلمەيدۇ، بەزى چاغلاردا چېدىرلار مېھمانلار بىلەن تولۇپ، بۇ تەجرىبە پونكىتىنىڭ خادىملىرى سىرتتا يېتىشقا مەجبۇر بولىدۇ، لېكىن بۇ يىگىتلەر بۇنىڭغا نارازى بولۇش ئورنىغا خۇشال بولىدۇ، چۈنكى ئۇلار مېھمانلارنىڭ ئاغزىدىن قارىغايسۇ توغرىسىدىكى ماختاشلارنى ئاڭلايدۇ-دە. كىملا بولمىسۇن بۇ جايىنى ماختىسىلا بۇ يىگىتلەر خۇددى ئۆزلىرى ماختالغاندەك خۇشال بولۇپ، ئۇ مېھماننىڭ خىزمىتىنى قىلىدۇ، بولۇپمۇ ھەممىدىن خۇشال بولىدىغىنى ئاشۇ ئابۇش. ئۇ بۇنداق كۈنلىرى ئۇن ئادەمنىڭ خىزمىتىنى قىلىدۇ، بەش مىنۇتتىلا بىر پاخلاننىڭ گۆشىنى تېرىسىدىن ئاجرىتىپ، پارچىلاپ قازانغا سېلىپ بولۇپ، گۆش پىشقىچە خېمىر يۇغۇرۇش، بېلىق پىشۇرۇش، كىگىزلەرنى چىمەن ئۇستىگە سېلىپ داستىخان تەييارلاش، نان پىشۇرۇش قاتارلىق ئىشلارنى قىلىپ

بولىدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ، كۆزلىرى خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرى بىلەن نۇرلىنىدۇ. ئۇ ھۆرىگۈلىنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسى، ئالىيىپ قاراشلىرىنى مانا شۇ خۇشاللىق بىلەن تېزلا ئۇنتۇيدۇ ـ دە، ناھىيە رەھبەرلىرى بىلەن مېھمانلارنىڭ ئۇنىڭ قولىدا پىشقان قېيما كاۋىپىنى ماختاپ ئىشتىھا بىلەن يېيىشلىرىگە قاراپ ھۆزۈرلىنىدۇ ۋە تەييارلىنىۋاتقان نارىنغا پەمىدۈر، قىزىلمۇچ ئارىلاشتۇرۇپ، ئۆزگىچە تەم كىرگۈزۈش ئۈچۈن پوتۇن زېھنى بىلەن بېرىلىپ كېتىدۇ...

ــ بىزنىڭ بۇ تەجرىبە پونكىتىمىز، ــ دەپ گەپ باشلىدى ئوروق ناھىيە ھاكىمى قىمىزدىن بىر يوتوم تېتىپ، كەچكى شەپەقتە ئۈچلىرى نۇرلانغان قويۇق قارىغايلارغا قاراپ قويۇپ، ــ چارۋىلاردا بولىدىغان بىر خىل كېسەللىكتىن مۇداپىئە كۆرۈشنى سىناق قىلدۇ. بۇلار يازنىڭ مۇشۇ ئايلىرىدا بۇ يەردە ئۇچ ـ تۆت ئايلا ئىشلەيدۇ، لېكىن ئۇلار نۇرغۇن ئىش قىلدۇ. بىر كۈن دەم ئالمايدۇ، بازارغا كىرمەيدۇ، جاپالىق ئىشتىن راھەت تاپىدۇ. تۆت خىل ژاكسنا بويىچە پىلانلىق تەمىنلەش ۋەزىپىسىنى سەكسەنبەش پىرسەنتكە يەتكۈزۈش پىلانلانغان بولسىمۇ، ئۇلار يۈز پىرسەنتكە يەتكۈزدى، بۇلارنىڭ پونكىت باشلىقى ئۇدا ئۇچ يىل نەمۇنىچى بولدى. مەملىكەتلىك نەمۇنىچى بولۇپ بېيجىڭغا بېرىپمۇ كەلدى. قارىماققا بۇلار مەنزىرىسى چىرايلىق يەردە راھەت كۆرۈۋاتقاندەك كۆرۈنىدۇ، لېكىن مەنزىرىنىڭ راھىتىنى بىز كۆرىمىز، جاپاسىنى بۇلار تارتىدۇ!...

ئابۇش قولىدىكى قىڭغىراقنى ئوينىتىشنى توختىتىپ تۇرۇپ پۈتۈن زېھنى بىلەن بۇ گەپلەرنى ئاڭلىدى ـ دە، گەپ تۈگەش

بىلەن ئۇرۇمچىدىن كەلگەن مېھمانلارنىڭ رازى بولۇپ كۇلۇشكىنىنى كۆرۈپ ئىچ-ئىچىدىن خۇشال بولدى ۋە قىڭغىرىقىنى قايتىدىن ئاجايىپ ماھارەت بىلەن پىياز ئۇستىدە ئوينىتىۋەتتى. كەچتە تانسا بولدى. ئۇرۇمچىدىن كەلگەن يىگىت ھۆرىگۈل بىلەن تانسا ئويناپ ئولتۇرغىلى دېدىكىن، ھۆرىگۈل قاقاقلاپ كۇلۇپ كەتتى. مانا، قىز ئاجايىپ چىرايلىق كۇلۇپ كەتكەن يۈزىنى يىگىتكە يېقىن ئەكىلىپ، يىگىتنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ بىرنەمىلەرنى دېيىشكە باشلىدى، ئابۇش تاقەت قىلالمىدى. ئۇ ناھىيىنىڭ شوپۇرىنى تانسا مەيدانغا سۆرەپ چوشتى. شوپۇر مەست ئىدى. ئۇ ئىككى قولىنى ئابۇشنىڭ ئىككى مۇرىسىگە سالدى، ئابۇش ئۇنىڭ بېلىدىن تۇتۇپ سىنالىغۇدا كۆرىدىغان چەت ئەللىك ئادەملەردەك لەرزان تانسا ئويناپ، ھۆرىگۈلنىڭ نەمىلەرنى دەۋاتقىنىغا قۇلاق سالدى.

— ۋىيەي، نەمە دەيدىغانسىز، — دېدى قىز قاپاقلىرىنى سۈزۈپ نازلىنىپ تۇرۇپ، — ئىككىلار ئاجايىپ ياخشى ئىدىكىلارغۇ، ياق، ئىشەنمەيمەن.

— شەيئىلەر ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، — دېدى يىگىت چىرايلىق كۆزلىرى بىلەن قىزنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ، — بولۇپمۇ 80 — يىللارنىڭ ئاخىرىدا شەيئىلەر تېز ئۆزگىرىدىغان بولۇپ قالدى.

— سىز ئۆزگەرگەنسىز ھەقىچان، ياق، ئەرلەر گۈناھىنى قىزلارغا ئارتىشقا ئۇستا كېلىدۇ، مەن ئىشەنمەيمەن، مېنىڭ دوستلىرىم ئىچىدە ئۇنداق ئۇجمە كۆكۈللەر يوق.

— ئۇنداقتا مەن ئۇجمە كۆكۈل ئىكەنمەن-دە، — دېدى يىگىت ئاپئاق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۇلۇپ، — ئۇنداق بولسا مەندىن پەخەس بولۇڭ!

— پاھ تېخى، ھەيۋىسىنى. ھا...ھا...ھا!...

قىزنىڭ كۈلكىسى يېقىملىق مۇزىكىغا ياكى تاغ سۈيىنىڭ كېچىدىكى شىلدىرلىشىغا ئوخشايتتى. ئابۇش قىزنىڭ مۇنداق گۈزەل ئاھاڭدا كۈلگىنىنى ئاڭلىمىغانىدى. ئاھ سىرلىق دۇنيا، ئابۇش شۇنچە يېقىن يۇرۇپ، بۇ قىزنىڭ نەچچە خىل كۈلدىغىنىنىمۇ بىلەلمەپتۇ. ئۇ تېخى ئۆزىنى قولىدىن جىق ئىش كېلىدىغان يىگىت ھېسابلاپ يۈرگەن ئەمەسمىدى؟ ھۆرىگۈل دائىم ئۇنىڭغا كۈلۈپ بېرەتتى. ئۇ كۈلكىلەر مۇنداق يېقىملىق ئەمەس ئىدىغۇ، ئۇ كۈلكىلەر ئابۇشقا تاغ توخۇسىنىڭ ۋاكىلدىشىدەك، ياكى سۈغۇرنىڭ ئالدى ئاياغلىرىنى تىك قىلۇۋلىپ چۈقان سېلىشىدەك ئاڭلىناتتى.

ئابۇشنىڭ پۈتلىرى ئەمدى چالا-بۇلا ئۆگەنگەن تاڭگوغمۇ كەلمەگىلى تۇردى. ئۇ ھە دېسلا شوپۇرنىڭ پۈتلىرىنى دەسسەيتتى.

— ھەي ئابۇش، ئاۋۇ قىزنىڭ كۈلكىسىنى ئاڭلاپ خوتۇنۇڭ يادىڭغا چۈشتىمۇ نېمە، پۈتلىرىڭ كالۋالاشقىلى تۇردىغۇ!

شوپۇرنىڭ "خوتۇنۇڭ" دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ ئابۇش چۆچۈپ كەتتى. ھە راست، ئۇنىڭ دادىسى ئېلىپ بەرگەن ئۆزۈنتۇرا، ئۇيغۇغا ئامراق، كەمسۆز خوتۇنى بار ئەمەسمىدى، ئۇ نېمىشقا خوتۇنىنى ئۇنتۇپ قالدى؟ بەلكى ئۇ كېكەچ بولغانلىقى ئۈچۈن كىشىلەر يارامسىزلىغان ئاشۇنداق قىزلارنىڭ لايىقىدۇر، ئۇنىڭ مۇنۇ ھۆرىگۈلدەك قىزلارنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشى بەلكى گۇناھ. ئەيىب ھېسابلىنار، بايىقى يىگىت ئېيتقان "ئۇجمە كۆكۈل" يىگىت بەلكى مۇشۇ ئابۇشنىڭ ئۆزىدۇ. خوتۇنى بار تۇرۇپ ئۇ نېمىشقا بىروۋنىڭ قىزىنى باشقىلاردىن قىزغىنىدۇ؟...لېكىن بۇ سوئاللار بىلەن ئۇ ئۆزىنى باسالمىدى. ئۇ: "دادام ئېلىپ بەرگەن ئاياللىغا

كۆڭلۈم چۈشمىسە، مۇنۇ قىزنى ھەربىر مىنۇتتا كۆرۈشنى خالىسام، بۇ مېنىڭ ئەيىبىمۇ، قىز ماڭا سۈركەلمىگەن بولسا مەندە ھازىرقى ئازاب پەيدا بولماس ئىدى. چىرايلىق قىزلار باشقىلارنى ئازابلاش ئۈچۈن يارالغان بولسا كېرەك. ئاھ، مېنىڭ دادام ئېلىپ بەرگەن ئايالىم يا ئازابلاشنى، يا خۇشال قىلىپ سۆيۈشنىمۇ بىلمەيدۇ ـ دە، ئۇ بىر موددىدىن قالغان كىيىمگە ئوخشايدۇ. ئۇنى كىيمەك تۇگۈل كىشىنىڭ تۇتقىسىمۇ كەلمەيدۇ. ھەي، ھۆرىگۈل، بۇ قارىغايسۇغا نەدىن پەيدا بولدۇڭ. سەن كەلمىگەن بولساڭ بەلكى مەن بىچارە ئايالىمنى بىرنەچچە قېتىم ئەسلىگەن بولاردىم...

تانسىدىن كېيىن، سۇ بويىدىكى ئاشخانىغا مەست بولۇپ قالغان كېرەم كەلدى ـ دە، ئابۇشنىڭ قۇلىقىغا:

ـ ئابۇش، ھېلىقى قانجۇق بۇگۈن ھېچقايسىمىز بىلەن تانسا ئويناماي ھېلىقى ئۇرۇمچىلىك نېمە بىلەنلا ئويناندى. چاقىرىپ ئەپچىقپ ئۇرمايمىزمۇ؟ ـ دېدى. ئابۇش قولىغا قىڭغىراقنى ئېلىپ، قوللىرىنى ھاۋادا پۇلاڭلىتىپ شۇنداق ۋارقىرىدىكى، ئۇنىڭ ئاغىل ـ تاغىل ئاۋازىدىن نېرىدا ـ چىمەنلىكتە ئېغىنىشىپ يېتىشقان باشلىق ۋە مېھمانلار چۆچۈپ كېتىشتى.

ـ ئابۇشنىڭ چىشىغا تەگكەن كىم ئۇ؟ ـ دېدى ھاكىم كۈلۈپ تۇرۇپ، ـ ئۇ تولىمۇ ئىشچان، كۆيۈمچان، سەممىي يىگىت، بۇ يەردە ھېچقانداق ئىش ئۇنىڭسىز پۈتمەيدۇ، قەيەرگە چىدىر، قەيەرگە ئاشخانا قۇرۇلىدىغانلىقىنى ئۇ بەلگىلەيدۇ، ئابۇشتىن باشقىلارنىڭ ھەممىسى ئىلمىي ئىش بىلەن چقىپ كېتىدۇ. ئۇ شۇنچە مۇلۇك، يىمەك ـ ئىچمەك بىلەن يالغۇز قالدۇ. لېكىن ئابۇش ھېچنېمىگە قىيا كۆزىنى سالمايدۇ. بەك ئوبدان يىگىت!

هاكىم ئابۇشىنىڭ ئەيىبىنى بىلمەيدىكەن ـ دە، ئۇ خوتۇنى بار تۇرۇپ ھۆرمىگۈلگە ئاشىق بولۇپ قالىدى. ئۇنى زورلاپ سۆيىدى، تېخى قۇچاقلاپ ياتتى...مانا ھازىر ئۇ ئاشۇ قۇچاقلاشنىڭ ئازابىنى تارتىۋاتىدۇ. ئاشۇ ئازابنىڭ كۈچىدىن بۇگۈن ئىككى قېتىم قولىنى كېسىۋالدى، ئۇنۇگۈندىن بېرى قويغان ـ تۇتقىنىنى بىلمەي مەسخۇش بولۇپ يۈرۈۋاتقىنىنىڭ سەۋەبىمۇ شۇنىڭدىن. ئۇ كىنولاردا يىگىت ـ قىزلار بىر ـ بىرى ئۈچۈن ئازابلىنىپ زەھەر ئىچىۋالسا، باشقا بىرلىرىنى ئۆلتۈرسە ياكى بىللە ئۆلۈۋالسا قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتەتتى. مانا بۇگۈن بېشىغا كەلگەندە كۈلگىنىگە پۇشايمان قىلماقتا: كىشىلەرنى جېنىدىن كەچكۈزدىغان ئەڭ چوڭ كۈچ مۇھەببەت ئىكەنلىكىنى ئۇ تولىمۇ كېچىكىپ ـــ يېشى ئوتتۇرغا بارغاندا بىلگىنى نېمىسى؟...

تۇن تەڭرىتاغنىڭ بۇ كىچىككىنە غولچىسىغىمۇ ئۆزىنىڭ ئارام ـ بەخش ئەتىكۈچى قارا يوپۇقىنى يايدى. بۇ يوپۇق ئاستىدا تاغمۇ، قارىغايمۇ قارا تۇسكە كىردى، يالغۇز ـ يالغۇز چېدىرلار ھېلال ئاينىڭ سۇس يورۇقىدا ئۆزىنىڭ ئاق ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىپ تۇرۇپتۇ. بۇ ئاق چېدىرلار ئىچىدە ھېسسىيات ۋە ئارزۇ ۋەسۋەسىسىدىن ئۇياق ـ بۇياقىقا ئۆرۈلۈپ ئۆخلىيالمايۋاتقان يىگىت ـ قىزلار بار. ئۇلار تاغنىڭ لەرزان شامىلىدا قىمىرلاۋاتقان قارىغايلارغا ئوخشايدۇ، ئۇلارنى ئۈيقۇدىن، ئارامدىن بىزار قىلغان ئەلۋەتتە تاغ شامىلى ئەمەس، بەلكى ئىنسانىيەتنىڭ ئەڭ چوڭ ئارام بۇزغۇچىسى بولغان نەرسە ـــ ھېسسىيات، مۇھەببەت.

مانا شۇ ھېسسىيات ئىشلەپ، تاڭدا ئويناپ چارچىغان ھۆرمىگۈلنىڭ ئۈيقۇسىنى قاچۇرۇپ، ئۇنىڭغا ئازاب چۈشكىنى ياپتى. قىز

خۇمارلاشقان ياشلىق كۆزلىرى بىلەن چېدىر تۆڭلۈكىدىن غەل-پال كۆرۈنگەن يۇلتۇزلارغا قاراپ، قوللىرىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ جىمجىت ياتماقتا. لېكىن ئۇنىڭ خىيالى تاغ كەپتىرىدەك، تاغ شامىلىدەك ئەركىن ئۇچماقتا، بايقى ئۇرۇمچىدىن كەلگەن يىگىت ئۇنىڭ قەلبىدە يېڭىچە ئۈمىد ئۇچقۇنلىرىنى يانداردى. مۇشۇ تاغدا بىر ئۆمۈر ئىشلەشكە بەل باغلىغان قىزنىڭ قەلبىدە بىردىنلا ئۇرۇمچىگە كېتىش ئارزۇسى پەيدا بولدى. ئۇرۇمچىدە ئۇنىڭ ئىستقبالى چېچەك ئاچىدۇ. ئۇنىڭ ئەمگىكى، غايىسى شۇ شەھەردە قەدىر-لىنىدۇ. ئۇ بەش-ئون يىل تەجرىبىخانىدا ئىشلەيدۇ. ئۇنىڭ ئىلمىي ماقالىلىرى ژۇرنالىلاردا ئېلان قىلىنىدۇ. ئوتتۇز يېشىدا دوكتۇر، قىرىق يېشىدا پروفېسسور بولالايدۇ. بىرەر ئالىي مەكتەپتە ياكى ئىلمىي تەتقىقات ئورنىدا مەسئۇل خادىم بولۇپ ئىشلەشمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ھېچ گەپ ئەمەس. ئەگەر مۇھەممەت ئۇنىڭ چىرايلىق، بۇدۇر چاچلىق يولدىشى، دادىسى بىلەن ئانىسىنىڭ چىرايى ۋە مەجەزىدىكى ئەگە گۈزەل تەرەپلەرنى ئۆز بەدىنىدە كۆرسەتكۈچى ئوماق بالىلىرى بولىدۇ، ئۇلارنىڭ ئىككى بالكۇنلۇق، ئاشخانا، مۇنچىلىرى بار ئالاھىدە تۆت ئېغىزلىق ئۆيى بولىدۇ. ئەتىگەنلىكى شوپۇر تۆۋەندىن سىگنال بەرگەندە ئۇلار ئەر-ئايال ئىككىسى خاتىرجەم ھالدا، ئالدىرىماستىن پەلەمپەيلەرنى دەسسەپ بىللە چۈشىدۇ، پۈتۈن راھەت، شان-شەرەپ چوڭ شەھەرلەردە، ھۆرمەتلىك بۇ قارىغايسۇ ئىسىملىك غولچىدا جان كۆيدۈرۈپ ئىشلىشمۇ ئاخىردا چوڭ شەھەرگە كېتىش ئۈچۈن ئەمەسمىدى، مانا ئارزۇسى رېئاللىققا ئايلانغۇسى، ئۇ مۇنۇ قوپال ھەمراھلىرىدىن ئەمدى قۇتۇلغۇسى...ئۇنىڭ ئون يىللىق پىلانىنى ئىككى-ئۈچ ئاي ئىچىدە

ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا ۋەدە بەرگەن ئاۋۇ ئېگىز بوي، قاڭشارلىق، قاش ـ كۆزى جايىدا، لەۋلىرى سۈزۈك يېگىتكە ھەممە قىممەتلىك نېمىسنى: مۇھەببىتىنى، ۋاقىت ـ ئارامىنى تەقدىم قىلسا، بۇنىڭ پۇشايىمان قىلغۇدەك نېمىسى بارىكەن؟ ئۇلار ئوقۇش پۈتتۈرگەن يىلى ئۇرۇمچىدە قېلىش ئۈچۈن كىملەرگە يالۋۇرمىدى؟ ناۋادا ئاتىمىش ياشلىق بوۋاي ئۇنى ئۇرۇمچىگە ئېلىپ قېلىشقا بەل باغلىغان، ئۇنىڭ بەدىلىگە بوۋاي قىزدىن مۇھەببەت تەلەپ قىلغان بولسا، ھۆرىگۈل بۇۋايىنىڭ تەلىپىنى رەت قىلغان بولارمىدى؟ ياق، ھەرگىز رەت قىلمايتتى، چۈنكى قۇربانسىز غەلىبە، بەدەلسىز ئىستىقبال بولغان ئەمەس ـ تە؟ چېدىرنىڭ ئىشىكى ئاستا ئېچىلدى. قىز ئورنىدىن چاچراپ تۇردى:

ـــ كىم؟ ھە سىزمىدىڭىز، نېمە قىلىپ يۈرىدىغانسىز ـ ھە!

قىز غالىلداپ تىترەپ تۇرۇپ چېدىر ئىشىكىنى ئېلىدى. يېگىت ئۇنىڭ يېلىنىڭ كىيىم ئېچىدىكى بەدىنىگە قول تەگكۈزگەنىدە ئۇ ھوشىنى يوقاتتى. ئۇنىڭ ساغلام، تەلەپچان بەدىنىدە ھازىرغىچە كۆرۈلۈپ باقمىغان بىر خىل سەزگۈ توك بولۇپ يۈگۈردى، ئۇنىڭ پۈتلىرى جانسىزلىنىپ بېشى قايدى، كۆزلىرى يۇمۇلدى، يېگىت ئۇنى قۇچاقلىغان پېتى كارىۋىتىغا ياتقۇزدى. يېگىتنىڭ ئوتلۇق لەۋلىرى ئۇنىڭ لەۋ، كۆز، بويۇن، ئېڭەك...لىرىگە تامغا باستى. قىزدا نە قارشىلىق نە نازلىنىش ھېسسى پەيدا بولمىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى يېگىتتىن تېخىمۇ چوڭ ئارام ـــ مۇھەببەتنىڭ ئاخىرقى چېكى ۋە مەقسىتى بولغان ۋۇجۇد ـــ بەدەن قوشۇلۇشىنىلا تەلەپ قىلاتتى. يېگىت قىزنىڭ بۇ تەلىپىنى ئۇن ـ تىنسىزلا چۈشەندى ـ دە، قىزنىڭ ئارزۇسىنى قانداقمۇ بولۇپ، ھايا جان

ۋە هودۇقۇش بىلەن قىزغا ياماشتى. قىزنىڭ قوللىرىمۇ ئىختىيارسىز يىگىتنىڭ يەلكە ۋە چاچلىرىنى سىلاشتۇرۇشقا باشلىدى. لېكىن...

ئىككى ۋۇجۇدنىڭ مۇرادى ھاسىل بولىدىغان مۇشۇ لەززەتلىك پەيتتە چېدىر ئىشىكى سالكىندى، ئىشكىلا ئەمەس، پۈتۈن چېدىر خۇددى يەر تەۋرىگەندەك قاتتىق سىلكىندى. يىگىت هودۇقۇپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. قىز بولسا خۇددى تۇيۇقسىز مەسلىكىدىن يېشىلگەندەك ئۇياتتىن ئۆرتەندى. خۇددى تۇيۇقسىز ئوق تەگكەن كېيىكتەك مەقسەتسىز تېپىرلىدى.

ــ ۋۇي هايا‌سىز شەرمەندە!

قىز كېرەمنىڭ ئاۋازىنى تونۇدى. ئۇ كۆزلىرىنى يۇمۇۋالدى. كېرەم مېھمان يىگىتنىڭ ياقىسىدىن سىلكىدى:

ــ سەن ھەزىلەك، بىزنى ئاياغ ئاستى قىلماقچىمۇ تېخى!

قوپاللىق قىلما ئاداش، سەن مېنى جىنايەت ئۈستىدە تۇتتۇۋالغىنىڭ يوق، مەن سېنىڭ كانىيىڭدىن ئالسام بولاتتى. سەن قوپاللىق بىلەن ياشلارنىڭ شەخسىي تۇرمۇشىغا ئارىلاشتىڭ!

ــ پاھىشۋازلىقمۇ شەخسىي تۇرمۇشىڭمۇ سەن خەقنىڭ ــ ھە؟

ــ قويۇۋەت، ھوي تازىمۇ تەربىيە كۆرمىگەن نېمىكەنسىنا؟ بۇ يەرنىڭ يىگىتلىرىنى مەرد، ئەدەبلىك دەپ ئاڭلىۋىدىم. سەنزە؟...

ــ گېپىڭ چوڭغۇ تېخى، ھەي پاھىشۋاز، يەنە نېمىدەپ ئاڭلىغان، ئېيت قېنى؟

ــ بىر ــ بىرىنى ياخشى كۆرىدىغان ئىككى يۇرەكنىڭ قوشۇلۇشىنى پاھىشۋازلىق دەپ چۈشەنسەڭ تازىمۇ ياۋايى نېمە ئىكەنسىنا! بىلەمسەن، بىر ــ بىرىگە تەلپۈنگەن ئىككى يۇرەكنىڭ قوشۇلۇشى گۈزەللىكنىڭ ئاشكارىلىنىشى بولىدۇ. بۇ گۈزەللىكىكە بۇزغۇنچىلىق

قىلىش ۋەھشىلىك، بىلىپ قوي، ۋەھشىلىك!

ــ مانا ۋەھشىلىك، ــ كېرەم يىگىتىنىڭ ياڭىقىغا بىر مۇشت ئۇردى. يىگىت كارىۋاتقا ــ قىزنىڭ يېنىغا قىڭغايدى. قىز خۇددى مۇشت ئۆز يۈزىگە تەككەندەك ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، يىگىتنى ئۆز گەۋدىسى بىلەن توسۇۋالدى.

ــ مېنى تىلالماڭ. مېنى ئۇرۇڭ، بۇ يىگىتنى مەن چىللاپ ئەكىردىم. بۇنىڭدا گۇناھ يوق!

ــ ۋۇي رەسۋا! ــ كېرەم قىزنى ئۇرۇش ئۈچۈن ھاۋادا قولىلىرىنى پۇلاڭلاتتى. نەق شۇ چاغدا ئىشىكتىن بىرسى ئېتىلىپ كىردى ــ دە، كېرەمنىڭ بىلىدىن قۇچاقلاپ يەردىن يۇلۇپ ئېلىپ تالاغا ئەپچىقىپ كەتتى. قىز بىرسىنىڭ يەرگە گۈپ قىلىپ چۈشۈپ ناھە قىلغىنىنى، يەنە بىرسىنىڭ بە، بە، ھۆ، ۋۇ، دەپ ۋارقىرىغىنىنى ئاڭلىدى ــ دە، ئازار يىگۈچى مېھمان يىگىتنىڭ مۇشت يىگەن ياڭىقىنى ئالقانلىرى بىلەن سىلاپ تۇرۇپ:

ــ بىچارە ئابۇش! ــ دېدى.

يىگىت ھېچ نەرسىنى چۈشەنمەي:

ــ ماڭا يېپىيېڭى بىر ئىسىم قويۇۋالدىڭىزغۇ؟ مېنىڭ ئىسمىمنى ئۇنتۇپ قالغان ئوخشىمامسىز؟ مەن ئاخشام سىز بىلەن ۋەدىلەشكەن يىگىت ئابىلەت بولىمەن جۇمۇڭ، مەن ئابۇش ئەمەس! ــ دېدى.

ــ قارىغاي بوۋاي، ئېيتقىنا بۇ ياشلارنىڭ شوخلۇقىمۇ ياكى تۇرمۇشنىڭ ئەينى ئۆزىمۇ؟

ــ ئەينى ئۆزى چاباش يازغۇچى، سىلەر ئىنسانلار ھەممىلا جايدا شۇنداق كۆلكە ھەم كۆز يېشى بىلەن ياشايسىلەر...

قۇياش مىكمارالنىڭ تىك چوققىسى ئۈستىدە خۇددى تەڭرىتاغ-

نىڭ تاجسىزدەك قىزىرىپ پەيدا بولغاندا ھۆرىگۈل ھاسىراپ ـ تەرلەپ سۈل قاناتتىكى تۆپىلىكىنىڭ ئۇستىگە چىقالىدى. ئۇنىڭ ئىككى مەڭزى تاڭ سەھەردە ئېچىلغان تاغ لەيلىسىدەك سۈزۈلگەن، كۆزلىرى تاڭ پەيتىدىكى چولپان يۇلتۇزىدەك نۇرلانغانىدى. ئۇ شادلانغان كۆزلىرى بىلەن ئەتراپقا قارىدى. **ئەگرىتاغ** ئاجايىپ گۈزەل، قاتمۇقات چوققىلار، قىزغۇچ سېرىق نۇرلار يالتىرىغان توپ ـ توپ قارىغايلار، چەكسىز دېگىزدا ئاستا ئېقىۋاتقان سانسىز مۇز پارچىلىرىدەك ئاقىرىپ كۆرۈنگەن قويلار، تاغنى جارانلاتقان كىشنەپ، بوينىنى سوزۇپ يۇگۈرۈپ يۈرگەن سېمىز، شوخ ئايغىرلار، سالمىلرىنى ھاۋادا پۈلاڭلىتىپ ئات چاپتۇرۇپ يۈرگەن يىلقىچىلار، كىگىز ئۆيلەردىن ئاستا كۆتۈرۈلۈۋاتقان يايلاققا يارىشىملىق كۆكۈچ ئىس، كېچىچە شاۋقۇن ـ سۈرەن سېلىپ ئەمدى ئاۋازى پەسەيگەن. بۇزغۇنلۇق شوخ تاغ سۈيى...قىز ھەر كۈنى مۈشۈ تۆپىلىكىكە چىقىپ ھۇزۇرلىنىپ، زوقلىنىپ كۆزىتىدىغان بۇ تاغ بېزەكلىرى بۈگۈن ئۇنىڭغا بۈلەكچىلا گۈزەل كۆرۈندى: سىلەرنى مەڭگۈ تاشلاپ كېتىمەنمۇ؟ ئالىي مەلۇماتقا ئىگە بىرىنچى لابورانت دەپ مېنى بېشىدا كۆتۈرىدىغان مېھرىبان پونكت باشلىقىنى، گېپى قوپال، چاقچىقى يېرىك، كۆڭلى تۈز سەپداشلىرىمنى، مېھرى ئىسسىق چېدىرلارنى، مېنى يەلكىسىدە ئوينىتىدىغان سۆيۈملۈك ئاتلارنى... ھەممىنلا تاشلاپ كېتەمدىم؟ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئاشۇ يىگىتنىڭ بىر كۈنلۈك ھېسسىياتىغا، تېخى راست ـ يالغانلىقى سىناقتىن ئۆتمىگەن ۋەدىسىگە تېگىشىمەمدىم؟ بىز قىزلار ئاسانلا ئىشىنىمىز، قۇربان بېرىشكە ئاسانلا تەييارلىنىمىز. تۆت يىلىق كونا سىردىشى، ئىچ ـ سىر ئېلىشقان قىزغا ۋاپا قىلمىغان يىگىت ماڭا قانچىلىك

ۋاپا قىلار؟ ئۇنىڭ بارلىق ۋەدىلىرى مۇشۇ بىر كېچىنى كۆڭۈلدىكى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈنلا بولىدىچۇ...

قىز ئېگىز تۆپىلىكتە تۇرۇپ شۇلارنى ئويلاۋاتقاندا، چېدىر ئىچىدە ئۇرۇمچىدىن كەلگەن باشلىق ئۆز كاتىپىنى ئەيىبلەۋاتاتتى:

— ئۆزىڭىز يالغان چېدىرنى بىلەلمىگۈدەك دەرىجىدە مەست بولمىغانسىز. توغرا، قىزلارنىڭ ياتىقىغا كىرىش گۇناھ ئەمەس. لېكىن قىزنى ئالدىغان بولسىڭىزچۇ؟ سىزنىڭ چىرايىڭىز، يۈمشاق تىل، ئارتىسلارغا ئوخشاش ھېسسىياتچانلىقىڭىز ساددا قىزلارنى ئوڭايلا قىلىتاقىقا چۈشۈرەلەيدۇ، ھۆرىگۈلنى بىزنىڭ ئىدارىنىڭ لابوراتورىيىسىگە يۆتكەپ كېتىشكە ھاكىم ئاخشام قوشۇلمىغان ئىدى. بۈگۈن ئەتىگەن ئۆزىچىلا قىزنى ئېلىڭلار، ياخشى قىز ئىدى، لېكىن سىلەرگە بەرمەسلىك بولمىغۇدەك، دەپ كىرىپتۇ. بۇ ئىشنى مەن سىزنىڭ كېچىلىك زىيارىتىڭىزگە مۇناسىۋەتلىك دەپ قاراۋاتىمەن. قانداق، قىزنى يۆتكەسلىك كېيىن بەل قويۇۋەتمەي چىڭ تۇرالامسىز؟

يىگىت ئۇن-تىنسىز سەپەر سۈمكىسى بىلەن ھەپىلەشمەكتە ئىدى،

— نېمىشقا جاۋاب بەرمەيسىز ئابلەت؟

— كادىر يۆتكەش باشقىلارنىڭ ئىشى، مەن نېمە دەيتتىم...

— شۇنداقمۇ؟ بولىدۇ، ئۇنداق بولسا ھازىرلا ماڭمىز، تەييارلىقىڭىزنى پۈتتۈرۈڭ!

باشلىق كاتىپىغا بۈيرۇق بېرىپ قويۇپ، چېدىردىن سىرتقا قاراپ ماڭدى.

"تويوتا" دېگەن لاتىنچە يېزىقى بار كۆك ماشىنا سېرىق

گۈللەر ئىچىدە كېتىپ باردىدۇ. سەپرىق **گۈللەر** پۈتۈن غولىنى، قاپتاللارنى قاپلىغان. ئارىلاپ-ئارىلاپ سۇغۇر ئۈۋىلىرى ئۇچراپ قالدۇ.

— ھۆرىگۈل، بۇ **گۈللەرنى** ياخشى كۆرەمسىز؟ — باشلىق كەينىگە قايرىلىپ كاتىپى بىلەن يانمۇيان ئولتۇرغان قىزدىن سورىدى.

— ياق، بۇ گۈللەرگە ئۆچمەن!

— ۋاھ، نېمىشقا؟

— بۇ گۈللەر زىيانلىق. گۈلى چىرايلىق بولغىنى بىلەن بىرنەچىدىن، بۇنى مال يېمەيدۇ، ئىككىنچىدىن، بۇ گۈللەر ئوت-چۆپلەرنىڭ ئۆسۈشىگە زىيان سالىدۇ، بىلمىگەن ئادەم ئۇنىڭغا زوقلىنىدۇ، بىلگەن ئادەم ئۇنى يامان كۆرىدۇ.

— مۇنداق دەڭ. چىرايلىق بولغىنى بىلەن زىيانلىق دەڭا؟

— ھەئە شۇنداق. يېقىندا مەخسۇس مۇشۇ گۈلنىلا يوقىتىدىغان بىر دورىنى چەت ئەلدىن كىرگۈزدۇق، بىز بۇنى يوقىتىمىز.

بۇ گۈل توغرىسىدىكى ئاددىي سۆھبەت خۇدۇكچان، چېچەن يىگىت ئابلەتنى بىئارام قىلدى:

— دۇنيادا مۇتلەق گۈزەل نەرسىمۇ يوق، مۇتلەق زىيانلىق نەرسىمۇ يوق. قاراڭلار، سەپرىق گۈللەر تاغقا قانداق ياراشقان، بۇ غول خۇددى ئالتۇن كۆلگە ئوخشايدىكەن.

— گەپ شەكىللىدە ئەمەس، ئۆكام ئابلەت، — دېدى باشلىق كۈلۈپ تۇرۇپ، — رەڭدار بولسىلا گۈزەل بولۇۋەرمەيدۇ، سەپرىق بولسىلا ئالتۇن بولۇۋەرمىگەندەكلا.

قىز قاقاقلاپ كۈلدى:

ـــ مەسىلەن، شۇمبۇيمۇ رەڭلىك، سېرىق يۆگمەشمۇ ئالتۇندەك رەڭلىك.

باشلىقمۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن بىر ئاتلىق بورانىدەك تېزلىك بىلەن قوغلاپ كەلمەكتە ئىدى. باشلىق ماشىنىنىڭ ئەينەكىدىن ئۇنى كۆرۈپ قالدى ـ دە، شوپۇرغا:

ـــ توختا، بىرنېمىمز ئۇنتۇلۇپ قالغان ئوخشايدۇ! ـــ دېدى.

ئۇلار سېرىق گۈللۈكتىن ئۆتۈپ، تۆپىلىنكتە توختىدى. قىز ماشىنىدىن چۈشۈپ ياغلىقىنى ھاۋادا پۈلاڭلىتىپ ۋارقىرىۋەتتى:

ـــ ئابۇش، ھەي ئابۇش، ھەي بىچارە!

باشلىق قىزغا دىققەت بىلەن قارىدى. ئۇ قىزنىڭ كۆزلىرىدە شەبنەمدەك ياشلار لىغىلداپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ قالدى.

ـــ ئېيتقىنا قارىغاي بوۋاي، قىز كېكەچ يىگىتكە ئاشىق بولۇپ قالغانمىدۇ؟

ـــ سىلەر ئىنسانلار ھەممىلا نېمىنى مۇھەببەت تارازىسىدا ئۆلچەشكە ئامراق. سەن ھېكايەڭنى ئاخىرلاشتۇرغىن، سېنىڭ ئەسىرىڭنى ئوقۇغان ياشلار ئۆزلىرى خۇلاسە چىقىرالايدۇ. ئاكاڭ قارىغاي ھەممىنى دەپ بەرسە بولماس!

شۇنداق، ھېكايە ئاخىرلاشتى، ئابۇش مىنگەن تورۇق ئات پۇشۇلداپ، پىرقىراپ ماشنا يېنىدا تەستە توختىدى.

ئابۇش قوللىرىنى شىلتىپ بىرنېمىلەرنى دېدى، ئۇنىڭ گېپىنى بىر ھۆرىگۈللا چۈشەندى. ئۇ باشلىق بىلەن ئابلەتكە قاراپ:

ـــ ئەپۇ قىلىڭلار، سىلەرگە ھەمراھ بولالمايدىغان ئوخشايمەن. ئابۇش بۇگۈن ئەتىگەن بىر غالجىر ئىتنى تىرىك تۇتۇۋاپتۇ، ئىتتا

خەتەرلىك يۇقۇملۇق كېسەل مىكروبلىرى بار ئوخشايدۇ!

قىز شۇنداق دېدى-دە، سۇل پۇتىنى كۆتۈرۈپ، ئابۇشنىڭ ئېتىنىڭ ئۈزەڭگىسىگە دەسسىدى. ئاللىقاچان ئاتتىن چۈشۈپ تەيياربولغان ئابۇش بىر قولىدا قىزنىڭ قولتۇقىدىن يۆلىدى. قىز ئاتقا مىنگەندىن كېيىن ئابۇش ئۇنىڭ كەينىگە مىنگەشتى-دە، قىزنىڭ بەللىرىدىن قولىنى ئۆتكۈزۈپ، ئېگەرنىڭ ئالدى قېشىدىن چىڭ تۇتتى، بۇ كۆرۈنۈشكە ئابلەت تاقەت قىلالمىدى، ئۇ تىترەڭگۈ ئاۋازدا دېدى:

— ئۇرۇمچىگە، ئۇرۇمچىگە يۆتكىلىدىغان ئىشلىرىڭىز چۇ؟...

قىز قاقاقلاپ كۈلۈپ تۇرۇپ كەينىگە قايرىلدى:

— كەلگۈسىدە ئويلاپ باقاي!

باشلىق قاقاقلاپ كۈلۈپ، ئاۋۇال ئابلەتكە قارىدى. ئابلەتنىڭ لەۋلىرى كۆكەرگەن، يۈزى تاتىرىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ئاتلىقلارغا قارىدى، ئات سېرىق گۈللەر ئىچىدە بوراندەك چېپىپ بارماقتا ئىدى. قىز قاقاقلاپ كۈلەتتى، ئۇنىڭ كۈلكىسى بارغانسېرى يىراقلىشىپ سۈسىيىپ بارماقتا.

قېرى قارىغاي زۇۋانغا كىردى:

— ئىلاھىم، ئۇنىڭ كۈلكىسى كۆز يېشىغا ئايلانمىسۇن، سىلەر ئىنسانلار ئۇنىڭسىز ياشيالمايسىلەر!...

زۇلپىقار

سادا

1

كىچىككىنە پەنجىرىسىدىن كۆك ئاسمانىنىڭ ئالقانچىلىك يېرى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان بۇ سولاقخانىغا سالاھىيىتى، ياش-قۇرامى ۋە ئىش-ئۇقىتى ئوخشىمايدىغان ئالتە كىشى قامالغان بولۇپ، ئالتە ئادەم ئۈچۈن تارلىق قىلمايتتى. لېكىن "تۇرمە دېگەن بەربىر تۇرمە، مېھمانخانا ئەمەس" بولغاچقا، كىشى ھامان سىقىلىش ھېس قىلاتتى. ئەركسىزلىك ۋە ناچار شارائىت ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى نارازى قىلسىمۇ، بىراق ئۇلارنىڭ يېرىمى بۇ مۇھىتقا تەدرىجىي كۆنۈپ، تاماق يەپ، ئۆلىمەي مىدىرلاپ يۈرگىنىگە شۈكۈر قىلىدىغان بولۇپمۇ قېلىشقاندى. قالغان يېرىمى بولسا ھامان تىت-تىت بولاتتى. بىراق، بۇ ئۇچەيلەنىڭ تىت-تىت بولۇش سەۋەبلىرى ئوخشىمايتتى.

بۇلاردىن بىرى ئوتتۇز ياشلاردىن ھالقىغان، ئويچان، ئورا كۆزلۈك يىگىت بولۇپ، ئۇ كارۋانلارغا ئەگىشىپ چەت ئەللەرگە چىقىقان ۋە شۇ سەرگەردان تۇرمۇش جەريانىدا باشقا ئەللەرنىڭ تۇرمۇشلىرىنى كۆرۈپ، ئۇلاردىن تەسىر ئېلىپ، شۇ تەرەپلەردە ئازدۇر-كۆپتۇر ئوقۇغان ھەمدە ئۇيغۇر يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتى

راسا بخلىنىشقا باشلىغان 30 ـ يىللارنىڭ بېشىدا ۋەتەنگە قايتىپ، ئاقارتىش خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان مۇئەللىم ئىدى. ئۇ جۇشقۇن روھ بىلەن خىزمەت قىلىۋاتقان كۇنلەردە گۇمانلىق ئۇنسۇر، دەپ قارىلىپ، شېڭ شىسەي جاللاتلىرى تەرىپىدىن مەكتىپىدىلا قولغا ئېلىنغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاشۇ جۇشقۇن ھاياتىدىن، سۆيۈملۈك مەكتىپىدىن، بىلمگە تەلپۈنۈپ تۇرغان ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا تىت ـ تىت بولاتتى.

يەنە بىر مەھبۇس چەت ئەللىك پەرەڭ ئىدى. قىزغۇچ سېرىق چاچلىق، ئېگىز قاشارلىق، ئورا كۆز بۇ ئادەم ئۆزىنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا "تۇركلوگ" ئىكەن. ئۇ قەشقەرگە ئەمەلىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش مەقسىتىدە كەلگەنىكەن. بىراق مۇشۇ قالايمقان كۇنلەردە ئۇ چەت ئەل جاسۇسى دېگەن گۇمان بىلەن تۇتۇلغانىدى. دەسلەپ ئۆزى يالغۇز قامىلىپ، ئالاھىدە كۇتۇلگەن، بىراق كېيىن قولغا ئېلىنغانلار بەك كۆپىيىپ كەتكەچكە، سولاقخانىلار يېتىشمەي ئۇنىڭغا بەش ھەمراھ قوشۇپ قويۇلغانىدى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ يەنىلا ئايرىم تاماق يەيتتى، بىرنەچچە قېتىم شامالداشقا چىقىرىلاتتى. ئۇنىڭ باھانىسىدا قالغان بەشەيلەنمۇ ئىلتىپاتقا ئېرىشىپ تۇراتتى. باشقا سولاقخانىدىكى مەھبۇسلار پەقەت بىر قېتىملا شامالداشقا چىقىرىلاتتى. پەرەڭنىڭ جاسۇس ئەمەس بولۇپ چىقىپ، دۆلتى تەرىپىدىن نارازىلىققا ئۇچراشتىن ئەنسىرىگەن ھۆكۈمەت دائىرىلىرى ئۇنىڭغا ئېتىبار قىلىشنى ئۇنتۇشىمغانىدى.

پەرەڭ ئۆزىنىڭ بۇ قېتىمقى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش پىلانىنىڭ ئاستىن ـ ئۈستۈن بولۇپ كەتكىنىگە، تەكشۈرۈش نەتىجىلىرىنى ئېلان قىلىش بىلەن قولغا كېلىدىغان پۇل ۋە شۆھرەتتىن مەھرۇم بولغىنىغا

شۇنچىلىك بوغۇلاتتىكى، ھەمىشە ئۆزىنىڭ تىلىدا بىرنېمىلەرنى دەپ كالدىرلاپ، يەرلىك ھۆكۈمەتنى تىللايتتى.

ئۇچىنچىسى بولسا، شەھەر ئەتراپىدىكى بىر بەگلىكنىڭ ئەڭ ھۈرمەتلىك موللىسى ئىدى. ئۇ يالغۇز مۈشۈ يېزىغىلا ئەمەس، ھەتتا پۈتۈن قەشقەرگە تونۇلغان داڭلىق شەخس ئىدى. ئۇ، ھۆكۈمەتكە سەممىي سادىق بولۇپ، شېڭ دۇبەننىڭ ئالتە بۇيۇك سىياسىتىنى ھەدىسلەر بىلەن بىرلەشتۈرۈپ تەشۋىق قىلىپ كەلگەچكە، ھۆكۈمەت ئۇنىڭ ئىناۋىتىنى تازا كۆتۈرگەنىدى. قىسقىسى، ئۇمۇ بارلىق دىن مۇخلىسلىرىغا ئوخشاشلا ھۆكۈمرانلارنىڭ يالاقچىلىقىنى قىلىپ، ئۆز خەلقىنى قۇربانلىق قويىدەك زامان قاسساپلىرىغا تۇتۇپ بېرىپ كەلگەنىدى. ئىناۋىتىنىڭ يۇقىرىلىقىنى شۇنىڭدىنمۇ كۆرۈۋېلىشقا بولاتتىكى، كىشىلەر ئۇنىڭ ئۆزىنى كۆرگەنىدىلا ئەمەس، ئىسمىنى ئاڭلىغاندىمۇ جىددىيلىشىپ كېتەتتى. كىشىلەر دادىسىدىن ئايىغان نەرسىسىنى بۇ موللىسىغا بېرىشنى ئۆزلىرىنىڭ شەرىپى دەپ بىلىشەتتى. موللىنىڭ شۇ بەگلىك تەۋەسىدىكى بازاردا بىر دۇكىنى بار ئىدى. ئېلىپ-ساتارلار ۋە باشقا سەييارە تىجارەتچىلەر: "موللام ئاللاغا يېقىن ئۇلۇغ ئادەم، ئۇنىڭ مېلىدا بەرىكەت بار، چوقۇم پايدا ئالالايمىز" دەپ قىممەت بولسىمۇ شۇنىڭ دۇكىنىدىن مال سېتىۋالاتتى...

نېمە سەۋەبتىنكى ھۆكۈمەت ئاخىر ئۇنىمۇ قولغا ئالدى. بۇ ھال ئۇنى گاڭگىرتىپ قويدى. "ھۆكۈمەت يېڭىلىشتى ياكى دۇشمەنلىك بولۇپ قالدىم" دەپ ئويلىدى ئۇ. ئۇنىڭ ئىخلاسمەنلىرى بولسا، ئۇنى: "بىزنىڭ بۇ ھۈرمەتلىك موللىمىز بىزنىڭ يېغىمىزنى يېغلاپ، كۆلكىمىزنى كۈلۈپ كېلىۋاتقاچقا، ھۆكۈمەت ئۇنى يامان كۆرۈپ قالدى" دەپ ئويلاشتى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇنىڭ ئىناۋىتى بىر

هەسسە ئېشپ كەتتى. ھۆكۈمەتنى ئۆزلىرى ئۇچۇن دۈشمەن دەپ بىلىدىغان خەلق بىر ئادەمنىڭ ياخشى ـ ياماناتلىقىغا ئۇنىڭ ھۆكۈمەت بىلەن يېقىن ـ يىراقلىقىغا قاراپ ھۆكۈم قىلاتتى ـ دە! مولال بىلەن كېلىشەلمەيدىغان زىيالىيلار بولسا بۇنىڭدىن ئەجەبلىنىپ كەتمەيتتى. ئۇلارنىڭ قارىشىدا، ساتقىن ۋە مىللىي مۇناپىقلارنىڭ ئۆزى سېتىلغان ھەم خىزمەت قىلغان تەرەپنىڭ قولىدا ئۆلمىكى قانۇنىيەتكە ئايلىنىپ قالغان ئىش ئىدى. لېكىن ھۆكۈمەت ئۇنى پەقەت "نوپوزىدىن ئەنسىرەش" سەۋەبى بىلەن قولغا ئالغانىدى. موللىنىڭ نوپوزى بەك ئېشپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ھۆكۈمەت خاتىرجەمسىزلەنگەن، ئۆزىنىڭ بۇ سادىق يالاقچىسىغا ئىشەنچ قىلالمىغانىدى. شۇڭا ئۇنى ھېچ بولمىسا مۇشۇ ئەنسىز يىللار ئۆتۈپ كەتكۈچە خەلقتىن ئايرىپ قويۇشنى توغرا تاپقانىدۇ ياكى بۇ ھەقىقەتەنمۇ ئۇقۇشماسلىق بولغاندۇر. بۇ ھال موللىنى تەت ـ تەت قىلاتتى. ئۇ ھەمىشە قېچىرغا مىنىپ، بىر توپ جامائەتنى ئارقىسىغا سېلىپ سۆلەت بىلەن مېڭىپ يۇرگەن، ھامان تۆرنىڭ بېشىدا ئولتۇرغان چاغلىرىنى ئويلاپ ھەسرەتلىنەتتى. بىراق، يەنىلا ھۆكۈمەتتىن ئاغرىنمايتتى. تۇرمىدە ئولتۇرۇپمۇ ھە دەپ ھۆكۈمەت ھەققىدە ياغلىما گەپلەرنى قىلىپ تۇراتتى. ئۆزىنى يوقلاپ كەلگۈچىلەردىن سرتنىڭ ئەھۋالى ـ جامەنىڭ، يۇرتنىڭ، ئائىلىسىنىڭ، دۇكانىنىڭ ئەھۋالىنى سوراش بىلەن بىرگە ھۆكۈمەت ئىشلىرى ھەققىدىمۇ كۆڭۈل بۆلگەن ھالدا بىرنېمىلەرنى سوراپ كېتەتتى (ھەر قېتىم مۇشۇنداق قىلىۋاتقانىدا، مۇئەللىم مەسخىرىلىك كۈلۈمسىرەيتتى).

قالغان ئۇچ مەھبۇس ئاددىي پۇقرالاردىن بولۇپ، بىرى دېھقان، يەنە بىرى ھۈنەرۋەن، ئۇچىنچىسى شەھەر پۇقراسى ئىدى. بۇ

ئۇچەيلەن موللىنىڭ خىزمىتىنى جان دەپ تالىشىپ قىلىشاتىتى. بۇنداق قىلىشنى بىر خىل مەجبۇرىيەت دەپ ئەمەس، ئۆزلىرىگە كەلگەن ئامەت دەپ قارىشاتىتى. موللا بۇ يەردىمۇ ئوخشاشلا ئىنتايىن ياخشى ياشايتتى. ھەر كۈنى ئۇنىڭ ئالدىغا شەھەر ۋە يېزىلاردىن يوقلاپ كەلگەن كىشىلەرنىڭ سوۋغا ـ سالاملىرى تۆكۈلۈپلا تۇراتتى. ئۇ بولسا، بۇ نەرسىلەرنى بىر ئۆزى ئىشلىتىپ تۈگىتەلمەيدىغان بولغاچقا، گۈندىپايلارغا، تۇرمە باشلىقىغا ۋە باشقا مەھبۇسلارغا ئۈلەشتۇرۇپ بېرەتتى. بۇ ھال ئۇنى پۈتۈن تۇرمىدىكى مەھبۇسلار ئىچىدە تېخىمۇ تونۇتقان بولسا، گۈندىپايلارنى ئۇنىڭ رايىغا بويسۇنۇدىغان قىلىپ قويغانىدى. بۇندىن باشقا، سوۋغا ـ سالاملار ئىچىدىن پۇللۇقراق ھەم ئاسانلىقچە بۇزۇلمايدىغان نەرسىلەرنى تاللاپ ئېلىپ قېلىپ، دۆكىنىغا سېلىش ئۈچۈن ئۆيگە ئەۋەتەتتى.

ـــ ئۆيدىن ئەنسىرىمەي ئۆزلىرى ئىشلىتىۋەرسىلە بولاتتى، ئۆيدىكىلەرگە ئوبدان قاراۋاتمىز، خاتىرجەم بولسىلا، دۆكاننىڭ سودىسىغا خۇدا بەرىكەت بېرىۋاتىدۇ... ـــ دەيتتى يوقلاپ كەلگەن ئىخلاسمەنلىرى.

ـــ خۇدا "يەكىلا، ئىچكىلا، ئىسراپ قىلماكىلا" دېگەن. بۇ يەردە ئىسراپ بولغىنىدىن ئۆيگە كەتكىنى ياخشى، ـــ دەيتتى موللا. ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەر كۈنى چۈشۈپ تۇرىدىغان سوۋغىلارمۇ مىلىچ مال دۆكىنى ئېچىشقا يەتكۈدەكلا ئىدى.

ئۇنىڭ دۆكىنىغا بېرىلىۋاتقان بەرىكەت ئەھمەلىيەتتە ساددا ئىخلاسمەنلەرنىڭ قارىغۇ ئېتىقادىنىڭ مەھسۇلى ئىدى. ئاشۇ قارىغۇ ئېتىقاد ۋە نادانلارچە ئىخلاسمەنلىك كىشىلەرنى مەرد ۋە نامسىز

ياخشىلىق قىلغۇچىلارغا ئايلاندۇراتتى: بەزى كىچىلىرى موللىنىڭ ئىشىك ئالدىغا ئولاغ ـ ئولاغ ئوتۇنلار ۋە باشقا تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى چۈشۈرۈپ قويۇلاتتى. بۇ ھال كىشىلەرگە كۆزگە كۆرۈنمەس پەرىشتىلەر بىلەن بۇ موللىنىڭ سىرلىق ئالاقىسى باردەك تۇيغۇ بېرىپ، ئۇنى تېخىمۇ يۇكسەك مەرتىۋىلەرگە كۆتۈرەتتى...

2

موللا ئۆز ئىسمىغا يارىشا ھەر دائىم قۇرئانىدىكى ئايەتلەرنى يادقا ئوقۇپ تۇراتتى. سولاقخانىدىكى ئوچ مەھبۇس ئۇنىڭ بىر خىلدا سىلىق تەۋرىنىپ، كۆزلىرىنى چالا يۇمۇپ تۇرۇپ، ئاھاڭ بىلەن قۇرئان ئوقۇشىغا پۈتۈن ئىخلاسى بىلەن بېرىلىپ قۇلاق سالاتتى. ئۇلارنىڭ ئىخلاسدا "ئۇ دۇنيا" تەشۋىشى بولغانىدىن تاشقىرى، نان قايغۇسىمۇ ناھايىتى مۇھىم رول ئويناياتتى. چۈنكى ئۇلار موللىنىڭ شاپائىتى بىلەن ئۆيلىرىدىكىدىنمۇ توقراق يۈرەتتى. ۋەھالەنكى، تويغۇزغۇچىنىڭ ساداسىغا قۇلاق سالماسلىق بەھۇرمەتلىك بولاتتى، ئەلۋەتتە.

موللا شامالداشقا چىققانىدىمۇ جىمى مەھبۇسلار ئالدىدا قۇرئان ئوقۇپ، ھەدىسلەردىن مەنە يېشىپ ھەم بۇنىڭغا بىرلەشتۇرۇپ "شېئىر دۇبەن جانابلىرى" يۇرگۈزۈۋاتقان پارلاق سىياسەتلەرنى دىنىي ئەقىدىلەر ئارقىلىق ئاساسلايتتى، شېئىر شىسەينىڭ مىڭلىغان ئادەمنى تۇرمىگە بەند قىلغانلىقىنى "قۇرئان"دىكى: "خۇدا بەندىلىرىگە زۇلۇم قىلمايدۇ، ئۇلار ئۆزىنى ھالىدىن ـ ئۆزىگە زۇلۇم قىلىدۇ" دېگەن ئايەت بىلەن ئاقلايتتى ھەم مەھبۇسلارغا: "ئى، ئالىلا، بىز

ئۆز ـ ئۆزىمىزگە زۇلۇم قىلدۇق...» دېيىشنىڭ ساۋاب بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرەتتى. يەنە راستچىل بولۇشنىڭ خاسىيىتى ۋە يالغانچىلىقنىڭ يامان ئاقىۋىتى ھەققىدە ۋەز ئېيتىپ، مەھبۇسلارنى ھۆكۈمەت سورىغان نەرسىلەرگە ئەينەن جاۋاب بېرىشكە دەۋەت قىلىپ تۇراتتى.

موللىنىڭ ۋەزلىرىگە پەرەڭدىن باشقا مەھبۇسلارنىڭ ھەممىسى جىددىي ياكى ياسىما جىددىي پوزىتسىيە بىلەن قۇلاق سېلىپ تۇرۇشاتتى. بۇنىڭدىن مۇئەللىمۇ مۇستەسنا ئەمەس ئىدى، ئەلۋەتتە. گەرچە ئۇ بۇ ئىشلاردىن كۈلكىسى كېلىپ تۇرسىمۇ، لېكىن نادان جامائەتنىڭ ئومۇمىي قارشىلىقى ئىچىدە قالماسلىق ئۈچۈن ياسما پوزىتسىيە بىلەن كۆڭلىدىكىنى يوشۇرۇشقا مەجبۇر ئىدى. پەرەڭ بولسا بۇلارنى مەسخىرە قىلغاندەك مېيىقىدا كۈلۈپ تۇراتتى.

بىركۈنى پەرەڭ مۇئەللىمنى نوقۇپ:

ــ ئەپەندىم، ھېچ نەرسە قىلمايلا كۈن ئۆتكۈزەمدۇق؟ ــ دېدى.

ــ قىلغۇدەك نېمە ئىش بار، دەيسىز؟ ئامال يوق... ــ دېدى مۇئەللىم ئومىدسىزلىككە تولغان ئاۋازدا يېرىم ئۈيغۇرچە، يېرىم ئىنگلىزچە، ــ مۇشۇنداقلا چىرىپ كېتىمىز...

ــ مەن سىزگە مۇئەللىم بولاي، سىز ماڭا يارەمچى بولۇڭ، ــ دېدى پەرەڭ چۈشىنىكسىز ھالدا.

ــ نېمە، دېدىڭىز؟

ــ سىز ئىنگلىزچىنى بەك يامان سۆزلەيسىز، بەك ناچار! مەن سىزگە مۇئەللىم بولاي، سىز ئىنگلىزچىنى ياخشى ئۆگىنىڭ، كېيىن ماڭا يارەمچى بولىسىز، مەن كىتاب تەرجىمە قىلىمەن.

ـــ كتاب تەرجىمە قىلسەمەن دەمسىز، مەن يارىدەمچى بولسەمەن؟

ـــ ھە، بىكارچىلىق ئادەمنى بىمەنە خىياللارغا ئېلىپ بارىدۇ، بۇنىڭ ئاخىرىدا نېرۋا بۇزۇلىدۇ، نېرۋا...

ـــ بۇزۇلىدۇ؟ ھە... نېرۋا، نېرۋا... ـــ دېدى مۇئەللىم چېكسىگە نوقۇپ.

پەرەڭ ئورتاق تۈركچە سۆزلەيتتى. ئۇ ھەممە گەپنى ئوبدان چۈشىنەتتى، لېكىن سۆزلىگەندە تاققا ـ تۇققىراق سۆزلەپ قويانتتى.

پەرەڭنىڭ پەرۋاسىزلارچە ئېيتقان گەپلىرى مۇئەللىمنى بەك ھەيران قالدۇردى. ئۇ، شۇ تاپتا ھەممىدىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ، يېتىپ كەلگۈسى ئۆلۈمنى كۈتۈپلا ياتقاچقا، بۇ گەپ ئۇنى ھەيران قالدۇراتتى، ئەلۋەتتە.

ـــ بىز ھازىر جاللاتنىڭ چاڭگىلىدا، ـــ دېدى ئۇ ئەجەبلىنىشىنى يوشۇرماي، ـــ ساق قۇتۇلۇپ كېتىشىمىزدىن ئۆلۈپ كېتىشىمىز ئېنىق ـ راق، بۇ ھالدا ئىلىم تەھسىل قىلىشتىن نېمە پايدا؟ كىم بىلىدۇ، بۇگۈن كېچە ياكى ئەتە كۈندۈزدە ئانقىلى ئېلىپ چىقار...

ـــ ئەگەر ساق قالسىڭىزچۇ؟

ـــ ئەگەر ساق قالسام؟... بۇ مۇمكىن ئەمەس! مەندە ئىشەنچ يوق...

ـــ ئىشەنچ بولۇشى كېرەك، بۇ ھايانلىق ئۈچۈن ناھايىتى مۇھىم، ـــ دېدى پەرەڭ خاتىرجەم ھالدا، ـــ مېنىڭ تەكلىپىمنىڭ ھېچ بولمىغاندا بىر پايدىسى بار، ئەگەر ساق قالىدىغان بولساق، مۇشۇ مەزگىلدىكى ئۆمرىمىز بىھۇدە ئۆتمىگەن بولىدۇ، تۇرمىدىن چىققاندىن كېيىن پۈشايمان ھەسرىتىنى چەكمىگەندىن تاشقىرى، ئەمگىكىمىزنىڭ مېۋىسىنى كۆرىمىز. ئەگەر ساق قالمىغان تەقدىردە ئۆلگىچە بولغان

ئارىلىقتىكى روھىي ئازابتىن قۇتۇلۇپ، ئىش بىلەن مىلكە بولسىمۇ، ھەر ھالدا ئويلاپ كۆرۈڭ.

مۇئەللىم ئۇزاق ئويلىدى. ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق ئىكەن. شۇڭا ئۇ پەرەڭنىڭ تەكلىپىگە رازىلىق بەردى.

ئىككىسى دەرھال ئىش باشلاپ كەتتى. مۇئەللىمنىڭ ئۈمىدسىزلىككە تولغان چېھرىسىنى ئەمدى ھايات جىددىيلىكى ئىگىلەپ خىلى جۇشقۇن بولۇپ قالدى. ئەمدى ئۇنىڭ پۈتۈن ۋاقتى سۆزلۈك يادلاش بىلەن ئۆتۈشكە باشلىدى...

3

— قاراڭلار، ئاۋۇ ئىماندىن ئازغانىنى، — دېدى دېھقان ئىنگىلىزچە سۆزلۈك يادلاۋاتقان مۇئەللىمنى ئىشارە قىلىپ ھەمراھلىرىغا، — ناسارا بىلەن خىلى ئوبدان يېقىنلىشىپ كەتتىغۇ، كاپىر!

— بۇ ئەپەندىچاق جەزمەن ناسارانىڭ دىنىغا كىردى، ئۇنىڭ ئۆگىنىۋاتقانلىرى ئاشۇ خەقنىڭ ئايەتلىرىمكەن دەيمەن، — ھۇنەرۋەن ئۆز نۆۋىتىدە گەپ قىستۇرۇپ مۇللىغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى.

موللا بايىلا سىرتتىن كىرگۈزۈلگەن تاياملار بىلەن ئوزۇقلىنىپ، راسا بىرنى كېكىردى ۋە "ئى، رەببىم ئالىلا، بەرگەن رىسقىڭغا شۈكۈر!" دەپ ساقلىنى بىر سىيپاپ قويۇپ ئورۇن-كۆرپىسىگە قىيسايدى ۋە ئاشقان تاياملارنى ئۆچەيلەنگە ئىلتىپات قىلىۋەتتى.

ئىلگىرى ئۇ سىرتتىن كىرگۈزۈلگەن نەرسىلەرگە مۇئەللىمنىمۇ، پەرەڭنىمۇ تەكلىپ قىلىپ، "ئادەمگەرچىلىك"نى ئىپادىلەيتتى.

ماۋۇ ئۇچەيلەن ھەمىشە ئاچ ـ زبرىن، چىشلرىنى پارقىرىتىپ قاراپلا تۇرغاچقا، ئۇلارغا بەرمەستىن يېيىش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. كېيىن مۇئەللىمنىڭ "ناساراچە" گەپنى بىلىدىغانلىقى مەلۇم بولغان ھامان ئۇنى دىندىن چىققانمىكىن، دېگەن گۇمانغا كېلىپ غۇتۇلداپ يۈرىدىغان بولغانىدى. ئۇنىڭسزمۇ ئىلگىرى ئۇ بۇنداق ئەپەندىلەر بىلەن پەننىي مەكتەپ ئېچىش ـ ئاچماسلىق مەسىلىسىدە تالىشىپ قالغاچقا، ئەپەندى دېگەنلەرنىڭ ئىمانى بىجىرىم بولۇشىغا تازا ئىشىنىپ كەتمەيتتى. ئەمدى ئۇ كىبرلىنىپ، ئەپەندىلەرنىڭ ۋەكىلى بولغان مۇشۇ مۇئەللىمگە بارغانسېرى ئۆچلۈك قىلىپ: "قارىغىنا، خەلق موللىنى ياخشى كۆرەمدىكەن، ئەپەندىنەمۇ؟" دېگەندەك چېقىۋېلىش مەنىسىدە قارايدىغان بولۇۋالدى. ئۇ، ئەپەندى بىلەن پەرەڭ ئىككىسىنىڭ ئۆز نوپۇزىنى ئانچە كۆزگە ئىلىپ كەتمىگىنىگە بەك ئاچچىقى كېلىپ تۇرغاچقا، ئەمدى ئۇنىڭغا ئاشكارا قارشى تۇرۇشنىڭ باھانىسگە ئېرىشكەندەك بولدى. كۆڭلىدىن بۇنىڭ ئەدىبىنى بېرىش ئارقىلىق پەرەڭگە دەز كەتكۈزۈش خىيالى كەچتى، چۈنكى پەرەڭگە بىۋاستە چېقىلىشتىن يەنىلا ئەيمىنەتتى. نېمىشقىدۇ بۇ خەق ئاللىقانداق سىرلىق كۈچكە ئىگىدەك، چۈشىنىكسىز تۇيۇـ لاتتى. ئەپەندى بولسا چۈشىنىشلىك، ئۇنى ئېشەكنى دۇمبالىغاندەك دۇمبالاش تامامەن مۇمكىن!

موللا ساداقەتمەنلىرىنىڭ ئەپەندى ھەققىدە دېيىشكەن گەپلىـ رىگە باش لىڭشىتىپ ماقۇللۇق بىلدۈردى ۋە قوشۇمچە قىلدى:

ــ ئەپەندىلەرنىڭ ھەممىسى ناسارا بىلەن ئوخشاش! ماڭا قويۇپ بەرسە، ئىتنى دۇمبالىغاندەك دۇمبالايتتىم، بۇنداق جوھۇت، خاۋارىچنى!...

ـــ زۆرۆر كەلسە تېتىتىپ قويىمىز! ـــ دېدى شەھەرلىك مەھبۇس دادىللىق بىلەن، ـــ ئۆزۈمنىڭغۇ بۇ خەلق بىلەن زادىلا پۈرچىقسىم پىشمايدۇ. مېنىڭ مۇشۇ يەرگە قاملىپ قېلىشىمۇ مۇشۇ نېمىلەرنىڭ كاساپىتى ئەمەسمۇ! مېنى ئېپەندىلەرگە چېتىشلىقى بار، دەپ قولغا ئالغان، مېنىڭ گۇناھىم ـــ ئۆيۈم مۇشۇ خەقنىڭ مەكتىپى بىلەن قوشنا بولغىنى!

ـــ ئېپى كەلسلا راسا يۇمشتىپ قويىلى بولمىسا، ـــ دېدى ھۇنەرۋەن.

ـــ ئېپىنى كەلتۈرىمىز ـ دە! يەنى مەسلەن، گەپتىن ـ گەپ چىقىرىپ، گېپىدىن پۇتاق چىقىرىپ... ـــ دېھقانمۇ ئۆز نۆۋىتىدە گەپ قوشتى.

ئۇلارنىڭ سادىدا دىللىرى موللىنى ئۆزلىرى ئۈچۈن شاپائەتچى، مۇئەللىمنى بولسا دۇشمەن دەپ تونۇيتتى. "مۇشۇنداق ئادەملەر ئىنقىلاب قىلمىز، قوزغىلاڭ قىلمىز، دەپ ھۆكۈمەتكە قارشى چىقىمغان، جەدىتچىلىك تەرغىباتلىرىنى قىلمىغان بولسا، بىزدەكلەرنى كىم زىندانغا تاشلايتتى؟ تىنچ ـ خاتىرجەملىك ئىچىدە زاغرا بىلەن ئوماچ بولسىمۇ ئاللانىڭ بەرگەن رىسقىغا شۈكۈر قىلىپ، نامىزىمنى ئوقۇپ يۈرۈۋەرگەن بولاتتۇق..." دەپ ئويلىشاتتى. بۇ تېخى ئۇلارنىڭ "يىراقنى كۆرۈش" كاتېگورىيەسىدىكى قارىشى ئىدى. تېخىمۇ نەق ۋە ئۇلارنىڭ ئورنى، شارائىتى، ئەقىل ئىدرىكى ئۈچۈن مۇۋاپىق بولغان قاراش ـــ "نانغا بولىدىغان شېرىكنى ئازايتىش" ئىدى. ئۇلار ئاداۋەتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، مۇناسىۋەتنى يىراقلاشتۇرۇۋەتسە موللىغا كېلىپ تۇرىدىغان نەمەتلەرگە مۇئەللىمنى ۋە پەرەڭنى چاقىرىش پۇتۇنلەي توختايتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار نۆۋەتتە ئۆزلىرى ئۈچۈن

ئەڭ زۆرۈر بولغان ئوزۇقلىنىش مەسىلىسىدە بىر لوقما بولسىمۇ پايدىغا ئېرىشەتتى.

* *

مۇئەللىم ھەقىقەتەنمۇ ئۆزىنى يېنىك ھېس قىلىدىغان بولدى. ئۆگىنىش جەھەتتىكى ئىلگىرىلەش ئۇنى روھلاندۇرۇۋەتكەنىدى. ئۇ كەلگۈسىنى ئىنتايىن ئۈمىدۋارلىق ئىچىدە تەسەۋۋۇر قىلاتتى. كەلگۈسىدە ئۇ ئېنگلىز تىلىنى راۋرۇس ئۆگىنىپ بولغاندىن كېيىن، چەت ئەلگە چىقىپ بىرەر كەسىپ بويىچە ئالىي مەكتەپتە ئوقۇپ كەلسە ۋە بۇ بەختسىز مىللەت ئوچۇن خىزمەت قىلسا، ئەنە ئاۋۇ ئوچەيلەنگە ئوخشاش بىچارىلەرنىڭ قەلبىنى ئىلىم مەشئىلى بىلەن يورۇتسا، ئۇلارمۇ ئىچكى دۇنياسىدىكى مەنىۋى توقچىلىق بىلەن بېشىنى تىك تۇتۇپ ياشىسا... ئۇنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى مۇشۇ يەرنىڭ ئۆزىدىلا چەت ئەل تىلىنى ئۆگىنىۋېلىپ، چەت ئەلگە ئوقۇشقا چىقسا... ئۇيغۇر مىللىتىمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئىلىم-پەن خادىملىرىغا ئىگە بولسا، مۇشۇ ئوتتۇرا ئەسىر جاھالىتى ئىچىگە پاتقان مۇھىت ئۆزگىرىپ، قەۋەتلىك بىنالار، ئاسفالت يوللار، تۆمۈريولىلار، مىكلاپ ئىشچى ئىشلەيدىغان زاۋۇتلار قۇرۇلسا... ئالىي مەكتەپلەردىن نەچچە ئونى قۇرۇلۇپ كەتسە... مۇئەللىم شۇنچىلىك ھاياجانلانمىدىكى، ئۇ ئۆزىنى تۇرمىدە ئەمەس، ئاشۇ گۈزەل تەسەۋۋۇرىدا پەيدا بولغان ئالىي مەكتەپتە ئېنگلىز تىلى دەرسى سۆزلەۋاتقانەك ھېس قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئاۋازىنى سىرتقا چىقىرىپ ئېنگلىزچە: "ياخشى ئىشلار ئالدىمىزدا!" دەپ توۋلىۋەتتى.

ــ توۋلىما، ۋوي، جوھۇت! ــ دەپ ۋارقىرىدى دېھقان ئۇنىڭغا ھۇرپىيىپ، ــ نېمە سەت ۋارقىرايسەن؟ موللا ئاكام ئارام ئېلىۋاتسا،

ئالۋاستىلارنىڭ تىلىدا كارکىراپ يۇرىسەنا؟ چىشىڭنى تۆكۈۋېتىمەن، ھېلى بىكا!

— نېمە چېچىلىلا، ئاكا؟ مەندىن ئۆتكەن بولسا ناماقۇل بولاي، يات مىللەت ئالدىدا بىر-بىرىمىزنى بوغۇشۇپ سەتلەشمەيلى، — دېدى ئۇ ئۇخلاۋاتقان پەرەڭ تەرەپنى ئىشارە قىلىپ، ئۇ، ھەقىقەتەنمۇ خۇددى ياخشى ئاتا ياماق ئۆگەنگەن بالىسىنىڭ ئەسكى قىلىقلىرى ئۈچۈن ياتلار ئالدىدا خىجىل بولغىنىدەك، بۇلارنىڭ بەزى ئىشلىرىدىن پەرەڭ ئالدىدا ئىزا تارتىپلا يۇرەتتى. ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆز قېرىنداشلىرى بىلەن ئىتتەك تالىشىپ يۇرۇش تولىمۇ سەت ئىش ئىدى-دە!

— ئەمدى تېخى يات مىللەت دەپ كەتكىنىنى مانىڭ! باشقا چاغدا يات دېمەي، شۇنىڭ ئايەتلىرىنى كاسلاپ، شۇنىڭ تىلىدا سۆزلەيسەن، ئەمدى يات مىللەت، ئاقىلەي-كۆكىلەي دەپ كەتكىنىنى! ئىككىنچى ئاۋازىڭنى چىقىرىدىغان بولساڭ!...

— گاچا بولۇۋالايمۇ ئەمدى؟

— تەنە قىلىدۇ تېخى، ھۇ ئاناڭنى!... پەرەڭچە ئۇنۇڭنى يەنە ئاڭلاپ قالىدىغان بولسام، چىشلىرىڭنى تۆكۈۋېتىمەن!

مۇئەللىم ھەم ئەلەم، ئىزا-ئاھانەتتىن، ھەم ھەيرانلىقتىن نېمە دېيىشنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى.

4

مۇئەللىم گاچىدەك يۇرۇۋېرىشكە چىدالمايتتى. چۈنكى ئۇ ھەرقانداق ئادەمنىڭ چەكلىمىسىگە بويسۇنۇشىنى قوللۇقىنىڭ بىر

خىل شەكىلى دەپ قاراپ، ئازادلىق ئۇچۇن كۈرەشكەن جەڭچى ئىدى ـ دە!

لېكىن ئۇنىڭ كامىرداشلىرى موللا ئالدىدا ئۆزلىرىنى كۆرسەتمەپ قويۇشقا ئالدىرايتتى. بۇنىڭ ئۇچۇن جېدەلنى زورمۇزور تېرىماي بولمايتتى. بۇنداق ئەھۋالدا توقۇنۇشتىن ساقلىنىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى، ئەلۋەتتە.

مۇئەللىم ئاۋۇالقىدەكلا خاتىرجەملىك بىلەن سۆزلۈك يادلاشنى داۋام قىلىۋەرگەنىدى، ئۇنىڭ ئاۋازى چىڭراق چىقىپ كەتكەن هامانلا دېھقان ئۇنىڭغا تىل سالغىنىچە ئېتىلىپ كەلدى. ھۇنەرۋەن بىلەن شەھەرلىك پۇقرا بولسا "كۆچۈڭ يەتمىسە بىز تەييار" دېگەندەك چەتتە قاراپ تۇرۇشتى.

ـــ ھوي، نېمە بولدىلا؟ توختاپ تۇرسىلا... ـــ مۇئەللىم ئۆزىنى قوغداشقا تەييارلانغاچ شۇنداق خىتاب قىلدى.

ـــ نېمە بولدى دەيدۇ تېخى، ما كاپىر! مانا، مۇنداق بولدى! مۇنداق! مۇنداق بولدى! ـــ ئۇ ھەربىر مۇشت ئۇرغانسىرى شۇنداق دەيتتى. دېمىسمۇ، ئۇنىڭ راسا ئوغىسى قايناپ، ۋىجدانى مۇشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر قىلغانىدى. بىر دىنىي قېرىنداش تۇرۇپ، يات بىر ناسارا بىلەن بېقىنلىشىپ يۇرگىنى نېمىسى!

ـــ توختاڭ، توختاپ تۇرۇڭ! ـــ پەرەڭ دەرھال ئارىغا كىرىپ، گەپ ئاڭلىتالمىغاندىن كېيىن، دېھقاننى ئىتتىرىۋەتتى.

ـــ ھۇ، ئاناڭنى!... كاپىر، ناسارا! سەن ئارىلاشماي ئىشىڭنى قىل! بولمىسا سەنمۇ يەيسەن!

پەرەڭنىڭ قاتتىق جۇدۇنى تۇتتى. ئۇ ھاقارەتكە ئۇچرىغان ئىززەت ـ نەپسى ئۇچۇن جېنىنى تىكىشكە ھەرقاچان تەييار ئىدى.

هۇنەرۋەن ئورنىدىن تۇردى. دېھقانمۇ يارلانغان شىردەك ھۆركىرەپ ئۇنىڭغا ئېتىلدى...

پەرەڭ ئۆز تىلىدا برنېمىلەرنى دەپ ۋارقىرايتتى... شۇ چاغدا كامېر ئىشكى ئېچىلىپ، تۇرمە نازارەتچىسى برنەچچە مۇھاپىزەتچى ئەسكەرنى باشلاپ كىرىپ كەلدى. ئۇلار كىرگەن ھامانلا جېدەل جىممىدە بېسىقتى.

— نېمە گەپ؟ نېمە بولدى دەيمەن!؟

ھەممەيلەن بىرھازاغىچە كىمنىڭ گەپ قىلغىنى خوپكىن، دەپ جىم تۇرۇشتى. بىرىنچى بولۇپ پەرەڭ ئېغىز ئاچتى:

— بۆلار، — ئۇ قولى بىلەن ئۇچەيلەنىنى كۆرسەتتى، — مېنى ئۇردى، يەنە ئۇرماقچى. ئەگەر مېنىڭ ھايات‌ىم، سالامەتلىكىم زىيانغا ئۇچرىسا، ئىككى دۆلەت ئارىسىدىكى ئىختىلابقا سەۋەب بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، سىلەر بۇنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۈستۈڭلەرگە ئالالامسىلەر؟ مەن سىلەردىكى ئىگىسىز ئېشەكلەرگە ئوخشىمايمەن! مەن ئادەم سۈپىتىدە. كىشىلىك قەدىر ـ قىممىتىمنى قوغداش ھوقۇقىغا ئىگىمەن!...

پەرەڭ ناھايىتى ھاياجانلىنىپ كەتكەچكە جىق سۆزلىدى. تۇرمە نازارەتچىسى ئىنتايىن چۆچۈپ كەتتى ۋە ھېلىقى ئۇچەيلەنگە:

— ئورنىڭدىن تۇرۇشە! — دەپ ۋارقىردى.

ئۇچەيلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. ھەممىسى تىترەيتتى ۋە بىر ـ بىرىگە قارايتتى. ئۆزلىرىگە ياخشىلىق يوقلۇقىنى تۇيغان ھامان شەھەر پۇقراسى ئۆزىنى كاچاتلاپ:

— شور پېشانىلىكىمدىن ساپلا خەقنىڭ ئىشىغا چېتىلىپ قالىمەن، زىندانغا چۈشكىنىمۇ ئۆز گۇناھىمدىن بولىمغان...بايىقى ئىشتىمۇ

مەن يوق، موللام گۇۋاھ...مۇشۇ ئىككىسىنىڭ قىلغان ئىشى. ماڭا ئىشەنسىلە، ئامبال خوجام. بولمىسا پەرەڭدىن سوراپ باقسىلا، مەن ئارىلاشمىدىم... ــ دېدى.

ــ ھەيدە! بۇلارغا ئادەم ئۇرۇشنىڭ نېمىلىكىنى ئۆگىتىپ قويۇڭلار!

ھەرقانداق ناله ـ پەريادقا قۇلاق سېلىنمىدى. مۇھاپىزەتچى ئەسكەرلەر ھېلىقى ئۇچەيلەننى ئېلىپ مېڭىش ئۈچۈن ئىتتىرىشكە باشلىدى.

ــ موللا ئاكا، سىلى گەپ قىلسىلىچۇ... ــ شەھەرلىك ھە دەپ يىغلايتتى.

ــ ھۆكۈمەتنىڭ ئەمرى ۋاجىپ، چىق دېگەندىكىن چىقمام- سەن، ــ دېدى موللا، ــ ئادەم ئۇرماق ئاۋام ئۈچۈن توغرا ئىش ئەمەس، پەقەت شەرىئەت ۋە ھۆكۈمەت جازا بېرىشكە ھوقۇق- لۇق... ــ ئۇ يەنە ئاللىنېمىلەرنى پىچىرلاپ قالدى.

نازارەتچى ئۇچەيلەننى ھەيدەپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن كامبر ئىشكى تاقالغاندى. موللا بولسا يان تايىقىدىن ئايرىلغانىدەك، پەرەڭ بىلەن مۇئەللىم تەرەپكە ئۆمىسە قاراپ قويدى ۋە ھېچبىر خىجىل بولمايلا ئۇلارغا بىرنەچچە ئېغىز ياخشى گەپ قىلدى.

ــ پەيغەمبەر ئەلەيھىسالامنۇ ھەدىسلىرىدە: "بىلىم چىندا بول- سىمۇ ئۆگەنىمەك كېرەك" دېگەن... ــ دەپ غۇدۇڭشىدى. بۇ ئۇنىڭ مۇئەللىمگە قارىتىقان گېپى بولۇپ، مەن سېنى قوللايتىتىم، دېگىنى ئىدى.

بىرنەچچە سائەتتىن كېيىن كامبرداشلار قايتىپ كەلدى. ئۇلار- دىن بىرىنىڭ يۈز ـ كۆزى كۆكەرگەن، يەنە بىرىنىڭ بېشى يېرىل-

غان، ئۇچىنچىسى ئونتۇر چىشلىرىدىن ئايرىلغانىدى. ئۇلار كىرىپلا ئورۇنلىرىغا قىيشىيىپ ۋايسىغىلى تۇردى. خېلى ئۇزۇنغىچە، ھەتتا بىرنەچچە كۈنگىچىمۇ ئۇچىلىسى ئۆز كويىدىلا بولۇپ، گويا بىر-بىرىگە ماي تارتىشۇاتقاندەك ئۆزئارا سۆزلەشمىدى.

كېيىن، سەل ھوشىنى تېپىشقاندىن كېيىن، مۇئەللىمنى سۆكۈشكە باشلىدى. ھەممە بالا-قازانىڭ سەۋەبچىسى ئاشۇ، دەپ كوتۇلداشتى. بارا-بارا ئۇنى ئاشكارا تىللايدىغان بولدى. شامالداشقا چىققۇچە ۋە كىرگۈچە ئۇ ئۇيان، بۇ بۇيان ئىتتىرىشتى. پەرەڭنىڭ تىرەك بولىدىغان دۆلىتى بولغان بىلەن مۇئەللىمنىڭ ھېچنېمىسى يوقلۇقتىن، ئۇنىڭ كوچىدا قالغان ئىگىسىز ئىتتەكلا بىرنېمە ئىكەنلىكىنى بىلگەچكە، ئۇنى بىمالال بوزەك ئېتىشكە باشلىدى.

مۇئەللىم ئۆزىنىڭ كىشىلىك ئار-نومۇسىنى، قەدىر-قىممىتىنى قوغداش ئۈچۈن ئۆلار بىلەن سوقۇشۇشقا مەجبۇر بولدى. يەنە ھېلىقى ئۇچەيلەن تەڭلا يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ئۇنى ئارىغا ئېلىشتى.

مۇئەللىمنىڭ ھالىغا ئېچىنغان پەرەڭ يەنە ئۇنىڭغا يان بېسىپ، ئۇنى ئارىدىن ئېلىپ چىقتى.

— سىلى بۇ ئىشقا ئارىلاشمىسىلا، سىلىگە گېپىمىز يوق. بۇنى ئۆزىمىزگە قويۇپ بەرسىلە، — دېيىشتى مۇشتۇمزورلار.

— نېمىشقا ئارىلاشمايمەن؟ بۇ ئادەم ئەمەسمىكەن؟ نېمىشقا بىرۋانى ئانىي تاپسىلەر؟ سىلەردە ئادەمگە خاس يۈرەك بارمۇ-يوق؟!...

— سىلىنى بىرنېمە دېمىگەندىكىن ئۆزلىرىنى بىلسىلە بولامدۇ؟!

— ياق! ئېيتىپ قويايلى، سەنلەر بۇنىڭغا يەنە چېقىلىدىغان بولۇشساڭ، مەن بۇنىڭ تەرەپ بولۇپ مۇشتلىشىمەن!

پەرەڭنىڭ بۇ گېپىي بىلەن ئۇچەيلەنىڭ غەزەپلىرى سۇ تۆكۈل-گەن ئوتتەك جىمجىدىلا بېسىلىپ قالدى. پەرەڭ بۇ خەقنىڭ تارىخى، مەدەنىيىتى، ئۆرپ ـ ئادەتىنى تەتقىق قىلغۇچى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۇلارنىڭ پىسخىكىسىنى ئاز ـ تولا بىلگەچكە، ئاشۇنداق پەش قىلغا-نىدى، بۇ خىلى ئۇنۇم بەردى.

شۇنىدىن كېيىن كامېردىكىلەر مۇئەللىمگە چېقىلالمايدىغان بولۇشتى. پەرەڭ بىلەن مۇئەللىم بىر بۇلۇڭدا ئۆز پاراڭلىرى بىلەن بولدى؛ موللا بىلەن قالغان ئۇچەيلەنمۇ يەنە بىر تەرەپكە ئولىشىپ ئولتۇرۇپ ئۆز ئىشلىرىنى قىلىشاتتى: موللىنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە مەدىسىلەردىن سۆزلەيدىغان تەپسىرىنى ئاڭلايتتى، بەزىدە قۇرۇق پاراڭ سېلىشاتتى. قالغان ۋاقتى ئۇخلاش ۋە موللىنىڭ داستىخىنىغا ئېغىز تەگكەچ ئۇنى ماختاش بىلەن ئۆتەتتى...

5

بىراق، مۇئەللىمنىڭ بېشىدىكى خەۋپ ئۇزۇل ـ كېسىل تۇگەپ كەتمىگەنىدى. بۇ خەۋپ كۆرۈنۈپ كېلىدىغان ھۆكۈمەت جازاسى ئەمەس ئىدى، ئەلۋەتتە. چۈنكى ئۇ ئۆز تەقدىرداشلىرى ئىچىدە دۇشمەنلىك بولۇپ قالغان، ئۆچ ئېلىشنى ئۇنۇتمايدىغان بۇ ئادەملەر ئۇنىڭ ئەدىبىنى بېرىش نىيىتىدىن يېنىشمىغانىدى.

ئۇ، ئۆز قېرىنداشلىرىم دەپ تونۇغان كىشىلەرنىڭ دۇشمەنلەرچە مۇئامىلىسىگە ئۇچرىغانىدىن كېيىن جاھانىدىنمۇ، جاھانىدىنمۇ كېچىش دەرىجىسىگە بېرىپ قالغان، شۇنىڭ بىلەن ئاشۇ خەلق ئۇچۇن قىلماقچى بولۇۋاتقان ئىشلىرىنى تاشلاپ قويغانىدى.

پەرەك ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشىنىپ ئۇنىڭغا تەسەللى ئېيتتى:

ــ كۆڭلىڭىزدىكىنى چۈشىنىمەن، دوستۇم، سىز مۇشۇ خەق ئۈچۈن ئۆزۈڭنى ئۇيرىتىپ نېمە قىلاي؟ خىزمەت قىلغانىنى بىلمەيدىغان بۇ ياۋايىلارغا جان كۆيدۈرۈپ ئاۋارە بولغان مەنمۇ ئەخمەق، دەپ ئويلاۋاتىسىز. قىممەتلىك مىللىتىڭىزلارنىڭ زىيان تارتىشىدىكى بىر سەۋەبمۇ دەل مۇشۇنداق يەڭگىللىكتە. ئومۇمەن، سىلەر ــ تۇر-كىي خەلقلەر بەكمۇ قىزغىن ۋە قىزىققان خەلقىسىلەر. بىر ئىشتىن ناھايىتى چاپسانلا سوۋۇيسىلەر. مەسىلەن: سىز مۇشۇ مىللەتنىڭ خىلى ئۇقۇمۇشلۇق بىر ئەزاسى، كۆڭلىڭىزدە بۇ مىللەتكە خىزمەت قىلىپ ئۇنىڭ ئەھۋالىنى ياخشىلاش، كېرەك تېپىلغانداء، ئۇنىڭ ھۆرلۈكى ئۈچۈن جان پىدا قىلىش ئارزۇسىمۇ بار ئىدى. بىراق بىرنەچچە نادان ئادەمنىڭ ئۆزىڭىزگە مالالىلىق يەتكۈزۈشى بىلەن ھەممىدىن كېچىش دەرىجىسىگە بېرىپ قالدىڭىز. شەخسىي ئۆچمەن-لىك بىلەن ئومۇمىي مىللىي مەنپەئەتنى قۇربان قىلىۋېتىش ــ ئۇنىڭدىن كېچىش توغرا كەلمەيدۇ. بۇلارنىڭ نادانلىقىنى نېمىشقا ئەپۇ قىلالمايسىز؟ سىلەر ھەمىشە يۇرتۇازلىق، شەخسىي ياكى تار گۇرۇھ-نىڭ زىددىيىتى، مەنپەئىتىنى دەپ ئومۇمىي مىللىي مەنپەئەتتىن كېچىسىلەر. يەنى كىچىكىنى كۆرۈپ چوڭنى، يېقىننى كۆرۈپ يىراقنى كۆرمەيسىلەر. مانا بۇ زىيان تارتىشىڭلاردىكى ئاساسىي سەۋەب...

بۇ گەپلەر مۇئەللىمگە چوڭقۇر تەسىر قىلدى. ئۇ ئۆزگىنىشنى ئېخىمۇ قاتتىق ئىرادە بىلەن باشلىدى. چەت ئەللىكنىڭ سۆزى ئۇنى تولىمۇ خىجىل قىلىپ قويغانىدى. شۇڭا ئۇ كۆڭلىدە: "مەن ئەگەر نادان خەلقىمنىڭ مېنى چۈشەنمەسلىكى نەتىجىسىدە ھاياتىمغا خەۋپ يېتىش قىسمىتىگە دۇچ كەلگەن تەقدىردىمۇ ئۇلاردىن ئاغرىن-

مايمەن!" دەپ ئۆز ـ ئۆزىگە ۋەدە بەردى.

ئۇمۇ ساغلاملىقنى ساقلاش ئۈچۈن پەرەڭ بىلەن بىللە گىمناستىكا ئويناياتتى. شامالداشقا چىققاندا كۈن نۇرىغا كۆپەرەك قاقلىنىۋېلىش ئۈچۈن تىرىشاتتى...

بىراق ئۇنىڭا كېلىدىغان خەۋپ ئاخىرى كەلدى.

موللا شۈكلەپ قالغانىدەك، ھېلىقى ئۈچەيلەنمۇ ئاداۋەتىنى ئۇنتۇپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. لېكىن موللىنىڭ پۈتۈن تۇرمىدىكى نوپۇزى يەنىلا ئۆز رولىنى جارى قىلدۇردى. ئۇ، ئاستىرتتىن مۇئەللىمگە ئوخشاش جەدىتلەرگە قارشى ئىتتىپاق ئۈيۈشتۇردى. ئۇلار بىر ياقدىن باش چىقىرىشتى. مەخپىيەتلىك ئوبدان ساقلاندى. موللىنىڭ ئىشلىرىمۇ ئوڭۇشلۇق باردى. مەھبۇسلار قۇتۇپلارغا ئايرىلغان، دىنىي، سىياسىي كۆز قاراشلار بويىچە ئىككى چوڭ قۇتۇپقا بۆلۈنگەنىدى. موللا تەرەپدارلىرى يەنە ئۆز ئىچىدىن ھەربىر يۇرت بويىچە، بۇنىڭدىن باشقا شەھەرلىك، سەھرالىق بويىچە پارچىلانغانىدى.

شۇنداق بولسىمۇ ئۇلار جەدىتلەرگە قارشى مەقسەتتە يەنىلا پىكىر بىرلىكىگە ئىگە بولغاچقا، ئىشلىرى ياخشى يۈرۈشتى. ھېچقانداق يوچۇق ۋە بۇس چىقارماستىن بىرمۇنچە ئىشلارنى قىلدى. مۇشۇ ئىشلار ئىچىدە مۇئەللىمنىڭ تەقدىرىنى ھەل قىلىش ئىشمۇ بار ئىدى.

بىركۈنى شامالداشقا چىققاندا كىمدۇ بىرى ھاجەتخانىدا مۇئەللىمنىڭ بېشىغا ئۇرۇپ ھوشسىزلاندۇرۇۋەتتى.

شامالداش ۋاقتى توشۇپ ھەممەيلەن كامېرلارغا كىرىپ بولغاندا، ئۇنىڭ يوقلۇقى مەلۇم بولۇپ، مۇھاپىزەتچى ئەسكەرلەر جىددىيلەشـ

كەن هالدا ئۇنى ئىزدەشتى. قېچىپ كەتتىمكىن دەپ بەكمۇ ئەندىسىرەشتى. كېيىن ئۇ هاجەتخانىدىن بەهوش هالەتتە تېپىلدى. بۇنىڭ بىلەن ساقچىلار يېنىك تىن ئېلىشتى.

مۇئەللىم بىرنەچچە كۈنگىچە هوشىسىز ۋە يېرىم هوشسىز ياتتى. ئۇنىڭغا پەرەڭ كۆز قۇلاق بولۇپ تۇردى. پەرەڭ ئۇنىڭ ساق قېلىشىغا ئىشەنچ قىلالمايتتى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ بىر ئىلمىي خادىم بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۆزىنىڭ ئىنسانپەرۋەرلىك بۇرچىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ هالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇردى. ئۆزىنىڭ تامىقىدىن يېگۈزدى. پات-پات سۇ ئىچكۈزۈپ قويدى.

ئۇ خېلى كۈنلەردىن كېيىن هوشىغا كەلدى. ئەمما ئىنتايىن زەئىپ، هالسىز ئىدى. ئۇ ناهايىتى تەستە كۆچىنىپ تۇرۇپ، گەز باغلاپ كەتكەن لەۋلىرىنى مىدىرلاتتى:

ــ ماگا...ئېيتىگا...ئەپەندىم...ــ ئۇ دېمەي كېسىلىپ توختاپ قالدى، سۆزىنى داۋام قىلدۇرغۇدەك ماغدۇرى يوق ئىدى. بىراق ئۇ تېخىمۇ زور غەيرەت بىلەن، پىشانىسىگە مونچاقتەك تەر تامچىلىرىنى پەيدا قىلىپ تۇرۇپ دېدى، ــ ئېيتىگا...ماگا...مېنىڭ خەلقىم...خەلقىم...ئازاد بولارمۇ؟...قاچان؟....

پەرەڭ كۆزلىرىگە ياش ئالغان هالدا ئىتتىك بېشىنى بۇراپ، موللامنىڭ نېمەتلىك داستىخىنىدا بىخىرامان ئولتۇرۇپ غىزالىۋاتقانلارغا قارىۋالدى. بىردەمدىن كېيىن تامىقى قۇرۇپ كېتىۋاتقاندەك بولۇپ تەسلىكتە ئېنگلىزچە سۆزلىدى:

ــ بولىدۇ...ئازاد بولىدۇ، سىزنىڭ خەلقىڭىزمۇ ئازاد بولىدۇ...

ــ قاچان؟...ئېيتىگا...قاچان؟...

ــ خەلقىڭىز ئاۋۇ سەللىلىك جاناۋىنى ئەمەس، سىزنى يوقلاپ

كېلىدىغان بولغاندا ئازاد بولىدۇ... ــ ئۇ هالسىز ياتقان بىمار ئۇچۇن بۇ سۆزلىرىنى ئىزاهلاپ داۋام قىلىدى، ــ خەلقىمىزگە ئازادلىقنىڭ قەدرى ئۇنتۇلۇپ، هۆرلۈكنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىدىغان بولغاندا ئۆز ئازادلىقى ئۇچۇن تەبئىي هالدا كۆرەش قىلىدۇ هەم بۇ يولدا كۆرەشكەنلەرنى يېتىم هالدا قالدۇرمايدۇ. تۈرمىلەرگە بېرىپ جاهالەتنىڭ هامىلىرىنى ــ موللىنى ئەمەس، سىزدەك كۆرەشكۆچىلەرنى يوقلايدىغان بولىدۇ. مانا شۇ چاغدا خەلق تەڭداشسىز كۆچىلەرنى ئايلىنىدۇ، ئازادلىقمۇ شۇ چاغدا قولغا كېلىدۇ...

مۇئەللىم رازىمەنلىك بىلەن كۆزلىرىنى يۇمدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ قايتا كۆزىنى ئاچمىدى. ئۇ ئۆزى ئارمان قىلغان ئازادلىقنى كۆرەلمەيلا ۋاپاسىز دۇنيا بىلەن خوشلاشتى.

كۆپ ئۆتمەي پەرەڭنى قويۇۋېتىشتى. ئۇ، مۇئەللىمنىڭ قەبرىسىنى سۈرۈشتۈرۈپ تېپىپ، ئۇ يەردە بىرهازا سۆكۈتتە تۇرۇشنى ئۇنۇتمىدى. شۇ يەرلىك بىر بالىدىن مۇئەللىمنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلمەي يەرلىككە كۆمۈۋېتىلگەنلىكىنى، موللىلار ئۇنى دىندىن چىققان، نامىزىنى چۈشۈرۈشكە بولمايدۇ، دەپ شۇنداق قىلغانلىقىنى، شۇڭا جامائەتنىمۇ مېيىت ئۇزىتىپ قەبرىستانغا چىقالمىغانلىقىنى، پەقەت بىرنەچچە ياش يىگىت ئۇنى كۆمۈپ قويغانلىقىنى ئۇقتى. لېكىن بۇ قەبرە خېلى ئۇيگۇر هەم كۆڭۈل قويۇپ ياسالغانىدى.

شۇ كۈنلەردە موللىمۇ تۇرمىدىن چىقتى. كىشىلەر ئۇنى جەڭدىن ساق كەلگەن غازىدەك كۆرۈشۈپ باشلىرىدا كۆتۈرۈشتى. ئۇنىڭ ئىناۋىتى تېخىمۇ ئۆستى. ئۇ يەنە قېچىرغا مىنىپ بىر توپ جامائەتنىڭ ئالدىدا مېڭىشىنى، مەسچىت ــ جامەلەردە تەرىقەتلىرىنى سۆزلەشنى داۋام قىلدى...

ئىمامىنىڭ خوتۇنى

1

ئەمەتجان بۇ شەھەرگە تىرىكچىلىك غېمىى بىلەن كېلىپ قالغا-نىدى. ئۇ، خېلى ئېپى بار يىگىت بولغاچقا، باققالچىلىق قىلىپ جېنىنى قەدىر-ئەھۋال جان ئېتىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ، بۇرۇنقى قاپقارا خەت تارتقان، بەستىدىن ياشىلىق كۈچ-قۇۋۋەت ئۇرغۇپ تۇرغان قاۋۇل يىگىت ئىدى، خۇدادىنمۇ، ئىنسانىدىنمۇ ئارتۇقچە ھېچنېمە تەلەپ قىلمايتتى. پەقەتلا بەش ۋاق نامازنى قازا قىلمۇەتمەي ئوقۇ-يالسا، ئۇچ ۋاق تاماقنى ئۆز قەرەلىدە يېيەلىسە شۈنىڭغا شۈكۈر قىلىپ يۈرۈۋېرەتتى. ئەپسۇسكى، يېقىندىن بېرى ئۇنىڭغا بۇلا كۆپايە قىلمايدىغان بولۇپ قالدى. يۇرىكى قانداقتۇر بىرنەرسىگە ئىنتىلىپ، تېنى ياپراقتەك تىترەيدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ قەلبىدە شېرىن بىر سېزىمنى پەيدا قىلغان شۇ قىزنى — بىر ئوتنى ئىزدەيدىغان بولۇپ قالغانىدى.

ئەمەتجان بۇگۈن بامدات نامىزىدىن يېنىپ ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن، كىگىزنىڭ قېتىغا ئېلىپ قىر چىقارغان كۆك دىكا شىمنى، قايرىما ياقىلىق جىگەر رەڭ مايكىسىنى ۋە قەشقەر پاسوندىكى ئەت رەڭ شەپكىسىنى كىيدى. بۇ كىيىملەر بىرئاز كونىراپ رەڭگى

ئۇڭگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ بۇغداي ئۆڭلۈك چىرايىغا، ئۇسـ
تىخانلىق بەستىگە تولىمۇ باپ كېلەتتى. ئۇ ھويلىغا چقىپ ئەتىگەن
توپ سېتىۋېلىش ئورنىدىن ئالغان ئىككى سېۋەت ئۈزۈمنى ھارۋىسىغا
قاچىلاپ ئۆيدىن چقتى. ئۇ ھارۋىنى ئىتتەرگەندەك ئەمەس، خۇددى
ھارۋا ئۇنى سۆرەپ كېتىۋاتقاندەك ھالەتتە دۆڭ مەھەللە مەسچىتـ
نىڭ ئالدىغا كېلىپ قالغانلىقىنىمۇ سەزمەي قالدى. بۇ مەسچىتنىڭ
ئالدىدىكى كوچىدا ئادەتتە ئادەم ئانچە كۆپ بولمىسىمۇ، ئۇ نېمە
ئۈچۈندۇ مۆشۈ ئىككى ھەپتىدىن بېرى مۆشۈ يەردە ئۈزۈم سېتىشنى
خالاپ قالغاندى.

ــ شەكەرنىڭ شەكىرى، جانىنىڭ راھىتى، ئۆزۈم ئېلىڭلار،
مانا قىزىل ئۈزۈم، مۇناقى، سايۋا...تۇڭگسە قالمايدۇ دەيمەن!...ــ
ئۇ قول ھارۋىسىنى ئىتتىرگىنچە مەسچىت يېنىدىكى قارا دەرـ
ۋازىنىڭ يېنىغا كەلگەندە ئاۋازىنى يەنىمۇ بەكرەك چقىرىپ ۋارقـ
رىدى، ــ جانانىنىڭ مارجىنىدەك تال ـ تال ئۈزۈم، چىرايلىق ئۈزۈم،
قەنتىتەك ئۈزۈم، قەنت چاينىكلار، تىلىكلاردا قالمىسا ھېساب
ئەمەس!...

ئۇ ھارۋىسىنى توختىتىپ قويۇپ، خېرىدارلارغا كۆرسىتىپ
ماختاش ئۈچۈن بىر ساپاق ئۈزۈمنى ئېلىپ، قولىنى شۇنداق
كۆتۈردىيۇ، لېكىن قولى بوشلۇقتا توختاپ قالدى، چۈنكى
ئۇنىڭ كۆزى مەسچىتكە تام قوشنا بولغان ھېلىقى قارا دەرۋازىدىن
چقىپ كەلگەن بىر قىزنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۈچرىشىپ قالغانىدى.
ئۇنىڭ يۈرىكى خۇددى قولغا چۈشۈپ قالغان قۇشتەك تېپىچەكلەپ
كەتتى.

قىزنىڭ بالىلارچە تەبەسسۇملىرىغا، ئۇنجىكىنە بوي تۈرقىغا،

زىلۋا قامىتىگە قاراپ، ئۇنىڭ 16 ــ 17 ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالـ غانلىقىنى جەزملەشتۈرۈشكە بولاتتى. ئەمما ئۇستىگە كىيىۋالغان كەڭ ۋە ئۇزۇن كۆڭلىكى، بېشىغا ئارتىۋالغان ھەرەمنىڭ چۈچىلىق توپا رەڭ ياغلىقى ئۇنىڭ يېشىغا زادىلا ماسلاشمىغانىدى. ئەمەتجان مەڭ تەستە قولغا كەلتۈرگەن بۇ پۇرسەتنى ئۆتكۈزۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن قىزغا تىكىلىپ قاراپ كەتتى. راست، شۇ تاپتا ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى كۆزگە ئايلانغانىدى.

ئەمەتجان بۇ قىزنىڭ مۇشۇ مەسچىتنىڭ ئىمامى بىلەن كوچىدا بىللە كېتىۋاتقانلىقىنى بىرقانچە قېتىم كۆرگەن، ھەتتا قىزنىڭ بېشىدىكى ياغلىقنىمۇ ئىمامنىڭ ئەركىن بازاردىن ئېلىپ بەرگەنلىكىگە دىققەت قىلغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ مەيلىنى تارتىقان بۇ پەرىزاتنىڭ ئاشۇ ئىمامنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى شۇ چاغدا بىلمۇاغان، شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ ئاقساقال ئىمامىمۇ ئۇنىڭ كۆزىگە بارغانسېرى ئىسسىق كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالغانىدى....

ئەمەتجان سېھرلەنگەندەك ھاڭۇبقىپ قاراپ قالغانىدى. قىز دەرۋازىنى يېپىپ قويۇپ ئەمەتجاننىڭ ئالدىغا كەلدى.

ــ كىلوسىنى نەچچە پۇلدىن ساتتىلا؟

ــ ئۇزۇم ئالامىلا؟ ياق...ياق... ــ ئەمەتجاننىڭ تىلى كالۋالـ شىپ سۆزى قولاشمىدى، ــ ئۇزۇم يەملا؟

تۇنجى قېتىم يۈزتۇرانە ئۇچرىشىش ـ تە! جاۋاب غەلىتە بولسىمۇ قىز يېقىملىق باش لىڭشىتتى.

ئەمەتجان بۇگۈن ئۇزۇمنىڭ سەرخىللىرىنى تاللاپ ئېلىپ قويىمـ غىنىغا بەكمۇ پۇشايمان قىلدى. شۇنداقتىمۇ ھازىر ھارۋىسىدا بار بولغان ئۇزۇملەر ئارىسىدىن ئەڭ چىرايلىق بىر ساپاق ئۇزۇمنى

ئېلىپ قىزغا سۇندى.

ــ ئاران بىر كەلگەنلىرىدە... ــ دېدى ئەمەتجان ئۇزۇمىنى ئۇنىڭغا تۇتقۇزۇپ، ــ دېگەندەك چىرايلىقى قالماپتۇ، كېيىن چوقۇم ياخشىسىنى تاللاپ قويىمەن.

ــ ھېچقىسى يوق، تاتلىق بولسلا بولدى.

ــ تاتلىق، تاتلىق، خۇددى... ــ ئەمەتجان قىزنىڭ يەرگە تىكىلىپ تۇرغان بۇلاقتەك شەھلا كۆزلىرىگە، تۆكۈلۈپ تۇرغان كىرپىكلىرىگە، قىياقتەك ئەگمە قاشلىرىغا، ئاپئاق سۈزۈك چىرايىغا، كەڭ كېيىملەر ئىچىدە بولسىمۇ زىلۋالىقى بىلىنىپ تۇرغان ئەۋرىشىم بەللىرىگە قاراپ قىلىدىغان گېپىنىڭ ئاخىرىنى تاپالمای قالدى. قىز ئۇشۇقىغىچە يۆگەپ تۇرغان كۆڭلىكىنىڭ پېشىنى قايرىپ، يۈمران ۋە تولغان يوتىسىنى بوغۇپ تۇرغان پايپىقىغا قىستۇرۇۋالغان پۇلىدىن بىر سومنى چىقىرىپ ئەمەتجانغا تەڭلىدى.

ــ ياق، ياق...سىلىدىن پۇل ئالمايمەن.

ــ مەندىن نېمىشقا پۇل ئالمايلا؟

ــ سىلى ماڭا ئۈزۈم، مەن سىلىنى تونۇيمەن.

ــ سىلمۇ مېنى تونۇملا؟

ــ ھەئە، سىلمۇ مېنى...

قىز جاۋابىنىڭ ئورنىغا يەرگە تىكىلدى.

گەپ تۈگىدى. ئەمەتجان يەنە بىر يېڭى گەپ تېپىپ قىز بىلەن كۆپرەك مۇڭدىشىۋېلىش ئۈچۈن لېۋىنى ئۆمەللىدىيۇ، نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى. كېچە ــ كېچىلەپ ئۇخلىماي يىغا ئۆتكۈزگەن مارجاندەك تىزىۋالغان گەپلىرى مانا ئەمدى دەيدىغان ئادەمنى تاپقانىدا خۇددى قازانىدىن چىقىقان بۇستەك بىردەمدىلا

غايب بولغانىدى. "يىگىت تۇرۇپ تىرناق كوچىلاپ تۇرسام، ئۇ ماڭا گەپ ئاچامتى؟ بۇنداق پۇرسەت يەنە كېلىۋەرمەيدۇ ـ دە".

ـــ سىلى بەكمۇ...چىرايلىق ئىكەنلا، مېنى ئەسكى دەپ ئويلاپ قالمىسلا، مەن...

قىز يەنىلا يەرگە تىكىلىپ تۇراتتى.

ـــ مەن...مەن...مېنىڭ ئىسمىم ئەمەتجان، ئۆزۈم ساتىمەن، بىز...بىز تونۇشۇپ قالساق، خالاملا؟ ـــ ئەمەتجان شۇنداق دېدى ـ يۇ، بۇ گەپنى بەك ئالدىراپ دەۋەتكەنلىكىگە پۇشايمان قىلىپ قوشۇپ قويدى، ـــ بۇ گېپىمنى كۆڭۈللىرىگە ئالمىسلا...

قىز توپلىينىڭ ئۈچىغا تىكىلىپ يەرنى ئايغىنىڭ پاشنىسى بىلەن جىجاشقا باشلىدى. ئەمەتجان ئالدىراپ قالدى. چۈنكى بۇ يەردە ئۇزاق تۇرۇپ قالسا ئۆتكۈنچىلەرنىڭ نەزىرىگە چۈشۈپ قېلىش ئېھتىمالى بار ئىدى.

ـــ رەنجىمىسلە، مېنىڭ ھېلىقى تەلىپىمگە...

قىز بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەمەتجانغا لاپپىدە تىكىلدى:

ـــ گەپلىرى راستىمۇ؟... ـــ قىز ۋىلقىقىدە كۈلدىيۇ، لېكىن نېمە ئۈچۈندۇ ئۇنىڭ چىرايىغا غەل ـ پال قايغۇ ئالامىتى يامرىغاندەك بولدى. ئۇ يەنە يەرگە تىكىلىپ ۋىللىدە قىزاردى ـ دە، ئالدىراپ دېدى:

ـــ ئەمەتجان ئاكا، مەن قايتاي...

قىز كېتىپ قالدى، ئۇ، ئەمەتجانغا يەشكىلى بولمايدىغان ھەر خىل تۇگۈنلەرنى تاشلاپ قويۇپ كېتىپ قالغانىدى. "ئۇ تەلىپىمنى يەردە قويارمۇ؟ ياق، ياق، ئۇ ئېغىزىدا بىرنېمە دېمىگەن بىلەن ئىچىدە قوشۇلدى! ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدىكەن... لېكىن ئۇنىڭ "ئەمەتجان"

دەپ ئىسمىنى ئاتاپ بولۇپ، ئاخىرىغا يەنە "ئاكا"نى قوشۇۋالغىنى نېمىسىدۇ؟ گەپلىرى راستىمۇ، دېگىنىچۇ تېخى؟..."

2

قىز كېتىپ ئۇزۇن ئۆتمەي مەزىنىنىڭ جامائەتىنى جۈمە نامىزىغا چىللاپ توۋلىغان ئەزىنى ئاڭلاندى. ئەمەتجان ھاراۋىسىنى خالىي يەرگە جايلاشتۇردى ـ دە، تەرەت ئېلىپ، مەسچىتتىكى جامائەتنىڭ سېپىگە قوشۇلدى. ئۇ شەپكىسىنىڭ سايىۋىنىنى ئارقىسىغا چۆرۈپ قويغاندىن كېيىن، مېھرابتكى ئىمامغا پۈتكۈل ئېتىقادى ۋە دىققىتىنى مەركەزلەشتۈرگىنىچە يۈكۈنۈپ ئولتۇردى. ئىمامنىڭ ھەممە نېمىسى ـ قازانداق چوڭ سەللىسىمۇ، مەيدىسىگە چۈشۈپ تۇرغان ساقىلىمۇ، كېيىۋالغان ئۇزۇن تونىمۇ ئاق ئىدى. ئىمام ئۆزۈنىڭ بۇ سالاپەتلىك، ئۇلۇغۋار قىياپىتى بىلەن ئەمەتجانغا خۇددى ئاق ساقاللىق خىزىردەك كۆرۈنەتتى. ئىمام ئۆسكىلەڭ قاشلىرى ئارىسىدىكى كىچىك كۆزلىرىنى يۇمغىنىچە قۇرئان ۋە ھەدىسلەردىن مىسال ئېلىپ، بىردەم ۋەز ئېيتتى. ئىمام خېلى كۆپ ئۇلۇغ ۋە ھېكمەتلىك سۆزلەرنى سۆزلىگەن بولسىمۇ، ئەمەتجان ئۇنىڭ سۆزىنىڭ ئازلا بىر قىسمىنى ئېسىدە تۇتۇۋالالىدى:

ـ ئاللا مۇسۇلمانلارغا ئۇ دۇنيانى ياراتقان. بۇ دۇنيادا رىيازەت چەككۈچىلەر ئۇ دۇنياغا بارغاندا جەننەتكە كىرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن جىمىكى مۇسۇلمان ئەھلى بۇ دۇنيانىڭ راھەت ـ پاراغەتلىرىگە بېرىلمەسلىكى لازىمدۇ، ـ ئىمام قولىدىكى قۇرئانىنى ئېگىزگە ئېلىپ قويۇپ، سۆزىنى يەنە داۋام قىلدى، ـ ھازىرقى ياشلىرىمىز

بۇزۇلدى. شەرىئەتنى تەرك ئەتتى، ئىسلام ئەخلاقىنى ئۇنۇتتى، ھەتتا ھۆكۈمەت قانۇنىنى، پادىشاھلارنىڭ ئەمرىنى كۆز قارىغا ئالمايدىغان بولۇپ كەتتى. ئۇلار ھالال بىلەن ھارامنى ئايرىمايدىغان، قىزلارنىمۇ يىگىتلەرگە، يىگىتلارنىمۇ قىزلارنىمۇ ئويالماستىن قارىشىدىغان، ھايانى ئۇنتۇپ، قولتۇقلىشىپ يۈرۈدىغان بولۇۋالدى. نىكاھ ئىشلىرىدا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلمای، ئۆزلىرى تونۇشۇپ، ئۆزلىرى تويلىشىدىغان قىلىقنى چىقاردى. ئى، مۇسۇلمانلار، بىز بۇ ياشلارغا نەسىھەت قىلايلى، ئۇلارنىڭ ئىناپىنى ئاللادىن تىلەيلى، ئامىن!...

ئىمام قول كۆتۈرۈش بىلەن ئىتائەتىمەن جامائەتىمۇ تەڭ قول كۆتۈردى. ئەمەتجان ئۆزىدەك ياشلارنىڭ ئىنسابىي ئىچۈن قىلىنۋاتقان بۇ دۇئالار بىلەن خۇددى دىلى نۇرلىنىۋاتقاندەك، قەلبى پاكلىنىۋاتقاندەك بولدى. بىرنەچچە ھەپتىدىن بېرى ئۇنىڭ كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنۈپ قالغان بۇ ئىمام بۇگۈن ئۇنىڭ قەلب ئېكرانىدا تېخىمۇ يۇكسەكلىكە كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. "بۇ ئىمامنىڭ دىلى بېشىدىكى سەللىسىدەك ئاق، كىرسىز، خۇددى ئۆز قىزىنىڭ ھۆسنىدەك گۈزەل ئىكەن، بۇ نېمىدېگەن ئۇلۇغ ئادەم ـ ھە"!

ئەمەتجان جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ مەسچىتتىن قايتىپ چىقتى. بۇ جۈمە نامىزى ئۇنىڭ ھاياتىدىكى ھەرقانداق نامازلىرى ئىچىدە ئۇنتۇلماس، مەنىلىك ناماز بولدى، چۈنكى ئۇ بۇ تەقۋادار ئىمامنىڭ قەلبىنى چۈشىنىشتىن تاشقىرى، ئۇنىڭ مۇبارەك ئىسىم شەرىپىنىمۇ باشقىلاردىن سوراپ بىلىۋالدى. ئۇنىڭ ئىسمى مۆمىن قارىي ئىدى.

3

ئاردىن بىر ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى. كۈنلەر ئۆتكەنسېرى ئۇنىڭ قەلبىدىكى ئارزۇ ئوتلىرى گۈلخاندەك كۈچەيمىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ قەلبىدە ئەنە شۇنداق ئوت يانسىمۇ ھېچقانداق بىر كىشىگە ئېغىزىدىن تەۋرىش چىقارمىدى!

قىزنىڭ خۇمار كۆزلىرى، غۇنچىدەك لەۋلىرى، پاكلىق بىلەن گۈزەللىك بىرلىشىپ كەتكەن ئايدەك چىرايى ئەمەتجاننىڭ كۆز ئالدىدىن زادى نېرى كەتمەيتتى. ئۇ ياداپ، جۈدەپ كەتتى، يۈزلىرىنىڭ ياڭاق سۆڭەكلىرى كۆرۈنۈپ قېلىشقا باشلىدى، لېكىن ئۇ ھەر ھالدا ئۆزىنى ئانچە بەكمۇ تاشلىۋەتمىدى. ئۆزىنى سالماق، خۇشال كۆرسىتىشكە تىرىشتى، لېكىن ھامان ئازابىتىن خالاس بولالمىدى. يېقىندىن بېرى ئۇنىڭ تارتىۋاتقان ئازابلىرىغا ئۈستىلەپ يەنە ئازاب قوشۇلدى. چۈنكى ئۇ، شۇ قىز ئۈچۈن ئىنتىلىشلىرىم ئىمانسىزلىقتىن بېشارەت بولۇپ قالارمۇ، دەپ ئەندىشە قىلىشقا باشلىغانىدى. ئەندىشە ۋە قىز توغرىسىدىكى خىياللار بىر-بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەنىدى. ئۇ، قىزنى خىيالىدىن چىقىرۋېتىش ئۈگۈل تېخىمۇ بەك ئويلايدىغان بولۇپ كەتتى. ئۇنى ئويلىغانسېرى ئەندىشىسى كۈچەيەتتى. كۈندۈزلىرى ئاز كەلگەندەك كېچىلىرىمۇ بىر چاغلارغىچە قىزنى ئويلاپ كىرپىك قاقمايتتى، پىلان تۈزەتتى. ئۇ ھەر كۈنى ھارۋىسىنى ئىتتىرىپ مەسچىت ئەتراپىدىكى كوچىلارنى ئايلىناتتى. كۆزلىرى شۇ مەسچىت يېنىدىكى بىر تۈپ ئەرمىدۇن دەرىخىگە، ئىككى قاناتلىق قارا دەرۋازىغا تىنىمسىز تىكىلەتتى.

ئۇنىڭ كۆزىگە بۇ كوچىلار، ئۆيلەر، دەرەخلەر، ئىشكىلەرنىڭ ھەممىسى ئىنسىق كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالغانىدى. شۇڭا بۇ نەرسىلەرگە تويماستىن قارايتتى، كۆزلىرى تالغىچە قارايتتى...

دەرۋەقە، ئۇنىڭ ئەجرى بىكار كەتمىدى، ئۇنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن قارا كۆزلىرى ئىزدىگەن خۇمار كۆزلەر بىلەن ئۇچرىشالىغان ۋاقىتلارمۇ بولدى، لېكىن بۇ ئۇچرىشىشلار ئۇزۇنغا سوزۇلمايتتى. قىز ئەمەتجاننىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلمۇالماچقىمۇ ئۇچراشقان چاغلاردا ئۇنىڭغا يىللىق تەبەسسۇم بىلەن لاپ قىلىپ قاراپ قويياتقىنۇ، يەنە نېمە ئۈچۈندۇ يەرگە قارىۋالاتتى، ئىلگىرىكىدەك ئۇنىڭ ئالدىغا كەلمەيتتى. ئەمەتجان ھارۇنىسنى ئىتتىرىپ ئۇنىڭ ئالدىغا يېقىنلاشسا، ئۇ نېمىدىندۇ چۆچۈگەندەك ھولۇققان ھالدا ھويلىسىغا كىرىپ كېتەتتى. توۋا، بۇ خۇددى تېپىشماققا ئوخشاش ئىش بولدىغۇ! ئۇنىڭ تەبەسسۇم قىلىپ قويۇپ يەنە قېچىپ كەتكىنى قانداق ئىش؟

ئەمەتجان ئاخىرى بۇ سوئالغا جاۋاب تاپتى: "راست، ئۇ دېگەن ئىمامنىڭ قىزى، شەرمى ھايالىق، ئاتىسىنىڭ ھالال، ھارام، نامەھرەم، كۆپۈرلۈق، ئىنساپ دېگەن سۆزلىرىنى ماڭا قارىغاندا بەكرەك چۈشەنسە كېرەك، ھەي، مېنىڭ دىلىم قارا ئوخشايدۇ، مەن خاتا قېپتىمەن، قىزنىڭ ماڭا بولغان كۆڭلىنى چۈشىنىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا سايىدەك ئەگىشۋالغىنىم نېمىسى؟ بۇ نامەھرەملىك ئەمەسمۇ. ئەڭ ياخشىسى، ئاتىسىنىڭ ئالدىغا ئەلچى كىرگۈزەي..." ئەمەتجان شۇلارنى ئويلىدى.

ھەي... ئۇنىڭ بۇ يۈرتتا ئاتا ـ ئانىسى بولغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى ـ ھە! بۇ يەردە ئۇنىڭ دەردىگە دەرمان بولغۇدەك

ئادەمى بولمسا، ئەمدى بۇ ئىشقا كىم ھە-پە دېيىشپ بېرەر؟...

4

ئايدىن ئايرىيالمايمەن،
ئاي يۇزۈڭنى كۆرگەندە.
ئەيمىنىپ قارالمايمەن،
قوشۇماڭ تۇرۇلگەندە....

— ۋاي-ۋۇي، ئەمەتجان، بۇگۈن ئەجەب تىلىڭ چىقىپ قاپتۇغۇ! سەن ئايدىن ئايرىيالمىغان قايسى ئاي يۇزلۈككىنا ئۇ؟

ئەمەتجان سۆيىدا ئوڭدا يېتىپ، ئاھاڭىنى دېگەندەك كەلتۇرەلمىسمۇ بولۇشىغا غىڭشىپ ناخشا ئېيتىۋاتقاندا، قوشنىسى مەريەمخان كىرىپ ئۇنى خىجىل قىلىۋەتتى.

ياش-قۇرامى قىرىقلاردىن ئاشقان، سېمىزلىكىدىن ئېغىناقلاپ ماڭىدىغان، خۇش چاقچاق بۇ ئايال مۇشۇ قورۇنىڭ ئىگىسى ئىدى. ئۇ، بالا-چاقىسىز تۇل ئايال بولغانلىقى ئۈچۈن، بىكار بولۇپ قالغان ۋاقتلىردا ئىچ پۇشۇقنى چىقىرىش ئۈچۈن قوشنىلىرىنىڭكىگە كىرىپ بىردەم-يېرىم دەم مۇڭدىشىپ ئولتۇراتتى. لېكىن ئۇ، ئەمەتجاننى تەپسە تەۋرىمەس، جىمغۇر يىگىت دەپ ئويلىغاچقا، ئۇنىڭ ئۆيىگە ئانچە كىرىپ كەتمەيتتى. ئۇ ئادەتتە نامازنى ئىبادەتتىن باشقا ئەزەلدىن ھېچقانداق سادا ئاڭلانمايدىغان بۇ ئۆيدىن بۇگۈن بىردىنلا ناخشا ئاۋازىنى ئاڭلاپ قېلىپ، بىر يېڭىلىقنى ھېس قىلغان ھالدا كىرىپ كەلگەنىدى.

ئەمەتجان خىجىللىقىدىن ئۆپكىدەك قىزارغىنىچە ئورنىدىن

تۇرۇپ، ئۆينىڭ بۇلۇڭىدىكى توپا بېسىپ كەتكەن ئورۇندۇقىنى تارتىپ ئەكىلىپ، لاتا بىلەن سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن، مەريەمخانىنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن گېزىت قويۇلغان ئورۇندۇققا ئىككى ساپاق ئۇزۇمنى قويۇپ، مەريەمخانىنىڭ ئالدىغا ئەكەلدى. ئۆزى بولسا سۇپىنىڭ قىرىدا ئولتۇردى.

ــ ئۇكام ئەمەتجان، ئاسمانىدىكى ئايىنى، قول يەتمەس يارنى خيال قىلماي ئۆينى تۈزىگىن، ــ دېدى مەريەمخان ئۇزۇمدىن بىر تال ئۇزۇپ يېگەندىن كېيىن، سۈپىدىكى چاڭ ـ توزان بېسىپ كەتكەن يوتقان ـ كۆرپىلەرگە قاراپ قويۇپ، ــ بولمىسا بۇنداق ئۆيگە ئاي، يار دېگەنلىرىڭ تۈگۈل مۆشۈكمۇ كىرمەيدۇ.

"خۇدا دېگەن بەندىسگە، ئەكىلىپ بېرەر مەھەللىسگە" دېگەندەك ئەمەتجان ئەلچىلىكە ئادەم تاپالماي تەمتىرەپ، غېرىبسىنىپ يۇرگەندە، مەريەمخانىنىڭ ئۆزلۈكىدىنلا كىرىپ قېلىشى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ياغدەك ياقتى. ئۇ، مەريەمخانىنى بۇرۇنراق خيالغا كەلتۈرمەي، دىلىنى ئازابلاپ يۇرگەن ئەقىلگە لەنەت ئوقۇدى ۋە ئاخىر گەپنى ئۇياقتىن ـ بۇياققا چۆرگىلىتىپ يۇرۇپ ئۆزىنى يېقىندىن بۇيان قينىۋاتقان ئۇيـ ـ خيالىلىرىنى دۈدۈقلاپ يۇرۇپ ئېيتىپ بەردى.

ــ ئەمەتجان، مېنىڭ قارا كۆز ئۇكام، تۇنۇگۈن كۈن كۆرگەندەك جۆيلۇۋاتمىغاندۇرسەن، ھە؟

ــ ياق، ئاچا، مەن راستىنلا...

ــ ھە، مۇنداق دېگىنە، ــ مەريەمخانىنىڭ كۆزلىرى ئويناپ كەتتى، ــ مەن سېنى تېخى پۇشۇلداپلا يۈرىدىغان مەسچىت بەندىسىمكىن دەپ ئويلاپتىمەن. سەندىمۇ كۆيۈك ئوتى دېگەن

نەرسە بار ئىكەن. هە، مانا ياشلىقىڭ تۇتۇپتۇ، خوجام.

— جېنىم ئاچا، ئادەمنى خجىل قىلمىسلا...

— ماقۇل، خوجام، ئەمسە كۆيدۈم — پىشتىم دېگەن ئۇ مەھبۇ- بەگنىڭ ئىسمىنى بىر دەپ باقامسەن؟

— مەن... مەن بۇ... ئىسمىنى بىلمەيمەن.

— بەللى، بەللى، كۆيۈپسەنغۇ، پىشىپسەنغۇ تېخى ئىسمىنمۇ بىلمەيسەن، مەن دېمىدىمۇ، ھەقىقىي ئاشقىلىق دېگەن مۇشۇ — دە!

— جېنىم ئاچا...

— "مال ئالساڭ كۆرۈپ ئال، قىز ئالساڭ بىلىپ" دېگەن گەپ بار، ئىسمىنىمۇ بىلمىگىنىڭدىن قارىغاندا، سەن ئۇ قىزنىڭ قانداقلىقىنى ئۇقمايدىغان ئوخشايسەن، شۇنداقمۇ قارا كۆز ئۇكام؟

— بىلمەن ئاچا، بىلىمەن، ئۇ چىرايلىق، ئەخلاقلىق، دىنغا كامىل، ئوبدان قىز، ياخشى قىز...

— بولدى، بولدى، شۇنداقمۇ دەيلى، لېكىن ئۇ قىز سېنى بىلەمدۇ؟

— بىلىدۇ ئاچا، ئۇ مېنى بىلىدۇ، ئىسمىنمۇ بىلىدۇ، تېخى.

— سەن بىلمەيسەن، ئۇ بىلىدۇ، شۇنداقمۇ؟ ھە بۇمۇ قىزىق گەپ، يەنچۇ؟

— يەنە... يەنە مەنمۇ ئۇلارنى بىلمەن.

— قانچىلىك بىلىسەن؟

— ئۇ قىزنىڭ دادىسىنىڭ ئىسمى مۆمىن قارىي، دۆڭ مەھەللە مەسچىتىنىڭ ئىمامى، ئۇلارنىڭ ئۆيى شۇ مەسچىتنىڭ يېنىدىكى قارا دەرۋازىلىق قورۇ.

— ھەي، قارا كۆز ئۇكام، گېپىڭنىغۇ چۈشەندىم، كۆڭلۈڭنىمۇ

چۈشەندىم، لېكىن ئاتامۇ - ئانامۇ كۆرۈپ باقمىغان بۇ قارىي ئىمامنىڭكىگە قانداقمۇ ئەلچى بولۇپ كىرەرمىز؟

— جېنىم ئاچا، خۇش بولۇپ كېتەي، سىلىگە ساۋاب بولسۇن، خۇدايىم ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن قىلسۇن...

— بولدى، بولدى، مانا قىز بالىدەك ئەركىلىگىلى تۇردىغۇ بۇ. مەن باراي، ئەلچى بولاي، ئۆزلىرىگە خوتۇن ئېلىپ بېرەي ئاپئاق خوجام، بولامدۇ، قانداق دېدىم، قارا كۆز ئۇكام؟

ئەمەتجان پىسكىدە كۈلۈۋەتتى، خۇشاللىقىدا شەپكىسىنى ئاسمانغا ئاتقۇدەك بولدى. مەريەمخاننىڭ ئېغىزى بىرئاز ئىتتىكرەك بولسىمۇ، لېكىن كۆڭلى تولىمۇ تۆز ۋە ساپدىل ئايال ئىكەنلىكىنى ئەمەتجان بۇگۈن چۈشەندى. مەريەمخان كەچ بولۇپ كەتكەنلىكىمۇ قارىماي قوشنا ئۆيدىكى ئايال بىلەن مەسلىھەتلىشىش ئۈچۈن ماڭدى.

5

مەن ئايلىڭ بولاي دەيمەن،
قەنت يارلىڭ بولاي دەيمەن.
خۇدايىم نېسىپ قىلسا،
قاشىڭغا باراي دەيمەن...

سارىگۈل كارىۋات ئۈستىگە تاشلانغان ماۋۇق ياستۇقلار ئارىسىغا چۈككىنىچە ناخشا ئېيتىۋاتاتتى، ئۇنىڭ كۆزىدىن چىققان ئىكىكى تامچە ياش مەڭزىنى بويلاپ سىيرىلىدى، ياستۇقنى ھۆللىدى. ئۇ نېمىشقا يىغلايدىغاندۇ؟

ئۇ، يېمەك ـ ئىچمەك، كىيىم ـ كېچەكتىن غېمى بولمىغان "توققۇزى تەل ئۆي"دە ياشاۋاتقان بولسىمۇ، ئۇنىڭ بۇ تۇرمۇشىدا يەنە قانداقتۇر مۇھىم بىرنەرسە كەمدەك قىلاتتى. بۇ كەملىكنى بۇ بايلىق تولدۇرۇپ بېرەلمەيتتى. دېمىسىمۇ، ئادەم دېگەنگە يېيىش، ئىچىش، كىيىش دېگەنلا كۆپايە قىلامتى؟ 17 ياشلىق سارىگۈل ئەمەتجان بىلەگەنىدەك مۆمىن قارىيىنىڭ قىزى ئەمەس، بەلكى بۇ ئايئاق ساقال ئىمامنىڭ خوتۇنى ئىدى!

سارىگۈلنىڭ ئىمامغا خوتۇنلۇققا تۇتۇپ بېرىلگىنىگە ئۈچ ئايدىن ئاشتى. ئۇنىڭ قۇشقاچنىڭكىدەك كىچىك تېنى دىۋىنىڭكىدەك بىر تەن ئاستىدا مۇجۇلاتتى. خار بولاتتى، ئايدەك گۈزەل چىرايىغا، يۇمران مەڭزىگە سۈيۈرگىدەك يىرىك ساقاللار سانچىلاتتى. نېمە ئامال؟ ئۇ ئاستا ـ ئاستا بۇنىڭغىمۇ كۆنۈپ قېلىشقا باشلىدى، كۆنمەيمۇ ئىلاج يوق ئىدى. ئۇ ھازىر ھېسسىياتلىق بىر ئادەم ئەمەس، بەلكى شوپۇرنىڭ ئىختىيارىدىكى بىر ماشىنغا ئايلىنىپ قالغانىدى. مۆمىن قارىيىنىڭمۇ تەلەپ قىلىدىغىنى مانا مۇشۇ ئىدى. ئۇ ھەممە ئادەمنىڭ مۇشۇنداق بولۇشىنى خالايتتى.

مۆمىن قارىي ئۆزى بىلەن بىرگە قىرىق يىل ئۆي تۇتقان ئايالىنىڭ ئۆزىگە بەخت ئېلىپ كېلەلمەيۋاتقانلىقىنى سەزدى، ئايالىنىڭ چىشلىرى چۈشۈپ، قوۋۇزلىرى ئىچىگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى، بەللىرى مۈكچىيىپ، گۆشلىرى سالپىيىپ قالغانلىقىنى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ياشلىقىدىكى گۈزەل سىياقىدىن ئەسەرمۇ قالمىغانلىقىنى كۆردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىدە "بەخت تېپىش" پىلانى پەيدا بولۇشقا باشلىدى. ئۇ شەھەرنىڭ كوچىلىرىدا ناياقلاپ يۈرگەن چىرايلىق گۈلدەك قىزلارنى كۆرگىنىدە، ئىچىدىدا "يولدىن

چىققانلار"، "ئىمانسىزلار..." دەپ تىللىسىمۇ، يۇرىكى پۈتلىداپ، ۋۇجۇدىنى تاتلىق بىر سېزىم لەرزىگە سالاتتى. مۆمىن قارىي خېلى "ئىشىنىڭ ئېپىنى بىلىدىغان" ئادەم ئىدى. ئۇ قىرىق يىللىق ھەمراھى — ھومايىنى تالاق قىلىپ ئۆيىدىن قوغلاپ چىقاردى. ئاردىدىن بىر يىلنى ئۆتكۈزۈۋەتتى، بۇ ئىشلار كىشىلەرنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن ۋاقىتلارنىڭ بىرىدە ئۇ ئاتا-ئانىسىنىڭ يۇرتىغا كەلدى. ئۇنىڭ ئاپئاق بومبا ساقىلى ۋە "ئىلىمدىكى كامالىتى" ئۇنىڭ ئىشىنى تولىمۇ ئوڭ قىلدى. ئۇ كېلىپ ئۈزۈن ئۆتمەيلا بۇ يېزىنىڭ ئەڭ ھۆرمەتلىك ئەزىز مېھمىنىغا ئايلانىدى. بۇ يېزىدىكى دېھقان، ھۈنەرۋەنلەردىن تارتىپ مەسچىتلەرنىڭ ئىمامىلىرىغىچە چوڭ شەھەردىن كەلگەن بۇ چوڭ ئىمامىغا سورۇنىنىڭ تۆرىدىن ئورۇن بېرىشتى. مۆمىن قارىينىڭ مەككە، باغدات، تېھران... ھەققىدىكى يېڭى خەۋەرلەر، شەرىئەت، تەرىقەت ھەققىدە سۆزلىگەن تۇرکچە، ئەرەبچە سۆزلىرى دۇنيادىن خەۋەرسىز بىر ئۆمۈر ھايات كەچۈرگەن بۇ كىشىلەرنى تولىمۇ ھەيران قالدۇردى. ئۇنىڭ داڭقى بىرنەچچە كۈن ئىچىدە پۈتۈن كەنتكە پۇر كەتتى، يېزا داۋالغۇپ كەتتى، ئۇ چۈشكەن ئۆيگە كىشىلەر سەلدەك ئېقىشقا باشلىدى. نۇرغۇن ياشلار، قېرى-چۆرىلەر ئۇنىڭغا قول بەردى، مانا مۇشۇ قول بەرگەنلەر ئىچىدە سارىگۈلنىڭ ئاتىسىمۇ بار ئىدى.

ئۇزاق ئۆتمەي مۆمىن قارىينىڭ خۇدالىق يولىدىكى بۇ سەپىرىنىڭ مەقسىتى بۇ يېزىدىكى مەسچىتنىڭ ئەڭ ھۆرمەتلىك ئىمامى ئارقىلىق سارىگۈلنىڭ دادىسىغا يەتكۈزۈلدى. ئۇنىڭ بۇ مەقسىتى سارىگۈلنىڭ دادىسىغا تېپىلماس ئامەت، ئادەتتىكى بەندە ئېرىشەلمەيدىغان پۈرسەت، خۇدانىڭ نەزىرى چۈشكەنلىك دەپ

چۈشەندۈرۈلدى. شۇنىڭ بىلەن سارىگۈلنىڭ دادىسىمۇ بۇ ئىشقا نىسبەتەن تىلىنى چاينىپ تۇرماستىنلا ماقۇل كەلدى. تولىمۇ ئاق كۆڭۈل، ھەددىدىن ئارتۇق سادىدىلىق بىلەن جەبىر - جاپاغا قول بولغان ئاتا، قىزىم دىيانەتلىك چوڭ بولسۇن، ئۇ دۇنيادا جەننەتنى، بۇ دۇنيادا شەھەرنى كۆرسۇن، دېگەن نىيەت بىلەن قىزىنى بۇ ئاق ساقال ئىمامغا دۇئا قىلدۇردى. نىكاھنى ئۇز ئۆيىدىلا ئوقۇتتى...

شۇنداق قىلىپ 17 ياشلىق گۈزەل قىز سارىگۈل 60 ياشلىق مۆمىن ئارىنىڭ نىكاھلىق، قانۇنلۇق خوتۇنى بولۇپ قالدى، مۆمىن قارى ئارزۇسىغا يەتتى، نەپسى قانىدى. مەسچىتتە بولىشا ئىنسابى، ياشلارنىڭ بۇزۇلغانلىقى ھەققىدە ۋەز ئېيتىپ يۈرۈۋەردى.

ئاچچىق كۆز يېشى، ئوگىمەس ئازاب! سارىگۈلنىڭ كۆزىدىن تارىلاپ ياش تۆكۈلەتتى. ئۇ، كۆز يېشىنى زادىلا توختىتالمىدى. ئۆز دەردىگە ناخشا ئارقىلىق دەۋا تاپماقچى بولغانىدەك، يىغلاپ تۇرۇپ ناخشا ئېيتاتتى، ناخشا ئېيتىپ تۇرۇپ يىغلايتتى.

كۈندە كۆرمىدىم يارنى،
كۈندە كۆرەرمەن دەپ.
ئۈمىد ئۈزمىدىم ياردىن،
ئۆلمىسەم سۆيەر مەن دەپ...

— ھاي - ھاي! بۇ نېمە قىلىق؟ ئەستاغپۇرۇللا، — مەسچىتتە خۇيىتەن نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ قايتىپ كەلگەن مۆمىن قارى ناخشا ئاۋازىنى ئاڭلاپ چېچىلغان ھالدا ئۆيگە كىرىپ كەلدى، — "يارنى كۆرەرمەن، ئۆلمىسەم سۆيەرمەن"، يا ھەزرەت، نېمىدېگەن گەپ بۇ؟ كۈيۈرلۈق، كۈيۈرلۈق!

سارىگۈل ئوندىمىدى.

مۆمن قاري ئۇنىڭ كۆزىگە مختەك قادىلىپ تۇرۇپ دېدى:

ــ بىلىپ قوي: مەن ئىمام، سەن ئىمامىنىڭ ھالال خوتۇنى. ئاغزىڭ دوزاخ ئوتىدا كۆيۈشتىن قورقماي بۇنداق كۆپۈرلۈق قىلساڭ، ئەل ـ جامائەت ئالدىدا قانداق يۈزۈمنى كۆتۈرىمەن؟ قانداق دېگەن گەپ بۇ؟!...

مۆمن قاري بىرھازاغىچە كوتۈلدىغاندىن كېيىن سەللىسى بىلەن تونىنى يېشىپ قوزۇقىغا ئىلىپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئېگىز ئىشكاپنىڭ ئۈستىدىكى قۇرئانىنى ئېلىپ لېۋىنى تەگكۈزۈپ قويغاندىن كېيىن، سارىگۈلنى چاقىردى:

ــ ھەي، سارىخان، مەن ھازىر قۇرئان ئوقۇيمەن، كەل يېنىمغا، زېھنىڭنى يېغىپ ئوبدان ئاڭلا!

سارىگۈل خۇددى تىلسىز كىشىدەك، ئاق ياكى كۆك دەپ جاۋاب قايتۇرمىدى. ئۇ بىر "ئۇھ" تارتىۋەتكەندىن كېيىن، مۆمن قارىنىڭ يېنىغا كېلىپ يۈكۈنۈپ ئولتۇردى.

6

جامائەت بامدات نامىزىدىن ئەمدىلا قايتىقان مەزگىلدە مۆمن قارىنىڭ ئىشكى ئالدىدا ئىككى ناتونۇش ئايال پەيدا بولۇپ قالدى. مۆمىن قارىنىڭ غەشىلىكى كېلىپ بۇ مەزلۇملارنى دېرىزىدىن ئوغرىلىقچە كۆزەتتى. ئەمما ئايالالارنىڭ قوللىرىدىكى داستخانىنى كۆرگەن مۆمن قاري ئۇلارنىڭ ئۆزىگە سوۋغا ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلىپ يېنىك تىندى. ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشىك ئالدىغا چىقتى ـ دە، مېھمانلارنى ئۆيگە باشلىدى.

ئۆز ئاپىسىدەك يىللىق چىراي ئىككى ئايالىنى كۆرگەن سارىگۈل ئولارنى خۇش تەبەسسۇم ۋە ئىسسىق چىراي بىلەن قارشى ئېلىپ، ئوتقاشتەك گىلەم سېلىنغان سۈپا ئۈستىگە يەنە ئىككى كۆرپە تاشلاپ، ئولارنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى، داستىخان سېلىپ چاي تارتتى.

ــ ئىككى ئاجىزەمنىك كۆڭلىگە ئاللا قانداق نىيەتنى پۈكتۈرۈپ، مۇبارەك قەدەمىلىرىنى بۇ يەرگە يەتكۈزدىكىن؟ ــ سورىدى مۆمىن قارىي مېھمانلار چايغا ئېغىز تەگگەندىن كېيىن ئەدەب بىلەن.

ــ بىر ئىزادە بىلەن ئالدىلىرىغا كېلىپ قالدۇق، ــ دېدى ئايالىلاردىن بىرى گەپنىك قائىدە ــ يوسۇنلۇق بولۇشىغا دىققەت قىلىپ، ــ تونۇشمىساقمۇ ئالا ئىگەم مۇھتەم ئىشلار تۈپەيلىدىن ئۆزلىرى بىلەن تونۇشۇشقا يول بەردى.

ــ ئالانىك ھەممە بەندىلىرى ئىمانى بىلەن بىر ــ بىرىگە تونۇشتۇر، سىغىللىرىم، قانداق گەپلىرىگىلار بولسا تارتىنماي دەۋېرىگىلار.

ئىككى ئايال بىر ــ بىرى بىلەن كۆز ئۇچراشتۇرۇۋالدى.

ــ بۇ قىزىم بەكمۇ پاكىز چوڭ بوپتۇ، ــ دەپ گەپنى باشلىدى سېمىز ئايال بۇلۇڭدا ئولتۇرغان سارىگۈلنى قېشى بىلەن ئىما قىلىپ، ــ مۇشۇنداق چىرايلىق، كىلىشكەن، دىيانەتلىك قىزنى چوڭ قىلغان ئۆزلىرىدەك ئاتىغمۇ خۇدايىم ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلغاي.

سارىگۈل لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ مۆمىن قارىينىك ساقاللىرى تىترەشكە باشلىدى. يۈزلىرى تاتىرىپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. ئۇ باشتا بۇ ئايالالارنى ئۆيلىرىنىك خاتىرجەملىكى ياكى ئەرلىرىنىك ئۆزلىرىنى

ياخشى كۆرۈشى ئۈچۈن ئۆزىگە تۇمار پۈتتۈرگىلى كەلگەنلەردۇ، دەپ ئويلىغاندى. ئەمما بۇ ئايالىلار ئۇنىڭ ھەدىقىنى كەلتۈرۈپ ئايالنى "قىزلىرى"، ھەتتا تېخى "قىز دېگەن تالانىڭ ئادىمى، پوكۈن، پۇستان" دېگىلى تۇردى. بۇلار چوقۇم ئالجىپ قالغان ئايالار بولسا كېرەك.

سېمىز ئايال ئىمامنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشىنى سەزمەي گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

— يىگىت چوڭ بولسا ئۆيلىنىدۇ، قىز چوڭ بولسا ياتلىق بولىدۇ، بۇ قىزلىرىمۇ ئوبدان چوڭ بوپتۇ، بىزنىڭ ئەھۋالىمىز ئىمانى كامىل، سودىغا پىششىق ئوبدان بالا بولدى. ئەلچىگە ئۆلۈم يوق دەپتىكەن، شۇڭا كېلىۋىدۇق قارىم، بۇلارنىڭ بېشىنى قوشۇپ...

مۆمىن قارىي چوغقا دەسسىۋالغان توخۇدەك تېپىرلاپ كەتتى. سارىگۈل ئۇنىڭ قىزى ئەمەس، ئايالى ئىكەنلىكىنى بۇ ئايالىلارغا قانداق چۈشەندۈرسۇن؟ ھەي نومۇس، ھەي پېشكەللىك!

ئىككى ئايالمۇ بىر - بىرىگە قاراشقىنىچە تېڭىرقاپ تۇرۇپ قېلىشتى. مەريەمخان بۇ كەيپىياتنى بېسىش ئۈچۈن:

— كۆڭۈللىرىگە كەلمىسۇن، قارىم، ئەھۋالىمۇ يامان بالا ئەمەس، باللارمۇ بىر - بىرىنگە ئانچە - مۇنچە ئېچ - پەش تارتىشىپ قاپتىكەن، ئۇلار ئۆزلىرى خالىشىدۇ، شۇڭا...، — دېدى.

— ئېغىزىڭنى يۇم! — مۆمىن قارىي ئەسەبىيلىك بىلەن ۋارقىرىدى. مەريەمخانىنىڭ گەپلىرى ئۇنىڭ ئېچىشقان يېرىگە تۇز سەپكەن، سەۋر قاچىسىنى تولدۇرغانىدى. ئۇ بىردەم غال - غال تىترەپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، شۇنداق قاتتىق ۋارقىرىدىكى، ئىشىك ئالدىدا دالاۋاتقان توخۇلارمۇ قورققىنىدىن قاقاقلىشىپ

قاچـتى، ــ ئى، ئمانـدىن چـىققان بەتبەخ مەزلۇمـلار! مۇسۇلـمان ئەھلىدە نەدىمۇ بىراۋنىڭ ھالال خوتۇنـىغا ئەلچىلـككە كەلگەن بار ئىكەن؟ بۇ، مېنىڭ نىكاھـلىق، قانۇنـلۇق خوتۇنۇم! بىلىشتىڭمۇ؟! يوقىلىش كۆزۈمدىن!

ئەلـچى بولۇپ كەلـگەن ئىككى ئايال بۇ گەپـنى ئاڭلاش بىلەن تەڭ بىر ــ بىرىـگە قاراشقىنـىچە بۇتتەك قېتـىپ قېلىشتى. ئۇلار ئۆز قۇلـىغا ئىشەنمىدى، لېـكىن ئـمامـنىڭ رەھمـسىز كۆزلـىرىـدىن چېـچىـلىپ تۇرغان غەزەپ ئوتـلىرىنى كۆرگـىنـىدە، بۇنىڭ راست ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشتى...

ئەلچىلەر ھودۇقۇشـتىن نېـمە دېيىشلىرىنى بىلـمەي، ئمامـنىڭ قورۇسىدىن ئاران چىقىۋېلىشتى. ئۇلار قارا دەرۋازىـنىڭ بوسۇغىسـىدىن ئاتلاپ ئۆتۈشى بىلەن تەڭلا، ئۆي ئىچىدىن قىيا ــ چىيا ئاۋازلار ئاڭلاندى. بۇ ئاۋازلار ئارقىدىنلا ئېچىنىشلىق يىغىغا ئايلاندى...

ــ نېـمە، خوتۇنى؟! ــ ئەمەتـجان شۇنـداق دېگـىنىچە ئالقىنى بىلەن پېـشانـىسىگە بىرنى ئۇردى ــ دە، كاللـىسـىنى پۇتـۇن كۈچى بىلەن قاماللـىغـىنـىچە ئۆيـىنىڭ ئوتـتۇرىـسىدىلا زوۋۇلـىيىپ ئولـتۇرۇپ قالدى. ئۇ بۇ ئىشقا يا كۆلۈشـىنى، يا يىغلاشنى بىلـمەيتتى. ياق، ئۇ كۆلۈشـىنى بىلىدىـكەن، ئۇ كۆلۈپ تاشلـىدى، كۆلگەنىدىمۇ ياكى كۆلكىگە، ياكى يىغىغا ئوخـشىمايدىـغان بىر خىل دەھـشەتلىك ئاۋاز بىلەن كۆلدى...

ئاردىدىن بىر كۈن ئۆتكەندە ئەمەتجان تاڭ يورۇماستىنلا غىپپىدە ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى.

شۇ كۈنـدىن باشـلاپ ئەمەنـجانـنى قوشـنـىلىرىـمۇ، مەسـچىت جامائىتىمۇ ھېچنەدە كۆزگە چىلىقتۇرالمىدى...

7

مۆمن قارىي بۇگۈنمۇ ھەر ۋاقىتلىق نامازدىن بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە مەسچىتتىكى جامائەتكە ئىنساپ، ياشلارنىڭ بۇزۇلغانلىقى ھەققىدە ۋەز ئېيتىشقا باشلىدى. مۆمن قارىينىڭ تەبرىچە، بۇ زاماندىكى ياشلارنىڭ بىرسىمۇ پاك ئەمەس، ئۇلار بۇزۇلغان، دىندىن ئازغان، ئىنساپىنى، خۇدانى ئۇنتۇغانىدى. ئۇلارنىڭ ئىنسانپسز قىلمىشلىرى تۆپەيلىدىن ئاخىر زامان مۇددەتتىن ئىلگىرى يېتىپ كېلىشى، دۇنيا گۇمران بولۇشى، پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇستىگە بالايىئاپەت يېغىشى مۇمكىن ئىدى.

شۇ ئەستادا تۇيۇقسىزلا ئارقا رەتتىكى جامائەتنىڭ سەپى ئىچىدىن بىر ياش يىگىت ئىمامنىڭ گېپىگە لوقما سالدى:

— توۋا، ساقال بولسلا ئىنساپ بولىدىغان ئوخشىمامدۇ؟

جامائەت بىردىنلا باشلىرىنى ئارقىغا بۇرىشىپ، خۇددى غەلىتە بىر ئىشقا يولۇققۇشقاندەك كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىپ ھېلىقى يىگىتكە تىكىلىشتى.

مەسچىت ئىچى پاتىپاراق بولۇپ كەتتى. مۆمن قارىي جاماەئەتكە تىكىلىپ: "دېگىنىم راستمىكەن، بۇ ياشلارنىڭ بۇزۇلغانلىقىنى كۆردۈڭلارمۇ؟" دېگەندەك قىياپەتتە ئولتۇراتتى، لېكىن كىشىلەر ئۇنىڭغا ئانچە پەرۋا قىلىپمۇ كەتمىدى، ئەكسىچە، ياشلاردىن بىرى ھېيىقماستىنلا ئىمامغا پوت ئېتىشقا پېتىنىدى:

— ئىمام ئاخۇنۇم جاۋاب بېرىپ باقسا: نەۋرىسىدەك قىزنى حوتۇنلۇققا ئېلىشمۇ ئىنساپنىڭ جۇملىسىگە كىرەمدىكىن؟

تەرتىپ بۇزۇلدى، غۇلغۇلا كۆچەيدى.

ئىمامنىڭ چىرايى تاتىرىپ، پۈت ـ قولىغا تىترەك ئولاشتى. شۇ ئەسنادا 40 ياشلار چامىسىدىكى، چىرايى ئاپتاپتا كۆيۈپ قاپىداپ كەتكەن، شاپاق دوپپا، مەللە رەڭ خەسىدىن يەكتەك كىيگەن بەستلىك بىر كىشى ئورنىدىن تۇردى.

ـــ ئەزىز جامائەت، دىنىي ئىسلامغا يات بولغان سۆزلەرنى قىلىشمايلى. مۆمىن قارىيدەك ئىمانى كامىل ئادەم ئاز تېپىلىدۇ، يولدىن ئازمايلى، مۇسۇلمانلار...

بۇ ئادەمنىڭ ئىمام ئۈچۈن جان پىدا قىلىپ مەيدانغا چىقىشى ھەممە ئادەمنى ھەيران قالدۇردى. كىشىلەر ۋاراڭ ـ چۇرۇڭنى توختىتىپ، كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىشىپ، بۇ ناتونۇش ئادەمگە تىكىلىدى. بۇ مەسچىتنىڭ نامازخانلىرى بۇ ناتونۇش ئادەمنى بۇنىڭدىن ئىلگىرى ھېچقاچان، ھېچ يەردە كۆرۈپ باقمىغانىدى.

ـــ ئاق كۆڭۈل مۇسۇلمانلار، سىلەر ئەھۋالىنى ئۇقماي، مۆمىن قارىنىي قارىلاپ ئىماندىن ئاجراپ كەتمەڭلەر، مەن مۆمىن قارىنىي ئۆزۈم خالاپ كۆيۈمۈغۇل قىلىۋالغان، لېكىن مېنىڭ قىزىم شەرىئەت يولىدىن چىقتى، ئۆزىنىڭ ھالال جۈپتىنى تاشلاپ، دىندىن ئازغان، خۇدانى ئۇنتۇغان بىر تۈزكور باققال بىلەن قېچىپ كەتتى. مانا بۇ، ياشلارنىڭ بۇزۇلغانلىقىنىڭ، يولدىن ئازغانلىقىنىڭ پاكىتى بولماي نېمە؟

مۆمىن قارىنىڭ قېينىناتىسى ئۆز جايىدا ئولتۇرۇشى بىلەن تەڭلا يەنە گۈدۈڭ ـ گۈدۈڭ ئاۋازلار ئاڭلىنىپ قالدى:

ـــ توۋا، ئەجەب تاش يۈرەك ئادەمكەن بۇ، قىزىنى قاراپ تۇرۇپ ئۆز قولى بىلەن ئوتقا ئىتتىرىپتۇ ئەمەسمۇ!...

سارىگۈلنىڭ دادىسى ئورنىدىن تۇرماستىنلا ۋارقىرىدى:

ــ مەن ئاتا تۇرۇپ دىنىي ئىسلامنى پەرزەنتتىن يۇقىرى كۆرۈپ سۆزلەۋاتسام، سىلەر يەنە نېمە دېمەكچىدىڭلار؟

. مەسچىت ئىچىدىكى غەلۋە ـ غەۋغالار خۇددى قاينىۋاتقان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەك جىمىدە بېسىقتى. ئىمامغا پۈت ئېتىشقا پېتىنغان كىشىلەرنىڭ ئاغزى تۇۋاقلاندى. راست ئەمەسمۇ، باشقىلار ـ نىڭ بۇ ئىشقا ئارىلىشىپ ھۆتۈت ـ پۆتۈت دېيىشكە نېمە ھەققى بار!...

يېڭى قوشنا

ئوچۇق دېرىزە

شەھەرنىڭ غەربىدىكى خىلۋەت كوچىدا باست سەيپۇڭنىڭ ئاتا-ئانىسىدىن قالغان ھويلا-ئارامى، پاكارغىنا دەرۋازىسىنىڭ يېنىدا دېرىزىسى كوچىغا ئېچىلىدىغان كىچىككىنە سەيپۇڭچىلىق دۇكىنى بار. دۇكاننىڭ دېرىزىسى كۇن بويى ئوچۇق تۇرىدۇ. دېرىزىدىن كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى كوچىغا ئاڭلىنىدۇ. قۇياش غەربكە قىيسايغانىدا ئۇنىڭ تالا-تالا نۇرلىرى ئەنە شۇ دېرىزىدىن دۇكانغا چۈشىدۇ، دۇكاندىكى ھەممە نەرسىنى — پىچىلغان ۋە پىچىلمىغان رەختلەرنى، تىكىلگەن ۋە يېرىم تىكىلگەن كىيىملەرنى نۇرغا كۆمىدۇ. كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ پارقىراق سىرلىرىدىن، توختىماي يۇقىرى-تۆۋەن ئويناپ تۇرغان يىگىنىنىڭ ئۇچىدىن، يېرىم ئوگدا قىلىپ قويۇلغان دەزمالنىڭ سىلىق تاپىنىدىن قايتقان نۇرلار دۇكاننىڭ تاملىرىغا كۆمۈشتەك پارقىراق شوللىلارنى چۈشۈرىدۇ.

دۇكاننىڭ دېرىزىسى كۇن بويى ئوچۇق تۇرىدۇ، باست سەيپۇڭ كوچىدىن ئۆتكەن تونۇش-بىلىشلىرى، يار-بۇرادەرلىرى، خېرىدار-ئۇلپەتلىرى بىلەن ئاشۇ دېرىزە ئارقىلىق سالاملىشىدۇ، ئەھۋاللىشىدۇ، شەھەردىكى يېڭىلىقلاردىن خەۋەر تاپىدۇ. يەنە ئاشۇ

دېرىزە ئارقىلىق بۇيرۇتمىلارنى قوبۇل قىلىپ، تىكىپ، دەزمالالانغان كىيىملەرنى ئىگىسىگە تاپشۇرىدۇ. نىمكا ئالىدۇ. يەنە ئاشۇ دېرىزە ئارقىلىق كوچىدىن ئۆتكەن چىرايلىق قىز ـ چوكانلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ لەۋلىرىنى يالاپ قويىدۇ...

مانا شۇ دېرىزە ئۇستامىنىڭ دۇنيا بىلەن، كىشىلەر بىلەن ئالاقىلىشىدىغان يولى ئىدى. يىگىرمە يىلدىن بېرى ئاشۇنداق بولۇپ كەلدى. يىگىرمە يىل ئىلگىرى، ئۇ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ چىرايلىق بىر قىز ساۋاقدىشى بىلەن چاتاق چىقىرىپ قويىدى. مەكتەپتىن ھەيدەلگەنلىك توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇۋالغان كۈنىنىڭ ئەتىسى ئۇ ئۆزىنىڭ سەيپۇكچىلىق قىلىدىغان تاغىسىنىڭ يېنىغا بارىدى ۋە ئۇ يەردە ئىككى يىل تۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن قايتىپ كېلىپ تاق قاناتلىق پاكار دەرۋازىنىڭ يېنىغا مانا شۇ دېرىزىنى ئاچتى. شۇنىڭدىن بېرى دۇكاننىڭ دېرىزىسى كۈن بويى ئوچۇق تۇرىدۇ. كەچتە، ئۇستام ئىلىكتر چىراغنى ياققاندا، ئۇنىڭ ئۇلپەتلىرى ئاشۇ دېرىزىنىڭ ئالدىغا جەم بولۇشىدۇ، ئاچچىق كۆك تاماكىنى گىزىت قەغىزىگە ئوراپ قېنىپ ـ قېنىپ شورىشىدۇ. كەلۈەتتە بۇ يەردە قىلىنىدىغان كەيپ تاماكا چېكىشلا ئەمەس، بەزىدە تۆت ـ بەش رومكىدىن قېقىشۇالىدىغان ئىشلارمۇ بولۇپ قالىدۇ ۋە بەزىدە نەشمۇ دۇكانىنىڭ ئىچى ـ سىرتىنى ئۆزىگە خاس پۇراققا تولدۇرۇپ ئۆتىدۇ.

كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئاتمىش ـ يەتمىش مو چىققۇدەك ياپيېشىل كۆكتاتلىق بار. نېمىشقىدۇ كۆكتاتچىلار بۇ يەرگە ھەر يىلى بىر خىل كۆكتات ـ يېسۇنىلەك، پەمىدۇر، قىزىلمۇچ ۋە يېشىل پۇرچاق تېرىيدۇ. ياز ۋە كۈز ئايلىرىدا ئۇستام تاڭ سەھەردە دېرىزىنى

ئاچقاندا كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ئاشۇ كۆكتاتلىقتىن كۆتۈرۈلگەن كۆكتات هىدى ئۇنىڭ دىماغلىرىنى يايرىتىپ ئۇنىدۇ.

ئۇستام دېرىزىنىڭ ئالدىدا ماشىنىسىنى شىرىلدىتىپ ئىشلەيدۇ، كۆزلىرى تېلىپ كەتكەندە، بېشىنى كۆتۈرۈپ كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى كۆكتاتلىقتا نەزەر سالىدۇ. ئۇنىڭغا كۆكتاتلىقنىڭ قىرىدىكى يالغۇز ئاپتاپپەرەسكە قونۇۋېلىپ ئۇنى زوق بىلەن چوقۇلاۋاتقان ئاق قۇشقاچنىڭ ۋىجىرلىشى ئاڭلىنىدۇ، پەسكۇر، قىزىلمۇچ ۋە يېشىل پۇرچاقنىڭ هىدى بۇرنىغا ئۇرۇلغاندەك تۇيۇلىدۇ...ئەنە شۇ بىر مىنۇت ئىچىدە ئۇنىڭ كۆزلىرى يېشىللىق تارتۇق قىلغان ئاللقانداق راهەتتىن هۇزۇر ئالىدۇ. ماشىنىنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى يەنە ياكىراشقا باشلايدۇ. كۆزلىرى تالغاندا، يەنە ئاشۇ يېشىللىققا تىكىلىدۇ...ئۇنىڭ كۆنىلىرى، ئۇنىڭ تۇرمۇشى، ئۇنىڭ تىرىكچىلىكى مانا شۇنداق ئۆتىدۇ. ئونبەش يىلدىن بېرى، ياق، ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزۇنراق ۋاقىتتىن بېرى ئەنە شۇنداق ئۆتتى، بىر خىل رىتىم، بىر خىل مۇقام داۋام قىلدى...

ئۆتكەن يىلى ئەتىيازدىن باشلاپ بۇ خىل رىتىم بىردىن بۇزۇلۇپ كەتتى. ئۇستامنىڭ دېرىزىسى ئالدىدىن ئۆتىدىغان ۋە دېرىزە ئالدىدا توختايدىغان ماشىنا ـ تراكتورلار كۆپەيىپ قالدى. ئۇلارنىڭ چاقىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ ـ توزان دېرىزە ئارقىلىق دۇكان ئىچىگە پۇرقىراپ كىرىشكە باشلىدى. ئۇستام چاڭ ـ توزانىدىن يەتكۈچە بىزار بولدى، لېكىن نېمىشقىدۇ دېرىزىنى يەنىلا ياپمىدى.

كۆپ ئۆتمەي كۆكتاتلىقنىڭ ئورنىدا كۆك خىشتىن قوپۇرۇلغان ئون ئىغىزلىق ئۆي قەد كۆتۈردى. يېڭى ئۆي چىرايلىق، هەشەمەتلىك ئىدى، ئۆيلەرنىڭ تورۇسلىرىغلا ئەمەس، هەتتا پىشايۋانـ

نىڭ تورۇسلىرىغچە قېقىلغان رەڭلىك گەج تاختاي كۆزنى قاماش-تۇراتتى. ساڭگىلاتما قۇببىلىق دېرىزىلەرگە، پىشايۋاننىڭ يۇمىلاق تۆۋرۈكلىرىگە، تۆۋرۈك ۋە دېرىزىلەردىكى ئاجايىپ گۈزەل نەقشىلەرگە، تۆۋرۈك بىلەن تورۇسنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان ئەگمە كۈنگۈرىلەرگە بېرىلگەن ئالتۇن ھەل قۇياش نۇرىدا جىلۋىلىنەتتى.

باست ئۇستا بۇنداق ھەشەمەتلىك ئۆينى نەدە كۆرگەنلىكىنى ئەسلىيەلمەيتتى. راستىنى ئېيتقاندا، زادىلا كۆرۈپ باقمىغانىدى. مۇشۇ مەھەللىلىك، يۇز ياشتىن ئاشقان بىر مويسپىت مۇشۇ مەھەللىگە سېلىنغان نىياز ھېكمىبەگنىڭ سارىيىنى ئەسلەپ "ئۇمۇ بۇنچىلىك ھەشەمەتلىك ئەمەس ئىدى" دېدى. قارىقاشتىن كەلگەن بىر يولۇچى: "ئاقسارايدىكى مەمتىلىخان غوجامنىڭ سارىيىدىنمۇ چىرايلىق ئىكەن" دەپ ئۆتۈپ كەتتى. يەنە كىمدۇ بىرى 1947 - يىلى سېرىغزغا سېلىنغان خې دىڭباڭنىڭ ئۆيىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ: "ئۇ ھېچنېمە سالالماپتىكەن" دېگەن گەپنى قىلدى. يېڭى ئۆينى كۆرۈش ئۈچۈن كىشىلەر يېراق - يېراقلاردىن ئاتايىتەن كېلىشەتتى. ھەشەمەتلىك نەرسە دېگەن ئادەمنى ھەقسىتەتەنمۇ جەلپ قىلىدىكەن، كىشىلەر بۇ ھەشەمەتلىك سارايغا خۇددى قىزىلگۈلنى كۆرگەن قىزلاردەك، چىرايلىق قىزلارنى كۆرگەن شەھۋەتپەرەسلەر-دەك تىكىلىشەتتى...شۇنداق قىلىپ باست ئۇستامنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئالدى بىرمەزگىل بازاردەك ئاۋاتلىشىپ كەتتى. كۆزلىرى تېلىپ كەتكەندە، بېشىنى كۆتۈرۈپ كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىگە نەزەر سالاتتى، لېكىن ئۇنىڭ كۆز نۇرلىرى قىزىل خىشتىن قويۇرۇلغان ئېگىز ھويلا تېمىدا، ئالتۇندەك سېرىق تۇچىتىن نەقىشلەر قىلىنغان ھالقىلار ئورنىتىلغان قوش قاناتلىق ھەيۋەتلىك دەرۋازىدا توختاپ قالاتتى.

ئەتىگەنكى ۋاقىتلاردا قۇياشنىڭ تۇڭ نەقىش ھالقىلاردىن قايتقان نۇرلىرى ئۇستامنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىنى چېقىپ كېتەتتى. ئۇستامنىڭ ئىككى چېكسىدە پۇرۇم-پۇرۇم قورۇقلار پەيدا بولۇپ كۆزلىرى ئىختيارسىز قىسىلاتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇستامنىڭ كۆڭلىدە قانداق پىكىرلەرنىڭ كېزىپ يۈرگەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى. ئۇ ئاشۇنداق كۆزلىرى قىسىلغان ھالدا بىرەر مىنۇتتەك تىكىلىپ تۇراتتى-دە، يەنە ماشىنىنى شىرىلدىتىشنى باشلايتتى.

بېگى ئۆي پۈتكەن بولسىمۇ كوچىدىن ئۆتىدىغان ماشىنا-تراكتورلارنىڭ ئايىغى يەنىلا ئۇزۇلمىدى، بېگى ئۆينىڭ ئەتراپىغا بېگى-بېگى ئۆيلەرنىڭ، بېگى-بېگى سارايلارنىڭ سېلىنىشى توختىمىدى، خىش-تاش، قۇم-شېغىل، سېمىز-سېمونت، ياغاچ-بورا توشۇيدىغان ماشىنىلار توختىماي كېلىپ-كېتىپ تۇراتتى. چاڭ-توزان تېخى پېچىلمىغان رەختلەرنى، بېگى تىكىلگەن كىيىملەرنى بۇلغايتتى، ئۇستام چاڭ-توزاندىن يەتكۈچە بىزار بولدى، لېكىن دېرىزىسىنى ياپمىدى.

بېگى قوشنا

كاتتا ئەربابلار بىلەن قوشنا ئولتۇرۇش ياخشى ئىشمۇ ياكى يامان ئىشمۇ؟ باست ئۇستام بۇنى زادىلا ئويلاپ كۆرمىگەن. ھۇنەرۋەن-تىجارەتچى ئادەم ئۇچۇن بۇنداق ئىشلارنى ئويلاپ يۈرۈشنىڭ زۆرۈرىيىتىمۇ يوق ئىدى. لېكىن ئەمدى ئويلىمىسا بولمايدىغان بولۇپ قالدى، قوشنا ئولتۇرغان ئىكەنسەن،

ئويلاپ قويۇشۇڭ كېرەك، قانداق سالام قىلىشنى، قانداق پاراڭ-لىشىنى، قانداق مۇئامىلە قىلىشنى ئويلاپ بېقىشىڭ كېرەك...بېكى قوشنا بېكى ئۆيىگە كۆچۈپ كەلگەندە ئۇ راھەتسىنىلا ئاشۇلارنى ئويلىدى. "ياخشىلىق يەتمىگەندەمۇ يامانلىق تەگمەس، چېقىشپ، ئىززەتلىشىپ ئۆتكەن تۇزۇك، خۇدا قوشنا بولۇشقا نېسىپ قىلسۇن..."

بېكى قوشنا ئۆي كۆچكەن كۈنى باست ئۇستا ئوغلىنى باشلاپ چىقىپ ماشىنىدىن چۈشۈرگەن نەرسىلەرنى ھويلىغا توشۇشۇپ بەرمەكچى بولغانىدى، لېكىن ئۇلارغا ئىش تەگمىدى، ياردەملىشپ يۈرگەئىلەرنىڭ ھەممىسى چاققان ئادەملەر ئىكەن. قولى قولغا، پۇتى پۇتىغا تەگمەيلا ماشىنىلارغا لىقمۇلىق بېسىلىپ كەلگەن نەرسىلەرنى بىردەمدىلا توشۇپ بولۇشاتتى. ئۇلارغا قاراپ تۇرغان باست ئۇستا "بۇلار ئۆي كۆچۈشىنى ھۆددە ئالغان بولسا كېرەك، ئۇنداق بولمىسا شۇنچۇالا جان كۆيدۈرۈپ ئىشلىشەتتىمۇ" دەپ ئويلىدى، لېكىن ئۇنى بۇ ئايىغى چاققانلارنىڭ سالاپىتى ــ ئۇلارنىڭ سېپىگە بېكى ــ بېكى سالاپەتلىكلەرنىڭ قوشۇلۇپ تۇرغۇشى ئەجەبلەن-دۇرەتتى. ئۆي كۆچۈشكە يارەملىشۇاتقانلار ئىشنى كۇندىلىك ھۆددىگە ئالىدىغان مەدىكارلارغىمۇ، قارا ئىش قىلىدىغان ئىشچىلار-غىمۇ ئوخشمايتتى. باست ئۇستا قاراپ تۇرغان شۇ چاغدا ئايىغى چاققانلارنىڭ سېپىگە قورسقىنى كۆتۈرەلمىگۈدەك دەرىجىدە سەمرىگەنلەردىن ئىككىسى كېلىپ قوشۇلدى. لېكىن نەرسە-كېرەكلەرنى توشۇشقا كىرىشكەندە ئۇلار ئورۇقلىرىدىنمۇ بەكرەك چاققان چىقتى...ئەگەر بۇلار ئۆي كۆچۈرۈشنى ھۆددىگە ئالغانلار بولسا، ھەممىسى بىرلا ۋاقىتتا ئىشقا چۈشمەيتتىمۇ؟ ئىشقىمۇ

مۇنچۇالا ياسىنىپ كەلگەن بارمۇ؟ ياق، بۇلار ھۆددىگە ئالغانلار ئەمەس ئىكەن. ئۇنداقتا بۇلار كىملەر؟...

شۇ كۈنى بىر كۈن ئىچىدىلا ئۇيۇ كۆچۈش ئايلاشتى. باست ئۈستىغا يارەملەشكۈدەك ئىش چىقمىدى، ئۇ بىرەر سائەتچە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن دۆكانغا يېتىپ كىردى، دۆكانىنىڭ دېرىزىسىدىن قاراپ ئولتۇردى. نېمىشقىدۇ قولى ئىشقا بارمىدى. قوشنىلار شۇنچە ئالدىراش ئۇيۇ كۆچۈۋاتسا، ئۇ قانداقمۇ بىخەمانە ئۆز ئىشىنى قىلالىسۇن؟ ئاخىرى ئۇ يېڭى قوشنىلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ كۆڭلىنى ئىزھار قىلىپ قويماقچى بولدى. لېكىن ئۇ ئۇيۇ كۆچۈۋاتقان ئاشۇ سالاپەتلىكلەر ئارىسىدىن ئۆز قوشنىسىنى ئايرىۋالالمىدى، ئۇنىڭ قوشنىسىمۇ ئەلۋەتتە سالغان ئۆيىگە لايىق سالاپەتلىك بولۇشى كېرەك. ئۇ زادى قايسى؟ ھەممىسى يېڭى ئۆيىگە لايىق سالاپەتلىك، ھەممىسى ئۆز ئىشىنى قىلغاندەك جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيدۇ، قوشنام زادى كىم؟ باست ئۈستا ئاشۇ سالاپەتلىكلەرنىڭ بىرسىدىن تارتىنىپ-راق سوراشتۇرغانىدى، قوشنىسى ئۇيۇ كۆچۈرۈۋاتقانلارنىڭ ئىچىدە يوق بولۇپ چىقتى. ئۇ نەدىدۇ بىر يەردە يىغىنغا ئىشتىراك قىلىۋاتقانمىش...

يېڭى قوشنىلار ئۇيۇ كۆچكەن ئاشۇ كۈنى باست ئۈستا ئۇلارنىڭ ئۇيۇ كۆچۈشىگە يارەملىشەلمىدى. كۆڭلىنىمۇ ئىزھار قىلالمىدى، ھاردۇق ئېشىغىمۇ چىللىيالمىدى. ھەتتا ئۇلارنىڭ ئۆزىنىمۇ كۆرەلمىدى. ئۇ پەقەت دېرىزىسىنى تاقاپ، چىراغنى ئۆچۈرۈپ بولغاندا كىچىك ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدى. ھەشىمەتلىك دەرۋازىنىڭ بوش غىچىرلىشىدىن كىملەرنىڭدۇ يېڭى ئۆيگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى ۋە قوشنام ئەمدى كەلگەن بولسا كېرەك

دەپ ئويلىدى.

باست ئۇستىنىڭ ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇنىڭ ئۇلپەتلىرى بۇگۈن نېمىشقىدۇ دۇكان دېرىزىسى ئالدىغا يىغىلمىغانىدى. ئۇلار كەلمىسە ئۇ ھاراقنىمۇ ئىچمەيتتى. نەشىمۇ چەكمەيتتى. ھاراق ئىچمىگەن ياكى نەشە چەكمىگەن كۇنىلىرى ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قاچاتتى. بۇگۈنمۇ شۇنداق بولدى. كۇندۇزدىكى ئىشلار خىيالىغا كىرىۋالدى. ھەممىسى سىرلىق ۋە چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئىشتەك بىلىنىدى. يېڭى قوشنام زادى قانداقراق ئادەم؟ بىرگە قانداق مۇئامىلە قىلار؟ ئۇنىڭ كاللىسىدا مانا شۇ سوئاللار چۆگىلەيتتى. ھويلىنىڭ ھەشىمەتلىكلىكىگە قارىغاندا، ئۇ چوقۇم كاتتا ئەرباب، لېكىن زادى قايسى دەرىجىدىكى كاتتا ئەرباب؟ قايسى ئىدارىنى سوراپ، قايسى دائىرىنى شۇلۇپ يەيدۇ ۋە ياكى...

ئۇ قايسى ۋاقىتتا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى بىلمىدى، سەھەردە ئويغىنىپلا بىرىنچى قىلغان ئىشى كۇندىكىدەك دۇكانىنىڭ دېرىزىسىنى ئېچىش بولدى. ئۇ مۇشۇ سەھەردە يېڭى قوشنىسى بىلەن سالامـلىشىشنى، ھېچ بولمىسا ئۇ ئىشقا ماڭغانـدا يىراقتىن بولسىمۇ قارىسىنى كۆرۈپ قېلىشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى. ئالاھازەل ئىككى سائەت ئۆتكەندىن كېيىن چىرايلىق بىر پىكاپ ئۇنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. قوشنىسىنىڭ قوش قاناتلىق، تۇنج ھالـقىلىق دەرۋازىسى قىيا ئېچىلدى، ئۇنىڭدىن كېيىن پىكاپنىڭ ئىشكى ئېچىلىپ ئارقىدىن جاققىدە قىلىپ يېپىلدى. باست ئۇستا دەرۋازىدىن چىققان ئادەمنىمۇ، پىكاپقا چۈشكەن ئادەمنىمۇ ئېنىق كۆرەلمىدى. شۇ كۇنى كەچتىمۇ، ئۇنىڭدىن كېيىنكى كۇنلەردىمۇ ئوخشاش بولدى. پىكاپ چاڭ-توزان چىقىرىپ كېلەتتى-دە، ئۇستامنىڭ

دېرىزىسى ئالدىدا (ياق، ئەمدى بۇ يەر ئۇستامىنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئالدى ئەمەس، كاتتا ئەربابنىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئالدى بولۇپ قالغانىدى) توختايتتى. ئەتىگەندە ئاۋۇال قوش قاناتلىق دەرۋازا، ئۇنىڭدىن كېيىن پىكاپنىڭ ئىشكى ئېچىلاتتى. كەچتە ئاۋۇال پىكاپنىڭ ئىشكى، ئۇنىڭدىن كېيىن قوش قاناتلىق دەرۋازا ئېچىلاتتى، ئېچىلاتتىيۇ، يەنە يېپىلاتتى...شۇنداق قىلىپ باست ئۇستا خېلى كۆنلەرگىچە يېڭى قوشنىسىنى كۆرەلمىدى. ئۇنىڭ بىلەن سالامـلىشىش، پاراڭلىشىش نىيىتى ئىشقا ئاشمىدى. قوشنىسى بىلەن دىدارلىشىش پۇرستى كەلمىگەنسېرى ئۇنىڭغا قوشنىلىرى شۇنچە سىرلىق بىلىنەتتى.

گەرچە ئۇ ئەر قوشنىسى بىلەن دىدارلىشالمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئايال قوشنىسىنى تۇنجى كۈنىلا كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولدى. قوشنىلار كۆچۈپ كېلىپ ئەتىسى چۈشكە يېقىن دېرىزىگە تىرەپ قويۇلغان كېسىم پېچىش شىرەسىنىڭ ئۈستىگە ئوتقاشتەك بىر توپ قىزىل دۇخاۋا گۈپپىدە قويۇلدى. ئۇستامىنىڭ كۆزىگە دەسلەپتە راستتىنلا قىپقىزىل ئوتتەك كۆرۈندى. ئارقىدىن ئۇ ئاشۇ قىيا بېقىشلىرىدا ئۇنىڭ ئوت ئەمەس قىپقىزىل، نەپىس ۋە يۇمشاق دۇخاۋا ئىكەنلىكىنى ئىلغا قىلدى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىغانىدى، ئالدىدا تۇرغان ئېگىز بويلۇق، بۇلاق كۆزلۈك ئايالغا كۆزى چۈشتى. ئايال ئېچكى كېسىم بىلەن ــ چىرايلىق كەشتىلەنگەن رۇباشكا بىلەنلا چېقىنىدى. رۇباشكىنىڭ ئويما ياقىسىدىن ئۇنىڭ قاشتېشىدەك سۈزۈك بوينى، لىغىرلاپ تۇرغان كۆكرىكىنىڭ يېرىمى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇستامنىڭ يۈرىكى بىردىن جىغ قىلىپ قالدى. ئايالنىڭ بىلەكلىرىمۇ يالتىراچ ئىدى. سۈزۈك، ئاپئاق بۇدرۇق مۇسكۇل ھېسسىياتىنى

جىلۇملىنىپ تۇراتتى. ئايال يالاڭباشتاق ئىدى. ئۇنىڭ تۇم قارا، بىلىنەر-بىلىنمەس بۇدۇر قىلىنغان قىرقىم چاچلىرى ئاپئاق دوللىسىدا يېيىلىپ تۇراتتى. ئايال ھېچقانداق گىرىم قىلمىغان، بۇلاقتەك كۆزلىرى تەبئىي قارا، لەۋلىرى تەبئىي قىزىل ئىدى. سۈزۈك ھۆسنىدە گۈزەللىكنىڭ يارقىن نۇرلىرى جىلۋە قىلاتتى. ئۇنىڭدىن دىماققا ھۆزۈر بەرگۈچى بىر خىل ئەتىرنىڭ خۇش ھىدى تارقىلىپ تۇراتتى.

ئۇستام تاشتەك قېتىپ تۇرۇپ قالغانىدى. ئەقلىمۇ، پۇتۇن ھېس-تۇيغۇلىرىمۇ لال. كۆزلىرى بولسا خۇددى چوڭقۇر خىيالغا غەرق بولغان ئادەمنىڭ كۆزلىرىدەك بىر نۇقتىغا-ئايالنىڭ ئۇستىدىكى رۇباشكىنىڭ ئويما ياقىسىغا تىكىلىپ قالغان...ئۇ ھەممىنى كۆرۈپ ئۇلگۈرگەنىدى. ئايالنىڭ ۋۇجۇددىن يېغىپ تۇرغان ئايدىڭ كېچىدەك گۈزەللىكىمۇ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئۇچقۇنداپ تۇرغان ھاكاۋۇرلۇقىمۇ، خوجايىنلارچە قاراشنىمۇ كۆرۈپ ئۇلگۈرگەنىدى. ئۇ يەنە ئاشۇ كۆزلەردىن ئاجايىپ سىرلىق بىرنەرسىنىمۇ كۆرۈپ ئۇلگۈردى.

— ئۇستام، مۇنۇ دۇخاۋىدا پەردە تىكىدىغان گەپ ئىدى...

ئايالنىڭ ئاۋازى ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى. ئۇ كۆرۈۋاتقان شېرىن چۈش بىردىن ئۈزۈلدى. كۆزلىرىنى رۇباشكىنىڭ ئويما ياقىسىدىن دۇخاۋىغا يۆتكىدى. دۇخاۋا ئۇستامنىڭ كۆزلىرىگە راستتىنلا قىپقىزىل كۆرۈندى.

— تىكىپ بېرەيلى، ئۆلچەملىرى قانداقكىن؟

— مۇنۇ ئۇدۇلدىكى ئۆي بىزنىڭ، ئۆزلىرى كىرىپ ئۆشۈك-دېرىزىلەرنى ئۆلچەپ چىقسىلا...!پەردىلەرنى ئەتىگىلا تىكىپ بولىمىسلا

بولمايدۇ. ئۆيىمىزگە مېھمان كۆپ كېلىدۇ. ئىلگىرىكى پەرىدىلەر ئەمدى يارامسىز قالدى...

ئايال قېنى ئەمسە، مەرھەمەت دېگەندەك قىلىپ بېشىنى يان تەرەپكە ئەگدى، ئاندىن ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا ماڭدى، ئۇستام ئەگەشتى. ئايالنىڭ قىسقا رۇباشكىسىدىن چىقىپ تۇرغان يالىڭاچ پاچاقلىرىمۇ ھېقىقەتەن سۆزۈك ئىدى. كېلىشكەن ساغرىسى چوڭ ئۆستەڭدىكى قاينامدەك تولغىنىپ باراتتى. ئۇستامنىڭ يۈرىكى يەنە جىغ قىلىپ قالدى. ۋۇجۇدىغا ئاللىقاندای تەرەك ئولاشقاندەك بولدى. ئۇ ئۆينىڭ ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى ئۆلچەپ يۈرگەندىمۇ بۇ تەرەك ئۇنىڭدىن يىراقلاشمىدى ـ ئۇنىڭ ۋۇجۇدى، ئۆلچىگۈچ تۇتقان قوللىرى، ئېگىز ئورۇندۇقتا دەسسەپ تۇرغان پۇتلىرى تەرەپتتى. يۈرىكى، ھېس ـ تۇيغۇلىرى نېمىگىدۇ ئىنتىلەتتى. ئۇنىڭ ھېس ـ تۇيغۇلىرى قەپەستىن قۇتۇلۇپ چىقماقچى، ئۆزى ئارمان قىلغان گۈل شېخىغا، گۈل بەرگىگە قونماقچى، گۈل تاجىنى چوقۇلـ ماقچى بولاتتى...شۇ مىنۇتتا ئۇستامنىڭ ئەقلى يەنىلا جايىدا ئىدى.

ئۇ ئۆزىنىڭ كونا كېسىلىنىڭ قوزغالغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئاللىقانداق بىر خجىللىق ئۇنىڭ ھېس ـ تۇيغۇلىرىنى يەنىلا قەپەس ئىچىدە تۇتۇپ تۇراتتى. شۇنداقتىمۇ شۇ كۈنى، شۇ كېچە ھەتتا كېيىنكى كۈنلەردىمۇ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئاشۇ تەرەك زادىلا يىراقلاشمىدى.

كەيپ ئىچىدە

باستۇ ئۇستام تۇنجى قېتىم ئۇلپەتسىز ئولتۇرۇپ نەشە چەكتى.

يالغۇز بولغاچقا چىلىم بىلەن چەككۈسى كەلمىدى. نەشىنى ئۇششاق - ئۇششاق ئۈزۈپ كۆك تاماكىغا ئارىلاشتۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن گېزىت قەغىزىگە ئوتتۇرا بارماقتەك توم ۋە ئۇزۇن قىلىپ يۆگىدى، تۈتاشتۇرۇپ قېنىپ-قېنىپ شوردى. ئۇ ھەر قېتىم كۆچەپ شورىغاندا تاماكىنىك ئۇچىدىن لاپ - لاپ قىلىپ يالقۇن كۆتۈرۈ - لەتتى. "ياغ - دە، كاساپەت، ياغ بولمىسا يالقۇن كۆتۈرۈلەمدۇ؟ بۇ نۆۋەت سېتىۋالغىنىم ھەققەتەنمۇ بەلەن چىقتى..." ئۇ قېنىپ - قېنىپ شورايتتى. ئۇنىك شورىغانلىرى كانىيىدىن ياغدەك سىلىق ئۆتۈپ ئۆپكىسىگە توشاتتى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئاغزى - بۇرنىدىن كۆپكۈك ئىس بولۇپ يېنىپ چىقاتتى، ئۇ بىر يۆگەمىنىك ھەممىسىنى چېكىپ بولدى. ئاخىرقى قالدۇقىنى بېگىز بارمىقى بىلەن چوڭ بارمىقىنىك ئۇچى ئىستىن سارغايغىچە، يېگىنە ئىشى بىلەن قېتىپ كەتكەن بارماق مۇسكۇللىرى بىلىنەر - بىلىنمەس كۆيگىچە شوردى...

ئۇنىك كۆزلىرى خۇمارلاشتى، ۋۇجۇدى ئاللىقانداق بىر راھەت ئىلكىدە يايرىدى. پۇت - قوللىرى يېنىكلىشىپ، بەدىنى ئولتۇرۇۋاتقان ئورۇندۇقتىن ئۆزلۇكىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىۋاتقاندەك بىلىندى. نېمىگىدۇ كۈلگۈسى كەلدى. يۈزىدىكى تېرە - مۇسكۇللار تارتىشىپ كۈلۈمسىرىدى.

ئۇ ئوبدانلا كەيپ بولغانىدى. لېكىن ھوش - كاللىسى جايىدا ئىدى. ئورنىدىن تۇرۇپ بىر پارچە رەختىنى قولىغا ئالدى، دۇكان ئىچىنى يەلپۇپ نەشىنىك پۈرىقىنى دېرىزىدىن چىقىرىۋەتتى. ئەگەر بىرەر ساقچى نەشە ھىدىنى سېزىپ قالسا، ئۆزىنىك بالاغا قالىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇ يەنە كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىك ئالدىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇردى. ئۇ ھېلىمۇ كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. لېكىن

كۆزلىرى ئويىما ياقىلىق رۇباشكا كىيگەن ئايال قوشنىسى ھېلىلا كىرىپ كەتكەن دەرۋازىغا تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇستام ئۇلۇشكۇن سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ، نېمىشقىدۇ ئۆز-ئۆزىگە قوشنىدەك قوشنا بولىمەن، دەپ ۋەدە بەرگەنىدى. شۇنىڭدىن كېيىن، قوشنىسىنىڭ پەردىلىرىنى تىكىشكە باشلىدى. ئايال قوشنىسى دېگەن قەرەلگە تىكىپ بولالمىغان بولسىمۇ، بۇگۈن چۈشكە تىكىپ بولدى. ئون تۆت چوڭ دېرىزە، ئون تۆت ھاۋادان، ئون ئىشىك ئۇچۇن كېرەك بولىدىغان پەردىلەرنى ئۇنچۇالا ئوڭاي تىكىپ بولغىلى بولمايدىكەن. يەنە كېلىپ ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇزۇنلۇقى يەرگىچە نېگىپ تۇرمىدىغان، قاتلام-قاتلام ۋە كەڭ پەردىلەر ئەمەسمۇ؟ ئۇستام ئاخشاملىرىمۇ ئىشلەپ بۇگۈن چۈشكە ئاران تۈگەتتى. ئىزما بىكىتتى، ھالقىلارنى ئۆتكۈزدى. ھەممىنى تەخ قىلدى. مانا ھېلىلا ئايال قوشنا تىكىلىپ پۇتكەن، ئۆز تەلىپى بويىچە دەزمالانغان پەردىلەرنى ئەكىرىپ كەتتى. ئايال قوشنا پەردىلەرنى ئېلىشقا چىقىپ قالدا، ئۇستام نېمىشقىدۇ ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىمىدى. ئاپئاق بوينىغمۇ، رۇباشكىسىنىڭ ئويما ياقىسىغمۇ، ئۇنىڭدىن يېرىمى كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاق ئالمىلارغىمۇ قارىمىدى، پەقەت پەردىلەرنى كۆتۈرۈپ ماڭغانىدا ئارقىسىدىن يالىڭاچ ئاپئاق پۇتلىرىغا قاراپ قالدى. بۇغداي تاسقاۋاتقان غەلۋىردەك چۆگىلەپ، تولغىنىپ كېتىۋاتقان ساغرىلىرىغا قاراپ قالدى... قاراپ قالدىيۇ، ئايالنىڭ نېمىشقىدۇ نېمكا ھەققىدە ھېچنېمە دېمىگەنلىكىنى ئويلاپ قالدى، ئارقىدىنلا ئۆزىنىڭ ئۇنىڭ يالىڭاچ پۇتلىرىغا، سېمىز سۆڭگەچلىرىگە ھايا‌سىزلارچە قارىغانلىقى ئۇچۇن ئۆزىنى ئەيىبلىدى، قوشنىدەك قوشنا بولماقچى بولغان ئادەم قوشنىسىنىڭ ئايالىغا ئاشۇنداق يامان

كۆزده قارىسا بولامدۇ؟ بۇ قانداق قوشنىدارچىلىق؟ توۋا قىل، خۇدا كۆڭلۈڭگە ئىناپ بەرسۇن...

مانا ئەمدى نەشنى چېكىپ، ئوبدانلا كەيپ بولغاندا، كۆزلىرى يەنە قوشنىسىنىڭ تۆچ ھالقىلىق، قوش قاناتلىق يوغان دەرۋازىسىغا تىكىلىپ قالدى...ئۇنىڭ يۈرىكى يەنە جىغىلداپ كەتتى. يۈرىكىدىكى قانلار دولقۇنلاپ مەۋج ئۇردى، ئاللىقانداق بىر خىل تەقەززالىق ۋۇجۇدىنى تىترىتىشكە باشلىدى...

قوشنىسىنىڭ دەرۋازىسى يەنە ئېچىلدى. ئاۋۋال بىلىنەر-بىلىنمەس بۇدۇر قىلىنغان قىرقىم چاچ، ئۇنىڭدىن كېيىن رۇباشكىنىڭ ئويما ياقىسى، يالىڭاچ پاقالچاق ئۇستامىنىڭ كۆز ئالدىدا پەيدا بولدى. ئۇستامىنىڭ ۋۇجۇدى يەنىمۇ بەكرەك تىترەپ كەتتى، قوللىرى، پۇتلىرى، بارلىق مۇسكۇللىرى قايناق بىر تۇيغۇنىڭ تەقەززالىقىدا تىترەيتتى، ئۇ يەنە نېمىشقا چىقماندۇ...؟

— ئۇستام، پەردىلەرنى ئېسىپ بەرگەن بولسىلا، بويۇم يەتمەيدىكەن. ئورۇندۇققا چىقىشتىنمۇ قورقىدىكەنمەن، يۈرسىلە....

ئايال ئارقىسىغا بۇرۇلدى. ئۇنىڭ ئاۋازىدا ئۆتۈنۈش ۋە ئىلتىماس-تىن كۆرە تەلەپ ۋە بۇيرۇق كۆپرەك ئىدى. ئۇستام ئىختىيارسىز ئورنىدىن قوزغىلىپ ئايالنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى شامال سوققان ياپراقتەك تىترەپ تۇراتتى.

تام ياقىلىتىپ ئوتقاشتەك قىزىل خۇرۇم دىۋان تىزىلغان مېھمانخانا ئۆينىڭ تۆر تەرىپىمۇ ئوتقاشتەك قىزىل ئەدىيال نۇسخىلىق گىلەم ئېسىلغانىدى. ئۇستام مېھمانخانىنىڭ دېرىزە-ھاۋادانلىرىغىمۇ ئوتقاشتەك قىزىل دۇخاۋا پەردىلەرنى ئېسىپ چىقتى. پەردە ئېسىش دېگەن تەس ئىش ئەمەسكەن، ئۇستام، مېھمانخانىدىكى ئىشنى ھەش-پەش

دېگۈچە تۈگەتتى. پەردىلەر يېپىۋېتىلگەنىدى. مېھمانخانا ئۆينىڭ ئىچى قىپقىزىل تۈسكە كىردى. پۈتۈن ئۆيدە قىپقىزىل ئوت يالاقۇنلاۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇستامنىڭ يۈرىكىمۇ يالقۇنلايتتى. ئۇ كەيپ ئىدى، شۇڭا پەردىلەرنى سۈنۈپ بېرىۋاتقان ئايالنىڭ ئۆزىگە يېقىملىققىنا تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى سەزمىدى.

ئۇلار ئەمدى ياتاق ئۆيگە چىقتى، ياتاق ئۆينىڭ يېرىمىنى ئالغان كارىۋاتنىڭ ئۈستىدە كەلكۈن نۇسخىلىق گىلەم چاقناپ تۇراتتى. ئۇستام تامغا قارىدى. تامدىمۇ ئانار گۈلىلۈك گىلەم ئوت چېچىپ تۇراتتى. پۈتۈن ئۆيدە قىپقىزىل ئوت يالقۇنلاۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇستام بۇرۇلۇپ ئايالغا قارىدى. ئايالنىڭ قۇچمقدىكى دۇخاۋا پەردىلەرمۇ يالقۇندەك قىپقىزىل ئىدى. بۇلاق كۆزلەردىنمۇ ئوت يېنىپ تۇراتتى، ئايال بىردىن ئۇلۇغ-كىچىك تىنىۋەتتى...

ئۇستام ئۇنىڭ قۇچمقدىكى پەردىلەرنى ئالماقچى بولۇپ قولىنى ئۇزاتتى، لېكىن ئۇنىڭ قوللىرى پەردىنى ئەمەس. ئايالنىڭ سۈزۈك، يۇمشاق، ئىسسىق بىلەكلىرىنى تۇتۇپ قالدى. پەردىلەر يەرگە سىيرىلىپ چۈشتى...

باست ئۇستا كەيپ ئىدى. ئۇ كەيپلىكتە ئۆزىنىڭ نېمە قىلغانلىقىنىمۇ، نېمە قىلىپ قويغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى، ھەر ئىككىلىسى كەيپ ئىدى...

قوشنىلاردا خۇشاللىق

يېڭى قوشنىلارنىڭ يېڭى ئۆيگە كۆچۈپ كەلگىنىگە ئالتە ئاي بولدى. بۇ ئالتە ئاي باست ئۇستا بىلەن ئۇنىڭ قوشنىلىرى ئوتتۇ-

رسىدا ئۆزئارا ياردەملەشكەن، ئۇزئارا بەخت پايدا يەتكۈزۈشكەن، خۇشاللىق بېغىشلاشقان ئالتە ئاي بولدى.

باست ئۇستىنىڭ خۇشاللىقى شۇ ئىدىكى، ئۇنىڭ ئايالى يېڭى قوشنىنىڭ ياردىمىدە تىجارەت كىنىشكىسى ئالدى. بازارنىڭ ئەڭ ئاۋات يېرىدە دۇكان ئاچتى. يەنە ئاشۇلارنىڭ ياردىمىدە بازىرى ئىنتىك ماللارنى دۇكانغا سېلىپ نۇرغۇن پايدا ئالدى. ئۇ دۇكىنىدا ھەر خىل چەرچىن ماللارنى ساتاتتى، ئۇ، بۇ ماللارنى ئاشۇ قوشنىسىنىڭ تەستىقى ئارقىلىق ئالاتتى. قايسى مالنىڭ باھاسى قاچان ئۆسىدىغانلىقى ۋە قانچىلىك ئۆسىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرلەرنىمۇ ئاشۇلاردىن ئاڭلايتتى ۋە ئالدىنئالا نۇرغۇن مىقدارىدا بېسىۋالاتتى...باست ئۇستىنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەن، ئۆيدە ئىشسىز ئولتۇرغان ئوغلىمۇ ئاشۇ قوشنىسىنىڭ ياردىمىدە بىر زاۋۇتقا ئىشقا ئورۇنلاشتى. ئۇلار يەنە باست ئۇستىنىڭ ئۆزىنىمۇ ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويماقچى بولغانىدى. لېكىن باست ئۇستا "مېنىڭ ھۈنىرىم بار. ئۆز ھۈنىرىمنى قىلاي" دەپ ئۇنىمىدى. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئايال قوشنىسىنىڭ تەۋسىيسى، ئەر قوشنىسىنىڭ تەستىقى ئارقىلىق ئەملىگە ئاشاتتى. قانداقلا بولمىسۇن، باست ئۇستىنىڭ بۇ يېڭى قوشنىسى "ئىككى قولۇڭ ماي بولسا قوشنائىغا سۆۋۈا" دېگەننى ئوبدان بىلىدىغان ئادەم ئىكەن.

يېڭى قوشنىلارنىڭمۇ خۇشاللىقى بار ئىدى، ھەشمەتلىك ئۆيگە ئۇلارنىڭ ئايىغى ياراشتى. ياق، ئۇلارنىڭ ئايىغى ھەشمەتلىك ئۆيگە ئەمەس، ھەشمەتلىك ئۆينىڭ ئۇلارغا ئايىغى ياراشتى، ئايىغى ياراشقانلىق دېگەن ھەقىقەتەنمۇ ئاجايىپ خاسىيەتلىك ئىشكەن. نى ـ نى ئارزۇ ـ ئارمانلار ئۆزلۇكىدىن ئەملىگە ئاشىدىكەن...

ئۇتكەنكى رەتكە سېلىشتا ئەر قوشنىسى ئۆز ۋەزىپىسىگە قايتا تەيىنلەندى. ھەشىمەتلىك ئۇيغۇر بىلەن ئۇلارنىڭ داڭقىمۇ پۈتۈن شەھەرگە تارقىلىپ ئىناۋەتى ئۆستى. بىر ئىش ئايال قوشنىغىلا ئەمەس، ئەر قوشنىغىمۇ ئالەمچە خۇشاللىق ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئون بەش يىلدىن بېرى قورساق كۆتۈرمىگەن ئايالى قورساق كۆتۈردى. شۇنداقكەن، ئۇ قانداقمۇ خۇشال بولمىسۇن؟ بۇ يېڭى ئۆيىنىڭ ئايىغى ياراشقانلىق ئەھەمۇ؟

بۇنىڭدىن بىرەر ئايچە ئىلگىرىكى بىر ئاخشامدا ئۇلار يوتقانغا كىرگەندە ئايالى بۇ خۇش خەۋەرنى ئېرىگە يەتكۈزدى. ئۇ دەسلەپ ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالدى. ئارقىدىنلا خۇشال بولۇپ كەتتى. ئۇ خىلىدىن بېرى يېڭى ئۆيىنىڭ ئايىغى يارىشۇاتقانلىقىنى سېزىپ يۈرەتتى. ئەمدى مۇنۇ كارامەتنى كۆرۈڭ: ئۇ بالا يۈزى كۆرىدىكەن، دادا بولىدىكەن...ئۇ 25 يىلدىن بېرى بالا يۈزى كۆرۈشنى زارىقىپ كۈتتى. ئۆز بالىسىنى، ئۆز پۈشتىدىن بولغان بالىنى قۇچىقىغا ئېلىپ ئەركىلىتىشنى ۋە ئۇنى يېتىلەپ كوچىلاردا ئايلىنىشنى كۈتەتتى. ئۆز بالىسىنىڭ ئات تويىنى، بۆشۈك تويىنى... ئۆتكۈزۈشنى كۈتەتتى، لېكىن نېمىشقىدۇ ئاشۇ بەخت ئۇنىڭغا ياش ۋاقتىدا نېسىپ بولمىدى، ئۇ ئاشۇ بەختكە ئېرىشىش ئۈچۈن نۇرغۇن سەۋەب قىلدى: پال ئاچقۇزدى، دوختۇرغا ئۆزىنى تەكشۈرتكۈزدى، دورا يېدى. ھەتتا ئۇچ قېتىم خوتۇن يەڭگۈشلىدى، لېكىن ئۇ كۈتكەن بەخت ئۇنىڭغا قۇچاق ئاچمىدى، كۆلۈپ قارىمىدى، ھەتتا قارىسىنىمۇ كۆرسەتمىدى...

ئۇ چاغدا ئۇ ئىدارىنىڭ ئائىلىلىكلەر قورۇسىدا ئولتۇراتتى. كىيىنرەك ئەمىلى ئۆسۈپ مەخسۇس سېلىنغان ئۆيگىمۇ كۆچۈپ

چقتى. ئۇنىڭدىن يەنىمۇ كېيىنرەك بولسا، شەھەر مەركىزىدىن بەش فۇك يەر ئېلىپ ئۆي سالدى ۋە ئۇنىڭغىمۇ كۆچۈپ چىقتى. ئۇ چاغدا ئۆي كۆچۈشىنىغۇ كۆچكەن، ھەي، ئىست ئاشۇ ئۆتكەن كۈنلەرگە...

كېيىن ئۇ شەھەر ئىچىدىكى ئاشۇ بەش فۇڭلۇق ھويلىسىنىڭ كىچىكلىكىنى، ئۆيىنىڭمۇ ئۆزىگە لايىق كەلمىگەنلىكىنى ھېس قىلدى ۋە ئۇنى سېتىۋەتتى. يەنە ئۆي سېلىش كېرەك ئىدى. ئۆي سالمىسا نەدە ئولتۇرىدۇ؟ ئىدارىنىڭ ئاشۇ توخۇ كاتىكىدەك ئۆيلىرىگە قانداق پاتسۇ؟ ئىككى قېتىم تېلېفون ئۇرۇۋېدى، توپتوغرا بىرمو يەر ئاجرىتىپ قويۇلغانلىق توغرىسىدا خەۋەر كەلدى. ئۇنىڭ يەر ئالغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر سىرتقا شۇنچىكى ئاڭلىنىۋىدى، ھەرقايسى بىناكارلىق ئىتتىرەتلىرىنىڭ باشلىقلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىدا پىرقىراشقا باشلىدى. چۈنكى ئۇلارغا ئىش كېرەك ئىدى، ئىش تاپالمايى پاييپىتەك بولغانلارغا ئۇنىڭ ئىككى ئىلىك خېتىلا كېرەك ئىدى. ئاشۇ ئىككى ئىلىك خەت بولسلا ئۇلار بىر يىلغا، ھەتتا ئىككى يىلغا يەتكۈدەك ئىش تېپىۋالاتتى...

شۇنداق قىلىپ ئۇنىڭ ئۆيى ئۆزلۈكىدىن پۈتتى. ئۇ يەر ئالغاندىن كېيىنمۇ، ئۆي سېلىنىۋاتقان چاغلاردىمۇ ئاشۇ يەرگە بىرمو قېتىم چىقىپ باقمىدى. پەقەت ئىشخانىسىدا ئولتۇرۇپ ئۆينىڭ خەرىتىسىنىلا كۆرۈپ چىقتى. ئۆي پۈتكەنىدىن كېيىن ئۆز ئۆينىڭ داڭقىنى باشقىلاردىن ئاڭلىدى. باشقىلاردىن خېلى كېيىن كېلىپ ئۆز ئۆيىنى كۆردى، خۇشال بولدى ۋە كۆچۈۋالدى.

ئەمدى مانا ئۇنىڭ قەلبىنى پۈشايمانلىغا ئوخشاش بىر خىل تۇيغۇ چىرماپ تۇرۇپتۇ، بۇ ئۆينىڭ ئۇنىڭغا شۇنچىۋالا ئايىغى يارىشىدىغانلىقىنى كىم ئويلىغان؟ ئەگەر ئۇ باشتىلا ئويلىغان بولسا، دەسلەپتىلا

چقىپ كۆرمەيتتىمۇ؟ قۇرۇلۇشنىڭ ئۈستىدە ئۆزى نازارەت قىلىپ تۇرمايتتىمۇ؟ ئۆيى پۈتۈش بىلەنلا كۆچۈپ چىقىۋالمايتتىمۇ؟...

ئۇنىڭ قەلبىدىكى خۇشاللىق كەلكۈن كەلگەن دەريادەك ئۆركەشلەيتتى. ھەشىمەتلىك ئۆيگە ئىگە بولدى. ئۇنىڭ ئايىغى ياراشتى، ئورنى مۇستەھكەملەندى. ئىناۋەتى ئۆستى. كىرىمى كۆپەيدى. ئەڭ مۇھىمى بالا يۈزى كۆرۈش ئالدىدا تۇرۇپتۇ، شۇنداقكەن، ئۇنىڭ قەلبىدىكى شادلىق نېمىشقىمۇ دەريا بولۇپ ئۆركەشلىمىسۇن؟

ئۇ ئايالىنىڭ قورسىقىنى بوشقىنا سىلاپ قويدى، ئۇنىڭ يېنىدا ياتقان ئايالى ئېرىنىڭ قورسىقىنى سىلاشلىرىدىن، "راستمۇ؟ نەچچە ئاي بولدى؟" دېگەن ھاياجانلىق ئاۋازىدىن ئۇنىڭ خۇشال بولغانلىقىنى سەزدى، كۆڭلىدىكى ئەندىشە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى، ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان قىزغىنلىق بىلەن ئېرىگە سۆزاندى، چىڭ قۇچاقلىدى. لېكىن ئېرى شۇ ھامان:

— ھوي، ئاۋايلا، بالىغا تەسىر يېتىپ قالمىسۇن، — دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئايالىنىڭ قورسىقىنى ئاۋايلاپ سىيلاشقا باشلىدى...

ئۇنىڭ مانا شۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلىغىنىغىمۇ بىرەر ئايدىن ئاشتى. شۇنىڭدىن بېرى ئۇ كۈن بويى خۇشال يۈرەتتى، ھەممىلا يەردە يېڭى ئۆيىنىڭ ئايىغى ياراشقانلىقى توغرىسىدا سۆزلەيتتى. ئارقىدىنلا قاقاقلاپ كۈلەتتى.

قوشنىلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىمۇ خۇشال ئىدى. ئەزەلدىن باشقا قوشنىلىرىغا يارەملەشمەيدىغان باسىت ئۇستا يېڭى قوشنىلىرىغا يارەملىشىشنى خۇشاللىق دەپ بىلىدىغان بولۇپ كەتتى. ئۇ ئەر قوشنىسى بىلەنمۇ ئاللىقاچان تونۇشۇۋالدى. ئوتتۇرا بوي، بۇغداي

ئۇق، سالاپەتلىك ئاشۇ ئادەم كاتىتا ئەرباب بولۇشىغا قارىماي، يىللىق چىراي، ئوچۇق سۆز ئىدى. باسىت ئۇنىڭ ئاشۇ ھەشەمەتلىك ھويلىسىنى كۆكەرتىشىگە، خىلمۇخىل مېۋىلىك دەرەخلەرنى تىكىشىگە، سۇغىرتىشىغا، چاناپ-ئۆتىشىغا يارەملىشىپ يۈردى. ئۇنىڭغۇ يارەملىشىدىغان ئادەملىرى جىق ئىدى، شۇنداقتىمۇ باسىت ئۇستا ئۆيىنىڭ يېقىنلىقىدىن جىقراق يارەملىشەتتى.

ئۇ ئايال قوشنىسىغا ھەر خىل كىيىملەرنى، لازىمەتلىكلەرنى تىكىپ بېرەتتى. كىيىملەرنى كىيىپ بېقىشىغا، پەردىلەرنى ئېسىشىغا يارەملىشەتتى. ئەر قوشنىنىڭ ئۆيى ئىشىغا قاراشقا ۋاقتى يەتمەيدىغان تۇرسا،ئۇ يارەملەشمىسە كىم يارەملىشىدۇ؟

شۇنداق قىلىپ ئۇلار ئىناق قوشنىلاردىن بولۇپ قالدى.

سوۋغىلىق مېھمانلار

يېڭى كۆچۈپ كەلگەنىدە ئايال قوشنا: "بىزنىڭ ئۆيىگە مېھمان كۆپ كېلىدۇ" دېگەنىدى. بۇ زادىلا ئاشۇرۇۋېتىلگەن گەپ ئەمەس ئىدى. كېيىنكى كۈنلەردە باسىت ئۇستا دېرىزىسىنىڭ ئالدىدا كىيىم تىكىپ ئولتۇرغان تالاي ئاخشاملاردا بۇ گەپنىڭ راست ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلدى. ھەقىقەتەنمۇ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە مېھمان كۆپ كېلەتتى ۋە شۇنىسى ئەجەبلىنەرلىك ئىدىكى، بۇ مېھمانلارنىڭ ھەممىسى قارا ئىگىز چوشكەنىدە، كۆزى باغلانغان، كوچىدا ئەل ئايىغى بېسىققان ۋاقىتتا كېلەتتى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى پىيادە كەلسە يەنە بەزىلىرى ھەر خىل قاتناش قوراللىرىغا ئولتۇرۇپ كېلەتتى. باسىت ئۇستا ماشىنا، تراكتور ۋە ھارۋىلاردا كەلگەنلەرنىڭ نېمىدۇ بىر

نەرسىلەرنى. چۇشۇرۇشىۋپ، كۆتۈرۈشۈپ ئەكىرىپ كېتىشكەنلىرىنى كۆرەتتى. كېيىنچە ماشىنا، تراكتور، ھارۋىدا كېلىدىغانلار بارا-بارا ئازايدى. موتسىكلىت، ۋېلىسىپىت ۋە پىيادە كېلىدىغانلار كۆپەيدى. ئۇلارمۇ ئوخشاشلا قارا-ئاغۇ چۇشكەندە كېلىشەتتى. دەرۋازا ئالدىغا قادالغان چىراغنىڭ يورۇقىدا خۇددى كىنىشىپ گەۋدىلىرىنى قورۇ-شاتتى-دە، دەرۋازىدىن غىپپىدە كىرىپ كېتىشەتتى. ئاشۇ موتسىكىلىت، ۋېلىسىپىت مىنىپ ۋە پىيادە مېڭىپ كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى سومكا كۆتۈرۈشۈپ كېلەتتى. ئۇلارنىڭ كۆتۈرۈۋالغانلىرى ئىچىدە چوڭ سومكىمۇ، كىچىك سومكىمۇ، قارا سومكىمۇ، قىزىل سومكىمۇ بولاتتى.

ئاشۇ قورۇغا كېلىدىغانلار ئىچىدە باسىت ئۇستا تونۇيدىغان ئادەملەرمۇ، زادىلا كۆرمىگەن، تونۇمايدىغان ئادەملەرمۇ بار ئىدى. بەزىلىرىنى باسىت ئۇستا ئاستا-ئاستا تونۇپمۇ قالدى، چۈنكى ئۇلار مۇشۇ دەرۋازىدىن بىرنەچچە قېتىم كىرىپ كېتىشكەن. ئۇلار ھەتتا بەزى ھەپتىلەردە ئىككى-ئۈچ قېتىمۇ كېلىشەتتى. ھەر قېتىم كەلگەندە چوقۇم قوللىرىدا سومكا بولاتتى، بەزىدە قارا سومكا كۆتۈرۈپ كەلسە، بەزىدە قىزىل سومكا كۆتۈرۈپ كېلىشەتتى...

نېمىشقىدۇ ئاشۇ سومكا كۆتۈرۈپ كەلگەنلەر سىرمكىلىرىنى ئۇنتۇپ قېلىپ كېتىشەتتى. قايتا كەلگەندە يەنە سومكا كۆتۈرۈپ كېلەشەتتىيۇ، يەنە ئۇنتۇپ قېلىپ كېتىشەتتى...

باسىت ئۇستا ھەيران ئىدى. ئۇ ئەزەلدىن "قارا-ئاغۇدا دوست-يارانلىرىنى يوقلىغان ئادەملەر ئۇنتۇغاق بولىدۇ" دېگەن گەپنى ئاڭلاپ باقمىغان، ئۇنىڭ ئۆيىگىمۇ، دۇكىنىغۇ بەزى ئاخشاملاردا ئۇلپەتلىرى ھاراق قاچىلانغان، نەشە ۋە چىلىم قاچىلانغان سومكە-

لىرنى كۆتۈرۈپ كېلىشەتتى، لېكىن ئۇلار قايتىدىغان چاغدا كەپ بولۇشقانلىرىغا قارىماي ئاشۇ ياغلاش سومكىلىرىنى زادىلا ئۇنتۇپ قالمايتتى. مۇنۇ ئادەملەر نېمىشقا ئۇنتۇپ قېلىشىدۇ؟ ئۇلار شۇنچىۋالا ئۇنتۇغاقمۇ؟... ئۇنىڭ ھەيرانلىقى بارغانچە ئاشاتتى. ئۇنىڭغا گويا مۇشۇ ھەشىمەتلىك ھويلىنىڭ ئىچىدە ئادەملەرنى ئۇنتۇغاق قىلىپ قويىدىغان ئاجايىپ بىر سېھىر بارىدەك، ئاشۇ ھەشىمەتلىك ھويلىنىڭ، ئاشۇ قېپقېزىل زىننەتلەنگەن ئۆيلەرنىڭ ئىچىگە ئادەملەرنى ئۇنتۇغاق قىلىپ قويىدىغان سېھىرلىك بىر خىل دورا چېچىپ قويۇلغانىدەك تۇيۇلاتتى، ئۇ كۆپ ئويلايتتى، ھەر كۈنى ئاخشامدا سومكا كۆتۈرۈپ دەرۋازىدىن كىرىپ كېتىۋاتقانلارنى كۆرگەنىدە مۇشۇ ئىش ئۈستىدە ئويلاپ قالاتتى. لېكىن بۇ سىرنى يېشەلمەيتتى. يېشەلمىگەنسېرى سىرلىق تۇيۇلاتتى.

باسىت ئۇستا بۇ سومكىلارغا نېمە قاچىلانغانلىقىنى كېيىنرەك غۇۋا ھېس قىلدى. چۈنكى ئۇ ھەر قېتىم ئايال قوشنىسىغا يارەملەشكىلى كىرگەندە، مەززىلىك توخۇ گۆشى، تونۇر كاۋىپى، پىشۇرۇلغان بېلىق ۋە باشقا ئېسىل يېمەكلىكلەر بىلەن مېھمان بولاتتى، بەزى كۈنلىرى ئايال قوشنا گېزىت قەغىزىگە ئورالغان توخۇ گۆشىنى ئىشقا مېڭىش يولىدا ئۇنىڭ دۇكىنىغا تاشلاپ ئۆتۈپ كېتەتتى. ئەلۋەتتە ئۇ مەززە قىلغان بۇ نەرسىلەر بىر كېچە قونۇپ قالغان، لېكىن بۇزۇلمىغان نەرسىلەر ئىدى. باسىت ئۇستا گەرچە نەشە چېكىپ يۇرۇيدىغان ئادەم بولسىمۇ، لېكىن بازاردىن ھېچنېمە، ھەتتا ئاشلىق دۇكىنىدىن ئۇنمۇ، قاسساپتىن گۆشمۇ سېتىۋالمايدىغان بۇ قوشنىلىرىنىڭ ئۆيىگە بۇنداق ئېسىل يېمەكلىكلەرنىڭ قايسى يول بىلەن كېلىپ قالىدىغانلىقىنى پەرەز قىلالمىغۇدەك دەۋەك ئادەممۇ ئەمەس ئىدى. ھەتتا

ئۇنىڭ پەرىزى ئەمەلىيەتتىمۇ ئىسپاتلاندى. دەرۋازىدىن خۇرۇم سومكىلار كۆپرەك كىرگەن ئاخشاملىرى قوشنىلىرى باست ئۇستىنى ئويغىتىپ ئۇنى ئۆزلىرىگە ياردەملىشىشكە تەكلىپ قىلاتتى، ئالتە-يەتتە توخۇنىڭ گۆشىنى، ئون كىلولاپ تونۇر كاۋىپىنى سېتىۋېتىپ كېلىشكە ئەۋەتەتتى. بۇنداق ياردەمگە تەكلىپ قىلغىلى ئەلۋەتتە يەنىلا ئايال قوشنىسى چىقاتتى. ئۇستامغا تاتلىققىنە ئەركىلەيتتى. ئەگەر ئۇستام بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭغا ئېسىلسا، "ئەتە، ئەتە چوقۇم..." دەيتتى-دە، كاۋاپ ۋە توخۇ گۆشى سېلىنغان سومكىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزاتتى. ئارقىدىنلا "مېھمان كېلىدۇ دەپ ئالغان ئىكەنمىز، كەلمەي قالدى. ئەتىگە قالسا بۇزۇلۇپ قالغۇدەك، ئۆز-لىرى ئېغىر كۆرمەي..." دەيتتى. ئۇستام ئۇنىڭ يالغان سۆزلەۋاتقان-لىقىنى بىلەتتى. شۇنداقتىمۇ يەنىلا ياردەملىشەتتى، يېرىم كېچىدە قاۋاقخانىلارنى ئارىلايتتى-دە، كەيپىلكتە مەردلىشىپ كەتكەن مەستلەرگە سېتىۋېتىپ كېلەتتى. ئۇ قوشنىلىرى ئۈچۈن يېرىم كېچىدە كاۋاپ ۋە توخۇ گۆشى سېتىشقا بەش-ئالتە قېتىمدەك چىقتى. ھەر قېتىم چىققاندا، ئايال قوشنىسىنىڭ ھېلىقى: "مېھمان كېلىدۇ دەپ ئالغان ئىكەنمىز..." دېگەن يالغان سۆزى تەكرارلىناتتى، لېكىن ئۇنىڭ "ئەتە، ئەتە..." دېگەن سۆزى يالغان ئەمەس ئىدى. ئەتىسى ئۇستام پۇلنى ئەكىرىپ بەرگىلى كىرگەندە، **ئۇ ۋەدىسىنى ئۆزلۈكىدىن** ئورۇندايتتى.

يېقىنقى ئىككى ئايدىن بېرى ئۇستام **ئۇلار ئۈچۈن توخۇ گۆشى** سېتىشقا چىقماس بولدى. چۈنكى ئىككى **ئايدىن ئىلگىرى** بىر ئاخشامدا كىمدۇ بىرسى ماشىنا بىلەن كېلىپ **ئۇلارنىڭ** ئۆيىگە توغلاتقۇدىن بىرنى تاشلاپ كەتكەنىدى. **شۇنىڭدىن** كېيىن ئۇستام

گۆش سېتىپ بېرىشكە چىقىدى، لېكىن ھەر كۈنى ئاشۇ خۇرۇم سومكىلاردا كەلگەن يېمەكلىكلەردىن ياغ چاپناپ يۇرۇۋەردى.

ئۇستام ئۇنتۇلۇپ قالغان سومكىلارنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيتتى. ئۇستامغا ئاشۇ ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى — مېھمانخانىلارمۇ، ياتاق ئۆيمۇ، ھەتتا ئايال قوشنىنىڭ ھوجرىسىمۇ تونۇش ئىدى. ئاشخانىمۇ، باشقا ھوجرا - قازناقلارمۇ ئونىڭغا ئايان ئىدى...لېكىن ھېچقايسىدا ھېلىقى سومكىلار كۆرۈنمەيتتى. ئۇستام سومكىلار توغرىسىدا ئويلىغانسىرى ھەيران بولاتتى. ھەر كۈنى ئاخشامدا كىرىپ كېتىدۇيۇ، چىقمايدۇ، زادى نەگە كېتىدۇ؟ ئۆتكەندە كېيىم تىكتۈرگىلى كەلگەن بىر مۇئەللىم، دۇنيادا ئەينەك يەيدىغان، نوغۇچ لامپىنى بىر باشتىن چاينىپ يەۋېتەلەيدىغان ئادەملەرنىڭ بارلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ ئولتۇراتتى، قوشنىلاردىمۇ ئاشۇنداق خىسلەت بارمىدۇ؟...ئۇستام ئالتە ئايدىن بېرى، ياق سەككىز ئايدىن بېرى مانا شۇنداق ئويلايتتى.

بۇ ئۇستام ئۇچۇن ھەقىقەتەن بىر سىر، تاپقىلى بولمايدىغان بىر تېپىشماق بولۇپ قالغانىدى. لېكىن دۇنيادا يېشىلمەيدىغان سىر - تۇگۇنچەك، تاپقىلى بولمايدىغان تېپىشماق بولمايدىكەن. بۇگۈن ئاخىر بۇ سىر يېشىلدى، تېپىشماق تېپىلدى.

قوشنىسىنىڭ دەرۋازىسى بوش غىچىرلاپ ئېچىلدى، ئەر قوشنا چىقىپ كەلدى. ئۇ يالاڭباشتاق، كۆڭلەكچان ئىدى، چاچلىرى چۈشۈپ تاقىر بولۇپ قالغان بېشى كەچكى شەپەق نۇرىدا پاششا كاۋىسىدەك پارقىرايتتى. ئۇ باست ئۇستىنىڭ دېرىزىسى ئالدىغا كەلىدى، دەرۋازىسىدىن چىقىپلا توختاپ قالدى. قولىدىكى بەللىرىگە تىرەپ ئاسمانغا، دەرەخلەرنىڭ ئۇچىغا، ئۆيلەرنىڭ ئۆگە-

زىسىگە نەزەر سالىدى. ئۇ شامالدىغىلى چىققان ئادەمگىمۇ، نېمىدۇ بىرنەرسىنى ئويلاۋاتقان ئادەمگىمۇ ئوخشايتتى. خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ ئوك قولىنى كۆتۈرۈپ باسىت ئۈستىغا ئىشارەت قىلدى. ئۇنىڭغا كۆزىنىك قۇيرۇقىدا نەزەر سېلىپ تۇرغان باسىت ئۇستا قوشنىسىنىك ئۆزىنى چاقىرىۋاتقانلىقىنى شۇ زامان چۈشەندى، ئۇ نېمىگە چاقىرىدىكىنە؟ ياردەملىشىدىغان ئىشى بارمىدۇ ياكى بىرەر ئىشنى سېزىپ قالغانمىدۇ؟ باسىت ئۇستىنىك قەلبىدە ئەنسىزلىك بوش داۋالغۇدى. ئۇ دۆكاندىن چىقىپ قوشنىسىنىك يېنىغا كەلدى.

ــ دۆكانىنى تاقىۋېتىپ بىزنىڭكىگە كىرسىلە، گەپ بار...

ئۇستامنىك قەلبىدىكى ئەنسىزچىلىك كۈچەيدى، ئەگەر ياردەملىشىدىغان ئىش بولسا، ئايال قوشنا ئۆزى چىقاتتى، ئەر قوشنا چىقىپتۇ، زادى نېمە ئىشتۇ؟

باسىت ئۇستا ھويلىغا كىرىپ كەلگەندە، قوشنىسى ھويلىنىك بىر بۇرجىكىدىكى ئاشخانا ئۆيىنىك ئىچىدە تۇراتتى، ئۇستام ئۇدۇل شۇ يەرگە كىردى.

ــ ئۇستام، سېتىۋېتىدىغان ئازراق بىرنەرسە بار ئىدى، ئۆزلىرى بىلىلا، ھۆكۈمەت خىزمىتىنى قىلىدىغان ئادەم ئۇ ياق ــ بۇ ياققا كۆپ بارىدىغان گەپ ئىكەن. ھەر قېتىم ئۇنى ــ بۇنى ئالدىكەنمىز، قاچىلىغىلى سومكا بولمىسا بولمايدىكەن، سومكىمۇ ئالدىكەنمىز. شۇنداق قىلىپ بىرمۇنچە سومكا يىغىلىپ قاپتۇ، ئۆزلىرىنى ئاشۇ سومكىلارنى سېتىپ بېرەرمىكىن دەپ چاقىرغانىدىم. ئەزان باھادا بولسىمۇ سېتىۋەتسەك...

ئۇستامنىك كۆڭلىدىكى ئەندىشە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

ــ بولىدۇ، سېتىپ بېرەيلى، دۆكىنىمىزدىمۇ ئاشۇنداق نەرسىلەر

سېتىلدۇ، سىلىگە يارەملىشىش ئۆز ئىشىمىز. سومكىلار نەدىكىن؟

ــ يەر ئاستى ئۆيىدە.

يەر ئاستى ئۆيىگە ئاشخانا ئارقىلىق كىرگىلى بولاتتى. ئۇستام سېمونت پەشتاق بىلەن تۆۋەنلەپ يەر ئاستى ئۆيىگە چۈشتى. يەر ئاستى ئۆيى سومكا بىلەن پەۋەس توشۇپ كەتكەن، سومكىلار بىرەنىڭ ئۈستىگە بىرى قالايمىقان تاشلاپ قويۇلغانىدى. ئۇستام ھەممىنى چۈشەندى، ئۇنىڭ سومكىلار توغرىسىدىكى گۇمانى بىردىن يېشىلىپ كەتتى. ئۇنىڭغا ئايان بولدىكى، قوشنىلاردا سومكا يەيدىغان خىسلەت يوق ئىكەن، ئۇلار سومكىلارنى يىمەپتۇ، يەر ئاستى ئۆيىگە يىغىپ ساقلاپتۇ...

ئۇستام قوشنىسىنىڭ "بازاردىن سېتىۋالغان" دېگەن گېپىنى ئەسلەپ پىسكىگىدە كۈلۈپ قويدى.

ئۇستام سومكىلار بىلەن بىرەر سائەتچە ھەپىلەشتى. ئۇ سومكىلارنى ئىلغىماقچى، پۈلغا يارىغۇدەكلىرىنى خىللىماقچى بولغانىدى، لېكىن خىللىيالمىدى، چۈنكى سومكىلارنىڭ ھەممىسى پۈلغا يارىغۇدەك، يېگى ئىدى. پەقەت قېلىن چاڭ ـ توزانىدا بۇلغىنىپ كەتكەنىدى. ئۇستام ئاخىرى كىچىك سومكىلارنى چوڭ سومكىلارنىڭ ئىچىگە، چوڭ سومكىلارنى بولسا تاغارغا قاچىلىدى، توپىتوغرا بەش تاغار بولدى. بۇلارنى قانداقمۇ سېتىپ بولغىلى بولار دېگەن خىيالدا كۆڭلىگە لەپىدە ۋەھىمە چۈشۈپ ئۆتتى. لېكىن شۇ زامان يوق بولدى. كەچتە قاراڭغۇدا سومكا كېرەك. شۇنداق ئىكەن، نېمىشقا سېتىپ بولغىلى بولمىسۇن؟ ئۇلار كېلىپ سېتىۋالىدۇ ۋە يەنە ئاشۇ قورۇدا ئۇنتۇپ قالىدۇ. مەن يەنە، ساتقىلى ئېلىپ كېلىمەن، ئۇلار يەنە ئالىدۇ...بۇ

ئايلانما سودا ئاياغلاشمايدۇ...ئۇ شۇ مىنۇتتا مانا شۇنداق ئويلىدى، شۇ ئۇي ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى غەمنى يوق قىلىپ تاشلىدى.

ئۇستام تاغارلارنى ھارۋىغا بېسىپ ئېلىپ ماڭغانىدا، ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەنىدى. يۇلتۇزسىز ئېگىز ئاسمان تەگسىز ھاڭدەك قارىيىپ كۆرۈنەتتى. شۇنداق قىلىپ مۇشۇ دەرۋازىدىن قاراڭغۇدا كىرگەن سومكىلار يەنە قاراڭغۇدا چىقىپ كەتتى.

ئامەت

ئۇستام شەھەرنىڭ ئاۋات كوچىسىدا ــ ئايالى ئاچقان چەرچىن مال دۇكىنىدا خېلى ئۇزۇن ھايال بولۇپ قالدى. ئۇ ھارۋىدىن تاغارلارنى چۈشۈرۈپ بولۇپلا ئايالىنى ئۆيىگە قايتۇرۇۋەتتى. دۇكاننى كېچىسى ساقلاپ ياتىدىغان ئوغلى بىلەن ئىككىسى سومكىلارنى تاغار-دىن چىقىرىپ بىر-بىرلەپ سۈرتۈپ چىقتى. ئىچىنى ئۆرۈپ قاقتى. گۈش-كاۋاپلاردىن قالغان داغلارنى، مېۋە-چېۋە شالتاقلىرىنى ھۆل لۆڭگە بىلەن سۈرتتى. ئۇلارنى خېلى كۆچەپ ئىسكەتلىدى. ئۇلار دەسلەپتە پەقەت بىر تاغاردىكى سومكىلارنىلا پەشتاختىغا تىزماقچى، قالغان سومكىلارنى تاغار بىلەن كارىۋاتنىڭ ئاستىغا قويۇپ قويماقچى بولدى، ئۇ بىرىنچى تاغاردىكى ئاخىرقى سومكىلارنىڭ بىرىنى تارتىلاۋاتقاندا، ئۇنىڭغا سومكا ئېچىدە بىرنەرسە بارەدەك تۇيۇلدى. ئۇ سومكىنىڭ سىرتىمسىنى ئېچىپ ئىچىگە قاراپ باقتى، سومكىنىڭ ئىچىدە ھېچنېمە يوق ئىدى. كېچىك يانچۇقىنىڭ سىرتىمسىنى ئاچتى. قولىنى تىقىپ سۈلياۋغا ئورالغان بىرنەرسىنى ئالدى. ھەم، سېھىرلەنگەندەك قېتىپ تۇرۇپ قالدى، قوللىرى تۇتسا بولمايدىغان

بىرنەرسىنى تۆتۈپ سالغانىدەك تىترىدى. قولىغا قىپقىزىل چوغىنى ئالغاندەك چۆچۈدى.

— دادا نېمىكەن ئۇ؟

— پۇل...

— پۇل؟

ئۇستامنىڭ ئوغلى دادىسىنىڭ قولىدىن سۈلياۋ بولاقنى ئالدى. پۇل سۈلياۋ خالتىسىنىڭ ئىچىدە ئىدى. پۇلنىڭ رەڭگى، سان-نەقىشلىرى روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئوغۇل سۈلياۋ خالتىنى تېگىدىن تۆتۈپ دۇم قىلىۋىدى، بىر باغلام ئون يۈەنلىك پۇل يەردە ياتقان سومكىنىڭ ئۈستىگە پوككىدە چۈشتى. ئارقىدىنلا بىر ۋاراق قەغەز ئۇنىڭ ئۈستىگە لەيلەپ قوندى.

ئاتا-بالىنىڭ كۆزلىرى خەتكە تىكىلدى:

"ھۆرمەتلىك رەھبەرىمىز، ئۆتكەن قېتىم كەلگىنىمىزدە، ئوغلۇمىنىڭ خىزمەت مەسىلىسىنى ئۆزلىرىگە دېگەنىدىم. بالىمىزنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالى پەقەت ئۆزلىرىگە قاراشلىق، ئۆزلىرى يولىيورۇق بەرسىلا دەرھال ئىش پۈتىدۇ، ئۆزلىرىنىڭ ياخشىلىقلىرىنى ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا ئۇنتۇمايمىز. مەڭگۈ خىزمەتلىرىدە بولۇشقا تەييارمىز. ئۆزلىرىنىڭ خىزمەتكارلىرى مەھەممەت". قەغەزگە يېزىلغىنى پەقەت شۇلا ئىدى. ئاتا-بالا قەغەزگە بىرھازا تىكىلىپ تۇرۇپ قېلىشتى. باست ئۇستا ھەممىنى چۈشەنگەنىدى. "ھەي، بىچارە، ئۇلار پۇلنىمۇ، خەتنىمۇ كۆرمەپتۇ. بالىنىڭ خىزمەت مەسىلىسى ھەل بولغانمىدۇ؟..." ئۇنىڭ قەلبىدە ھەيرانلىقمۇ، ئېچىنىشمۇ، ئىچ ئاغرىتىشمۇ بار ئىدى، كۆزلىرى بولسا سومكا ئۈستىدە ياتقان بىر باغلام پۇلغا تىكىلىپ قالغانىدى.

شۇ مىنۇتتا ئۇ پۇلنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنىمۇ، خەتنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنىمۇ بىلمەيتتى. پۇلنى ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ بەرسۇنمۇ؟ ئۇنداقتا پۇلنىڭ ئىگىسى زادى كىم؟ مەھەممەت دېگەن قايسى مەھەممەت؟ جاھاندىكى شۇنچە جىق مەھەممەتلەر ئىچىدىن پۇلنىڭ ئەسلى ئىگىسى بولغان مەھەممەتنى قانداق تاپقىلى بولىدۇ؟ ياكى پۇلنىمۇ، خەتنىمۇ، قوشنىسىغا تاپشۇرۇپ بېرىشى كېرەكمىكىن؟

باسىت ئۇستا ئۇزۇنغىچە ئويلىنىپ قالدى. ئاخىرى ئامەت، ماڭا كەلگەن ئامەت دېگەن يەرگە كەلدى. راستىنى ئېيتقاندىمۇ ئۇ ئۆزىگە كەلگەن ئامەتنى قاچۇرۇپ قويغۇدەك، تەقدىر ئۆز رىسقىغا پوتكەن نېمەتتىن ۋازكەچكۈدەك ھاماقەت ئەمەس ئىدى. ئاخىرى پۇلنى ئېلىپ سۇلياۋ خالتىغا سالدى. نېمىشقىدۇ ھېلىقى خەتنىمۇ سېلىپ قويدى . ھەممىنى قوشۇپ قويىنىغا تىقتى. ئۇنىڭ قەلبىدە خۇشاللىق ئارىلاش ھاياجان ئۆركەشلەيتتى. ئۇ قەلبىدە يەنە ئېچىنىشقىمۇ، ئىچ ئاغرىتىشقىمۇ، ھېسداشلىقىمۇ ئوخشايدىغان بىر تۇيغۇنىڭ شولىسىنى كۆرگەندەك بولدى. شۇنداق قىلىپ باسىت ئۇستا دۇكاندا ئۇزۇنغىچە ھايال بولۇپ قالدى، ئاشۇ ئامەت ئۇنىڭ قەلبىگە يېڭى قىزىقىش، يېڭى ئۇمىد سوۋغا قىلغانىدى. ئۇلار ئاتا ـ بالا ئىككىيلەن ھەممە سۇمكىلارنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى. ئەمدى ئۇلار سۇمكىلارنى سۇرتۇشنىمۇ، پەشتاختىغا تىزىشنىمۇ ئۇنتۇپ، سىرتمىسىنى ئېچىپ ئىچىگلا قارايتتى. ھەممە يانچۇقلىرىغچە قاراپ چىقاتتى. ئاختۇرۇش ـــ ئامەت، ئاختۇرۇش ئۇزۇنغىچە داۋاملاشتى. لېكىن كېيىنكى سۇمكىلاردىن ھېچنېمە تېپىلمىدى.

باسىت ئۇستا ئۆيىگە قايتىۋاتقاندا، ئاللىقاچان ئەل ئايىغى

بىسقققاندى. شۇنداقتىمۇ ئۇ كوچىلاردا شادلىققا چۆمگەن كىشىلەرنى كۆرگەندەك كۈلۈمسىرەپ باراتتى. قوينىدا تومپىيىپ تۇرغان ئامەت ئۇنى خۇشال قىلاتتى. ئۇ كېتىۋېتىپ يېڭى قوشىنلىرىدىن كەلگەن ياخشىلىقلارنى بىر-بىرلەپ ئويلاپ ماڭدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاق بەلىقتەك ئاپئاق ئايال قوشنىسىنى، ئۆز ئايالىنىڭ تىجارەت كىنىشكىسى ئېلىپ دۇكان ئاچقانلىقىنى، پايدا تاپقانلىقىنى، ئوغلىنىڭ خىزمەتكە ئورۇنلاشقانلىقىنى، بۇگۈنكى ئامەتنى...ھەممىسىنى ئويلاپ ماڭدى. يېڭى ئۆيىنىڭ يېڭى قوشنىلارغا ئايىغى ياراشقانىدەك، يېڭى قوشنىلارنىڭ ئۇلارغىمۇ ئايىغى ياراشقانىدى.

ئۇستام مۇشۇلارنىڭ ھەممىسىدىن مەمنۇن ئىدى. خۇشال ئىدى. يەنە ئۇستامنىڭ قەلبىدە بىر خىل غەشىلىكمۇ بار ئىدى. ئاشۇ ھەشىمەتلىك ئۆيىلەرنى، ئاشۇ دەرۋازىدىن تۇن قاراڭغۇسىدا كىرىپ كېتىۋاتقان سومكىلارنى، ئاشۇ ئۆيىلەردە يېيىلۋاتقان، ئىستېمال قىلىنۋاتقان نەرسىلەرنى ئويلىسىلا ئۇستامنىڭ قەلبىدە ئالالىقانداق بىر خىل نەپرەت ئويغىناتتى. بۇ ھەسەتمۇ، چىدىماسلىقمۇ؟ ئۇستام بۇنى بىلمەيتتى. لېكىن ئۇنىڭغا ئاشۇ ئاق بەلىقتەك چىرايلىق ئايالنىڭ ئەركىلەشلىرىمۇ نەپرەتلىك بىلىنەتتى، ھەتتا قوشنىسىنىڭ ئۆزلىرىگە قىلغان ياخشىلىقلىرىمۇ نەپرەتلىك بىلىنەتتى.

بەختسىزلىك

"بىر خۇشاللىقنىڭ بىر يېغىسى بار" دېگەن گەپ راستمۇ؟ بىرەر ئىلمىي ئاساسىي بارمۇ؟ بۇنىڭغا ھازىر ئېنىق بىرنەرسە دېگىلى بولمايدۇ. لېكىن بۇ يەردە ھەقىقەتەن ئاشۇنداق ۋەقە يۈز

بەردى.

يېڭى قوشننىڭ تويلاشقىلى ئون بەش يىل بولغان خوتۇنىنىڭ بىرىنچى قېتىم قورساق كۆتۈرگىنىگە توققۇز ئاي، توققۇز كۈن توققۇز سائەت، توققۇز دەقىقە تولاي دەپ قالغان چاغدا — ئۆي ئىگىسىنىڭ خۇشاللىقى پەلەكنى كۆتۈرۈلۈپ، ئۇنىڭ پەرزەنت يۈزى كۆرۈش ئارمىنى چېچەك ئاچاي دەپ قالغان چاغدا بەختسىزلىك يۈز بەردى. خۇدا پۈتكەن قىسمەت بىلەن بەندىدىن كەلگەن كەلمىش بىرلا ۋاقىتتا ئۆزىنى ئاشكارىلىدى. توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئالدى بىلەن بەندىدىن كەلگەن كەلمىش، ئارقىدىن خۇدادىن كەلگەن كەلمىش يېتىپ كەلدى. خۇددى "بالا كەلسە قوش، ئاھەت كەلسە تاق" دېگەننىڭ ئۆزى بولدى.

باست ئۇستا قوشنىسىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا پىكاپنىڭ توختىمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى بايقاپ قالدى. قوشنىسىمۇ خىزمەتكە بارمايدىغان بولۇپ قالدى. ھەتتا ئۆيدىن تالاغىمۇ چىقمايتتى. شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقىتتا ئاخشاملىرى ئۇنى يوقلاپ كېلىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلدى. باست ئۇستا مانا شۇ ئىشلاردىن ھەيران بولۇپ يۈرگەندە، كىملەردۇ ئۇنى ئىزدەپ كەلدى. ئەتىسۋارلىق مالىلارنى سېتىپ بېرىش توغرىسىدىكى بەش ـ ئالتە پارچە تەستىق، ئوغلىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش توغرىسىدىكى تەستىق...دېگەندەك قەغەزلەرنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىپ "بۇنى سىزگە تەستىقلاپ بەرگەنمۇ؟" دەپ سوراشتى. باست ئۇستا "ھەئە!" دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ بۇلارنى ئىنكار قىلىشقا ئاجىز ئىدى. چۈنكى ئاشۇ قەغەزلەردە ئۇنىڭ ئىسمى بار ئىدى. كەلگەنلەر خاتىرىلىرىگە ئاشۇ "ھەئە"نى يېزىپ، ئۇنى قول قويدۇرۇپ قايتىپ كېتىشتى.

ئۇستا قوشنىسغا كېلىۋاتقان بەختسىزلىكى غۇۋا سەزگەندەك بولدى. لېكىن ئۇ ئۇلارغا ئۇنىڭدىنمۇ چوڭراق بەختسىزلىكنىڭ يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى زادىلا ئويلىمىدى.

قۇربان ھېيتنىڭ ئىككىنچى كۈنى ئىدى. باسىت ئۇستا قوشنىدارچىلىق بۇرچىنى ئادا قىلىپ ئەتىگەندىلا ئۇلارنىڭكىگە ھېيتلاپ كىردى. ئۇ كىرگەندە ئەر قوشنىسى مېھمانخانىدىكى قېپقىزىل كرېسلوغا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ، ھېلىلا پىشۇرۇلغان ئىسسىق گۆشتىن يەۋاتقانىكەن. ئايال قوشنا ئاشخانىدىمكىن، كۆرۈنمەيتتى. ئۇستامنى ئەر قوشنا ئۆزى كۈتۈۋالدى. كرېسلوغا تەكلىپ قىلدى. ئالدىدىكى گۆشنى ئۇستامنىڭ ئالدىغا قويدى. لېگەندىكى گۆش ــ بىر قويىنىڭ يېرىمنى ئون پارچىلاپلا پىشۇرغاندەك كۆپ ئىدى. قوشنا ئۇستامنى گۆشتىن بېقىشقا، ئازادە ئولتۇرۇپ ھېيتلاشقا ئۇندىدى، ئۆزىمۇ بىرلىكتە لېگەنگە قول ئۇزاتتى...

بۇ باسىت ئۇستىنىڭ بۇ يىلقى ھېيتتا تۇنجى قېتىم باشقىلار-نىڭكىدە ھېيتلىشى ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ بۇ ئۆيدە زادىلا قورۇنمايتتى، شۆڭمۇ تارتىنمىدى. گۆشتىن تويغۇچە يېدى. يوغان بىر پارچە سانىنى پۈتۈن يەپ بولدى. گۆشكە تويغاندىن كېيىن ئاغزىنى، قوللىرىنى سۈرتۈپ، بۇ يىلقى ھېيتنىڭ تولىمۇ بايىاشات بولغانلىقى، شۇغىنىسى ھاۋا ئىسسىق بولغاچقا، گۆشنى ساقلىماق تەس بولۇۋاتقانلىقى توغرىسىدا گەپ قىلىپ ئولتۇردى. ئۇ قوشنىسىنىڭ "بۈگۈنچە ئېشىلەتمەيدىغان گۆشلىرىنى بىزنىڭ توڭلاتقۇغا ئەكىرىپ قويسىلا" دېيىشىنى كۈتكەنىدى، لېكىن قوشنىسى ئۇنداق دېمىدى. ئۇ "ھە، ھە"لا دەيتتى، ھە دەپ گۆش يەيتتى. ئۇ پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن، ئۆزۈندىن بېرى گۆش يېمىگەن

ئادەمدەك گۆش يەۋاتاتتى. ساڭزا يېگەچ گەپ قىلىپ ئولتۇرغان باسىت ئۇستا دەسلەپتە ئۇنىڭ يېيىشلىرىدىن ھېچنېمىنى ھېس قىلمىدى. كېيىن لېگەندىكى گۆشنىڭ پاك - پاكىز يېيىلىپ بولغاندىن كۆرگەندە بولسا ھەيران قالدى. ئۇنىڭ ئىشتىھايى، ھەزىم قىلىش ئىقتىدارى، ئاشقازىنى بەلكىم ئاشۇنداق ياخشىدۇ. يېرىم قوينىڭ گۆشىنى يەپ بولسا نېمە بوپتۇ؟ ئۇنىڭدەك ئىشتىھالىق ئادەملەر جاھاندا ئازمىدى؟ بۇنچىلىك ئىشتىھالىق بولمىسا، مۇنچىلىك سەمرىگىلى، قورساق سالغىلى، قوش ئېگەك چىقارغىلى بولاتتىمۇ؟

ئىككىسى كونا - يېڭى قوشنىلارنى بىرلىكتە ھېيتلاشقا كېلىشتى. بۇنداقتا ھەر ئىككىلىسىگە ئاسان بولاتتى. بىرسى تونۇمىغانىنى يەنە بىرسى تونۇشتۇراتتى. ھەر ئىككىلىسىمۇ تونۇشمىغان قوشنىلىرى بىلەن تونۇشۇۋالاتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار بىرلىكتە يولنىڭ غەربىدىكى يېڭى قوشنىلارنى ھېيتلاشقا باشلىدى.

بىرىنچى ئۆيدە لىگەن پاكىز قۇرۇقدالدى. ئىككىنچى ئۆيدىكى لېگەنمۇ پاك - پاكىز قۇرۇقدالدى. ئۈچىنچى ئۆيدىمۇ شۇنداق بولدى. باسىت ئۇستىنىڭ يېڭى قوشنىسى "ئەسسالامۇئەلەيكۇم"، "ھېيتلىرىغا مۇبارەك بولسۇن" دېگەن سۆزلەردىن كېيىنلا لېگەندىكى گۆشلەرگە تۇتۇش قىلاتتى، تاكى لېگەندىكى گۆش تۈگىمگۈچە توختىمايتتى. ئۇ ساڭزىمۇ چاينىمايتتى، ياغلىق توقاچ يەيتتى، شورپا ئىچەتتى، قوغۇن - تاۋۇز يەيتتى، ئۈزۈم - شاپتۇلغا باقاتتى، ئاغزى زادىلا جىم تۇرمايتتى. ئاغزى چاينايتتى، گېپى يۇتاتتى، يۇتۇپ توختىمايتتى. خۇددى مەڭگۈ تويماس لەھەڭدەك توختىماي يۇتاتتى.

باسىت ئۇستىنىڭ ھەيرانلىقى ئىككىنچى ئۆيدىلا ئەجەبلىنىشكە

كۆتۈرۈلگەنىدى. ئۇچىنىچى ئۆيىدە ئۇنىڭ ئەجەبلىنىشى ئاجايىپ ئەجەبلىنىشكە كۆتۈرۈلدى.

ئۇلار ئىۇچىنىچى ئۆيىدىن ئۇزىغاندا، باسىت ئۇستا "ئەمىدى قايتىپ چۈشتىن كېيىن ھېيتلىساقمىكىن" دېگەن تەكلىپىنى ئوتتۇرىغا قويىدى، لېكىن بۇ رەت قىلىنىدى، ئۇنىڭ قوشنىسى ئۇزلۇكسىز ھېيتلاشنى تەشەببۇس قىلاتتى. ئۇستام ئۇنىڭغا ئەگىشىپ تۆتىنچى ئۆينىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاشقا مەجبۇر بولىدى. لېكىن ئۇنىڭدىكى ئاجايىپ ئەجەبلىنىش ئەمدى قورقۇنچلۇق بىر ئەندىشگە ئورۇن بوشىتىپ بېرەلمەتتى. بىچارىنىڭ قورسىقى يەل كۆپ ئۈرۈلغان بالۇندەك پاكىدە يېرىلىپ كەتمەسە بولاتتىغۇ، ھەرە يۇتۇۋالغان پاقىدەك ئىتىلىپ كەتمەسە بولاتتىغۇ، دەپ ئويلايتتى. تۆتىنچىسى تېۋىپنىڭ ئۆيى ئىدى. ئۇلار كىرىپ كەلگەندە تال بوستانلىق ھويلىدا ھېچكىم يوق ئىدى. دەرۋازىنىڭ يېنىغىلا ئورۇنلاشتۇرۇلغان سۇ جۇمىكىنىڭ ئاستىدا لىقمۇلىق سۇ قاچىلانغان بىر چېلەك تۇراتتى، ئەر قوشنا چېلەكنىڭ پاكىز ياكى پاسكىنا ئىكەنلىكىگە دىققەتمۇ قىلماستىن ئۆزىنى چېلەككە ئاتتى. چېلەكنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئىككى قولى بىلەن چېلەكنىڭ گىرۋەكلىرىدىن تۇتتى ـ دە، بېشىنى چېلەككە تىقىپ سۇنى غۇرتلىدىتىپ سۈمۈرۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ ياستۇقىنەك يوغان قورسىقى تېخىمۇ ساڭگىلىدى. سۇ ئىچىۋاتقان كالغا ئەجەبمۇ ئوخشايدىكەن دەپ ئويلىدى باسىت ئۇستا. شۇنچىۋالا سۇ ئىچكەنمۇ بارمۇ؟ يېگەنلىرىگە قارىغاندا ئىچكىنى تېخى ئانچە جىق ئەمەس، بىراق...ئۇستا ھەيرانلىق، ئەنسىزلىك ئىچىدە قاراپ تۇراتتى. چېلەكتىكى سۇ ئوبدانلا يېرىمداپ قالدى. ئۇنىڭ قوشنىسى تۆيۈقسىزلا ئوق تەگكەن قوتازدەك چېلەكـ

نىڭ يېنىغا گۈپپىدە يىقىلدى. چېلەك ئۇرۇلۇپ سۇ ئۇنىڭ ئاستىغا يامراپ كەتتى.

ــ هوي، نېمە بولدىلا؟ نېمە بولدىلا؟ ــ باستا ئۇستا هودۇقۇپ قالدى. ئۇ قوشنىسىنىڭ بېشىنى يۆلىدى. قۇلىقىغا خۇددى چالا بوغۇزلانغان كالىنىڭ خارقىرىشىدەك دەھشەتلىك ئاۋاز ئاڭلانىدى. ئۇنىڭ نەپەس يوللىرى بوغۇلۇپ جان تالىشىۋاتقانلىقىنىمۇ ياكى ئۇخلاپ خورەك تارتىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلگىلى بولمايتتى.

ــ هوي، ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟ ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟ بىرسىگىلار چىقىڭلار... ــ ئۇستا ۋەھىمە ئىچىدە توۋلىدى. ئۆيدىن پاختەك تۆكى سارجىدا يەكتەك كېيگەن تېۋىپ ئاخۇنۇم پالاخشىپ چىقىپ كەلدى. ئۇستا بىلەن تېۋىپ ئاخۇنۇم ئۇنى كۆتۈرۈپ سۇپىغا ئاپىرىپ ياتقۇزدى. ئۇ هېلىمۇ دەھشەتلىك خارقىراپ ياتاتتى.

تېۋىپ ئۇنىڭ تومۇرلىرىنى تۇتتى. چىرايىغا ئۇزۇنغىچە تىكىلىپ قاراپ تۇردى. كۆز ـ قاپاقلىرىنى يېرىپ كۆزىنىڭ ئىچىگە نەزەر سالدى. شۇنىڭدىن كېيىن خورسىنىپ بېشىنى چايقىدى.

ــ نېمە بوپتۇ ئاخۇنۇم؟

ــ هېچنېمە، هېچنېمە بولماپتۇ، ئوخلاپ ئويغانسىلا تۇزۇلۇپ قالدۇ.

ــ ئۇنىڭدا هېچقانداق كېسەل يوقمىكەن؟

ــ باركەن، بولغاندىمۇ دەھشەتلىك كېسەل، ئۇ دۆي كېسىلگە مۇپتىلا بولۇپتۇ.

ــ دۆي كېسىل؟ ــ باستا ئۇستا هېچنېمىنى چۈشەنمىدى. ئۇ خەلق چۆچەكلىرىدىكى بىر ئۇخلىسا قىرىق كېچە ـ كۈندۈز ئۇخلايدىغان، بىر ئولتۇرۇشىدا قىرىق ئادەمنىڭ گۆشىنى يەپ

بولسىدىغان، بىر سۈمۈرۈشتىلا قىرىق دەريانىڭ سۈيىنى ئىچىپ بولىدىغان دەھشەتلىك مەخلۇق دېڭىزنىڭ دۆڭى دەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى بىلەتتى. لېكىن دۆڭى كېسەل دەپ زادىلا ئالمىلاپ باقمىغانىدى، ئۇ تېڭىپ ئاخىرىنۇمىنىڭ ئاغزىغا ھالاك - تالاك بولۇپ قاراپ قالدى.

ــ ھەئە، دۆڭى كېسەل، ئۇ دۆڭى كېسەل بولۇپتۇ. بۇنداق كېسەل يېسە - يېسە قورسىقى تويمايدىغان، بىر تونۇر نانىنى، بىر قويىنىڭ گۆشىنى يەپ بولۇپمۇ قورسىقىنىڭ تويغىنىنى بىلەلمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ باقسىلا، بۇنداق كېسەللەرنىڭ چىرايى ئاپئاق ئاقىرىپ، پاختەدەك يۇمشاپ كېتىدۇ. خۇددى يەل بەرگەن توپتەك، قۇيغان ئۆپكىدەك بوردىلىپ سەمرىيدۇ، ئاشقازان - ئۇچەيلىرى، قورساق تېرىلىرى رېزىنكىدەك سوزۇلىدىغان بولۇپ قالىدۇ، لېكىن ھەرقانداق سوزۇلۇشچانلىقىنىڭمۇ چېكى بولىدۇ. بۇنداق كېسەللەرنىڭ ئاقىۋىتى خەيرلىك بولمايدۇ. قورسىقى يېرىلىپ ئۆلىدۇ... بۇنداق كېسەل ئۇزاق مۇددەت نەپەسنى يىغماسلىقتىن، ھەددىدىن ئارتۇق كۆپ ئوزۇقلىنىشتىن، تاتلىق - تۇرۇملارنى يېيىشكە ئارتۇق بېرىلىپ كېتىشتىن پەيدا بولىدۇ. بۇ داۋاسى يوق دەھشەتلىك كېسەل. خۇدا بەندىسىنى بۇنداق كېسەلگە نېسىپ قىلمىسۇن...ھېلىمۇ ياخشى ئۇ سۇ ئىچىۋېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ، بولمىسا دەھشەتلىك ئاقىۋەت بۇگۈنلا يۈز بېرەتتىكەن...

باسىت ئۇستا ئەمدى بىرئاز چۆشەنگەندەك بولدى. لېكىن كۆڭلىنىڭ بىر يېرىدە قانداقتۇر بىر تۇگۈن باردەك تۇيۇلاتتى، ئۇ بۇرۇلۇپ سۈيدا خاراقىراپ ياتقان قوشنىسىغا نەزەر سالدى. ئۇنىڭ سامان قاچىلانغان خالتىدەك يوغان قورسىقى ئىككى يېنىدىن

ساڭگىلاپ، سۈپىدىكى بۆز گىلەمگە تېگىپ تۇراتتى. ئۇستامىنىڭ كۆز ئالدىدىن ئاشۇ ساناقسىز ئاخشاملاردا دەرۋازىدىن كىرىپ كەتكەن نەرسىلەر بىر-بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى. تاغارلار، سومكىلار، ساندۇق-يەشكىلەر خۇددى يىپقا تىزىلغان مارجانىدەك بىر-بىرلەپ ئاشۇ دەرۋازىدىن كىرىپ كېتەتتى. ئاشۇ تاغارلارغا قاچىلانغان پۇتۇن-پۈتۈن قوي گۆشلىرى، ئاشۇ سومكىلارغا قاچىلانغان توخۇ گۆشى ۋە تونۇر كاۋاپلىرى، باغلام-باغلام پۇللار، يەشىك-سېۋەتلەرگە قاچىلانغان ئانار، ئالما، شاپتۇللار قوشنىسىنىڭ خارقىراپ تۇرغان ئاشۇ گېلىغا كىرىپ كېتەتتى. ئۇلار كىرىپ توختىمايتتى. ئىككى بېقىنىدىن گىلەمگە تېگىپ تۇرغان. چوڭلۇقى ئاران چىپتا تاغارچىلىك كېلىدىغان ئاشۇ قورساق خۇددى تەگسىز ھاڭدەك مەڭگۈ تولمايتتى...

ئاھ، مانا بەختسىزلىك! ئۇ ئاشۇ مەڭگۈ تۈختىماي كىرىپ كېتىشلەرنىڭ نەتىجىسىدە دەھشەتلىك كېسەلگە گىرىپتار بولۇپتۇ ئەمەسمۇ؟ دۆي كېسەلگە، داۋاسىز كېسەلگە گىرىپتار بولۇپتۇ ئەمەسمۇ؟

باست ئۇستىنىڭ قەلبى ئېچىنىش بىلەن تولدى. ئۇ نېمىشقىمۇ ئېچىنمىسۇن؟ يېڭى ئۆينىڭ ئايىغى ياراشقان، بالا يۈزى كۆرۈش ئالدىدا تۇرغان، بەخت ئىچىدە يايراۋاتقان بىر ئادەم تۈيۈقسىز ئاشۇنداق داۋاسىز كېسەلگە گىرىپتار بولسا، كىمۇ ئېچىنمايدۇ؟ ئۇنىڭ ئۆپكىسىدىن كۆچلۈك ھاۋا ئېتىلىپ چىقتى. ئۇ ئېغىر خورسىنىۋاتاتتى.

ئاخرقى ئىشلار

ماشىنچىلىق دۆكىنىنىڭ دېرىزىسى ھېلىمۇ كۆن بويى ئوچۇق تۇراتتى. باست ئۇستا ئاشۇ دېرىزىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ يېڭى-يېڭى كىيىملەرنى، يېڭى-يېڭى پوسۇندىكى كىيىملەرنى تىكەتتى. كۆزلىرى تېلىپ كەتكەندە بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاشۇ دېرىزىدىن سرتقا قارايتتى. ئەمدى ئاشۇ دەرۋازا پات-پات غىچىرلاپ ئېچىلىمايتتى. ئۇنىڭدىن ئويما ياقلىق رۇباشكا كىيگەن ئايالمۇ چىقمايتتى. كەچكى مەزگىللەردە سومكىلارمۇ، تاغارلارمۇ، يەشىك-سېۋەتلەرمۇ كىرىپ كەتمەيتتى ئۇ مەھەكەم قۇلۇپلۇۋېتىلگەنىدى. ئۇنىڭ تۇنج ھالقىلىرىدا مۇشۇكىنىڭ بېشىدەك يوغان قارا قۇلۇپ ئېسىلىپ تۇراتتى...باست ئۇستىنىڭ كۆزلىرى ھەر قېتىم ئاشۇ قارا قۇلۇپقا چۈشكەندە، ئېغىر خورسىناتتى. قەلبىدە ئېچىنىش قۇيۇنلىرى پىرقىرايتتى...

كاتتا ئەربابنىڭ داۋاسىز كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر قۇربان ھېيتىنىڭ 2-كۈنىلا پۈتۈن شەھەرگە پۇر كەتتى. كىملەردۇ: "بىز ئۇنىڭ ئاشۇنداق كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقىنى ئاللىقاچان سەزگەنىدۇق" دېيىشتى. يەنە كىمدۇ بىرى: "مەن ئۇنىڭ چوقۇم ئاشۇنداق كېسەلگە گىرىپتار بولىدىغانلىقىنى بىلەتتىم" دېدى. بولۇپمۇ دۆي كېسەلنىڭ داۋاسىزلىقى ئۇنىڭ دوست-يارانلىرىنى قاتتىق ئۈمىدسىزلەندۈردى. ئۇلار ھازىرچە بۇنداق كېسەلنىڭ يۇقۇملۇق ياكى يۇقۇملۇق ئەمەسلىكىنى بىلمەيتتى. يۇقۇش ئېھتىمالىغىمۇ چەتكە قاقالمايتتى. مانا شۇ

ۆەجدىن ئۇنىڭ خېلىدىن بېرى ئۆزلىرىنى چەتكە ئېلىپ كەلگەن دوست ـ يارانلىرى ئەمدى ئۆزىنى يەنىمۇ تولۇق چەتكە ئېلىشتى. ئۇنى ھېچكىم يوقلاپ كەلمىدى. دوختۇرخانىغا ئاپىرىدىغان ئادەممۇ چىقمىدى. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىش ياخشى ئۇستىنىڭ گەدىنىگە چۈشتى.

قۇربان ھېيتلىق دەم ئېلىش ئايلىغاشقان كۈنى ياخشى ئۇستا ئۇنى ھارۇنغا سېلىپ دوختۇرخانىغا ئاپىرىشنى لايىق كۆردى. بىمارغۇ ئۆزى ماڭالايتتى، لېكىن كېسەللىك كىشىلىرىمۇ قىلمايمۇ بولمايتتى. ھارۇنغا قاتقىلى ئېشەك بولمىغاچقا ياخشى ئۇستا ھارۇننى ئۆزى سۆرىدى. بىمار ھارۇنىڭ جىمغىنە ياتاتتى، ئۇنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىش خېلىلا ئوڭۇشلۇق بولىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. ئوڭۇشلۇق بولغانمۇ بولاتتى. لېكىن ئىشنى مەسچىتنىڭ ئالدىدىكى ئاشۇ كالتە بازار بۇزۇپ قويدى، دوختۇرخانىغا بېرىشتا مۇشۇ كالتە بازاردىن ئۆتمەي بولمايتتى. بازارغا يېقىنلاپ كەلگەنسېرى ياخشى ئۇستىنىڭ قەلبىدە يوشۇرۇن بىر ئەندىشە ئۇلغىيىپ كېلەتتى. "ھەي، يەنە سەتچىلىك بولمىسا بولاتتى" دەپ ئويلايتتى ئۇ ئىچىدە. سېرىق لەغمەن ساتىدىغان، ئۆپكە ـ زاسۇي، كالا ـ پاقالچاق، گازىر ـ پۇرچاق ساتىدىغان غالتەكچىلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈۋاتقاندا بىمار ھارۇندىن ئىرغىپلا چۈشۈۋالدى ـ دە، ئاۋۇال سېرىق لەغمەنگە ئۆزىنى ئاتتى. ياخشى ئۇستا ھارۇننى تاشلاپ ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ بولغىچە ئۇ ئاللىقاچان ئىككى قولى بىلەن سېرىق لەغمەنىنى ئاغزىغا تىقىشقا باشلىغانىدى. ئاش ئۇنىڭ ئېگىدىكىلىرىگە، بۇرۇتلىرىغا چاپلىشىپ تۇراتتى. ئۇ ماچىلدىتىپ چاينايتتى. ئاشنىڭ ئىگىسى ۋارقىراپ كەتتى:

ـــ هەي، ماۋۇ نېمە ئادەم؟ سارالىمۇ بۇ؟ ئاشنى بۇزۇۋەتتى دەيمەن، تۆت ماۋۇ سارالمىنى...

باست ئۇستا قوشنىسىنىڭ كېلەكسىز گەۋدىسىنى قۇچاقلاپ، ئۇنى سېرىق لەغمەنىڭ يېنىدىن نېرىغا ئېلىپ كەتتى. بىمار پۇشۇلـ دايتتى، ھاسىرايتتى، ئاغزىغا لۆكگە كەپلەپ قويغاندەك خارقىرايتتى:

ـــ ئاش! ئاش! ماكا ئاش بېرىڭلار، مەن ئاش يەيمەن...

خجىللىقتىن نېمە قىلارىنى بىلمەي قالغان باست ئۇستا ئاشىنىڭ ئىگىسىگە:

ـــ كەچۈرسىلە، بۇ كىشى كېسەل، مۇشۇنداق كېسەل بولۇپ قالدى، ـــ دېدى. ئۇ بۇ گەپنى كەچۈرۈم سوراش ئۈچۈن دېگەنـ لىكىنىمۇ ياكى ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن دېگەنلىكىنىمۇ بىلەلمىدى. ئۇ ھودۇقۇپ قالغانىدى.

شۇ ئەسنادا بىمار ئۇنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ كەتتى. ئۇ خۇددى قىل يورغىدەك يورغىلاپ يۈگۈردى ـ دە، لەگىپۈگچىنىڭ غالتىكىدىن ئىككى ئۈچۈم لەگىپۈڭ توغرىمىسىنى ئېلىپ ئاغزىغا تىقتى. باست ئۇستا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن لەگىپۈگچىنىڭ يېنىغا بېرىپ بولغىچە، بىمار ئۆپكە ـ زاسۇي غالتىكىنىڭ ئالدىغا بېرىپ بولدى... بىمار يورغىلايتتى، يۈگۈرەيتتى. باست ئۇستا يېتەلمەيتتى، ئۇ ئەمدى كاللە ـ پاقالچاق ساتقۇچىنىڭ دېسىدىن ئېلىۋالغان قارا قوينىڭ يوغان كاللىسىنى چىشلەپ، كالتە بازارنىڭ ئىچىدە يۈگۈرۈپ يۈرەتتى. پۇتۇن بازار قالايمىقانلىشىپ كەتتى. كىشىلەر چۆقان كۆتۈرۈشۈپ، غالتەكلىرىنى ئىتتىرىشىپ داس، قاچىلىرىنى كۆتـۈـ رۈشۈپ قېچىشاتتى...كېسەلنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ يۈرگەن باست ئۇستا ھېرىپ كەتكەنىدى. ئۇ ھاسىرايتتى. سېمىز ئادەمنىڭمۇ

شۇنچىۋالا يۇگۇرەلەيدىغانلىقىغا ھەيران بولاتتى. شۇ ئەسنادا تۆت ـ بەش كاۋاپچى يېگىت ياردەمگە كەلدى. ئۇلار تۆت تەرەپتىن قورشاپ كەلدى. بىمار قورشاۋلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا توختاپ قالدى، ئۇ پارچىلانمىغان كاللىنىڭ قۇلاقلىرىدىن تۇتۇپ، تۇمشۇقىدىن چىشلەپ يەپ تۇراتتى...

يىگىتلەر دۆي كېسەلنى تۇتۇپ ھارۇغا باسقان چاغدا، باست ئۇستا يېنىك ئۇھ تارتتى. ئۇ ھەقىقەتەن ھېرىپ كەتكەنىدى. شۇنداقتىمۇ بىمارنىڭ يەنە قېچىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇنى ھارۇغا چىڭ بېسىپ تۇراتتى. كىمدۇ. بىرى بىر تال كۆلا تېپىپ كەلدى. يىگىتلەر كۆلا بىلەن ئۇنى ھارۇغا چەمبەرچاس باغلىدى. ئۇ ۋارقىرايتتى:

ـــ كاللا... كاللا... مەن كاللا يەيمەن، ماڭا كاللا...

كېسەل يول بويى ئاشۇنداق ۋارقىراپ ماڭىدى. باست ئۇستا بۇنى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ، دوختۇرنىڭ يېنىغا ئېلىپ كىرگەندىمۇ ئۇ يەنىلا ئاشۇنداق ۋارقىراپ تۇراتتى:

ـــ كاللا... كاللا... ماڭا كاللا بېرىڭلار...

دوختۇرلار پايپىتەك بولۇپ كېتىشتى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ كاتتا ئەرباپنى تونۇيدىكەن. شۇڭىمۇ دەسلەپ نېمە قىلارىنى بىلمەي خېلىلا ھودۇقۇشتى. شۇ ئارىدا قايسىبىر دوختۇر تىنچلاندۇرۇش ئۈكۈلىنى ئۇرۇشنى تەكلىپ قىلدى ۋە دەرھال ئوكۇل ئۇرۇلدى، ئۇ تېزلا جىمپ، خارقىراپ ئۇيقۇغا كەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن دوختۇرلار ئۇنىڭغا نېمە بولغانلىقىنى سوراشتۇردى. باست ئۇستا ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ئىش ۋە ھېلىقى تېۋىپتىن ئاڭلىغان گەپلەرنى بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ بەردى. دوختۇر-

لارەۇ ئاشۇ تېۋېقا ئوخشاشلا باش چايقاشتى:

ــ بىزنىڭ دوختۇرخانىدىمۇ دۆي كېسەلگە داۋا يوق.

دوختۇرلار ئۇنى بالنىستقا قوبۇل قىلىش ـ قىلماسلىقنى مەسلىھەت لىشۇاتقاندا كىمدۇ بىرى:

ــ ھۆكۈمەت ئۇنى خىزمەتتىن توختىتىپ تەكشۈرۈۋاتىدۇ، ــ دېدى.

شۇنىڭ بىلەن دەسلەپ ھودۇقۇشۇپ نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالغان دوختۇرلار بىردىنلا ئۇنى كۆزگە ئىلماي قويۇشتى. باست ئۇستا بىرتالاي چىرايلىق گەپلەرنى قىلىپ ئۇلارغا يالۇۋردى. كېسەلنىڭ ئازابىنى ۋاقىتلىق يېنىكلىتىش ئۈچۈن بولسىمۇ بالنىستقا ئېلىشنى تەلەپ قىلدى. بالۇۋرۇشنىڭ رولى بولىدىمۇ ياكى كاتتا ئەربابنىڭ تېخىچە ھايات ئىكەنلىكى نەزەردە تۇتۇلدىمۇ، دوختۇرلار ئۇنى ئاخىرى ياتاقتا ئېلىشقا قوشۇلدى.

باست ئۇستا ئۇنى بەلگىلەنگەن كارىۋاتقا ياتقۇزۇۋاتقاندا، ئۇنىڭ بوش ئاۋازدا جۆيلۈگىنى ئاڭلاندى:

ــ كاللا... كاللا...مەن كاللا... يەيمەن...

ئاردىدىن ئون كۈن ئۆتكەندە، باست ئۇستا ھارۇنىنى سۆرەپ دوختۇرخانىغا يەنە بىر قېتىم باردى. ئەمدى ھارۇنىدا قورسىقىنى چىڭ تۇتۇۋالغان ئايال قوشنىسى ئىگراپ ياتاتتى، مەسچىتنىڭ ئالدىدىكى كالتە بازاردىن ئۆتۈۋاتقان چاغدا، باست ئۇستىنىڭ كۆڭلىدە يەنە ئەنسىزلىك باش كۆتۈردى. ئۇ ئايال قوشنىسىمۇ دۆي كېسەلگە گىرىپتار بولغان ياكى بولمىغىنىنى بىلمەيتتى. باست ئۇستا ئۇنى دۆي كېسەلگە گىرىپتار بولىدىغان دەپ ھۆكۈم قىلالمايتتى، شۇڭا ئۇ ئەندىشە قىلدى... لېكىن ئايال ھارۇدىن چۈشۈۋالمىدى.

سىرىق لەغمەنگىمۇ، ئۆپكە-زاسۇيگىمۇ ئۆزىنى ئاتىمدى. ئۇنى سۆرەپ كېتىۋاتقان باست ئۇستا ئۇنى كالتە بازاردىن تىنچىقىنا ئوتكۇزۇپ تۇغۇت بۆلۈمىگە ئەكىرىپ ياتقۇزۇپ قويۇپ قايتىپ كەلدى.

باست ئۇستىنىڭ ئايال قوشنىسىنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ قويۇپ كەلگىنىگىمۇ مانا بۇگۈن توپتوغرا يەتتە كۈن بولدى. ئۇ قوشنىلىرىنى ئەسلىسلا كۆڭلى غەش بولاتتى. ئۆز ئۆتمۈشىدىكى ئاللىقانداق بىر سەتچىلىكنى ئەسلىگەندە ئۇنىڭ كۆڭلى ئۆكۈنۈش ۋە غەشلىككە تولاتتى. ئۇلارنى زادىلا يادىغا ئالماسلىققا تىرىشاتتى. مانا ھازىر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يېڭى تۇغۇتلۇق ئايال ۋە يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق گەۋدىلىنۇۋىدى، ئۇ ئاشۇ خىيالىي مەنزىرىنى يوق قىلماقچى بولغاندەك بېشىنى ئىككى تەرەپكە قاتتىق چايقىدى.

كىيىم تىكىش ماشىنىسى يەنە شىرىلداشقا باشلىدى. باست ئۇستىنىڭ توختىماي يۇقىرى-تۆۋەن سەكرەپ تۇرغان يېڭنىگە تىكىلگەن كۆزلىرىگە يان تەرەپتىن قىپقىزىل ئوت كۆرۈنگەندەك بولدى. ئۇنىڭ پۈتلىرى تەپكىنى تېپىشتىن توختىدى، شىرىلدىغان ئاۋاز ئۆچتى. ئۇستام ئايال قوشنىسىنى تۇنجى قېتىم كۆرگەن كۈننى ئەسكە ئالغاندى.

كىيىم پېچىش شىرەسىدە ئوتقاشتەك بىر توپ قىزىل دۇخاۋا تۇراتتى. ئۇستام بېشىنى كۆتۈرۈپ دېرىزە ئالدىغا قارىدى. ئۇ يەردە ئېچ كىيىم-ئويما ياقىلىق رۇباشكا بىلەنلا چىققان ئايالنىڭ بۇلاق كۆزلىرى كۆلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئۇستام بۇلاق كۆزلەرگە دىققەت بىلەن تىكىلدى. بۇلاقنىڭ ئەڭ تىرەن جايلىرىغا نەزەر سالدى، تونۇغاندەك، نەدىدۇ بىر يەردە كۆرگەندەك بولدى. ئېھتىمال تۇچ ھالقىلىق دەرۋازىنىڭ ئايال خوجايىنى بولسا كېرەك،

دەپ ئويلىدى.

ــ ئۇستام مۇنۇ دوخاۋدا پەردە تىكىدىغان گەپ ئىدى...

ــ تىكىپ بېرەيلى. ئۆلچەملىرى قانداقكەن؟

ــ ئەنە ئاۋۇ ئۆي بىزنىڭ، ئۆزلىرى كىرىپ ئىشىك ـ دېرىزە-لەرنى ئۆلچەپ چىقسىلا، پەردىلەرنى ئەتىلا تىكىپ بولمىسىلا بولمايدۇ. ئۆيىمىزگە مېھمان كۆپ كېلىدۇ. ئىلگىرىكى پەردىلەر ئەمدى ياراشمايدۇ قالدى...

ــ ماقۇل، مەن كەينىلىرىدىن كېرەي.

ئايال ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ مېڭىپ كەتتى. ئۇستام ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى. چىڭ ۋە كېلىشكەن ساغرا ئىككى تەرەپكە "لىك، لىك" سەكرەپ باراتتى. ئۇستامنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ قالدى.

ئۇستام يانچۇقىدىن نەشنى ئالدى، ئۇنى ئۇششاق ئۇزۇپ كۆك تاماكىغا ئارىلاشتۇردى، گېزىت قەغىزىگە ئەپچىل قىلىپ ئورىدى، تاماكا تاشتەك چىڭ تۇگۇلدى. ئۇستام دېرىزىدىن بېشىنى چىقىرىپ يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە قارىدى. يولدا ھېچكىم يوق ئىدى. ئۇ خاتىرجەم بولۇپ تاماكىنى تۇتاشتۇردى ۋە قېنىپ شوراشقا باشلىدى.

ئۇ ئېخىچە دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئاشۇ يېڭى سېلىنىغان قاتار ـ قاتار ئۆيلەرنىڭ ئورنىدا ياپيېشىل كۆكتاتلىق كۆرۈنگەندەك بولدى. كۆكتاتلىقنىڭ قىرىدىكى يالغۇز ئاپتاپپەرەس ھەيمن شامالدا بوش ئېغاكلىغاندەك، ئاپتاپپەرەسنى چوقۇلاۋاتقان ئاق قۇشقاچ شوخلۇق بىلەن ۋىچىرلاۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇنىڭ قەلبى سېغىنىشقا تولغاندى.

ھاڭگىرت كۆلى

ھاڭگىرت كۆلى مەشھۇر كۆللەردىن ئەمەس، ئۇنى خەرىتىدىنمۇ تاپقىلى بولمايدۇ. ئىلگىرى ئۇ بۇككىدە قومۇشلۇق، توغراقلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا گويا سۇپسۇزۇك مەي توشقۇزۇلۇپ، ئىنسانلاردىن پىنھان تۇتۇلغان زۇمرەت قەدەھتەك پارقىراپ تۇراتتى. ئۇنىڭمۇ ئۆزىگە يارىشا ئاھالىسى، مېھمانلىرى بار ئىدى. ھەر يىلى باھاردا توپ ـ توپ ياۋا ئۆردەك، ھاڭگىرت، ئاق قۇ، بۆدۈنىلەر ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئۇچۇپ كېلىپ ئۇۋا سېلىشاتتى، مۇھەببەتلىشىپ بالا چىقىرىشاتتى. سۇپسۇزۇك كۆل يۈزى جۇپ ـ جۇپ بولۇپ ئۇزۇشۇپ يۈرگەن قۇشلار بىلەن تولاتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە قوڭۇر رەڭلىك، ئاق قورساقلىق ھاڭگىرتلار ھەممىدىن كۆپ ئىدى. بۇ كۆلگە يەنە 7 ـ 8 ياشلاردىكى ئومافقىنا ئىككى بالىمۇ كېلەتتى. ئۇلار ھەر خىل شەكىلدە پوكۇس چىقىرىپ ئۇزۇشنى، بىر تال قومۇشنى چىشلەپ سۇ ئاستىدا ئۇزاققىچە تۇرۇشنى بىلەتتى. ئويناپ ـ ئويناپ ھارغانىدا قارغاتقا چىقىپ، ئالتۇندەك تاۋلىنىپ تۇرىدىغان ساپسېرىق قۇم ئۇستىدە پاك قۇياش نۇرىغا چۆمۈلۈپ يېتىشاتتى. ئوغۇل بالىنىڭ ساغلام، كۈندە كۆيۈپ قارايغان تېنى گويا مىستىن قۇيۇلغان سەنئەت بۇيۇمىغا ئوخشايتتى، پاقالچاقلىرى ئۇزۇن ـ ئۇزۇن، تۇپتۇز ئىدى. قىزچاقنىڭ يۈزلىرى يۇمىلاققىنە ئىدى. ئۇنىڭ بىر جۇپ كۆزى يۇلتۇزدەك

چاقناپ تۇراتتى. كېيىن تۆمۈرىول بۇ ياپيېشىل تۇزلەڭلىكنى قاپ ئوتتۇرىدىن ئىككىگە بۆلۈۋەتتى. پويىزنىڭ گۈلدۈرلىگەن ئاۋازى كۆلدىكى قۇشلارنى ئۇركۈتۈۋەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ھاڭگىرت كۆلىگە بىرەرمۇ ھاڭگىرت ياكى ياۋا ئۆردەك كەلمەيدىغان بولدى. كۆلنىڭ ئەتراپىدىكى چەكسىز تەبىئىي ئورمانلىق تاۋپتاۋ سالا ئېتىزلارغا ئايلاندۇرۇلدى. كۆل ئەتراپىغا يېڭىدىن كۆچۈپ كېلىشكە باشلىغان ئاھاللەر بۇ يەرنىڭ ئەسىرلەردىن بۇيانقى جىملىقىنى بۇزۇپ تاشلىدى. دۇنيا ئۆزگەرمەكتە ئىدى. ئوغۇل بالا بىلەن قىزچاقمۇ دۇنيادىكى ئۆزگىرىشلەردىن چەتتە قالمىدى. قىزچاقنىڭ ئائىلىسى شەھەرگە كۆچۈپ كەتتى. ئوغۇل بالا ئۆز مەھەللىسىدىكى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ئۇرۇمچىگە ئوقۇشقا كەتتى. پەقەت باللىق ۋاقتلىرىنىڭ ئەڭ گۈزەل چاغلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان ھاڭگىرت كۆلى ھەققىدىكى ئەسلىمىلا ئۇلارنىڭ قەلبىدە شۇ پېتى ساقلىنىپ قالدى.

ھاۋا تۇيۇقسىز ئۆزگەردى. ھېلىلا سۈپسۈزۈك پارقىراپ تۇرغان ئاسمان ھەش-پەش دېگۈچە قوغۇشۇن رەڭگىنى ئالدى. ئاسماندا تېز ئۆچۈپ كېتىۋاتقان قۇشلارنىڭ ئەنسىز قانات قېقىشلىرى ئاڭلىنىاتتى. بىر جۈپ قارلىغاچ كۆل بويىنى بىر ئەگمەنىدىن كېيىن، تۇرۇلۇپ-تۇرۇلۇپ تۆۋەنگە سۈرۈلۈپ كېلىۋاتقان قارا بۇلۇتلارنى ئاچماق قاناتلىرى بىلەن تىلىپ، ئاسمانىنىڭ قەرىگە ئۇرلەپ كەتتى. يىراق بىر يەردىن بوغۇق گۈلدۈرماما ئاۋازى كەلدى. گويا بۇ ئاۋازنىڭ ھەيۋىسىدىن ئاسمان بېتى يىرتىلىپ، ئوت-يالقۇنغا تولغان دوزاخ چالا-بۇلا كۆرۈنۈپ قالغاندەك، ئاسمانىنىڭ قەرىدە چېقىلغان چاقماق يەر-جاھاننى لاپ-لاپ قىلىپ يورۇتتى. تۇيۇقسىز كۆتۈ-

رۇلگەن شامال كۆل بويىدىكى مەجنۇنتاللارنىڭ شاخلىرىنى ھەر يان قايرىپ، سۇ يۈزىنى قامچىلاشقا، قۇم ـ توپا، چاۋا ـ چاتقاللارنى ئۇچۇرتۇپ كېلىپ سۇغا تاشلاشقا باشلىدى. كۆل سۇيى چايقىلاتتى، ھاۋادىن سۇ ئوتلىرى بىلەن چىرىگەن غازاڭنىڭ، چاڭ ـ توزانىنىڭ، قۇرۇمنىڭ پۇرىقى كېلەتتى. ھايال ئۆتمەي يامغۇر تامچىلىرى شىدەت بىلەن تاراسلاشقا باشلىدى. ئەتراپنى بىردىنلا نەم توپىنىڭ كۆچلۈك ھىدى قاپلاپ كەتتى. بايات بەرى كۆلدە بىخىرامان ئۇزۇپ يۈرگەن بىر ئەركەك غاز دوڭغاقلاپ قىرغاقىغا چىقتى. تال شېخىغا يۆلىنىپ تۇرغان يوچۇن ئايالغا ـ ماڭا قىزىل جىيەكلىك مارجاندەك كۆزلىرىنى تىكىپ بىرپەس قاراپ تۇردى ـ دە، ئېرەن يوپۇرمىقى شەكىللىك ساپسېرىق پۇتلىرىنى نەم يەرگە شاپ ـ شاپ ئۇرۇپ، چاتقاللىق ئارىسىغا كىرىپ غايىب بولدى. مەن ئۇزاققىچە شۇ ھالەتتە تۇردۇم. يامغۇر چاچلىرىمنى، بوينۇمنى بويلاپ ياقام ئىچىگە ئاقاتتى. چاچ ھەم يامغۇر سۇلىرىدىن ھاسىل بولغان قېلىن بىر قەۋەت پەردە كۆز ئالدىمنى توسۇۋالغاندى. كۆزلۈك پەلتۇيۇم، پايپاق ـ ئاياغلىرىم ئاللىقاچان چىپ ـ چىپ ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى. گويا ھېچ نەرسىنى سەزمىگەندەك، قولۇمدىكى سەپەر سومكىسىنىڭ ئۇزۇن بىغىنى بارماقلىرىمغا يۆگىگىنىمچە كۆل سۇيىگە تىكىلىپ قالغانىدىم. كۆل سۇيى ئېغىر ھاسىرايتتى، پۇشۇلدايتتى، قىرغاقىنى يەڭگىل سىيپلاپ، قۇلقىمغا بالىلىق ۋاقتىلىرىمدىكى ماڭا تونۇش سۆزلەرنى شۇرلاپ مېنى ئۆزىگە چاقىراتتى. ئۇنىڭ ھەربىر شاۋقۇنى، شۇرلىشى ماڭا خۇددى ئانامنىڭ تىنىقلىرىدەك تونۇش ئىدى. ئۆزۈمنى ئۇنىڭ يىلىق قوچىقىدا، ئۇنىڭ ئەللەيلەشلىرى ئاستىدا سان ـ ساناقسىز يېشىل سۇ ئوتلىرىغا ئورۇلۇپ ياتقان، كۆز

چاناقلىرىمدا، قوۋۇرغىلىرىم ئاستىدا بېلىقلار ئۇزۇشۇپ يۈرگەن هالەتته كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەتتىم. بارچە شادلىقىمنى ۋە هەسرەت-لىرىمنى چۈشىنىدىغان ئاشۇ كۆلدە ئارام تېپىش، ئۇنى ئاخىرقى ماكانىم قىلىش مېنىڭ بىردىنبىر ئارزۇيۇم ئىدى. مەن كۆلگە قاراپ ماڭدىم، مېڭىۋەردىم... پۈتلىرىم بىلەن كۆل تېگىنى سىيلاشتۇرۇپ، سومكامنىڭ بېغىنى ئامبۇردەك چىرماپ قىسىپ تۇرغان قوللىرىمنى ئالدىمغا تۇتۇپ، جازا مەيدانىغا كېتىۋاتقان مەھبۇستەك ماڭدىم. سۇ بىلىمدە، كۆكرىكىمدە، بويۇنلىرىمدا شىرىقلايتتى. ئۇزاق ئۆتمەي يېمەكتەك يۇمشاق قوللىرى بىلەن مەڭزىمنى، پېشانەمنى سىلاشقا باشلىدى. كۆزلىرىم تىنىپ، يەر-جاهان قاراڭغۇلاشقاندەك بىلىندى. پۈتلىرىم بىردىنلا بوشلۇقتا لەيلەپ قالدى. ئاغزى-بۇرنۇمغا بۇلدۇق-لاپ سۇ كىرىشكە باشلىدى. ئەلۋىدا هاياتلىق، ئەلۋىدا...

شۇ ئاخىرقى دەقىقىدە كۆز ئالدىمدا هايات پارلاپ كۆرۈندى. بېشىمدىن كەچۈرگەن ۋە كەچۈرۈش ئالدىدا تۇرغان نۇرغۇن خۇشال-لىقلار، چاقناپ تۇرغان قۇياش، كۆپكۆك ئاسمان، ياپيېشىل چىمەن-لىك، يەنە نۇرغۇن-نۇرغۇن كۆرۈنۈشلەر ماڭا هاياتلىق ئۈز ۋاقتىدا هېس قىلىپ يېتەلمىگەن بارلىق گۈزەل، قىممەتلىك تەرەپلىرىنى توساتتىن مۆجىزىدەك يورۇتۇپ بەرگەندى. خۇددى هاياتلىق بىلەن ماماتلىقنىڭ گىرەلەشكەن يېرىدىن، ئانىنىڭ ئۆلۈم ئالدىدىكى ئاچچىق تولغاقلىرىدىن يېڭى بىر هايات ئاپىرىدە بولغانغا ئوخشاش، شۇ ئاخىرقى دەقىقىدە مېنىڭ ۋۇجۇدۇمدا هايات زوقىغا تولۇپ تاشقان، هاياتقا چىش-تىرنىقى بىلەن يېپىشقان يەنە بىرئايال تىرىلدى. ئۇ جان-جەهلى بىلەن تىركىشەتتى، بوغۇق ئاۋازدا ۋارقىرايتتى. ئەجەل ئالدىدىكى بۆرىنىڭ هوۋلىشىغا ئوخشايدىغان بۇ ئاۋاز

يىراق ـ يىراقلارغا كېتەتتى. ئەمما، كائىناتتا مۇشۇ كۆل، كۆل ئوتتۇرىسىدا جان تالىشىۋاتقان تەنها ئايالا قالغانىدەك ئىدى. تاراسلاپ يېغىۋاتقان يامغۇر ئۇنى دولقۇنلار ئارىسىغا كۆمۈۋەتمەكچى بولسا، ئەۋرىشىم سۇ ئوتلىرى، ئۇچمىسىدىكى كىگىزدەك ئېغىرلاشقان كىيىملىرى ئۇنى تەگسىز، ئەبەدىي قاراڭغۇلۇق قوينىغا تارتاتتى...

بۇ قەيەر؟ مەن بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغانىدىمەن؟ مەن ئۆيۈمدىن ئايرىلغىلى ئون يىل بولدىمۇ ياكى بىر ئەسىر؟ نېمە بولسا بولىمامدۇ! مۇھىمى، مەن تېخى ھايات! ئەنە، قۇياش پارلاپ تۇرىدۇ، دېرىزە سىرتىدىن قۇشلارنىڭ چۇرۇقلاپ سايرىشى ئاڭلىنىۋاتىدۇ... بۇلۇڭدىكى لوڭقىغا تىزىلغان گۈللەر نېمىدېگەن چىرايلىق، خۇددى راستەكلا... ئاھ، ھاياتلىق قانداق ياخشى، ئۇنىڭ ئىنسانغا بەخش ئەتكەن تۈيغۇلىرى نەقەدەر قىممەتلىك، ئىلگىرى ئاشۇ بۇرۇختۇملۇق ئىچىدە قانداقمۇ ياشىغانىدىمەن؟ ھايات ماڭا ئاتا قىلغان بارلىق پاك تۈيغۇلىرىمنى، پاك جىسمىمنى قانداقلارچە بىھۇدە نابۇت قىلغانىدىمەن؟ مەن ھاياتىمدىكى ئۇ ئىككى ئەركىشىدىن نەپرەتلەنسەم، ئۇلارنىڭ بىرى ـ مېنىڭ قانۇنىي ئېرىم، بالىلىرىمنىڭ دادىسى. ئۇ مېنى ئاز ئازابلىدىمۇ؟ يەنە بىرسى ھاياتىمدا تۇنجى سۆيگەن كىشىم، بىرۋاقتلاردىكى خۇدايىم. ئەمما ھالقىلىق پەيتتە ئۇ ماڭا: "ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەزەلدىن ھېچقانداق ئىش بولغان ئەمەس ھەم بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس" دېدى. ئۇ بۇ سۆزنى قىلچە قىسىلماي، يۈز ـ خاتىر قىلىپمۇ ئولتۇرماي ئاجايىپ بىر ئاھاڭدا دېدى. راستتىنلا ھېچقانداق ئىش يوقمىدى؟ 20 يىلدىن بۇيان مەن پەقەت قۇرۇق خىيالنىڭ، كۆلەڭگىنىڭ ئارقىسىدىن بۇگۈرۈپ يۈردۇمەمۇ؟ ھاياتىمدىكى تۇنجى ئەڭ ئوتلۇق، ئەڭ شېرىن

تۇيغۇلىرىمنى ئاشۇ كۆلەڭگىگە بېغىشلىدىمۇ؟ ئاھ خۇدا، ئادەم 40 ياشقا كىرگەندىمۇ ئەقىل تاپالمىسا ـ ھە...

پويىز رېتىملىق تاقىلداپ، ئاسمانغا قويۇق ئىس پۇرقىتىپ شەرققە كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئاستا پويىز ئىدى. ۋاگونلار ئازادە ئىدى. ئۇ يەر ـ بۇ يەردە ئولتۇرغان ياكى پۇتۇن بىر ئورۇندۇقنى ئىگىلەپ يېتىۋالغان كىشىلەر كۆزگە چېلىقاتتى. ئۇلارنىڭ تولىسى گۇللۇك قىزىل دۇخاۋا دوپپا كىيگەن مۇشۇ ئەتراپنىڭ دېھقانلىرى بولۇپ، ئۇلار ۋاگوننىڭ بۇلۇڭىغا، يۈك ـ تاق جاھازلىرىغا سومكا ۋە چوڭ ـ كىچىك سېۋەتلىرىنى قويۇپ قويۇشقانىدى.

مەن ھەر قېتىم پويىزغا چىققىنىمدا دېرىزە يېنىغا كېلىپ، يالت ـ يۇلت قىلىپ ئۇچقاندەك ئۆتۈپ كېتىۋاتقان مەنزىرىلەرگە قاراپ ئولتۇرۇشنى ياخشى كۆرەتتىم. بۇ تونۇش مەنزىرىلەر ـ يۇلغۇنلۇق چۆللەر، ئېتىزلار، دېھقان ئۆيلىرى قەلبىمدە قانداقتۇر يېقىملىق تۇيغۇلارنى ئويغىتاتتى. كۆزلىرىمگە ئۇششاق كۆمۈر ئۇۋۇلقىرى كىرىپ كەتكىنىگە، شامالدىن بوغۇلۇپ نەپەس ئالالمايا قالغىنىمغا قارىماي بېشىمنى ۋاگون دېرىزىسىدىن چىقىرىۋالاتتىم. بىر قېتىم بۇ ئىش ئۇچۇن پويىز خىزمەتچىسى مېنى تىللاپمۇ كەتكەنىدى.

ئاشۇ قېتىممۇ تازا كۆڭلۈمدىكىدەك بىر جايىنى تاللاپ ئولتۇردۇم. بىرچاغدا پويىز غارقىراپ قاپقارا ئۇچۇق ئۆڭكۈرگە كىرىپ كەلدى. ئالدىراپ دېرىزىنى چۇشۇرۇۋ كەيىنىمگە بۇرۇلغىنىمدا نېرىقى چەتتىكى ئورۇندا ئولتۇرغان كىلىشكەن بىر يىگىتكە كۆزۈم چۈشتى. ئۇ شۇ ۋاقىتتىكى مودا بويىچە ھەربىيچە سېرىق ئىشتان ـ چاپان، ھەربىيچە شەپكە كىيىۋالغانىدى. قويۇق، قاپقارا چاچلار ئۇنىڭ شەپكىسى ئالدىدىن سىرتقا چىقىپ، بۇغداي ئۆڭلۈك پىشانىسىنى

قاپلاپ تۇراتتى. سەل ئۆتكەن كېيىملەر ئۇنىڭ بەقۇۋۋەت، ياشلىق كۈچى ئۇرغۇپ تۇرغان كېلىشكەن قەددى ـ قامىتىنى يوشۇرۇپ قالالمىغان، ئەكسىچە ئۇنىڭغا ياراشقاندى. ئۇ ماڭا قارايتتى، مەنمۇ ئۇنىڭغا قارايتتىم. كۆزلىرىمىز ئۇچراشقان دەسلەپكى مىنۇتتىلا مەن ئۇنى تونۇۋالدىم. ئۇ بالىلىق ۋاقتلىرىمدا بىرلىكتە سۈغا چۈمۈلدۈرگەن، قۇملۇقتا ئويناپدىغان ھېلىقى دوستۇم يۈسۈپ ئىدى. پويىز چاقلىرى رىتملىك تاقىلدايتتى. مېنىڭ يۈرىكىمۇ ئادەتتىن تاشقىرى دۈپۈلدەپ سوقاتتى. ئۇ ماڭا پات ـ پات قارايتتى. كۆزلىرىمىز ھېلەدىن ـ ھېلىغا ئۇچرىشىپ قالاتتى. قىزلارغىلا خاس بىر خىل تۈيغۇن غايىۋى ئاۋاز ئۇنىڭ مېنى ياقتۇرۇپ قالغانلىقىنى، مەن بىلەن تونۇشقۇسى، پاراڭلاشقۇسى بارلىقىنى قۇلقىمغا يەتكۈزەتتى. يۈزلىرىمىنىڭ ئۆزىچىلا قىزىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، بارغانسېرى ئوڭايسىزلىناتتىم. شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقىتتا، ئىچىمدە ئۇنىڭمۇ مېنى تونۇۋېلىشىنى، "ۋۇي، سەن زۆھرە ئەمەسمۇ! مانا قارا، قانداق ئۇچرىشىپ قالدۇق ـ ھە!" دەپ ئالدىمغا كېلىشنى ئارزۇ قىلاتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن سرتقا قاراشمۇ خوش ياقمىدى. سرتقا قاراپ ئولتۇرغاندەك قىلسامۇ، كۆزلىرىم ھېچ نەرسىنى كۆرمەيتتى، قۇلقىم ھېچ نەرسىنى ئاڭلىمايتتى. ھەر قېتىم سرىتىن بېشىمنى ئېلىپ يىگىت تەرەپكە قارىغان ۋاقتلىرىمدا، ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ چاقناپ كەتكەنلىكىنى، لەۋلىرىدە پەيدا بولغان بىلىنەر ـ بىلىنمەس سرلىق كۈلۈمسىرەشنى بايقاپ قالاتتىم. بىرچاغدا دېھقان سۈپەت بىر كىشى يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى. يۈسۈپ ئەمدى ماڭا ئانچە قارىمايدۇ، ئۇياق ـ بۇياقتا نەزەر تاشلاپ، كۆڭۈلسىز ئەسنەپ ئولتۇردى. كېيىن كېچىك ھەر ـ بىچە سومكىسىنى بېشىغا قويۇپ، ئۇزۇن ئورۇندۇقتا سوزۇلۇپ

ياتتى ـ دە، ھەش ـ پەش دېگۈچە ئۈيقۇغا كەتتى.

كەچ كىرىپ ۋاگون چىراغلىرى ياندى، ئۇ ئۈيغانسىمدى. يېنىمـ ددكى ئادەم يېرىم كېچىدە يول بويىدىكى كىچىك بىر بېكەتتە چۈشۈپ قالدى. نېمىشقىدۇ ئۈيقۇم كەلمىدى. ۋاگوننىڭ سىلكىنىشىگە ئەگىشىپ، بۆشۈكتە ياتقان بوۋاقتەك بىلىنەر ـ بىلىنمەس سىلكىنىپ ئۇخلاپ ياتقان يۈسۈپىتىن كۆزۈمنى ئالمىدىم، بىر ـ ئىككى قېتىم نېرى تەرەپكە ئۆرتۈپ، ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ ـ قاراپ ئالدىم.

سەھەرگە يېقىن بېشىم ئېغىرلىشىپ، كۆزلىرىم يۇمۇلۇشقا باشلىدى، ئەمما يۈرىكىمدە ئويغانغان يېڭىچە، شېرىن بىر سېزىم ئۈيقۇمنى قاچۇرۇپ تۇراتتى. پويىزنىڭ رىتمىلىق تاقىلدىشى خۇددى تەڭداشـ سىز گۈزەل ناخشىدەك مېنى ھايا‌جانغا سالاتتى. مەن يۇسۇپنىڭ يېنىدا ئۆتكۈزگەن بىر مىنۇتنىمۇ ئۇخلاپ ئۆتكۈزۈشكە قىيمايتتىم.

ئەنە، مېنىڭ يۇسۇپۇم ئۇياق ـ بۇياققا ئۆرۈلۈپ، پۈت ـ قوللىرىنى سوزۇشقا باشلىدى. كۆزلىرىنى بىردىنلا يوغان ئاچتى. ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ، تۇيۇقسىز بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك شارتتىدا بۇرۇلۇپ ماڭا قارىدى. چىرايىدا يەنە ئاشۇ تونۇش تەبەسسۇم جىلۋىلەندى، سومكىسىدىن لۆڭگە ئېلىپ يۇز يۇغىلى كېتىۋېتىپ مېنىڭ يېنىمدا توختىدى:

ـــ مەن سىزنى تېخى كېچىدە چۈشۈپ قالارمىكىن دېگەنىدىم، قارىغاندا يولىمىز بىر ئوخشايدۇ ـ ھە؟

ـــ يولىمىز ئەلۋەتتە بىر، مەن سىزنى تونۇيىمەن، ـــ دېدىم ئىشەنچ بىلەن ۋە ئۇنىڭ مېنى تونۇۋېلىشىنى ئۈمىد قىلىپ كۆزلىرىگە قارىدىم. ئەمما ئۇ مېنى تونۇمىدى. نېمىشقىدۇ سۆزلىرىمگە ئەجەبـ لىنىپ كەتمىدى. پەقەت ئائىلەمنىڭ قەيەردىلىكىنىلا سورىدى. ئۇ

بالـلـق ۋاقتـلـرىدىكى ئاشۇ قارا قۇمچاق قىزنى ئۇنتۇپ كەتكەندۇ ياكى مەن بەك كۆپ ئۆزگىرىپ كەتكەندىمەن. مەن سەل ئۇمىدسىزلەنـدىم، ئەمـما غۇرۇرۇم ئۇنىڭغا ئۆزۈمـنى تونۇشـتۇرۇشـقا يول قويمايتتى.

سومكامدا ياغـلـق توقاچـلـرىم بار ئـدى. ئۇنى ئەتـگەنلـك چاينى بىللە ئىچىشكە تەكلىپ قىلدىم. چاي ئىچىپ ئولتۇرغانـدا ئاشۇ كۆلنىڭ، كۆل بويىدا بىللە ئويناپـدىغان بىر ئوغۇل بالا بىلەن بىر قىز بالىنىڭ ھېكايىسى نەچچە قېتىم ئاغزىـمـدىن ئۇچـىغا كەلـدى. ئەمما مەن بۇ ھېكايىنى يەنىلا كېـيـنگە قالـدۇردۇم. ئۇ ئۆزىـنىڭ مەكتىپى، دوستلىرى، ساۋاقداشـلىرى توغرىـسـدا سۆزلەپ بەردى. مەنمۇ ئۇنىڭغا قايتا تەرىبىيە ئېلىۋاتقان يېزام توغرىسىدا، ساۋاقـداش-لىرىم ئارىسىدىكى قىزىق-قىزىق ئىشلار توغرىسىدا سۆزلـدىم. بىز يەنە تاغدىن-باغدىن پاراڭ سېلىشـتۇق. بىر-بىرىـمىزگە قارىشىپ، يوشۇرۇنچە شادلىنىپ ئولتۇرۇشـقـىنـىـمىزنىڭ ئۆزى ھەر ئىـكـكـىمىز ئۈچۈن ئالەمچە بەخت ئىدى.

مەن ئىچىمدە بۇ سەپەر مەڭگۈ ئاياغلاشمىسا نېمىـدېـگەن ياخـشى بولاتتى، دەپ ئويلايتتىم. ئەمما سەپەر ناھايىتى تېـز ئاخـىرلاشتى. يۇسۇپ بىزنىڭ كۆلنىڭ ئۈدۈلىدىكى بېكەتتە چۈشۈپ قالدى.

پويىز بۇ بېكەتتە ئۇچ مىنۇتلا توختايتـتى. ئۇ ئالـدىـراپ يەرگە چۈشكەندىن كېيىن، خۇددى مۇھىم بىرنەرسـىنى ئۇنتۇپ قالغانـدەك ئالاقزادىلىك ؟ پىدە قالدى. مەنـمۇ بىردىنلا ھودۇقـتۇم. بىز ئەتـە-گەندىن بېرى شۇنـچە كۆپ سۆزلـىـشىپـتۇقـيۇ، ئەگ مۇھىـم ئىشنى ئۇنتۇپتۇق. شۇ ئەسنادا پويىز چاقلىرى غـچـرلاپ قوزغالـدى. ئۇ پويىز بىلەن تەڭ يۈگۈرۈپ ۋارقىرىدى:

ـــ يەكشەنبە كۈنى، پويىز ئىستانىسىدا...
ئۈنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرىنى شامال ئۈچۈرۈپ كەتتى.
يەكشەنبىگە يەنە ساق ئۈچ كۈن بار.
...ئىككى كۈن، ئاھ، ئىككى كۈن...
ئەتە يەكشەنبە، ئەتە يەكشەنبە! بۇگۈن بىر كۈننى قانداق ئۆتكۈزسەم بولار...
ئاشۇ يەكشەنبە ھاياتىمدىكى ئۇنتۇلغۇسىز بىر يەكشەنبە بولۇپ قالدى. مەن ئەتىگەندىن تارتىپلا بىر خىل سارىسىمە ئارىلاشقان بەخت تۇيغۇسى ئىچىدە يۈردۈم. قولۇم ئىشقا بارمايتتى. گاھ بىر نېمىلەر دەپ ئاپامنىڭ چىشىغا تەگسەم، گاھ سىڭلىمنىڭ قولىدىكى قورچىقىنى ئېلىپ ئاسمانغا ئاتاتتىم، گاھ تالاغا چىقسام، گاھ يېنىپ كىرەتتىم. ئەينەكنىڭ ئالدىغا قايتا ـ قايتا كېلىپ، ئۈنىڭ ئىچىدىكى ھاياجاندىن ئىككى مەڭزى ئانارەدەك قىزارغان، كۆزلىرى سىرلىق چاقناپ تۇرغان، بوينىغا سىرىق ھەربىيچە چاپانىغا زادىلا ماس كەلمەيدىغان ئاپئاق نەپىس شارپا ئارتقان قىز بالىغا مەسخىرە ئارىلاش قارايتتىم. تىلىرىمنى چىقىرىپ "ئۇيات ـ ئۇيات" دەيتتىم. كۆتكەن سائەتلەر ئاستا ـ ئاستا يېقىنلىشىپ كەلمەكتە ئىدى. مەن پويىز ئىستانىسغا چاپتىم. ئەمما ئىستانسا بۇگۈن باشقىچىلا چۆلدە ـ رەپ قالغانىدى. پويىزلارنىڭ يىراق ـ يىراقلارغا ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان گۈدۈكى، پاراۋۇزلارنىڭ پۇشقىرىشى، بىر خىل ئاۋازدا گۈپۈلدەپ يۈرۈشى، ۋاگونلارنىڭ تاراق ـ تۇرۇقى ئاڭلانمايتتى. پويىز ساقلاش سۇپىسىدىمۇ ئادەتتە مەغلۇلداپ كېتىدىغان يولۇچىلار، ئۇياقتىن بۇياققا چېپىشىپ يۈرىدىغان پويىز خادىملىرى كۆرۈنمەيتتى. بىر بۇۋاي ماڭا قايسىدۇ بىر يەردە يول بۇزۇلۇپ، پويىز ۋەقەسى

چىققانلىقىنى، تۇنۇگۈندىن تارتىپ پويىز قاتنىشى توختاپ قالغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى. ماڭا بىردىنلا يەر شارى ئايلىنىشىتىن توختاپ، ئۇنىڭدىكى ھەممە نەرسە ئۆز ئورنىدا قېتىپ قالغاندەك، ھەتتا تومۇرلىرىمدىكى قانلارنىمۇ توختاپ قالغاندەك بىلىندى.

ياق، مۇمكىن ئەمەس، مۇمكىن ئەمەس، دەپ ۋاقىرىغۇم كەلدى. ئەمما ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم. قوللىرىمنى يانچۇقۇمغا سېلىپ، شامال ھۇشقىتىپ تۇرغان تۆمۈريولنىڭ ئۈستىدە مەڭگۈلۈك مېڭىشقا باشلىدىم. قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى. غۇر-غۇر چۆل شامىلى چاچلىرىمنى، شارپامنى ئۇچۇرتاتتى. شامالدىن چۆل گىياھلىرىنىڭ، قۇم-شېغىلنىڭ، قۇرۇمنىڭ پۇرىقى كېلەتتى. يىراقتىكى مەھەللە-لەردىن پىلىلداپ چىراغ يورۇقى كۆرۈنەتتى. ئىتلارنىڭ ھاۋشىشى ئاڭلىناتتى...

چوڭقۇر بىر ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە كېتىۋاتىمەن. نەگە، نېمىشقا كېتىۋاتقانلىقىمنى بىلمەيمەن...

ئۆيگە ھېرىپ-چارچاپ، مەيۈس ھالدا قايتىپ كەلدىم. ئاپام مەندىن ئەنسىرەپ ئۇخلىماي ئولتۇرغانكەن. چىرايىمغا شۇبھىلىك تىكىلىپ، نەگە بارغانلىقىمنى سورىدى. نېمىلەرنى دېدىمكىن، ئىشقىلىپ ئۇنى خاتىرجەم قىلدىم. ئۆزۈمنىڭ بولسا كېچىچە ئۇيقۇم كەلمىدى.

مەن ئىستانسىغا ئەتىسىمۇ، ئۈچىنچى چىقتىم. تۆتىنچى كۈنى قايتا تەربىيە ئېلىۋاتقان يېزىغا يۈرۈپ كەتتىم.

ئارىدىن 15 كۈن ئۆتكەندە، گۈڭشېنىڭ كاتىپى مېنى ئېتىزلىققا ئىزدەپ كەلدى. شەھەردىن يۈسۈپ ئىسىملىك بىر كىشىدىن تېلېفون كەلگەنلىكىنى ئېيتىۋىدى، خۇشلۇقۇمدا قۇلۇمدىكى كەتمەننى

پىرقىرىتىپ تاشلاپ، ئۇنى قولىدىن تۆتۈپ قوناقلىقتا نەچچە پىرقىرىتىشتىم. ئەتراپىمدىكى دېھقان ئايالىلار ۋاي-ۋايلاپ قېلىشتى. ياغلىقىمنى مىجىقلىغىنىمچە گۈڭشىپا يۆگۈرۈپ كېتىپ بارىمەن. كۆڭلۈمدە يۈسۈپ مېنى ساقلىماي كېتىپ قالارمۇ دېگەن ئەندىشە. تېلىفونىست ئايال سىرلىق كۈلۈپ قويۇپ، تېلىفون توروپكىسىنى قولۇمغا بەردى. ئۇنىڭدىن يۈسۈپنىڭ ئاۋازى كەلدى. ئۇ خۇددى ئالەمنىڭ نېرىقى چېتىدە سۆزلەۋاتقاندەك ئىدى. ئۇنىڭ بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئىۋرۈمچىگە قايتىدىغانلىقىنى، قايتىش ئالدىدا مەن بىلەن كۆرۈشكىسى بارلىقىنى ئۇقتۇم. خۇشاللىقتىن، ھاياجاندىن قىپقىزىل بولۇپ، ئاۋازىمنىڭ بارىچە ۋارقىراپ، ئۇنىڭغا:

ــ ئەتىلا شۇھەرگە كىرىمەن، چۈشتىن كېيىن ئاپتوبۇس بېكىتىدە ئۈچرىشايلى، ــ دەپ ۋەدە بەردىم.

تەقدىر مەن بىلەن يەنە بىر قېتىم قېرىشقانىكەن. تېلىفوننى قويۇشۇمغا، بايانچى بىرى تېلىفونىست ئايالغا قاراپ ھىجىيىپ، ئاللىقانداق شەرەتلەرنى قىلىپ تۇرغان كاتىپ ماڭا بۇرۇلۇپ:

ــ بىكار ۋەدە بەردىڭىز، يار باغ ئۈستىڭىزنىڭ كۆۋرۈكىنى كەلكۈن ئېقىپ كېتىپتۇ. ئاپتوبۇسلا ئەمەس، ئات-ئۇلاغمۇ قاتنىيالمايۋاتىدۇ، بۇ ئىشتىن خەۋەرسىزمىدىڭىز؟ ــ دېۋىدى، بېشىمغا كالتەك تەگكەندەك لاسسىدە ئولتۇرۇپلا قالدىم. ئىچىمدە، "ئاھ، خۇدا! دۇنيادىكى پويىز ۋەقەلىرى، كەلكۈنلەرنىڭ ھەممىسى مېنىلا كۈتۈپ تۇرغانمىدىكىن" دەپ ئاھ ئۇردۇم. شۇ چاغدا مەن تەقدىرىمىدىن ئالدىراپ ئاغرىنمىسام بوپتىكەن.

بىر ھەپتىنى قەپەستىكى قۇشتەك ئۆزۈمنى ھەر يان ئۇرۇپ ئۆتەكۈزدۇم. بىر ھەپتىدىن كېيىن شەھەرگە كىرگەن چېغىمدا ئاپام ماڭا

يۇسۇپ ئىسىملىك بىر يىگىتنىڭ مېنى ئىككى قېتىم ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى ئېيتتى. بەكمۇ ئارماندا قالدىم. شۇ كۈنى كەچتىلا ئۇنىڭغا خەت يازدىم:

"ئەڭ ئالىي يولىورۇق:

ئىتتىپاقلىشىپ، تېخىمۇ زور غەلبىلەرنى قولغا كەلتۈرەيلى!

يولداش يۇسۇپ، قانداق ئەھۋالىڭىز! تېنىڭىز سالامەتمۇ؟ مەنمۇ ئوبدان تۇرۇۋاتىمەن. مەسىتكە كەلسەم، ئۆتكەن قېتىم مەن سىزنى پويىز ئىستانسىسىدا ئۇدا ئۇچ كۈن ساقلاپ، ۋاقتىم توشۇپ قالغىنى ئۈچۈن يېزىغا قايتىپ كەتكەنىدىم. بۇ قېتىم يەنە يول بۇزۇلۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن شەھەرگە كىرەلمەي، سىزنى ساقلىتىپ قويدۇم. ئويلىسام كۆلگۈم كېلىدۇ. خۇددى غايىبانە بىر ئادەم ئىككىمىزنى كۆرۈشتۈرمەسلىكىنى نىيەت قىلىپ، تاغلارنى ئۆرۈپ، سۇلارنى باشلاپ، يوللارنى توسۇپ تۇرغاندەك ـ ھە؟ مەيلى، كىم قېرىشسا قېرىشۇەرسۇن. بىزمۇ قېرىشىپ باقايلى. خەت يېرىم دىدار دەپتىكەن. خەت ئارقىلىق بولسىمۇ ئەھۋاللىشىپ تۇرايلى، ماڭا خەت يېزىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. ئادرېسىمنى پويىزدا سىزگە ئېيتىپ بەرگەنىدىم، ئېسىڭىزدىمۇ؟..."

كېيىنكى كۈنلىرىم خەت كۈتۈش بىلەن ئۆتتى. ھەر كۈنى ئەتىگەندە ئىشقا چىقىشتىن ئاۋۋال ئىككى كىلومېتر يولنى ئېرىنمەيبېسىپ گۈگۈمى پوچتىخانىسىنى يوقلايتتىم. پوچتىخانا بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ كىرىۋېتىپ يۈرەكلىرىم دۈپۈلدەپ كېتەتتى. پوچتالىيوننىڭ ئىپادىسىز، مۇزدەك چىرايىنى كۆرگىنىمدە ۋۇجۇدۇمنى بىر خىل ئۇمىدسىزلىك قاپلايتتى. مۇز چىراي پوچتالىيون ئاخىرى ماڭا ئېچ ئاغرىتىپ قالدى بولغاي: "سىڭلىم، سىز مۇنداق ئاۋارە بولۇپ كۆندە كېلىۋەرمەڭ، خەت كەلسىلا مەن ۋاقتىدىلا ئاپىرىپ بېرىمەن" دېدى. ئەمما مەن پوچتىخانىغا كەلمەي تۇرالمايتتىم. نېمىشقىدۇ پوچتىخانا

مېنى يۇسۇپ بىلەن باغلاپ تۇرغاندەك بىلىنەتتى. سەھەر قۇياشىنىڭ يىللىق نۇرىغا چۆمۈلۈپ ياتقان يېزىنىڭ شەبنەم قۇرۇمىغان چۆپلۈك-لىرىدە تەنها كېتىۋېتىپ، ئاجايىپ تۇيغۇلار قويىنىدا ئۇزەتتىم. خىيالىمدا ئۇنى كۆرۈپ ئۇنىڭ بىلەن پىچىرلىشىپ سۆزلىشەتتىم. كونىلار يۇرەك ھەممىنى سېزىدۇ، دېيىشدەكەن، كىم بىلىدۇ، ئاشقە-لارنىڭ يۇرىكىدەمۇ شۇنداق بىر خىل سېزىم بولىدىغاندۇ، ئۇلار بىر - بىرىدىن نەچچە كۈنلۈك يىراقتا بولسىمۇ، بىرىنىڭ يۇرىكىدە قاينىغان ھېس - تۇيغۇلار يەنە بىرىنىڭ يۇرىكىگە كۆزگە كۆرۈنمەس يوللار ئارقىلىق تەسىر قىلىدىغاندۇ...

ھەش - پەش دېگۈچە ئۆكتەبىر ئايلىرىمۇ ئۆتۈپ كەتتى. ئارقە-دىن نويابىر، دېكابىر، يانۋارلارمۇ ئۆتۈپ كەتتى. مەن كۈتكەن خەت كەلمىدى. بىركۈنى بىرنەچچە دوستلىرىم بىلەن بىرلىكتە قوشنا ئەترەتتىكى بىر ئۆيگە مېھماندارچىلىققا باردۇق. ئۆي ئىگىلىرى يېڭىلا توي قىلغان ياش ئەر - خوتۇنلار ئىكەن، تېخى ئايالى مەن بىلەن ئىسسىماش ئىكەن. تاماقتىن كېيىن ئۇ بىز مىلەن خالىي قالغاندا، ئۆزىنىڭ بىزدەك شەھەرلىك، ئوقۇغان قىزلارغا ھەۋەس قىلىدىغانلىقىنى، ئەگەر ئۆزىنىڭ ئېختىيارىچە بولسا، دۇنيادىن توي قىلماي ئۆتۈشنى خالايدىغانلىقىنى سۆزلەپ قالدى. بىز ئەجەبلەندۇق:

— ئاكىلىساق سىلەر ئەركىن مۇھەببەتلىشىپ توي قىلىپتىكەنسىلەر؟

— ئەر كىشىنىڭ ياخشىلىقى توي قىلغۇچە، بولۇپمۇ سەھەر ئالق ئەر خەقلىرى شۇنداق، — دېدى چوكان كۆزىگە لىققىدە ياش ئېلىپ، — كۆيدۇم - پىشتىم دەپ قولىغا كىرگۈزىۋالدۇ، ئارقىدىن

خالىغانچە ئۇرۇپ ـ سوقىدۇ... ئاتا ـ ئانام تاك ئېتىپ چىكىپ باقمىغان يالغۇز قىز ئىدىم. توي قىلىپ ھەپتە ئۆتكەندە ئۇرۇمچىدىن مېنىڭ نامىمغا بىر پارچە خەت كەپتۇ. خەتنى ئوقۇپ، ئۇرۇمچىدە ئاشنىڭ باركەن، مېنى ئالداپسەن، دەپ ئۇرغىلى تۇرغانىدى، شۇ جېدەل ھازىرغىچە بېسىقمىنى يوق. ئۇنداق ئادەمنى تونۇمايمەن، بولمىسا سىزگە تېگەرمىدىم، دېسەم ئىشەنمەيدۇ، ئاجرىشىپ كېتەيلى دېسەم تېخى ئۇنمايدۇ...

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ يۈرىكىم قارتتىدە قىلىپ قالدى. چانىدۇرماي كەچكىچە ئولتۇرۇپ، دوستلىرىم بىلەن بىللە چىقىپ كەتتىم. ئەتىسى ئەتىگەنىدىلا ئۆزۈم يالغۇز كېلىپ، ئەر ـ ئايال ئىككىسىگە ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپ خەتنى ئېلىۋالدىم. ئۇ راستىنلا يۈسۈپنىڭ ماڭا يازغان خېتى ئىكەن! چوكان قايتىدىن ئالىلا ـ تۇۋا كۆتۈرۈپ يىغلاشقا، ئېرى ئۆزىنى ئاقلاشقا باشلىۋىدى، قارىپىمۇ قويماي ئۆز يولۇمغا كېتىۋەردىم. "باشقىلارنىڭ خېتىنى سۈرۈشتۈرۈپـ مۇ باقماي پوكىنىڭغا بېسىپ يېتىشقاندەكىن خوپ بولىدى ئەخمەقلەر" دەيتتىم ئىچىمدە. سەل نېرىراق كېتىشكىمۇ چىدىماي خەتنى ئاچتىم:

"ئەڭ ئالىي يولىورۇق:

ئىتتىپاقلىق ـ غەلبە قازىنىشىمىزنىڭ تۈپ كاپالىتى!

يولداش زۆھرە، خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋېلىپ خۇرسەن بولدۇم. مەندىن ئەھۋال سوريغان ئىكەنسىز، ئەھۋالىم ياخشى. سىزگە بىر خۇش خەۋەر ئېيتاي، يېقىندا شاڭخەي فۇدەن داشۆگە ئىمتىھان بەرگەنىدىم، ئۆتۈپتىـ مەن. ئۇقتۇرۇشۇمۇ كەلدى. مۇشۇ ھەپتە ئىچىدە يولغا چىقىمەن. ئەسلى ئۆيدە چۈشۈپ قېلىپ ئاتا ـ ئانىلار بىلەن، سىز بىلەن خوشلىشۇېلىش ئارزۇيۇم بار ئىدى، ئۇنداق قىلسام باشقا ھەمراھلىرىمدىن ھەم ئوقۇتـ قۇچۇمدىن ئايرىلىپ قالىدىكەنمەن. يازلىق تەتىلدە ئۆيگە قايتىمەن. شۇ

چاغدا كۆرۈشەرمىز. ئۇزۇندىن بۇيان سىزدىن بىرنەرسىنى سورىۋالغۇم بار ئىدى: ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتىنى يەنىمۇ بىر قەدەم ئىلگىرىلىتىشكە بولامدۇ - يوق؟ ئەگەر قوشۇلسىڭىز ماڭا خەت يېزىۋەتسىڭىز، مېنىڭ يېڭى ئادرېسىم..."

خۇشاللىق، ئۆكۈنۈش ھەم ئەندىشە ئارىلاش ئاجايىپ بىر خىل ھېسسىيات ئىلكىدە قالدىم. ئەمما، تەقدىر مېنى پۈتىلاشنى تېخىچە ئونتۇپ قالماپتۇ. مەن شۇنچە تەشنالىق بىلەن كۈتكەن خەت مۇشۇ شەھەرگە، مۇشۇ گۈڭشېغا كەپتۇيۇ، مېنىڭ قولۇمغا ئەمەس، قوشنا كەنتتىكى بىر ئايالنىڭ قولىغا چۈشۈپتۇ... بۇ جەريانىدا يۈسۈپ يېڭى ساۋاقداشلىرى، جۈملىدىن يېڭى - يېڭى قىزلار بىلەن تونۇشقانىدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاجايىپ قىزلار باردۇ. ئۇنىڭ ماڭا ئىككىنچىلەپ خەت يازمىغىنىغا قارىغاندا، بەلكىم...

قانداق ئويلاردا بولۇشۇمدىن قەتئىينەزەر، ئۇنىڭغا تېزلا جاۋاب خەت يازدىم:

"ئەڭ ئالىي يولىيورۇق:

كىملەر بىزنىڭ دوستىمىز، كىملەر بىزنىڭ دۈشمىنىمىز، بۇ ئىنقىلابتا ئەڭ مۇھىم مەسىلە!

يولداش يۈسۈپ، سىزگە يالقۇنلۇق سالام، ئۆگىنىشىڭىز ئۈتۈقلۇق - تۆ؟ يېڭى مۇھىتقا، يېڭى ساۋاقداشلارغا كۆنۈپمۇ قالغانسىز، خۇدايىم بىزگىمۇ ئاشۇنداق مەكتەپلەردە ئوقۇشنى نېسىپ قىلغان بولسا - ھە.

مەن ياخشى تۇرىدۇم. ھېلىھەم يېزىدا ئىشلەۋاتىمەن. مەقسەتكە كەلسەم، ئۆكتەبردە يازغان خېتىمنى يانۋارنىڭ ئاخىرلىرىدا تاپشۇرۇۋالىدىم. ئادرېس خاتا يېزىلىپ قالغانلىقتىن، خەت بىرنەچچە ئاي باشقا بىروۋنىڭ گۇناھسىز ئايالىنىڭ ناھەق تاياق يېيىشىگە سەۋەبچى بوپتۇ. بۇمۇ ھېلىقى غايىبانە ئادەمنىڭ چاقچىقى بولسا كېرەك. شۇڭا مېنى ۋاقتىدا خەت يازمىدى، دەپ ئويلاپ قالماسلىقىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

خېتىگىزنى ئوقۇپ خۇشال بولدۇم. سىزنىڭ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش پۇرسىتىگە ئېرىشكەنلىكىڭىز مەمىمىز ئۈچۈن بەخت. پەقەتلا يۇرتىڭىزنى، بىزنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. قالغان گەپلەرنى كېلەركى خەتتە قىلىشارمىز. خېتىگىزنى كۈتىمەن. ھە، راست بۇ قېتىم ئادرېسىمنى توغرا يېزىڭ، 2 ـ ئەترەت ئەمەس، 5 ـ ئەترەت، جۇمۇ..."

شۇنىڭدىن كېيىن يۇسۇپتىن خەت كەلمىدى. كېيىن ئۇنىڭ بىر قىسىم ساۋاقدىشى بىلەن يۇرۇڭۇاتقانلىقى توغرۇلۇق گەپ ـ سۆزلەر يېتىپ كەلدى. شۇنچە زارىقىپ كۈتۈشلىرىم، سېغىنىشلىرىم، ئازابلىرىم ـــ ھەممىسى، ھەممىسى بىھۇدە ئىش بولۇپ قالدى. ئەمما يۈرەككە بۇيرۇق بەرگىلى بۇلمايدىكەن، يۈرەككە شۇنچە چوڭقۇر ئورنىشىپ كەتكەن، قان ـ تەنگە، ھەر نەپەسكە سىڭىپ كەتكەن تۇيغۇلاردىن خالاس بولغىلى بولمايدىكەن. شۇ ئاي، شۇ كۈنلەردە بىپەرۋا، خۇش خۇي، ئۆتكەن ئىشلارنى ئاسانلا ئۇنتۇپ كېتەلەيدىغان دوستلىرىمغا ھەۋەس قىلىپ يۈردۇم. كۆرۈنۈشتە چاندۇرماسلىققا تىرىشقىنىم بىلەن، دەردنى ئىچىمگە ئېلىپ، ئىچ ـ ئىچىمدىن ئۆرتەندىم، گېلىمدىن غىزا ئۆتمەيتتى، كېچىلىرى بىرنەچچە سائەت ئۇخلاپلا ئويغىنىپ كېتەتتىم. كېچىلەر شۇنداق ئۇزۇن، مۇدھىش بىلىنەتتى. يېزىدىكى ھاياتمىنىڭ 3 ـ يىلىنى ئورۇقلىغان، بەكمۇ روھسىز ھالەتتە كۈتۈۋالدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئاشۇ قىشتا قايتا تەرىپىگە چۈشكەن ياشلار ئارىسىدا ئۇمىدسىزلىك، ھەممىدىن زېرىكىش كەيپىياتى ئەۋج ئالغانىدى. ھەممىمىزنىڭ خىيالىدا قاچانغىچە مۇشۇنداق يۇرۇۋېرىمىز، بىزنى يېزىغا تاشلاپ قويۇشتىيۇ، كارى بولمىدىغۇ، دەيدىغان ئەندىشە، تېڭىرقاش پەيدا بولغانىدى. يولى بارلار ھەر خىل ئامالىلار بىلەن خىزمەت تېپىپ شەھەرگە يۆتكىلىشكە

باشلىدى. مەن دېگەن نەپەقتگە تايىنىپ كۆن كەچۈردىدىغان تۆل خوتۇنىنىڭ قىزى تۇرسام، مېنىڭ نېمە ئامالىم بولسۇن. يېزىدا تىكەندەك يالغۇز قالىدىم، ئاپام بىچارىنىڭ يالۇرمىغان ئادىمى، بارمىغان ئىدارىسى قالماپتۇ. ئاخىرى بىزنىڭ ئەھۋالىمىزغا ئىچ ئاغرىتقان قوشنىمىز ماڭا بىر لايىق تېپىپتۇ. ئۇ باج ئىدارىسىدە ئىشلەيدىغان، بىر قېتىم ئۆيلەنگەن 30 ياشلاردىكى كىشى ئىكەن. ئۆزى شەھەر ئەتراپىدىكى بىر يېزىدىن بولۇپ، ئائىلە تەركىبى كەمبەغەل ئىكەن، ئاتا-ئانىسى كىچىكىدە ئۆلۈپ كېتىپتىكەن. ئۇنىڭ ئارقىسىدا تارتىشىدىغان ئادىمىنىڭ يوقلۇقى ئاپامغا بەكمۇ ياراپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇ ئاپامنى پات-پات سوۋغا-سالام-لار بىلەن يوقلاپ تۇرغانلىقى، ئۆينىڭ قاتتىق-يىرىك ئىشلىرىنى قىلىشپ بەرگەنلىكى ئۇچۇن بولغۇسى كۆيئوغۇل بىلەن قېيىن ئانا ئوبدانلا ئەپلىشپ قاپتۇ. بىر قېتىم قايتىپ كەلگىنىمدە، ئاپام بىر تەرەپتىن يالۇرسا، بىر تەرەپتىن تىللاپ دېگەندەك مېنى ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتۇردى. ئۇ پاكار، دىققىماقچىنە كەلگەن ياپا قاپاق ئادەم ئىكەن، توختىماي تاماكا چېكىپ ئولتۇردى. مەن ئۇنىڭ تاماكىدىن سارغىيىپ كەتكەن قارامتۇل كۆتمەك بارماقلىرىغا، ساپ-سېرىق چىشلىرىغا قاراپ كۆڭلۈمدە بىر يىرگىنچ ھېس قىلدىم. ئەمما ئاپامغا ياق دېيەلمىدىم. پەقەت تويىنى ئىككى-ئۈچ يىلدىن كېيىن قىلساق دېگەن شەرتىنى قويدۇم. بۇ يىللاردا مەن يەنىلا يۇسۇپنى كۆتتۈم. يەنە بىر تەرەپتىن ئاپام بىلەن ئۇنىڭ بولغۇسى كۆيئوغۇلىنىڭ تۇرلۇك بېسىملىرىغا قەيسەرلىك بىلەن بەرداشلىق بەردىم. ئۇنى دېمىسەمۇ، دوستلىرىم، تەڭتۇشلىرىم كەينى-كەينىدىن توي قىلىپ كېتىشكەنىدى. مېنى كۆرسە خودىدى پۈتۈشۈۋالغاندەك ھەمما-

سىلا:"تويۇڭنى قاچان ئويناپمىز، زۆھرە؟" دەپ سورىشاتتى.

يۇسۇپ ئۇرۇمچىدە توي قىلغان كۈنى ھاڭگىرت كۆلى بويىغا باردىم. بىزنىڭ كۆلىمىز ھەقىقەتەن ئۆزگىرىپ، چاچ ساقاللىرى شالاڭلاپ كەتكەن قېرى كىشىگە ئوخشاپ قاپتۇ. كۆز ئاپتىپىدا چاقناپ تۇرغان كۆل سۈيى خۇددى يېشىل ۋاددىنىڭ ئوتتۇرىسىغا تاشلاپ قويۇلغان چوڭ ئەينەكتەك يىراقتىنلا كۆزگە تاشلىناتتى. ئۇنىڭ بويىلىرىدا ھاڭگىرت، ياۋا غاز، ئاق قۇلار ئەمەس، توخۇ، ئۆردەك، ئۈي غازلىرى دانلاپ يۈرەتتى، سۇ يۈزىدە ئۇزۇشەتتى. كۆل سۈيى ئىلگىرىكىدەك سۈزۈك، مۇزدەك سوغۇق ئىدى. سۇغا ئېڭىشكىنىمدە قەلبىمنى پەقەت يېقىن كىشى بىلەن دىدارلاشقاندىلا پەيدا بولىدىغان بىر خىل ھاياجان قاپلىدى، بۇ ھاياجان خۇددى كۆل يۈزىدىن قەلبىمگە قۇيۇلۇۋاتقاندەك، كۆل مېنى يىللىق مېھرى بىلەن قارشى ئېلىۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

ــ يادىڭدىمۇ كۆلۈم، سۈيسۈزۈك سۈلىرىڭدا ئۈزۈپ ئويناپ-دىغان، قۇملىرىڭدا ئېغىنايدىغان ئاشۇ ئوغۇل بالا بىلەن قىز بالا يادىڭدىمۇ؟ مەن...يادىڭدىمۇ؟

كۆل سان ـ ساناقسىز كۈمۈش چەمبىرەكلەرنى ھاسىل قىلىپ، خۇددى "يادىمدا، يادىمدا" دېگەندەك شۇڭىرلىدى.

ــ ماڭا قارا كۆلۈم، مەن ئۇنى قايتا تېپىۋالغان، چىن دىلىمدىن ياخشى كۆرۈپ قالغانىدىم، ئەمما ئۇ مېنىڭ بارماقلىرىمنىڭ ئارىسىدىن سىيرىلىپ چىقىپ كەتتى، ئەبەدىي چىقىپ كەتتى. ئۇ ئەمدى ساڭىمۇ، ماڭىمۇ تەۋە ئەمەس، ئاھ، ھىجران ئازابى نەقەدەر يامان ـ ھە.

كۆل مەيىن شامىلى بىلەن چېكىلىرىمنى سىيلاپ، ماڭا تەسەللى

بەرگەندەك قىلدى. مەن ھاياتىمدىكى ئەڭ پاك، ئوتلۇق تۇنجى مۇھەببىتىمنى ئاشۇ كۆل سۈيىگە كۆمۈۋەتتىم.

ئەمدى مەن ئۇچۇن ھەممە نەرسە ئەھمىيەتسىز تۇيۇلۇشقا باشلىدى. شۇڭا ئاپام تاللىغان لايىقنى ئوزۇكرەك چۈشەنمەي، ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى سۇرۇشتۇرمەيلا ئۇنىڭغا تەقدىرىمنى تاپشۇردۇم.

توي قىلغان دەستلەپكى يىللىرىم ئۇزۇلمەيدىغان مېھمانىدارچىلىق، تەكشۈشلەر قاتارى بەس-بەسته ئۆي ياساش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش تىلغا ئالغۇسز ئۇششاق-چۈششەك ھەۋەسلەر بىلەن ئۆتۈپ كەتتى. باللىق بولدۇم. باللىرىمنىڭ، تۇغمەس ئۆي ئىشلىرىنىڭ، كۈندىن-كۈنگە ئاجىزلاپ كېتىۋاتقان ئاپامنىڭ غېمى بىلمىنى رۇسلىغلى، خام خىيالالرغا بېرىلگىلى قويمايتتى. ئاخىرى ئاپام ئۇچ سىگىلمنى ماڭا تاشلاپ بۇ دۇنيادىن ئايرىلدى. بىرەر يىلغىچە يىغلاپ-قاقشاپ يۈردۇم. بۇ جەريانىدا ئىرىمنىڭ يول مېڭىشى بىلەن چوڭ سىگىلمنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇردۇق. قالغان ئىككىسى تېخى كىچىك، مېھرىبانلىققا، بېقىشقا موھتاج ئىدى. ئاشۇ كۈنلەردە ئېرىم مېنىڭ ئۇنىڭغا كەلتۈرگەن ئېغىرچىلىقلىرىمغا غەڭ قىلىپ قويمىدى، سىگىللىرىمغا ياخشى قارىدى. مەنمۇ ئۇنىڭ ياخشىلىقىغا ھەسسىلەپ ياخشىلىق قىلىشقا تىرىشتىم. لېكىن، كۆڭلۈمنى ھەرقانچە ئاقتۇرساممۇ، ئۆز-ئۆزۈمنى ھەرقانچە ئەيىبلىسەممۇ كۆڭلۈمدە ئۇنىڭغا نىسبەتەن مىننەتدارلىقتىن باشقا نەرسە يوق ئىدى. ئۇنىڭ كۆچلۈك مۇھەببىتى، ئەقىدىسى ئالدىدا قەلبىمدىكى سوغۇقلۇق، يىرگىنچنى تىزگىنلىيەلمەي ئازابلىناتتىم، خىجىل بولاتتىم. مېنىڭ روھىي ھالىتىمنى ئۇمۇ سەزمەي قالمىغانىدى. كېچىلىرى كۆلدانىنى

ياستۇقنىڭ بېشىغا قويۇۋېلىپ، ئۇزمەي تاماكا چېكەتتى. بەزى - بەزدە بوغۇق ئاۋازدا: "مەن بىلمەن، سەن مېنى ياخشى كۆرمەيسەن، مېنى ياراتمايسەن" دەپ ئۇزاقىچە جىمىپ كېتەتتى. بۇ سۆزلەر مېڭەمگە كىرىۋېلىپ، قايتا - قايتا تەكرارلىنىپ ئارامسىنى بۇزاتتى. ئۆزۈمچە نېمىدېنىدۇ قورقۇپ، تۇگۇلۇپ، تاڭ ئاتقۇچە يوتقانىنى بېشىمغا پۈركەپ ئۇن - تىنسىز يىغلاپ چىقاتتىم.

ئالىي مەكتەپلەرگە بىر تۇتاش ئىمتىهان بېلىپ ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش باشلانغان يىلى بىرنەچچە دوستۇم ئارقا - ئارقىدىن ئىمتىهان بېرىپ ئوقۇشقا كەتتى. مېنىڭ كۆڭلۈمدىمۇ ئۆچكەن ئۇمىد يۇلتۇزلىرى پاللىدا چاقناپ قالدى. مەن ئەينى يىللاردا مەكتەپتە ئەلاچى ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرى ئىدىم. ئۇنىڭ ئۇستىگە كېينىكى ئىككى يىلدا يېزىدا ۋاقىتلىق ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلىگىنىم ئۈچۈن ئىمتىهاندىن ئۆتۈپ كېتىشىمگە كۆزۈم يېتەتتى. ئەمما بالىلىرىمنى، ئۆيۈمنى ئويلىسام كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشاتتى، قىستىسى، ئويلاشنىمۇ خالىمايتتىم. شۇنداقتىمۇ ۋاقتى كەلگەندە كۆرەرمەن، دەپ يوشۇرۇنچە تەييارلىق قىلىۋەردىم. ئىمتىهانغىمۇ قاتناشتىم. يازنىڭ ئاخىرىدا تېببىي ئىنستىتۇتتىن چاقىرىق قەغىزى كەلدى. قەغەزنى ئىشكاپنىڭ بىر بۇلۇڭىغا تىقىپ قويۇپ بىرنەچچە كېچە ئويلاندىم، ئانامنىڭ جان ئۇزۇش ئالدىدا ئىككى سىڭلىمنىڭ قولىنى ماڭا تۇتقۇزۇپ قويغان چاغدىكى يېلىنىش، ئۇمىد ئەكس ئېتىپ تۇرغان كۆزلىرى، كىچىك ئوغلۇمنىڭ باغرىمغا مەھكەم يېپىشىپ، كۆكسۈمنى قاتتىق - قاتتىق تارتىپ ئېمىشلىرى، بىردەم يوق بولۇپ كەتسەم قىرقىراپ، بوغۇلۇپ كېتىشلىرى كۆز ئالدىمغا كېلەتتى.

ئۇمىد بىلەن ئۇمىدسىزلىكنىڭ، ئارزۇ بىلەن رېئاللىقنىڭ قاينىمىدا

ئۇزاق تېپىچەكلىگەندىن كېيىن، ئاخىرى ئوقۇشقا بېرىش نىيىتىدىن يالتايدىم. قەلبىم ئاسمىنىدا پىلىلداپ يېنىپ تۇرغان ئاخىرقى بىر تال يۇلتۇزمۇ ئۆچتى. مەن ئەمدى ئەتىدىن كەچكىچە بىر ئېغىز سۆز قىلمايدىغان، كۈلمەيدىغان، ھېچ نەرسىگە قىزىقمايدىغان، ئىنتىلمەيدىغان، ئۇچامدىن ياغلىشىپ كەتكەن يوپكا، پۇتۇمدىن ئۆكچىسى مجىلىپ كەتكەن كونا ئاياغ چۈشمەيدىغان ھەقىقىي ئائىلە ئايالىغا ئايلاندىم. ئاندا-ساندا ئەينەككە قاراپ قالغان چاغلىرىمدا چاچلىرى پاخپايغان، كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان مومايى سىنىدىكى ئايالنى كۆرەتتىم. تېخى مەن ئاران 26 ياشتا ئىدىم.

بىر كۈنى ئەخمەتنى ئىدارىسىگە، سىگىللىرىمنى مەكتەپكە يولغا سېلىۋەتكەندىن كېيىن، ئىشكاپتىن چاقىرىق قەغىزىنى ئېلىپ، ئۇزاققىچە سىيلاپ ئولتۇردۇم. ھەرقانچە قىلسامۇ ئۇنى يىرتىۋەتەكۈم، كۆيدۈرۈۋەتكۈم كەلمىدى. قانداقلا بولمىسۇن ئۇ مېنىڭمۇ ئالىي مەكتەپكە كىرگەن دوستلىرىم، ساۋاقداشلىرىم بىلەن باراۋەر ئادەم ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلايدىغان بىردىنبىر نەرسە-دە، ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىر ۋاقىتلاردا مۇشۇنداق بىر پارچە قەغەزگە ئېرىشىشنى ئۈمۈدا ئويلاپ باقمىغان، چۈشۈمدە كۆرۈپ باقمىغانىدىم. شۇنداق خىيالالارغا چۆكۈپ ئولتۇرسام، سىرتتا كىچىك بالىنىڭ قىرقىراپ ئاچچىق يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. چوڭ ئوغلۇم ئۆكسىسىنى ئوينىتاتتى. ئەپچىقپ كەتكەنىدى. شۇلارغا بىر ئىش بولغانمىدۇ، دەپ ئەنسىرەپ تالاغا يۈگۈرۈپ چىقتىم. ئۇ يەردىن چوڭ يولغا، باللىرىم ئوينايدىغان بۇلۇڭ-پۈچقاقلارنىڭ ھەممىسىگە باردىم. تاپالمايمۇ-قولۇم تىترىگەن ھالدا قايتىپ كەلسەم، ئىككىسى ئىشىك ئالدىدا ئوينىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئەخمەتمۇ قايتىپ كەلگەنىكەن، ئۇ

شەرەنىڭ ئالدىدا ھەممىگە چاقىرىق قەغەزنى تۆتۈپ تۇرۇپتۇ. يۈرەكسىم ئاغزىمغا تىقىلىپ قالدى. ئىشىككە يۆلەنگىنىمچە ئۇنىڭ بىرنېمە دەپ ئىنكاس قايتۇرۇشىنى كۈتۈپ جىممىدە تۇردۇم. ئۇ ماڭا بۇرۇلۇپ قارىدى. كۆزلىرىدە ھەيرانلىق، چۆچۈش، سەل-پەل نارازىلىقمۇ بار ئىدى.

— قاچان كەلدى؟

— خېلى كۈنلەر بولۇپ قالدى...

— نېمىشقا ماڭا دېمىدىڭ؟

— ھامان بارمىغاندىكىن...

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ توغرىدا پاراڭلاشمىدۇق. ئەمما ئۇنىڭ چىڭ تۇرۇلگەن قوشۇمىسىدىن ئاشۇ ئىشنىڭ خىيالىدىن كەتمىگەنلىكىنى سېزىپ تۇردۇم. ئاخشىمى ئۇ تۇيۇقسىز ئېغىز ئېچىپ قالدى:

— زۆھرە، مېنىڭچە سەن بېرىپ ئوقۇپ كەلگىن، مۇنداق ...ئىمتىھانىدىن ئۆتىمەك ئاسان ئىش ئەمەس...ھەم كېيىنلىكىڭنى ئويلىغاندا...

— ئۆيچۇ؟ بالىلارچۇ؟ — مەن دەرھال سورىدىم.

— مەنمۇ ئويلاندىم، — دېدى ئۇ ئالدىرىماي، — سەھرادىكى ھاممامنى ئۆيگە ئەكىلىۋالايلى، ئۆزىمۇ بالا-چاقىسى يوق قىينىلىپ قېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا... سەن پات-پات كېلىپ بالىلارنى يوقلاپ تۇرساڭ بولار...

— سىز نېمىدېگەن ياخشى ئادەم!

مەن تونجى قېتىم ئۆزلۈكىمدىن ئۇنىڭ باغرىغا ئۆزۈمنى ئاتتىم. ئۇنىڭغا مەھكەم يېپىشۋېلىپ، خىرتلىداپ يىغلاپ، كۆڭلىكىنىڭ ئالدىنى چىپىيده ھۆل قىلىۋەتتىم.

مەن ئاشۇ ئوقۇشنى ئەخمەتنىڭ ماڭا قىلغان ئىنئامى دەپ بىلدىم. شۇنداق ئەمەسمۇ، ئۇنىڭ ياردىمى بولمىغان بولسا ماڭا ئوقۇش نەدىدى!

...دەرسلىرىمىز ئېغىر ئىدى. بەش يىلنى سىنىپ، ياتاق، ئاشخانىدىن باشقا يەرگە بارماي، ئۆگىنىشتىن باشقىسىنى ئويلىنماي دېگۈدەك ئوتكۈزدۇم. گاھى-گاھىدا بىر يۇرتلۇق ساۋاقداشلىرىم يوشۇرۇن توغرۇلۇق ئېغىز ئېچىپ قېلىشاتتى، مېنى ئۆيىگە بېرىپ مېھمان بولۇپ كېتىشكە تەكلىپ قىلغانلىقىنى يەتكۈزۈشەتتى. مەن بۇنداق پاراكلاردىن ئۆزۈمنى قاچۇراتتىم. ئەخمەت مېنىلا ئەمەس سىنىلىرىمىزنىمۇ بېقىۋاتىدۇ، مەن ئۇنىڭغا قەرزدار، ئۇنىڭدىن باشقا ئادەمنى ئويلىسام بەكمۇ ۋىجدانسىزلىق قىلغان بولىمەن، دەپ ئويلايتتىم. شۇنداقتىمۇ بەزى-بەزىدە كوچىلاردا جۇپ-جۇپ بولۇپ يېتىلىشىپ يۇرىدىغان ئاشىق-مەشۇقلار، بەختلىك ياش ئەر-خوتۇنلار، ئۆزئارا مۇھەببەتلىشىپ يۇرگەن ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئوتلۇق بېقىشىشلىرى، ئۇيۇلۇپ قېقىزىل بولۇپ كېتىشلىرى، ئىزتىراپلىرى... مېنى بەكمۇ ئۇزاقتا قالغان ئاشۇ ئىشلارنىڭ ئەسلىمىسىگە غەرق قىلاتتى. مۇنداق چاغلاردا يۇرىكىم ئاغرىغاندەك بولاتتى. يۇرىكىمنى مۇجۇپ ئاغرىتىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمغا تارقىلىۋاتقان ئاجايىپ بىر خىل ھېسسىياتنى كۆچۈرمىنىڭ بارىچە تىزگىنلەشكە ئۇرۇنۇپ، بېشىمنى سىلكىپ-سىلكىۋېتىپ، قولۇمغا كىتاب ئېلىۋالاتتىم.

بەش يىلمۇ ئۆتۈپ كەتتى. چوڭ ئوغلۇم 4-سىنىپقا كۆچتى، كىچىكىمۇ مەكتەپكە كىردى. مەن ئوقۇش پۈتتۈرگەن يازدا ئونتۇرانچى سىنىلىم ئالىي مەكتەپكە چىقتى. ماڭا پەقەت ئەخمەتلا

ئۆزگەرمىگەنـدەك تۇيۇلاتـتى. ئۇ ھېلىھەم بۇرۇنـقـدەك ئاددىـي كىينىپ، ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئۆينىڭ ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلىرىنى قىلىپ يۈرەتتى. ئۇنىڭغا قاراپ ئىچىمدە: ھەي، بۇ بـچارە ئۆمرىدە تۇرمۇشتىن خوۋلۇق كۆرمىگەن، بىرەر ئايالنىڭ پۇتۇن قەلبى بىلەن ياخشى كۆرۈشىگە ئېرىشەلمىگەن ئادەمـغۇ، دەپ ئويلاپ كېـتەتتىم. ئۆز ـ ئۆزۈمـگە ئۆمۈرۈڭايەت ئۇنى ھۆرمەتـلەپ، ئۇنىڭ خىزمەتـىنى قىلىپ ئۆتىمەن دەپ ئەھدە قىلاتتىم.

ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىغا تەقـسىم قىلىنىپ، تۇنـجى مۇئاشىمـنى ئالغان كۈنى ئۇنىڭـغا بىر قۇر شىم ـ كاستۇم سېتىۋالـدىم. ئەمـما شۇنچە زورلاپمۇ كىيىـرزەلمىدىم. ئۇ بۇ كىيىمنى كىيىۋالسام قاتۇرۇپ قويغاندەك يۈرىسەم بولىدىكەن، ھېچ ئىش قـىلالمايدىكەنـمەن، دەپ ساندۇققا بىر سېلىپ قويغان پېتى ئالمىدى. شۇ كۈنـلەردە ئۇلارنىڭ ئىدارىسىدىكىلەردىن كەسپىي ئىـمتىھان ئېلىنىۋاتاتـتى. مەن ئۇنىڭغا زۆرۈر ماتېرىيالـلارنى تېـپىپ ئەكـىلىپ بەردىم ھەم ئۇنى ئۆيـنىڭ ئىشىنى ئويلىماي ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىشقا دەۋەت قىلـدىم، ئەمما ئۇ: "كىتابقا قارىـسام كۆزۈم تورلىشـىدىـكەن" دەپ قولـغا كىتاب ئېلىشنى خالمىدى، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىسەم كەسپىمـنى ئۆزگەرتىپ ياغاچچى بولـمەن، ماڭا شۇ ئاسان، دەپ يۈردى. دېمىسـمۇ مەن ئەزەلدىن ئۇنىڭ كىتاب ياكى گېزىت ئوقۇغىنىنى كۆرمىـگەنىدىم. ئۇ مېنىڭ كىتابلىرىمغا ھۆرمەت، ئەيمـىنىش بىلەن قارايتـتى. مۇنـداق ئادەمگە نىسبەتەن بىر كۈچەپلا نەچچە يۈز سوئالنى تەكرارلىـماق، يادلىماق ئۇنىڭ ئەمەس ـ تە. دېگەندەك ئۇ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنـلىكى ئۈچـۈن كەسـپىي ئۇنۇۋان ئالالـمىدى، ياغاچـچىمۇ بولـمىدى. ئەمما بۇرۇنقىدىنمۇ ئۆتە يەككە ـ يېگانە، جىمـغۇر بولۇپ كەتـتى.

مەن گاھى ـ گاھىدا ئۇنى ئۆيگە ئىزدەپ كېلىدىغان خىزمەتداش‌ـ لىرىنىڭ سۆز ئۇرامىدىن ئۇلارنىڭ ئۇنى سەل كەمسىتىۋاتقانلىقىنى سېزەتتىم. ئۇلار ئىلگىرىمۇ ئەخمەتكە شۇنداق مۇئامىلە قىلىشاتتى. ئۇ چاغدا ئانچە كۆڭلۈمگە ئېلىپ كەتمەيتتىم. ئەمما ھازىر ئۇلارنىڭ بۇنداق مۇئامىلىسىنى ھار ئالاتتىم. ئەكسىچە، ئەخمەتنىڭ ھېچ ئىش بولمىغاندەك ھەجىيىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرگىنىمدە بېشىمغا بىر قاپاق سۇ قۇيۇلغاندەك بولۇپ كېتەتتىم.

مەن يېڭى خىزمەتكە تېزلا ئۆزلىشىپ كەتتىم، مەندىن ئىلگىرى دوختۇرخانىمىزدا يۈرەك قان تومۇرى كېسەللىكلىرى بويىچە مىللىي دوختۇر يوق ئىكەن. يېزا ـ قىشلاقلاردىن كەلگەن كېسەللەر بىلەن خەنزۇ دوختۇرلار ئوتتۇرىسىدا تىل ئۇقۇشماسلىق سەۋەبىدىن بىرمۇنچە كۆڭۈلسىزلىكلەر، چۈشىنىشمەسلىكلەر، ھەتتا ئاجايىپ كۈلكىلىك ئىشلار بويتەكەن. شۇڭا مېنىڭ بۇ ساھەگە كىرىپ كېلىشىمگە ھەممە كىشى ئۈمىد بىلەن قاراشتى. مەن ئۇستۇمگە يۈكلەنگەن مەسئۇلىيەتنىڭ ئېغىرلىقىنى پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن ھېس قىلغان ھالدا ئىشقا، توغرىراقى ئۆگىنىشكە كىرىشتىم. ئەمەلىيەت جەريانىدا ئۆگىنىپلا قالماي، ئاخشاملىرى بىر ۋاقىتلارغىچە كىتاب ۋاراقلاپ، خاتىرە يېزىپ ئولتۇراتتىم. دوختۇرخانىدا ئېچىلغان كۇرسلاردا ئوقۇپ ئېنگىلىزچىنىمۇ ئانچە ـ مۇنچە يامىداىدىغان بولدۇم. بارا ـ بارا سىكىدۇرگەن ئەجرىمنىڭ نەتىجىسى كۆرۈلۈشكە باشلىدى. بىرنەچچە خىل يېڭىچە داۋالاش ئۇسۇلى ئۇستىدىكى سىناقلىرىم نەتىجە قازىنىپ، دوختۇرخانا بويىچە كېڭەيتىلدى. مەن ئەمدى كېسەللەرنىڭ كۆزلىرىدىنلا ئەمەس، ئىشداشلىرىمنىڭ كۆزلىرىدىنمۇ ئىشەنچ ۋە ھۆرمەتنى سېزەتتىم. بۇ ساھەدىكى بەزى

پىشقەدەملەر ماڭا ناھايىستى يۇقىرى باھالارنى بېرىشتى. مەن ئاشۇ باھالاردىن شۇنداقلا بەزىلەرنىڭ ھەسەتلىرىدىن ئۆز قەدىر-قىممىتىمنى، كۆچۈمنى ھاياتتىكى تېگىشلىك ئورنۇمنى تونۇپ يەتكەنىدىم. ئۆتكەندىكى جاپالىق يىللار چۈشتەك بىلىنەتتى. كېچىك سىڭلىم بىلەن چوڭ ئوغلۇمنى ئارقا-ئارقىدىن يۇقىرى مەكتەپلەرگە ئوزۇتىپ، يەلكەمدىكى ئېغىر يۈكتىن خالاس بولغانىدىم. قىسقىسى، ھەممە ئىشىم ئوڭۇشلۇق، تۇرمۇشۇم ئىزىغا چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. پەقەتلا ئەخمەت بىلەن ئارىمىزنىڭ يىراقلىشىپ كېتىۋاتقانلىقى كۆڭلۈمنى غەش قىلاتتى. ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بۇ يىراقلىشىش قاچان باشلانغاندىكىن، بىلكىم مەن ئالىي مەكتەپكە كىرگەن كۈندىن تارتىپ باشلانغاندۇ. مەن خىزمەتكە، كىتابلىرىمغا قانچە ئوزۇمنى ئوزسام، ئۇ ھاراقتا ئوزىنى شۇنچە ئوراتتى. مەن ئۇنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشۇمغا گۇمانىي نەزەردە قارايدىغانلىقىنى، گەپلىرىمگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي قۇلاق سالىدىغانلىقىنى سېزەتتىم. ئۇ ھاراقنى بىرلىگەندىن بېرى بىر توپ كىشىلەر بىلەن ئۇلپەتلىشۋالغانىدى. پات-پاتلا ئاشۇلارنى ئۆيگە باشلاپ كېلەتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا باشقىچە كۆرەڭلىگەن ئاھانىڭ مېنى سەي قورۇشقا، تاماق ئېتىشكە بۇيرۇيتتى. بىر قېتىم تېخى ئاغىنىلىرىگە "چوڭ دوختۇر بولسا ئوزىگە، مەن دوختۇرنى تونۇمايمەن، خوتۇنىنى تونۇيمەن. مەن خوتۇننى كىرىمنى يۇيىدۇ، تامىقىمنى ئېتىدۇ دەپ ئالغان. شۇ تاپتا غىدىڭ-پىدىڭ قىلىپ باقسۇنچۇ، ھەرقايسىڭلارنىڭ ئالدىدا گېلىغا دەسسەمەي قويمايمەن" دېگىنىنىمۇ ئاڭلىدىم. بىر كۈنى چۈشتە بىر ئېغىر كېسەل بىلەن بولۇپ قېلىپ ئۆيىگە ۋاقتىدا قايتالمىدىم. بىرنەچچە سائەتتىن كېيىن ئىشنى تۈگىتىپ ھېرىپ-

ئېچىپ ئۇيگە كەلسەم، بىر چۆگۈن چايمۇ قاينىتىپ قويماي ئوڭدا يېتىپتۇ. مېنىڭ ئاچچىقىم كېلىپ:

ــ سىزمۇ ئادەمغۇ، ھېچ بولمىسا بالىلار بىلەن ئۆزىڭىزنىڭ قورسىقىنى تويغۇزۇپ ئولتۇرسىڭىز بولماسمىدى؟ ــ دېيىشىمگە سەكرەپ قوپتى:

ــ ھە، ئەمدى كاتتا ئادەم بولۇپ كەتتىڭمۇ؟ سەن پىتىلقىنى، سىڭىللىرىڭنى مەن باقمىدىممۇ؟ ئوقۇتمىدىممۇ؟ ئەمدى ئاشپەزلىكىڭنى قىلىش قالدىمۇ ماڭا؟

ئارىمىزدىكى ئۆزئارا ھۆرمەتنىڭ ئاخىرقى بىرقات پەردىسىمۇ ئەنە شۇنداق يىرتىپ تاشلاندى. شۇنىڭدىن كېيىن ھە دېسىلا ئۇرۇش ـ جېدەل، "مەن سېنى ئوقۇتمىدىممۇ؟ سىڭىللىرىڭنى باقمىدىممۇ؟" دەيدىغان تاپا ـ تەنە... بەزىدە قاپاقلىرىم يىرىلىپ، يۈزلىرىم قان ئۆيۈپ قىزىرىپ كەتكەنلىكىتىن ھەپتىلەپ ئىشقا بارالمايدىغان چاغلىرىمۇ بولاتتى. ھېچكىم مېنى چۈشەنمەيتتى. ھەممىلا ئادەم "راست ئەمەسمۇ، ئەخمەت سىزگە كۆپ ياخشىلىق قىلغان، بۇگۈنكى كۈندە ئۇنىڭ ئېغىرىنى سىز كۆتۈرۈشىڭىز كېرەك، ئۇنىڭ ئالدىدا كەمتەررەك بولۇڭ" دېيىشەتتى. بۇنداق سۆزلەردىن غەققىدە بولۇپ كېتەتتىم. مۇنداق مىننەت قىلىدىغان ئادەم ياخشىلىق قىلىپ نېمە قىلىدۇ، قۇرۇپ كەتسۇن ئۇ ياخشىلىقلىرى! ئەخمەت بولمىغان بولسىمۇ ئاچا ـ سىڭىل تۆتىمىز ئۆلۈپ قالمايتتۇق، دەپ ئويلايتتىم. راست ئەمەسمۇ، ھەممە ئادەم ئەخمەتنىڭلا تەرىپىنى قىلىدۇ، مېنى ھېچكىم ئويلاپ قويمايدۇ. مۇشۇ كۈنىگە قەدەر بىرەر قېتىم بولسىمۇ ئۆزۈمنى ئويلاپ بېقىپتىمەنمۇ؟ مەنمۇ باشقىلاردەك ياخشى كۆرگەن ئادىمىمگە تىگەلىگەن، بىر كۈن بولسىمۇ ھەقىقىي

مۇھەببەتتىن بەھرىمەن بولالىغان بولسام ئۆلۈمگىمۇ خۇشاللىق بىلەن رازى بولماسمىدىم.

ئايال خىزمەتداشلىرىم بەس-بەستە ياسىنىشاتتى. ئويۇن-تاماشىدىن قالمايتتى. ئۇلارنىڭ ئۇچىدە ئۆز ئىقتىدارىغا تايىنىپ جان باقىدىغانلىرىمۇ، ئاياللىقىغا، چىرايىغا، ناز-خۇلقىغا تايىنىپ جان باقىدىغانلىرىمۇ بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا ئەرلىرى بىلەن ئەپئىناق ئىدى. ئەرلىرى بىلەن چىرايلىق ياسىنىشىپ توي-تۆكۈنىلەرگە بېرىشاتتى. بەزى ئەرلەر مېنىڭ تومۇرۇمنى تۇتۇپ بېقىشقا ئۇرۇنۇشاتتى. مەن مۇنداق شاللاق ئەرلەرنى ياقتۇرمايتتىم. توغرىسى، ھېچبىر ئەركىشى مېنىڭ كۆڭلۈمدە مۇھەببەت ئويغىتالمىغانىدى. مەن ئەتراپىمدىكى رومانتىك ئىشلارغا سوغۇققانلىق بىلەن قارايتتىم. بەزىلەرنىڭ مېنى ھېسسىياتسىز، ئىچى قۇرۇق ئايال دېيىشلىرىگە پەرۋا قىلمايتتىم. مۇشۇنداق قىلغىنىمغا قارىماي ئەخمەتنىڭ مېنى چۈشەنمەسلىكى، گۇمانىي قاراشلىرى خورلۇقۇمنى كەلتۈرەتتى. ئۇنىڭغا: "ماڭا قارىغىنا ئەخمەت، مۇشۇ كۆنلەردە سەن نېمە بولۇپ كېتىۋاتىسەن؟ سەن مېنى نېمىشقا بۇنچە قىينايسەن؟ ئىككىلىمىزنىڭ يېشى بىر يەرگە باردى، بالىلارمۇ چوڭ بولۇپ قالدى. مۇنداق يۇرۇش ئۈيات ئەمەسمۇ؟" دېيىشنى ئويلايتتىم، ئەمما مۇنداق سۆزلەرنى قىلىشىدىغان پۇرسەت ئۇزاققىچە كەلمىدى.

بىر كۈنى ئاخشىمى يوتقانىنى پۈتۈمىغا يېپىپ ئولتۇرۇپ كىتاب كۆرۈۋاتاتتىم. تۇيۇقسىز دېرىزە قاپقىقى تىرىقلاپ قالدى. ئارقىدىن بوش ئەمما خېلى ئېنىق قىلىپ ئۇچ قېتىم چېكىلدى. قارىغانىدا بۇ خۇددى بىر سىنىڭ شەرتىلىك بەلگىسىگە ئوخشايتتى. مەن بىر-سىنىڭ چاقچىقى ياكى ئەخمەتنىڭ چالا مەس ئاغىنىلىرىنىڭ قىلىقى

بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدىم. ئاردىدىن 15 مىنۇتلار ئۆتكەندە ئەخمەت كىرىپ كەلدى. تۇرقىدىن مەسىلە قىلاتتى. ئۇ دەلدەڭشىپ ئالدىمغا كەلدى:

ــ ھە، دوختۇر خانىم، ماڭا گەپ قىلغۇلىرىمۇ كەلمەيدىغان بولۇپ قالدىمۇ؟ تۇرسىلا ئورۇنلىرىدىن، پۇتۇمنى يۇيىدىغان ئىسسىق سۇ ئەكەلسىلە، ماۋۇ كىتابنى... ماۋۇ كىتابنى...

ئۇ قولۇمدىكى كىتابنى تارتىۋېلىپ يەرگە ئاتتى، ئارقىدىن ئۇنى دەسسەشكە باشلىدى. ئاچچىقىمدىن تىترەيتتىم. ئەمما گەپ قىلالمايتتىم. ئۇنىڭ بىلەن تەڭ تۇرسام زىيانىنى ئۆزۈم تارتىمەن. يۈز ـ كۆزلۈرۈمنى كۆكەرتىپ، نەچچە كۈنلەپ كارىۋاتتىن قوپالماي ياتىمەن. قىيا ـ چىيانى تولا ئاڭلاپ قوشنىلىرىمىنىڭ قۇلىقى پىشىپ كەتكەن، كىمنىڭمۇ ئىسسىق يوتقانىدىن چىقىپ، خەقنىڭ يوقىلاڭ ئىشىغا ئارىلاشقىسى كەلسۇن. ئارىلاشقان تەقدىردىمۇ، نېمە دەيدىغىنىنى ئوبدان بىلمەن: "قويۇڭ، زۆھرە، ئايال كىشىنىڭ ئەر كىشى بىلەن تەڭ بولغىنى نەدە بار، ئېغىرلىق قىلىڭ... ئەخمەت سىزنىڭ ئېغىرلىقىڭىزنى كۆتۈرگەن، ئەمدى سىز..." گەپ ـ سۆز قىلماي ئورنۇمدىن تۇرۇپ داسقا سۇ تەڭشىدىم. سۇنى ئالدىغا ئەكەلسەم، سوزۇلۇپ ياتقان پېرىدە ۋارقىرىدى:

ــ ئايغىنىڭ سالدۇرۇۋېتە، پۇتۇمنى يۇ!

كۆڭ ياشلىرىم تارامىلاپ ئېقىپ داستىكى سۇغا تاماتتى، مەڭزىلىرىمنى بويلاپ ئاغزىمغا قۇيۇلاتتى. گۈپۈلدەپ تەر پۇراپ تۇرىدىغان پاپىاقلىرىنى تارتىپ سالدۇرۇۋېتىپ، كۆچۈم يەتسە تاياقنىڭ تەمىنى مەنمۇ ئۇنىڭغا تازا بىر تېتىتىپ باقسام، دەپ ئويلاپ كەتتىم.

ئەتىسى ئاخشىمىمۇ دېرىزىنى بىرسى چەكتى، ئارقىدىنلا بىرسىنىڭ پالاق ـ پۇلۇق قىلىپ يۇگۇرگىنى ئاڭلانىدى. ئەخمەت تالادىن ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ كىرىپ كەلگەنچە مېنىڭ ئالدىمغا دۈمىلەپ كەلدى:

ـــ دېرىزىنى چەككەن كىم؟ راستىنى ئېيت. بۇزۇق! ئېيتە، ئاشناڭ زادى كىم؟ مېنىڭ كەلگىنىمنى كۆرۈپلا قاچتىغۇ، ھە، كىم ئۇ قاچقان؟

مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرۇۋەردىم. ئۇ قاراشلىرىمغا چىدىمايمۇ مەڭزىمگە مۇشت بىلەن بىرنى سالدى، مەن دەلدەڭشىپ كېرىپ كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ قالدىم. مەڭزىم كۆيۈشۈپ ئېچىشىپ كەتتى، پەرۋا قىلمىدىم. قولۇم بىلەن سىلاپمۇ قويمىدىم. ئەتىسى ئاخشىمى مەن دېرىزىنى بوشىلا يېپىپ قويدۇم. ئەپچىل كالتەكتىن بىرنىمۇ تەييارلىدىم. ئەمما بۇگۈن "مېھمان" ئۈزاققىچە كەلمىدى. ئۇخلاشقا تەمشەلگەنىدىم، دېرىزىنىڭ ئارقىسىدىن بىلىنەر ـ بىلىنمەس قەدەم تىۋىشى كەلدى. تاك ـ تاك قىلغان ئاۋاز بىلەنلا دېرىزىنى شارتىتىدە ئېچىۋەتتىم ۋە ھەيرانلىقتىن قېتىپ قالدىم. كالتەك تۇتقان قولۇم بوشلۇقتا ئېسىلىپ قالدى. ئايىنىڭ قىيىپاش چۈشكەن نۇرى ئەخمەتنىڭ چىرايىنى ئۇپئوچۇق يورۇتۇپ تۇراتتى. ئاشۇ بىر دەقىقە ئىچىدە مەن ئۇنىڭ غەلىتە بىر ھەۋەسنىڭ ھاياجانلاندۇرۇشىدا پارقىراپ كەتكەن كۆزلىرىنى، شالاڭ، قىسقا بۇرۇتلىرىنى، مەنىسىز ھىجايغان لەۋلىرىنى كۆردۇم. ھاياتىمدا مۇنداق رەزىل چىراينى زادىلا كۆرمىگەنىدىم. ئۇ ھى ـ ھى لاپ كۈلۈپ بىرنېمىلەرنى دېدى، نېمە دېگىنىنى چۈشىنەلمىدىم. چۈشىنىشنىمۇ خالىمايتتىم. دېرىزىنى قاندىق قاتتىق ئاچقان

بولسام، شۇنداق يېپىۋېتىپ، يوقانغا پۈركىنىپ يېتىۋالدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ لاسسىده بوشاپ، خېللا ياۋۇشىپ قالدى. بىر ئاخشىمى غەرق مەست هالدا بېشىمغا كېلىپ:

— زۆھرە، جېنىم خوتۇن، مەن سېنى خاپا قىلدىم، سېنى خارلىدىم، مەن مانا مۇشۇنداق ئادەم. گۇناھىمدىن ئۆتەمسەن؟ ئۆتمىسەڭمۇ مەيلىڭ، مەن ئەسلىدىنلا سېنىڭ لايىقىڭ ئەمەس ئىدىم. هازىر تېخىمۇ شۇنداق... شۇڭا... شۇڭا مەن سەندىن ئەنسىرەيمەن... خەقلەر خوتۇنۇڭ پالان-پۇكۇن دەپ قالامىدىكىن دەپ...

ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى تۆگەتمەيلا تۇرغان يېرىگە مۈڭ چۈشۈپ، خورەك تارتىشقا باشلىدى. كېيىملىرى، چالا ئاقارغان چاچلىرى پاتقاق، قۇسۇق بىلەن بۇلغانىدى. هەددى-هېسابسىز ئىچىلگەن هاراق، تەرتىپسىز تۇرمۇش ئۇنىڭ چىرايىنى بۇزۇپ، پىشانىسىده، كوزلىرىنىڭ ئەتراپىدا، جاۋغايلىرىدا قات-قات قورۇقلار پەيدا قىلغانىدى. مانا ئۇ مېنىڭ ئېرىم، بالىلىرىمنىڭ دادىسى. قانچە زامانلار بولدى ئىككىمىز يۈزمۈيۈز ئولتۇرۇپ چىرايلىقچە مۇڭدىشىپ باقمىغىلى، بىر-بىرىمىزگە ئەھۋالىڭ قانداق دېمىگىلى، ئەجەبا ئۇ بۇنىڭغا ئېهتىياجلىق ئەمەسمۇ؟ مەنچۇ، مەن ئېهتىياجلىق ئەمەسمۇ؟ بىر ۋاقىتلاردا ئاجىز، تايانچسىز ۋاقىتلىرىمدا ئۇ ماڭا كۆپ مېهرىبانلىق، خەيرخاهلىق قىلغان، هېسابسىز ياخشىلىقلارنى قىلغان. بەلكىم ماڭا ۋە سىڭىللىرىمغا باشپاناه بولۇش ئۇنىڭ ئەرلىك غۇرۇرىنى ئۇرغۇتقان، ئۇنىڭغا ئۆز كۈچىنى، قەدىر-قىممىتىنى تونۇتقان، ئۇنىڭ روهىدا ئەنه شۇنداق ئالىيجاناب پەزىلەتلەرنى چاقناتقان بولغىيدى. كېيىن ئىككىمىزنىڭ ئورنىدا ئۆزگىرىش

بولدى. ئۇ خىزمەتتە ئىلگىرى باسالمىدى. ئائىلىدىمۇ ئىكىكىنچى ئورۇنغا چۈشۈپ قالدى. ئۇ ئائىلىدىكى ۋەزىيەتنى ئۆزى توغرا دەپ قارىغان ئۇسۇل بويىچە ئوڭشاشقا ئۇرۇنۇپ كۆردىيۇ، ئىشنى تېخىمۇ مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى تونۇپ يېتىپ، ئۇمىدسىزلىك پاتقىقىغا پېتىپ قالدى. ئىنسان ئۈچۈن ئۈمىدسىزلىك ئۆلۈمدىنمۇ قۇرقۇنچلۇق بولسا كېرەك. ئاشۇ ئۇمىدسىزلىك تۈپەيلى ئۇنىڭدىكى ئەر كىشىلەرگە خاس غۇرۇر — روھىي تۈزۈلۈك پاچاقلاندى. ئۇنىڭ ئورنىغا تەرسالىق، غەزەپ ۋە ھەسەت باش كۆتۈردى... مەنچۇ؟ مەن ئۇنى راستىنلا ياراتمايدىغان بولۇپ قالدىممۇ؟ ئۇنىڭغا بېرىشكە تېگىشلىك ياردىمىمنى بېرەلمىدىممۇ؟ مەن ئۆزۈمنى ئۇنداق ئەيىبلىيەلمەيمەن. بەزىدە مەن ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغان بولسام بۇ بەختسىزلىكلەرمۇ يۈز بەرمەسمىدىكىن، دەپ ئويلاپ قالىمەن. ياق، گەپ بۇ يەردىمۇ ئەمەس، مۇھىمى ئىككىسىزنىڭ تەربىيىلىنىش، ئەقىل-پاراسەت، مىجەز-خۇلق، ھەۋەس-قىزىقىش قاتارلىق كۆپ جەھەتلەردە تۇپتىن ئوخشىمايدىغان ئىكىكى خىل ئادەم ئىكەنلىكىمىزدە، ئەسلى ئىككىسىزنىڭ قوشۇلۇپ قېلىشى ئىنتايىن زور خاتالىق بولغان ئىكەن. شۇنچە يىللار ئۆتتى، ئىككىلىمىز تېخىچە روھىي ۋەيرانچىلىقتىن قۇتۇلالماي كەلدۇق. ئۆمۈر ئاتقان ئوق، ئۇنى كەينىگە قايتۇرۇش مۇمكىنمۇ؟! ئەمدى مۇندىن كېيىنكى چەكلىك ئۆمرىمىزنى بىر ئامال قىلىپ ئۇتكۈزەرمىز، ئەپلىشىپمۇ قالارمىز، بىرلىكتە ئوغۇللىرىمىزنى ئۆيلەرمىز، بولۇشقا تېگىشلىك ئىشلارنىڭ ھەممىسى بولار. ئەمما مۇھەببەتلا بولمايدۇ. مېنىڭ پىشانەمگە شۇنداق پۈتۈلگەن. تەقدىر ماڭا ئاجايىپ يۈرەكنى بەرگەنۇ، مۇھەببەت

بەرمىگەن، ئامال قانچە.

بىركۈنى ئاخشىمى ئەخمەت بالدۇرلا قايتىپ كەلدى. ئۇ مېھمان باشلاپ كەلگەنىدى.

ــ خوتۇن، بۇ ياقتا چىق، مانا بۇ مېھمان بىلەن كۆرۈشۈپ قوي، ئۇ سېنى تونۇيدىكەن!

يۈيۈڭاتقان كىرىمنى تاشلاپ تاشقىرىقى ئۆيگە چىقتىمىۋ، گويا خىيالىي بىر مەنزىرە ئىچىگە كىرىپ قالغاندەك بولدۇم.

كۆزلىرىمدىن ئۈچقۇنلاپ چاقناپ، ئۆزى پىرقىراڭاتقانىدەك تۇيۇلدى. يىقىلىپ چۈشمەي دەپ ئىشىك كېشىگە يۆلىنىڭالدىم. ئاھ، خۇدا، قايسى كۆزۈم بىلەن كۆرەي! ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۈسۈپ كۆلۈمسىرەپ تۇراتتى. چوڭ شەھەر پاسۇنىدا رەتلىك، ئازادە كېيىنگەن، ئاقىرىپ تېخىمۇ سالاپەتلىك بولۇپ كەتكەن يۈسۈپ ئالدىمدا تۇراتتى. خۇشامەتلىك كۆلۈمسىرەپ ئۇنى تۆرگە تەكلىپ قىلىڭاتقان مېنىك ئېرىم ئۇنىڭ ئالدىدا باشقىچىلا ۋېجىك، بىچارە كۆرۈنەتتى.

ــ ۋۇي، زۆھرەمۇسىز، قانداق ئەھۋالىڭىز؟ مېنى تونۇيال-مىدىڭىزمۇ نېمە؟

يۈسۈپنىڭ ئاغزىدىن گۈپپىدە هاراق پۇرىقى كەلدى. مەن دەرھال ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم.

ــ هە. سىز يۈسۈپقۇ... تېنىڭىز سالامەتمۇ، ئۆيى ئىچىڭىز تىنچ ـ ئامانلىقمۇ؟

خىيالىمدا تالاي قېتىم ئاجايىپ قىياپەتتە كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگەن بۇ كۆرۈشۈش ئەنە شۇنداق ئاددىي ئۆتتى. ئۇ يۇقىرىغا ئۆتۈپ ئولتۇردى. بىردەم هال ـ ئەھۋالىشقاندىن كېيىن، مەن ئۆزۈرە

سوراپ ئاشخانىغا كىرىپ كەتتىم. بۇ قىسقىغىنا ئارىلىقتا ئۇنىڭ كۆزلىرىنى مەندىن بىرپەسمۇ ئۇزمىگەنلىكىنى سېزىپ تۇردۇم. چالا كەيپ بولۇشۇالغان ئىكىكى ئەر كىشى ئىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كېتىشتى. مەن ئاشخانىدا تاماقتا تۇتۇش قىلدىم. كۆڭلۈمدە سەي-تاماقنى تازا ئوخشتىپ ئېتىپ، ئۇنىڭغا ئۆزۈمنى بىر كۆرسىتۈپلىشنى ئويلايتتىم. بۇ ئىستەك شۇنچىلىك كۈچلۈك ئىدىكىن، قوللىرىم تىترەيتتى. ھېلى قويغان نەرسەمنى ھېلى تاپالمايۋاتاتتىم، ئەزەلدىن بەك ھاياجانلانغان ياكى بىر ئىشقا خاپا بولۇپ تۇرغان ۋاقتىمدا قولۇمدىن قاچا-قۇچا چۈشۈپ كېتىدىغان ئادىتىم بار ئىدى. مانا بۇگۈن ھەش-پەش دېگۈچە تەخسىدىن ئىككىنى چېقىپ بولدۇم. ئەخمەت قاچا-قۇچا چېقىلسا بەك خاپا بولاتتى. بايا تىن بېرى بىرقانچە قېتىم ئاشخانىنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ، ماڭا نارازىلىق بىلەن قاراپ قويدى. بۇ قاراشلار بۇگۈن ماڭا تەسىر قىلمايتتى.

سەيلەرنى داستىخانغا تىزىپ، پىيالىلەرنى تولدۇرۇپ قويغاندىن كېيىن، جۈۋاۋىغا تۇتۇش قىلدىم. ئولتۇرمەن. نېمە قىلۋاتقىنىمنى بىلمەيمەن. قولۇمدىكى تۇۋىدە پويىز چاقلىرىنىڭ بىر خىل تاراقلىغان ئاۋازى. يۈسۈپ ماڭا يىراقتىن تىكىلىپ قاراپ ئولتۇرىدۇ. ئەنە ئۇ ئالدىمغا كەلدى. ئۆمۈرۋايەت يادىمدىن چىقمايدىغان ئاشۇ كۆزلۈمسىشى بىلەن: "مەن تېخى سىزنى ئاخشام پويىزدىن چۈشۈپ قالدىمكىن دېگەنىدىم... قارىغاندا يولىمىز بىر ئوخشايدۇ-ھە؟" دېدى. مەن ئورنۇمدىن قوپۇپ "ھەئە، يولىمىز بىر، مەن سىزنى بىلمەن، ھاڭگرت كۆلىنىمۇ بىلمەن" دەيتتىم... قەلبىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىغا كۆمۈلگەن ئاشۇ قىممەتلىك خاتىرىلەر ئاستا-ئاستا، ئۇجۇر-بۇجۇرلىرىغچە روشەنلىشىپ جانلانماقتا ئىدى.

ئەخمەت ئىشكتىن بېشىنى تىقتى:

ــ زۆھرە، بىر بوتۇلكا ھاراق ئەكىرىڭ، ماۋۇ يۇسۇپنى يالغۇز تاشلاپ قويما جۇمۇ. ئۇ دېگەن مېنىڭ جان ـ جىگەر دوستۇم دېگىنە...

ئۇ ھويلىنىڭ ئىشىكىنى گۈپپىدە يېپىپ يىراقلاپ كەتتى. يۈرىكىم ئېتىلىپ چىقىپ كېتىدىغاندەك سوقۇشقا باشلىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى تىترەك قاپلىدى. قوللىرىمنىڭ تىترىشىنى چاندۇرماسلىق ئۈچۈن پەرتۇقۇمىنىڭ ئاستىغا تىقىپ مېھمانخانىغا چىقتىم ۋە يۇسۇپكە ئىلىك ـ بېقىڭ، دېگەچ بىر چەتتە ئولتۇردۇم.

يۇسۇپ بىر پىيالىنى ئويناپ ئولتۇراتتى. ئۇنى گاھ دۇم كۆمۈرسە، گاھ پىرقىرىتاتتى، گاھ تومۇرلىرى كۆپۈپ تۇرغان قارا قىزىل بارماقلىرى بىلەن شىرەنى بوش چېكىپ قويياتتى. بىرپەس قولايسىز سۈكۈتتىن كېيىن، ئۇ بىردىنلا ئېغىز ئاچتى:

ــ مەن ئەھۋالىڭىزدىن خەۋەر تاپتىم، زۆھرە، سىز بەختسىز بولۇپ قاپسىز... كۆردىڭىزمۇ، بۇ دۇنيا شۇنداق ۋاپاسىز ئىكەن...

ــ سىز بىزگە ئوخشمايسىز... سىز بەلكىم بەختلىكتۇرسىز...

ــ نېمىسىنى ئېيتىسىز... بەختسىز دېيىشكە توغرا كەلسە، ئەمەلىيەتتە، مەن ئەڭ بەختسىزدۇرمەن. ئېيتىپ كەلسەم گەپ تولا... قىسقىسى، مەن تەقدىرىمدىن رازى ئەمەس. مۇشۇ يىللار داۋامىدا مەن سىزنى ئۈنتۈپ كېتەلمىدىم. داۋاملىق... تۇرمۇشتىن، ئۇششاق ـ چۈششەك كۆڭۈلسىزلىكلەردىن بىزار بولغان ۋاقىتلىرىمدا سىزنى ئەسلەپ تۇردۇم. بەلكىم ئىككىمىزنىڭ باشتىكى ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشقان بولسا، ئىككىلىمىز بەختلىك بولار ئىدۇق ـ ھە؟

ــ ئەمدى ئۇ سۆزگە ئورۇن بارمۇ، يۇسۇپ؟ قانداق قىلىمىز،

تەقدىر ـ قىسمەت ئالدىدا ئىنسان ئاجىز ئىكەن...

ـــ مەن سىزنىڭ ھېلىقى سۆزلىرىڭىزنى بەك ياخشى كۆرەتتىم... ئېسىڭىزدىمۇ... بوپتۇ، تەقدىر بىز بىلەن قېرىشسا ـ قېرىشۇەرسۇن بىزمۇ قېرىشىپ باقايلى...

ئۇ بېشىنى كۆتۈرمىدى. مەنمۇ كۆتۈرمىدىم. بىر ـ بىرىمىزنىڭ كۆزىگە قاراشتىن، ئۇنىڭدىن كېلىپ چىقىدىغان ئاقۇۋەتتىن قورقاتتۇق. ئەخمەت قايتىپ كەلگۈچە شۇ ھالەتتە ئولتۇردۇق.

شۇ كۈنى يۈسۈپ كېچە سائەت 12 لەرگىچە ئولتۇرۇپ قايتتى. ئۇرۇمچىگە قايتقۇچە يەنە بىر كېلىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى، ئەمما كېلەلمىدى. ئۇرۇمچىدىن خېتى كەلدى. خەتتە ئۇرۇمچىگە قايتىپ بىرپىلا خىزمەتكە چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى، سالامەت تۇرۇۋاتقانلىقىنى يېزىپتۇ. بىزدىن ھال سوراپتۇ، ياخشى تىلەكلىرىنى بىلدۈرۈپتۇ.

خەتنى ئېلىۋېلىپ يوشۇرۇنچە ساقلاپ قويدۇم. پات ـ پاتلا ئۇنى تەقسىم قويغان يېرىمىدىن ئېلىپ سىيلاپ كېتەتتىم، مەڭزىمگە، لەۋلىرىمگە ياقاتتىم. خەتتىن يۈسۈپنىڭ ھىدىنى پۇرىغاندەك بولاتتىم.

دېمەك، شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى قەلبىمدە تۇنجۇقۇپ كەلگەن ھېسسىيات بىردىنلا توغان ئېچىۋېتىلگەندىن كېيىنكى شىددەتلىك سۈدەك ۋۈجۇدۇمنى داۋالغۇتۇشقا باشلىغانىدى. ئەمدى ئۇنى توسۇشقا مەن قادىر ئەمەس ئىدىم. شۇڭا بەختسىز ئەخلاقلىق ئايال بولۇشتىن، بەختلىك ئەخلاقسىز ئايال بولۇشنى ئەۋزەل كۆردۇم. مۇشۇ يېشىمغا كەلگۈچە ئۆزۈمنى، ئۆز بەختىمنى ھېسابقا ئالمىغانىدىم، ئىككىلىنىپ ئولتۇرماي قۇربان قىلىۋەرگەن ئىدىم. ئەمدى ئېشىپ قالغان ئازغىنا بەختىمنى، ۋەيرانە مۇھەببىتىمنى يەنە قۇربان قىلىۋېتىشكە چىدىمىدىم، زادىلا چىدىمىدىم، گويا سۇغا غەرق بولۇپ

كېتىش ئالدىدا تۇرغان ئادەم ئاخىرقى بىر تال ياغاچقا جېنىمنىڭ بارىچە يېپىشقاندەك، مەنمۇ ئۇنىڭغا مەھكەم يېپىشتىم.

يۈسۈپىكە جاۋاب خەتنى ئۆزۈم يازدىم، ئەخمەتجاننىڭ نامىدا سېغىنىشلىرىمنى، ئارمانلىرىمنى ئىزھار قىلدىم. ئۇ مېنىڭ خېتىمنى تونۇيدۇ، دېمەك مېنى چۈشىنىدۇ، دەپ ئويلايتتىم. دەرۋەقە ئۇنىڭ جاۋاب خېتى ئىدارەمگە، مېنىڭ نامىمغا كەلدى. ئۇنمۇ ئەخمەت ئىككىمزنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ ئۇنتۇلغۇسز قەدىردان كىشىلىرى ئىكەنلىكىمزنى، ئوتتۇرىمىزدىكى پاك، قىممەتلىك دوستلۇقنىڭ گويا ئۇقۇپ تۇگىتەلمىگەن ئېسىل كىتابتەك، يىراقتىن ئاڭلاپ تۇرىدىغان يېقىملىق ناخشىدەك ئۇنى داۋاملىق مەپتۇن قىلىدىغانلىقىنى، سېغىنىدۇرىدىغانلىقىنى يېزىپتۇ. ئەمدىكى جاۋاب خېتىمدە نىقابىنى يىرتىپ تاشلاپ، باتۇرلۇق بىلەن راست گەپ قىلىش قارارىغا كەلدىم. ئۇزاق يىللاردىن بۇيان گويا يەر ئاستىغا كۆمۈپ ساقلانغان ئېسىل شارابتەك كۆچىلەنگەن، ژايىغا يەتكەن ساپ ھېسسىياتىمنى، قەلبىمگە يىغىلغان قانچە ـ قانچە سۆزلىرىمنى، ئېيتىشقا ئادەم تاپالمىغان مۇڭ ـ زارىمنى، كۆز ـ ياشلىرىمنى ئاشۇ خەتكە قالدۇرماي تۆكتۈم. خەت نەتىجىسز بولۇپ قالسىمۇ، قەلبىمدىكى ئاشۇنداق ئۇلۇغ مۇھەببەتنى سۆيگەن ئادىمىمگە باتۇرلۇق بىلەن ئاشكارىلىـ يالىغىنىم ئۈچۈن ئارمانسىز كەتكەن بولاتتىم. ئەپسۇس... خېتىم ئەخمەتجاننىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدى. مەن ئۇنىڭ داۋاملىق يانچۇقلىرىمنى ئاختۇرۇپ تۇرىدىغانلىقىنى نەدىن بىلەي. مەن ئۇنىڭ ئالدىدا ھېچ نەرسىدىن تانمىدىم. ھەممە ئىش خۇددى سەن ئۇقۇپ بىلگەندەك، دەپ قاراپ تۇردۇم. ئۇ خېتىمنى كۆتۈرۈپ بارىدىغانلىكى يەرنىڭ ھەممىسىگە باردى، ئۇنى كۆرسەتمىگەن

ئادەمنۇ قالمىدى. بەزى خىزمەتداشلىرىم: "پاھ، بۇ ئايالنى ھېسسىيات دېگەنىنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەمدىكىن دېسەك، بالاكەتنۇ، بالا!" دېيىشىپتۇ. باللىرىم بىردىنلا مەندىن يىراقلاپ كېتىشتى. ئېچىمدە "ئاھ، جان ـ جىگەرلىرىم، تېخى سىلەر كىچىك، كېيىن بىلىسىلەر، خۇدا ساقلىسۇن، سىلەر ماڭا ئوخشاش بەختسىز بولۇپ قالماڭلار" دەيتتىم. قوشنىلىرىمنۇ ئۆيۈمگە يولىماس بولۇشتى. كوچىدا كېتىۋېتىپ تاسادىپىي كەينىمگە قاراپ سالسام، بەش ـ ئالتە خوتۇنىڭ بېشىنى بىر يەرگە قىلىپ كۈسۈرلىشىۋاتقانلىقىنى، ئاغزىلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ كۈلۈشۈاتقانلىقىنى كۆرەتتىم.

بىركۈنى دوختۇرخانا باشلىقى ئىشخانىسىغا چاقىردى. كىرسەم ئۇستەل ئۈستىدە مېنىڭ خېتىم يېيىقلىق تۇرۇپتۇ. باشلىق خۇددى ناتونۇش بىرسىگە قارىغاندەك بېشىمدىن ئايىغىمغىچە بىر قارىۋېتىپ، ئورۇندۇققا تەكلىپ قىلدى. ئولتۇردۇم. ئۇ قولىدىكى تاماكىسىنىڭ ئىسنى ئالدىرىماي پۈۋلىگەچ سورىدى:

ــ خەتتىكى ئىشلار راستمۇ؟

ــ راست، ــ دېدىم.

ئۇ يەنە بىر قېتىم بېشىمدىن ئايىغىمغىچە قارىدى.

ــ دېمەك...شۇنچە يىلدىن بېرى ئاڭلاردا مۇھەببەت يوق... شۇنداقمۇ؟

ــ شۇنداق.

ــ چوڭ بولۇپ قالغان باللىرىڭلار بارغۇ؟ مۇھەببەت بولمىسا... مەن ئۈنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتىم:

ــ ھايۋانلاردىمۇ مۇھەببەت يوق، ئەمما ئۇلار ئەۋلاد قالدۇرىدىغۇ.

سۆرۈمنى تۆگىتىپلا ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتىم.

كەچتە ئۆيگە قايتىپ كەلسەم ئىشمكە يوغان قۇلۇپ سېلىنىپتۇ. بۇ ئەخمەتنىڭ مېنى قوغلىغانلىقى ئىدى. دېمەك، بۇ ئۆيدە ئەمدى ماڭا ئورۇن قالمىغانىدى. شۇ كۈنى چوڭ سىگلىمنىڭكىدە قونۇپ قالدىم. سىگلىم كېچىچە يىغلاپ چىقتى. لېكىن مېنى يۇزۈمدىن - يۇزۈمگە ئەيىبلىمىدى، ئۇ مېنى چۈشەنسە كېرەك. مەنمۇ كېچىچە ئۇخلىماي ئويلاندىم. ئۇيان ئويلا، بۇيان ئويلا، ئۇرۇمچىگە بېرىش قارارىغا كەلدىم.

مەن ئۇرۇمچىگە بارىمەن. يۇسۇپنى ئىزدەپ تېپىپ ئۇنىڭغا ھېلىقى ھېكايىنى ـ ھاڭگىرت كۆلىدىكى بىر ئوغۇل بالا بىلەن بىر قىز بالىنىڭ ھېكايىسىنى ۋە يەنە نۇرغۇن ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بېرىمەن. ئۇنىڭ ھەممىسى بولغان ئىشلار، يۇسۇپ بىلەن ئىككىمىز - نىڭ ھېكايىسى. ئەگەر ئۇمۇ بۇ ھېكايىلەرنى ماڭا ئوخشاش يۇرىكىنىڭ قېتىدا ساقلاپ كەلگەن بولسا، ئۇنىڭ كۆڭلىدىمۇ ئارمان بولسا، يوقاتقان بەختىمزنى تېپىۋالىمىز. بۇ بەخت مەڭگۈلۈك بولامدۇ، بىر كۈن، بىر سائەتلىك بولامدۇ، ماڭا بەرىبىر، مەن ھاياتىمدا ئاشۇ بەختكە، ئاشۇنداق ئاجايىپ مۇھەببەتكە بىرەر قېتىم بولسىمۇ ئېرىشىم، بولدى. بۇ دۇنيادىن ئارمانسىز كېتىمەن.

شۇنداق قىلىپ ئەتىسى كەچتە مەن پويىزغا ئولتۇردۇم. يولۇمدا نېمە كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى، ئاقۇبتىمنى، ھېچنېمنى ئويلىمىدىم. خۇددى ئوت ـ يالقۇنغا ئۆزىنى ئاتقان پەرۋانىدەك، كۆن نۇرىغا تەلپۈنگەن ئەمادەك يوقاتقان مۇھەببىتىمنى ئىزدەپ كەتتىم...

قۇتلۇق كېچە

ياخشى تۇرۇۋاتامسەن، قەدىرلىك ئانا؟ بۈگۈن دەرسىمنى تۈگىتىپلا ساڭا خەت يېزىشقا ئولتۇردۇم. كۆز ئالدىمدا سېنىڭ كۆلكە قاپلىغان مېھرىلىك چىرايىڭ نامايان بولماقتا. شۇ تاپتا سېنى قانچىلىك سېغىنغانلىقىمنى پەقەت ئانىلىق مېھىر بىلەن پۈتكەن يۈرىكىگىلا تۇيىدۇ، ئانا. كېچىكلىكىمدە قورقسام، تەشۋىشلەنسەم، ئانا دەپ ۋارقىراپ سېنىڭ ھىماتىڭغا ئېرىشەتتىم. مانا ھازىرمۇ ھاياتىنىڭ تەشۋىشى، قىسمىتى ئالدىدا سېنى يەنە چاقىرايمۇ ئانا؟ چاقىراي! چۈنكى مەن مەڭگۈ سېنىڭ ئالدىڭدا بىر قوزا. سەن بولساڭ مېنىڭ قوغدىغۇچۇم، شاپائەتچىم، مېھرىبان ئانامسەن. ئانا دەپ چاقىرسام ئانىلىق مېھرىڭ قەلبىمگە نۇر بولۇپ سىڭىپ، ماڭا كۈچ-قۇۋۋەت، غەيرەت بېغىشلايدۇ، ئۆزۈمنى ھىماتىقا، يۆلەنچۈككە ئېگە بولغاندەك سېزىمەن، ئازابلىرىم تارقاپ، ۋۇجۇدۇمنى بىر يىللىق شادلىق ئېقىمى ئېرىتىدۇ.

قەدىرلىك ئانا، قەلبىمدىكى چىگىش خىيالىلارنى ساڭا قانداقمۇ بايان قىلارمەن. ھاياتىنىڭ چۈشكە ئوخشايدىغان ئاجايىباتلىرى، ئىنسانىي بۇرچ، قېرىنداشلىق، يىگىتلىك ۋىجدان...يەنە ئوغلۇڭنىڭ سېنىڭ ئالدىڭدا گۇناھكار بولۇپ قالغانلىقى...مانا بۇلار توغرۇلۇق يازسام...ئاھ، ساڭا نېمە تارتقۇلۇق، نېمە ئانچىۋالا ئېغىر ئازابلار

بۇ، جېنىم ئانا؟

يازاي، قەدىرلىك ئانا، ئازابتىن خالاس بولايلى. شۇ چاغدا سەنمۇ قەلب مۇڭلىرىڭنى تۆكۈۋېتەرسەن. ئۇنىڭ ئورنىنى شادلىق، پەخرلىنىش تۇيغۇسى قوچار. ئاجىزلارغا نسبەتەن ھېسداشلىق بىلەن تولغان يۈرىكىڭ دولقۇنلاپ تاشار. مېنىڭمۇ يۈرىكىمدىكى قايغۇ ـ ھەسرەت، ھودۇقۇش، تەشۋىشلەر تارقاپ ئازابلىرىم يېنىكلەر، جېنىم ئانا!

مۇشۇ تاپتا ئالدىمدا بىر قىز ئولتۇرىدۇ. ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى مېھرىبانلىقىڭنى يېقىملىق نۇرلىرى بىلەن بېزەلگەن. ئۇ ئۆزىنىڭ سەبىيلەرچە تەبەسسۇمى، ئوماقلىقى، ئاق قارىدەك كىرسىز، قۇياش نۇرىدەك پاك قەلب ھېسلىرى بىلەن ماڭا ھەمراھ بولماقتا، ھالىمدىن خەۋەر ئالماقتا. ئۇ كىم، بىلەمسەن ئانا؟ ئۇ...ئۇ سېنىڭ كىلىنىڭ، مېنىڭ دىلىكەش ئايالىم، ئازاب ھەم شادلىقلىرىمنىڭ شېرىكى...

ئەنە، ئۇنىڭ تەبەسسۇم يېغىپ تۇرغان ئويچان كۆزلىرى غىللىدە كەلگەن ياش بىلەن نەملەندى، ئۇزۇن كىرپىكلىرى يالتىراپ، ئۇنىڭدىن سىرغىغان ياش تامچىلىرى مەڭىزلىرىنى سۈيدى، كۆزلىرى مۇڭ بىلەن تىكىلىپ، يۈزلىرى ئاقاردى، بىردەملىك سۈكۈتتىن كېيىن يۈزىگە ئاستا ـ ئاستا قىزىللىق تېپىپ، ياش يۈقى كۆزلىرى جىلۋە بىلەن چاقنىدى، چىرايىدا ئاۋۇالقى تەبەسسۇم پارلىدى...ئۇ، خەتكە پۈتۈلۈۋاتقان قىسمەتلىرىگە ئېچىنىۋاتامدىكىن؟ پاناھقا ئىگە بولۇپ، خورلۇق ـ ئازابتىن قۇتۇلغىنىغا شادلىنىۋاتامدىكىن ياكى ئاچچىق ئەسلىمىلەر يۈرىكىنى ئەزدىمەكتە...

ئۇ مېنى رازى قىلدى، ئىلگىرىكى ئاچچىق ھەسرەت ـ ئازابلار

بىلەن زېدە بولغان يۇرىكىم ئۇنىڭ ئايالىق مېھرى بىلەن ئاستا-ئاستا شېپا تېپىپ يىللىدى. ئايالىلارغا سوغۇق نەزەر بىلەن تىكىلىدىغان كۆزلىرىمدە ئەمدى ھۆرمەت تەبەسسۇمى، ياشلىق ئۇچقۇنلىرى پارلىدى، مەن بەختلىك بولدۇم، شادلاندىم. بىراق...ئانا، مېنىڭ مۇشۇ بەختىم، مۇشۇ شادلىقىمنىڭ ئۆزىلا كۆپايىسمىدى؟ شۇ بەخت-شادلىقتا سېنىڭمۇ ھەققىڭ، نەسۈڭ بار ئىدىغۇ؟ ئۇنىڭدىن سەنمۇ بەھىر ئېلىشىڭ، كۆلۈشۈڭ كېرەك ئىدىغۇ، قەدىرلىك ئانا؟ ئەمما...ئەكسىچە، بۇ بەخت ساڭا ئازاب ئاتا قىلسا، بۇ شادلىق سېنى خاپا قىلسا...سەندىكى ھەممە ئانىلارغا ئورتاق بولغان ئارمان-ئۈمىدلەر مۇشۇ سەۋەبلىك دەپنە قىلىنسا....بۇلارنى ئويلىغىنىمدا يۇرىكىم قانداقمۇ چىدىسۇن! قانداقمۇ ئازابلانماي تۇراي؟ ئەسلى مەن ساڭا شادلىق بېغىشلىشىم، سېنى ئۈمىد-ئارمانلىرىڭغا يەتكۈزۈشۈم كېرەك ئەمەسمىدى؟ باشباشتاقلىق قىلىپ توي قىلىۋالدىم— ئالدىڭدا چوڭ گۈناھ ئۆتكۈزدۈم ئانا، چۈنكى سەن مېنىڭ توي كۈنۈمنى— ئانىلىق قەلبىڭنى ھېسابسىز شادلىقتا تولدۇرغۇچى ئاشۇ قىممەتلىك مىنۇتلارنى ئارمان قىلاتتىڭغۇ ئانا! ئانىسىنى ئازابلاپ ئۆزى بەختلىك بولغان يىگىتنى بەخت ئىگىسى سانىغىلى بولامدۇ؟ مەن بىر بەختسىز گۈناھكارمەن، جېنىم ئانا. مەن ساڭا قىممەتلىك ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن سادىر بولغان بىر ئۈچىرىشىشنى ھېكايە قىلىپ بېرەي، بۇنى ئوقۇساڭ غەزىپىڭ پەسىيەر، ئازابلىرىڭ يېنىكلىشەر. بەلكىم، گۈناھكار ئوغلۇڭمۇ كەچۈرۈمىگە ئېرىشىپ قالار، قەدىرلىك ئانا...

بۇنىڭدىن ئىككى ئاي ئىلگىرىكى بىر ئاخشام، يازلىق كۆلۈبىتا كىنو كۆرۈپ ئولتۇراتتىم. ھاۋا ئوچۇق ئىدى، يۇلتۇزلار تارام-تارام

رام شولا چېچىپ كۆكتە ئېسىلىپ تۇراتتى. گاھ-گاھ ئۇرۇلۇپ تۇرۇۋاتقان مەيىن شامال كىشىگە بىر خىل راھەت، ئازادىلىك بېغىشلايتتى،

كىنو باشلىنىپ بىرھازا ئۆتكەندىن كېيىن، بىرمەيلەن يېنىمغا كېلىپ توختىدى، بىردەمدىن كېيىن ئۇنىڭ ئاۋازىمۇ ئاڭلاندى:

— بۇ ئورۇن بىكارمۇ؟

— بىكار.

ئۇ يېنىمدىن ئورۇن ئالدى. كىنو ھەقىقەتەنمۇ ياخشى ئىدى. ساددا دېھقانلىق ھەر قىسما سۆزلىرى، ھەربىكەتلىرى كىشىنى كۆزىدىن ياش چىققۇچە كۈلدۈرەتتى. مەن كۈلكەمنى تەستە توختىتىپ يانچۇقۇمدىن تاماكا ئېلىپ، ئوراپ تۇتاشتۇردۇم. شۇ چاغدا قولۇمدىلا ئۇنىڭ بوش، ئەمما ئېنىق ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ئەجەب، بەكلا ياخشى كىنو ئىكەن ھە...ھىم...قوپۇپ كەتسەم بولارمۇ...

مەن بۇرۇلۇپ قاراپ، يېنىمدا ئولتۇرغان كىشىنىڭ بىر قىز ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ھەيران بولدۇم. بايا كۈلۈۋېرىپ ئۇنىڭغا دىققەت قىلمىغانىكەنسەمەن. ئۇ سەل بۇرۇلۇپ ماڭا لاپىدە قارىدى-دە، يەرگە قاراپ تۇرۇپ ئېيتتى:

— قورقۇپلا تۇرسەمەن. يېنىڭىزدا ئولتۇرسام...بولۇۋېرەرمۇ...پەردە ئاچام يا...

— ئولتۇرۇۋېرىڭ، ئۇنى مەن ئاللىقاچان ئاچىچىقى كەلمەيدىغان قىلىپ ئۆزىتىپ قويغان.

مەن كۈلۈپ قويۇپ ئېكرانغا كۆز تىكتىم. ئەنە، بىر دېھقان كېسەل ئايالىنى كۆتۈرۈپ ئەكىلىپ، دوختۇرلارنىڭ توسۇشىغا قاردىماي ھارۋىسىغا سالدى. ئۇ دوختۇرلارغا تەلەتىنى تۇرۇپ

هومیپ قاراپ، ئىككى ئايدىن بېرى ئايالىنى ساقايتالمىغانلىقىنى، كېسەل ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتىدۇ ساقايمىغان كېسەلگە كۆپ پۇل ئالغانلىقىنى دوق قىلىپ كايىدى. ئايالىنى ئەمدى داخانىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى جاكارلاپ زەردە بىلەن ھارۋىسىنى ھەيدەپ كېتىپ قالدى...دېھقانىنىڭ سۆزى بىلەن چىراي ئۆزگىرىشىدىكى بىرلىك، ھەرىكىتىدىكى ماسلىق...بۇلار بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە بولۇپ ئاجايىپ كومېدىيىلىك تۈس ئالغانىدى. شۇ ئان كۆلۈبىتا پاراقسىزە كۆلكە كۆتىۋرۈلدى. مەنمۇ كۈلدۈم. بىراق بۇ كۆلكەمگە بىر خىل ئېچىنىش، ئازابلىق ھېسلار،يەنە ئاللىقانداق نېمىلەر ئارىلىشىپ كەتتى...

پەردە ئاچام بىلەن ئاجرىشىپ كەتكىنىگىزمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بولۇپتىكەن. شۇڭا ئەمدى قورقمىسامۇ بولىدۇ-ھە، مۇئەللىم.

ئۇنىڭ ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى. بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ كۈلۈپ تۇراتتى، گەپ قىلمىدىم. ئۇ بەلكىم مەكتەپتىكى شوخ، چاقچاقچى قىزلاردىن بىرسىدۇ. ئوقۇغۇچى قىزلارنىڭ چاقچاق قىلىشىنى ياقتۇرمايمەن. يەنە كېلىپ شۇنچە ياخشى كىنودا دەققەتىمنى بۆلۈپ...تېخى پەردىنى تىلغا ئېلىپ...سوغۇق نەزەر بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قويۇپ، ئەترابىتىكى بوش ئورۇنلارغا قارىدىم. دەمقىمنى يېنىكلىتىپ قېقىپ، قولۇمدىكى تاماكا قالدۇقىنى يەرگە تاشلىدىم-دە، نەزىرىمنى يەنە ئېكرانغا بۇرىدىم.

—سىز مېنى تونۇمايسىز، —بىردەملىك سۈكۈتتىن كېيىن ئۇنىڭ ئاۋازى قايتا ئاڭلاندى، —مەن سىزنى تونۇيمەن. ئىسمىڭىز ئابلىمىت، 3-ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىسىز...ھە، ئۆيىڭىز پەردە ئاچامنىڭ مەكتىپىدە—دارىلمۇئەللىمىن قورۇسىدا،

شۇنداقمۇ؟

كۆلۈبتا يەنە كۆلكە كۆتۈرۈلدى. مەن كۈلمىدىم. چۈنكى، دىققىتىم بۆلۈنگەنىدى. كىنونىمۇ، قىزنىڭ ئېيتقانلىرىنمۇ تازا ئاڭقىرالمىغانىدىم. پەقەت قىزنىڭ گېپىلا خىرە-شىرە ئېسىمدە قاپتۇ. مەن ھەيرانلىق، ئەجەبلىنىش ئىچىدە قىزغا قارىدىم. ئۇمۇ ماڭا قاراپ تۇرغانىكەن، ئالدىراپ ئېغىز ئاچتى:

— راست، ھازىر مەكتىپكىزدىكى ياتقىكىزدا تۇرۇۋاتىسىز، — ئۇ توختاپ يەرگە قارىدى ۋە پىچىرلىدى، — پەرىدە ئاچام بىلەن ئەجەب بىر ھە...تۇۋا...

دىققىتىم قىز تەرەپكە ئېغىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ بايىدىن بېرى ئېيتقانلىرىنى ئەسلەپ ھاڭ-تاڭ قالدىم. ئۇ بىر-ئىككى ئېغىز سۆزى بىلەنلا ئازابلىق تۇرمۇشۇمدىن قىسقا كارتىنىلارنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگەنىدى. مەن گۇمانسىراش ئىچىدە ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ ئېكرانغا تىكىلىپ ئۇنسىز ئولتۇراتتى. ئۇ قانداق قىلىپ پەردىدە بىلەن ئىككىمىز ۋە باشقا ئانچە كۆپ بولمىغان كىشىلەرلا بىلىدىغان بۇ ئىشلاردىن خەۋەر تاپقاندۇ؟ يۈرىكىم ئاچچىق بىر سېزىم بىلەن سوقتى. قىزنىڭ گەپلىرى ماڭا ئەمدىرەك تەسىر قىلغانىدى. ئىختىيارسىز تاماكا ئوراپ تۇتاشتۇردۇم. قاتتىق شوراپ، تۇتۇنىنى كۆچ بىلەن پۈۋلىدىم.

— پەردىدە ئاچام بەكمۇ ئەسكىلىك قىلىپتۇ، — دېدى قىز ئۆز-ئۆزىگە سۆزلىگەندەك پەس ئاۋازدا، — ئازغىنا نەرسىلەر ئۈچۈن، ئېسىت...خۇددى ئاتا-ئانىسى يوقتەك. توۋا، نومۇس ئەمەسمۇ...

ئىختىيارسىز پەردىدە كۆز ئالدىمغا كەلدى.

ئاھ، زىلۋا قامەت، ئاق سېرىق، يومىلاق يۈز، كۆكىكە مايىل

ئويناق كۆز، ئىنچىكە قاش، دولقۇنسىمان چاچ، جاننى ئالىدىغان ئوتلۇق قاراش، تەبەسسۇم، سۆرۈن تەلەت، مەيۇس بېقىشلار، نازلىق ئەركىلەش، باتناش، قوپال قول شىلتىشلار...

بېشىمنى كۆتۈرۈپ يېنىمدىكى قىزغا قارىدىم. ئۇنىڭغا ئاچچىقىمنى كەلگەندى. چۈنكى ئۇ ئاچچىق ئەسلىمىلەرنى ئېسىمگە سېلىپ قويغانىدى. ھاياتىمنى غەش قىلغان، كەيپىمنى ئۇچۇرغانىدى. بىراق ئۇنىڭغا نېمىمۇ دەي. ھايات مېنى پەردە بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ ئازابلىغان، ئەمدى كېلىپ دەردىمنى بۇ قىزدىن ئالسام...قىز قول ياغلىقىنى ئويناپ، يەرگە قارات ئولتۇراتتى. ئۇ نېمىلەرنى ئويلاۋاتىدىكىن؟ قىزغا قارىغانسېرى ئاچچىقىمنى يېنىپ قالدى، ئۇنىڭ ھېسداشلىققا ئوخشاپ كېتىدىغان سەمىمىي سۆزلىرى، ئويچان تۇرقى ماڭا تەسىر قىلغانىدى. خۇددى مۇشۇ دەمەتلىك سىگىلىمۇ مۇشۇنداق ئەمەسمىدى؟ سىگىلىمغا بولغان سېغىنىشىم تۈيۈقسىزلا ئۆرلەپ، ئاكىلىق ھېسلىرىم دولقۇنلاپ تاشتى. بۇ قىز كۆيۈمچان، مېھرلىك سىگىلىمغا نېمانچە ئوخشايدۇ- ھە؟ مەن شادلىق، يەنە ئاللىقانداق بىر جۇدالىقنىڭ غەشلىكى ئارىلاشقان ھېسقا چۆمۈلۈپ قىزغا مېھرىم بىلەن تىكىلدىم. ئۇنىڭغا قىزغىن، يىللىقلىق بىلەن جاۋاب بەردىم. بىراق، گەپ پەردە ئۈستىدە بولۇۋاتقاچقا سۆزلىرىمگە قانىتىق ئۆكۈنۈش، ئازاب يەنە ئاچچىقىمۇ ئارىلىشىپ كەتتى...

ــ شۇنداق، نومۇس قىلمىدى. ئۇ، ئىنسانىنىڭ ئەقەللىي بۇرىنجىنىمۇ تونۇمايدىكەن. ئۇنىڭغا... ــ مەن سۆزۈمنى ئالدىراپ توختاتتىم. ئۇ خۇددىي ئۆز سىگىلىمەدەكلا يەرگە قارىغىنىچە سۆزلىرىمگە دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىپ ئولتۇراتتى. شۇنداق تۇرسا ئۇنىڭغا نېمە دېسەم مۇۋاپىق كېلەر؟ يەنە كېلىپ ئۇنىڭ بىلەن

هېلىراقتىلا تونۇشقان تۇرسام. ئۇنىڭغا ئەينى ۋاقىتتا ئائىلىدە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپ بەرسەم غەلىتىلىك بولماسمۇ! قىزغا: پەردىنىڭ قارىشىچە، مېھىر، ۋاپا، ساداقەت، كۆيۈمچانلىق... دېگەنلەر ئانا-بالىغا خاس ئەمەسكەن. ئۆزىمىزلا يەپ-ئىچىپ پوزۇر كېيىنىپ يۈرۈشىمىز كېرەك ئىكەن. شۇنداق قىلىساق سالا-پەتلىك كۆرۈنۈپ، ئابرويىمىز ئۆسىدىكەن. پەردىمۇ باشقىلار ئالدىدا ئۆزىنى بەختلىك سانايدىكەن، دېيىشىم كېرەكمۇ؟...

پەردە ھەققەتەنمۇ شۇنداق قىلغانىدى. ئاناغا ئازراقلا بىر نەرسە ئەۋەتسەم ساراسىمگە چۈشەتتى. باتناپ، خۇيلىنۇالاتتى. كۆڭلۈمنى چۈشىنىشنى ھەرگىز خالىمايتتى. شۇنداق قىلىپ، بىز كېلىشەلمەي قالغان...

كۆلۈبىنى بىر ئالغان كۆلكە ساداسى بېسىقتى. قىز تېخىچىلا ماڭا قاراپ ئولتۇراتتى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ سۆزۈمنى ئۆلىدىم:

ــ ئۇ مېنى خاپا قىلغان، ئۆزىنىمۇ خاپا قىلدى. كېيىن بىز...ــ قىزنىڭ كېيىنكى ئىشلارنى بىلدىغانلىقىنى ئېسىمگە ئېلىپ سۆزۈمنى ئۈزدۈم. ھەم ئىككىمىز ئۇنىسز ھالدا ئولتۇرۇشتۇق. كېيىن، قىز ئېغىر تىندى، كۆزلىرىنى ئېكراندىن يۆتكەپ ماڭا بۇرۇلدى.

ــ دادىڭىزدىن كېچىكلا قاپتىكەنسىز، ــ دېدى ئۇ ئاستاغىنە، ــ ئانىڭىز سىزنى جاپادا بېقىپ چوڭ قىلىپتۇ، ئوقۇتۇپ خىزمەتكە قىلىپتۇ. پەردە ئاچام شۇنچە ئوقۇغان تۇرۇقلۇق...بۇنى بىلمەي قالمىغاندۇ...

قىزنىڭ كېيىنكى تۇرمۇشۇمنىلا ئەمەس، بەلكى ئۆسۈپ يېتىلىشىم قاتارلىق ئىشلارنىمۇ بىلىشى مېنى بايقىدىنمۇ بەكرەك ھەيران قالدۇردى. دېمىسىمۇ، ئۇ ئىشلارنى بىلىدىغانلار بۇ يۇرتتا بەكمۇ

ئاز ئىدى. مەن تەڭجۇڭ بىلەن ئۇنىڭغا قارىدىم. بۇ كىمدۇ؟ نېمىشقا بۇ ئىشلارنى ماڭا دېگۈسى كېلىپ قالغانىدۇ؟ پەردىنىڭ بىر نېمىسى ئەمەستۇ ـ ھە؟ مېنىڭ كۆڭلۈمگە گۇمان چۈشتى. بۇ، شۇنداقلا بىر توغرا كېلىپ قالغان تاسادىپىي ئۇچرىشىشمۇ ياكى مەقسەتلىك ئۇچرىشىشمۇ؟ مانا، مەن تونۇمىغان بىلەن ئۇ مېنى تونۇيدىكەن، تېخى ماڭا ھېسداشلىقمۇ قىلىدىكەن. مانا مۇشۇ تونۇشلۇق، ھېسداشلىق ئۇنى مېنىڭ يېنىمدا ئولتۇرغۇزغان، مېنى گەپكە سالدۇرغان بولسىچۇ؟

مەن قىزغا قاراپ بېشىمنى لىڭشىتتىم.

ــ بۇ راست، ئانام مېنى جاپادا چوڭ قىلغان. بۇنى پەردە ئەلۋەتتە بىلىدۇ. ئەسلىدە بۇ ئىشلارنىڭ ئۇنىڭ ئوقۇغانلىقى، بىلىمى بىلەن چوڭ مۇناسىۋىتى يوق ئىدى. لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ ئاشۇ بىلىمى، سۆزمەنلىكى بىلەن مېنى ئۆزىگە بوي ئەگدۈرمەكچى بولدى ئەمەسمۇ، ــ مەن كۆلۈمسىرەپ، قىزدىن سورىدىم، ــ قارا، سىز مېنىڭ بۇ ئىشلىرىمنى قەيەردىن ئاڭلاپ بىلىۋالدىڭىز؟

ــ دوستۇمدىن ئاڭلىغان، ــ قىز ئۇڭايسىزلىنىپ، كۆزلىرىنى مەندىن ئېلىپ قاچتى، ــ ئانىڭىزغا ھەمراھ بولۇپ تۇرغان بىر ئىنىڭىز ۋە بىر سىڭلىڭىز بار ئىكەن. ئىنىڭىز ھۇنەر قىلىدىكەن. سىڭلىڭىز خىزمەت قىلىدىكەن، ــ ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ خىرىلداپ كۈلدى، ــ قانداق، ھەممىنى بىلەمدىكەنمەن؟ بولماپتۇمۇ يا...

ــ بولۇپتۇ، ــ مەنمۇ ئۇنىڭغا قاراپ كۈلدۇم، ــ بىراقىزە، بىكار ئاۋارە بولۇپ، ئۆزىڭىزگە مۇناسىۋىتى بولمىغان ئىشلارنى بىلىپ يۈرۈپسىز.

قىز بۇرۇلۇپ ماڭا تىكىلدى. ئۇ شۇنداق تىكىلدىكى، گەرچە

گىرىمىسەن يورۇقتا ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى ئېنىق بايقىيالمىغان بولسامۇ، ئاچچىقى كەلگەنلىكىنى، قوپال گەپ قىلىپ ئۇنى رەنجىتىپ قويغانلىقىنى ھېس قىلدىم. خىجىللىق ئىلكىدە كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قېچىپ ئېكرانغا تىكتىم. ئۇ ئۇھ تارتىپ جىم بولدى. ئارىنى سۈكۈت باستى. مەن ئەمدى ئاستا-ئاستا ئارامسىزلىنىشقا، تىت-تىت بولۇشقا باشلىدىم ئۇ نېمىشقا شۇنچىۋالا خاپا بولدى؟ كەچۈرمىشلىرىمنىڭ ئۇنىڭ بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بارلىقىنى سورىغىنىم خاتامۇ؟ يەنە كېلىپ بۇ ئۇنىڭ دېگەنلىرىگە ئۇدۇللا قىلىپ ئېيتىلغان، قىلچە چەتنەپ كەتمىگەن گەپلەر تۇرسا...مەن ئۇنى رەنجىتىپ قويغانلىقىمغا ئۆكۈندۇم. بىردىنلا ئۆز-ئۆزىمگە ئاچچىقىم كېلىپ قالدى. ئۇنى نېمىشقا شۇنچە ئويلاپ كەتتىم؟ ئۇنىڭ خاپا ياكى خۇشال بولۇشى مەن ئۈچۈن شۇنچە مۇھىممىدى؟ ئۇ ئۆزى كەلدى، گەپ قىلدى. كۆڭلىنى ئايلاپ، رايىم بارمىسمۇ گەپىگە گەپ قىستۇرۇپ قويدۇم. مەن توغرۇلۇق سۆزلەپ بارغانسېرى چوڭقۇرلاپ، ئازابلىق تۇرمۇشۇمنى، ئەمدىرەك ئۇنتۇلۇشقا باشلىغان ئاشۇ ئۆتمۈشىمنى ئېسىمگە سېلىپ ئۇمۇ مېنى ئازابلىغان، جۇدۇنۇمنى توقۇزغانىدى. مەن شۇ چاغدا ئۇنىڭدىن رەنجىگەنمىدىم؟ ئەمدىزە...ھىم، مەن نېمىشقا كىنونى كۆرۈۋەرمەي، ئۇنىڭغا قىزىقىپ قالدىم؟ پەقەت، مېنىڭ كەچۈرمىشلىرىمنى بىلىۋالغانلىقى، ماڭا ھېسداشلىق قىلغانلىقى ئۈچۈنلىمۇ؟ مەن ئايال كىشىدىن تويغان، بىزار بولغان ئەمەسمىدىم؟ شۇ بىزارلىق مېنىڭ ئايالىلارغا بولغان قىزغىنلىقىمنى سۈسلاشتۇرغان ئىدىغۇ؟ بۇگۈن بۇ قىزغىنلىق ماڭا قەيەردىن كېلىپ قالدى؟ ئەمدىلىكتە ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىشىم، خاپا بولماسلىقىنى ئۆتۈنۈشۈم كېرەكمۇ،

مەن بۇرۇلۇپ قىزغا قاردىم. ئۇ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئۇنسىز ئولتۇراتتى. ئۇ شۇنچىلىك سۈكۈتكە چۆكىدىكى، تىنىقلىرى بەكەينى يەر تېگىدىن كېلىۋاتقان شەپىدەك تولىمۇ سۇس، پەقەت تۇيغۇ ئارقىلىقلا سەزگىلى بولىدىغانىدەك ناھايىتىمۇ ئاجىز ئىدى. ئۇ تۇيۇقسىز ئېغىر ئۇھ تارتتى. بېشىنى سەل كۆتۈرۈپ قىيا باقتى. لەۋلىرىنى ئاستا چىشلىدى.

ــ بولمىسا...بۇلارنى سىزگە ئېيتاتتىمۇ، ئەمىسە...

ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى. بۇ ئاۋاز شۇنچىلىك كۈچسىز، مەيۈسانە، غېرىب ئىدىكى، ئۇنىڭ شۇ ئاجىز ساداسىمۇ يۈرەكنى يەڭگىل سىلكىپ، ئاچچىق بىر ھېس بىلەن ئاغرىتىپ ئۆتۈپ، يېقىمسىز بىر مۇڭ بىلەن بىئارام قىلاتتى. كىشىنى بوشاشتۇراتتى. ئاشۇ ئاجىز ساداغا يەنە ئاجايىپ بىر سىرلىق كۈچ يوشۇرۇنغاندەك سەل سۈرۈك ئىدى ۋە بىر خىل پىنھانلانغان ئىشەنچ، نازۇك بىر يېقىنچىلىق، يوشۇرۇن بىر نارازلىقمۇ چىقىپ تۇراتتى.

ئۇ سەل ئېگىشىپ، كۆزلىرىنى يەرگە تىكىپ ئولتۇراتتى. مەن شۇ تاپتا قاتتىق ھەيرانلىق ئىلكىدە تەمتىرەپ، ئىچىكى بىر ھاياجان بىلەن گاڭگىراپ ئۇنىڭغا تىكىلىپلا قالدىم. راستىنلا ئۇنىڭ كەچۈرمىشلىرىم بىلەن مۇناسىۋىتى بارمىدۇ؟ كەچۈرمىشلىرىم قانداق قىلىپ مەن كۆرۈپمۇ باقمىغان بىر قىز بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ قالغاندۇ ھە؟! كەچۈرمىشلىرىم ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك بولۇپ قالغان بولسا، دېمەك، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ مەن بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ قالغان بولمامدۇ؟ بۇ زادى قانداق مۇناسىۋەتتۇ؟ توۋا، قىزىق ئىش بولدىغۇ بۇ. ياكى بولمىسا...ئۇ ماڭا مۇنداقلا دەپ قويغان،

چاقچاق قىلغانمدۇ يا...لېكىن ئۇنىڭ سۆز ئۇرغۇسىنىڭ جىددىيلىكى چاقچاق ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلمىدۇغۇ...

ئۇھ...ۋۇجۇدۇمغا ھارغىنلىق، سۈس بىر خىل بىزارلىق ھېسلىرى يامرىغاندەك بولۇپ، تىت-تىت بولۇشقا، ئارامسىزلىنىشقا باشلىدىم. كەيپسىزلەنگەن ھالدا ئىختىيارسىز بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئېكرانغا قارىدىم. بىراق، كۆزلىرىم ئېكراندىن ھالقىپ ئاسمانغا تىكىلدى. نېرۋىلىرىم سەل مەركەزلىشىپ، دىققىتىم جۇلالىنىپ تۇرغان سانسىز يۇلتۇزلارغا ئاغدى. يۇلتۇزلارنىڭ بەزىلىرى ناھايىتىمۇ ئوچۇق نۇرلانغان، بەزىلىرى غۇۋا پىلىلدىغان ھالدا كۆزلىرىنى قىسىشىپ قاراپ تۇراتتى. ھىلال ئاي بولسا نېپىز بىر قەۋەت بۇلۇت ئارقىسىدا سۈس بىر خىل ئاق نۇر توري يېيىپ، نازلىق بىر تۈستە كۆلۈپ قارايتتى...

كۆلۈبتا قاتتىق كۆلكە، ۋاراڭ-چۇرۇڭ كۆتۈرۈلدى. ئارقىدىنلا چىراغلار مۇ يانىدى. كىنو ئاخىرلاشقانىدى.

ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئاندىن بۇرۇلۇپ ئاجايىپ بىر چۈشىنىكسىز ئىپادە بىلەن قىزغا تىكىلىپ قارىدىم. ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇردى. ئالدىمدا زىلۋا بىر گەۋدە...ئاپئاق نېپىز كۆڭلەك...مەن-تىنسىز ھالدا ئارقامغا ئۆرۈلۈپ قەدەملىرىمنى يۆتكىدىم. ئۇمۇ ماڭا ئەگەشتى.

قىز يېنىمدىلا-بىر قەدەم ئارقامدىلا كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يەڭگىل، رېتمىلىق ئاياغ تېۋىشى، پات-پات ئۇھ تارتىپ ئېغىر تىنىشلىرى ماڭا ئېنىق ئاڭلىنىپ، گاھ يېقىملىق، گاھ يېقىمسىز بىر ھەلىتە ھېس، ئاڭقىرغىلى بولمايدىغان جەلپكارلىق ھەم تەھدىت پەيدا قىلىپ مېنى تەشۋىشلەندۈرەتتى. ئۇنىڭدىن تارقاۋاتقان سۈس

ئەمما ئاھايىتىمۇ يېقىملىق پۇراق گويا پۈتكۈل ۋۇجۇدۇمغا تاراۋاتقاندەك بىر يىللىق سېغىنىم بىلەن مېنى تاتلىق بىر ھېسقا چۆمدۇرۇپ، يەنە ھۆدۈقتۇراتتى. بىراق ئېسىيادىم ھېلىقى "مۇناسۋەت"تە ئىدى. چېچىلاڭغۇ ئوي ـ پىكىر، ئۇنىڭ زادى قانداق مۇناسۋەت ئىكەنلىكىنى بىلىش ئىنتىزارلىقى بىر ـ بىرىگە ئارىلىشىپ، كۆڭلۈمنى گويا ھاۋا تۆتۈق كۈندەكى بۇلۇت ياكى تۇمان ئىكەنلىكىنى ئايرىغىلى بولمايدىغان خۇنۇك، غۇۋا ئاسمان بوشلۇقىدەكلا بىر ھالغا كەلتۈرۈپ قويغانىدى. بىز مۇشۇنداق سۈكۈت ئىچىدە مېڭىشتۇق. ئاخىرى مەن قەدەملىرىمنى توختاتتىم. چۈنكى مەكتىپىم ئالدىغىلا كېلىپ قالغانىدۇق.

ئۇمۇ توختىدى. بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاۋۇال ماڭا، كېيىن مەكتەپكە قاراپ ئېغىر تىندى. بىز بىر ـ بىرىمىزگە قاراپ ئۇنىسىز تۇرۇشۇپ قېلىشتۇق. مەن شۇ تاپتا، قانداقلا بولمىسۇن بىر ـ ئىككى ئېغىز گەپ قىلىشىم كېرەكلىكىنى بىلىپ تۇراتتىم. بىراق، نېمە دېيىشىمنى بىلمەي گاڭگىراپ قالدىم. نېمە دەي... قىزنىڭ پات ـ پات قاراپ قويۇشلىرى ئاللىقانداق بىرنېمىنى خىرە ـ شىرە ئېسىمگە سالغاندەك تۇيۇلاتتى. بىراق ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىم. ئۇ زادى نېمە بولغىيدى؟...ئۇنىڭ كىنوخاندا ئېيتقانلىرى...يەنە، ئارقامدىن بۇ يەرگىچە كېلىشى...ھېلىقى قاراشلىرى، خۇددى تەلمۈرگەندەك... مەن ئىختىيارسىز ئۆھ تارتتىم.

ـــ سىگلىم، سىز...

ـــ بەكلا ئالدىرامتىمىز؟ سىزگە... ئېيتماقچىدىم...

ـــ ئېيتۇبرىڭ، مەنمۇ تېخى بۇنى سىزدىن سورىماي قويمايتتىم. مەن بەكلا ھەيران بولۇپ...

ـــ سز... سز توي قىلامسىز؟ ـــ ئۇ، سۆزۈمنى ئىتتىك بۆلۈپ ماڭا تېكىلدى. مەن ئۇشتۇمتۇت سوراڭغان بۇ سوئالدىن چۆچۈپ، مەڭدەپ ئۇنىڭغا قارىدىم. كوچا چىراغلىرىنىڭ غۇۋا نۇرىدا، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى ياش تامچىلىرى سۈس پارقىراپ تۇراتتى. ئۇ كۆزلىرىنى مەندىن ئېلىپ قېچىپ يەرگە تىكتى، ـــ هازىرلا... هازىرلا جاۋاب بېرىڭ...

ئۇنىڭ تىترەك ئاۋازى شۇنىڭدا قالغان يوپۇرماقلىرىنى ئەنسىز شىلدىرلىشىدەك بىقىمسىز ئاڭلىنىپ، ئاچچىق بىر هېس بىلەن كۆڭلۈمنى سەل غەش قىلدى. بىراق، بۇ هېسىياتنى قات ـ قاتلىرىغا سىڭىپ كەتكەن مۇڭ، هەسرەت ۋە ئازاب ئۆزىنىڭ ناهايىتىمۇ ئاجىز بىر نىداسى بىلەن يۈرىكىمنى يەڭگىل تىترىتىپ، پۈتكۈل ۋۇجۇدۇمنى بوشاشتۇرۇپ ئۆتتى. تارام ـ تارام بۇلاق سۈلىرى قوشۇ ـ لۇپ كۆچلۈك، دولقۇنلۇق بىر ئېقىنىنى شەكىللەندۈرگەنىدەك، هۇجەيرە ـ هۇجەيرىلىرىمدىن سىرغىپ چىققان يىللىق، ئاجىز ئېقىملار ئۆزئارا قوشۇلۇپ، بارغانسېرى كۈچەيىپ، ئاستا ـ ئاستا پۈتكۈل ۋۇجۇدۇمنى ئېرىتىپ، هېسلىرىمنى بىردىنلا دولقۇنلاتتى. مەن قىزغا بىر خىل مېھرىبانلىق بىلەن تىكىلدىم.

قىز بېشىنى كۆتۈرۈپ، ياش يۈزى كۆزلىرىنى گاھ كۆرۈنۈپ، گاھ بۆلۈتلار قېتىغا مۆكۈنۈپ يۈرگەن ئايغا تىكتى. كېيىن چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتىپ، چەكسىز قاراڭغۇلۇقىغا سوزۇلغان، قويۇق ئاكاتسىيە دەرەخلىرى بىلەن قورشىلىپ، ئاي ۋە كوچا چىرىغىنىڭ سۈس نۇرىدا گىرىمسەن كۆرۈنۈپ تۇرغان يولغا قارىدى. ئاندىن ئاجايىپ بىر ئۇمىد بىلەن ئۇنىسز هالدا ماڭا تىكىلدى.

ئۇنىڭ قارىشلىرى ناهايىتىمۇ ئۇمىدلىك، بىرنېمىنى كۈتكەندەك

شۇنىچە تەقەززالىق، ئىنتىزارلىق ئىدى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ سەل هودۇقتۇم. شۇ تاپتا مەن هېچنېمىنى ئاڭقىرالماي سەل هاڭۇبقىپ قالغانىدىم. ئۇنىڭ باياتىنقى سۆزلىرىدىن بىرنېمىنى سەزگەندەك قىلغان بىلەن ئۇرەمگە مۇشۇنداق بىر سوئالنىڭ قويۇلۇشىنى ئويلاپمۇ باقمىغان، كۈتمىگەنىدىم. ئۇنىڭ بۇ سوئالى بىلەن هېلىقى "مۇناسىۋەت" ئوتتۇرىسىدا قانداقتۇر بىر سىرلىق ئورتاقلىق، يوشۇرۇن بىر تۇتاشلىق بارەك هېس قىلاتتىم. يەنە بىر تەرەپتىن بۇ بىر بىمەنىلىكتەك تۇيۇلاتتى. لېكىن، كۆڭلۈم بىر نازۇك تۇيغۇ بىلەن بىر تەرەپكە ــ ئاشۇ يوشۇرۇن تۇتاشلىققا ئاجايىپ بىر تەقەززالىق بىلەن ئاغاتتى، ئىشنىڭ ئۇنداق ئەھمىيەتلىكىگە ئىشىنىشكە قانچىلىك ئۇرۇنغانماي، ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىشقا قانچىلىك تىرىشماي، كۆڭلۈم ئۆزۈمنى ئالداۋاتقانلىقىمنى شۇنچىلىك ئېنىق بىلىپ تۇراتتى. ئاخىرى، چوڭقۇر ئېچىنىش ئىچىدە ئۇھ تارتاتتىم.

ــ بۇ...

ــ مەن... مەن... ــ ئۇنىڭ ماڭا تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرى لەققىدە ياشقا تولىدى. ئۇ يىغلامسىراپ، قوللىرى بىلەن يۈزلىرىنى توستى، ــ مەن بىلەن...مېنى يارىتامسىز؟

مەن خودىدى تۇيۇقسىز كاچكۇلغا چۈشۈپ كەتكەندەك ئەندىكىپ كەتتىم. يۈرىكىم ئۆزاققىچە ئەنسىز سوقۇپ، ئاستا ــ ئاستا ئارامغا چۈشتى. مەن زورىقىپ ئۆزۈمنى تۇتۇۋالىدىم. شۇنداقتىمۇ، جىددىيلەشكىنىمدىن ۋۇجۇدۇمدا ئاجىزمىنا تىترەك بار ئىدى. مەن شۇ تاپتا ئۇيقۇدىن چۆچۈپ ئويغانغاندەكلا بىر هالدا ئىدىم. قالايمىغان ئوي ــ پىكىرلەر بىر ــ بىرىگە ئارىلىشىپ، ئاجايىپ مۇرەككەپ بىر كۆرۈنۈش، ئاڭقىرغىلى بولمايدىغان بىر كۈي، باش ــ ئاخىرى يوق بىر چۈشكە

ئوخشاش ئېنىقسىز ئۇقۇم ھاسىل قىلىپ، كاللامنى گاراڭ قىلىپ تاشلىدى. مەن كۆزۈمنى يۇمۇۋالدىم. ئاخىرى كاللام ئاستا-ئاستا بوشاپ، چېگىشلىشىپ كەتكەن ئوي-پىكرىم بارا-بارا رەتلىنىپ روشەنلىشىشكە باشلىدى. مەن ئۆزۈمگە كېلىپ كۆزلىرىمنى يوغان ئاچتىم. قىزنىڭ بىر جۈپ ئويچان كۆزى ماڭا تىكىلىپ تۇرۇپتۇ. پۈتكۈل ۋۇجۇدۇم تومۇر-تومۇرلىرىمدا دولقۇنلاۋاتقان كۈچلۈك بىر ئېقىنىنىڭ چالغىتىشى بىلەن تەۋرەپ، ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك بولدى. مەن ئاخىرى ھەممىنى — بايا تىلغا ئېلىنىپ، چۈشىنىكسىز پېتى قېلىپ قالغان "مۇناسىۋەت"نى بارا-بارا چۈشەندىم...

— سىكىلىم، سىز بۇ گەپلەرنى ئويلاپ دەۋاتامسىز ياكى...مەن، مەن راستتىنلا ھەيران قېلىۋاتىمەن، — مەن دۈدۈقلاپ، ئەپسىز بىر ھەرىكەت بىلەن قوللىرىمنى ئۆڭلىدىم، — مېنى كۆڭرەڭ چۈشەنمەي...بەك تاسادىپىلا...

— ياق، — قىز ئالدىراپ سۆزۈمنى بۆلدى، — سىزنى چۈشىنەمەن، سىزنى تازا بىلىمەن... مەن... مەن سىزنى مۇشۇنداق يالغۇز ئۆچىرىتارمەن دەپ ئۆزۈندىن بېرى كۈتكەن، بۈگۈن سىزنى ھەرگىزمۇ قويۇۋۈتەيمەن. تا ئېنىق بىر جاۋاب ئالمىغۇچە...

مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ قىزغا قارىدىم. ئۇنىڭ ياش يۇقى كۆز-لىرى ئاجايىپ بىر جۇرئەت بىلەن ماڭا تىكىلىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ ئاشۇ جۇرئەت بىلەن تىكىلگەن كۆزلىرىدە يوشۇرۇن ئەكس ئېتىۋاتقان بىر خىل ئەسىزلىكنى سېزىپ قالدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى كېتىپ قېلىشىدىن قورقانىدەك ھەربىر ھەرىكىتىمگە دىققەت بىلەن تىكىلەتتى. مەن ئۇنسىز ھالدا بىر تال تاماكا ئوراپ كۈچ بىلەن شورىدىم. مەن ئەمدى سىقىلىشقا باشلىغانىدىم. قىزنىڭ

تەلىپى... ئانامغا بەرگەن ۋەدەم...بۇلارنىڭ قايسىسىنى ئورۇنداش كېرەك؟ مەن ئانامغا بەرگەن ۋەدەمگە ۋاپاسىزلىق قىلالمايتتىم. بىراق قىزنىڭ تەلىپىچۇ؟... خىيالمدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان بىر ئوي مېنى يوشۇرۇن بىر شادلىق ئىلكىدە تەۋرەتتى. شۇ ئوي بويىچە ئىش قىلىدىغان بولسام، ئانامغا بەرگەن ۋەدەم بۇزۇلمايتتى. قىزنىمۇ رازى قىلالىشىم مۇمكىنىدى. بىراق، قىزغا بۇنى قايسى يوسۇندا دېيىش كېرەك؟ مەن قىزنىڭ كۆزلىرىدىن كۆزۈمنى قاچۇرۇپ چوڭقۇر ئۇھ تارتتىم.

ـــ سىكلىم، ـــ دېدىم ئۇنىڭغا قارىماي، ـــ بىلمىسز، مەن بۇرۇن بىر قېتىم توي قىلغان. سىز بولسىڭىز بىر قىز. بۇنى ئويلىشىڭىز كېرەك. يەنە، مېنىڭ ھازىرچە توي قىلىش ئويۇمۇ، كەلگۈسىدە كىم بىلەن قانداق توي قىلىشنى تاللاش ئەركىمۇ يوق، مەن بۇ ھوقۇقنى پۈتۈنلەي ئانامغا بېرىۋەتكەن، ۋەدە بەرگەن. ئەمدى ۋەدەمگە ۋاپاسىزلىق قىلالمايمەن... لېكىن بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن. گەرچە، قانداقلىقىنى بىلمىسەممۇ يۈرىكىڭىزدە بىر دەرد بار. ئەگەر سىز مېنى ئۆز ئاكىڭىز ئورنىدا كۆرسىڭىز، مەنىمۇ قولۇمدىن كېلىدىغان ھەممە ياردەمنى ئاكىڭىز ئورنىدا تۇرۇپ قىلسام، بۇ بولماسمۇ؟...

قىز يالت قىلىپ ماڭا قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى سەل چەكچەيگەنىدى.

ـــ ياق، ـــ دېدى ئۇ مەيۈسانە بىر ئاۋازدا، ـــ بۇ قېتىن، بۇ مۇمكىن ئەمەس. مەن ھەممىنى ئويلىغان. بىر قېتىم توي قىلغانلىقىڭىزنىمۇ ئويلىغان. بىراق مەندە نېمە ئىلاج. مەن ھازىر ئېغىر ئەھۋالدا، ئەھۋالىمنى بېشىدىن ئىش ئۆتمىگەن بىرسىگە ئېيتسام... ئۇ چاغدا قانداق بولىدۇ. مەن... مەن... سىزمۇ ئانىڭىزغا ۋاپاسىز

بولۇپ قالماڭ...دېمىسىمۇ كىمنىڭمۇ ئانىسىغا ۋاپاسىزلىق قىلغۇسى كېلىدۇ...تۇغۇپ، چوڭ قىلغان تۇرسا...بۇنداق ۋاپاسىزلىق بەكمۇ... بەكمۇ ئاز ئۆتىۋىلۈپ قالىدۇ... ــ ئۇ ئېسىدەپ يىغلاپ، ياشلىرىنى قوللىرىدا سۈرتىتى، ــ سىزنى قانداقمۇ ئاكام ئورنىدا كۆرمەي، سىز شۇنداق... شۇنداق ياخشى تۇرسىڭىز، خۇددى ئۆز ئاكامدەك... بىراق... بىراق مەن...مەن بىلىمەن. سىزنىڭ ئانىڭىز شۇنداق ياخشى ئايال. خۇددىي ئۆزىڭىزدەك... ياخشى ئانا دېگەن قانداق بولىدىغاندۇ؟... ئاھ... مەن... مەن... سىزنى كۆپ ئاۋارە قىلدىم. رەھمەت، خەير...

ئۇ قوللىرى بىلەن يۈزىنى چاڭگاللاپ، يىغلىغىنىچە يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى. مەن داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدىم. ئۇ يۈگۈرگىنىچە ئادەمسىز يولدا كېتىۋاتاتتى. بىردىنلا ۋۇجۇدۇم يېقىمسىز، ئاچچىق بىر ھېس بىلەن چايقىلىپ لەرزىگە كەلدى. ئۆزۈمنى خۇددى گۇناھكاردەك ئەيىبلىك ھېس قىلدىم. كېيىن ئىختىيارسىز ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ كەتتىم.

ــ سىز... سىز نېمىشقا ماڭا ئەھۋالىڭىزنى ئېيتمايسىز؟ ــ مەن قىزىنىك بىلىكىدىن تۇتۇپ سىلكىپ تۇرغىتاتتىم، ــ مەن يا سىزنى تىللىمىسام...مۇشۇنداق كېچىدە ئادەمسىز يولدا يۈگۈرۈپ نەگە باراتتىڭىز؟ مەن ئېيتىپ قويايي. ئەمدى، ئەمۋالىڭىزنى ئېيتماي تۇرۇپ، بۇ يەردىن ھەرگىزمۇ كېتەلمەيسىز...

مەن ھاسراپ ئۇنىڭغا ھومىيىپ قاردىم. ئۇ كۆزلىرىمگە قاراپ قويۇپ ئېغىر تىندى. بارا-بارا ئاچچىقىم يېنىشقا، پۇتكۈل تېنىم ئاستا-ئاستا ئوت ئالغاندەك قىزىشقا باشلىدى. يۈرىكىم شادلىق ۋە ھودۇقۇش ئىچىدە گويا مەستىنىڭ تەرتىپسىز قەدەملىرىدەك رىتمسىز

سوقۇپ كەتتى. خېلىدىن بېرى كۆرۈلۈپ باقمىغان ئاجايىپ بىر هېس ۋۇجۇدۇمنى يەڭگىلگىنە غىدىقلاپ، لەرزىگە سېلىپ سۈس، ئاجىزغىنا تىترىتىپ ئۆتتى. مەن قىزغا شۇنچىلىك هەۋەس، هېرىسمەنلىك بىلەن تىكىلدىمكى، قىز ئاۋۇال ياش يۇقى كۆزلىرى بىلەن تەبەسسۇم قىلدى. كېيىن سەل تاتىرىپ، ئۆز بىلىكىگە قاراپ قويدى. مەن قاراپ، تېخىچە ئۇنىڭ بىلىكىنى تۇتۇپ تۇرغانلىقىمنى كۆرۈپ چۆچۈپ، ئۇنى ئىتتىك قويۇۋەتتىم. خىجىللىق ئىلكىدە كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن قاچۇرۇپ يەرگە تىكتىم. بارا-بارا ۋۇجۇدۇم مۇزلاپ مېڭىنى سوغۇق تەر باستى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— مەن قايتايمكىن، — دېدى ئۇ قول ياغلىقى بىلەن كۆزلىرىدىكى ياش يۇقىنى سۈرتۈپ، — سىزمۇ دەم ئېلىڭ.

— سىز تېخى ماڭما ئۆز ئەھۋالىڭىزنى ئېيتمىدىڭىز، — دېدىم مەن سەل توڭلۇق بىلەن، — ئېيتماي تۇرۇپ مېڭمىشى ئويلىماڭ.

— كەچ بولۇپ كەتتى، — دېدى ئۇ تەنە ۋە ئاچچىق بىلەن ئاللىقاچان چىراغلىرى ئۆچكەن بىنالارغا، ئۇ يەر-بۇ يەردە يورۇپ تۇرغان كوچا چىراغلىرىغا قاراپ. كېيىن بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئاستا پىچىرلىدى، — ئۆزۈمۇ ئېيتماسلىقنى ئويلاۋاتىمەن...

— شۇنداقمۇ؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭغا قاراپ ئەلەم بىلەن. كېيىن مېيىقىمدا كۈلۈمسىرەپ دىمىغىمنى قاقتىم، — ئىختىيارىڭىز.

— خەير، — دېدى ئۇ، خۇددى قىيالمايۋاتقاندەك ئاخىرقى قېتىم يەر تېگىدىن قاراپ.

— توختاڭ، — بىرنېمەم يوقاپ كەتكەندەك تېپىرلاپ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىپ قوپالىلىق بىلەن ئېيتتىم، — ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ

قوياي...

ــ رەھمەت...

ــ بۇنىڭغىمۇ بولمامتى؟ ــ دېدىم مەن جۇدۇنۇم تۇتۇپ زەردە بىلەن.

ــ سىزنى... ــ ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ، سوغۇق نەزەر بىلەن ئۇيالغاندەك قاراپ قويدى.

ــ ھىم، يۇرۇڭ...

كېچە...

تەبىئەتنى ئۆزىنىڭ زۇلمەتلىك سايىسى بىلەن خىرەلەشتۈرۈپ، ئۇنىڭغا سىرلىق سۈكۈنات ۋە ۋەھىمە ئاتا قىلىدىغان قورقۇنچلۇق كېچە...ھاياتتىكى ياخشىلىق ـ ياماناىلىق، گۈزەللىك ـ رەزىللىكلەرنى ئۆز قوينىغا يوشۇرۇپ، پۈتكۈل ھاياتلىق ئالىمنى پاك ۋە گۈزەل قىلىپ كۆرسىتىدىغان كېچە...

قىز ئاخىرى توختىدى. ماڭا قارىماي، بېشىنىمۇ كۆتۈرمەستىن ئاستا پىچىرلىدى:

ــ مۇشۇ كوچىدا.

ــ ھىم، ــ دېدىم كوچىغا قاراپ دىمىغىمىنى قېقىپ. بۇ بىر تار، خىلۋەت كوچا ئىدى، ــ كېچە تۇرسا، مۇشۇ يەرگىچە يالغۇز كېلەمتىگىز. ئاتا ـ ئانىگىز سىزنى چىگىراق تۇتسا بولغۇدەك...

ئۇ بېشىنى ئىتتىك كۆتۈرۈپ، ماڭا قاراپ ھومايدى.

ــ سىز... سىز... ــ دېدى ئۇ بوغۇلۇپ. ئارقىدىنلا كۆزلىرىدىن تارىلاپ ياش تۆكۈلدى، ــ دادام ئۆلۈپ كەتكەن، ئانام بار. ئۇ... ئۇ... ئاشۇ ئانام... ــ ئۇ ئۆپكىدەپ، ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. كېيىن، ئۆكسۈپ يىغلىدى، ــ مەن... مەن... ئاشۇ ئانام تۇپەيلى

مۇشۇنداق... مۇشۇنداق...

ــ ھە؟! ــ مەن برنېمنى، ياق ھەممنى چۈشەنگەندەك بولۇپ ۋارقىرىدىم، ــ ئۇ سىزنىڭ ئۆگەي ئانىڭىز، شۇنداقمۇ؟

ــ ئۆز ئانامتى، ــ دېدى ئۇ تېخىمۇ قاتتىق يىغلاپ.

بوشىشىپ كەتتىم. يۈرىكىم ئۆيۈپ، سەل تارتىشتى. پۈتكۈل تېنىمگە بىر خىل ھارغىنلىق تاراپ، گويا ئېغىر يۈك ئاستىدا بېسىلىپ قالغاندەك ئېغىرلاشتىم. بايىقى ئاچچىقىم يوقاپ، يېڭى بىر پەرىشانـلىق مېنى ئۆز ئىلكىگە ئالدى. مەن ئىسەنكىرەپ، قىزغا كۆز تىكتىم. ئۇ، ھېلىلا كىرىپ كېتىدىغاندەك كوچىنىڭ دوقمۇشىدىلا ئېسىدەپ يىغلاپ تۇراتتى. ئۇنىڭ سەل سىلكىنىپ تۇرغان نازۇك تېنى شۇنچە گۈزەل ئىدى. تاتارغان چىرايى، قايغۇلۇق كۆزلىرىدىكى ياش ئۇنى شۇنچە مسكىن شۇنداقلا بەكمۇ ئوماق قىلىپ كۆرسىتىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ تۇرقىغا قاراپ يۈرىكىم ئېچىشتى. تېنىم ئوت ئالغاندەك قىزىرىپ، يەنە مۇزلىدى. مەن ئۇنىڭ كىرىپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ئاستاغىنا ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدىم.

ــ بۇ راستىمۇ؟ ــ دېدىم مەن، سەل ھېيقىش ۋە خىجىللىق ئىچىدە ھەيرانلىقمنى يوشۇرالماي.

ــ ھىم، ــ ئۇ ئېغىر تىنىپ بېشىنى لىڭشىتتى. كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ يىراقتا كۆز تىكتى. بىرپەس سۈكۈتتىن كېيىن خودىدى باشقا بىرسى ئۈستىدە گەپ بولۇۋاتقاندەك پەرۋاسىز، شۇنداقلا ئازاب بىلەن پىچىرلىدى، ــ ئۇنىڭ دەردىنى كۆپ تارتتۇق، رەھمەتلىك بىچارە دادام ئۇنىڭ كاساپىتىدىن ئۆلۈپ كەتتى. ئاكامۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ يۈرەلمەي ئۈنسىزلا يوقاپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ پەس كۆڭلى ئۈچۈنلا بىزنى مۇشۇنداق سورۇۋەتتى، بىزنى بەختسىز قىلىپ

قويدى. ئۇنىڭغا گەپ قىلدىم، ئۇرۇشتۇم، يىغلىدىم، ھېچقايسىسى كار قىلمىدى، ــ ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى. كۆز چاناقلىرىدىن سىرغىغان ياش مەڭزىنى يۇدى. ئۇ، ياش بىلەن ھۆللەنگەن نېپىز لەۋلىرىنى چىشلىدى. يەرگە قاراپ يىغلامسىراپ ئېيتتى، ــ قورقسەمەن... مەن قورقسەمەن. ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى تېزرەك چەتكە ئالمسام، ئاچامنى سۆرىگەندەك بۇ ئېپلاس ئىشقا مېنىمۇ سۆرەپ كىرىدۇ. مەن... مەن ئۇنىڭ بىلەن...مەن ئۇنىڭدىن، ئۇنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىدىن بەك يىرگىنىمەن. مەن... مەن ئەمدى...

قىز سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ ستولىنى تۇتۇۋالدى. ئۇنىڭغا ئېسىلىپ ئېزىلىپ يىغلىدى.

ئاھ ھايات... ئاھ ئانىلار...

كۆكتە يۇلتۇزلار جىمىرلايتتى. ھىلال ئاي خۇددى ئۇيالغاندەك بۇلۇتلار قېتىدىن ماراپ، كۆكۈلنى غەش قىلاتتى. ئىتلارنىڭ قاۋاشلىرى سۈرلۈك جىمىلقنى پات ـ پات بۇزاتتى.

مەن ئورنۇمدىن قىمىرلىمىدىم. خۇددى ھېسسىز ھەيكەلدەك قېتىپلا قالغانىدىم. قىزنىڭ ئېسىدەپ يىغلاپ ئېيتقانلىرى گويا ئاللىبۇرۇن بولۇپ ئۆتكەن ئىشلاردەك ياكى كەلگۈسى ھەققىدىكى خىياللىرىمغا ئارىلىشىۋالغان قورقۇنچلۇق چۈشلەردەك غۇۋا تۇيغۇ بېرەتتى. ۋۇجۇدۇمدا نە شادلىق، نە قايغۇ ئالامىتى يوق ئىدى. پەقەت كاللامالا، ئۆزىگە بۆسۈپ كىرمەكچى بولغان ئوي ـ پىكرلەرنىڭ ئالدىنى توسۇۋاتقاندەك توختاۋسىز غۇڭۇلدايتتى.

ئاخىرى ئاستا ـ ئاستا ئۆزۈمگە كەلدىم. ئەتراپ بۇرۇنقىدەكلا جىمجىت ھەم قاراڭغۇ. پەقەت تۇرغان يېرىمىزلا ئاي نۇرى ۋە كوچا چىرىغىنىڭ ئاجىز نۇرىدا سۇس يورۇپ تۇراتتى. مەن ئېغىر ئۆھ

تارتتىم. شۇ چاغدا بايىقى ئىشلار خاتىرەمنى غىدىقلاپ، ئاچچىق، ھەسرەتلىك بىر ھېس يۈرىكىمدىن ئېتىلىپ چىقتى. مەن ئازابلانمىدىم. پەقەت قىزنىڭ ئازابلىرىغا سۈكۈت قىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى، بۇنىڭ بەكمۇ خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. بۇ ھېس مېنى ئۆزىنىڭ ئاجايىپ بىر غەلىتىلىكى بىلەن خۇشال قىلدى. بۇ ھېس قىزنىڭ قايغۇ ۋە بەختسىزلىكىنىڭ مەنبەسىنى ئاخىرى بىلگەنلىكىمدىن، ئۇنىڭ ئازابلىرىنى يوق قىلىشقا بەل باغلىيالىغانلىقىمدىن، بۇنىڭغا جۇرئەت قىلالىغانلىقىمدىن پەيدا بولغان ئىدى. مەن يەنە ئۆزۈمنى زورىغا بېسىپ تۇرۇۋاتسامۇ، بىر خىل سوغۇق، ئاچچىق تىترەكنىڭ ۋۇجۇدۇمنى ئارامسزلاندۇرۇۋاتقانلىقىنى، پەرىشانلىقنىڭ ئارام بەرمەيۋاتقانلىقىنى خاپىلىق، بىزارلىق ئىچىدە تۇيۇپ تۇردۇم. ئاجىزغىنا بىر ئەنسىرەش تۇيغۇسى بارا-بارا كۈچەيىپ، مېنى سەل دېلىغۇل قىلىپ ئىككىلەندۇرۇپ، ئېھتىياتچان قىلىپ قويدى. مەن نەپىرەت ۋە ئىچىنىش بىلەن كوچىغا قارىدىم. كوچا شۇنچىلىك جىمجىت ھەم قاراڭغۇ، گويا ھەممە بالا-قازانىڭ ئاغزىدەك دەھشەتلىك ھەم سۈرلۈك ئىدى. ۋۇجۇدۇم بىردىنلا ئۆزىگە ئاستا-ئاستا بېسىپ كىرىۋاتقان قورقۇنچتىن سەل ئەندىكتى.

قىز يىغلاۋاتاتتى. مانا ئەمدى ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلغانلىقىنىڭ سەۋەبلىرىنى چۈشەندىم. بايا ماڭا تۇتۇق ھەم غەلىتە كۆرۈنگەن كۆرۈنۈشلەر ھازىر شۇنچە تەبىئىي ھەم رەڭدار ئىدى. ئۇنىڭدا ساقلىنىپ قالغىنى پەقەتلا تېخى قۇرۇمغان كۆز ياش، يوقالمىغان ئازاب ئىدى. مەن كۈچلۈك بىر ئېھتىياتچانلىق ھەم ئىككىلەنىش، ئەنسىزلىك ھەم قورقۇنچنىڭ تىزگىنلىشىدە زادى نېمە قىلىشىمنى بىلەلمىدىم. ئۇنىڭغا نېمىدەپ تەسەللى بېرەي؟ ماقۇل دەمدىم يا؟

بۇ جاۋابقۇ ئۇنىڭغا زور تەسەللى بولار. بىراق مەنچۇ؟ يۈرىكىم سەل ئۆيدى... بىرچاغلاردا پەردەمۇ مۇشۇنداق يەلپىنغان. تېخى ئۇنىمەسام ئۆلۈۋالسىدىغانلىقىنى ئېيتىپ مېنى قورقۇتقان، ئاتا-ئانىسىنىڭ ياشىنىپ قالغان كېسەل كىشىلەر ئىكەنلىكىگە مېنى ئىشەنىدۈرگەن. شۇنىڭ بىلەن تەقسىمات ئىشىنى ئۆزگەرتىپ يۈرتۇمنى تاشلاپ، ئانام ۋە ئېنى-سىڭلىمنى داغدا قويۇپ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كەلگەن... بۇ يەردە كۆرگىنىم ئۇنىڭ ئوتتۇرا ياشلىق ساغلام ئاتا-ئانىسى...كۆنلىرىم پۇشايمان، ھەسرەت، قايغۇ ۋە ئازاب بىلەن ئۆتكەن. ھازىر بولسا مەندە ماۋۇ قىزنىڭ ئازابلىرىنى يوق قىلىش، ئۇنى خەتەردىن قۇتقۇزۇۋېلىش ئىستىكىلا بار، بىراق، ئانامغا بەرگەن ۋەدەم، بولۇپمۇ ئىشنىڭ ئاقۇبىتى مېنى ئىككىلەندۈرەتتى...

— سىڭلىم سىز... — مەن دۇدۇقلاپ، كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن قاچۇردۇم، — نېمە دېسەم بولار... ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا بىرنېمە دېيىش...ھەم، بەكلا كەچ بولۇپ كەتتى. مەن سىزنى، ئۆگۈنلۈككە كىنو ۋاقتى بىلەن مەكتېپىم ئالدىدا كۈتىمەن. خەير، — مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قارىدىم، — چوقۇم كېلىڭ.

قىز ئۆرۈلۈپ ياشلىق كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى. مەن خۇددى قوغلانغاندەكلا بۇ يەردىن ئالدىراپ يۈرۈپ كەتتىم.

قانداق قىلىمەن ئانا؟ بىر بەختسىز ماڭا مۇشۇنداق تەلەپ قويۇۋاتسا... ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىغا چىدىيالمىدىم. گەرچە، ئۇنىڭغا ئېنىق بىر نېمە دېيەلمىگەن بولساممۇ، ياتقىمغا بېنىپ كىرىپ زادىلا ئۇخلىيالمىدىم. تۈن بويى ئۇنى ئويلاپ، ئازابلىنىپ چىقتىم. ئەگەر ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى راست بولىدىغانلا بولسا، ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلىشنىڭ ماڭا بىئەپ بولىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇراتتىم. ئۇزاق ئويلاپ

ئاخىرى، قانداقلا بولمىسۇن ئۇنى ھەم ئۇنىڭ ئائىلە ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ بېقىپ، شۇنىڭدىن كېيىن بىرنېمە دېيىش نىيىتىگە كەلدىم. مەن ئارىلىقتىكى ئاشۇ ئىككى كۈندىن پايدىلىنىش ئۈچۈن كۆرۈشۈش ۋاقتىنى ئەتەي كېيىنگە سوزغانىدىم. شۇنداق قىلىپ، قىزنىڭ ئەھۋالىنى قوشنىلىرىدىن سۈرۈشتۈردۇم. جېنىم ئانا، ئۇنى كۆپ كىشىلەر بىلمەيدىكەن. بۇ خىلى تەسكە چۈشتى. قىز يالغان ئېيتماپتۇ. ئۇنىڭ ئانىسىنىمۇ كۆردۇم. ئۇنىڭ ئانىسى ھەقىقەتەنمۇ ئۇزۇن ئېيتقاندەك ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈم تىندى. قىزغا ئىشەندىم. ئەھۋال ئېيتىپ بەرگۈچىلەرمۇ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ، ئۇ قىزغا ئىچ ئاغرىشتى. ئارىلاپ ئۇنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلىپ بېرىشتى. بۇنىڭسىزمۇ، قىزنىڭ مۇشۇ ئىشتىكى جۈرئىتىلا ئۇنى چۈشەنىشىمگە يېتەتتى. بۇ ماڭا مەدەت بولدى. ئۇنىڭ كۆز يېشى، مىسكىن تۇرقى بولسا زادى كۆز ئالدىمدىن كەتمىدى، كۆچلۈك ھېسداشلىقمىنى قوزغىدى. ئۇنىڭ شۇنچە كىشىلەر ئارىسىدىن مېنىلا، پەقەت مېنىلا تاللىغىنى، ماڭا ئىشەنگىنى مېنى چەكسىز سۆيۈندۈردى. ئانا، مەن ئۆزۈمدىن، يەنە مېنى ئۆستۈرگەن سەندىنمۇ شۇنچىلىك پەخىرلەندىم. سېنىڭ مېھرىبانلىقىڭ، كۆيۈمچانلىقىڭ ماڭا جاساردەت، كۈچ ـ قۇۋۋەت بېغىشلىدى. بىر بىچارىنى بەختسىزلىك ۋە خورلۇق ئاغزىدىن قۇتقۇزۇشنى ئوغلۇڭغا راۋا كۆرۈندىغانلىقىڭنى ئويلاپ ئالەمچە شادلاندىم. گويا بىر شەپقەتچى ئۇستۇمدىكى ئېغىر يۈكنى ئېلىۋەتكەندەك يېنىكلەپ، پۈتكۈل ۋۇجۇدۇم يىللىق بىر ھارارەتتە لەرزىگە كەلدى. بەلگىلەنگەن ۋاقىتنى تەقەززالىق بىلەن كۈتتۈم. ئاخىرى، ۋاقىتمۇ توشتى. مەن ئۇنى كۆرۈشكە ئالدىراپ سەل جىددىيلەشتىم. ئۆزۈمنى بىرئاز بېسۋېلىپ، تېزلا

مەكتەپ ئالدىغا چىقتىم.

ئەتراپقا گۈگۈم قارىغۇلۇقى يېيىلماقتا ئىدى. ئاسمانىنىڭ كۈن پېتىش تەرىپى ئۆچۈش ئالدىدىكى ئاخىرقى قىزغۇچ شەپەق بىلەن سۇس تاۋلىنىپ تۇراتتى. شەپەقنىڭ چەت-چۆرىسى سارغۇچ ھەم قارامتۇل بۇلۇتلار بىلەن تۇتىشىپ كېتىۋاتاتتى. يۇلتۇزلار تېخى جىلۋىسىنى نامايان قىلمىغان، ھىلال ئايمۇ ئۆز قەسرىسىدىن جابدۇ-نۇپ چىقىمغانىدى. پەقەت غۇر-غۇر شامالىلا ئاكاتسىيە ۋە تېرەك يوپۇرماقلىرىنى يەڭگىل شىلدىرلىتىپ، قاياقلاردىندۇ گۈل ھىدى ۋە بىلگىلى بولمايدىغان غەيرىي ئارىلاشما پۇراقلارنى ئەكىلىپ دىماغقا ئۇرۇلاتتى.

مەن بىتاقەت بولۇپ ئۇنى كۈتتۈم. ۋۇجۇدۇم بولسا بىر ئىزگۈ ھېستىن شادلىنىپ، توختاۋسىز چايقىلاتتى. يۈرىكىم ئاشۇ شادلىقتىن، شۇنداقلا جىددىيلەشكەنلىكىمدىن سەل ئەنسىزلىك بىلەن سوقاتتى. ئۇنىڭ جەزمەن كېلىدىغانلىقىنى كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرسىمۇ، يەنە كەلمەي قېلىشىدىن قورقاتتىم. يولدا كېلىۋاتقان ھەربىر كىشىگە قىزىقىش، دەككە-دۈككە ئىچىدە سىنچىلاپ نەزەر سالاتتىم. ئاخىرى ئۇ كەلدى.

— ساقلىتىپ قويدۇمىمۇ، — دېدى ئۇ ئەپۇ سورىغاندەك خىجىل بولۇپ، ئۇنىڭ كۆزلىرى تەبەسسۇم بىلەن چاقنايتتى. ئۇ، ياتسىرىغاندەك كۆزلىرىنى ھەندىن ئېلىپ قېچىپ پىچىرلىدى، — ئازراق ئىشىم چىقىپ قېلىپ...

— ئۇنداق ئەمەس، — دېدىم ھودۇقىسىنىمدىن سەل گاراڭ-گۇرۇڭ ئاۋازدا، — ئۆزۈم بالدۇرراق چىققانىدىم، — مەن سەل تۇرۇ-ۋېلىپ ئۇنىڭغا ئېيتتىم، — ئەمىسە، ماڭامدۇق؟...

ـــ ئىم، ـــ ئۇ يەرگە قاراپ بېشىنى يەڭگىل سىلكىدى.

بىز دەريا بويىغا قاراپ ئۇنسىز مېڭىشتۇق. ئالدىمىز تەرەپتىن نەم شامال ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. يول بويىدىكى سۇۋادان ۋە ئاكاتسىيە دەرەخلىرىنىڭ يوپۇرماقلىرى شامالدا يېنىك سىلكىنىپ شىلدىر-لايتتى. ھىلىلا كۆرۈنگەن ھىلال ئايمۇ يوپۇرماقلار ئارىلىقلىرىدا گويا ۋىلىقلاپ كۆلگەندەك، خيالىي تۈيغۇدىكى غۇۋالىق ئىچىدە جىلۋە-لەنگەن نۇر ئەگمىسىدەك شۇنچىلىك سېھىرلىك ۋە جۇلالىق كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ يوپۇرماقلار ئارىلىقلىرىدىن شۇڭغۇپ چۈشكەن تال-تال نۇرلىرى خوددىي قەلب روجەكلىرىگە كىرمەكچى بولغاندەك ناھايىت-تىمۇ يورۇق ۋە يارقىن ئىدى. ئۇنىڭدىن تارىغان سۇس ئېقىش نۇر توري بەتىنى بىر ئاق تۇمانىدەك ئۆز ئەتراپىنى قاپلاپ، يۇلتۇز-لارنىڭ چىمىرلاشلىرىنى توسقانىدى. پەقەت، نېرىراقتىكى يۇلتۇزلار ئۇنىڭ بىلەن بەسلەشكەنىدەك ناھايىتىمۇ نۇرلۇق ۋە جۇلالىق چاراقلايتتى. يۇرىكىم بولسا كۆچلۈك بىر ئىزگۈ ھېسىتىن ھاياجان بىلەن سوقاتتى. مەن، بۇ كائىنات ھېزەكلىرىگە مەستلەرچە تويماي قارىدىم.

ـــ گەپ قىلمايسىزغۇ، ـــ ئۇ خۇددى ئەيىبكارلاردەك بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئاستا سورىدى، ـــ يا مەندىن خاپا بولۇپ قالدىڭىزمۇ...

ـــ ياق، سىز سۆزلەڭ، مېنىڭ ئاڭلىغۇم بار، ـــ مەن ھاياجان-لىنىپ ئۇنىڭغا مېھرىم بىلەن تىكىلدىم، ـــ ھېس قىلىشىمچە قايسى كۈنىمۇ سۆزلىرىڭىزنىڭ ئاخىرىنى ئېيتمىغان ئىدىڭىز.

ـــ قىلسام گەپ تولا، ـــ دېدى ئۇ يىراقلارغا قاراپ ئۇھ تارتىپ.

ـــ ئاڭلايمەن، بىلەمسىز، بۇ ئىككى كۈندە ئەھۋالىڭىزنى

سۇرۇشتۇرۇپ ھەممىنى ئۇقتۇم، ــ ئۇ يالت قىلىپ ماڭا قارىدى. ھەممۇ ئۇنىڭغا قاراپ پىچىرلىدىم، ــ ئازابلىرىم مېنى بەكلا ئېھتىياتچان قىلىپ قويۇپتۇ. شۇڭا مەن...

ــ ئەسلى، بۇنى سىزگە ئۆزۈم ئېيتماقچى ئىدىم. دەسلەپتە مەن ئوڭايسىزلىنىپ قالدىم. كېيىن بولسا سىز كېتىپ قالدىڭىز...

دەريا تىنچ ئاقماقتا. ھىلال ئاي ۋە يۇلتۇزلار ئەمدى ئۇنىڭ دولقۇنسىز بېتىدە جىلۋە قىلماقتا ئىدى. دەريانىڭ پىيىلىپ ئاققان كەڭ بېتىنىڭ بىر تەرىپى ئاي نۇرىدا ئاقۇش جۇلالىنىپ، يەنە بىر تەرىپى ھەر خىل تېرەك ۋە سۆگەتلەرنىڭ سايىلىرى بىلەن خىرەلىشىپ غۇۋا كۆرۈنەتتى. مەن بىر تال سۆگەت شېخىنى ئېگىپ، جەينەكلىرىم بىلەن ئۇنىڭغا يۆلىنىپ، سۇكۇت ئىچىدە قىزغا تىكىلدىم. ئۇ بىرپەس قاراپ تۇرۇپ، ئاندىن كۆزلىرىنى دەريادىن يۆتكىدى، ئېغىر تىندى.

ــ راست، سىز تېخى ھەممىنى بىلىپ كېتەلمىدىڭىز. ئەمدى شۇنداق ئاننىڭمۇ بار ئىكەنلىكىگە گۇمان قىلمايسىز. دەسلەپتە، مەنمۇ ئازراق ئاڭلاپ ئىشەنمىگەنىدىم. دادامنىڭ ئۆلۈمىنىمۇ تۇزلا چۈشىنىپ، قازايى ـ قەدەر شۇنداق ئوخشايدۇ، دەپتىكەنمەن. ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ قالغان بولسام بۇ ئىشلاردىنمۇ خالىي بولغان بولاتتىم. مەكتەپتىن چىقىپلا ئۇزاق ئۆتمەي گاڭگىراپ قالدىم. ئاڭلىغانلىرىمغۇ يالغان ئەمەس ئىكەن. بۇنى كىمىنىڭ بىلدىم. نېمە ئامال؟ ئانامنى تۇزىلىپ قالار دەپ ئىشەندىم. كۆرمەسكە سېلىپ يۈردۈم. بىر يېرىم يىل شۇنداق ئۆتتى. بىر نىكاھلىق بولغان ئاچام ئانام بىلەن كۆنلىرىنى ئۇ يەر ـ بۇ يەردە قاتراپ ئۆتكۈزىدۇ. كەچتە... ئىلاجسىز ئاچچىقىمنى بېسىپ قوشنىلارنىڭ، دوستلىرىمنىڭ ئۆيىگە چىقىپ كېتىمەن. بەزىدە

كىنوغا بارىمەن. خېلى بىر ۋاقىت بولغاندا ئاندىن كىرىپ ياتىمەن...

قىز ئۇنە تارتىپ، دەريانىڭ ئۇ قېتىمدىكى قارامتۇل كۆرۈنۈپ تۇرغان كېچىك ئورمانلىققا قاردى. ئۇنىڭدىن بىرنېمىنى ئىزدەۋاتقاندەك، سۇكۈت ئىچىدە قادىلىپ تۇردى. مەن، قىرغاقتا چوقچىيىپ تۇرغان تاش ئۈستىگە كېلىپ ئولتۇرۇپ تاماكا ئورىدىم. ئۇ بىرپەس ئاشۇنداق تۇرۇپ خورسىنىدى. يەردىن قۇرۇپ قالغان بىر تال چۇقنى ئېلىپ، قارس قىلىپ سۇندۇردى. ئۇنى سۇغا تاشلۇۋېتىپ، ئاقۇش سۇ يۈزىدە غايىب بولغۇچە قاراپ تۇردى. كېيىن مەيۈس هالدا سۆزىنى داۋام قىلدى:

ــ ئائىلىنىڭ پۈتكۈل ئىشلىرى ماڭا يۈكلىنىپ قالغاچقا قايتا ئىمتىهان بېرىپ بېقىشقىمۇ تەييارلىق قىلالمىدىم. روهىي بېسىم هالسىرىتىپ قويغاچقا، گاراڭدەك بولۇپ قېلىپ كۆن بويى يىغلاپلا يۈردۇم. ئۆزۈمگە ئىشەنچىمۇ قىلالمىدىم. شۇڭا ئىش ئىزدىدىم. لېكىن يۆلەنچۈكۈم بولمىغاچقا ئىشمۇ تاپالمىدىم. ئەگەر ئىش تېپىۋالسامىلا، ئۆيدىن چىقىپ كەتمەكچى ئىدىم. قىز بالىنىڭ سىرتقا چىقىپلا بىرەر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتمىقى قېيىن ئىكەن. قىز بولۇپ قالغانلىقىمدىن ئۆكۈندۈم، يىغلىدىم. بىتەلەيلىكىمدىن قاقشىدىم. ئۆز ئەمگىكىم ئارقىلىق بۇ خورلۇقتىن قۇتۇلۇش ئۇمىدىم يوققا چىقتى. شۇنىڭ بىلەن، بەختىمنى باشقا ياقتىن كۈتتۈم، ئۆزۈم كۆرمىگەن بىرسىنىڭ قولىدىن بەخت تەمە قىلدىم. شۇ ئارقىلىق ئۆزۈمنى دەردىتىن خالاس قىلماقچى بولدۇم... ــ ئۇ، كېلىپ بىر تۇپ سۆگەتىكە يۆلەندى. كۆزلىرىنى يۇمدى. مەن ئۇنىڭغا ئۇنسىز تىكىلدىم. ئۇ كۆزلىرىنى ئېچىپ ئايغا تىكىلدى. ئاي نۇرىدا ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرى ياشتىن پارقىراپ تۇراتتى. ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ يەنە ئېغىز ئاچتى: ــ

قىزلار ئاجىز ئىكەنمىز، دادام بار چاغدا ئوقۇۋاتقىنىمغا قارىماي تولا ئىشلەك قاققان ئەلچىلەر ئەمدى كەلمەيدىغان بولدى. مۇشۇ ئەھۋالدا تۇرساق، بۇ ئائىلىگە كىمنىڭ ياخشى كۆزى بىلەن قارىشۇن؟ ئەمدى بىلدىمكى، دادامنىڭ ماشىنىسىنى ھەيدەپ بېرىپ يارديسن غۇلاپ چۈشۈپ قازا قىلىشىمۇ تاسادىپىي ئەمەسكەن. شۇ كۈنى كەچتە، دادام يىراقتىن كېلىپ ئۆيگە كىرگىنىدە... ئاھ، بۇ ئاھانەتنى، بۇ خور-لۇقنى دادام قانداقمۇ كۆتۈرەلسۇن. ئۇ، داڭ قېتىپ تۇرۇپ قاپتۇ. ئارقىدىنلا غەزەپ بىلەن ئېتىلىپتۇ. بىراق تاقىۋالىنىغان ئىشىكنى ھەرقانچە قىلىپمۇ ئاچالماپتۇ. پۈتۈن ئەزايى تىترىگەن، كۆزلىرىگە قان تولغان ھالدا، ئادەمسىز قاراڭغۇ كوچىدا ئۈياقتىن-بۇياققا يۈگۈرۈپ يۈرۈپتۇ. نېمىنى ئويلىغان بولغىيدى، غەۋغا قىلماپتۇ. ئىشىك ئالدىدا بىرھازاغىچە ئۇنسىز ھالدا، خۇددى ھەيكەلدەك قېتىپ تۇرۇپتۇ. كېيىن، تۈيۈقسىز ماشىنىسىغا سەكرەپ چىقىپ ئوت ئالدۇرۇپتۇ. ئۇنى ئوقتەك تېز ھەيدەپ كېتىپ قاپتۇ... بىچارە دادام دەرد-ئەلەمدىن بىراقلا قۇتۇلغانىكەن. ئۇلار تۇزەلمىدى. كېيىن... كېيىن بولسا ئاچام دېگەن ئىپلاس مېنىمۇ بۇ ئىشقا...

ئۇ بوغۇلۇپ سۆزلىيەلمىدى. تاراملاپ تۆكۈلۈۋاتقان ياشلىرىنى ئالقانلىرى بىلەن سۈرتىۋېتىپ يەرگە قارىدى. مەن ئېغىر تىنىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئىختىيارسىز، قولۇمدا ئويناپ ئولتۇرغان بىر تال چالمىنى كۈچ بىلەن سۇغا ئاتتىم. سۇ يۈزىدە كىچىك-كىچىك چەمبەرسىمان دولقۇنلار ھاسىل بولۇپ، ئۇنىڭدىكى ھىلال ئاي ۋە يۇلتۇزلارنى يېنىك تەۋرەتتى. ئۇ كېلىپ قىرغاقتا بانداش بىر ئۈيۈلتاش ئۈستىدە ئولتۇردى. ئۇزاققىچە ئۇنسىز ئولتۇرۇپ يەنە سۆزىنى داۋام قىلدى:

ـــ ئۇنى سلكىۋېتىپ، خاپا ھالدا چىقىپ كەتتىم، نەگىمۇ باراتتىم؟ دوستۇمنىڭ ئۆيىدە ئىككى كۈن تۇرۇپ يەنە قايتىپ كەلدىم. بۇنى كىمدىن كۆرىمەن، ئەقىلسىز ئاچامدىنمۇ؟ ئوتتۇرىدا پەدىشەپ قالمىغاندى. شۇڭا، بىلمەسكە سېلىپ يۈرگەن ئانامنى ئەمدى ئايىمىدىم. ئۇنى تىللىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ يۈزىگمۇ قارىمىدىم. كۆنلىرىم سقىلىش ھەم قورقۇنچ ئىچىدە ئۆتىمەكتە. ئىلاج قىلماي يۈرۈۋەرسەم، ئەمدى بولمايدۇ... مەن... مەن قورقە-مەن... ـــ ئۇ، ياشتىن ھۆللەنگەن يۈزىنى قوللىرى بىلەن چاڭگاللاپ ئېسەدەپ يىغلىدى، ـــ سىزنى... سىزنى دوستۇمدىن كۆپ ئاڭلىغان، شۇڭا سىزنى كۆڭلۈمگە پۈككەن. سىزنى ئەمدى تاپتىم. سىزگە ئىشەندىم. ھەممىنى... ھەممە ئۇمىدىمنى سىزگە باغلىغانىدىم. ماڭا ۋەدە بېرەلەمسىز؟ مېنى...

ئەمدى ئازراق قىياس قىلغانسەن، چۈشەنگەنسەن جېنىم ئانا؟ ۋۇجۇددىدىن تېخى سەبىيلىكنىڭ ئىزنالىرى تۇگەل يوقالمىغان بىر قىز زار-زار يىغلاپ، ئانىسىدىن قاقشىماقتا، زارلانماقتا. ئۇنىڭ ئۇستىدىن شىكايەت قىلماقتا. ئۇ، بۇلارنى قانچىلىك تەستە دەۋاتە-قاندۇ ـ ھە؟ ئاھ، قەدىرلىك ئانا، ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنى ساڭا قانداقمۇ دېيەلەيتتىم؟ پەقەت، خەت بولغانلىقى ئۈچۈنلا مۇشۇنداق ھەممىنى يېزىۋاتىمەن. بۇنى ئوقۇغان چېغىڭدا قانچىلىك ئازابلىنارسەن جېنىم ئانا؟ قىزنىڭ قىسمەتلىرىگە ئېچىنىپ، جايناماز ئۇستىدە ئولتۇرۇپ ياش تۆككەن، ئۇنىڭ بەختىنى تىلەپ دۇئا قىلغان چاغلىرىڭدا، پەقەت يۈرىكىڭدىن چىقىرىپ مېنى ئەپۇ قىلىپ قويساڭلا كۇپايە. پەقەت مۇشۇلا مېنىڭ ئارمىنىم...

ئۇنىڭ دەيدىغانلىرى تۈگىگەنىدى. مەن ئازابلاندىم. ئازاب

ئىچىدە تۇرۇپ تۇرغان نەرسىلەرنى ــ ئىنسان بولماقنىڭ نەقەدەر تەسلىكىنى ئويلىدىم. بايا تىن بېرى يۇرىكىمنى تاتىلاپ، قۇيراپ تۇرغان ئاچچىق بىر ھېس گويا چىقىش يولى تاپقانىدەك ئېتىلىپ چىقتى. كۆزلىرىم ياشتىن قارامۇغۇلاشتى. مەن ئۆزۈمنى زورغا تۇتۇۋېلىپ، قوللىرىم بىلەن ياشلىرىمنى سۈرتتۈم. بېشىمنى كۆتۈرۈپ قىزغا قارىدىم. ئۇ، ئۇنسىز ياش تۆكۈپ، دەريا غا قاراپ تۇراتتى. ئۇ تۇتۇپ تۇرغان سۆگەتنىڭ تۆۋەنگە ساڭگىلىغان ئۇششاق تاللىرى ئۇنىڭ بېشى ئۈستىدە گويا ئۇنى سۆيىمەكچى بولغانىدەك شامالدا يەڭگىل تەۋرىنەتتى. ئۇنىڭ تاتارغان يۈزلىرى ئاي نۇرىدا تېخىمۇ ئاق، گويا ھلال ئاي بىلەن بەسلىشۋاتقانىدەك نۇرلۇق كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ سۆگەت تاللىرى بىلەن قوشۇلۇپ سۇغا چۈشكەن شولىسى ئاجايىپ كۆركەم، خۇددى قەدىمىي چۆچەكلەردىكى خىيالىي نەرسىلەردەك سىرلىق، چۈشتەك غۇۋا، سەلتەنەتلىك كۆرۈنەتتى. توساتتىن يۈرىكىمنىڭ قات ـ قېتىدىن ــ ئاچچىق ھېسلارغا ئورالغان بىر چوڭقۇرلۇقدىن ئاستا ـ ئاستا ئۆرلەپ چىقىۋاتقان كۈچلۈك، تاتلىق بىر ھېستىن ۋۈجۇدۇم لەرزىگە كەلدى، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمىدىم. ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئىككى مۈرىسىنى تۇتۇپ ئۆرۈدۇم. پۈتۈن مېھرىم، مۇھەببىتىم بىلەن ئۇنىڭ ياشلىق كۆزلىرىگە تىكىلدىم. بىراق ھاياجانلانغىنىمدىن گەپ قىلالماي، ئاران ـ ئاران بېشىمنى لىڭشىتتىم. ئۇ ماڭا ناھايىتىمۇ ئۇزاق تىكىلدى. كېيىن چاناقلىرى سەل كېڭىيىپ، لەۋلىرى تىترىدى. ئارقىدىنلا ياشلىرى تارامۇلاپ تۆكۈلدى. ئۇ ئېچ ـ ئىچىدىن قاپساپ كېلىۋاتقان ئۆھلىرىنى باسالماي ھاسىراپ، ھالسىزلىنىپ ماڭا يۆلەندى. ئۇنىنى قويۇۋېتىپ قاتتىق يىغلىدى. كۆكسۈمگە بېشىنى قويۇپ، دەردلىرىنىڭ ھەممىسىنى

براقلا چىقىرىپ تاشلىماقچى بولغاندەك، ئۇزاققىچە مۇشۇنداق يىغ-لىدى. مەن ئۇنىڭ چاچلىرىنى سىلىدىم. قېنىپ-قېنىپ پۇرۇدۇم. قول ياغلىقىم بىلەن ياشلىرىنى سۈرتتىۋەم. ئۇ ئۆكسۈپ تۇرۇپ ئېيتتى:

— بىلمەن، مەن بىلمەن. سىزدە... توي قىلغۇدەك شارائىت يوق. براق... ماڭا ئۇنداق توي كېرەك ئەمەس، كىيىم-كېچەك... كېرەك ئەمەس... ماڭا... مانا... مۇشۇنىڭ ئۈزى توي، مۇشۇنىڭ ئۆزى كاتتا تويلۇق، بايلىق. مەن... مەن...

كائىناتقا چېچىلغان ساناقسىز يۇلتۇزلار شوخلۇق بىلەن چىمىر-لايتتى. خۇددى يوپۇرماق ئۈستىگە قونۇۋالغاندەكلا، نازاكەت بىلەن تۇرغان ھىلال ئاي ئەركىلىگەندەك بىر تاتلىق كۈلەتتى. گۈل بەرگىلىرىنى سۈيۈپ قاچقان بەڭباش شامال يۈزلىرىمىزنى سىيپاپ ئۆتۈپ، دىماغ-لىرىمىزغا خۇش ھىدلارنى تولدۇراتتى. دەريا بويىدىكى ھاياتلىقتىن بىشارەت بەرگەنىدەك، پاقىلارنىڭ سوزۇپ-سوزۇپ كوركىراشلىرى گاھ-گاھ ئاڭلىناتتى...

— قايتىپ كېتەيلى، — دېدىم ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ، — بەلكىم تويمىز بولماندىن كېيىن، كىشىلەر ھەر قىسما گەپلەرنى قىلىشار. ئانىڭمۇ جىم ئولتۇرماس. ھەر ھالدا ئويلىنىپ، تەييارلىق قىلىپ قويۇڭ. كېيىن بىزگە...

— تەييارلىقنى قىلغان، — دېدى ئۇ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ سۆز ۋە ھەرىكەتلىرىدىن بىر خىل بەختىيارلىق، يەنە سەل جىددىيلىكمۇ چىقىپ تۇراتتى. ئۇ، يىراقتا غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرغان قەۋەتلىك بىنالارغا قاراپ قويۇپ ئېيتتى، — ئۇنداق گەپلەرنىڭ بولۇشى تۇرغان گەپ. ئاناممۇ ئەسكىلىك قىلىشى مۇمكىن. ئەمدى مەن پەرۋا قىلمايمەن.

ئارقامدىن سۆز ـ چۆچەك قىلغۇچىلار چىقسا، ئۇلارغا ھەممىنى ئېيتىمەن. مانا شۇ چاغدا، كىشىلەرمۇ بىزنى چۈشىنەر... ــ ئۇ سەل توختاپ، كۆزلىرىگە يېقىملىق تىكىلىپ قاردى، ــ سىز بار، ئەلۋەتتە چوقۇم بەختلىك ئائىلە قۇرىسىز. بۇنى ھەممىگە كۆرسىتىمىز...

گۈزەل پەرىنىڭ قارا چاچلىرىدەك تۈن ئاسمىنىنى، ئۇنىڭ بېزەكـ لىرىدەك جىلۋىلىك يۇلتۇزلارنى، ساھىبجامال ھىلال ئايىنى، يەنە ئەركە شوخ شامالنى ئەگەشتۈرۈپ قايتتۇق...

ــ كىرىپ كېتەي، ــ دېدى ئۇ ئۆز كوچىسى ئاغزىغا كېلىپ، بىراق ھەر ئىككىلىمىز قىمىرلىماي، بىر ـ بىرىمىزگە قاراپ ئۇنىسىزلا تۇرۇشتۇق.

ــ كىرىپ كېتىڭ، ــ دېدىم ئاخىرى ئېغىز ئېچىپ.

ئانا، ئاردىدىن بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، خىزمەتداش ھەم دوستلىرىمىڭ ياردىمى ۋە قاتنىشىشى بىلەن، ھېچىسىر داغ ـ دۇغا، قائىدە ـ يوسۇنسىزلا تويىمىزنى ئۆتكۈزۈۋالدۇق. ئىككى دەردەمنىڭ يۈرىكى يېنىپ، بۇ كىچىككىنە ياتاق ئۆيىنى يورۇتۇۋەتتى، ئازادە قىلىۋەتتى. بىز گويا تۇندىن تاڭغا ئۇلاشتۇق. بەختلىك ئۇيۇمىزدىن شادلاندۇق. شۇ چاغدا... شۇ چاغدا سېنى ئەسلەپ...

سەندىن تولىمۇ رازىمەن، قەدىرلىك ئانا، ئالدىڭدا بەكمۇ خجىلـ مەن، سەبىبىلكىدىلا ئارقا ـ ئارقىدىن قازا قىلغان ئاكا ـ ئاچىلىرىم زېدە قىلغان يۈرىكىڭ بىلەن مېنى پەپىلەپ، ئارزۇلاپ باقتىڭ، تەستە چوڭ قىلدىڭ. ئاتامنىڭ يوقلۇقىنى بىلىندۈرمەي چىداپ ئوقۇتتۇڭ. ئىلىم ئۆگەنسۇن، نېنى پۇتۇن بولسۇن، دېدىڭ، ئالىي مەكتەپكە ئۆتكەنـ لىكىمنى ئاڭلىغىنىڭدا، بېشىڭ ئاسمانغا تاقاشقانىدەك خوش بولدۇڭ. ئارزۇيۇڭغا خلاپ ھالدا، ساڭا بەرگەن ۋەدەمنى ئۇنتۇپ، مەكتەپتە

ئۆزگە بىر قىز بىلەن تونۇشۇپ، خىزمەت تەقسىماتىمنى ئۆزگەرتىپ، باشقا يۇرتتا سېنى قاتناشتۇرماي توي قىلىۋالغىنىمدا، كۆڭۈل ئاغرىدى. قىنى بېسىپ مېنى كەچۈردۈڭ. ئەمما... كېچە - كېچە ئۇيقىسىز ياش تۆككەنلىرىڭنى سەزگەن چاغلىرىمدا، يۈرەكلىرىم لەختە - لەختە بولدى جېنىم ئانا. لېكىن ماڭا سەن بەخت تىلىدىڭ. تېخى كۆرۈپمۇ باقمىغان كېلىنىڭگە ئاتاپ دۇئا قىلدىڭ... بىراق... ئانا، ئەينى ۋاقىتتا ئوغلۇڭ خاتا قەدەم باسقانكەن. ئوغلۇڭنىڭ ساددا قەلبى ياخشى كۆرۈپ قالغان قىزنىڭ يەنە باشقا تەرەپلىرىنى چۈشىنىشكە ئاجىزلىق قىلغانكەن. ئۇنىڭ يارىماس قىلىقلىرىمۇ، خۇنۇك قەلبىمۇ ساپ ھەم يارقىن كۆرۈنگەن ئىكەن. كېيىنچۇ؟ ئۇنىڭ ھەممە سەزگۈلىرى بىلەن ئوغلۇڭغا تەلپۈنگەن يۈرىكى مېنى تۇغۇپ ئۆستۈرگەن قەدىردان ئانامنى — سېنى تونۇمىدى. بۇ... بۇ خورلۇق ئەمەسمۇ ئانا؟ بۇ خورلۇقنى ئوغلۇڭ قانداقمۇ كۆتۈرسۇن؟ ئانىغا بولغان مۇھەببەت ئالدىدا ئۇنىڭ مۇھەببىتى نېمىدى، جېنىم ئانا؟!

پەردە بىلەن ئادا - جۇدا بولۇپ، سېنى يوقلاپ بارغىنىمدا ماڭا كۆپ كايىدىڭ، مېنىڭچە، ئۇ پەقەت مېنىلا بەختلىك قىلسا شۇ يېتەرلىكمىش.

ئوغلۇڭ بۇنىڭغا ئۇنىسۇنمۇ؟! ياشىنىپ قالغىنىڭدا خىزمىتىڭنى قىلىش، دەردىڭگە دەرمان بولۇش بىزنىڭ ۋەزىپىمىز ئەمەسمۇ، جېنىم ئانا؟! سېنىڭ كۆڭۈل - كۆڭسۈڭ نېمىدېگەن كەڭ، خۇددى مۇشۇ بىپايان كائىناتتەكلا...

ئانا، دەم ئېلىش كۈنلىرىم توشۇپ، خوشلىشىش ئالدىدا ساڭا قىلغان ئىككىنچى ۋەدەم ھېلىمۇ ئېسىدە، مەن شۇ چاغ چىرايىڭغا تىكىلىپ قاريالماي، "ماقۇل ئانا، ئوغلۇڭ سېنى يەنە يەرگە قاراتـ

مايدۇ، ئۆزۈڭگە يارىغان، خالىغان يەردىن لايىق تېپىپ، ماڭا خەۋەر قىلساڭلا، يېنىڭغا كېلىپ، ئالدىڭدا توي قىلىمەن. مەن بەك خىجىل" دېگەن ئىدىم. ئەمدىچۇ؟...

كەچمۇ كىرىپ قالدى. قەدىرلىك ئانا، خېتىمنى ئاخىرلاشتۇراي، چارچاپمۇ قالغانسەن. بىراق شۇ تاپتا كۆلۈپ تۇرغان مېھرىلىك، ئوچۇق چىرايىڭ ماڭا كۈچ بولماقتا. كېلىنىڭمۇ مېھرىڭگە تەشنا، ئۇمۇ گويا سېنى كۆرگەندەك كۈلۈمسىرىمەكتە. ئاھ، ئۇنىڭ كۈلكىسى نېمىدېگەن ئوماق، خۇددى ئانىسىغا ئوخشىغان بوۋاقتەك...

پات ئارىدا ئالدىڭغا بارىمىز ئانا، گۈناھكار ئوغلۇڭنى، دەردىمەن كېلىنىڭنى قارشى ئالغىن. ئانىلىق مېھرىڭ بىلەن قۇچاقلاپ سۆيگىن، بۇنى كۆرۈپ ئەل-يۇرت ساڭا باركاللا ئېيتىسۇن. ئۆز قەدىرىنى بىلمىگەن، ئۆز بۇرچىنى ئۇنۇتقان، ئانىلىق سۆيىتىنى يوقاتقان ئانىلار سەندىن ئانىلىقنىڭ ئەندىزىسىنى ــ ھەقىقىي ئانىنىڭ سىماسىنى كۆرۈپ ئۆگەنسۇن. بالىمۇ، ئانىمۇ، پۈتكۈل جاھانمۇ شادلىق ھېسسىغا چۆمۈلسۇن...

بىزنى قارشى ئالامسەن، ئانا؟
يەنە بىر كۆزەل كېچە باشلانماقتا...
ئاھ، قۇتلۇق كېچە...

ئايالمنىڭ كۈندىلىك خاتىرىسى

1

مەن يىگانە قالدىم. مېنىڭ نە ئانام، نە ئايالىم، نە پەرزەنتىم... بىرەرمۇ سۆيۈملۈك ئادىمىم قالمىدى. يالغۇز ياشاۋاتقىنىمغا مانا بۈگۈن توپتوغرا 15 كۈن بولدى. مەن بۇ كۈنلەرنى چۈش بىلەن رېئاللىق ئارىسىدا خىيالىي تۈيغۇلار ئىچىدە تەنها ئۆتكۈزدۈم. مېنىڭ مۇشۇ كۈنلەر ئىچىدە چەككەن ئازابلىرىمغا پۈتكۈل هاياتىمدا تارتقان دەردلىرىمۇ تەڭ كېلەلمەيدۇ!

خۇدانىڭ ئالدىدا نېمە سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەنلىكىمنى بىلمەيمەن. لېكىن خۇدا مېنى جازالىدى. جازالىغاندىمۇ قاتتىق جازالىدى. كۆيۈمچان ئانامنى، سۆيۈملۈك ئايالىمنى، ئوماق پەرزەنتىمنى ئارقا-ئارقىدىن ئېلىپ كەتتى!

خوتۇنۇم سەرۋەدەك قامەتلىك، بۇلۇتتەك يېيىلىپ تۇرىدىغان ساغۇچ چاچلىق، قويۇق ئۇزۇن كىرپىكلىك، شەھلا كۆزلۈك ئايال ئىدى. ئۇنىڭ جىلۋىلىك تەبەسسۇملىرىنىڭ، نازلىق ئەركىلەشلىرىنىڭ مەن ئۈچۈن نەقەدەر قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى ئەمدىلا هېس قىلۋاتىمەن.

ئۇ بۇنىڭدىن 15 كۈن ئىلگىرى يورۇق ئالەم بىلەن خوشلاشتى.

ئۇ گۈزەل، ئەخلاقلىق ۋە تولىمۇ مېھرىبان ئايال ئىدى. ئەمما ئۇ كېچىكىدىلا يۈرەك مۇسكۇل تىقىلمىسى كېسىلىگە گىرىپتار بولغانىكەن. رەھمەتلىك ئانام ئۆلۈپ كېتىپ ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتۈپلا بۇ لەنىتى كېسەل ئايالىمنىمۇ مەندىن مەڭگۈلۈك ئايرىدى!

مەن ئانام بىلەن خوتۇنۇم لالەنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتىم، سۆيەتتىم. ئانام كېلىنى لالەنى تولىمۇ ياقتۇراتتى. ئۇ دائىملا لالە ئۆيدە يوق چاغلاردا ئۇنىڭ ئىشچانلىقى ۋە پاكىزلىقىنى ماختايتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىگە ھەرگىز ئازار بەرمەسلىكىمنى تاپىلايتتى. مەنمۇ ئۇنى رەنجىتىشنى خالىمايتتىم. ئەپسۇسكى، ئايالىم ئۆلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ سەكرات ئالدىدىكى چىرايى ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمدە:

ئۇ كۇنى دوختۇر مېنىڭ كېسەلخانا كارىدورىدا ساقلاپ تۇرۇشۇمنى ئېيتقاندى. مەن كارىدوردىكى ئورۇندۇقتا قانچىلىك ئۇزاق ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن. "قۇتقۇزۇشقا ئامال بولمىدى. كەرىپ ئايالىڭىز بىلەن دىدارلىشۇبلىڭ" دېگەن سۆز قۇلىقىمغا كىرىشى بىلەنلا گويا بىردىنلا بىنا ئۆرۈلۈپ كېتىۋاتقاندەك ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. ئالدىمدا ئوك قولىنى مۇرەمگە قويغان ھالدا كۆزلىرىگە لىقىدە ياش ئالغان دوختۇر يەرگە قاراپ تۇراتتى. مەن دوختۇرنىڭ قولىنى قوپالىلىق بىلەن سىلكىۋەتتىم ـ دە، كېسەلخانىغا بوراندەك ئېتىلىپ كىردىم. لالە كارىۋىتىدا ئاپئاق يوتقانغا پۈركىنىپ ياتاتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى قورقۇنچلۇق ئالايغان بولۇپ، چىرايى خەسىدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ سول قولى يۈرىكىنى كۈچسىز مۇجۇيتتى، تىنىقى يېتىشمەي، ئېچىنىشلىق ئېڭىرايتتى. ئۇنىڭ كېسىلى ئەڭ ئاخىرقى باسقۇچقا كېلىپ قالغانىدى.

مېنىڭ دوختۇرغا غەزىپىم كەلدى. بېرىپلا ئۇنىڭ ياقىسىنى سىقـ

ماقچى بولدۇم. ئۇ نېمە ئۈچۈن مېنى بىرەر مىنۇت بۇرۇنراق كىرگۈزمەيدۇ؟ ئايالىمنىڭ چىرايىنى ئۇزاقراق كۆرۈۋېلىشىمغا، كۆپرەك سۆزلۇۋېلىشىمغا، تەسەللى بېرىشىمگە يول قويمايدۇ؟! ئەمما ھازىر ئۇنداق قىلىشقا بولمايتتى. بىر دەقىقە ۋاقتىمۇ قىممەتلىك ئىدى. لالە بەكمۇ تازا بلىنىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ ئېگىز اشلىرىغا چىداپ تۇرالمىدىم. كۆز ياشلىرىم مەگزىمنى بويلاپ ئېقىشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بەرمەكچى بولۇپ، ئۇنىڭ كۆكسىنى مۇجۇۋاتقان ماغدۇرسىز قولىنى تۇتتۇم، تۇتىۋېلىپ، چۆچۈپ كەتتىم. ئۇنىڭ قوللىرى گويا مۇردىنىڭ قوللىرىدەك سوغۇق ئىدى. شۇ مىنۇتتا تىلىمغا بىر ئېغىزمۇ سۆز كەلمىدى. قەلبىمدە ئاچچىق بىر يىغا ئىسيان كۆتۈرەتتى.

لالە ئۇنىڭ قولىنى كۆتۈرمەكچى بولغانىدى، لېكىن كۆتۈرەلمىدى. مەن ئۇنىڭ نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم ـ دە، ئۇنىڭغا يارەملەشتىم. ئۇ تولىمۇ قىينىلىپ مەگزىمدىكى ياشلارنى سۈرتۈۋەتتى.

ـــ ئەزىزىم... مېنى... مېنى كەچۈرگىن، ـــ دېدى ئۇ ناھايىتى تەستە، ـــ بۇنى ئونېمەش كۈندىن كېيىن... ئوقۇپ... چىقىقىن. شۇندىلا... ھەممىنى... ھەممىنى چۈشىنىسەن.

ئۇ كۆكسىنى مۇجۇۋاتقان قولىنى مېنىڭ يارىدىمىم بىلەن كۆتۈردى ـ دە، ياستۇقى ئاستىدىن بىر خاتىرە دەپتەرنى ئېلىپ ماڭا سۇندى. سۇندىيۇ، چىدىغۇسىز ئازاب بىلەن ئىگىرىدى. مەن خاتىرىنى تونۇدۇم، بۇ ئۇنىڭ دائىملا مەندىن يوشۇرىدىغان كۈندەلىك خاتىرە دەپتىرى ئىدى.

ـــ مەن... ـــ دېدى ئۇ نۇرى ئۆچۈشكە باشلىغان كۆزلىرىنى ماڭا

تىكىپ، ــ سېنى سۆيىمەن.

ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزى شۇنچىلىك بوش ئېيتىلىدىكى، بەلكىم ئۆزىمۇ ئاڭلىيالمىغان، ئاڭلاشقىمۇ ئولگۈرەلمىگەن بولۇشى مۇمكىن. ئاھ خۇدا! ئۇ مېنىڭ كۆز ئالدىمدىلا جان ئۈزگەنىدى!...

مېنىڭ كۆزلىرىم تامدىكى ئەينەككە تىكىلىدى. ئەينەك يۈزىدە ئۇنسىز يىغلاۋاتقان بىر كىشى قاراپ تۇراتتى. ئۇ مەن ئىدىم. ھەيرانمەن، مېنىڭ ساقاللىرىم ئۆسۈپ، چىرايىم جۇدەپ كەتكەنىدى. خۇددى ھاياتىدا كۆپ ئىسسىق ـ سوغۇقنى بېشىدىن كەچۈرگەن تەمبەل، لېكىن قېرى ئادەمگە ئوخشاپ قالغانىدىم. ئورۇقلاپ كەتكەنلىكىمدىن قاڭشىرىم تېخىمۇ ئېگىزلەپ، كۆزلىرىم ئارقىسىغا تارتىشىپ كەتكەنىدى. بۇ ئالامەتلەر مېنىڭ بېشىمغا كەلگەن دەرد ـ ھەسرەتلەرنىڭ يالدامىسى ئىدى.

مېنىڭ تېرىلىرىم ئاستا ـ ئاستا ئەسلىگە كېلىشكە باشلىدى. ئايالىم ئۆلۈپ كەتكەندىن بېرى 15 كۈن ئۆتۈپ كېتىپتۇ، ئەسلىدە ماڭا 15 يىل ئۆتكەندەك بىلىنگەنىدى. 15 كۈن نېمىدېگەن ئۇزاق ۋاقىت ـ ھە!

توختا، ئۇ ماڭا بىرنەرسە بەرگەنىدەك، نېمىدۇ دېگەنىدەك قىلىۋىدىغۇ؟ ھىم، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى، خاتىرە دەپتەر، ھېلىقى كۇندىلىك خاتىرە دەپتەر.

مەن كىتاب ئىشكاپىمنى ئاختۇرۇپ ھېلىقى كۇندىلىك خاتىرە دەپتەرنى تاپتىم. نېمە ئۈچۈنىدۇ ئۇنى قولۇمغا ئېلىشىم بىلەنلا يەنە قانداقتۇر بىر بەختسىزلىك يۈز بېرىدىغانىدەك، يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇپ، پۈتۈن بەدىنىم تىترەپ كەتتى.

مەن كرېسلوغا ئولتۇردۇم ـ دە، تىترەپ تۇرغان بارماقلىرىم

بىلەن دەپتەرنى ئېچىپ ئوقۇشقا باشلىدىم:

2

20 ـ مارت، سەيشەنبە.

سۆيۈملۈكۈم زاھىر، سەن ئۇرۇمچىگە ئۇچ ئايلىق ئوقۇشقا كەتكەندىن كېيىن مېنىڭ كېسىلىم يەنە قوزغالدى. ئىدارەمدىكى خىزمەتداشلىرىم مېنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپتۇ. ئىككى كۈندىن كېيىن ھوشۇمغا كېلىپتىمەن. ھازىر دوختۇرخانىدا يېتىۋاتقىنىمغا قانچە كۈن بولغانلىقىنى ئېنىق ئېسىمگە ئالالىمايمەن. بىراق بۇگۈن خېلىلا ماغدۇرۇمغا كېلىپ قالغاندەك بولدۇم. مەن دوختۇرنىڭ بالىنىستىن چىقىپ كېتىشىمگە رۇخسەت قىلىشىنى كۈتۈۋاتاتتىم. ئەتىگەن سائەت سەككىز بولغاندىدى، دوختۇر كىرىپ كەلدى. ئۇ چاچلىرى ئاقارغان، كۆزلىرىدىن قەتئىيلىك، مېھرىبانلىق ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرىدىغان، كۆزەينەكسىنى دائىملا ئېگىز بۇرنىنىڭ ئۇستىگە چۈشۈرۈپ قويۇشقا ئادەتلەنگەن 50 ياشلار ئەتراپىدىكى سالاپەتلىك كىشى ئىدى.

ـــ ياخشىمۇ سىز؟ ـــ دەپ سورىدى ئۇ، كۆزەينەكنى بۇرنىنىڭ ئۇستىدىن ئېلىپ، قول ياغلىقىدا سۈرتۈۋېتىپ، ـــ ئۆزىڭىزنى يەڭگىل سېزىۋاتامسىز؟

ـــ ھەئە، ساقىيىپ كەتكەندەك تۇرىمەن، ـــ دېدىم مەن، ـــ چىقىپ كەتسەم بولامدۇ؟

دوختۇر ئاستا كېلىپ يېنىمدىكى كرېسلوغا ئولتۇردى. ئاندىن ماڭا بىرھازا قاراپ كەتتى. چىرايى ئاۋۇالقىدەك سۈرلۈك، غەمكىنىدى. مېھرىبانلىق چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ماڭا ئېيتىدىغان ئاللىقانداق

مۇھىم گەپنى بارداك، ئەمما دېيەلمەيۋاتقانداك قىلاتتى. كۆڭلۈمگە ئەندىشىلىك بىر خىل سېزىم سايە تاشلاپ ئۆتكەندەك بولدى.

ــ قاراڭ، ــ دېدى ئۇ غەلىتە بىر خىل ئاھاڭدا، ــ سىز ھايات قېلىشنى خالامسىز؟

مەن ھەيران قالدىم، ئۇنىڭ گەپىنى پەقەتلا ئاڭقىرالمىدىم.

ــ نېمە دېدىڭىز؟ ــ دېدىم مەن قاتتىق چۆچۈپ، ــ كېسىلىم خەتەرلىكمۇ؟ ئوچۇقراق ئېيتىڭا، نېمە ئىش بولدى؟

ــ مۇنداق ئىش، ــ دېدى ئۇ خىجىل بولغاندەك ئېگىز بوۇنىنىڭ ئۇچىنى چىمدىپ قويۇپ، ــ سىزنىڭ تۇغۇلتىكىزغا ئازلا ۋاقىت قاپتۇ، ــ نېمە ئۈچۈنكى ئۇ بۇ قېتىم تولىمۇ ئەزىملىك بىلەن سۆزلەۋاتاتتى، مەن جىددىيلىشىپ كېتىۋاتاتتىم. بىراق ئۇ بۇنى سەزمىگەندەك، گويا ھەربىر ئېغىز سۆزنى ئېغىزىدا بىرھازا چايناپ ئاندىن چىقىرىۋاتقاندەك ئۇزۇپ ـ ئۇزۇپ سۆزلىدى، ــ ناۋادا دەل شۇ پەيتتە كېسىلىڭىز قوزغىلىپ قالسا، ھاياتىڭىزنى قۇتقۇزۇپ قېلىش مۇمكىن بولماي قالىدۇ. شۇڭا، ــ ئۇ سۆزنىڭ ئاخىرىنى ئېيتماستىن كۆزلىرىمگە يەنە بىر قېتىم تىكىلدى، ئېھتىمال ئۇ سۆزلىرىنىڭ ماڭا بولغان تەسىرىنى بىلمەكچى بولسا كېرەك، بىردەم جىم تۇرۇۋېلىپ يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ شۇڭا سىز بالىڭىزنى سۈنئىي ئۈسۈلدا چۈشۈرۈۋەتمىسىڭىز بولمايدۇ.

ــ ياق! ياق! چىقىپ كېتىڭ، ــ مەن تەلۋىلەرچە ۋارقىرىدىم، ــ كۆزۈمدىن يوقىلىڭ! بۇ مېنىڭ تۇنجى پەرزەنتىم، مەن بالامنى كۆرۈشنى خالايمەن! ــ مەن ئەسەبىيلىشىپ، چاچلىرىمنى يۇلۇپ ۋارقىراپ كەتتىم.

زاھىر، مۇبادا سەن مېنىڭ شۇ چاغدىكى قىياپىتىمنى كۆرگەن

بولساڭ، كېسەلخانىدىن قېچىپ چىقىپ كەتكەن بولار ئىدىڭ.

دوختۇر مېنىڭ كېسىلىمنىڭ قايتا قوزغىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەن بولسا كېرەك، مېنى كارىۋاتقا چىڭ بېسىۋېلىپ، سىرتقا قاراپ ۋارقىرىدى:

ــ سانيە! هاي سانيە!

مەن ياق، ياق دېگىنىمچە بېشىمنى توختىماستىن چايقايتتىم. كېسەلخانىغا بىر سېستىرا قىز كىرىپ كەلدى.

ــ تېز بولۇڭ! ــ دېدى دوختۇر، ــ تىنىچلانمىدۇرۇش ئۈكۈلىسى ئۇرۇڭ، بۇ ئوبدانراق ئارام ئالمىسا بولمايدۇ!

ــ هەرگىز چۈشۈرۈڭ، ــ دەيتتىم مەن بوش ئاۋازدا، ــ بۇ زاهىرنىڭ بالىسى، مېنىڭ بالام، ئۇ چوقۇم ئوغۇل تۇغۇلىدۇ. مەن ئۇنى چۈشۈرۈڭ، تەيمەن...

توختىماستىن سۆزلەيتتىم، ئەمما سۆزلىرىمنى ئۆزۈمۇ ئاڭلىيالمايتتىم. قاپاقلىرىم قوغۇشۇن قۇيغاندەك ئېغىر ئىدى. كۆزۈمنى قانچە قىلىپمۇ ئاچالمىدىم، كېيىن ئاستا ــ ئاستا ئۇيقۇغا كېتىۋاتقانلىقىمنى سەزدىم.

مەن كۆزۈمنى ئاچقىنىمدا كەچ سائەت ئون بولغانىدى. كارىۋىتىمنىڭ لېۋىدە سېستىرا قىز سانيە ماڭا قاراپ ئولتۇراتتى. بىر قاراشتىلا ئۇنىڭ ساددا، ئاقكۆڭۈللۈكىنى بىلىۋالغىلى بولاتتى. ئۇنىڭ ماڭا تىكىلگەن كۆزلىرىدىن هېسسىداشلىق، سەمىمىيلىك چىقىپ تۇراتتى:

ــ تاماق يەمسز؟

مەن شۇندىلا قورسقىمنىڭ ئاچقانلىقىنى سەزدىم.

ــ ئازراق بىرنەرسە يەي.

سانىيە سىرتقا چىقىپ كېتىپ بىرنازدىن كېيىن تاماق ئېلىپ كىردى.

— سىز ئېيتىپ بېقىڭا، — دېدىم مەن تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن سانىيىگە يېلىنغاندەك، — بالامنى چۈشۈرۈۋەتمىسەم زادى بولماسمۇ؟

— مېنىڭ سىزگە بەكمۇ ئېچىم ئاغرىيدۇ، — دېدى ئۇ كۆزلىرىگە لەققىدە ياش ئېلىپ تۇرۇپ، — دوختۇرلار سىزنىڭ كېسىلىڭىز ئۇستىدە ئىككى سائەت يىغىن ئېچىپ مۇزاكىرىلەشتى. كېسىلىڭىز يەنە بىر قېتىم قوزغالسا هاياتىڭىزغا خەۋپ يېتىدىكەن. ئۇلار تۈغۈتىڭىزدا كېسىلىڭىزنىڭ يەنە قوزغىلىشى مۇمكىن ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۇردى، شۇڭا بالىڭىزنى سۈنئىي ئۇسۇلدا چۈشۈرۈۋېتىپ، هاياتىڭىزنى ساقلاپ قېلىشىڭىز كېرەك ئىكەن.

— ئۇمۇر بويى پەرزەنتسىز ئۆتۈپ كېتەمدىم؟

مەن ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتىم.

— نېمە ئامال دەيسىز، — دېدى ئۇ قول ياغلىقىنى ماڭا سۇنۇپ تۇرۇپ، — بىرەر بالا بېقىۋالارسىز.

ئۇ ماڭا بىردەم تەسەللى بەرگەندىن كېيىن چىقىپ كەتتى.

كېسەلخانىدا يالغۇز قالدىم. تۆت ئەتراپىمدىكى ئاپئاق تامىلارغا قارىغىنىمچە خىيالغا چۆمدۈم. ئاھ خۇدا! شۇنداق قىلىپ بالامنى ئالغۇزۇۋېتەمدىم؟ قانداق ئانا ئۆزىنىڭ هاياتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئوماق پەرزەنتىنى هالاك قىلىدۇ؟ ياق! هېچبىر ئانا ئۇنداق قىلمايدۇ، ئۇنىڭ ئەكسىچە بالىسى ئۈچۈن ئۆزىنى قۇربان قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ ئانا! ئانىنىڭ قەلبى ئاسماندەك كەڭ، ئۇيۇقتەك چەكسىز، ئۇنىڭ قەلبىگە ئانىلىق مېهرى ـ مۇهەببەت بەئەينى قۇياش نۇرىدە-

دەك سۆپ كەتكەن. شۇنداق ئىكەن، مەنمۇ بالام ئۇچۇن قۇربان بېرەلمەمدىم؟ پەرزەنتىمنى بارلىقىم بىلەن قوغداپ قالالمامدىم؟

زاهىر، مېنىڭ شۇ چاغدا نېمىلەرنى ئويلىغىنىمنى بىلەمسەن؟ ئەلۋەتتە بىلمەيسەن! مەن تۇنجى پەرزەنتىمنىڭ چىرايىنى كۆرۈشنى، ئۇنى باغرىمغا بېسىشنى شۇنچىلىك خالىمىدۇ، ئەمما ھايات ياشاشنى تېخىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم. قانداقتۇر بىر خىل ئىستەك مېنى ياشاشقا ئۇندەيتتى. سېنىڭ كۆچلۈك مۇھەببىتىڭ مېنى ھاياتقا باغلاپ تۇراتتى، مەن ياشىشىم كېرەك.

زاهىر، ئىككىنچى قېتىم ئانامنى، سېنى ئويلىدىم. ئانام مېھرىبان، ئاقكۆڭۈل ئايال، ئۇ ماڭا ۋۇجۇدىدىكى بارلىق ئانىلىق مېھرى-مۇھەببىتىنى بېغىشلىدى. مېنى ئۆزىدەك ئۇلۇغ ھىماتقا ئىگە قىلدى. شۇنداق تۇرۇقلۇق مەن پەرزەنتلىك بۇرچۇمنى ئورۇندىماستىن ئۆلۈپ كەتسەم-ھە! ناۋادا مەن ئۆلۈپ كەتسەم، بىر يىلدىن بېرى پالەچ بولۇپ يېتىپ قالغان ئاشۇ سۆيۈملۈك ئانامغا كىم قارايدۇ؟ ئۇنىڭ ھالىدىن كىم خەۋەر ئالىدۇ؟ بەلكىم سەن باشقا ئايالغا ئويلىنەرسەن، ئەمما سەن ياخشى كۆرمەيدىغان ئۇ ئايال ئانامغا قانچىلىك كۆيۈنەر؟ ئۇنى رەنجىتمەسمۇ؟ خارلىمامسۇ؟ ياق! ياق! مەن ھايات ياشىشىم كېرەك. ئۆزۈم ئۈچۈن، كېسەلچان ئانام ئۈچۈن بولسىمۇ ياشىشىم كېرەك. مېھرى-مۇھەببەتكە تولغان يىلىلىق ئائىلە-مىزدە بەختلىك ياشىشىم كېرەك. مەن ئۆلۈشنى خالىمايمەن، ھەرگىز خالىمايمەن.

كېچىچە ئۇخلىماستىن ئەنە شۇنداق خىيالىلار ئىچىدە تاڭنى ئاتقۇزدۇم.

3

21 ـ مارت، چارشەنبە.

ئەتىگەن سائەت 8 دە دوختۇر كىرىپ كەلدى.

ـــ ياخشىمۇ سىز؟ ـــ دېدى ئۇ ئاۋۇالقىدەكلا، ـــ پىكىرىمىزگە قوشۇلامسىز؟

مەن قوشۇلمەن، دېگەن مەنىدە بېشىمنى لىڭشىتتىم.

ـــ ھىم، ئۇنداقتا مۇنۇ جەدۋەلگە ئىمزا قويۇڭ.

مەن ئىمزا قويدۇم. دوختۇر چىقىپ كېتىپ بىرئازدىن كېيىن ئىككى سېستىرانى باشلاپ كىردى. سېستىرالاردىن بىرى ماڭا ئوكۇل ئۇردى.

ـــ يېرىم سائەتتىن كېيىن ئوپېراتسىيىنى باشلايمىز، ـــ دېدى دوختۇر سېستىرالارغا قاراپ، ـــ ئوپېراتسىيە بۆلۈمىگە ئېلىپ كىرىڭلار.

كۆپ ئۆتمەستىن پۈتۈن بەدىنىمنىڭ بوشىشىپ كەتكەنلىكىنى سەزدىم. مېڭەمدىكى بارلىق چىگىش خىيالىلار بىردىنلا يوقالدى. پەقەت بالام توغرۇلۇقلا ئويلايتتىم. بىچارە بالام، كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرۇپتۇ. سەن ئوغۇل تۇغۇلاتتىڭ، سەن داداڭدەك كېلىشكەن يىگىت بولاتتىڭ، مەن ساڭا ئۆۋۈال قىلدىم.

مەن ئويلىرىمنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدىم، بىرقانچە ئادەمنىڭ مېنى نەلەرگىدۇ ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى تولىمۇ قىيىندا ھېس قىلدىم. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلارنى پەقەتلا بىلەلمىدىم.

قەدىرلىكىم زاھىر.

مەن ئېسىمگە كەلگىنىدە، ئاپاق كېسەلخانا ئىچىدىكى ئىلگىرىكى كارىۋىتىمدا ياتقانلىقىمنى كۆردۈم. پۈتۈن بەدىنىم زىڭىلداپ ئاغرىيتتى. بەكمۇ ھالسىزلىنىپ كەتكەنلىكىمنى بىلدىم. ئىختىيارسىز مۇنۇ سۆزلەرنى ئاستا پىچىرلىدىم:

ــ ئىسسىق، مېنىڭ يورۇق دۇنياغا كۆز ئېچىش پۇرسىتىگە مۇيەسسەر بولالمىغان پاقلىنىم!

4

10 ــ ماي، پەيشەنبە.

زاھىر، بۇگۈن مەن دوختۇرخانىدىن قايتىپ چىقتىم. راستىنى ئېيتسام، ئانامدىن بەك ئەنسىرىگەنىدىم، بەختكە ياريشا، ئانامغا قوشنىمىزنىڭ قىزى قاراۋېتىپتۇ. مەن ئانام بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن، قوشنىمىزنىڭ قىزىنى ئۆيىگە قايتۇرۇۋەتتىم. ئانامنىڭ مەندىن بەك ئەنسىرىگەنلىكەن، بىز بىرھازاغىچە مۇڭداش-تۇق، شۇنىڭدىن كېيىن ئورنۇمدىن تۇرۇپ تامامقا تۇتۇش قىلدىم.

چۈشلۈك تامامنى تەييارلاپ ئەمدىلا ئاشخانىدىن چىقىشىمغا ئىشىك قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى. مەن ئىشكىنى ئاچتىم ــ دە، خۇشاللىقىمدىن قىن ــ قىنىمغا پاتماي كەتتىم، ئالدىمدا سەن سەپەر سومكىسىنى كۆتۈرگەن ھالدا تۇراتتىڭ. مەن قولۇڭدىن سومكىنى ئالدىم.

ــ لاله، ئۇچىڭلارنى بەكمۇ سېغىنىدىم، ــ سەن ئىشكىتىن كىرىپلا شۇنداق دېدىڭ ــ دە، مېنى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ يەنە قويۇپ قويدۇڭ. مەن سېنىڭ قايسى ئۇچمىزنى دەۋاتقانلىقىڭنى بىلەلمەگەنىدىم، ــ ئانام سالامەتمۇ؟ تىنچ تۇردۇڭلارمۇ؟

سەن ئانام بىلەن كۆرۈشۈپ بولغۇچە مەن تاماقلارنى شىرەگە تىزىپ تەييارلىدىم.

ــ ئاۋۋال تامىقىڭنى يەۋالغىن، بالام، ھېرىپ ـ ئېچىپ كەلگەن ـ سەن، ــ دېدى ئانام ساڭا، ــ قورسىقىڭمۇ تازا ئاچقاندۇ. ئىككى بىچارە دەردلىرىمىزنى كېيىن سۆزلەپ بېرىمىز. ئايالىڭنى زېرىكتۈرۈپ ئوچ ئاي يالغۇز تاشلاپ قويغىنىڭ قاملاشمىدى، ــ ئانام ماڭا قاراپ مەنىلىك كۈلۈمسىرەپ قويدى. مەن خىجىل بولغىنىمدىن يەرگە قارىۋالدىم.

تاماق يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن، سەن سومكىدىن ئانامغا ۋە ماڭا ئەكەلگەن سوۋغىلارنى ئېلىپ بەردىڭ. ئاندىن تولىمۇ چىرايلىق بىرنەچچە قۇر بوۋاقلارنىڭ كىيىمىنى، ئايروپىلان، پويىز قاتارلىق ئويۇنچۇقلارنى ئېلىپ ماڭا تەڭلىدىڭ.

ــ ئال لالە، بۇلارنى تۇغۇلۇش ئالدىدىكى ئوغلىمىزغا ئەكەلدىم.

مەن نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي، سېنىڭ كۆزلىرىڭگە تىكىلگىنىمچە قېتىپلا قالدىم. سېنىڭ قاپقارا كۆزلىرىڭدىن ئاجايىپ بىر ئاتىلىق مېھرى ـ مۇھەببەت، خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇراتتى. چىرا ـ يىڭدا بەختىيارلىق كۈلكىسى جىلۋە قىلاتتى. مەن كۆزلىرىڭگە بىرھازا تىكىلىپ تۇرۇپ قالدىم ـ دە، بىردىنلا بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتىم. سەن نېمە بولغانلىقىنى بىلەلمەستىن بەكمۇ جىددىيلىشىپ كەتتىڭ. مۇرەمدىن تۇتۇپ ئۆزۈڭگە قاراتتىڭ. ئەندىشە بىلەن ماڭا تىكىلىدىڭ، مەن ساڭا قارىيالماستىن، يەرگە قارىۋالدىم.

ــ لالە، ساڭا نېمە بولدى؟ خۇشال بولماي يىغلىغىنىڭ نېمىسى؟!

ــ مېنى كەچۈرگىن، زاھىر، ــ دېدىم مەن يىغلاپ تۇرۇپ،

كۆزلىرىمنى پۈتۈمىنىڭ ئۈچىدىن ئۇزەلمەي، ــ مەن بالىنى ئالغۇزۇۋەتتىم.

ــ نېمە؟ بالىنى ئالغۇزۇۋەتتىم؟ ــ سېنىڭ ئويچان كۆزلىرىڭنىڭ قىزىرىپ قانغا تولغانلىقىنى تۇنجى قېتىم كۆردۈم. سەن توك سوقۇۋەتكەندەك ئورنىڭدىن تۇرۇپ كەتتىڭ.

ــ ئىپلاس!

يۈزۈمگە چاڭ قىلىپ تەگكەن بىر تەستەك كۆزلىرىمدىن ئوت چاقنىتىۋەتتى. بېشىم قېيىپ، كۆزلىرىمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. سەن كۆچلۈك قوللىرىڭ بىلەن ياقامدىن كاپ قىلىپ سقتىڭ ــ دە، مېنى قورچاقنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئاتتىڭ. شىرەگە ئۇسۇۋالغان بولسام كېرەك، بېشىم پىچاق تىققاندەك زىڭىلداپ ئاغرىپ كەتتى. ئىسسىق قان ھويۇنلىرىمنى بويلاپ مۇرەمگە ئېقىشقا باشلىدى.

ــ يوقال! كۆزۈمدىن يوقال! ماڭا سەندەك خوتۇنىڭنىڭ كېرىكى يوق! ــ سەن قوللىرىڭنى ماڭا شىلتىپ، ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ كەتتىڭ. مەن شەپقەت تىلىگەندەك كۆزلىرىڭگە قارىدىم. بىراق كۆزلىرىڭدە شەپقەت ئەمەس، بەلكى چەكسىز غەزەپ ــ نەپرەت ئۇچقۇنلىرى چاقنايتتى، ــ ھۆ نومۇسسىز، تاش يۈرەك! ھازىرلا خېتىڭنى ئال!

ئەڭ ئاخىرقى سۆزۈڭ دەھشەتلىك چېقىلغان چاقماقتەك مېڭەمنى زىڭىلدىتىۋەتتى. مەن ئالدىڭغا يېقىلىپ، پۈتلىرىڭنى قۇچاقلاپ يېغلاپ تۇرۇپ ساڭا يېلىنىدىم.

ــ ئانداق دېمە، ئاۋۋال مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلا، زاھىر...

ــ ياق، ئاڭلىمايمەن! سېنىمۇ، چىرايىڭنىمۇ كۆرگۈم يوق! تېز

ئۆيدىن چىقىپ كەت، بولمىسا ئۆزۈم چىقىپ كېتىمەن!

ــ زاهىر، ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىغىن ئوغلۇم! مەن سەندىن خۇش بولۇپ كېتەي، ئايالىڭنى ئۇرغۇچى بولما، ئۇنىڭغا ئۇۋۇال قىلما بالام، پۇشايمان قىلسەن! ــ كارىۋات ئۈستىدە زار-زار يىغلاۋاتقان ئانام توختىماي ۋارقىرايتتى، ــ ئۇنى ئۆيدىن چىقىرىۋېتىدىغان بولساڭ مەن بۇ دۇنيادا ياشىمايمەن.

سەن ئانامنىڭ گېپىگە قۇلاق سالماي، تەلۈلەرچە ۋارقىراپ، ئىشكنى جالاقلىتىپ يېپىپ چىقىپ كەتتىڭ.

زاهىر، خېتىڭنى ئال، ئۆيدىن چىقىپ كەت، دېگەن سۆزلىرىڭ يۈرىكىمگە گويا ئۆتكۈر شەمشەردەك سانجىلىپ، مېنى يەرگە تېخىمۇ بەك چاپلاشتۇرۇۋەتتى. ئانام ماڭا نېمىلەرنىدۇ دەپ تەسەللى بېرەتتى. ئەمما ئۇنىڭ بىر ئېغىز سۆزىمۇ قۇلقىمغا كىرمىدى. كۆز ياشلىرىم مەڭزىمنى بويلاپ ئېقىپ چۈشتى. مەن خۇدۇمنى يوقاتقاندەك بولۇپ، ئۇزاققىچە جىمجىت ئولتۇرۇپ قالدىم. ئىسمىنى يېغىپ قارىسام، ئانام كۆزلىرىنى ماڭا تىككىنىچە ئۇنسىز يىغلاپ يېتىپتۇ. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئانامغا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماستىن هۆجرامغا چىقىپ كەتتىم. ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلاپ يەنە يىغلۇۋەتتىم. زاهىر، مەن نېمە ئۈچۈن ساڭا ئۇۋۇال دوختۇرلىنى سۆزلىرىنى ئېيتمىغاندىمەن؟ بالىنى چۇشۇرۇۋېتىش ئالدىدا نېمىشقا ساڭا تېلېفون بېرىپ مەسلىھەت سورىمىغاندىمەن؟ راستىنى ئېيتسام، مەن سېنىڭ بۇنچىلىك غەزەپلىنىپ كېتىدىغانلىقىڭنى ئەسلا خىيالىمغا كەلتۈرمىگەن، پەقەت زاهىر مېنى چىن قەلبىدىن سۆيىدۇ، مەندىن ئايرىلىپ كېتىشنى خالمايدۇ، پەرزەنتىمنى نابۇت قىلىپ، هاياتىمنى قۇتقۇزۇپ قالغانلىقىمنى ئاڭلىسا مېنى ئەپۇ قىلىدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم. ئەسلىدە

سەن مېنى ئەمەس بالاڭنى سۆيىدىكەنسەن ـ دە! ئىلگىرى سەن مېنى ياخشى كۆرەتتىڭ، مەن ھامىلدار بولغاندىن كېيىن بالىنى ياخشى كۆرۈپسەن ـ دە! ئەلۋەتتە يۈرەك تولىمۇ كىچىك نەرسە، ئۇ بىرلا ۋاقىتتا ئىككى مۇھەببەتنى ئۆزىگە سىغدۇرالمايدۇ!

زاھىر! سېنىڭ "كۆزۈمدىن يوقال" دېگەن سۆزلىرىڭ گويا مېڭەمىنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىپ چىققىلى ئۇنىمايۋاتقاندەك، قۇلاق تۈۋىمدە توختىماي جارانىلاۋاتىدۇ. سەن بۇ سۆزلەرنىڭ ماڭا نەقەدەر ئېغىر كېلىدىغانلىقىنى بىلسەنغۇ؟ سەن بۇنداق دېگۈچە مېنى توختىماي ئۇرساڭ، تەپسەڭ، ھەتتا ئۆلتۈرۈپ قويساڭ بولماسمىدى؟ مەن سېنىڭ بىر تەستەك سېلىپىلا توختاپ قېلىشىڭنى ئەمەس، بەلكى توختىماستىن ئۇرۇشۇڭنى خالايتتىمكى، ھەرگىزمۇ بۇنداق سۆزلەرنى قىلىشىڭنى خالمايتتىم. سېنىڭ بۇ سۆزلىرىڭ ماڭا شۇنچىلىك ئېغىر كەلدىكى، يۈرىكىمنى پارە ـ پارە قىلىۋەتتى.

سۆيۈملۈكۈم زاھىر، سەن راستىنلا مەندىن ئاجرىشىپ كېتەمسەن؟ سەن مېنىڭ ئەپۇ قىلىنىشقا موھتاج ئىكەنلىكىمنى، سەندىن ئايرىلالمايدىغانلىقىمنى، پەقەت سەن بىلەنلا بەختلىك بولىدىغانلىقىمنى بىلسەنغۇ!؟ مېنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ھەمراھىم دادامىمۇ ئۆلۈپ كېتىپ ئىگە ـ چاقسىز قالغىنىمدا بىزنىڭ ئوقۇتقۇچىمىز ــ سېنىڭ ئانالىڭ، مېنىڭ ئۇستازىم مېنى سېنىڭ ئۆيۈڭگە ئېلىپ كەلگىنى ئېسىڭدىنغۇ؟! ئۇ چاغدا مەن ئون ياشتا ئىدىم. سەن مەندىن پەقەت بىر ياشلا چوڭ ئىدىڭ. يېڭى كەلگەندە سەندىن تارتىنىدىم، سەندىن قورقتۇم، سېنىڭ قاچانلا بولمىسۇن بىرچاغدا مېنى يېتىم ئوغلاق، دەپ تىللىشىڭدىن، ئۇرۇشۇڭدىن ئەنسىرەيتتىم. كېيىن سېنىڭ يامان بالا ئەمەسلىكىڭنى، مېنى تىللىمايدىغانلىقىڭنى، ئۇرمايدىغانلىقىڭنى، قورقۇشۇم

هاجەتسىز ئىكەنلىكىنى بىلدىم. بىز تېزلا چىقىشىپ كەتتۇق. سەن مېنى ھەرگىزمۇ خاپا قىلمايتتىڭ، سەن مېنى سىنىلىم دەيتتىڭ، مەن سېنى ئاكا دەيتتىم. بىز مېھرى ـ مۇھەببەتكە تولغان بىر ئائىلىدە ئۆسۈپ چوڭ بولۇشقا باشلىدۇق. بىللە ئويناپ ئۇخلىدۇق. بىر سىنپىتا، بىر پارتىدا ئولتۇرۇپ ئوقۇدۇق، ئاستا ـ ئاستا بىر ـ بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈپ قالدۇق. ئەڭ ئاۋۋال مەن سېنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭنى بىلىۋالدىم ـ دە، ئۆزۈمچە مەغرۇرلىنىپ يۈردۈم. سېنىڭ ئالدىڭدا ئۆزۈمنى چوڭ سۈپەت تۇتۇۋالدىم. كېيىن سەنمۇ مېنىڭ سېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلىۋالدىڭ ـ دە، پەرۋاسىز، قوپال مۇئامىلە قىلىدىغان بولۇۋالدىڭ، قوپاللىقىڭدىن ئاغرىنسام، سەن دەرھال مەندىن ئەپۇ سورايتتىڭ. شۇنداق چاغلاردا كۆزلىرىڭ ھەممىنى ئاشكارلاپ قويۇاتتى. گەرچە سەن ماڭا قانچىلىك قوپاللىق قىلساڭ مەن شۇ قوپاللىقىڭدىن مېنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭنى، چىن قەلبىڭدىن سۆيىدىغانلىقىڭنى بىلىۋالاتتىم. شۇنىڭ ئۈچۈنلا خۇشال بولاتتىم...شۇنداق قىلىپ بالىلىق دەۋرىمىزدە بىللە ياشىدۇق. سەبىي مۇھەببىتىمىز گۈزەك قەلبىمىزدە مەڭگۈلۈك ئورۇن ئالدى. بىز بىرقانچە يىلنى شۇ ھالەتتە بىر ئۆيدە ئۆتكۈزدۇق. پەقەت ئالىي مەكتەپكە بىرىپلا ئىككىمىز تەڭلا بىر ـ بىرىمىزنى سەۋدايىلارچە ياخشى كۆرۈپ قېلىشقانلىقىمىزنى ئىقرار قىلىشتۇق. ھاكاۋۇرلۇقىمىزنى ئەيىبلەشتۇق. شۇنداق قىلىپ، ياشلىق دەۋرىمىزدىمۇ بىللە بولدۇق. بىر ـ بىرىمىزنى بەك ياخشى كۆرگىنىمىز ئۈچۈن سۆيگۈمىزگە ئېتىقاد قىلدۇق، بىر ـ بىرىمىزنى ھۆرمەتلەپ كەلدۇق...

ئەجەبا، توي قىلىپ بىر يىل ئۆتمەيلا ئاجرىشىپ كەتمەكچى بولۇۋاتمىدىغۇ؟ مەن پۈتكۈل ھاياتىمدىن سەن بىلەن بىللە بولغان

هايات مۇساپەمنى چىقىرىۋەتسەم، قەلبىم قۇپقۇرۇق، زېرىكىشلىك روهىي چۆللۈككە ئايلىنىپ قالماسمىدى؟!

سۆيۈملۈكۈم، مەن كىچىكمىدىلا سېنى جېنىمدەك ياخشى كۆرگەن، سۆيگۈمىزنى مۇقەددەس بىلىپ، ساڭا ئەڭ سۆيۈملۈك ئادىمىم سۈپىتىدە ئېتىقاد قىلغان ئەمەسمىدىم؟ سەن مېنىڭ ئېرىم، شەپقەتچىم، يۆلەنچۈكۈم ئىدىڭمۇ؟ مانا ئەمدى مېنى ئىككىمىز گۈللەندۈرگەن جەننەتتىن ــ بەختلىك ئائىلىمىزدىن قوغلاپ چىقارماقچى بولۇۋاتقىسەن. ئېيتقىنا، مەن كىمسەلچان ئانامنى، ياخشى كۆرىدىغان ئادىمىنى تاشلاپ نەگىمۇ كېتەلەيمەن؟

زاھىر، مەن راستتىنلا بەختسىز ئىكەنمەن. مېنىڭ ئالتە ياشقا كىرگەن چېغىمدىكى بىر ئىش پەقەت ئېسىمدىن چىقمايدۇ. مەن شۇ ۋاقىتلاردا ھەر كۈنى قويلىرىمىزنى ئۆيىمىزنىڭ يېنىدىكى تاغ باغرىغا ئاپىرىپ باقاتتىم. ئۇ كۈنى ھاۋا شۇنداق ئوچۇق ئىدى. مەن دوستۇم ئاسىيە بىلەن قويلارنى تاغ باغرىغا ھەيدەپ باردىم. تاغ ئېتەكلىرى شۇنداق چىرايلىق ئىدى. قارىقات چېچەكلىرى ۋە ياۋا ئىت ئۈزۈملىرىنىڭ قىزىل ۋە قارا مېۋىلىرى كۆن نۇرىدا مەرۋايىتتەك پارقىرايتتى، سەلكىن شامال مەززىلىك ئادىراسمان پۇراقلىرىنى ھەر تەرەپكە ئۇچۇراتتى. ئاسىيە بىلەن مەن قويلىرىمىزنى ئۈزۈنغا سوزۇلغان قۇم دۆڭسىنىڭ باغرىدىكى يۇلغۇنلۇققا قويۇۋېتىپ ئويناشقا باشلىدۇق. ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىۋېرىپتۇ، بىز كۆن پاتقىنىمۇ سەزمەستىن ئويناۋېرىپتۇق. كەچ كىرىپ قاراڭغۇ چۈشۈشكە ئازلا قاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا قۇلقىمىزغا بىرنەرسىنىڭ ۋەھىمىلىك ھۇۋلىغان ئاۋازى ئاڭلانىدى. چۆچۈپ ئورنىمىزدىن تۇرۇپ ئەتراپىمىزغا قارىدۇق. بىزنىڭ ئالدىمىزدىكى ئېگىز قۇم دۆڭسىنىڭ ئۈستىدە بىر بۆرە

ئۆتكۈر چىشلىرىنى چىقىرىپ، ئېغىزىدىن شۆلگەيلىرىنى ئاققۇزۇپ ئىككىسىزگە قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كەڭ ئېچىلغان ئېغىزىدىكى قىپقىزىل ئۇزۇن تىلى پەسكە ساڭگىلىغان بولۇپ، كۆزلىرىدىن سوغۇق نۇر يالتىراپ تۇراتتى. ئاسىيە بۆرىنى كۆرۈپلا چىرقىراپ، كەنتكە قاراپ قاچتى، مەن نېمە قىلىشىمنى بىلمەي، خۇددى پۈتلىرىم قۇمغا چۆكۈپ كېتىۋاتقاندەك ئورنۇمدا تۇرۇپلا قالدىم. ئارقامدا ئوتلاۋاتقان 30 ـ 40 چە قوي بۆرىنى كۆرۈپلا تاغ باغرىدىكى ئېقىنغا قاراپ قېچىشقا باشلىدى. بۆرە ماڭا قاراپ ئۇدۇلىمۇئۇدۇل تۇراتتى، ئۇ قۇم دۆۋىسى ئۈستىدە، مەن ئاستىدا ئىدىم، ئارىلىقىمزنى پەقەت سەللا ئېگىز قۇم دۆۋىسى ئايرىپ تۇراتتى. قورقۇنىمدىن كۆزلىرىم چانىقىدىن چىقىپ كېتىشكە ئازلا قالدى. قېچىپ كېتىشكە ئامالسىز ئىدىم، پۇتلىرىمنى يۆتكەشكە پېتىنالمايتتىم، كۆزلىرىمنى مۆلدۈرلىتىپ بۆرىگە تىكىلگىنىمچە تۇردۇم. قويلارنىڭ قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن بۆرە ۋەھىمىلىك ئاۋازدا ھۇۋلىۋەتتى ـ دە، قۇم دۆۋىسى ئۈستىدىن ماڭا قاراپ ئوقتەك ئېتىلدى. كۆزلىرىمگە قۇملار تىقىلغۇچە بولغان ئارىلىقتا بۆرىنىڭ بېشىم ئۈستىدىنلا سەكرەپ ئوتۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈشكە ئولگۈردۇم. مەن بىرلا ۋاقىراپ ھوشۇمدىن كەتتىم...

ئاسىيە كەنتتىن رەھىمەتلىك دادامنى باشلاپ ئەكىلىپتۇ. دادام مېنى كۆتۈرۈپ دوختۇرخانىغا ئاپىرىپتۇ. مەن شۇ ۋاقىتتا يۈرەك مۇسكۇل تىقىلمىسى كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ئىكەنمەن.

نېمە ئۈچۈن شۇ چاغدىلا ئۆلۈپ كەتمىگەن بولغىيدىم؟! بىراق ھازىر ئۆلۈسەمۇ كېچىكمەيمەنغۇ؟ بىردىنلا قورقۇنچلۇق بىر خىيال مېڭەمدىن كەچتى. مەن ھازىر ئۆلۈۋالسامچۇ؟ ھاياتىمدىكى بارلىق

بەختسزلىكلىرىمگە، ئازابلىرىمغا خاتىمە بەرسەمچۇ؟ مەن ئۆمرۈمگە كېلىپ ئىككىنچى قېتىم ئۆلۈمنى ئويلىدىم، ئۆلۈم مەن ئىۇچۇن قورقۇنچلۇق ئىدى. ئۆلۈم دېگەن سۆز ئېسىمگە كېلىش بىلەنلا كۆز ئالدىمدا قاپقاراڭغۇ بىر گۆر پەيدا بولىدى. مەن شۇ گۆر ئىچىگە كۆمۈلەتتىم!

زاهىر! مەن شۇ ھالەتتە ئۇزاققىچە ياتتىم. سەن تېخىچە قايتىپ كەلمەيۋاتاتتىڭ، تام ساڭىتى توختىماستىن چىكىلىدايتتى. مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇم ئاستا ـ ئاستا رېئاللىققا ئايلاندى. مەن ئەمدى راستىنلا سەن كېلىشتىن بۇرۇنراق ئۆلۈۋاتقاچى بولدۇم. ئورنۇمدىن تۇرۇشۇم بىلەنلا پۈتكۈل بەدىنىمگە تىترەك ئولىشىپ كەتتى. يۈرىكىم بىردىنلا شىددەت بىلەن ئەنسىز سوقۇشقا باشلىدى. ئادەم ئۆلۈمنى ئۆزى خالىسا ئۆلۈم ھەرگىزمۇ قورقۇنچلۇق بىلىنمەيدۇ، قورقۇنچسىز ئۆلۈم مەن ئۈچۈن سۆيۈملۈك ئانامنىڭ قۇچىقىدىكى ئۇيقۇدەك شېرىن ۋە لەززەتلىك تۇيۇلىدۇ. مەن ئۆزۈمگە ئەنە شۇنداق تەسەللى بېرىپ تۇراتتىم. ئۆزۈمنى تەمكىن تۇتۇشقا تىرىشاتتىم. ئىشكاپتىن بىر قۇتا دورىنى ئىزدەپ تېپىپ ئىستاكانغا سالدىم ـ دە، شىرە ئۇستىدىكى چايداندىن سۇت چاي قۇيدۇم. ئىستاكانىنى قولۇمغا ئېلىپ لېۋىمگە تەگكۈزدۇم. مەن ئۇنى ئىچىۋەتسەملا بۇ دۇنيانىڭ بارلىق ئازابلىرىدىن بىر يوللا قۇتۇلاتتىم. بىردىنلا بىر ئىشنى چالا قىلىپ قويغانلىقىمنى يادىمغا ئېلىپ ھودۇقۇپ كەتتىم، مەن ئانامغا ھەر كۈنى ئەتىگەندە ۋە كەچتە بىر ئىستاكان سۇت چاي بېرەتتىم ئەمىسمۇ؟ مەن تاش يۈرەك چۈشتىن بېرى ئۇنى ئاچ قورساق تاشلاپ قويۇپ تىمەن. ئۇ مېنى بېقىپ چوڭ قىلغان تۇرسا، ئۇنى ئاچ قورساق قالدۇرۇپ ئۆلۈۋاتقاچى بولغىنىمنى قارا!

مەن ئانامنىڭ ئالدىدىكى بالىلىق بۇرچۇمنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئادا قىلىۋېتىش ئۈچۈن يەنە بىر ئىستاكانغا سۈت چاي قۇيدۇم، ئىستاكانىنى ئەمدىلا كۆتۈرۈپ مېڭىشىمغا ئىشىك قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى.

ــ ئاپلا، زاھىر كېلىپ قالدى، ــ دېدىم مەن، ــ نېمە ئۈچۈن ئۇ كېلىشتىن بۇرۇنراق دورىنى ئىچىپ ئۆلۈۋالمىغاندىمەن. ھېلىغىچە ئۇ مېنىڭ جەستىم يېنىدا زار-زار يىغلىغان، قىلمىشىغا پۇشايمان يېگەن بولاتتى ئەمەسمۇ؟ ئەمدى مەن كېچىكتىمۇ، ياق، ئۆلۈم ۋاقتىم پەقەت بىرنەچچە مىنۇت، بىرنەچچە سائەت ئارقىغا سۈرۈلۈشى مۇمكىن، خالاس.

مەن ئانامغا ئېلىپ ماڭغان سۈت چاينى شىرەگە قويۇپ، ئىشكىنى ئاچتىم. ئىشىك ئالدىدا يۈزلىرىنى قويۇق ساقال باسقان، 50 ياشلار-دىكى يوچۇن بىر كىشى قاراپ تۇراتتى.

ــ قىزىم، كاملىباينىڭ ئۆيىنى بىلەمسىزكىن؟ ــ دەپ سورىدى ھېلىقى كىشى.

مەن گاڭگىراپ ھېچ نەرسىنى ئاڭقىرالمىدىم. مېڭەم گويا پارتلاپ كېتىدىغاندەك ۋاڭىلداپ ئاغرىۋاتاتتى. شۇ ھالەتتە قانچىلىك تۇرغاز-لىقمىنى بىلمەيمەن، ئېسىمگە كەلسەم، ئىشىككە يۆلەنگىنىمچە تۇرۇپ-تىمەن، ناتونۇش كىشى ئاللىبۇرۇن كېتىپ قاپتۇ. مەن چەكسىز ئۈپۈڭقا نەزەر تاشلىدىم. بارلىق مەۋجۇداتلار گۈگۈم پەردىسى ئىچىدە خىرە-شىرە كۆرۈنەتتى. كۆپكۈك ئاسماندا ئاي ۋە سانسىز يۇلتۇزلار زەردەك جۇلالاپ تۇراتتى. ئەمما تەبىئەتنىڭ بۇنداق گۈزەللىكى مېنىڭ قەلبىمگە تەسەللى بېرەلمەيتتى، يۈرىكىم يەنىلا بىر خىل ئىسكەنجە ئىچىدە تېپىرلايتتى، مەن تەبىئەتكە ئاداقتى قېتىم نەزەر

سالدىم. يىراق ئۇپۇق سىزىقىدا كۆموش رەڭ سامانيولى نۇرلىنىپ تۇراتتى، مەن ئىختيارسىز هالدا:

ــ كۆردۈڭمۇ زاهىر، مەن ئەنە شۇ يولنى بويلاپ جەننەتكە بارالايمەن، ــ دەپ پىچىرلىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئارقامغا قايتىپ، ئىستاكاندىكى سۇت چايىنى ئالدىم ـ دە، ئانامنىڭ يېنىغا كەلدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى يىغىدىن قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ ماڭا بىر كۈنلۈك ئىچىدىلا قېرىپ، يۈزلىرىدىكى قورۇقلار تېخىمۇ كۆپىيىپ كەتكەندەك كۆرۈندى.

ــ ئانا، سۇتىڭىزنى ئىچىۋېلىڭ.

ئانام كېسەل ئازابىدىن بارغانسېرى نۇرلىرى ئۆچۈپ كېتىۋاتقان كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى.

ــ دەردلىرىڭنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن قىزىم، ــ دېدى ئۇ ماڭا تەسەللى بەرمەكچى بولۇپ، ــ چىرايىڭ تاتىرىپ كېتىپتۇ، خاپا بولما، هەممە ئىش ئۆتۈپ كېتىدۇ.

مەن يىغلىۋەتمەسلىك ئۈچۈن، ئۆزۈمنى زورىغا بېسىپ ئۇنچىقمىدىم.

ــ سۇتىڭىزنى تېزرەك ئىچىۋېلىڭ...

مەن ئۆزۈمنى قانچە تەمكىن تۇتۇشقا تىرىشساممۇ، يۈرىكىم ئۆلۈم ۋەھىمىسىدە شىددەت بىلەن سوقۇپ، ئۇنسىز پەرياد كۆتۈرەتتى. بەدەنلىرىم هالسىزلىنىپ كېتىۋاتاتتى. مەن ئىستاكاندىكى سۇتنى ئانامغا ئىچكۈزۈپ قويدۇم ـ دە، ئۇنى ئاخىرقى قېتىم كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن ئۇزاققىچە تىكىلدىم. ئاپئاق چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ، يول ـ يول قورۇق باسقان كەڭ پىشانىسىگە بالىلىق مېھرىم بىلەن سۆيدۈم. بىر تامچە يېشىم ئۇنىڭ پىشانىسىگە ئېقىپ چۈشتى.

مەن ھۆجرامغا قايتىپ كىردىم. مېڭەمدە يەنىلا ئۆلۈم ۋەھىمىسى كېزىپ يۈرەتتى. مەن شىرە ئۈستىدىكى بىر ئىستاكان سۈت چاينى قولۇمغا ئېلىپ، ئاستا پىچىرلىدىم: خەيىر، ئانا، مەن ھازىر سىزدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىمەن. سىز مېنى ئون يېشىمدىن تارتىپ بېقىپ چوڭ قىلدىڭىز. ماڭا ھېچكىم بېرەلمىگەن ئانىلىق مېھرى-مۇھەببەتنى بەردىڭىز. كۆپ جەبىر-جاپالىرىمنى تارتتىڭىز. سىزگە كۆپ رەھمەت. خەيىر، زاھىر. مەن سېنىڭ ھۆكۈمڭنى ئىجرا قىلىۋاتىمەن. سېنىڭ ئېيتقىنىڭدەك ئۆيدىن چىقىپ كېتىۋاتىمەن. ئەمدى مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيمەن.

مەن ئىستاكاندىكى چاينى بىرلا كۆتۈرۈپ، تامچىسۇ قالدۇرماي ئىچىۋەتتىم. باللىق دەۋرىمدىن تارتىپ ماڭا مېھرى-مۇھەببەت ۋە ھۆزۈر-ھالاۋەت بېغىشلاپ كەلگەن ئۆيىمىزگە ئاخىرقى قېتىم نەزەر تاشلىدىم-دە، كارىۋىتىمغا چىقىپ، يوتقانغا پۈركىنىپ ياتتىم.

مەن ئۇخلاپلا قالسام مەڭگۈ ئويغانمايدىغانلىقىمنى بىلەتتىم. لېكىن ھېچ ئۈيقۇم كەلمەيۋاتاتتى. ئۆلۈمنى كۈتە-كۈتە ئاخىرى پەرىشان بولۇشقا باشلىدىم. تام ساڭگىلىڭ بىر خىل چىكىلداپ مېڭىشىغا قۇلاق سېلىپ يېتىپ، خىياللىرىمنىڭ خىرەلىشىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. ئەمدى راستىنلا ئۈيقۇم كەلگەندى. كۆزۈمنى ئاچماقچى بولۇپمۇ ئاچالمىدىم، ئەمدى ئۆزۈمنى ئۆلۈۋاتقاندەك ھېس قىلدىم. خىيالىمدا ئىككىلا ئىسىم يادلىنىپ تۇراتتى. ئانا، زاھىر...ئانا، زاھىر...بىراق ئېغىزىمىدىن ئاۋاز چىقمايتتى، مەن ئۆلۈكتەك ئۈيقۇغا كەتتىم!...

5

11 ـ ماي، جۈمە.

زاهىر، مەن يەنە ئويغاندىم. كۆزلىرىمنى ئېچىپ ھاڭ ـ تاڭ قالدىم. مەن ئۆلمىگەنىدىم. سەزگۈلىرىم نورمال ئىدى. ئۆيگە دېرىزىدىن كۈن نۇرى چۈشۈپ تۇرۇپتۇ، قەيەردىدۇ كاككۇك سايراۋاتپتۇ. سۆيۈملۈكۈم زاهىر، بىلەمسەن، مەن ئۆلمەپتىمەن. مېنىڭ شۇ چاغدىكى خۇشاللىقىمنى ئەسلا تەسەۋۋۇر قىلالمايسەن. مەن تولىمۇ خۇشال بولدۇم. سەن بىلەن ئانامنى يەنە كۆرەلەيدىغانلىقىمنى، قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرىنى ئاڭلىيالايدىغانلىقىمنى، يەنە ياشىيالايدىغانلىقىمنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگىنىمدە قەلبىمنى چەكسىز ھاياجان ۋە شادلىق ئىگىلىدى.

مەن يۇگۇرگىنىمچە ئانامنىڭ ھۇجرىسىغا چىقتىم. ۋۇي، بۇ نېمە ئىش؟ ئانام تام تەرەپكە ئۆرۈلۈپ يېتىۋالغانىدى. ئانام كېچىدىلا ساقىيىپ كەتتىمۇ نېمە؟ ئۇ بەدىنىنى مىدىرلىتالمايتتى ئەمەسمۇ؟ ئانامنى ئويغىتىش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ يۈزىگە قارىدىم، قارىدىمىيۇ، سەۋدايىلارچە ۋارقىراپ كەتتىم. چۈنكى ئانام جان ئۈزگەنىكەن. ئۇنىڭ چىرايى تونۇغۇسىز دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كەتكەن بولۇپ، كۆزلىرى ئالايغان ھالدا قېتىپ قالغانىكەن.

ۋاي ئەقىلسىزلىكىم...ئەسلىدە يوچۇن كىشى ئىشىك قوڭغۇرىقىنى بېسىپ كامىلبايىنىڭ ئۆيىنى سورىغان چاغدا مەن جىددىيلىشىپ كېتىپ، دورا سېلىنغان سۈت چاينى ئالماشتۇرۇپ قويغان ئىكەنمەن! مەن يولغا چىقىپ يۈگۈردۈم. جېنىمنىڭ بارىچە يۈگۈردۈم.

كۆزلىرىمگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى. خىيالىمدا ئۆزۈمنى مەلۇم قىلىش ئۈچۈن ساقچى ئىدارىسگە قاراپ يۈگۈرەيتتىم...ئاھ خۇدا! ئانامغا مۇنچىلىك رەھىمسىزلىك قىلغۇچە، مېنىلا جازالىساڭچۇ؟ مېنى نېمىشقا ئاياپ قويغانسەن؟ مەن يۈگۈرۈۋۈپرىپ ھېرىپ ھالىمدىن كەتتىم. ئۆپكەم ئاغزىمغا تىقىلىپ يىقىلىپ چۈشتۈم. ئورنۇمدىن تۇرۇپ يەنە يۈگۈردۈم. پەقەت ھەيۋەتلىك بىر بىنانىڭ ئالدىغا كەلگەندىلا يۈگۈرۈشتىن توختىدىم. ھەيرانىمەن، مەن ساقچى ئىدارىسگە ئەمەس، بەلكى سېنىڭ ئىدارەڭگە كەلگەنىدىم. مەن بىناغا قاراپ مىدىر-مىدىر قىلالماي تۇرۇپ قالدىم. ھېرىپ كەتكەنلىكىمدىن پۇتۇمنى بىر قەدەممۇ يۆتكىيەلمەيۋاتاتتىم. پېشانەمدىن يامغۇر-دەك تەر قۇيۇلاتتى.

مەن ئالقىنىم بىلەن تەرلىرىمنى سۈرتۈۋەتتىم-دە، بارلىق كۈچۈمنى يىغىپ، بىنانىڭ پەلەمپەيلىرىدىن سېنىڭ ئىشخانائڭغا قاراپ چىقىشقا باشلىدىم. بەشىنچى قەۋەتكە چىقىپ بولغۇچە گويا بەش يىل ئۆتۈپ كەتكەندەك بىلىنىپ كەتتى.

قەدىرلىكم زاھىر، مەن بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىمنى بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ سېنىڭ ئىشخانائڭغا كىردىم. سەن ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ بىرنەرسە يېزىۋاتقان ئىكەنسەن. شىرە ئۇستىدىكى قەغەز-لەرنىڭ كۆپلۈكىدىن بېشىڭ ئاغرىلا كۆرۈنەتتى. سەن ئاياغ تاۋۇ-شۇمنى ئاڭلاپ بېشىڭنى كۆتۈردۈڭ، مېنىڭ بىنورمال قىياپىتىمنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىڭ.

ــ لاله، نېمە بولدى؟

ــ زاھىر، ئانام... ئانام... ــ دېدىم مەن قورقۇپ ۋە تىترەپ تۇرۇپ، ــ تېز ئۆيگە... ئانام... ــ مەن سۆزلىيەلمەي قالدىم.

يۇرىكىم ئەنسىز سوقۇپ تۇراتتى. تىنىقىم يېتىشمەي ھاسراپ كېتە-ۋاتاتتىم. مەن ئۆزۈمنى تۇتالماي ھۆركىرەپ يىغلىغىنىمچە ئىشخاناڭ-دىن چىقىپ كەتتىم. يولغا چىقىپلا يەنە يۇگۈردۈم. ئاخىرى ئۆيگە كەلدىم. سەن ئانامنى قۇچاقلاپ زار-زار يىغلاۋېتىپسەن.

ــ ئانام زەھەر ئىچىۋالغاندا سەن يوقمىدىڭ؟ ــ دېدىڭ سەن يىغلاپ تۇرۇپ، ــ ھەممىگە ئۆزۈم ئەيىبلىك. ئانام مەندىن ئاغرىنىپ زەھەر ئىچىۋاپتۇ...

زاھىر، سېنىڭ شۇ سۆزلىرىڭنى ئاڭلاپ ئورنۇمدا قېتىپلا قالدىم. جىسمىمنى بىسىپ تۇرغان ئېغىر يۈك چۈشۈپ كەتكەندەك بولدى. مەن سېنىڭ مۇنداق دەيدىغانلىقىڭنى ئەسلا خىيالىمغا كەلتۈرمىگە-نىدىم. مەن تېخى سېنى مېنىڭ زەھەرنى ئالماشتۇرۇپ قويغانلىقىمنى بىلىدۇ، دەپ ئويلاپتىكەنمەن.

ئەزىزىم زاھىر، سېنىڭ شۇ بىر جۈملە سۆزۈڭنى ــ مېنىڭ "گۇناھسىز"لىقىمغا ئىشەنگەنلىكىڭنى ئاڭلاپ ئۆزۈمنى پەسكەشلەرچە قانتىق تۇتۇۋالدىم. شۇ مىنۇتتا ئانامنى مەن ئۆلتۈرۈۋەتتىم، مەن قاتىل، دەۋەتمەستىن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالىغىنىمغا تېخىمۇ ھەيران قالدىم.

ــ بار ئىدىم، ــ دېدىم مەن تەمتىرىمەي، ھەتتا قىلچە دۇدۇقلىماستىن، ــ كەچتە ئانامغا سۈت چاي ئەكىرىپ بەرگەنىدىم، ئۇ سۈيىغاندا ئىچىمەن، دەپ كارىۋاتىنىڭ يېنىغا قويۇپ قويدى. كېيىن، مەن ھۇجرامغا...

ــ ئاھ خۇدا! قارا بىزنىڭ ئەخمەقلىقىمىزنى! نېمە ئۈچۈن ئۆنىڭ ياستۇقى ئاستىنى ئاقتۇرۇپ باقمىغان بولغىيدۇق، ــ دېدىڭ سەن چەكسىز ئازاب ئىچىدە. شۇنداق قىلىپ، ئانامنى ئۆزىتىپ

قويدۇق. مەن بولسام ئۆز ئانىسىنى ئۆلتۈرگەن ئەڭ پەسكەش، ئەڭ نومۇسسىز قاتىلغا ئايلاندىم. ئەمما، ئەسلى ماھىيىتىمنى ئاشكارىلىماسلىق، گۇناھىم توغرۇلۇق ھېچقانداق ئىنسانغا تىنماسلىق قارارىغا كېلىپ، بۇ سىرنى قەلبىمنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلىمىغا بەند قىلمۇەتتىم.

6

10 ـ ئىيۇل، دۈشەنبە.

قەدىرلىكىم زاھىر، ئانامنىڭ ۋاپاتىغا ئىككى يىل بولدى. ئىككى يىلدىن بېرى يەنىلا سەن بىلەن بىر ئۆيدە ياشاپ كەلدىم. سەن مېنى ياخشى كۆرەتتىڭ، جېنىڭدىنمۇ ئەزىز كۆرەتتىڭ. سەن مېنىڭ ئاپاڭنى ئۆلتۈرگەن قاتىل ئىكەنلىكىمنى بىلمەستىن مېنى قۇچاقلىدىڭ، سۆيىدۇڭ. ماڭا بەخت، خۇشاللىق ۋە ھۇزۇر ـ ھالاۋەت بەردىڭ. مەن نومۇسسىزلارچە، ۋىجدانسىزلارچە ساقلاپ قالغان ھاياتىمنى سېنىڭ شەپقىتىڭ بىلەن گۈللەندۈردۇم. مەن ئەنە شۇنداق پەسكەش تۇرۇپمۇ ئۆزۈمنى ئالىيجاناب، ساڭا كۆيۈنۈۋاتقان قىياپەتتە كۆرسىتىپ، سېنىڭ ئاقكۆڭۈل قەلبىڭدىن يەنىلا ئورۇن ئالدىم.

مانا ئەمدى كېسىلىم يەنە قوزغالدى. ئاۋۋالقىدەكلا ئاپئاق كېسەلخانىدىكى كارىۋاتىتا يېتىۋاتىمەن. ئىلگىرىغۇ سېنىڭ بالاڭ بىلەن ئاناڭنى ئۆزۈمنىڭ ئورنىغا ئەزرائىلغا قۇربانلىققا بېرىۋېتىپ ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالغانىدىم، ئەمدى ماڭا نۆۋەت كەلدى. پات ئارىدا ئەزرائىل مېنىڭ بۇ ئىپلاس جېنىمنىمۇ ئېلىپ كېتىدۇ.

قەدىرلىكسىز زاھىر، مېنى كەچۈرگىن! مەن نېمىشقىمۇ بالىنى ئالغۇزۇۋەتمەيلا ئۆلۈپ كەتمىگەن بولغىيدىم؟ بىلمەسەن، ئانامنى ئۆلتۈرمۈەتكىنىمدىن بېرى ھەر كۈنى بىر قېتىم ئۆلدۈم! كېچىلەردە كۆزۈمنى يۇمۇشۇم بىلەنلا ئاپئاق كېپەننى ئارتىۋالغان ئانام پۈتۈن بەدىنىدىن قان تامچىلاپ تۇرغان بىر بوۋاقنى كۆتۈرگەن ھالدا ئالدىمغا كېلىدۇ.

ــ بۈنى ساڭا ئالغاچ كەلدىم قىزىم، ــ دەيدۇ ئانام كېپەن ئىچىدىن بىر ئارغامچىنى ئېلىپ ماڭا تەڭلەپ، ــ ئالغىن بالام، بۇ ۋىجدان سىرتىمقى، سەن بۇنىڭغا ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغىن. بالاڭ ئىككىمىزنىڭ سېنى كۆتۈۋاتقىنىمىزغا ئۈزۈن بولدى، مە، بالام، بۈنى قولۇڭغا ئال، ئەمدى ئۆز ئورنۇڭنى تاپ...

ئانام سىرتماقنى كۆتۈرۈپ ماڭا بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىدۇ. مەن ئۈنىڭ كۆزلىرىدىن كۆچلۈك غەزەپ ـ نەپرەت ئوتىنى كۆرىمەن. مەن بۇ چۈشنى ھەر كۈنى كېچىدە كۆرۈپ تۇرىمەن. ھەرقانداق چاغدا كۆزۈمنى يۇمساملا ئانام يەنە شۇ قىياپىتى بىلەن ئالدىمغا كېلىدۇ. ۋاقىرىغىنىمچە ئويغىنىپ كېتىمەن، جۆيلۈيمەن. سارىڭ بولۇپ قېلىشقا ئازلا قالدىم.

شۇنداق زاھىر، مەن ھەر كېچىسى بىر قېتىم ئۆلىمەن! ئىككى يىلدىن بېرى تالاي قېتىم ئۆلۈپ بولدۇم. مانا ئەمدى خۇدا راستىنلا جېنىمنى ئالماقچى بولۇۋاتىدۇ. ئەزىزىم زاھىر، ئانام ئۆلۈپ كەتكەندىن بېرى چىرايىڭنى غەم بۇلۇتلىرى قاپلىدى. قەلبىڭنى پۈتمەس ـ تۈگمەس ئازاب ئېگىلىدى. مەن سېنىڭ يۈرىكىڭدە يېغلاۋاتقانلىقىنى، توختىماستىن ئېسىدەۋاتقانلىقىڭنى سېزىپ تۇردۇم. مەن سەندىنمۇ زىيادە ئازابلاندىم، بىراق مەن بۇ ئازاب-

لارنى تارتىشقا ھەقلىق ئىدىم. ئەمما سەن ناھەق ئازابلىنىۋاتاتتىڭ. ئېسىڭدىمۇ؟ بىرىكۈنى سېنىڭ ئالدىڭغا تىزىلغان تاماقلارنىمۇ يېيەلمەستىن، تاماكا چەككىنىڭچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغىنىڭنى كۆرۈپ يىغلىۋەتتىم.

ــ كۆڭلۈڭنى بۇزما، ــ دېگەن ئىدىڭ سەن بارماقلىرىڭدا چاچ-لىرىمنى تاراپ تۇرۇپ، ــ ئانام بۇنداق قىلمىسا بولاتتى. ئەمدى ئۇ ئىشنى ئېسىمىزدىن چىقىرىۋېتەيلى. ئۇنۇتمۇشنى ئەسلىمەيلى. ئەمدى ئۆزۈڭنىڭ سالامەتلىكىنى ئاسرا، قارا، ئىچ ئاغرىقىدا بەكمۇ جۇدەپ كېتىپسەن!

مەن سۆزۈڭنى ئاڭلاپ، تېخىمۇ ئۆكسۈپ يىغلىۋەتكەنىدىم. سەن نېمىدېگەن ئاقكۆڭۈل؟ سەن ئۆزۈڭگە ئەمەس، يەنە ماڭا تەسەللى بېرىۋاتسەنغۇ؟ مەن سېنىڭ ئاشۇ تەسەللىلىرىڭگە لايىقمىدىم؟

سەن ئىچ ئاغرىقىدا ــ ھەجران ئازابىدا ئازابلىنىۋاتاتتىڭ. مەنچۇ؟ مەن ۋىجدانىمىنىڭ جازا لاگېرىدا ئازابلىنىۋاتاتتىم. شۇ كۈنى مەن ساڭا ھەممە ئىشنى دەۋەتكىلى ئازلا قالغان ئىدىم.

سۆيۈملۈكۈم زاھىر، مەن پات ئارىدا ئۆلۈپ كېتىمەن. مەن ئەسلىدە بۇ سىرلىرىمنى ئۆزۈم بىلەن بىللە گۆرگە ئېلىپ كەتمەكچى بولغانىدىم. بىراق نومۇسسىز قىلمىشلىرىمنى يوشۇرۇپ قالالمىدىم، بۇلارنى ۋىجدانىمنىڭ بۇيرۇقى بىلەن يېزىپ چىقتىم. بۇنى ئوقۇپ، سېنىڭ قانچىلىك ئازابلىنىدىغانلىقىڭنى بىلىمەن. لېكىن ئازابلانماسلىقىڭنى ئۈمىد قىلىمەن.

جىنايەتكار ئايالىڭ لاله.

7

مەن قاچاندىن بېرى يىغلاۋاتقانلىقىمنى بىلمەيمەن. ئەمما لالەنىڭ كۆندىلىك خاتىرە دەپتىرىنى زور سەۋر-تاقەت بىلەن ئوقۇپ تۈگەتتىم. ئاستا-ئاستا بېشىم قېيىپ، كۆزلىرىمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. ئۆي ئىچىنى قويۇق تۈمان قاپلىۋالغاندەك ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەي قالدىم. ئېچىلىق تۈرغان خاتىرە دەپتەرنى يېپىشقىمۇ قۇرۇم يەتمىدى. پۈتۈن بەدىنىم بوشاپ، ئاستا-ئاستا ئولتۇرۇپ قالدىم.

ئاھ خۇدا، بۇ تەقدىرنىڭ ئويۇنىمۇ نېمە؟ چىن يۈرىكىمدىن سۆيۈپ كېلىۋاتقان ئايالىم لالەنىڭ خاتىرە دەپتىرىدە مۇنداق خەت-لەرنىڭ بارلىقىنى، ھاياتنىڭ مېنى مۇنداق رەھىمسىزلارچە ئەخمەق قىلغىدەك قىلىقىنى زېنھار ئويلىمىغان ئىكەنمەن.

مەن شۇ ھالەتتە قانچىلىك ئولتۇرغانلىقىمنى بىلمەيمەن. كۆز يېشىم بىلەن نەملەنگەن خاتىرە دەپتىر قولۇمدىن سىرىلىپ چۈش-كەندە ئاللىقاچان ئەس-ھوشۇمنى يوقاتقانىدىم.

گۈزەل قىرغاق

1

زامانلاردىن بېرى دولقۇنلىنىپ ئېقىۋاتقان بۇ دەريانىڭ ئىسمىنى ئاڭلىمىغان، يېنىغا بىر كېلىپ چىمەن قىرغىقىغا دەسسەپ، ئۇنى قانغۇچە تاماشا قىلىشنى ئارزۇ قىلمىغان كىم بار؟ ھەر ئاخشىمى ئاشۇ تىنچىماس دەريانىڭ شاۋقۇنى — تەبىئەتنىڭ ئاخىرى چىقماس كۈيى سىزنىڭ ئۈيقۇ ئالمىگە راۋان بولۇشىڭىز ئۈچۈن مۇڭلۇق ئەللەي ئېيتىپ، ھارغان تەنلىرىڭىزگە ئارام بېرىدۇ.

نۇرسۇل بوۋاي بۇندىن ئاتمىش يەتتە يىل ئىلگىرى مۇشۇ دەريانىڭ بويىدا، ئەتراپى رۇس دېھقانلىرىنىڭكىدەك مەھكەم، چىرايلىق قاشالانغان چاققانغىنە ھويلىدا تۇغۇلدى. ئۇنىڭ ھايانقا كۆز ئېچىپ تۇنجى قېتىم ئەنسىز ئىڭىلىشى دەل مۇشۇ دەريانىڭ ئەتىياز پەسلىدىكى ئېقىنىنىڭ قەھرىلىك شارىلداشلىرى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەندى. سۆزدىن ئاغزى بېسىقمايدىغان دۇمچەك كىندىكئانىسىنىڭ يېگى ئۇچۇرۇمنى دەسلەپكى رەت چۆمۈلدۈرگەن بىر ئاپتۇۋا يىلمان سۈيىمۇ دەل مۇشۇ خاسىيەتلىك دەريادىن ئېلىنغانىدى...

شۇندىن بېرى ئاتمىش يەتتە يىل ئۆتتى، بۇ ۋاقىت ئىچىدە

ناھايىتى زور ئۆزگىرىشلەر بولدى. زامان يېڭىلاندى، ئادەملەرمۇ يېڭىلاندى. رۇسۇل سالچىمۇ بۇ ۋاپاسىز دۇنيادىن كەتتى. رۇسۇل سالچىنىڭ كۆجۈمگىنە مەھەللىسىدىكى ھەر مىللەتتىن بولغان قەدىردان قوشنىلىرىمۇ بىرنىڭ كەينىدىن بىرى ئورنىنى ۋارىسلارغا بوشاتىپ بېرىپ، سالچى قوشنىسى بىلەن مۇڭداشقىلى ھېلىقى سىرلىق، قورقۇنچلۇق دۇنياغا راۋان بولۇشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پارۇم كۆزەتچىسى قىرغىزمۇ، كۆكتات تېرىغۇچى خەنزۇمۇ، ھەسەل ھەرىسى باقىدىغان رۇسمۇ، مۇئەللىم تاتارمۇ بار ئىدى. رۇسۇل سالچىنىڭ ھېلىقى قاشالىق ھويلىسى ئاتمىش يەتتە يىل ئىچىدە نەچچە قېتىم تۇسىنى ئۆزگەرتتى. سوقما تاملىقمۇ، كېسەك تاملىقمۇ، چىتەن تاملىقمۇ بولدى، بىراق دەريا بويىدىكى ئاشۇ يېرىم مودىن سەل ئاشىدىغان زېمىنلا ئۆزگەرمىدى. ھازىر بۇ چىلان تۇپراق زېمىندا جاراڭلاپ تۇرغان پىشايۋانلىق خىش ئۆيلەر، چىرايلىق ئايلاندۇرۇلغان خىش تام، چاققانغىچە، نەقىشلىك قىلىپ ياسالغان زەڭگەر سىرلىق قوش قانات، مىس ھالقىلىق دەرۋازا قەد كۆتۈرۈپ تۇرماقتا. بۇ ئازادە، پاكىز ھويلىدا ئىككى يىل ئىلگىرى دەم ئېلىشقا چىققان، يىلنىڭ ئون ئۈچ ئايلىق ماڭاش ئالىدىغان پېشقەدەم ھۆكۈمەت خادىمى نۇرسۇل بوۋاي ئۆزىنىڭ ياۋاش، بىراق سەل گالۋاڭراق مومىيى ۋە كەنجى ئوغلىنىڭ بالا ـ چاقىلىرى بىلەن بىرگە ياشايتتى. توغرا، ئېيتماقچا ئاسان ئەمما مۇساپىسىنى باسماق مۇشكۈل بولغان ئاشۇ ئاتمىش يەتتە يىلدا بۇ قەدىردان دەريانىڭ بويىدىكى كۆجۈم مەھەللىدە زامانىغا ئەگىشىپ نى ـ نى ئۆزگىرىشلەر بولدى. قىياپەتىمۇ، ئادەملەرمۇ يېڭىلاندى. لېكىن دەريالا ـ بۇ تىلسىماتتەك سىرلىق دەريالا ئاۋۋالقىدەك كۆۋجەپ، سوغۇلماستىن

بىر خىلدا ئېقىپ تۇردى...

2

نۇرسۇل بوۋاي بۇگۈنمۇ كۈندىكىدەك بالـدۇر ئويغىنىپ كەتـتى. ئادەم قېرىغاندا ئۇيقۇدىن قالىدىكەن. ئۇمۇغۇ بىر سەۋەب بولغىيدى، بىراق بوۋاينىڭ بۇ قېرىلىققا خاس ئادىتىگە بىر ئايـدىن بېرى يەنە بىر يېڭىً ئۆزگىرىش، غەلىتىلىك قوشۇلدى. ئۇ ھازىر ئىلگىرىكىدىنمۇ سەھەرچـى بولۇپ كەتـتى. تـېخى تاڭـنىڭ ئاخىرلىـشىشىدىن خېلى ئىلگىرى ـــ باش توخۇ چىللاش بىلەن تەڭلا بېشىنى مامۇق ياستۇقتىن يۇلۇپ ئالاتـتى ـ دە، يېـنىدا قويـنىڭ قوزىـسىدەك مۇلايىم تـۆستە پۇشۇلـداپ ئۇخـلاۋاتـقان سەل كەم يىرىم ئەسـرلىك قەدىـناسىنى ئويغىتىپ قويماسلىق ئۈچۈن، كىيىملىرىنى ياش يـىگىتتەك چاققانـلىق بىلەن كىيىپ، كۆمـۈش رەڭ تاماكا قۇتـسى بىلەن سەرەڭگىسىنى ياستۇقنىڭ تېگىدىن ئېلىپ، ساپـما كەشنى سـلىق شىپىلداتـقىنىچە تالاغا چىقاتتى. كېچىچە ئۇنىڭ چۈشىدە ھەمـراھ بولۇپ چىققان ئانا دەريانىڭ تـىنچماس ئاۋازى ئۇ ئىشـكىنى ئېچىشى بىلەن تېـخىمۇ كۈچىيىپ، سۇرەن سېلىپ قوللىغا ئۇرۇلاتتى. بوۋاي بولـسا خۇددى ئاشۇ ئاۋازنى يەنىمۇ ئوچۇقراق ئاڭلىماقـچى بولۇپ ئالـدىرىغانـدەك، سوقماق يول بىلەن دەريا بويىغا قاراپ كېتەتتى. قاپقاراڭغۇ بوشلۇق ئىچىدە ئۇ دەريانى، پەقەت دەريانىلا كۆچلۇك بىر تەسەۋۋۇر كـۆزى بىلەن ياققال كۆرۈپ تۇراتـتى. شۇنـداق، ھەتـتا دەريانىڭ ھەربىر كىچىك قايـنامـلىرىغىچە ئۇنىڭ كـۆزىگە نامايان بولاتـتى. نۇرسۇل بوۋاي ئاقىرىپ كېلىۋاتقان تاڭنى چىگىشلىشىپ كەتكەن يىپقا ئوخشاپ

قالغان خيالالارغا غەرق بولۇپ كېتىۋاتاتتى. گۈزەل ۋە يېڭى بىر سەھەر نازاكەتلىك قول بىلەن كاھىنات سەھنىسىدىن قارا مەخمەل پەردىنى ئاستا كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ ئورنىغا قىزغۇچ شايى پەردىنى ئاساتتى. ئەزىم دەريانىڭ نېرىقى قىرغىقى بوۋاينىڭ كۆزىگە ئاجايىپ گۈزەل، ئاجايىپ نۇرلۇق بولۇپ كۆرۈنەتتى. ئۇ بوۋاينى ئۇزىنىڭ سىرلىق، ئەمما يېقىملىق قۇچىقىغا چىللاپ ئۇنسىز، غايىبانە تىل بىلەن نېمىلەرگىدۇ ۋەدە بېرەتتى. بۇنداق چاغلاردا نۇرسۇل ئاتىنىڭ نېرىقى قىرغاقتا ئۇزۇپ ئۆتكىسى، ئۇ يەردە ئۆزىنى كۈتۈپ تۇرغان ناتونۇش، يېڭى چۆپ ـ گىياھلار، تاشلار ۋە ئىزلارنى تاماشا قىلغۇسى كېلەتتى. شۇنداق چاغلاردا پەقەت يۇز مېترچىلا نېرىدىكى ئۇ قىرغاق مۇشۇ دەريانىڭ نېرىقى قىرغىقى ئەمەس بەلكى ھاياتلىق، قول يەتمەس ياشلىقنىڭ... قىرغىقى بولۇپ تۇيۇلاتتى.

نۇرسۇل بوۋاي ئاشۇ ئاجايىپ خيالىرى، شۇ قىزغىن كەيپىياتى بىلەن بۈگۈنمۇ سەھەر مەلىكسى ئالەمنى نازلىق سۆيگەنگە قەدەر بۇ دەريانىڭ قىرغىقىدا تۇرۇپ، مۇھەررەمخان ھەقىدە نۇرغۇن خيالـ لارنى قىلدى.

3

گەپنى ئەللىك يىلنىڭ ئالدىدىن باشلىغىنىمىز تۈزۈك. ئۇ چاغدا ئون يەتتە ياشلىق، كېلىشكەن يىگىت نۇرسۇل بىر تەرەپتىن شەھەردىكى بىردىنبىر ئەرلەر ئوتتۇرا مەكتىپىدە ئوقۇپ، يەنە بىر تەرەپتىن "سانايىنەپسە" دېيىلىدىغان مەھەللىۋى سەنئەت ئۆمىكىدە ئۆز ماھارىتىنى كۆرسىتىۋاتاتتى.

ئۇ زامانىلاردا خانىم ـ قىزلارنىڭ سەنئىتە مۇئەسسەسىلىرىگە قاتنىشىشى مۇشكۈل بىر ئىش بولۇپ، پەقەت ئايىرىم سانىدىكى جۇرئەتلىك، جەسۇر قىزلارلا ھەر خىل توسالغۇلارنى بۆسۈپ، دەردلەرنى ئېچىگە سىڭدۈرۈپ سەنئەتە ئۇيۇشمىلىرىغا قاتنىشاتتى. نۇرسۇل سەھنىلەردە ئەل ـ يۇرتقا خىلىلا تونۇلۇپ يۈرگىنىدە ئۆمەككە مۇھەررەم ئىسىملىك، چىرايلىقلىقىدىنمۇ كۆزە يېقىملىق بىر ناخشىچى قىز قېتىلدى. قىز كېلىپ ئىككى ھەپتە ئۆتە ـ ئۆتمەيلا نۇرسۇل بۆلەكچىلا بىر ئىنسان بولۇپ قالدى. ئۇ ئەمدى ناخشىنى ئىلگىرىكىدىنمۇ يېقىملىق ئېيتاتتى. دۇتارنى بولسا پەقەت مۇڭلۇق ـ مۇڭلۇق پەردىلەرگىلا چالاتتى. قىزنقچىلىقى نەگىدۇ غايىب بولغانىدى.

مۇھەررەم بىلەن نۇرسۇل ئىككىسىنىڭ سىرلىق، شېرىن مۇھەببەتتى ئەنە شۇنداق باشلاندى. قىز يىگىتكە، يىگىت قىزغا ئۇنسىز، نازلىق، مەنىلىك بېقىشلار ئارقىلىقلا مەپتۇن، مەھلىيا بولۇپ قېلىشقانىدى. ئۆمەك ئىچىدە ئۇلار گويا ئاداۋەتتى بار ئادەملەردەك بىر ـ بىرىدىن يىراقلىشىپ يۈرۈشەتتى. ئۇلار پەقەت ھەر ھەپتىدە ئىككى قېتىم، ئۆزلىرى كېلىشىۋالغان ئاشۇ خىلۋەت جايىدىلا ئۇچرىشاتتى. ئۆزلىرىنى مۇشۇنداق بىر ـ بىرىگە دۇچ .كەلتۈرۈپ قويغان سەنئەت ئۆمىكىگە، شۇنداقلا ھەر ئىككىلىسى ئۆزلىرىنىڭ سەنئەتتىكى ئىقتىدارلىرىغا رەھمەت ئېيتىشاتتى.

بىر يىلدىن كېيىن نۇرسۇل ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگىتىپ، يەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئافارتىش ئىشخانىسىغا كاتىپلىققا ئورۇنلاشتى. "سانايىنەپىسە"گە ئوخشاش مەدەنىيەت مۇئەسسەسىلىرىنمۇ مانا مۇشۇ ئورۇن باشقۇراتتى. نۇرسۇلنىڭ خىزمىتىگە ئۇنىڭ ئۆزىلا ئەمەس، ئۇنىڭدىنمۇ بەكرەك رۇسۇل سالچى خۇشال بولۇپ كەتتى.

ـــ سېغىزخانىڭ ئۈۋىسىدىن بۇلبۇل چىقتى دېگەن مۇشۇ. ياراتقان ئىگىسىگە مىڭ قەتلە شۈكۈر! ـــ دەيتتى ئۇ يېنىش ـ يېنىشلاپ.

ھاياتتا قوشلاپ كەلگەن خۇشاللىق ئاز بولىدۇ. نۇرسۇل مەدەنىيەت خادىمى بولۇپ ئۆزاق ئۆتمەستىن مۇھەررىم "سانايسىنەپسە"گە قاتنىشىشتىن مەھرۇم بولدى. مۇھەررىمىنىڭ يۈرت كېزىپ سودىگەرلىك قىلىدىغان ئاتىسى جەنۇب تەرەپتە ئىككى يىل تۇرۇپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئەڭ دەسلەپتە مۇھەررىمىنىڭ ئانىسىنى راسا دۇمبالىدى. كېيىن ئۆزىنىڭ ئەل ـ جامائەت ئالدىدىكى "تاغدەك ئىناۋىتىنى تېرىقتەك قىلىپ، شەيتانغا شاگىرتلىققا كىرگەن، ھۆسنى بولغان بىلەن ئەقلى يوق" قىزىنى مەھكۇمخانىغا بەند قىلدى. يەنە بىر يىلدىن كېيىن مۇھەررىمنى ئۆزى زادىلا خالىمايدىغان شىراجى ئىسىملىك دۇكاندارغا ياتلىق قىلدى.

4

نۇرسۇل بوۋاي بۇگۈن دەريا بويىدىن كېلەلمەيلا قالدى. ئۇنىڭ ئولتۇرغان ئورنىدا تاماكا قالدۇقلىرى تېرىلىپ ياتاتتى. دەريا گويا بوۋاينىڭ كۆڭۈل دەردلىرىنى بىلىدىغاندەك، ئۇنىڭغا ھەمىنەپەس بولۇشنى خالايدىغاندەك شاردىلايتتى. يۇقىرى تەرەپتىن ئارىلاپ گاھى يېلتىزى بىلەنلا قومۇرۇلغان ياش قارىغاي دەرىخى، گاھى قۇچاق يەتمەس قىلىپ باغلانغان قېيىن شاخلىرى ئېقىپ كېلەتتى. شۇنداق، ئادەمنىڭ ئۆمرىمۇ تىنىمسىز ئاققان دەريادەك ئوخشايدۇ. دەريا ۋە ھايات سېنىڭدىن ئىجازەت سوراپ ئولتۇرمايدۇ. ئۆز يولى بىلەن ئېقىۋېرىدۇ. مۆرىتى كەلسە قارا كۆچ بىلەن دەريا سۈيىنى

توختتش، بۇراش مۇمكىن. بىراق ھايات ئېقىنىي، ھايات دەريانسىنىڭ سۈيىنى بولسا ئېقىشتىن توختىتالمايسەن. نۇرسۇل بوۋاينىڭ ھايات دەريانى ئاتمش يەتتە يىل ئەنە شۇنداق ئېقىپ ئۆتتى. بۇ ئېقىندا بولسا خىلمۇخىل نەرسىلەرگاھ لەيلەپ، گاھ چۆكۈپ دېگەندەك ئېقىپ ئۆتتى. ئالەمگە كېلىپ كەتكەن مىليونلىغان ئىنسانلارغا ئوخشاش ئۇمۇ ھاياتتا كۆتكەنلىرىگە ئېرىشەلمىدى، ئېرىشكەنلىرىدىن بولسا رازى بولمىدى. بۇنىڭدىن قىرىق بەش يىل ئىلگىرى ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ زورى بىلەن شىرەم تۇغقىنىنىڭ خەدىچە ئىسىملىك كەم سۆز، ئاش ـ تاماققا چېۋەر بىر قىزىغا ئۆيلىنىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىر تەكىيگە باش قويىدى. لېكىن نېمىشقىدۇ خەدىچەنىڭ يىلىم سۇركەلگەن بېشىنى باغرىغا بېسىپ تۇرۇپ، مۇھەررەم-نىڭ زىبا ھالىتىنى ئېسىگە ئالدى. قاراڭغۇلۇقتا ئۆزىگە ھەشقىپىچەك-تەك چىرمىشىپ كېتىۋاتقان قىزنى بىر لەززەت تۇيۇيلى ئەركىلىتىۋېتىپ "مۇھەررەم جېنىم!" دەپسالدى. غەلىتى ئىسىمنىڭ مەنىسىنى، بۇ ئۇمسە چاقىرىشنىڭ سەۋەبىنى خەدىچەنىڭ بىلگەن ـ بىلمىگەنلىكى نامەلۇم، بىراق ئۇ ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلىدى. ئارىدىن بىر يىل ئۆتۈپ ئۇلارنىڭ ھازىرقى ئەھۋالدار ئوغلى ئاسىل تۇغۇلدى. ئەنە شۇ تەرىقىدە قىرىق بەش يىل ئۆتتى. كەم سۆز، ياۋاش خەدىچە ئارقا ـ ئارقىدىن يەنە ئۈچ ئوغۇل تۇغۇپ بەردى. بۇ ئۇزاق ۋاقىتنىڭ كۆپ قىسمىنى نۇرسۇل ئاتا ئۆيىدىن، ئايالىدىن، توغرىسى ئۇزۇنىڭ شۇ ھالىدىن بىزار بولۇش، سوۋۇش بىلەن ئۆتكۈزدى. خەدىچەخان ئېرىنىڭ ئۆزىگە ئوگۇلۇققىنىنە كۆلۈپ قارىغان ۋاقىتلىرىنى ئەسلىيەلمەيتتى. بوۋاي غەلىتە مىجەزلىك ئىدى. قېرىلىق يېتىپ مۇكچەيگەن مەزگىللىرىدىمۇ تاماكا، ھاراقتىن ئايرىلمايى ئۆتتى. مانا

هازىرمۇ دەريانىڭ چىرايلىق قىلىپ سىلىنغان كۆۋرۈكى يېنىدىكى بوتكا دۆكانلارنىڭ بىرەرسىگە بىرىپ ھەر كۈنى بىر - ئىككى رۇمكا قېقۇالىدۇ. ئاندىن كېيىن بولسا ئايالىنىڭ نەسىھەتلىرىگە، نەۋرىلىرىنىڭ چۈۋۈلداپ تىنىغا يېيىشىشلىرىغا پەرۋا قىلماستىن ئاشۇ توختىماي-لا ئاقىدىغان دەريانىڭ بويىغا بىرىپ سائەتلەپ نېرىقى قىرغاقتا قاراپ ئولتۇرىدۇ. مانا، بۈگۈنمۇ يەنە شۇنداق ئولتۇرغىنىغا ئىككى سائەتچە بولدى. دەريا گويياكى كەچ قالغان سەپەرچىدەك ئىتتىك ئېقىپ ئۆتمەكتە. ئەتراپتىكى قوشنىلارمۇ ئالدىراش ھالدا ئۆيان - بۇ-يان ئۆتۈشمەكتە. لېكىن بىرلا نۇرسۇل ئاتا ئالدىرىمايتتى. ئۇنىڭ ئاتمىش يەتتە يىلى ئالدىراشچىلىقتا ئۆتتى. ئەمدى ئالدىرايدىغان ئىشى قالمىدى. ئىككى يىل ئىلگىرى ئۇ دەم ئېلىشقا چىقتى. بىر ئۆمۈر ئىداره خىزمىتىدە جان پىدالىق بىلەن ئىشلىدى. ھەدەپ-يەت - سەنئەت ئىشلىرىنى روناق تاپقۇزۇش يولىدا ئەجىر سىڭدۈردى. بۆلۈم باشلىقى بولدى. لېكىن ئۇ ھەنسەپكە، يۇقىرى ئۆرلەشكە قىزىقمىدى. ئۇنىڭغا قارىغاندا بوۋاينىڭ تۇنجى ئوغلىنىڭ ئاشۇنداق ئىشلارغا ئېپى بار چىقتى. باشقارما دەرىجىلىك كادىر بولسىمۇ، يەنە دائىم ئويلايدىغىنى يۇز - ئابروي تېپىش ئىدى. ئۇ شەھەر، ۋىلايەت، ھەتتا ئاپىتونوم رايونىدىكى باشلىقلارنىڭ ھەمىسىنى دېگۈدەك تونۇيدۇ ياكى بولمىسا ئىسمىنى يادقا بىلىدۇ. يۇقىرىدىن بىرەر ئەمەلدار بۇ شەھەرگە كېلىپ قالسلا ئۇنى ئۆيىگە باشلايدۇ. بوۋاي - مومايىنى ئارىلاپ كۆرگىلى كەلمىسە ھەيلىكى ئەمما باشلىق-لارنىڭ سوغىدىن چىقمايدۇ. ئاتا - ئانىسىغا بىر تەڭگىلىك سارىم ئالمىنى ئەكىلىشكە ئىچى ئاغرىيدۇكى، ھېلىقىدەك كاتىتلارغا قوي سويىدۇ، كىملەرنى دوراپ قالدىكىنتاڭ بۇ بالا...نۇرسۇل بوۋاي

ئاشۇ ئاكىلىغان، كۆرگەنلىرى تۆپەيلى ئەمەلدار ئوغلى بىلەن نەچچە قېتىم دېيىشتى، ھەتتا قىزىرىشىپمۇ قالدى. مانا ئۇنىڭ ئۆزى ئىككى يىل ئىلگىرى خىزمەتتىن ئايرىلغىنىدا ھەدەنىيەت باشقارمىسىدىكى ئىشداشلىرى كاتتا بەزمە ئۇيۇشتۇرۇپ، بوۋاينى ھەياللاستىن ئۆزىتىپ قويۇشتى. ھەدەنىيەتكە مەسئۇل مۇئاۋىن ۋالىيمۇ بەزمىگە ئىشتىراك قىلدى. بەزى ئايال خىزمەتداشلىرى ھەتتا ئۇنىڭغا تىلەك سۆزى قىلۇپتىپ، كۆز يېشى قىلىشتى. ئۇنىڭ بۆلۈم باشلىقلىق مەنسىپىنى ئۆتكۈزۈۋالىدىغان، شائىرلىقتىن تاماسى بار ياش يىگىت، مۇيىسپىتكە ئاتاپ يازغان قەسىدىسىنى ئوقۇۋېتىپ خوشاللىقىدىنمۇ ياكى ھەقسىزى قىيالماسلىقتىنمۇ ئەيتاۋۇر يىغلۇەتتى. ياشىنىپ قالغان نۇرسۇل بوۋاي شۇ كۈنى بىرىنچى قېتىم ئاشكارا مەست بولدى. ھەتتا يىگىتلەرگە لايىق يېنىكلىك بىلەن "مەن خىزمەتتىن چېكىندىم، لېكىن مۇھەببەتتىن چېكىنمەيمەن!" دېدى. ئەتىسى بولسا ئۇۋۇسىدىن ئايرىلغان قۇشقاچتەك كۆكلى يېرىم بولغان ھالدا، ئاچچىق سوغۇق يەپ، ئاشۇ قەدىرلىك دەريانىڭ قىرغىقىدا ساق بىر كۈن ئولتۇردى.

بۇنىڭدىن بىر يىل ئىلگىرىكى بورانلىق بىركۈنى، دەريا بويىغا ئانچە يىراق بولمىغان "تاش ئوردا" دېگەن مەھەللىدە ياش ـ قۇرامى نۇرسۇل ئاتىدىن چوڭراق بىر مۇيىسپىت ۋاپات بولدى. نۇرسۇل ئاتا ھازا كۈنى مەرھۇمنىڭ بايلىقى، قەۋم ـ جەمەتلىك ھويلىسىدا قاتار قويۇلغان ئورۇندۇقتا ئۇزاققىچە ئولتۇرۇپ، ئايال ھازىدارلار يىغلىغان ئۆيىنىڭ ئىشىكىگە خۇپىيانە تەلمۈردى. ئۇ يەردە مۇھەررەمخان ئىسىملىك بېشىغا ئاق ياغلىق چىگكەن ھازىدار ئايال بار ئىدى.

ئۇرسۇل بوۋاي ئۆمۈر بويى "تاش ئوردا" مەھەللىسىنى ئالەمدىكى ئەڭ ئېسىل كوچا ھېسابلاپ كەلدى. ھەتتا پېنسىيە يېشىغا يېقىنلىشىپ قالغان كۈنلەردىمۇ ئۇ "تاش ئوردا" مەھەللىسىدىن ئۆتۈپ قالسا، يۈرىكى ئىختىيارسىز ئېغىپ كېتەتتى. تالاي ـ تالاي قېتىم شىر كەيپ ھالدا بازاردىن يانغىنىدا كۆڭلىنىڭ ئەمرىگە ئەل بولۇپ، شۇنچە يولنى ئارتۇق بېسىپ "تاش ئوردا" ئارقىلىق دەريا بويىدىكى كۆڭۈلسىز خانىسىگە قايتقانىدى. ئاللىقاچان مومايغا ئايلانغان ئاشۇ جانىنى كوچا ـ كويلاردا، نەزىر ـ چىراغ، توي ـ تۆكۈنلەرگە بېرىپ قايتقان ئايالىلار توپى ئارىسىدا غەل ـ پال كۆرۈپ قالسا، ئاشۇ كېچىسى دەريا بويىدا تۇنەپ، ئۇزمەي تاماكا چېكىپ چىقاتتى. بۇنداق چاغلاردا خەدىچەخانىنىڭ ئېرىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن قىلمىغان قىلىقى قالمايتتىيۇ، بىراق بۇ غەلىتى بوۋاي يەنىلا قىرىق بەش يىللىق جورىسىنىڭ مېھرىنى قوبۇل قىلمايتتى. ئەنە شۇ تەرىقىدە ئايلار كەينىدىن ئايلار ئۆتتى.

5

"تاش ئوردا" مەھەللىسىدىكى ھېلىقى جىنازا چىققان ھويلىدا بىر ھەپتە ئىلگىرى مەرھۇمنىڭ يىل نەزىرى بېرىلدى. شۇنىڭ بىلەن ھايات يەنە ئۆز قىنىغا چۈشۈپ، رەھمەتلىك سودىگەر شىراجىنىڭ ئوغۇل ـ قىزلىرى تېرىكچىلىكىنىڭ كويىغا چۈشۈپ كېتىشتى. مۇھەررەم ئىسىملىك ھېلىقى ھازىدار بولسا، بېشىدىكى ياڕىشىملىق كەشىمىر ياغلىقىنى پات ـ پات ئۆكشاپ، ياسداق ئۆيلەرنىڭ بىرىدە تىزلىرىنى قۇچاقلىغىنىچە ئۇچىنچى قېتىم پەتىگە كېلىپ كەتكەن بىر كىشى

هەققىدە ئويلىنىپ ئولتۇراتتى.

هايات يولىنىڭ ئەگرى ـ توقايلىقلىرى مۇھەررەمخاننىمۇ ئاز ئازابلىمىدى. ئۇز كەچۈرمىشلىرى توغرىسىدا خىيال سۈرگىنىدە ئۇنىڭ يادىغا ئەڭ دەسلەپ "سانايىنەپسە" دېگەن بىر شېئىر ئاتالغۇ كېلەتتى. بۇ گۈزەل يۇرتنىڭ ئەڭ كۆركەم كوچىلىرىدىن بىرىگە جايلاشقان ئاشۇ بۇلبۇللار بېغى كىمنىڭمۇ يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ دەيسىز؟ بولۇپمۇ ئاشۇ قارچىغىنىڭكىدەك ئالمان كۆزلىرى بىلەن يۈرەكنى زېدە قىلىۋېتىدىغان ھېلىقى ناخشىچى يىگىت نۇرسۇلجۇ؟ مۇھەببەتلىشىش، مۇئىنى ـ مۇرىگە تىرەپ مېڭىش دېگەنلەر جىنايەت ھېسابلىنىدىغان ئاشۇ زامانلاردا ئىككى نوتا جان ئۇچۇن پىنھان ئۇۋا بولغان ھېلىقى ئالمىلىق باغىدا تەمبەل، ھېسسىياتلىق يىگىتنىڭ جىگدە پۇراپ قالغان قىز كۆڭلىنى تېخىمۇ مەھلىيا قىلىپ مەھكەم قۇچاقلاپ، بېسىپ ـ بېسىپ سۆيگەنلىرىنى مۇھەررەم ئىسمىلىك شۇ جان ئىگىسى ھازىر يىللارنىڭ بويۇنتۇرۇقىدا سوغۇلغان تېنىدە ئەمەس، مەڭگۇ بىر خىل تېپىچەكلەپ تۇرىدىغان يۇرىكىدە قىممەتلىك خاتىرە سۈپىتىدە ئۇز پېتى ساقلاپ كەلمەكتە.

كېيىن هايات ئۇز خاھىشى بويىچە قىلغۇلۇقلىرىنى قىلدى. ئۇزىدىن ئون ياش چوڭ، سودا بىلەن پۇلنىڭ گېپىدىن باشقىسىنى ئەخمەقلىق دەپ ھېسابلايدىغان شىراجى دېگەن ئەردىن تۆت ئوغۇل، بىر قىز تۇغدى. هايات مۇھەررەمخان ئۇچۇن بىر خىل كۆڭۈلسىز مەجبۇرىيەت ھېسابلىنىپ كەلدى. شىراجى ھەر كۈنى ئاخشىمى پۇللىرىنى ساناپ، قاتلاپ قول ياغلىقىغا چىگىپ، نەلەرگىدۇ يوشۇرغاندىن كېيىن، مۇھەررەمخانغا قاراپ سىرلىق كۈلگىنىچە پىخىلداپ تۇرۇپ ئاۋۇال ئۇتۇكىنى، ئاندىن كىيىملىرىنى سېلىشقا

باشلايتتى. بۇنداق چاغلاردا مۇھەررەمخانىنىڭ تېنىگە بەزگەك ئادەمنىڭكىدەك تىترەك ئولىشپ، يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلاتتى... ھازىر تۆت ئوغۇل سودىگەرلەر سورۇنلىرىنىڭ گۈلى، سودا بازىرىنىڭ سەردارلىرى بولۇپ قالدى. پەقەت قىزىلا ئانىنىڭ سەۋەبى بىلەن ئوقۇپ ئوقۇتقۇچى بولدى. ئېرىمۇ ئۆزى بىلەن كەسىپداش، بەكمۇ ئېسىل ئادەم. قىزىنىڭ بېشىغىمۇ ئانىنىڭ سەۋداسى كەلگەندى. يەنى ئۇ ئۆزى بىلەن بىر مەكتەپتە خىزمەت قىلىدىغان ئاتا-ئانىسى يوق مۇئەللىمنى ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى. شىراجىنىڭ قىزىنى يالاڭتۆش ئەپەندىگە ھەرگىز بەرگۈسى كەلمەيتتى. ئۆزىنىڭ جەزىبىلىك چىرايى بىلەن ئەرنى يېپسىز باغلىۋالغان مۇھەررەمخان جېدەلنىڭ ئارىسىغا جان تىكتى. شۇ چاغدا نېمىشقا شۇنداق قىلدى؟ يەنە كېلىپ ئۆزىمۇ تېگى-تەكتىنى سۈرۈشتۈرۈپ كېلىپ، تازا ياقتۇرۇپ كەتمىگەن ئاشۇ يىگىتكە قىزىنى بېرىشكە رازى بولغانلىقىدىكى سەۋەب نېمە؟ بۇنى مۇكەررەم نۇرغۇن يىللار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىنلا بىلدى. پەقەت شۇ چاغدىلا ئانىسىنى تۇنجى قېتىم قاتتىق رازىمەنلىك بىلەن قۇچاقلاپ تۇرۇپ سۆيىدى. كۆزىگە ياش ئالدى. ھازىر ئۇ تۇرمۇشتا ناھايىتى بەختلىك...

نۇرسۇل بوۋاي مەرھۇمنىڭ يىل نەزىرىدىن بىر ئاي ئىلگىرى كەلگىنىدە مۇھەررەمخاننىڭ مول نېمەتلىك داستىخىنىدا توپتوغرا ئىككى سائەتچە ئولتۇرۇپ قالدى. مۇھەررەمخان شۇ كۈنى دەسلەپتە بوۋايىنىڭ ئېيتقان سۆزىدىن چۆچۈپ، ھەتتا ھوشىدىن كېتەيلا دەپقالدى. كېيىن ھەر ھالدا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، شۇكلىشىپ كەتتى. تاكى بوۋاي قوزغالغىچە لام-جىم دېمىدى. نۇرسۇل بوۋاي كېلىپ كەتكەن ئاخشىمى بولسا ئۇ خىيال ئىسكەنجىسىدە تاڭنى ئاتقۇزدى.

بۇگۈن مۇھەررەمخان ئورنىدىن بۆلەكچىلا بىر كەيپىياتىتا قوپتى. ئىسى ھېلىدىن ـ ھېلىغا بايىقى پەتىچىگە، ئۇنىڭ تۇزلا قىلىپ ئېيتقان پارىڭغا، شۇنىڭغا ئۇلۇشۇپلا يىرىم ئەسىر ئىلگىرىكى ئاجايىپ كۈنلەرگە كېتىپ قالاتتى. نۇرسۇل بوۋاي ئۇنىڭغا نەزىردىن كېيىن يەنە كېلىدىغانلىقىنى ئەسكەرتىپ كەتكەنىدى. نەزىر كۈنى مۇھەررەمخان ئۇزاۋاتقان ئەرلەرگە ئاشخانا ئۆيىنىڭ دېرىزىسىدىن بىرنەچچە قېتىم قارىدى. نۇرسۇل بوۋاي ئۆز قەرەلىدە كېلىپ، مەرھۇمنىڭ نەزىر پولۇسىنى يېدى ھەم ئىخلاس بىلەن دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ، مەرھۇمنىڭ جايىغا جەننەت تىلەپ كېتىپ قالدى. مانا، بىر ـ ئىككى كۈندىن بېرى مۇھەررەمخاننىڭ يادىغا بوۋاينىڭ ھېلىقى "كېلىمەن" دېگەن گېپى چۈشۈپ قالسىلا، ئىچىدە پىچىرلاپ "سەتىلەشمىسە بولاتتى!" دەيتتىيۇ، بىراق پات ـ پاتلا قوشقاناتلىق دەرۋازا تەرەپكە قاراپ قالاتتى.

چۈشتىن كېيىن مۇھەررەمخان يەنە يالغۇز قېلىپ، بايىقى خىياللىرى بىلەن پىشايۋاندا ئىكەك تۈتۈپ ئولتۇرغانىدا دەرۋازىدىن نۇرسۇل بوۋاي سالاپەتلىك مېڭىپ كىرىپ كەلدى...

6

نۇرسۇل بوۋاي بىر ھەپتىدىن بېرى تىلىنىڭ ئۇچىغا نەچچە قېتىم ئەكىلىپ، يەنە قايتۇرۇۋالغان گېپىنى بۇگۈن ئاخىر خەدىچخانغا دەۋەتتى.

بۇ بىر ھەپتىدىن بېرى ئۇ خۇددى بىر يىل ئاغرىغاندەك جۈدەپ، ئورۇقلاپ كەتتى. ئاخىر بۇنىڭ ئۆزىمۇ ئۈيىنىشىدىغان ئىش

ئەھەستە! بوۋاي مۇشۇ بىر ھەپتىدىن بېرى دەريانىڭ بويىدا ماكان تۇتماقچى بولغانىدەك قىرغاقتىن كېلەلمەيلا قالدى. ئۇنىڭ بۇ سىرداش جايىدا خىيال سۈرىدىغان، سىرلىق ئېقىنىغا چېكىتىتەك تىكىلىپ ئولتۇرىدىغان سائەتلىرى ئاۋۋالقىدىن ھەسسىلەپ ئاشتى. نۇرسۇل بوۋاي كۆزىنىڭ خاسىيەتلىرىنى ئۆزىدە يېتىلدۈرۈشكە باشلىغان قاغدال كۆكاتلارنى بېسىپ ئولتۇرۇپ، تاماكىسىنى سەل قىنغىر چىشلەپ، كۆزلىرىنى پۈرۈشتۇرگىنىچە دەريا ئېقىنىغا تىكىلىپ ئولتۇراتتى... نۇرغۇنلىغان تەڭقۇرلىرى ئاخىرەتىنىڭ كويىدا سەراسىمىگە چۈشۈپ يۈرسە، بۇ مويىسپىت بۆلەكچىلا بىر ھېسسىياتلارنىڭ، مۇددىئالارنىڭ بۆشۈكىگە بۆلۈنۈپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ قېرىلىق ئەنسىزلىكى ئورۇن تاپالمىغان قەلبىدە قىرىق بەش يىل ئىلگىرى قوزغالغان ھېلىقى تۈيغۇلار ھامان ئوت بولۇپ ياناتتى. نۇرسۇل بوۋاي گۈڭاھ، ھەر يىلى بىر ياكى بىرنەچچە قىز مۇھەببەت دېگەن بۇ ئاجايىپ سېھىرلىك ئۈيۈنىنىڭ سەۋداسىدا يۇرەكنى ئەزگۈچى خەتلىرىنى قىرغاقتا قالدۇرۇپ، مۇشۇ ھەيۋەتلىك ئېقىنىغا ئۆزلىرىنى تاشلايتتى. ئۇلاردىن پەقەت يىغا-زارە، ئارمان، پۇشايمان، تەنە، غەيۋەت...قېپقالاتتى. ئاتمىش يەتتە يىلدىن بېرى نۇرسۇل بوۋاي ئاشۇنداق بىستەلەي بۇلبۇللاردىن نەچچىنى كۆرگەندۇ؟ ئۆزى نەچچىنى دەريادىن سۈزۈپ چىقىپ، ئاتا-ئانىلىرىغا تاپشۇرۇپ بەرگەندۇ... بۇگۈن، دەل ئۆزىنىڭ ئاتمىش يەتتە يېشىدا بىر ئۆمۈرلۈك ھىجران لېرىكىسىنى يادلاپ ئولتۇرۇپ، ئاشۇ ۋىسالغا يېتەلمەي جاندىن كەچكەن بايقۇش دىلبەرلەرنىڭ ھالىغا يەتكەندەك بولدى...

نۇرسۇل بوۋاي ئاخىر خىياللىرىنى چورتىتىدە ئۈزۈپ، سىرلىق،

سهمرلىك بىر تۇرتكىنىك كۆچى بىلەن ئورنىدىن دەس تۇردى. كىيىم - كېچەكلىرىنى تۇزەشتۇردى. يىللار داۋامىدا دەسسىلەپ، چىگدىلەپ ھاسىل بولغان سوقماق يولدا گۇس - گۇس دەسسەپ، ئاشۇ قەدىناس ھويلىسغا، خەدىچخان پىسرلاپ يۇرۇپ تۇگمەس ئىشلارنى بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان ئۆيگە قاراپ ماڭدى. خەدىچخاننى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئۇنىڭغا راست گەپنى ئېيتتى:

— قىرىق بەش يىل ئىۋي تۇتتۇق، — دېدى نۇرسۇل بوۋاي گەپنى نەق يەردىن باشلاپ، — بۇ قىرىق بەش يىلدىن بېرى مەنىدىن بىرەر قېتىم تىل - ھاقارەت ئاڭلىدىڭمۇ، تاياق يېدىڭمۇ؟ ياق دەمسەن؟ ئەلۋەتتە. بىراق مەندىن بىرەر قېتىم كۆڭلۈڭ سۇ ئىچكۈدەك مۇھەببەتلىك پاراڭ ئاڭلىدىڭمۇ؟ يېشىڭنى ئېقىتما خەدىچە، راست گەپنى قىل، ياق دېدىڭمۇ؟ باركالا، تۆت بالىغا ئاتا - ئانا بولدۇق، تۆت ئارسلاندەك ئەزىمەت! ئۇلارنىڭ ھەممىسنى ئىككىمىز ئۆي - ئوچاقلىق قىلدۇق، تۆتىسلا كۆڭلى تارتقان، چۈشەنگەن قىزلىرىنى ئالدى. لېكىن مەنچۇ؟ ئۇلارنىڭ دادىسىچۇ؟ دەل سەن ئېيتقاندەك بىر ئۆمۈر خۇيلىنىپ، ئاھ ئۇرۇپ ئۆتتۈم. ئەمدى ساڭا شۇنى ئېيتاي: ئىككىمزنىڭ قىرىق بەش يىللىق ھاياتىدىن نېمە ئىز قالدى؟ تۆت بالا! شۇنداقمۇ؟ شۇلا كۆپايىمۇ، ئىنسانىنىڭ ۋەزىپىسى پەقەت شۇلىمۇ؟ سېنىڭ يەنە پەرزەنت كۆرگۈڭ، بىر قىز تۇغقۇڭ بار ئىدى. لېكىن نېمىشقا تۇغمىدىڭ؟ مەن سەۋەبچى بولدۇم. كەنجى ئوغلۇڭ بۇ يىل نەچچىگە كىردى، توپتوغرا ئوتتۇز ئوچىكە كىردى. ئەمدى ئۆزۈڭ ئويلا، ئوتتۇز ئوچ يىلدىن بېرى مەن سېنىڭ دىلىڭنى بىر قېتىم بولسىمۇ ئورۇندىدىمۇ؟ ئىككىمز ئەر - خوتۇنلۇق شەرتىنى بىر

قېتىم بولسمۇ ئادا قىلدۇڭمۇ؟ بېشىڭنى ئېغىتىۋاتامسىنا؟ باركاللا، بۇنىڭ سەۋەبىنى ئىلگىرى بىلىپ يەتمىگەن بولساڭ ئەمدى تېگىگە يېتىپ قوي، سېنى تۆت بالىغا ئانا قىلغان ئەر، رۇسۇل سالچىنىڭ ئوغلى نۇرسۇل ياراقسىز ئەر ئەمەستىم، لېكىن خالىمىدىم...

خەدىچەخان مۇكچىيىپ، مىشىلداپ، باغرى تاش ئەرنىڭ قەرىق بەش يىللىق بۇرۇقىتۇمچىلىقىنىڭ پارتلىغىنىدىن يۇرىكى لەرزىگە كېلىپ ئولتۇراتتى. ئۇ بىلىپ يۇرەتتى. قەرىق بەش يىلنىڭ ئالدىدا، توي ئالدىدىكى تۈنجى كۆرۈشۈشتىلا تەمبەل، كېلىشكەن يىگىت نۇرسۇل بۇلۇتلۇق ئاسمانغا قارىغان هالدا، كەم سۆز قىز خەدىچەگە شۇنداق گەپلەرنى قىلغان، قىزنى يېنىۋېلىشقا قىستىغانىدى. لېكىن مۇھەررەمدەك قىزلار كۆيۈپ قالغان يىگىتكە خەدىچە نېمىشقىمۇ ئىگە بولۇشنى خالىمىسۇن!

ـــ ئوتتۇز ئۇچ يىلدىن بېرى ئىككىمىز بىر يوتقانىنى يېپىنىپ، بىر ياستۇقتا باش قويۇپ كەلگەن بولساقمۇ، لېكىن ئەر ـ خوتۇنغا ئوخشىمىدۇق، بەلكىم مەن ئۆزۈمنىڭ كۆڭلىنى، مەيلىنى دەپ ساڭا ئۇۋال قىلغاندىمەن. شۇنداق بولسا كەچۈرگىن مېنىڭ ۋاپادار قەدىناسىم! بىز ئەمدى باشقا ـ باشقا تۇرايلى، ئۆمرىمىزنىڭ ئاخىرىدا بولسمۇ بىر ـ بىرىمىزگە پۇتلاشمايلى....

خەدىچەخان ئۆكسۈدى، ئېسەدىدى. لېكىن ئۇنىنى قاتتىقراق چىقارمىدى. قەرىق بەش يىلدىن بېرى تۇنجى قېتىم ياشلىرى يامغۇردەك تۆكۈلدى. ئۇ هەر تەرەپلىمە ئويلاپ، هازىرمۇ بوۋايدىن ئاغرىنغۇدەك مىسقالچە ئىللەتنى تاپالمىدى.

ـــ ياشلارغا لايىق ئارزۇ ـ هەۋەسلەر بىلەن ئاۋارە بولماستىن، خەلقى ـ ئالەمنىڭ ئالدىدا سەتلەشمەستىن، چىن دۇنياغا سەپەر

قىلىشنىڭ تەييارلىقىدا بولسىلا بولمامدۇ دەپ ئويلايدىغانسەن، مەنمۇ نەق ئاشۇ تۈپەيلى مۇشۇنداق سەۋدالاردا سەكپارە بولۇۋاتىمەن. بىلمەسەن، ئادەم دۇنياغا بىرلا كېلىدۇ، قايتا تۇغۇلماق يوق، شۇڭلاشقا ئاشۇ ئۆمۈر بويى ئويلىغان، كۆڭلۈمدىن چىقىرىۋېتەلمىگەن ئارمىنىمغا يېتىۋېلىش، بىر كۈن بولسىمۇ ئازابلىق مۇرادىمنى ھەل بولغان سىياقتا كۆرۈۋېلىشنى خالايمەن. بۇنىڭغا مېنى يەتكۈزىدىغان سەۋەب ھازىر پەقەت بىرلا. ئۇ بولسىمۇ سەن، خەدىچە، ماڭا قارا، يىغلىما، ياشلىرىڭنى سۈرتۈۋېتىپ، كۆزۈمگە تىك قاراپ تۇرۇپ گېپىمنى ئاڭلىغىنا! پەقەت سەن! ئىككىمىز ئۆمۈر بويى تۆگىكەن تۆگىچىنىڭ بىر تال قىلىمۇ ماڭا كېرەك ئەمەس، مۇشۇ قورۇ-جاي، جىمى مال-بېسات، بانكىدىكى ئون يەتتە مىڭ سومنىڭ چېكى سېنىڭ. ئۇلۇشكۇن ئىدارىگە بېرىپ، باشلىقلار بىلەن پاراڭلىشىپ كەلدىم. باشقا پاراڭنى ئەمەس، ئۆيىنىڭ پارىڭىنى... ۋالىي مەھكىمە دەم ئېلىشقا چىققان كادىرلارغا ئاتاپ بىنا سېلىۋېدى، شۇنىڭدىن ماڭا بىر يۇرۇش ئۆي بېرىدىغان بولدى. ئاندىن قالسا، پېنسىيە پۇلۇمدىن ئايمۇئاي يۈز سومنى قولۇڭغا نەق بېرىپ تۇرىمەن.

خەدىچىخان يەنە ئېسەددىدى. ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن قىزارغان كۆز چاناقلىرىنى بېسىپ سۈرتتى ۋە:

— قىرىق بەش يىل مابەينىدە... شۇ گېپىڭنى كۆتۈۋېدىم، ھېلىمۇ ئىنساپ قىلدىڭىز، تاقەت قىلدىڭىز، شىراجى بولسا كەتتى... سىزنىڭمۇ ئەمدى ماڭا كېرىكىڭىز يوق، مۇرادىڭىزغا يېتىڭ! لېكىن باللارغا نېمە دەيسىز؟ باللار نېمە دەيدۇ؟ — دېدى.

نۇرسۇل بوۋاي خەدىچىخانىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپلا ئورنىدىن دەس

تۇرۇپ كەتتى ۋە نېمىدۇ دەپ ۋارقىراقچى بولدىيۇ، سەل ئويلىنىپ بېقىپ بۇ نېيىتتىدىن ياندى. يەنە ئايالىنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە ئېگىلىپ ئۇنىڭ دۇمبىسىدىن قۇچاقلىدى.

ـــ رەھمەت قەدىنىسىم، مەندىن رازى بول، باشقا ئىشلار ماڭا بىر تىينىن! ـــ دېدى.

7

نۇرسۇل بوۋاي تىكەندەك جېنىنى ئېلىپ دەريا بويىدىكى قەدىناس مەھەللىسىدىن، ئۆيىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى. ئاتىسىنىڭ مىجەزىنى بىلىدىغان ئوغۇللار نۇرسۇل بوۋايغا چىش يېرىپ بېرنېمە دېيەلمىدى، پەقەت مەنسەپدار ئوغلىلا بىرنەچچە كۈنگىچە ۋايساپ يۈردى.

ـــ نە ئار، نە نومۇس بۇ ـ ھە؟ يۈزۈمنى يەر قىلدىغۇ! ماشۇجى، ئا ۋالىيلارنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمەن؟ تېخى كېلەر ھەپتىدە زەي تىڭجاڭ ئۈرۈمچىدىن كەلسە ئۆيگە بىر چاقىرىپ تونۇشۇۋالاي دېگەنتىمغۇ؟...

شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىغا تولىمۇ چىرايلىق ۋە كەڭ تاشا قىلىپ سېلىنغان "دەم ئېلىشقا چىققان كادىرلار ئولتۇرىراق بىناسى"نىڭ ئىككىنچى قەۋىتىگە مۇھەررەمخان تولىمۇ تەڭقىسلىق ۋە مۇشكۈل چىلىكتە كەلدى. بەش پەرزەنتىنىڭ، بولۇپمۇ قارىغايدەك تۆت ئوغۇل ۋە بىر تالاي نەۋرىلەرنىڭ ئالدىدا ئەركە تېگىش ھەقىقەتەنمۇ مۇشكۈل بىر داۋان ئىدى. قانداقلا بولمىسۇن، جىق گەپ ـ سۆز، تالاش ـ تارتىشلاردىن كېيىن ئىشلار ئۆز قىنىغا چۈشتى. نۇرسۇل

بوۋاي گەرچە ياشىنىپ قالغان ئادەم بولسىمۇ، ئۇلۇغ بىر كۆچمىنىڭ تۆرتكىسىدە نوموسنى قايرىپ قويۇپ، نىكاھ رەسمىيىتىنى چىرايلىق ئادا قىلدى. مۇھەررەمخانىنىڭ ئالدىغىمۇ ئۆرپ ـ ئادەتكە باپ ھالدا ئادەم ئەۋەتتى. ئىمام، مەزمۇن بىر ئاخشامدا كېلىپ نىكاھ ئوقۇدى. مۇھەررەمخانىمۇ باللىرىنىڭ، بولۇپمۇ ئىككى ئوغلىنىڭ قاتتىق قارشىلىقىغا قارىماي، قىرىق بەش يىل ئىلگىرىكى ۋەدىسىنى ئادا قىلدى. نىكاھ ئوقۇلغىنىغا بىر ھەپتە بولغاندىن كېيىن بىر ئاخشىمى نۇرسۇل بوۋاي قاتتىق تاياق يېدى. بۇ چاغدا ئۇ دەريا بويىدىكى قەدىردان مەھەللىسىگە بېرىپ قىرىق بەش يىللىق سابىق تەكىيدىشى ۋە ئوغۇل، كېلىن، نەۋرىلىرىنى يوقلاپ قايتىپ كېلىۋاتاتتى. ئول ـ تۇراق بىناغا كىرىش ئېغىزىدىكى خىلۋەت باغدا ئىككى كۆلەڭگە بوۋايىنىڭ كەينى تەرىپىدىن يېقىنلاشتى ـ دە، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئۇنى ئۇرۇپ يەرگە ياتقۇزۇۋېتىپ نەگىدۇ غايىب بولۇشتى. نۇرسۇل بوۋاي سوغۇق، ئادەمسىز باغدا بىرھر سائەتچە ئېسىنى بىلمەي يېتىپ قالدى. بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ياخشى نىيەتـ لىك بىرەيلەن ئۇنى يۆلەپ دوختۇرخانىغا ئاپاردى. بىر ھەپتىدىن كېيىن مۇھەررەمخان ئۇنى ئۆيگە قايتۇرۇپ كەلدى.

ئاردىدىن بىر ھەپتە ئۆتتى. نۇرسۇل بوۋاي سەللىمازا ساقىيىپ، ماغدۇرىغا كەلدى. قىرىق بەش يىلدىن كېيىن مۇرادىغا يەتكەن ئاشىق ـ مەشۇقلار تا ئەزەلدىن ھايات، سۆيگۈ، قىسمەت ناخشىسىنى ئېيتىپ كېلىۋاتقان ئۇلۇغۋار دەريانىڭ بويىغا، دەريا بويىدىكى ھېلىقى چىرايلىق مەھەللىگە قاراپ يول ئالدى. بوۋاي ئۇنى ئۆزى دائىم خىيال سۈرىدىغان يەرگە، چىغىر يول بىلەن تۇتىشىدىغان ھېلىقى قىرغاققا باشلاپ كېلىپ، كەچكۈزنىڭ تىنچ، چىرايلىق ئېقىنىنى ۋە

ئادەمنى ئۆزىگە تارتىپ، كۆكۈمتۈل بولۇپ ياتقان نېرىقى قىرغاقنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ــ قارىغىنا مۇھەررەم، بىزنىڭ بۇ ئانا دەريايىمىز نېمانچىۋالا يېقىملىق، نېمانچىۋالا چىرايلىق ـ ھە؟ قارىغىنا ئاۋۇ قىرغاقتا، خۇيمۇ سۆلەتلىك كۆرۈنىدۇ! سەن تېخى "سىز بىلەن بىز نېرىقى قىرغاقتا يېتىپ قالغان ئادەملەر، سەت تۇرىدۇ" دېدىڭا ئۆتكەندە؟! ئاشۇ گەپنى بىر قىلدىڭ، ئىككىنچى قىلما جۇمۇ. دەريا بولىدىكەن، ئىككى قىرغاق بولىدۇ، ئىككىلىسى بىر ـ بىرىدىن چىرايلىق، بىر ـ بىرىدىن ئېسىل، ئىككىلا قىرغاقتا گۈللەر ئېچىلىدۇ، بۇلبۇللار سايرايدۇ، سەن بىلەن بىز شۇنچە يىللار بېرىقى قىرغاقتا تۇردۇق، ياشىدۇق. ئەمدىزە، نېرىقى قىرغاقىغا يېتىپ، ئۇ يەرنىمۇ كۆرۈپ باقمايمىزمۇ!؟ ئۇ يەردىمۇ ھايات بار، نى ـ نى مۆجىزىلۇق ناخشىلار بار. نېمىشقا دېسەڭ ئۇ قىرغاقمۇ، بۇ قىرغاقمۇ ھاياتلىققا، مۇشۇ غەنىمەت، چىن دۇنياغا تەئەللۇق ئەھەسمۇ!...

مۇھەررەھكان ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن تەسىرلەندىمۇ ياكى كەچكۈزنىڭ ئىغىرلىشىدىن شامىلىدىن بويىي شۇركۈنىدىمۇ ئىشقىلىپ بوۋايغا يۆلەندى. قىرىق بەش يىل ئىلگىرى ھېلىقى ئاي نۇرىغا چۆمگەن خۇش پۇراقلىق باغدا چىرايلىق ئاتەش نەزەر ناخشىچى قىز مۇھەررەم كېلىشكەن، تەمبەل يىگىت نۇرسۇلغا ئاشۇنداق يۆلەنگەنىدى.

ياسن نياز

سىزنى سۆيەتتىم

هويلىمىزدا بىر تۈل ئايال بار ئىدى، ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش ئىجارىگە ئېلىنغان بىر ئېغىزلىق دالان ئۆيدە ئولتۇراتتى. بىز بىر - بىرىگە قارىشىپ تۇرىدىغان ئىككى ئېغىز ئۆيدە ئولتۇراتتۇق. مېنىڭ يىراقتا بولسىمۇ خىيالىمدا بىللە ياشايدىغان ئايالىم بار بولۇپ، بەختلىك بويىتاق ئىدىم، **بىراق** ئۇ ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتكەن بەختسىز بويىتاق ئىدى.

مەن بۇ ئۆيگە كۆچۈپ كەلگەن ۋاقتىمدا ئۇ بار ئىكەن. بىز بىر - بىرىمىزدىن ياتسىراپ، گەپلەشمەي يۈردۇق، ئۇنىڭ ماڭا گەپ قىلغۇسى بار ئىدىيۇ، يىراقتىكى ئايالىمنىڭ غايىبانە كۆزلىرىدىن قورقاتتى، بىچارە مېنىڭ ئائىلەمگە سوغۇقچىلىق سېلىپ قويۇشتىن ئەنسىرىسە كېرەك. مەنمۇ يېنىمدا يوق ئايالىمنىڭ كۆندەشلىكىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارىيالمايتتىم. ئۇ مېنى كۆرسە يىراقتىنلا ئەندىككىنىچە تىمسىقلاپ مېڭىپ كېلىپ، يېنىمدىن يەرگە قاراپ ئۆتۈپ كېتەتتى. ئۇ دالان پەشتاقلىرىغا قەدەم باسقاندا، مەن ئىختىيارسىز ئۇنىڭ كۆتۈرۈلۈپ تۈرغان كۆكسىگە، تولغان ساغرىسىغا قاراپ قالاتتىم. ئۇ ئىشكىنى بوشقىنە ياپقاندىن كېيىنلا ئۆيگە قايتىپ كىرەتتىم. ئۇستىگە كىتابلار تىزىلغان شىرەنىڭ ئالدىغا كېلىپ مۆكچەيگىنىمچە يېزىقچىلىققا كىرىشىپ كېتەتتىم. كۆپ ئۆتمەي

قوشنامنىڭ ئۆيمدىن قىڭغىراقنىڭ تاقىلدىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى. مەن قەلبىمنى قويۇپ، تاماكىغا ئوت ياقاتتىم. قوشنامنىڭ چىرايلىق ھۆسن ـ جامالىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالاتتىم. دەسلەپكى ۋاقىتلاردا ئۇ ئىككى ياشلار چامىسىدكى بىر ئوغۇل بالىنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلىپ ياشىغانىدى. كېيىن ئۇ بالىنى ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ غېرىب كۆلبىسىدكى مىسكىن تۇرمۇشى باشلانىدى. ئۇ ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ سۆزلىمەيتتى. خۇددى روھى تېنىدىن ئاجراپ كەتكەنىدەك ئاجايىپ بىر مۇڭلۇق ھالەتتە ياشايتتى. ئۇ ئاجرىشىپ كەتكەن ئېرى ئۈچۈن قايغۇرۇۋاتامدىغاندۇ يا؟ ئۇ مېنىڭمۇ يالغۇز ياشاۋاتقانلىقىمنى، كۈندىلىك تۇرمۇشتا جاپا تارتىۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ، ماڭا ئېچىنغان بولسا كېرەك، ئۈچرىشىپ قالساق بېشىنى كۆتۈرۈپ تەبەسسۇم قىلىدىغان بولدى. مەنمۇ ئۇنىڭغا يىلىق چىراي ئېچىپ جاۋاب قايتۇراتتىم. بىزنىڭ قوشنىدارچىلىق مۇناسىۋىتىمىز ئاستا ـ ئاستا كۈلكىدىن سۆزگە ئۆتتى.

ئۇ ئەتىگەندە ئىشقا ماڭاتتى، مەن ئۆيدە ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرگەن ـ چىققىنىنى بىلىپ تۇراتتىم. كۆپ ئۆتمەي مەنمۇ خىزمەتكە ماڭاتتىم. كەچتە قايتىپ كېلىپلا ئۇنىڭ ئىشىكىگە كۆزۈم چۈشەتتى. ئەجەب بىر ئىشتە بۇ، مېنىڭ ئايالىم بار تۇرسا، نېمىشقا ئۇنىڭ ئىشىكىگە قارايمەن؟

مېنىڭ ئىچىم پۈشتى. نېمىشقا توي قىلىپ يۈرۈشىرىدىغاندۇ بۇ خوتۇن؟ ئەرگە ئۆچ بولۇپ قالغانمىدۇ يا؟ ئۇنداقمىكەن دېسەم، ماڭا قاراپ كۈلىدۇ، گەپ قىلىدۇ!

بىركۈنى كەچقۇرۇن كىتاب ئوقۇپ ئولتۇراتتىم، ئىشىك يېنىك

چىكىلىپ، ئۆيگە قوشنام كىرىپ كەلدى. مەن ئورنۇمدىن ئىتتىك تۇرۇپ كەتتىم. شىرە ئۇستىدىكى ئايالمىنىڭ سۆزىنگە قاراپ، ئىچىمدە ئەپسۇس سوردىم: مەن ئۇنى چاقىرمىدىم، ئۆزىمۇ ھازىرلا چىقىپ كېتەر...

مەن قوشنامغا نېمە ئىشىكىز بار ئىدى، دېگەندەك قاراپ قويدۇم.

ــ بۇنى...كۆرۈپ باقسىكىز، ھېكايىكىزغا...خام ماتېرىيال چىقىپ قالار، ــ دېدى ئۇ ماڭا قېلىن بىر كونۋېرتنى سۇنۇپ تۇرۇپ، ــ بۇنى ئىنستىتۇتتا بىر سىنىپتا ئوقۇغان ساۋاقدىشىم ئەۋەتىپتىكەن.

ــ بۇ، سالام خەتمۇ؟ ــ دېدىم ئۇنى قولۇمغا ئېلىۋېتىپ.

ــ بۇ..تەسرلىك بىر ھېكايە، ــ دېدى قوشنام خورسىنىپ.

ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن مەن خەتنى ئېچىپ ئوقۇشقا باشلىدىم:

"سالام رۇقىيە!

سىزگە يازىدىغان سۆزلىرىم ناھايىتى كۆپ. گېپىمنى نەدىن باشلاشنى، قايسى سۆزلىرىمنى يېزىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن. مەن ئەمدى ھەممىنى يازىمەن. بۇرۇن دېيىشكە جۈرئەت قىلالمىغان سۆزلىرىمنىڭ بىرىنى قويماي يازىمەن.

مەن سىزنى سۆيەتتىم، بىراق...مېنىڭ سۆيگۈم ئاشكارىلانماي قەلبىم چوڭقۇرلۇقىدا قالغانىدى. مەن مۇشۇ پېتىچە ئۆلۈپ كېتىشكە چىدىمىدىم. بۇ ئالەمدىغۇ سىزگە يېتەلمىدىم، ئۇ ئالەمدە سىزنى ئۇچرىتالمىسام قانداق قىلىمەن؟ قەلبىمنى بىلىپ قېلىڭ، مېنىڭ سىزنى سۆيگىنىمگە، سىزگە كۆيگىنىمگە بەش يىل بولدى. مەن بۇ يىللارنى يەككە ـ يېگانىلىقتا ئازاب بىلەن ئۆتكۈزدۇم. مەن سىزنى

نېمىشقىمۇ ياخشى كۆرۈپ قالغاندىمەن؟ ئەي يەر! مەن نېمىشقا رۇقىيەنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم؟ ئەي ئاسمان! مەن نېمىشقا رۇقىيەگە كۆيۈپ قالدىم؟ ئەي خۇدا! سەن نېمىشقا رۇقىيەنىڭ ئىشقىنى يۈرىكىمگە سالىسەن، بىراق، ماڭا نېمىشقا ئۇنى ئاشكارىلىغۇدەك جۈرئەت بەرمەيسەن؟ مەن قەلبىمدىنمۇ سوردىدىم، قەلبىم بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلمەيدىكەن. يېقىندا ئىنىستىتۇتتىكى بىر دوستۇمدىن خەت تاپشۇرۇۋالدىم. سىز ــ مەن سۆيگەن، ۋەسلىگە يېتەلمىگەن قىز ــ بىر بالا بىلەن تۇل قاپسىز. سىزدىن ۋازكەچكەن قانداق روھىي قارىغۇ ئەردۇ ئۇ؟ سىز ئەسلى مېنىڭ ئىدىڭىز. خۇدا سىزنى مەن ئۈچۈنلا يارىتىقانىدى. بىراق مەن سىزنى قولۇمدىن چىقىرىۋەتتىم. جۈر-ئەتسىزلىكىم تۈپەيلى خۇدا سىزنى ئۇ ئەرگە چېتىپ، مېنى جازالىدى. مەن بۇ ئائىلە بەختسىزلىكىڭىزدىن بىر ھەقسىقەتنى ھېس قىلغاندەك بولدۇم. بۇ دۇنىيادا بىر قىزنىڭ مۇھەببىتى بىر يىگىتكىلا تالىق، خۇدا سىزنى مەن ئۈچۈن، مېنى سىز ئۈچۈن يارىتقانىدى. روھىمغا شۇنداق بېشارەت كەلدى: ئازابلىرىڭ ئەمدى يېتەر، سىرىڭنى قاچانغىچە ساقلايسەن، رۇقىيەگە خەت ياز! مۇھەببىتىڭنى ئىزھار قىل! ئۇ سېنىڭ. ئۇ سەن ئۈچۈنلا ئەردىن ئاجرىتىلدى. ئۇ ساڭا يارىتىلغانلىقى ئۈچۈن خۇدا ئۆز ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ...

مۇشۇ تاپتا سىزگە خەت يېزىۋاتىمەن. بەش يىلدىن بۇيان يۈرىكىمدىكى ساقلاپ كەلگەن سىرلىرىمنى سىزگە ئاشكارىلاۋاتىمەن. كۆزۈمدىن ياشلىرىم تامچىلاۋاتىدۇ. مەن سىزنى كۆرۈۋاتىمەن. خىيالـ لىرىم سىز بىلەن بىللە ئوقۇغان ئاشۇ يىللارغا قايتىپ كەتتى.

سېنىتەبرنىڭ مەلۇم بىركۈنى ئىدى. بىر ساۋاقدىشىمىز بىزنى سىگلىسىنىڭ تويىغا تەكلىپ قىلدى. بىز ئالتۇن كۈزنىڭ ساپ

هاۋاسىدا نەپەس ئېلىپ، يېزىغا قاراپ يولغا چىقتۇق. ئۇ چاغدا مەن بۇ سەپەرنىڭ ھاياتىمدىكى ئازابلىق كۈنلىرىمنىڭ باشلىنىشى بولۇپ قالىدىغانلىقىنى تېخى بىلمەيتتىم.

قۇرغاق، توپىلاڭ سەھرا مەھەللىسى. جىن چىراغ پىلىلداپ يېنىپ تۇرغان خىرە نۇر ئىچىدىكى ئۇزۇملۇك ھويلا، ساۋاقداشلار قىزىقىش، ئەجەبلىنىش ئىچىدە قاراپ تۇرغان دېھقانلار ئوتتۇرىسىدا قىزغىن تانسا ئويناۋاتتى. مەن خىيال سۈرۈپ، پىشايۋان تۈۋرۈكىگە يۆلەنگەنچە ئولتۇراتتىم. شۇ چاغدا پىشايۋان سۈپىسىدا پەقەت سىزلا يالغۇز ئولتۇرۇپ قاپسىز. بۇ تەقدىرنىڭ قانداق ئورۇنلاشتۇرۇشى بارلىقىنى كىم بىلسۇن؟! مەن سىزنى تانسىغا تەكلىپ قىلىشىم كېرەك-لىكىنى ھېس قىلدىم. سىزمۇ شۇنى كۈتكەنىدەك ماڭا قاراپ كۈلۈپ قويدىڭىز . بىز تانسا ئويناۋاتقانلارغا قېتىلىپ كەتتۇق. مەن تۇتقان قولىڭىزنىڭ، بېلىڭىزنىڭ كېيىنكى كۈنلەردە مەن ئۇچۇن شۇنچە قىممەتلىك بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلمەيتتىم. بىز ھويلا ئوتتۇرىسى-دىكى ئۇجمە دەرەخلىرىنى ئايلىنىپ ئۆتەتتۇق. تۈيۈقسىز بىرنەرسىگە پۇتلىشىپ، قورسىقىم يۇمشاق قورسىقىڭىزغا تىرىلىپ قالدى. مەن بۇ تاسادىپىيلىقتىن ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم بىر لەززەتلىك سېزىمنىڭ ۋۇجۇدۇمغا تاراپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. شۇنىدىن كېيىن مەن يەنە ئىختىيارسىز قورسىقىمنى تېنىڭىزغا تەگكۈزۈشكە تىرىشتىم. ئەمدى سىز ھېلىراق پىشايۋان سۈپىسىدا ئولتۇرغان رۇقىيە ئەمەس ئىدىڭىز. ئاشۇ بىر قېتىملىق سوقۇلۇشنىڭ مېنى بۇنچە ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكىگە ھەيران بولاتتىم. مۇزىكا ئاخىرلاشقاندا پىشايۋانغا قايتىپ كېلىشتۇق. مەن ھېلىراقتىكى لەززەتنىڭ مەستىچىلىكىدە ئۆزۈمنى پىشايۋانغا تاشلىدىم. تېنىم تۇڭرۇكىكە سوقۇلۇپ، تۇڭرۇكتىكى جىن

چىراغ سۇپىغا چۈشۈپ كەتتى. كىرسىن كىگىزگە يېيىلىپ ياراتتى. مەن خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولىدۇم. جىن چىراغقا كىرسىن قۇيۇلۇپ، ئوت يېقىلىپ ئۆز جايىغا ئېلىپ قويۇلىدى. مەن خىجىللىقتىن ئەقلى ـ هوشۇمنى يوقۇتۇپ قويغاچقا، يەنە كىرسىن تۆكۈلگەن يەرگە ئولتۇرۇپتىمەن.

يەنە مۇزىكا چېلىنىپ، تانسا باشلاندى. بۇ نۆۋەت باشقا بىر قىزنى تانسىغا تەكلىپ قىلدىم. قولۇم ئۇ قىزنىڭ قولىدا، بىلدە. كۆزۈم، خىيالىم باشقىلار بىلەن تانسا ئويناۋاتقان سىزدە ئىدى. خۇدا مېنى يەنە بىر قېتىم ئۇرغان ئىكەن. بىلسەم، هازىرقى تانسىنى باشقىلارنىڭ كۆلكىسى ئېچىدە ئويناپتىمەن. باياتىن تۆكۈلگەن كىرسىن كىگىزدىكى توپا بىلەن قوشۇلۇپ، مېنىڭ مودا قوغلىشىپ كىيگەن داكىدەك ئاپئاق شىممىنىڭ كەينىگە يۇقۇپ، ئارقامدا سەت، كۆلكىلىك داغ پەيدا قىلغانىكەن. شۇ چاغدا سىز چاقىرانلىق بىلەن قول ياغلىقىڭىزنى ماڭا سۇندىڭىز، بۇ هېسداشلىق خىجىللىقتىن تىترەۋاتقان يۈرىكىمگە كۈچ بېغىشلىدى. سىزنىڭ هىدىڭىز پۇراپ تۇرغان ياغلىقىڭىز بىلەن شىممىدىكى داغنى سۈرتتۈم. ئۇ ياغلىق سىز ئۈچۈن نەچچە ئون تىيىنلىق ئاددىي بىرنەرسىدۇ، بىراق، ئۇ سىزنىڭ ماڭا قىلغان تۇنجى هېسداشلىقىڭىزنىڭ يادنامىسى سۈپىتىدە ئۆمرۈم ئارخىپىدا ساقلانغانىدى. مەن ئۇنى سىزگە قايتۇرۇپ بەرـ مەي، ئەتىۋارلىق بۇيۇمۇم سۈپتىدە يېنىمدا ساقلىدىم.

شۇ ئاخشىمى سىزنى ئويلاپ ئۇخلىيالمىدىم. قەلبىمگە چۈشىنىكـ سىز بىر هېس سېگىپ كىرگەنىدى. مېنىڭ ئارامىم بۇزۇلغان بولۇپ، ئىختىيارسىز سېھىرلىك سىمايىڭىزنى سېغىناتتىم. بۇگۈن ئەجەب ئۇخلىيالمايمەن ـ هە؟ بۇ زادى قانداق ئىشتۇ؟

تاڭ ئاتتى. سەھەردە ھويلىغا چىقىپ، مېنى تەشنا قىلغان سېھرلىك قامىتىگىزنى كۆرۈش ئۈچۈن كۈتۈپ تۇردۇم. سىز چىرايلىق تارىنىپ، پەردىاز بىلەن يارقىن تۇستە چىقىپ كەلدىگىز. مەن سىزنى كۆردۈم، بىراق دەرھال يەرگە قارىۋالدىم. سىز شۇنچە بىپەرۋا ئىدىگىز. بۇ ئېتىبارسىز قاراشلىرىگىزدىن يۈرىكىم ئېچىشىپ، تىترەپ كەتتىم. قېنى ئەمدى ياغلىق بەرگەن چاغدىكى ھېسداشلىق؟ قېنى، ئۇخلاش ئالدىدىكى قىياس قاراشلار؟ مەن تاتىرىپ، چىڭقىلىپ يۇگۇرگىنىمچە كىرىپ كەتتىم. ئاخشاملا شېرىن ھېسلارغا بۆلۈنۈپ كۇلگەنىدىم، سەھەردە ئاچچىق ياش تۆكۈپ يېغلاۋاتىمەن. پۈت-قولۇمنى سوزۇپ ئوڭدىسىغا ياتتىم. بېشىم قىيسايغان، يۈمۈلغان كۆزلىرىمدىن مەڭزىمنى بويلاپ ئىسسىق يېشىم تاماتتى. رۇقىيە شۇنچە بىپەرۋا-ھە؟ نېمە ئۈچۈن؟ ئاخشامقى ھېسلار بۇگۈن ئۆلۈگەنمىدۇ؟ ئۇ بىردەملىك ھېس، شۇ چاغدىكى ھېسداشلىق، ئۇ مېنى ياخشى كۆرمەيدىكەن، ئاھ خۇدا...

چۈشتىن كېيىن شەھەرگە قايتىش ئۈچۈن يولغا چىقتۇق. مەن ماشىنىدا ئۆزە تۇرۇۋۇپلىپ ناخشا ئېيتتىم. مېنى كۈلدۈرگەنمۇ، كۆيلەتكەنمۇ سىز ئىدىگىز، بۇگۈن سىز يەنىلا بىپەرۋا. سەھرادىكى ئاشۇ قاينات كېچە، خەيرىلىك سەھەردىكى ئۇنتۇلماس ئىشلار بىر-دەملىك خۇشاللىقىگىز ئۈچۈن ئەمەك بولسا-ھە؟ سىز ئۇ ئىشلارنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتكەنەك بىپەرۋا ئىدىگىز.

بىر كۈنى كەچكى مۇزاكىرىدىن تارقىغان چاغ، ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ چىراغلىرى ئۆچۈپ كەتكەنىدى. مەن شامنى ياندۇرۇپ قويۇپ، سىز ئۈچۈن ئۆرتىنىۋاتقان يۈرىكىمدىكى ھېس-تۇيغۇلارنى مىسرالارغا تىزىۋاتاتتىم، شېئىر — ئۇ قانداقمۇ قەلبىمنى تولۇق ئىپادىلەشكە

قادىر بولالىسۇن؟! خىرە-شىرە يوروپ تۇرغان سىنىپتا سىزگە ئاشىق مەن بىچارىلا مسكىن ھالەتتە يالغۇز ئولتۇرۇپ قالغانىدىم. ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ، تىلەمچىدەك تەلمۈرۈپ سىزنىڭ ئورنىڭىزغا كەلدىم. تېنىڭىز تەگكەن ئورۇندۇقىغا مەنمۇ تېنىمنى تەگكۈزۈپ ئولتۇردۇم، يۈزىڭىز، چېچىڭىز تەگكەن پارتا يۈزىگە يۈزۈمنى ياقتىم، كۆكسىڭىز تەگكەن پارتا قىرىغا مەيدەمنى ياقتىم. پارتا-ئورۇندۇق-لاردا سىزنىڭ ھىدىڭىز قالغان بولسا، مېنىڭ قۇچاقلاپ سۆيۈشلىرىم-دىن تەشنا لېۋىمىنىڭ ئىزى قالدى. ئېھ، بىچارە سۆيگۈ، بىچارە ئاشىق...ئانام مېنى ئوغۇل بالا دەپ تۇغقان ئىدى، شۇ تاپىتا ئالدىڭىزدا شۇنچە ئاجىز، ئەسەبىي ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىمنى كۆرسە، مېنى قايتىدىن تۇغارمسكىن؟ مېنىڭ بۇ كۈنلەردىكى ئاچ قالغان روھىمنى بىلىۋاتامسىز؟ مەن بۇ چاغدا قەلبىمنى سىزگە ئاشكارىلاشقا ئاجىز ئىدىم.

يېگى يىل يېتىپ كەلدى. بىز سىنىپتا كەچكى كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتى ئۆيۈشتۇرغانىدۇق. سىز كۆرۈنمەيتىڭىز، ئون مىنۇت... يىگىرمە مىنۇت...سىز يەنىلا يوق. رۇقىيە نەگە كەتكەندۇ؟ كۆرۈشە-دىغان بىرەر يىگىتى بارمىدۇيا؟...كىردىڭىز! تەنتەنىلىك مۇراسىم-لارغا قەدەم تەشرىپ قىلغان مەلىكىدەك نۇر، جىلۋە ئىچىدە كىرىپ كەلدىڭىز. گۈلىنى خىيالىلاردىن پۈچىلىنىۋاتقان قەلبىمدىكى ئاچچىق ھېسلار بىردىنلا تارقاپ كەتتى. بىز تانسا ئويندۇق، كۈلۈشتۇق.

يېرىم كېچىدىن ئاشقان چاغدا ساۋاقداشلار تارقاپ كېتىشتى. شۇنداق بىر مۆجىزىدىكى، سىنىپتا ئىكىكى جۈپ ئوغۇل-قىز قالغانە-دۇق. شۇ چاغدا سىز نېمىنى ئويلىغانسىز، نېمىنى كۈتكەنسىز. سىزگە نېمە تەسىر قىلغاندۇ؟

بىز يەنە تاڭسا ئويندۇق. پۇتىمىزنىڭ تالغىنىنى سەزمەيتتۇق. مەن باشقۇرغۇسىز بىر تەلىپۇنۇش تۇرتكىسىدە سىزگە ئىنتىلەتتىم. تېنىمنى تېنىكمىزگە تەگكۈزۈشكە ئۇرۇناتتىم. بىز ئىنسانلار ئاجايىپ- مە؟ ئاللا بىزنى مۇشۇنداقمۇ يارىتامدۇ؟ مەن سىزگە دېمانچە باغلىنىپ كەتكەندىمەن؟ ئېھ، ئىنسان يۇرىكى...

بىر ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى. كەچقۇرۇن ياتقىمغا كىرىپ كەلدىڭىز. مەن سىزنى تەكلىپ قىلغانىدىم. بۇ ئاخشام سىزگە نېمە دېمەكچى بولغانىدىم؟ مەن قورۇنۇپ كېتىۋاتاتتىم، سىزنى ياخشى كۆرۈش ھېسسى ئالدىڭىزدا مېنى كىچىكلىتىپ، يۈمران، ئاجىز ياپراقتەك تىترەپ تۇرغان بوۋاققا ئايلانىدۇرۇپ قويۇۋاتاتتى. نەزىرىمدە سىز غايەت زور گىگانت ئادەم بولۇپ كېتىۋاتاتتىڭىز. مەن ئۇزۇقىغا، سۈيىگە قانمىغان پاكار، ئاۋارە، سارغايغان مايسا ئىدىم. سىز رەڭدار، پورەكلەپ ئېچىلغان نەپىس گۈل ئىدىڭىز. مەن سىزگە مۇناسىپ ئەمەستەك، سىزگە قاراش، گەپ قىلىش، تەلپۈنۇش، سۆيۈش ئۆزۈمنى چاغلىمىغانلىقتەك ھېس قىلىپ، يەرگە كىرىپ كېتىۋا- تاتتىم. مەن بۇ بىچارە سۆيگۈمنى سىزگە قانداقمۇ ئاشكارىلىيالايتتىم؟

مەن ھەمراھلىقىڭىز پەيدا قىلغان مەسخۇشلۇقتا قېشىڭىزغا قانداق بېرىپ قالغانلىقىمنى بىلمەيمەن. مەن سىزگە ئىنتىلىپ، يۈزۈمنى ئېتىكىڭىزگە قويۇپتىمەن. قەلبىمدە پەقەت سىزنى قۇچاقلاش ئىستىكى...مەن ئارزۇيۇمغا يەتتىم، تېنىڭىزنى پۇرىدىم. يۈزۈم يۇمشاق، سىلىق يۈزىڭىزگە سۈركەلدى. كۆزۈم يۇمۇلدى. ئاچ لېۋىم تۇنجى قېتىم سىزنىڭ لېۋىڭىزگە بېسىلدى. مەن پاختىدەك يۇمشاپ كېتىۋاتاتتىم. قىزىق قازانغا چۈشكەن قوي مېيىدەك ئېرىپ كېتىۋاتاتتىم. خىيالىمدا ئىككىمىزلا مەۋجۇت ئىدۇق...لېكىن مەن

ئېغىر سىزگە مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ، مەن بىلەن بۇ دۇنيالىق جۇپ بولۇش ھەققىدىكى رازىلىقىڭىزنى ئالمىغانىدىم. ياق! تىلمىزنىڭ ھەرىكىتىگە نەھايەت! دىلىمىز سۆزلىدىغۇ؟ دىلىڭىز رازىلىق بەردىغۇ؟

شۇ ئاخشىمى سىز ياتاقتىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن كۆندىلىك خاتىرەمنى ئېلىپ: "8 ـ يانۋار، بىر جۇپ قىزىل كەپسەنەك قانات قېقىشتى..." دەپ يېزىپ قويدۇم.

مەن سېھىرلەنگەن ئىدىم. ئەتىسى سىزگە قاراپ ھەيران بولدۇم. مەن ئاشۇ تەننى قۇچاقلىدىم، پۇرىدىم، ئاشۇ لەۋنى سۆيدۇم ـ ھە؟ شۇندىن كېيىن مەن لېۋىمدىكى لەۋ ئىزىڭىزنى شۇمۇپ نۇرغۇن كۈنلەرنى ئۆتكۈزدۇم. ئاشۇنداق شېرىن چاغلارنىڭ كېلىشىنى كۈتتۇم. ئەمدىچۇ؟ يەنە قاچان؟

بىر يەكشەنبە كۈنى ئىدى. بىز كۆرۈشۈشكە كېلىشكەنىدۇق. مەن ياتاق دېرىزىسىنىڭ كۆزەينىكىدىن سىرتقا قاراپ، قىزلار ياتاق بىناسىدىن چىقىشىڭىزنى كۈتەتتىم، كۈتتۇم.....بىر سائەت ئۆتتى، ئىككى سائەت ئۆتتى، ئەمدى چوقۇم چىقىدۇ...ئۇچ سائەت ئۆتتى، مەن يەنە ئۈمىد كۈتۈپ ئولتۇراتتىم. تۆت سائەت ئۆتۈپ كەتتى. مەن تاقەتسىزلىنىپ، سىزنى ئىزدەپ ماڭدىم. ياتىقىڭىزنىڭ ئالدىغا كېلىپ تۇرۇپ قالدىم. ياتاق قۇلۇپلانمىغانىدى. بىراق، ئىچىدىن ھېچىبىر ئاۋاز ئاڭلانمايتتى. مەن ئىكىكىلىنىپ تۇرۇپ قالدىم. مەن نېمىشقا رۇقىيەنى ئىزدەيمەن؟ ئۇنى چاقىرىشقا نېمە ھوقۇقۇم بار؟ مەن ئۇنى سۆيمەن. سۆيۈشنىڭ ئۆزى ھوقۇق! ئىشكىنى چەكتىم، ئىشىك قىيا ئېچىلدى. سىز مېنى كۆرۈپ ھودۇقۇپ، دەرھال ئالدىمغا چىقتىڭىز. مەن ياتىقىڭىزدا كىم بارلىقىنى كۆرە لمىدىم، چىرايىڭىز سارغايغان، چاچلىرىڭىز چۈۋۈلغان، كۆزىڭىز خۇمارلىشىپ

گەتكەندى. مېنى ئىشك ئالدىدىن تارتىپ:

ــ سىزنى ساقلىتىپ قويدۇم، رەنجىمەك ــ ھە؟ ــ دېدىكىز.

مەن غەزەپىتىن يېرىلىپ كېتىدىغانىدەك قىزىرىپ يەرگە قاراپ تۇرۇپ قالدىم. ياتاقتا كىم باردۇ، دېگەن گۇمان بىلەن سۆزىگىزگە جاۋاب قايتۇرالمىدىم. كۇندەشلىك ئوتى يۈرىكىمنى ئېچىشتۇراتتى.

سىز ياتاق ئىشىكىگە قايرىلىپ قاراپ قويياتتىڭىز. بۇ ھودۇقۇش-لىرىڭىز گۇمانلىرىمنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋەتتى.

ــ بۇگۇن...ھە...مەن سىزگە كېيىن چۈشەندۈرۈپ قويىمەن.

مەن ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەي قالدىم، ئۆزۈمنى ئاران تەستە بېسىپ:

ــ خوش، كېيىن... ــ دېيەلىدىم. مەن بېشىمنى سىلىپ ئاستا كېتىپ باراتتىم. ياتاقتىكى كىم بولغىيدى؟ رۇقىيە نېمىشقا ھودۇقۇپ كېتىدۇ؟ چىرايى سارغايغان، چاچلىرى چۈۋۈلغان، كۆزلىرى خۇمار-لىشىپ كەتكەن ــ ھە؟

مەن بۇ ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلمەي يۈرەتتىم، سىزدىن ئىزاھات تەلەپ قىلىشنىمۇ بىئەپ بىلەتتىم. سىزمۇ بۇ ئىشنى ئونتۇپ كەتكەن-دەك يەنىلا بېپەرۋا يۈرەتتىڭىز، شۇنداق كۇنلەردە قىشلىق تەتىلگە قويۇپ بېرىلدى.

مەن بۇ كۇنلەرنى سېغىنىش ئىچىدە ئۆتكۈزدۇم. بۇ كۇنلەردىكى سىزگە تەشنا قەلبىمنى سورىمايلا قويۇڭ. تەتىل ۋاقتى توشتى. مەن ئۇزۇن قارا كېچىلەرنى ئۆتكۈزۈپ، قۇياشنى كۆرۈشكە تەشنا بولغان ئېسكىموسلاردەك، سىزنىڭ جامالىڭىزنى كۆرۈشكە تەشنا بولاتتىم. مەن سىزگە نېمە سوۋغا قىلىش ئۈستىدە كۆپ ئويلىدىم. ئاخىرى ئاق ياقۇت كۆزلۈك ھالقىنى مۇۋاپىق كۆردۈم. ئۇ ئاق كۆڭلۈمنىڭ،

پاك سۆيگۈمنىڭ، ئىشق ـ پىراق تەلپۈنۈشلىرىمدە تامغان سۆزۈڭ ياش تامچىلىرىمنىڭ ئىپادىسى ئىدى.

ئەتىسى قاپقارا چاچلىرىڭىز يېپىپ تۇرغان سۆزۈڭ، سىلىق قۇلاقلىرىڭىزدا جۇلالىنىپ تۇرغان ھالقىنى كۆردۈم. خۇددى تېنىمنىڭ بىر پارچىسى قۇلقىڭىزغا ئېسىلىپ قالغاندەك بۇ خىل بىرىكىشتىن يۇرىكىم سۆيۈندى. نەچچە تال چاچ ھالقا سېپىغا چىرمىشىپ قالغان ئىدى. مەن بۇ چىرمىشىشتىن يۇرىكىڭىزگە چېتىلغان سۆيگۈ رىشتىمنى كۆرگەندەك بولدۇم. مەن بۇ ھالقىلارنى چۆچۈرىدەك چىرايلىق قۇلاقلىرىڭىزدا كۆرەلمىگىنىمدە نە ھالغا قالاتتىم ـ ھە؟

بىركۈنى چۈشتىن كېيىن مەكتەپ كەينىدىكى بېلىق كۆلى بويىغا كەلدىم. مەجنۇن تاللارنىڭ شاخلىرى كۆل سۈيىگە چىلمىشىپ تۇراتتى. تۆۋەن تەرەپتىكى قەدىمىي دەريا ياپيېشىل ئورمانغا پۈركىنىپ ئۇنسىز ئاقاتتى. مەن خاتىرە، كىتابلىرىمنى تىزىمغا قويۇپ، كۆل سۈيىگە قادالغىنىمچە ئولتۇرۇپ قالدىم. باھارنىڭ سالقىن شامىلى مېنى سىلاپ ئۆتۈپ، مىسكىن كۆڭلۈمگە تەسەللى بەرمەكچى بولاتتى. مەن يەنە سىزنى ئويلىدىم، ئېتىبارسىز قالغان سۆيگۈم ئۇچۇن ياش تۆكتۈم. سەھرادىكى ئاشۇ كېچىنى ئەسلەپ، يانچۇقۇمدىن ياغلىقىڭىزنى ئالدىم. ئۇنىڭدىن پۇرىقىڭىز تېخىچە كەتمىگەندەك ئىدى. مەڭزىمنى بويلاپ سىرغىۋاتقان ياشلىرىم ياغلىقىغا سىڭىپ باراتتى. سىز بۇ ياغلىقىنى ئازابلىق كۈنلەردە ئىشلىتىشىم، سىزنى سېغىنغاندا پۇرىشىم ئۈچۈن بەرگەن ئىكەنسىز....

ـــ ئاكا، يەغلاپسىزغۇ؟ سىزنى كىم ئۇردى؟

بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئارقامغا قارىسام، ئىككى گۆدەك بالا ماڭا

قاراپ تۇرۇپتۇ. مەن ئۇلارغا نېمىمۇ دېيەلەيتتىم. ئۇلارنىڭ سەبىي قەلبى چوڭلارنىڭ يۇرىكىدىكى سىرلارنى بىلەمدۇ. مەن ئۇلاردىن خىجىل بولۇپ ئالدىراپ ـ تېنەپ كۆز ياشلىرىمنى سۈرتتۈم، ئۇلارغا مېھرىم بىلەن قاراپ:

ـــ ئانامنى سېغىنىپ قالدىم، ـــ دېيىلىدىم.

ـــ ئانىڭىز قەيەردە؟

ـــ يىراق، بەك يىراقتا قالدى.

ـــ ھە... ئانىڭىزنى كۆرگىڭىز كەپتۇ ـ دە؟ ـــ بالىلار ئارقىسىغا قاراپ ـ قاراپ قويۇپ، كۆل بويىدىكى تالىلىق يولىدىن كېتىپ قالدى. ئۇلار تال نوتىلىرىنى سۈندۈرۈپ، بىر ـ بىرىنى ساۋۇغانچە كۆلۈشۈپ چاقچاقلىشىپ باراتتى. قانداقمۇ بەختلىك بالىلار ـ ھە؟ ئادەم چوڭ بولىمغانمۇ تۇزۇككەن. ئۇلارنىڭ ھېسىراقتىكى سۆزلىرى قەلبىمدە ئەكس سادا پەيدا قىلىۋاتاتتى. ئاكا، يىغلاپسىزغۇ؟ سىزنى كىم ئۇردى؟ ئانىڭىزنى كۆرگىڭىز كەپتۇ ـ دە؟... مېنى ھايات ئۇردى. تارتىنچاقلىقىم سۆيگۈمنى ئۇرغانىدى. مەن سۆيۈملۇك رۇقىيەنى، يوقتىپ قويغان پەرىشتەمنى سېغىنىپ يىغلاۋاتاتتىم.

مەن سىز ئۈچۈن يەنە قانداق كۈنلەرنى كۆرەرمەن؟ مۇشۇ كۈنلەر ـ دە يۇرىكىم پارە ـ پارە بولۇپ كەتكەندەك، ئۆزۈم ئۆزۈم ئەمەستەك بولۇپ قېلىۋاتاتتىم. مەن ئىنسانلار تۇرمۇشىدىكى بۇ ئازابلاردىن ۋە ـ ھىمگە چۈشۈپ، روھىي يۆلەنچۈك ئىزدىدىم، شۇ چاغدىلا خۇداغا ھەقىقىي ئېتىقاد قىلدىم، ئالىلا ھەممىگە قادىر، ئۇ مېنى رۇقىيەگە يەتكۈزىدۇ دەپ ئۈمىدلىنەتتىم.

بىر كۈنى مەكتەپ ئىچىدىكى ئالمىلىق باغقا كەلدىم. ئوقۇغۇچىلار سېمونت ئورۇندۇقلاردا كىتاب ئوقۇپ، پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. مەن

بىر چەتتىكى بوش ئورۇنغا كېلىپ ئولتۇردۇم ـ دە، قولۇمدىكى كىتابنى ئاچتىم. قانچە ۋاقىت ئولتۇرغانلىقىمنى بىلمەيمەن.

ـــ كىتاب ئوقۇۋاتامسىز؟

ـــ بېشىمنى كۆتۈرۈپ قاردىم، ئارقامدا سىز تۇرۇپسىز. مەن بۇ قەدەم تەشەببۇسكارلىق قىلىشىمنى بىلمەي ھودۇقۇپ، قىزىرىپ تۇرۇپ قالدىم. بىزنىڭ ھالىتىمىز شۇنچە غەيرىي ئىدى. مەن ئوغۇل بالىمەنىۋۇ، خۇددى تارتىنىپ، يەرگە قاراپ تۇرغان نازۇك قىزغا ئوخشايتتىم. سىز قىز ئىدىگىنىۋۇ، گويا مەغرۇر ـ غالىب، ئازادە ھالەتتە تۇرغان بىپەرۋا، ھۆكۈمران ئوغۇلغا ئوخشايتتىڭىز. سۆيگۈ شۇنداق ئىكەنكى، كىم ياخشى كۆرۈش ئوتىدا كۆيسە، ئاشۇ قۇل ئىكەن، زەنجىرىدىكەن، ئازابتىكەن، دوزاختىكەن...

سىز قېشىمدا ئولتۇرۇپ، بىردەم گەپ يورغىلاتقاندىن كېيىن:

ـــ ئاسىيە بىلەن يۈرسىگىز بولامدۇ؟ ئىككىلار بىر يۇرتلۇققۇ؟ ـــ دېدىڭىز. ئەي! سارائ پەرىزات، بۇ مېنىڭ كۆيۈشىلىرىمگە بەرگەن جاۋابىڭمۇ؟ ئىشقىي ئوتىدا سەۋدايى بولۇپ قالغان روھىم ئۇچۇن دەۋا ئىزدەشلىرىڭمۇ؟ سەندىن جاۋاب ئالدىم. ئەمدى ئۆلدۇم. سۆيگۈ سىر پېتىچە يۈرىكىمدە قالدى.

ـــ ئەمدى، ھېچكىم بىلەن يۈرمەيمەن، ـــ دېدىم ـ دە، يېنىڭىزدىن كېتىپ قالدىم. "ئەمدى" دېگىنىم نېمىسى؟ ئېسىت! تېنىم كېتىۋاتىدۇ، ھېچنېمىنى كۆرمەيتتىم. چامداۋاتىمەن. ياتاقتا كىردىم. ھېچكىم يوق ئىدى. دېرىزىنى ئاچتىم. سەھرا خاتىرىسى ـــ ياغلىقىنى تاشلىدىم، سىز ماڭا يازغان پارچە پۈرات قەغەزلىرىدىكى خەتلەرنىڭ بىرىنى... يەنە بىرىنى... يەنە بىرىنى تاشلىدىم.

ھەممىسى ئۇچۇپ ئاللىقاياقلارغا كەتتى. شۇنداق، ھەممىسى ئۇچۇپ كەتتى. ھەممىسى تۇگىدى.

ئەمدى خۇدادىنمۇ كۆڭلۇم قالدى. ئۇنىڭ مېنىڭ ئىلتىجالىرىمنى ئاڭلاشقا، تىلەكلىرىمنى ئىجابەت قىلىشقا ۋاقتى يەتمىگەنىدى. خۇدامۇ رەھىمسىز، تاش يۈرەك ئوخشايدۇ. ئۇ جىمىكى بەندىلىرىنىڭ نىيەتلىرىنى بىلەتتىغۇ؟ ئەجەبا، مېنىڭ قەلبىمدىكى سىرىمنى بىلمىسە ـ ھە؟ مەن ئەمدى كىمگە يۆلىنىمەن؟ ماڭا كىم روھىي تىرەك بولىدۇ؟

بۇرۇن سىزگە تەلپۈنەتتىم. ئەمدىچۇ؟ سىزدىن قاچاتتىم. مەكتەپ تېزرەك پۈتسەكەن، قېشىڭىزدىن كەتسەمكەن دەپ تىلەيتتىم. بىراق، يەنىلا سىزنى قەلبىمدىن چىقىرىۋېتىشكە قادىر بولالمىدىم، سىزنى ئەيىبلەش، سىزدىن نەپرەتلىنىش مۇمكىن ئەمەس ئىكەن. ئادەمنىڭ يۈرىكى نېمىشقا مۇشۇنداق؟ مەن ئاچچىق ئېگىراشلىرىمدا سىزگە يەنە بەخت تىلىدىم.

يازلىق تەتىلگە قويۇپ بېرىلدى. ئايرىلىش مىنۇتلىرى يېتىپ كەلگەندە، بۇرۇنقى ئويلىرىمنىڭ شۇنچە بىمەنە، بىردەملىك ئاچچىق ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

كۆنلەر شۇنچە ئاستا ئۆتەتتى. مەن ئۆگزىگە چىقىپ، كۆندە سىز تەرەپكە قارايتتىم. خىيالىلىرىمدا سىزنى كۆرەتتىم. سىز بىلەن بىللە ئۆتكەن ھەربىر كۈنلەرنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەتتىم. ئۇ چاغدىكى ئىشلار تۇنۇگۈن بولغاندەك يادىمدا شۇنچە ئېنىق تۇراتتى.

بۇگۈن خاسىيەتلىك بىرىنچى سېنتەبىر، مەن ئىككى ئايدىن بۇيان زارىقىپ كۈتكىنىمگە يارىشا سىزنى كۆرەلىشىمگە ئىشىنەتتىم. تاڭ سەھەردە تۇرۇپ، سىز ئۇچۇن يۇزۇمنى پاكىز يۇدۇم.

چاچلىرىمنى مايلاپ تارىدىم. ئەڭ يارىشىملىق كىيىملىرىمنى كىيدىم. كارىدوردا سىزنى كۈتۈپ تۇرىمەن. مەن ھازىرلا سىزنى كۆرەتتىم. كۆپ ئۆتمەي پەشتاقتىن يېقىملىق مۇزىكا چىقىرىپ سىز چىقىپ كەلدىڭىز. سەھرانىڭ ياز ئاپتىپىدا يۈزىڭىز بىرئاز قارىداپ قالغاندى. مەن سىزگە تەشنا ئىدىم. بىراق سىزنى كۆرۈپ، قاراشقا جۈرئەت قىلالماي، يەرگە قاراپ تۇرۇپ قالدىم. يۈقىرى ئۆرلەۋاتقان ئايغا تىكىلىپ تۇراتتىم. بۇ ئاۋاز يېقىنلاپ كېلەتتى. بۇ ئاۋاز يىراقلاپ باراتتى. بېشىمنى ئاستا كۆتۈردۈم. سىز قېشىمدىن ئۆتۈپ، سىنىپقا كىرىپ كېتىۋاتاتتىڭىز. مەن بېشىمنى سېلىپ خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ قالدىم. ئۇ ماڭا سالام قىلىشتىن خىجىل بولغانمىدۇ؟ ئۇ ئەجەب گەپ قىلماستىن ئۆتۈپ كېتىۋاتىدىغۇ! ئۇنىڭ قۇلقىدا ھېلىقى ئاق ياقۇت كۆزلۈك ھالقا كۆرۈنمەيدۇ، ئۇ ئەمدى ئۇنى ئاسماس بولۇپ قالغانمىدۇ؟ مېنىڭ ئاشۇ سۇۋغىتىم تاشلىنىپ خورلانغانمىدۇ ياكى ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ خاتىرىسى سۈپىتىدە ساندۇقنىڭ بىر بۇلۇڭىغا تاشلاپ قويۇلغانمىدۇ؟ مەن نېمىشقىدۇ ئۆزۈمنىمۇ تاشلىنىپ كەتكەن بۇيۇمدەك ھېس قىلدىم.

كۈنلەر ئۆتۈۋەردى. مەن ھازىر پەقەت ساۋاقدىشىڭىز، بۇ دۇنيادىكى بىر تونۇشىڭىز ئىدىم. بۇ مۇمكىنمۇ؟ بىر ئادەمنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسىسى ــ پاك، تۇنجى سۆيگۈسى شۇنچە ئېتىبارسىز قالسا ـ ھە؟ مەن شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنىڭ بۇ دۇنياغا كېلىپ، ناھايىتى قىممەتسىز يارىلىپ قالغانلىقىمنى ھېس قىلدىم. مەن سىز ئارقىلىق ئۆزۈمنى ئۆلچىدىم. قەلبىمنىڭ قىممىتى بولمىسا، بۇنداق جىسمىمنىڭ بولۇشنىڭ نېمە ھاجىتى؟

بىركۈنى كەچكى مۇزاكىرە ۋاقتى ئىدى. سىز ئولتۇرغان

تەرەپتىكى تام سىرتىدىن گۈپۈلدىگەن ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىنىپ قالدى. كارىدوردا بىرەيلەن تامنى تېپىپ، سىزنى سىرتقا چاقىرىۋاتاتتى. بۇ نەقەدەر ئەسەبىي ھەرىكەت ـ ھە؟ مەن سىزگە دىققەت قىلىپ ئولتۇراتتىم. سىز قىمىرلاپ ئولتۇرالمايۋاتاتتىڭىز. تام سىرتىدىن يەنە تېپىك ئاۋازى ئاڭلاندى. سىز ئەتراپقا ئەيمىنىپ قاراپ قويۇپ، سىرتقا قاراپ ماڭدىڭىز. نەچچە مىنۇت ئۆتۈپ، ئارقىڭىزدىن كارىدورغا چىقتىم. كارىدوردا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. سىزنى بىر كىم بۇلاپ ئېلىپ قاچىدىغاندەك بىنادىن پەسكە چۈشتۈم. سىرتتا، ئوغۇللار ياتاق بىناسى تەرەپكە ئىككى ئادەم كېتىۋاتاتتى. مەن ئۇلارنى پايلاپ ئەگەشتىم. ئۇلارنىڭ بىرسى سىز ئىدىڭىز. يەنە بىرسى سىنىپىمىزدىكى مۇزەپپەر ئىدى. مەن ئۆز كۆزلىرىمگە ئىشەنمەي قالدىم. مۇزەپپەر... مۇزەپپەر؟! ئۇ مېنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلەتتىغۇ؟ ئۇ نېمىشقا ساۋاقداشلىق ھۇرمىتىنى قىلمايدۇ؟ ئادەمنىڭ نەپسى قانداقمۇ ساۋاقداشلىق ھۇرمىتىنى قىلسۇن؟ ئاھ! ئادەملەر، ئادەملەر...

ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ تۇرۇپ قالدىم. مۇزەپپەر سىزنى ياتقىغا ئېلىپ كىرىپ كەتكەنىدى. ئىشىك ئۈستىدىكى كۆزنەكتىكە قەغەز چاپلانغانىدى. ئۆتكەندە مۇشۇ ياتاق دېرىزىسىگە قەغەز چاپلانغاندا نېمىدىنىدۇ گۈمان قىلغانىدىم. لېكىن بۇ تەييارلىقلارنىڭ سىز ئۈچۈن بولۇۋاتقانلىقىنى مەن نەدىن بىلەي؟ ئايمغىنى قولتۇقىمغا قىسىپ، ياتاق ئالدىغا كەلدىم. يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك دۈپۈلدەيتتى. ئىشىكنى بىر تېپىك بىلەن ئېچىپ كىرەيمۇ؟ كالتەك بىلەن مۇزەپپەرنىڭ كاللىسىغا ئۇرۇپ ئولتۇرۇۋېتەيمۇ؟ پىراق، مەندە قېنى ئاشۇ ھوقۇق؟ مەن رۇقىيەنى ياخشى كۆرىمەن.

لېكىن، ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ، ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئالغانمىدىم؟ رۇقىيە ئۆز ئىختىيارى بىلەن بۇ ياتاقتا كىرگەن. نېمىشقا؟ زادى نېمىشقا شۇنداق قىلدۇ؟ ئۇ مېنىڭ جۇرئەتسىزلىكىم تۈپەيلى مەندىن ئۈمىد ئۈزگەنمىدۇ؟ ئۇنىڭ قىزلىق جىسمى، رەسىدە بولغان قەلبى ئۇچۇن بىر ئوغۇل كېرەك. مەن ئۇنىڭ قىزلىق تەلەپلىرىگە جاۋاب بەرگۈدەك ئەركەك بولالمىدىم...

ياتاقتىن كارىۋاتنىڭ غىچىرلىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالدى! مانا سېنىڭ سۆيگۈنگە بېرىلگەن جاۋاب. مەن يارىلانغان، قانسىرىغان ئادەمدەك ئىشىك ئالدىدا تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدىم. سىلەرنى، كارىدورنى، دۇنيانى، ئۆزۈمنى ئۇنتۇپ قالغانىدىم. ياتاقتا، كارىۋاتتا ئىككىيلەن لەززەتتىن مەست. كارىدوردا، سېمونت يەردە مەن ئازابتىن بىھۇش! مەن ئۆلۈپ قالماپتىمەن. ھوشۇمغا كېلىپ ئەترapىقا قارىسام، كارىدوردا، ياتاق ئالدىدا تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپتىمەن. ئورنۇمدىن تۇرۇپ، دەلدەڭشىپ مېڭىپ ياتىقىمغا كىردىم ۋە ئۆزۈمنى كارىۋىتىمغا تاشلىدىم. كارىۋات پەردىسىنى چۈشۈردۈم. يوتقان بىلەن يۈزۈمنى چۈمكىدىم. مەن بۇ دۇنيادىن بەزگەنىدىم، بۇ دۇنيانى كۆرۈشكە رەۋىتىم قالمىغانىدى. يوتقانىنىڭ ئىچىدە تۇڭۇلۇپ ياتىمەن. ھېچنېمىنى ئويلىيالمايمەن، ئەسلىيەلمەيمەن. ئۆزلىدىمۇ، تۇنىدىمۇ، بىلمەيمەن. تاڭ ئاتتى. سىرتقا چىقىشتىن قورقاتتىم. دۇنيا مەن ئۇچۇن ۋەھىمىگە ئايلانغانىدى. ئاخشامقى ئىشلارنىڭ بولغانلىقىغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. بىراق، يۈرىكىمنى قاماللىغان ئاشۇ رەھىمسىز رېئاللىقنى قانداقمۇ ئىنكار قىلالايسەن؟

دەرسكە قاتنىشىش ئۇچۇن سىنىپقا چىقتىم. سىز ھېچ ئىش ئۆتۈلمىگەنىدەك خاتىرجەم، بېپەرۋا يۈرەتتىڭىز. سىزدىن يوشۇرۇپ

نېمه قىلاي. سىز تۇنجى قېتىم كۆزۈمگه چىرايلىق، ئەما يىرگىنىشلىك كۆرۈنىدىڭىز. مەن، قەلبىمدىكى پاك ئوبرازىڭىز ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن خۇشال بولدۇم. مەن نەپرەت بىلەن، پەسلەشتۈرۈلگەن رۇقىيە بىلەنلا ئۆزۈمنى بۇ دەھشەتلىك زەربىدىن ساقلاپ قالالايتتىم. مۇھەببەت مېنى كىچىكلەتكەن، ئاجىزلاتقانىدى. نەپرەت مېنى ئويغاتتى، ماڭا كۈچ بەردى، ئىنسانلىق قىممىتىمنى ئەسلىتىپ ئۆتتى.

مەن سىزگه خەت يازدىم: سىزگه بۇ رەزىلىكىلەر مۇناسىپ ئەمەس ئىدى. سىز قىزلىق تېنىڭىزنى، روھىڭىزنى قەدىرلىشىڭىز، پەرىشتىدەك پاك ياشىشىڭىز، مۇھەببىتىڭىزنى ئىگىسىگه تاپشۇرۇشىڭىز كېرەك ئىدى. بىراق، قىزلىق تەلپۈنۈشلىرىڭىز ھەممىنى بەربات قىلىۋەتتى. ئەتىكى كۈنىدە مۇشۇ رۇقىيە ھالال ئەرنىڭ ئالدىغا قانداق بارىدۇ؟ ئاشۇ ئەر ئۆزىنىڭ ئالدانغانلىقىنى بىلمىسە ـ ھە؟ شۇ چاغدا ھازىرقى ئىشلار قەلبىڭىزدە شېرىن سىر بولۇپ قالار. كەلگۈسىدە بالىڭىزنى سۆيمىسىز. بالىڭىز كۆكسىڭىزنى شورايدۇ. لېكىن، سىزنىڭ لېۋىڭىز، كۆكسىڭىز بۇلغانغان. ئاشۇ گۆدەك بالىغمۇ ناپاكلىق سىڭىپ كەتمەسمۇ؟ رۇقىيە، سىز ئۆزۈڭىز، ئېرىڭىز، بالىڭىز ئالدىدا نېمە ئىشلارنى قىلىپ قويدىڭىز ـ ھە؟ ئاشۇ ياۋايى ھالەتتە تام تېپىشلەر بىلەن سىزگه بېشارەت بېرىۋاتقان ئادەمنىڭ قانداقلىقىنى ئەجەب بىلمىدىڭىز ـ ھە؟

ئەپسۇس، بۇگۈن نېمە بولدى؟ مۇزەپپەرنىڭ ۋەدىلىرى، شېرىن خىيالىڭىز پەقەت نەچچە بەتلىك ئاددىي تارىخ بولۇپ قالدى. بۇ سەھىپە بەكمۇ تېز يېزىلىپ بولدى. ئەمدى قېنى پاكلىق، تېنى گۈزەللىك، قېنى سۆيگۈ، قېنى قىزلىق غۇرۇر ـ ئىپتىخار؟ بۇ

ئايرىلىش سىز ئۇچۇن دائىم تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان نورمال ئىشتەك، سىزدە نە ئېچىنىش، نە پۇشايمان ئىپادىلىرى كۆرۈلمىدى. كۈلكىڭىز ئازابلىرىڭىزنى تەكشى سىرلۇغۇتكەندەك ئىدى. ئادەمنىڭ چىرايىدا كۈلكە بولسىلا ئۇنى بەختلىك دېگىلى، كۆزىدىن ئاچچىق ياش تېمىپ تۇرسىلا بەختسىز دېگىلى بولمايدۇ.

ئالىي مەكتەپتىكى ئەڭ ئاخىرقى ئىمتىھانىمىز باشلانىدى. مەن تەكرارلاش ماتېرىياللىرىنى كۆتۈرۈپ، مەكتەپنىڭ سىرتىغا چىقتىم. روھىي كېسەللەر ساناتورىيىسى يېنىدىكى قەدىمىي دۆڭلۈكتە ئولتۇرۇپ قالدىم. بۇ ساناتورىيىدە داۋالىنىدىغانلار قانداق ئادەملەردۇر، دېگەن قىزىقىش بىلەن تامغا ئېسىلدىم. بىراق، بۈيۈم يەتمەي، ھېچنېمىنى كۆرەلمىدىم. ئادەملەر نېمە سەۋەبلەردىن ئەقلىدىن ئايرىلىپ قالىدىغاندۇ؟ بۇ دۇنيا نەقەدەر قورقۇنچلۇق ـ ھە؟ ئاھ! ئادەملەرنىڭ ئىچىدىمۇ توپىي... ئەتە مەنمۇ مۇشۇنداق ئېگىز تاملار ئىچىگە كىرىپ قالمىسام بولاتتىغۇ؟ مەن سارىڭ بولۇپ قالسام، سىزنىڭ دەردىڭىزدە بولارمەن. ماتېرىياللارغا قارىشقا رايىم بارماي، سىزنى خىيال قىلىپ ئولتۇراتتىم. ئالدىمدا سۈيى قۇرۇپ كەتكەن قەدىمىي ئۆستەڭ بار ئىدى. بىرچاغدا چوڭقۇر ئۆستەڭ ئىچىدىن يۇزىگە رومال سالغان بىر ئايال مەن تەرەپكە قاراپ كەلدى. مەن ئۇنىڭ چوقچىيىپ تۇرغان كۆكسى، تولغان، ئېگىز قامىتىگە مەھلىيا بولدۇم. بويى شۇنچە قاملاشقان، يۇزىچۇ؟ كۆزىچۇ؟ ئايال ئۇدۇلۇمغا كېلىپ، رومال تۆشۈكلىرىدىن ماڭا باقتى. كېكىردىكىنى قىرىپ يۆتىلىپ قويدى. مەن ئايالنىڭ بۇ مەنىلىك ئىشارىتىدىن ھاياجانلىنىپ، يادىن ئۆستەڭگە سەكرەپ چۈشتۈم. ئايال رومالىنى قايىرىپ قىيا باقتى. بۇ بەكمۇ چىرايلىق، خۇمارلىق كۆزلەر ئىدى.

مەن بۇ كۆز بېقىشتىن ئەقلى ـ هوشۇمنى يوقىتىپ قويدۇم. ئايال رومالنى چۈشۈرۈۋېتىپ، كەلگەن يولى بىلەن كەينىگە يانىدى. مەن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ، ئۆستەڭ ئىچىدىن يۇرۇپ كەتتىم. ياردىن ئېسىلىپ ئۆستەڭدىن چىقتۇق. ئېتىزلىق ئىچىدە كېتىپ بارىمىز. ئېھتىيات قىلىپ ئاستا ماڭغانلىقىمدىن ئايال خېلى ئۇزاپ كەتتى. ئۇ رومالنى بېشىنى قايرىپ ماڭا قاراپ قويياتتى. مەن ھەممىنى ئۇنتۇپ، پەقەت بىر سىرلىق ئىستەك تۇرتكىسىدە ئايالغا ئەگىشىپ باراتتىم. بىز مەھەللە سىرتىدىكى جىگدىلىككە يېتىپ كەلدۇق. ئايال رومالنى چۆرۈۋەتكەن بولۇپ، جىگدىلەك ئاستىدىكى نەم قۇمدا سوزۇلۇپ ياتاتتى. ئۇنىڭ تېز ـ تېز نەپەس ئېلىشلىرىدىن يوغان تولغان كۆكسى كۆتۈرۈلۈپ، پەسىيىپ تۇراتتى. بۇ سېھىرلىك ھالەتتىن تېنىم غۇرۇلداپ، ئايالنىڭ قېشىغا سالجىدىم...

ئايال ئورنىدىن تۇرۇپ، كىيىمىدىكى توپىلارنى قېقىشتۇردى. رومالنى بىلەن يۈزىنى قايتا چۈمكىدى. ئۇ رومال تۆشۈكلىرىدىن ماڭا قاراپ قويۇپ، خوشلىشىپ مەھەللىگە كېتىپ قالدى. مەنمۇ ئۆز يولۇمغا راۋان بولدۇم.

ئۇ يەرگە بېرىش ۋاقتىمدا ئاشۇ رومالنىڭ ئايالىنىلا ئويلىغان ئىدىم. قايتىشىمدا سىزنى يادىمغا ئالدىم ۋە ھېلىراقتىكى ئىشلىرىم ئۈچۈن سىزدىن خىجىل بولدۇم. مەن سىز ئۈچۈن پاكلىقىمنى ساقلىشىم كېرەك ئىدى. بىراق مەن پۈشايمان قىلمىدىم. مەن سىزدىن ئۆچ ئالغانىدىم. مەن ھازىرغىچە پاكلىقىمنى قوغدىغانىدىم. بىراق، سىزچۇ؟ مەن ئەمدى كىم ئۈچۈن پاكلىقىمنى ساقلايىمەن؟ مېنىڭ بارلىقىم سىزنىڭ ئىدى. سىزنىڭ بارلىقىڭىز مېنىڭ ئىدى. سىز مۇزەپپەرنىڭ بىر دەملىك خۇشاللىقى ئۈچۈن ئۆزىڭىزنى

بىغىشلىدىڭىز. مەنچۇ؟ ئاشۇ قېرى، بۇزۇق، ساختا، ناتونۇش رومالىق خوتۇن ئۇچۇن ئانام بەرگەن پاكلىقمىنى بۇلغىدىم. مۇزەپىپەر قېشىڭىزدىن باشقا بىر قىزنى ئىزدەپ كېتىپ قالدى. رومالنى ئايال ئاشۇ جمگدىلىكتىن پەس كۆڭلى ئۇچۇن يەنە بىر ئەركەك ئارزۇسىدا كېتىپ قالدى. مەن ئۇنى قايتا كۆرەلمەسمەن. كۆرسەمۇ تونۇماسمەن. يىللار ئۆتۈپ، ئۇ ئايال مېنىڭ بىر ئەسلىمەمگىلا ئايلىنىپ قالار. سىز قايتىدىن پاك، ئىپپەتلىك قىز قىياپىتىگە كىرىۋالسىز. يىگىتلەر يەنىلا سىزگە تەلپۈنىدۇ. سىزگە ئىگە بولۇش كويىدا چاپىدۇ. سىز ئىنسانلار ئىچىدىكى بىر يىگىتكە مەنسۇپ بولسىز. بىراق، ئۇ ئەر گۇمان ئىچىدە سىزگە ئىشىنىدۇ. ئىشىنىش نىقابىدا سىزگە خىيانەت قىلىدۇ. مەنچۇ؟ كەلگۈسىدە قايسى قىز مېنى ناپاك ئىكەن دېيەلەيدۇ؟ مېنىڭ تېنىمدىن ئۇنىڭغا دەستەك تاپالامدۇ؟ ئۇمۇ ماڭا ئىشىنىدۇ ھەم ئىشەنمەيدۇ. مەنمۇ ئاشۇ جۇپتۇمنىڭ تېنىدىن، روھىدىن كەلگۈسى ئۇچۇن قىلىنغان خىيانەتنى ئىزدەيمەن. يىللار ئۆتۈپ سىز ئۇ ئەرگە ئىشەنمەيدىغان بولىسىز. مەن بۇ ئايالدىن سوۋۇيمەن، يىرگىنىمەن. ھايات مۇشۇنداق بولسا-ھە؟ مەن سىزنى كەچۈردۈم. پەقەت خۇداغا نارازلىقىم كەلدى. ئۇ نېمىشقا ئادەمنى مۇشۇنداق يارىتىدىغاندۇ؟

مەن ساناتورىيە يېنىدىكى قەدىمىي دۆڭلۇككە قايتىپ كەلدىم. يېنىمدىكى ئېگىز تاملار ئىچىدە روھىي كېسەللەر. ئۇنىڭ سىرتىدا مەن. مەن ئۆزۈمدىن گۇمانلىنىپ قالدىم. مەنمۇ ئۇلاردەك روھىي كېسەل بولۇپ قالدىمۇ-نېمە؟

ئەمدى بىزنىڭ بىللە ياشايدىغان ئەڭ ئاخىرقى بىر كۈنىمىز قالغانىدى. تاڭ ئاتسىلا بىز مەڭگۈگە ئايرىلىپ كېتەتتۇق. بىز تەتۈر

قارىشىپ، بىر يىل گەپلەشمەي يۈردۇق. ئېسىت، ھارام ئۆتۈپ كەتكەن بىر يىل. مەن ئايرىلىش كۈنلىرىمىز يېقىنلاپ قالغان كۈنلەردە سىز بىلەن يارىشىپ قېلىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلاتتىم.

كەچتە ياتاقتا بىز خوشلىشىش زىياپىتى ئۈيۈشتۈرغانىدۇق. بۇ كېچە قانداقمۇ ئېسىمدىن چىقىپ كەتسۇن. بۇ ئۇنتۇلماس كېچە مەن ئۇچۇن ئەڭ ئازابلىق پەيت بولدى. بۇ سىزدىن ئەبەدىي جۇدا بولۇش كېچىسى ئىدى. مېنىڭ سۆيگەن قىزىمدىن ئەتىلا ئايرىلىپ قالىدىغانلىقىمغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. مەن سىزگە تەلمۈرۈپ قارايتتىم. تەتۈر قارىشىپ يۈرگەن بۇ بىر يىلدا سىز ماڭا نەپرەتلەنگەنسىزمۇ؟ ئۆچ ئاغرىتقانسىزمۇ؟ مېنى خىيالىڭىزدىن چىقىرىۋەتكەنسىزمۇ؟ مەن سىزگە خۇپىيانە قارىۋالاتتىم. سىز مەن تەرەپكە قارىغان ھامان سىزگە تىكىلگەن كۆزلىرىمنى ئېلىپ قاچاتتىم. مەن سىزگە ئاشىق، مەستانە ئىدىم، بىراق، غۇرۇرۇم سىزگە گەپ قىلىشىمغا يول قويمايتتى.

بىرچاغدا سىز ماڭا بىر رومكا قىزىل ھاراقنى سۇنىدىڭىز. مەن گەپ قىلماستىن رومكىنى قولۇمغا ئېلىپ يېرىمىنى ئىچىپ، يېرىمىنى سىزگە قايتۇردۇم. سىز ئىتتىكلا ئىچىۋەتتىڭىز. مېنىڭ لېۋىم تەگكەن رومكىغا سىزنىڭمۇ لېۋىڭىز تەگدى. ئاغزىم تەگكەن شاراب تېنىڭىزگە، تومۇرلىرىڭىزغا سىڭىپ كەتتى. ئاشۇ يېرىم رومكا شارابنىڭ قەلبىڭىزنى سېھرلەپ، سىزنى ماڭا مايىل قىلىشنى بەكمۇ خالايتتىم.

ساۋاقداشلار شوخ، قىزغىن كەيپىياتتا تانسا ئويناۋاتاتتى. مەن ھېچبىر قىز بىلەن، ھەتتا سىز بىلەنمۇ ئويىنىمايلا، غەمكىن ئولتۇراتتىم. ۋاقىت تېز ئۆتمەكتە ئىدى. ئايرىلىش پەيتلىرى

يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى. شەرق ئاسمىنى سۈزۈلۈپ باراتتى. مەن يەنىلا سىزگە گەپ قىلماي، تانسىغا تەكلىپ قىلماي ئولتۇراتتىم. قەلبىمدە ئىككى خىل ھېس ئېلىشاتتى: تاڭ ئېتىشقا ئاز قالدى. ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇپ رۇقىيەنى تانسىغا تەكلىپ قىل! يارىشىپ قال! ھەرگىز ئالدىغا بارما. سەن دېگەن ئوغۇل بالا... ھەممە ئۆز جۈپتى بىلەن خۇشال ئىدى. پەقەت مەن، سىزلا مىدىرلىماستىن ئازابلىنىپ ئولتۇراتتىڭ. شۇ چاغدا سىز يەنە ئالدىمغا كېلىپ، مېنى تانسىغا تەكلىپ قىلدىڭىز. مەن ئىككى يىل ئايرىلىپ قالغان سۆيۈملۈك قولنى، بەلنى قايتا تۇتۇشقا مۇيەسسەر بولدۇم. مەن ھېچبىرگەپ تاپالماي:

ــ ھېلىقى خەتنى قايتۇرۇپ بەرسىڭىز. ئۇنى يېزىپ كېيىن پۇشايمان قىلدىم. مېنى كەچۈرۈڭ، ــ دېيەلىدىم. مۇشۇ سورۇندا، باشقىلار ئالدىدا، چىراغ نۇرى ئاستىدا كۆزىڭىزدىن ئاچچىق ياش ئېتىلىپ چىقىپ، مەڭزىڭىزنى بويلاپ ئاقتى. سىز يېشىڭىزنى قىلچە يوشۇرماي، كۆزلىرىمگە ئەلەم بىلەن قاراپ:

ــ ئالتە بەت، قانچە ئاچچىق سۆزلەر ــ ھە؟ ئۇ خەتنى ساقلاۋاتسەمەن. بىراق، سىزگە قايتۇرۇپ بەرمەيمەن. كەلگۈسىدە بالىلىرىمغا كۆرسىتىمەن. ئۇلارغا ئانىسىنىڭ بىر ساۋاقدىشى تەرىپىدىن قانداق ھاقارەتلەنگەنلىكىنى بىلدۈرىمەن، ــ دېدىڭىز. بۇ سۆزلىرىڭىزدىن يۈرىكىم يېڭىنە سانجىغاندەك ئاغرىپ، بېشىم پىرقىراپ، يىقىلىپ چۈشكىلى ئاز قالدىم. مەن سىزگە قارىماستىن:

ــ خالىسىڭىز، تۆۋەنگە چۈشۈپ پاراڭلاشاق، ــ دېدىم. مەن ئاخىرقى بۇ ئازابلىق مىنۇتلاردا سىز بىلەن بىللە مېڭىش، پاراڭلىشىش بەختىگە ئېرىشەلىدىم. ماڭا ئەگىشىپ پەشتاقتىن

چۈشتىڭىز. بىز ئەجەب مەڭگۈ مۇشۇنداق مېڭىش مەقستىمىزگە يېتەلمىسەك ـ مە؟

ياتاق بىناسىنىڭ ئالدىدىكى گۈللۈكتە ئولتۇرۇشتۇق. مەن سىزگە يالۋۇردۇم. بىراق، خەتنى قايتۇرۇپ ئالالمىدىم. ئاھ! ئازاب... سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىز قەلبىمدە قالدى. مېنىڭ ئاشۇ نەپرەتنامەم قولىڭىزدا قالدى.

ــ خاتىرە ئۈچۈن بىر پارچە رەسىمىڭىزنى ماڭا مەدىيە قىلىشقا بولامدۇ؟ ــ دېدىم بېشىمنى كۆتۈرۈپ.

سىز بېرىشكە قوشۇلدىڭىز، لېكىن، مېنىڭ رەسىمىمنى سورىمىدىڭىز. ئۆزۈمنىڭ قىممىتى بولمىغان تۇرسا، جانسىز ئوبرازىمنىڭ سىز ئۈچۈن نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن.

ياتاقتا قالغان ساۋاقداشلار سومكىلىرىنى كۆتۈرۈپ چىقىشتى. ھوشۇمغا كېلىپ ئەتراپىمغا قارىسام، كۇنچىقىشقا ئاز قاپتۇ. ئەمدى بېكەتكە، بىزنى تەرەپ ـ تەرەپكە ئېلىپ كېتىدىغان ئاشۇ بېكەتكە بېرىشىمىز كېرەك ئىدى. بىز بېكەتتە كۆرۈشمەكچى بولۇپ ئورنىمىزدىن تۇردۇق.

ئاپتوبۇس كۆزەينەكىدىن بېشىمنى چىقىرىپ، قاتار ـ قاتار ئاپتوبۇسلار ئارىسىدا مېغىلداپ يۈرگەن ئادەملەر ئارىسىدىن سىزنى ئىزدەيتتىم. بىرچاغدا سىز كىشىلەر ئارىسىدىن قىستىلىپ ئۆتۈپ، مەن چۈشكەن ئاپتوبۇس يېنىغا كەلدىڭىز. مەن سىز سۈنغان قاتلاقلىق قەغەزنى ئالدىم. مەن كۆزلىرىڭىزگە غەمكىن تىكىلىپ:

ــ خوش، خەت يېزىڭ. ئۇنتۇشۇپ كەتمەيلى، ــ دېدىم. ئىككى تامچە ياش چىرايلىق كۆزىڭىزدىن سىرغىپ چۈشتى:

ــ خوش، ئامان بولۇڭ. خۇداغا ئامانەت...

ئاپتوبۇس ئاستا قوزغالدى. سىز دوستلىرىڭىز بىلەن ماشىنا كۆتۈش زالىدىن كېسىپ ئۆتۈپ، بېكەت ئالدىدىكى يولغا چىقتىڭىز. مەن بېشىمنى دېرىزىدىن چىقىرىپ قول پۇلاڭلاتتىم. سىز قولىڭىزنى كۆتۈرۈپ بىرنېمىلەرنى دەپ، غەمكىن قالدىڭىز، بىز راستىنلا ئايرىلغاندۇق.

مەن سىز بەرگەن قاتلاقلىق قەغەزنى ئاچتىم. بىر پارچە سۈرەت، گۈزەل پەرىزاتنىڭ يېقىملىق ئوبرازى...رەسىم ئۇرالغان قەغەزنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ قاراپ كەتتىم. بىر بەت ئەمەس، بىرەر جۈملە تەسەللى، ئۈزىتىش سۆزىمۇ يوق. ئەي تاش يۈرەك پەرىشتە! سىز مېنى نېمە قىلماقچى؟ مېنى خاراب قىلدىڭىز رۇقىيە...مەن بېكەت ئالدىدىكى يولدا قالغان ھالىتىڭىزنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، ئۇنسىز ياش تۆكتۈم. ئاشۇ شەھەردىن، سىزدىن يىراقلاپ كېتىپ باراتتىم. كۆز يېشىم توختىماستىن قۇيۇلاتتى. مېنى ئادەم قىلغان، ھاياتنى چۈشەندۈرگەن، سۆيۈملۈك رۇقىيەنى قوينىغا ئالغان ئانا شەھەر ئارقامدا قالغاندى. مەن بېشىمنى ئاستا كۆتۈرۈپ، كەينىمگە تەلمۈرۈپ قاردىم. يېنىمدا ئولتۇرغان ئايال مېنىڭ تۆككەن ياشلىرىمدىن تەسىرلىنىپ ئېغىز ئاچتى:

— نېمىگە مۇنچە يىغلايسىز؟

مەن گەپ قىلماستىن رەسىمىڭىزنى ئۇ ئايالغا بەردىم. ئۇ رەسىمىڭىزگە بىرھازاغىچە قارىغاندىن كېيىن چوڭقۇر تىندى:

— ئايرىلىپ كەتسە ھەقىقەتەن يىغلىغۇدەك قىز ئىكەن. سىز نېمىشقا بىللە ئېلىپ كەتمەيسىز؟

ئايالىنىڭ بۇ سوئالى جاۋابسىز قالدى. راست ئەمەسمۇ؟ مەن بۇنىڭغا نېمىدەپ جاۋاب بېرەلەيتتىم. ئاپتوبۇس توختىماستىن كېتىپ

باراتتى. مەن سىزنى نېمىشقا بىللە ئېلىپ كەتمىدىم ـ ھە؟

تەقدىرنىڭ بۇ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. قەلبىمدە بۇ رەھىمسىز قىسمەتكە قارشى ئىسيان داۋالغۇيتتى: ئەي تەقدىر، ئالدىڭدا باش ئەگمەيمەن. سېنى بويسۇندۇرىمەن. رۇقىيەگە يەتـمەي قويمايمەن!

بىزنىڭ جىسمىمىز ئايرىلغان بىلەن روھىمىز يەنە بىللە ئىدى. سۆيگۈمىز يۇرىكىمگە ھەمراھ ئىدى. ئاي، يىللار ئۆتۈپ، سىز مېنىڭ سىزنى قانچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى، يەنىلا ئاشۇ مۇھەببەت بىلەن ياشاۋاتقانلىقىمنى بىلىسىز. قانچە يىللار ئۆتسۇن، مەن سىزگە ئېرىشىملا مەيلى ئىدى. ئادەمنىڭ ھاياتى بەكمۇ قىسقا ـ ھە؟ مەن بىرەمدىلا ئۆتۈپ كېتىدىغان ئۆمرۈمدە ھەقىقىي ياخشى كۆرگەن گۈزەل پەرىشتەمگە نېمىشقا يېتەلمەيمەن؟ نېمىشقا ئارمان بىلەن ئۆلۈپ كېتىدىكەنمەن؟

مەن يەنە بىرەر قىزنى ياخشى كۆرەلمىدىم. قەلبىمدىكى مۇھەببەتنىڭ ھەممە قىزلارنى چەتكە قاقتى. مەن سۆيگۈسىز بىلەن خىيالىي دۇنيايىمدا تەنھا ياشايتتىم. ھېچكىم بىلەن دوستلاشمايتتىم ۋە دۇشمەنلەشمەيتتىم. ئادەملەرنىڭ مېنى ياخشى دەپ ماختاشلىرى، يامان دەپ ئۆچ كۆرۈشلىرى بىلەن كارىم يوق ئىدى. ئۇنداق باھالارنىڭ مەن ئۈچۈن نېمە پايدىسى؟ مەن قەلبىم ئىستەكلىرى ئۈچۈن ياشىسام، ئۇنىڭغا خاتىنلىق قىلمىساملا بولدى ئەمەسمۇ؟

سىزدىن ئايرىلىپ ياشىغان كۈنلىرىمدە سىز دائىم خىياللىرىمدا ھەمراھ ئىدىڭىز. پەقەت چۈشلىرىمدە ئۆتكەن كۈنلەرنى كۆرەلەيتتىم. مەن بۇگۈنگىچە نېمىشقا مۇھەببەت ئىزھار قىلماي ئۆتۈۋەردىم؟ ھېچ بولمىغاندا مەكتەپ پۈتتۈرۈش ھارپىسىدىكى خوشلىشىش، كۆڭۈل

ئېچىش كېچىلىكىدە نېمىشقا قەلبىڭىزگە سوئال بەلگىسى سىزىپ قويالـ
مىدىم؟ مەن قاچانغىچە مۇشۇنداق ياشارمەن؟! ئېھ ئازاب بىلەن
ئۆتكەن كۈنلەر! ئاشۇ مۇزەپپەر سۆيگەن قىزىمنى تارتىۋالدى ـ ھە؟
ئاشۇ مۇزەپپەر رۇقىيەنىڭ پاكلىقىنى بۇلغاپ، ئەقدەمنى بەربات
قىلىۋەتتى ـ ھە؟ ئادەملەر نېمىشقا ئاشۇنداق؟ مەن سىزنى سۆيىمەن.
بىراق، مېنىڭ بۇ ئۆلمەس سۆيۈشلىرىمگە پەرۋاسىز قارايسىز بۇ
دۇنيادىكى ئاشقىلاردا نېمە گۇناھ؟ سىزدىن ئاغرىنىپ نېمە قىلاي؟
سىز مۇزەپپەرگە كۆڭلىڭىزنى بەرگەندىكىن سىزنى ئەيىبلەشكە نېمە
ھوقۇقۇم بار؟ مەندە ئېتىبارسىز قالغان سۆيگۈم ئۈچۈن ياش تۆكۈشـ
تىن باشقا نېمە چارە بار؟

سىزگە نەچچە قېتىم خەت يازماقچى بولدۇم. قەلبىمدىكى ھۆكۈمـ
ران ئوبرازىڭىز ھامان قولۇمنى تۇتۇۋالاتتى. كۈنلەر ئۆتكەن بولـ
سىمۇ سىزدىن قەلبىمگە تەسەللى بەرگۈدەك بىرمۇ پارچە خەت تاپـ
شۇرۇۋالالمىدىم. سىز ئەمدى مېنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتكەندەك
قىلاتتىڭىز.

خەت كەلدى، سىزدىن ئەمەس، بىر دوستۇمدىن كەلدى. ئۇ
مېنىڭ سىز ئۈچۈن ئۆرتىنىۋاتقان دەردىمەن يۇرىكىمنى چۈشىنەتتى.
ئۇ بۇ خېتىنىڭ يۇرىكىمگە خەنجەر بولۇپ سانچىلىدىغانلىقىنى
بىلەتتى. بىراق، بۇ خېتى ئارقىلىق بۇگۈنگىچە يېنىۋاتقان ئۈمىد
شامىمنى ئۆچۈرۈپ، مېنى غۇۋا دۇنيانىڭ ھەسرەتلىرىدىن تارتىۋالـ
ماقچىمىدىكىن...شۇم خەۋەر يەتكۈزگەن ئۇ دوستۇمدىن رەنجىگۈم
كېلىدۇ، سىز ئۆكتەبىردە توي قىلماقچى بولۇپسىز.

مەن ئەمدى ئۆزۈمنىڭ شور پېشانە ئىكەنلىكىمگە ئىشەندىم. بۇ
دەھشەتلىك قىسمەت جىسمىمنى ئەگدى، تىنىقمىنى بوغدى، روھىمنى

تۇنجۇقتۇردى. ئەمدى دۇنيادىكى ھەممە قىز مەن ئۇچۇن ئوخشاش. قېنى قىزلار؟ سەت ياكى چىرايلىق بولسىمۇ مەيلى. ئېگىز، پاكار بولسىمۇ بەرىبىر، سېمىز ياكى ئورۇق بولسىمۇ پەرقى يوق. مەن بىلەن توي قىلىشنى خالىسلا شۇنىڭ ئۆزى كۇپايە.

مەن سىزگە يېتەلمىگىنىم بىلەن ماڭا ئېرىشىش كويىدا يۇرگەنلەرمۇ يوق ئەمەس ئىكەن. مەن قەلبىمگە خائىنلىق قىلىپ، بىر قىزغا مۇھەببەت ئىزھار قىلدىم. ئۇ ئاق كۆڭۈل، پاك قىز مېنىڭ ئۆزىنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىمنى بىلسە ـ ھە؟ بۇ رەھىمسىز تۇرمۇشنىڭ قۇرۇلمىسىغا ھەيرانمەن. تۇنۇگۈن سىزگە ئاشىق بولۇپ، قان-ياش تۆككەنىدىم. ئاشۇ ياشلا تاش يۈرىكىڭىزنى ئېرىتەلمىگەنىدى. بۈگۈن بىر قىز مەن ئۇچۇن كۆيۈپ كۇل بولۇۋاتاتتى. مېنىڭ سۆيگۈم سىزنى قىلچە تەسىرلەندۈرەلمىگىنىدەك، ئۇ قىزنىڭ سارغىيىپ، قاقشال بولۇشلىرى مەنده ئىچ ئاغرىتىشتىن باشقا سېزىمنى ئويغىتالمىدى. مەن ھازىر ياخشى كۆرگۈچى ئادەمنىڭ قەلبىدىكى ئازابنى، ياخشى كۆرمىگەن ئادەمنىڭ قەلبىدىكى بېمەرۋالىقنى چۈشەندىم. ئۇ قىز يىغلاپ باقسۇن. مەنمۇ يىغلىغانىغۇ؟ بۇ دۇنيادا ماڭا ئوخشاش يىگىتلەر قىزلارنىڭ پىراقىدا ياش تۆكىۋاتقىنىنى، ئۇنىڭغا ئوخشاش قىزلارمۇ يىگىتلەرنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ باقسۇن. لېكىن ئۇ قىزدا نېمە گۇناھ؟ سىزگە كۆچۈم يەتمەي، ئۇ قىزدىن ئۆچۈمنى ئالسام، ئۇنىڭ يېشى بىلەن سىز پەيدا قىلغان قەلبىمدىكى مۇھەببەت يارىلىرىمنى داۋالىسام بولامدۇ؟ مەن ئەمدى ئۇ قىزغا ئادالەتسىزلىك قىلماي، مۇھەببىتىمنى قەدىرلەي. ئۇ قىز سىز ۋەيران قىلغان ماڭا ئوخشاپ قالمىسۇن.

مەن قولۇمنى ئۇ قىزغا سۇنۇشقا، تېنىمنى ئۇ قىزغا سۈركىلىشكە،

قەلبىمنى ئۇ قىزغا ئىنتىلىشكە مەجبۇرلىدىم. جىسمىم شۇنداق قىلدى. بىچارە قىز،ئۇنىڭ تېنى ئورۇقلاپ سۆڭەككە ئايلانغان، چىرايى سار-غايغان. تىنىقىدىن كېسەللىك ھىدى كېلەتتى. ئۇ باغرىمغا چاڭ يېپىشىپ تېتىنچ ياتاتتى. قۇچىقىمدا ئۇ قىز، خىيالىمدا سىز. ئۇ قىز بۇنى بىلسە-ھە؟ ئۇ قانداق قىلار؟ مېنى سۆيمىگەندىكىن يۈرە-كىمنى قايتۇرۇپ بەرسىڭىزچۇ؟ مەن سىزگە ئېرىشەلمىسەم ياكى باشقا بىر قىزنى سۆيەلمىسەم. مېنى ئەجەب قىينىدىڭىزغۇ روقىيە؟

ئۇ قىزنىڭ جىسمى بىلەن ياشىغىنىمدىن كۆرە سىزنىڭ خىيالىڭىز بىلەن ياشىغىنىم شېرىن ئىكەن. ئۇ قىزنىڭ يۈرىكىنى ئالداپ نېمە قىلاي. ۋاقىت ئۆتكەنچە ئۇ بۇ بەختسىزلىك پاتقىقىغا چوڭقۇر پاتىدۇ. كېيىنكى كۈنلەردە ماڭا ئوخشاش شور پېشانە، دەردەمەن بولۇپ قالىدۇ. ئادەمنىڭ جىسمىنى ئالداشتىن روھىنى ئالداش ئازابلىقكەن.

شۇنداق قىلىپ، مەن يەنە بۇ دۇنيادا تەنھا قالدىم. بۇ يالغۇزلۇق سىزنىڭ ھىجرىڭىزدىنلا باشلانغانىدى.

بەزى كۈنلىرى كەچتە تانسىغا باراتتىم. نۇرغۇن قوللار تەكرار-تەكرار تۇتۇپ كەتكەن قول، بەلنى مەنمۇ تۇتۇپ مەيدانغا چۈشەت-تىم. كۆزۈم كۆرگەنلا قىزنى تانسىغا تەكلىپ قىلاتتىم. يەنە ئاشۇ قول، يەنە ئاشۇ بەل. ئۇلار بىلەن بىر ئېغىزمۇ سۆزلەشمەي، مۇزىكا رىتمىغا چۈشۈرۈپ دەسسەيتتىم. مەن بىلەن تانسا ئويناۋاتقانلار مەندە ھېچبىر سېزىم ئويغىتالمايتتى.

يېقىندا بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدىم. بۇ خەت نېرۋىلىرىمنى غدىدىقلاپ، مېنى سەۋدايىلىق ھالىدىن قۇتۇلدۇردى. ئۆتكەنده سىزنى توي قىلىدىغان بولىدى، دەپ شۇم خەۋەر يەتكۈزگەن دوستۇم بۇ نۆۋەت سىزنى بىر بالىسى بىلەن ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتتى، دەپ

خۇش خەۋەر يەتكـۈزدى. بۇ خەۋەر قەلبـىمـدە يېڭـى بىر ئارزۇنى ئويغاتتى. مەن قاچانغىچە مۇشۇنداق تەنھالىقتا بويتاق ياشاۋېرىمەن؟ مەن نەچچە يىللاردىن بۇيان سىزنى ياخشى كۆرۈش ئوتىدا تارتقان ئازابلىرىمنى، سىزنى داۋاملىق سۆيۈۋاتقانلىقىمنى سىزگە ئىزھار قىلـماقچى بولدۇم. سىز مېنىڭ ئۇزۇندىن بۇيان ئاشكارىلىـيالمايۋاتقان پىنھان سۆيگۈمنى بىلىپ قېلىڭ. سىزنى ماڭا ئوخـشاش سـۆيىدىغان بىر ئادەم بۇ دۇنيادا يوق. بۇ ئىشقنى خـۇدا دىلىـمغا سالغان ئوخـشايدۇ. مېنىڭ سۆيگۈم ھەرگىز ئۆلمىگۈدەك. ماڭا بۇ سۆيگۈ تېنىمگە، روھىمـغا يۇغۇرۇلۇپ كەتكەنـدەك، بۇ سۆيگۈدىـن ئايرىلـسام تېنىم مەزمۇنسىز شەكىلگە ئايلىنىپ قالىدىغاندەك تۇيۇلـدۇ. بۇ دۇنيادا بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمگە شۇنچە باغلىنىپ كېتىدىكەن ـ ھە؟

رۇقىيە، ئەمدى مېنى بىلگەنسىز؟ مەن سىزگە ئاشىق ئىدىم. سىز مېنىڭ بىر ئۆمۈر مۇشۇنداق تەنھا ئۆتـۈپ كېتىـشىمگە يەنە بىپەرۋا ھالەتتە قاراپ تۇرارسىزمۇ؟ مېنىڭ سۆيگۈم يەنە ئېتىبارسىز، قوبۇل ـ سىز قالارمۇ؟ مەن سىزنى سۆيگەنـدەك، سىزمۇ مېنى سۆيمىسىڭىز مەن ئۇچۇن قانچە ئازاب ـ ھە؟

ئاھ، خۇدا! رۇقىيەنىڭ يۈرىكىگە مېنىڭ ئىشقىمنى سالغان بولساڭ ئىدى، بۇ دۇنيا مەن ئۇچۇن جەننەتكە ئايلىناتتى.

مېنىڭ قەلبىمگە جاۋاب بېرىڭ. سىز ماقۇل كۆرسـىڭىز، رازىلىق بەرسىڭىز، پات ئارىدا قېشىڭىزغا يېتىپ بارىـمەن. مۇبادا مېـنىڭ بۇ تەكلىـپىم رەت قىلىنـسا، سـىزنى يەنە كۆتىدىـغانلىـقىمنى، سـىزنى ئۆلگۈچە سۆيىدىغانلىقىمنى بىلىپ قېلىڭ.

سىزنى سۆيۈپ:

مۇرات"

ئەتسى كەچتە قوشنام رۇقسىيەنى ئۆيگە چاقىردىم. ئۇ يەنە شۇ تارتىنچاقلىقى بىلەن كىرىپ كەلدى. ئۇ قورۇنۇپقىنە ئولتۇرۇۋالدى. ئارىنى جىمجىتلىق باستى. مەن ئاستا قىمىرلاپ، كېكىردىكىمنى قىرىپ قويۇپ:

ــ مۇراتنىڭ خېتىنى كېچىچە ئوقۇپ چىقتىم. سىز ھازىر قانداق ئويلاۋاتىسىز؟ ــ دېدىم.

رۇقىيە مەن سۇئالىغا خېتىنى قايتۇرۇۋېلىپ، ئۇنى ــ تىنسىز ئولتۇرۇپ كەتتى. مەن جىمجىتلىقتا ئۇنىڭ ھاياجانىدىن قاتتىق ئاھ ئۇرغانلىقىنى ئاڭلاپ قالدىم، مۇراتنىڭ خېتى بۇ ئايالنى چوڭقۇر ئويغا سالغاندەك قىلاتتى.

ــ سىز ئىنىستىتۇتتىكى چېغىڭىزدا مۇراتنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلەتتىڭىزمۇ؟

ــ بىلەتتىم.

ــ سىزچۇ؟ ئۇنى ياخشى كۆرمەمتىڭىز؟

ــ مەندە ئۇنىڭغا قارىتا ئىچ ئاغرىتىش ھېسسىياتلا بار ئىدى.

ــ كېيىنچۇ؟ ئۇنىڭ شۇنچە بوشاشماس، ئەسەبىي سۆيۈشلىرى سىزنى تەسىرلەندۈرەلمىدىمۇ؟ سىزدە ياخشى كۆرۈش ھېسسىياتى ئويغىتالمىدىمۇ؟

رۇقىيە يەرگە باقتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى نەملەنگەنىدى. ئۇ بىر-دەمدىلا قىزىرىپ، ئىششىغان كۆزلىرىنى مەندىن ئېلىپ قېچىپ:

ــ ئۇنىڭ ئوتلۇق مۇھەببىتى مېنى ئېرىتمەي قالاتتىمۇ؟ بىراق، مەن ئۇنىڭ ئاغزىدىن بىرەر ئېغىزمۇ گەپ ئالالمىدىم، ــ دېدى.

مەن ئېغىر يۈكتىن قۇتۇلغاندەك بولدۇم. بۇ ئاشىق ــ مەشۇقلار مۇرادىغا يېتىدىغان بولدى، دەپ ئويلاپ، بەكمۇ سۆيۈندۈم.

— سز ئەمدی قانداق **قىلماقچى؟**

— ئۇ بەك كېچىكتى. مەن توي قىلىپ، بىر ئەردىن ئاجراشتىم. بىر بالامۇ بار. ھازىر مەن **ئۇنىڭغا** مۇناسىپ ئەمەس.

— سز **ئۇنىڭ** بىر **ئۆمۈر** ئازابلىنىپ **ئۆتۈشىنى** خالامسز؟

— يىللار ئۇنى بۇ ئازابتىن قۇتۇلدۇرىدۇ، مېنىمۇ ئۇنتۇلدۇرىدۇ.

— مۇرات سزنى ئۇنتۇيالمايدۇ. مەن ئۇنىڭ بۇ ياخشى كۆرۈ - شىدە بىر ئىلاھي سۆيگۈنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلىۋاتىمەن. مېنىڭچە ئۇنى يەنە ئاتۇمىد قالدۇرمىغىنىڭز ياخشى. مۇبادا سىز ئۇنىڭ بۇ تەلىپىنى رەت قىلىڭىز، ئۇنىڭ ھاياتىنى نابۇت قىلىسز.

رۇقىيە بىرھازاغىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالدى. كېيىن ئاستا قىمىرلاپ بېشىنى ئۆرە قىلدى:

— ئۇ بالامنى خارلاپ قويماسمۇ؟

— بالا ئۇنى كۆندەشلىك ئوتىدا كۆيدۈرسەمۇ، لېكىن ئۇنىڭ سزنى ياخشى كۆرۈش ھېسسىياتى ئۇنىڭ بۇ ئازابىنى بېسىپ كېتىدۇ. ئۇ ھەتتا بالىڭزنى ئۆز بالىسدەك ئاسرىشى مۇمكىن.

— سزنىڭچە، مەن ئۇنىڭ بىلەن توي قىلسام بولارمۇ؟

— بولىدۇ، تازا ياخشى بولىدۇ. شۇنداق قىلسىڭز مۇراتنى بۇ ئازابلاردىن قۇتۇلدۇرغان، ئۇنى بەختلىك قىلغان بولاتتىڭز.

رۇقىيە ئورنىدىن تۇردى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە چاقناپ تۇرغان بەخت نۇرلىرى يۇرىكىمنى يىللىتىپ ئۆتتى. ئۇ خىجىل بولۇپ يەرگە قاراپ:

— مەن ئۇنىڭغا جاۋاب خەت يېزىۋېتەي، — دېدى.

رۇقىيە چىقىپ كەتتى. مەن ئۇنى ئۇزىتىپ قويۇپ قايتىپ كىر -

دىم. مېنىڭ بۇ قوشنام يالغۇز ئەمەس ئىكەن. ئۇنى ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ياخشى كۆرۈپ كېلىۋاتقان يىگىتنى بار ئىكەن. سىر يىگىتنىڭ ئاشۇنداق مەجنۇنانە سۆيۈشىگە نائىل بولغان بۇ ئايالنى كىمۇ بەختسىز دېيەلىسۇن!

ھالاكەت

مەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتتىم...

ئۇلارنى ئويلىغىنىمدا پۈتۈن بەدىنىم سىرلىق بىر قورقۇنچ بىلەن جۇغۇلداپ كېتىدۇ. مەن ئۆمرۈمدە ھېچقانداق بىر ئادەمگە يامانلىق قىلىپ باققان ئەمەس ئىدىم، ئەقلىمنى بىلگەندىن تارتىپ پۈتۈن ئۇمرۇم ئوقۇش ۋە خىزمەت بىلەن ئۆتتى. كىچىك چاغلىرىمدىن تارتىپ ھەممە ئادەم مېنىڭ جىمغۇرلۇقىمغا ھەيران قالاتتى. ئويۇن-تاماشىلار ماڭا بەكمۇ ئەھمىيەتسىز تۇيۇلغاچقا، ئاممىۋى سورۇن-لارغا يېقىن يولىمايتتىم. باشقىلارنىڭ پاراڭلىرىغىمۇ ئارىلاشمايتتىم. ئاشۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن ھېچكىمۇ ماڭا ئېچ سىرىنى ئېيتمايتتى. ھېچ كىشىمۇ مەندىن تۇرمۇشتىكى بىرەر ئىشنىڭ مەسلىھەت سورىمايتتى. ھېچكىم مېنى ئىزدىمەيتتى. مەنمۇ ھېچكىمگە موھتاج ئەمەس ئىدىم. ھېچقانداق بىر ئاغىنەمگە، ھېچقانداق بىر رەقىبىمگىمۇ يوق ئىدى... ئاھ، مەن ئەنە شۇنداق بىر ئادەم ئىدىم، كىمگۇ مېنى ئادەم ئۆلتۈ-رىدۇ دەپ ئويلىسۇن. مەن ئادەم ئۆلتۈردۈم دېسەمگۇ بەلكىم ھېچ-كىم ئىشەنمەس، لېكىن مەن ئادەم ئۆلتۈردۈم...

ئاياغلىرىم ئاستىدا قېلىن قار غىچىرلايتتى. ئاستا قەدەم تاشلاپ، مەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن جايدىن ئۆتۈپ كەتتىم. يەرنى چۈمكەپ تۇرغان بىپايان ئاپئاق قار كۆزنى چاقنىتىپ، ئاجايىپ گۈزەل جۇلا-

لىنىپ تۇراتتى. كۆپكۆك ئاسمان گويا بوۋاقلارنىڭ سەبىي كۆزلىرى-دەك شۇنچە تىنىق، شۇنچە يېقىملىق ئىدى. قۇياش ئوماق كۈلۈپ، يىللىق نۇرىنى چېچىپ تۇراتتى. مۇشۇ گۈزەل ۋە يېقىملىق مەنزىرە-لەرگە قاراپ كېمىنىڭمۇ بۇ دۇنيادا قاتىللىق، ئۆلۈم، ۋەھشىيلىك دېگەنلەرنىڭ مەۋجۇت بولىدىغانلىقىغا ئىشەنگۈسى كەلسۇن؟ لېكىن بۇ يەردە راستىنلا قاتىللىق ۋە ئۆلۈم يوق بەرگەنىدى.

بەلكىم ئۆلۈش ئەڭ دەھشەتلىك ئازابتۇر، لېكىن ئۇ ھەرگىزمۇ مەندەك ئازاب تارتمىدى. ئۇ بەلكىم مېنىڭ سۆيۈملۈك ئايالىمنى — مېنىڭ جېنىم، مېنىڭ ھاياتىم بولغان گۈزەل، نازۇك بەدەننى قۇچاق-لاپ سۆيۈۋاتقىنىدا مېنىڭ ئىشىك يوچۇقىدىن كۆرۈپ، ھەسرەت بىلەن قان قۇسقۇدەك بولۇپ، جالاقلاپ تىترىگەن، يۇرىكىم ئەلەم ئوتىدا پاراسلاپ كۆيۈپ، ئاھ، دەپ ئېڭىرىغان چېغىمدىكىدەك ئازاب تارتمىغانىدۇ! ھېچقانداق ئادەم مەن شۇ چاغدا ئازابلانغانچىلىك ئازابلانمىغاندۇ! دۇنيادا ئۇنىڭدىنمۇ كۈلپەتلىك، ئۇنىڭدىنمۇ ئېچە-نىشلىق، ئۇنىڭدىنمۇ دەھشەتلىك ئازاب بولۇشى مۇمكىن ئەمەس!

مەن شۇ چاغدا خۇدۇمنى يوقاتقانىدىم. يېنىمدا پىچاق بار ئىدى. ھەتتا بىرنەچچە قەدەم چامدىسامال دالان ئۆينىڭ تەكچىسىگە قويۇل-غان گۆش پارچىلايدىغان پالتا قولۇمغا چىقاتتى. شۇ چاغدا مەن نېمىشقا ئۇ ئەبلەخنى چاناپ-چاناپ قېيما قىلىۋەتمىدىم؟! مەن نېمىشقا شۇنداق قىلىۋېتەلمىدىم؟! قانۇن ئورۇنلىرى تەرىپىدىن سوتلىنىپ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىشتىن قورقتۇمۇ؟

شۇنچە دەھشەتلىك ئازابلارغا قانىداق چىدىغانلىقىمغا، نېمىشقا ئاشۇ ھالىنى كۆرۈپ، ئاھ، دەپ چىرقىراپلا جان بەرمىگىنىمگە ھەيران-مەن. ئاھ، مۇدھىش تەقدىر، ئاشۇ كۈنى نېمىشقا ماڭا ئاشۇ

هالنی کۆرسەتتىڭ؟!

مەن بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ بىرھازا ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، ئاستا ئېسىمنى يىغىپ كەينىمگە ياندىم. قاتتىق چۈشلىگەنلىكىمدىن لەۋلىرىم قاناپ كېتىپتۇ. مەن دەلدەڭشىگىنىمچە ئۆيۈل بىر قاۋاقخانىغا كىرىپ، ئۆلگۈدەك ھاراق ئىچتىم. ھاراقنى پەقەت مەستلىك ئارقىلىقلا مۇشۇ رېئاللىقىنىڭ يۈرىكىمگە سانجىلىپ تۇرغان ئازابىنى بىردەم بولسىمۇ ئۇنتۇش ياكى بولمىسا قار ئۈستىدە يېتىپ توڭلاپ ئۆلۈپ قېلىش ئۈچۈنلا ئىچكەن ئىدىم. لېكىن بەختكە قارشى مېنى كوچىدا ياتقان يېرىمدىن باشقىلار ئۆيگە ئەپكېلىپ قويۇپتۇ. ئۇلار ماڭا بۇنداق مېھرىبانلىقنىڭ كېرەك ئەمەسلىكىنى نەدىن بىلسۇن!...

ئەتىگەندە كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام، ئايالىم كارىۋاتنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى. ئۇ بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە جىمجىتقىنا ئولتۇرغاچقا مېنىڭ ئويغانغانلىقىمنى سەزمىدى. جىنەستىدەك قىيقىزىل لەۋلىرى سەل ئېچىلغان بولۇپ مارجاندەك تەكشى، ئاپئاق چىشلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ ھالىتىگە قاراپ بىر كۈن بۇرۇنلا باشقا بىر ئەر بىلەن سۆيۈشكەن بۇزۇق ئايال ئىكەنلىكىگە قانداقمۇ ئىشەنگۈم كەلسۇن؟! ئاھ،ئەنە ئاشۇ قىيقىزىل لەۋلەرنى، مەڭگۈ ماڭا تەۋە بولغان، ماڭا ھاياتتا بىردىنبىر لەززەت ئاتا قىلىدىغان ئاشۇ لەۋلەرنى تۇنۇگۈنلا باشقا بىرەيلەن شورىغانىدى، ئۇ ئاشۇ لەۋلەرنى شورىدىم دەپ مېنىڭ يۈرىكىمنىڭ قېنىنى شورىغانىدى. ئاچ قالغان چىل بۆرە پاقلانغا ئۆزىنى ئاتقانىغا ئوخشاش، ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ ئەسەبىيلەرچە، ئاچكۆزلۈك بىلەن سۆيگەنىدى. ئۇلار يەنە نېمە ئىشلارنى قىلدى. كىم بىلىدۇ؟...

مەن كېينىپ، ناشتىمۇ قىلماي ئىشخانىغا چىقىپ كەتتىم.

ئايالىم بىلەن توي قىلغىنىمغا ئالتە ئايدىن ئاشقاندى. مۇشۇ يېرىم يىل ئىچىدە ئۇ ماڭا ئۆزۈم ئارزۇ قىلغان بەختىنىڭ مىڭدىن بىرىنىمۇ بېرەلمىدى. ئويلاپ باقسام ئۇ ماڭا ۋىناس* ھەيكىلىدەك سوغۇق ۋە سىرلىق بىر خىل گۈزەللىكىنى باشقا ھېچ نەرسە تەقدىم قىلمىغانىكەن. بۇ گۈزەللىك تولىمۇ جەمجىت ۋە جانسىز بولۇپ، ھېلىلا مېنىڭ روھىمدىن ئاجراپ يوقۇلۇپ كېتىدىغاندەك ۋەھىمىلىك ئىدى. بۇ مەن ئارزۇ قىلغان بەختىنىڭ مىڭدىن بىرىمۇ ئەمەس ئىدى. بىراق مەن شۇكۇر قىلدىم. ھەر قېتىم ئۇنى پۈتۈن ئىشتىياقىم بىلەن شۇنچە ئەركىلىتىپ سۆيىسەمۇ، ئۇ ئاستىلا لەۋلىرىنى سوزۇپ، كۆزلىرىنى يۇمۇۋالاتتى...شۇنداق بولسىمۇ شۇنچە كەڭرى ئالەمدە، شۇنچە سانسىز ئادەملەر ئىچىدە پەقەت بىرلا ئۇ ماڭا خۇشاللىق، بەخت ۋە ھايات لەززىتى ئاتا قىلالايتتى.

ئۇ تولىمۇ چىرايلىق ئىدى. پەقەت ئۇنىڭ بىلەن توي قىلغاندىن كېيىنلا ئۇنىڭ ئىشقى پىراقىدا ئوت بولۇپ يېنىۋاتقان سانسىزلىغان يىگىتلەرنىڭ بار ئىكەنلىكىنى سەزگەندىم. لېكىن ئۇلارغا پەرۋا قىلمىدىم؛ چۈنكى ئۇ ئەمدى مېنىڭ ئىدى. توي قىلىشتىن ئاۋۋال ئۇنى ئەڭ دەسلەپتە كۆرگەندە ئۇنىڭغا قاراپ ھاڭ ـ تاڭ قالغانىدىم. پۈتۈن ئۆمرۈمدە ـ ئوتتۇرا مەكتەپتە، ئالىي مەكتەپتە ۋە ھازىرقى خىزمەت ئورنۇمدا ئۇنىڭدەك چىرايلىق قىزنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۇ مەن ئىشلەۋاتقان مۇشۇ ئىنىستىتۇتقا ئوقۇتقۇچى بولۇپ كەلگەندى، بىز بىر فاكۇلتېتتا ئىشلەيتتۇق. تۇنجى قېتىم ئۇنىڭ بىلەن

---

* ۋېناس ـ قەدىمكى يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى گۈزەللىك ئىلاھى.

پۈتۈن فاكۇلتېت ئوقۇتقۇچىلىرىغا ئېچىلىغان يىغىن مەيدانىدا ئۇچراشقانىدىم.

شۇ كۈنى چوڭ ئىشخانىدا هەممە ئوقۇتقۇچىلار جەم بولغانىدى، شەرەپ تام ياقىلىتىپ ئىكىكى رەت تىزىپ قويۇلغانىدى. مېنىڭ يىغىن بىلەن ئانچە ئېپىم كېلىشمىگەچكە ئۇدۇل كەلگەنلا بىر يەرگە كېلىپ ئولتۇردۇم. قارىسام، ئۇدۇلۇمدا ئولتۇرغانلارنىڭ هەممىسى ئايالار ئىكەن. شۇڭا ئالدىمغا نۇز قاراپ ئولتۇرۇۋېرىشكە پېتىنالماي يەرگە قارىۋالدىم. ئاندىن ئايالارنىڭ پايپاق تارتىلغان پاقالچاقلىرىغا بىر-بىرلەپ، ئاستا نەزەر سېلىپ چىقتىم. بىرىنىڭ پاقالچاقلىرى سېمىز، بىرىنىڭ ئورۇق، بىرىنىڭ تومپاي، بىرىنىڭ مايماقراق...ئۇنىڭ ئۇستىگە، بۇ ئايالارنىڭ كۆپىنچىسى ئوتتۇرا ياشلىقلار ۋە ياشانغانلار ئىدى. مەنمۇ ئۇلارنىڭ پاقالچاقلىرىغا بىرەر شەھۋانىي نەزەر بىلەن قارىمىدىم، كۆز ئالدىمدا ئۇرغانلىقى ئۈچۈن مەقسەتسىزلا تاماشا قىلغۇم كېلىپ قالغانىدى. نەزىرىم بىر پاقالچاققا كېلىپ توختىدى، تولغان بۇ پاقالچاقلاردا ئادەمنى مەھەلىيا قىلىدىغان ئاجايىپ بىر گۈزەللىك جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. بىر-بىرىنىڭ ئۇستىگە مىنگەشتۇرۇلگەن بۇ پۈتلار گويا ئوت-چۆپلەر ئارىسىدىكى بىر جۈپ گۈلدەك بىر قاراشتىلا باشقا پاقالچاقلاردىن تاماماەن پەرقلىنىپ تۇراتتى. كۆزلىرىم يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ ئۇنىڭ تار يوپكىلىرى يېيىۋالالمىغان، مەرمەردەك سۈپسۈزۈك، تەرىپلەپ بولغۇسىز گۈزەل يوتىلىرىغا چۈشتى.

يېشىم 24 لەرگە ېبرىپ قالغانىدى. گەرچە ئايالار توغرىسىدا بەزى شەھۋانىي ئېنتىلىشلەردە بولۇپ باققان بولسامۇ، ئۇلارنىڭ هەممىسى بىردەملىك ئۆتكۈنچى هېسسىيات ئىدى. مەن ئايالارنىڭ

بەدىنىنىڭ بۇنداق گۈزەل ۋە ئاجايىپ ئىكەنلىكىنى ئەسلا ئويلاپ باقمىغان ئىكەنمەن.

ئۇنىڭ ئىنچىكە كۆڭ تومۇرلىرى كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاپئاق يوتىلىرى قارىغان ئادەمنىڭ جىسمىنى بىسىپ بولغۇسىز ئەسەبىي بىر ئىستەك بىلەن ئاجايىپ شېرىن غىدىقلايتتى. گويا ئاشۇ ئىنچىكە كۆڭ تومۇرلارنىڭ بىر ئۇچى نېمىشقىدۇ يۈرىكىمگە چېتىلىپ، يۈرىكىمنىڭ قانلىرىنى شوراپ ئېلىپ كېتىۋاتقاندەك ئازابلىق ھېسسىياتقا چۆمدۈم. ئۇ گويا مېنىڭ نەزەر سالغىنىمنى كۆرۈپ قالغاندەك ئالماشتۇرۇۋالغان پۇتلىرىنى چۈشۈرۈپ، يوپكىسىنىڭ ئېتىكىنى قولى بىلەن تارتىپ يوتىسىنى يېپىۋالدى. يۈزلىرىمگە ئىسسىق قان تېپىپ چىقتى. ئىتتەك ھېشمىنى كۆتۈرۈپ قاردىم.

يۇمىلاقراق كەلگەن سۇپسۇزۇك يۈزلەر، قېپقىزىل يېلىنجاپ تۇرغان لەۋلەر، چولپاندەك نۇرلۇق كۆزلەرگە سايە تاشلاپ تۇرغان ئۇزۇن - ئۇزۇن قايرىما كىرپىكلەر، كەڭ قاپاقلار ئۇستىدىكى ئىنچىكە قەلەم قاشلار، يەلكىگىچە يېيىلىپ چۈشكەن قوندۇزدەك قاپقارا بۇدۇر چاچلار...ئاھ، خۇدا! بۇلار نېمىدېگەن گۈزەل! مەن ھەيرانلىق بىلەن ئۆزۈمنىڭ بىلمەستىن ئۇنىڭغا سەۋدايىلەرچە تىكىلىپ قاپتىمەن. ۋۇجۇدۇمغا قان بىلەن تەڭ سىڭىپ كەتكەن تارتىنچاقلىقىم قەيەرگە كەتتىكىنە؟! مىسلىسز جەلپ قىلىش كۈچى ئالدىدا ۋۇجۇدۇم سىماب-تەك ئېرىپ كەتتى. ئۇ مېنىڭ تىكىلىپ تۇرغانلىقىمنى كۆرۈپ ئاستا-غىنە تەبەسسۇم قىلىپ قويىدى. مەن شۇ چاغدا ئۇنىڭ نېمىشقا تەبەسسۇم قىلغانلىقىنىمۇ سېزىۋالالماپتىمەن. ئۇنىڭ تەبەسسۇمى يورۇقلۇققا تەشنا بولۇپ تۇرغان زۇلمەتلىك كامېرغا ئالقانچىلىك تۆشۈكتىن بۆسۈپ كىرگەن قۇياش نۇرىدەك قەلبىمىنىڭ چوڭقۇر

تەكتىگە سىڭىپ كىرىپ كەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭغا يىراق - يىراقلاردىن تەلەيۈرۈپ قارايدىغان بولدۇم. ئۇ دائىم چىرايلىق مودا كىيىملەرنى كىيىپ توزدەك ياسىنىپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالغاندا يۈرىكىم ئىختىيارسىز قاتتىق دۈپۈلدەپ، ۋۇجۇدۇم هودۇقۇش ئىچىدە لەرزىگە كېلىپ كېتەتتى. گەرچە يېغىن بىلەن خۇشۇم يوق بولسىمۇ، فاكۇلتېت بويىچە ئوقۇتقۇچىلارغا يېغىن ئېچىلىدىغان كۇنىنىڭ كېلىشىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتەتتىم. يېغىن ئېچىلىدىغان كۈنى دائىم ئىشخانىغا هەممىنىڭ ئالدىدا كېلىۋالاتتىم. يېغىندا نېمىلەرنىڭ سۆزلىنىۋاتقانلىقى زادىلا خىيالىمغا كىرمەي چىقمايتتى. پەقەت ئۇنىڭغا يەر تېگىدىن ئوغرىلىقچە قاراپ ئولتۇرۇش بىلەن يېغىن ۋاقتىنىڭ قانداق تېز توشۇپ كەتكىنىنى سەزمەيلا قالاتتىم. ئىككى يىل ئەنە شۇنداق ئۆتۈپ كەتتى. ئىككى يىلغىچە ئۇنىڭ بىلەن بىرەر ئېغىز بولسىمۇ پاراڭلىشىپ باقمىغاندىدىم. ئۇنىڭ بىلەن يېقىنلىششقا نېمىشقىدۇ هېچقانداق بىرەر باهانە - سەۋەب تېپىلمايتتى. شۇڭا هاياتىم مەن ئۈچۈن بەكمۇ ئەهمىيەتسىز تۈيۇلاتتى. ئۆزۈمنىڭ گومۇشلۇقۇمنى، تارتىنچاقلىقىمنى راسا قاغايتتىم.

كېيىنچە، ئۇنىڭ ئەركىن بىلەن ئارىلىشىپ يۈرگىنىنى بايقاپ قالدىم. ئەركىن تولىمۇ شوخ يىگىت ئىدى. گىتار، تەمبۇر چالالايتتى، ناخشا ئېيتالايتتى، ئۇسسۇل ئويناياتتى. ئەركىن مەن بىلەن بىر كافېدرادا ئىشلەيتتى. هەممە قىزلار ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىشقا، چاقچاقلىشىشقا ئامراق ئىدى. ئۇ دائىم چاقچاق بىلەن مېنىڭ گومۇشلۇقۇمنى مەسخىرە قىلىپ چىشىمغا تېگەتتى!

ـــ هەي گومۇش! بۇ دۇنياغا نېمىشقا كەلدىڭ؟ تۇرە ئورنۇڭ-

دىن، ئۆلۈپ كېتىدىغان جاھان بۇ! شەرەدىن باش كۆتۈرمەي كەچ-كىچە بىرنەرسە يازىسەن، قانداق چىدايسەن؟ يا بىرەر قىزغا چاق-چاق قىلىشنى بىلمەيسەن، بىرەر ئەيىبىك بارمۇيا؟

ئادەملەر ئىچىدە پاراكلاشتىم دېسەم ئەڭ كۆپ پاراكلىشىدىغان ئادىمىم پەقەت ئەركىن ئىدى، چۈنكى مەن تونۇيىدىغان كىشىلەر ئىچىدە پەقەت ئۇلا دائىم مېنىڭ جەمغۇرلۇقۇم ئىچىگە بۆسۈپ كىرىپ مېنى سۆز قىلىشقا ئۇندەيتتى.

دىلىمدىكى نەزىرىمدە گويا كۆكتىكى ئاي ئىدى. مەن بولسام قانىتى بوغۇچىلانغان ئاجىز بىر قۇشقا ئوخشايتتىم. ئۇ ئۆزىنىڭ مىسلىسز گۈزەللىكى بىلەن كۆكتە جەۋلان قىلاتتى. ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە قاراپ، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىش ئەمەس، ھەتتا ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ قالغانلىقىمنى ئىقرار قىلىشقىمۇ پېتىنالمايتتىم.

بىركۈنى ئەركىن ياتقىمغا كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايى ئەسلىدىكىدىن خېلى دەرىجىدە جۇدەپ كەتكەنىدەك كۆرۈنەتتى. ساقال-لىرى ئۆسۈپ كەتكەن بولۇپ، كىيىملىرىمۇ رەتسىز، كىر ئىدى. كىينىشكە ھەددىدىن ئارتۇق ئېتىبار بېرىدىغان بۇ يىگىتنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم. يېقىندىن بۇيان ئۇنىڭ چاقچاق-لىرىمۇ جىمىپ كەتكەنىدى. ياتقىدىن بەزىدە كىشىنىڭ يۈرىكىنى ئەزگۈدەك دەردلىك ناخشا ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالاتتى.

ــ ھە، كېلە، ــ دېدىم ئۇنىڭغا قاراپ.

ئۇ ماڭا قاراپ ئاستاغىنا كۈلۈپ قويدى. ئۇنىڭ كۈلكىسى ماڭا تولىمۇ مىسكىن، ھەسرەتلىك تۇيۇلدى.

ئادەمنىڭ ھەسرىتىنى ئىپادىلەيدىغان ۋاستىسى بەلكىم پەقەت يىغلا بولىمسا كېرەك. ئەگەر ھەسرەتنى يىغا بىلەن ئىپادىلىگىلى

بولمسا، كۆلكه ئارقىلىق ــ ئۇنىڭ ھازىرقى مۇشۇ كۆلكسىدەك ئاجايىپ ئۆزگىشلىك كۆلكه ئارقىلىقمۇ ئىپادىلەش مۇمكىن.

ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى ئازابلىق كۆلكىسىنى، دەردلىك كۆزلىرىنى تەسۋىرلەشكه تىلىم ئاجىزلىق قىلاتتى. ئۇ كۆلۈۋاتاتتى...ئازاب بىلەن كۆلكىدىن ئىبارەت بىر ــ بىرىگه قارىمۇقارشى بولغان بۇنداق ئىككى خىل ھېسسىياتنىڭ بىرلا ۋاقىتتا بىر ئادەمنىڭ چىرايىدا ئىپادىلىنىپ چىقىشىنى كۆرۈش تولىمۇ تەس بولسا كېرەك. ئۇنىڭ يۈزدىكى ھەممە يېرى كۆلۈۋاتاتتى. بىراق ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئاچچىق بىر ھەسرەت ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ بىرئاز جىمجىتلىقتىن كېيىن بىردىنلا شۇنداق دېدى:

ــ ھەي گومۇش!...قاچانغىچه بويتاقلىقنىڭ ئازابىنى تارتىسەن؟ سېنىڭ تويۇڭنى ئويلايمىز دەپ كۆزىمىز تۆت بولۇپ كەتتى. تويۇڭنى گىتار بىلەن، ناخشا بىلەن ئۆزۈملا قىزىتىۋېتەتتىم. لېكىن سەن بىرەر قىزغىمۇ ئېغىز ئاچمىدىڭغۇ دەيمەن.

نېمىشقىدۇ ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقىۋاتاتتى. خۇددى ئۇسسۇزلۇقتىن ئازابلىنىۋاتقان ئادەمدەك بوغدىسىكى مىدىرلاپ، سۆزى ئۈزۈلۈپ قالغىلى تاس قالاتتى، لەۋلىرى سۇس تىترەيتتى.

ئۇنىڭ سۆزى ئۇچۇن بەلكىم سەل خاپا بولۇشۇم ياكى خىجىل بولۇشۇم كېرەك ئىدى، بىراق مەن ئۇنىڭ روھىي ھالىتىدىن ھاڭ ــ تاڭ بولۇپ نېمە قىلىشىمنى، ئۇنىڭغا قانداق مۇئامىلە قىلىشىمنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدىم. گويا ئۇ مەن بىلمەيدىغان باشقا بىر تىلدا سۆزلەۋاتقاندەك، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى قىلچە ئاڭقرالمىدىم.

ــ گەپ قىل دەيمەن، ــ دېدى ئۇ يەنە تىترەك ئاۋاز بىلەن دولامغا ئۇرۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ قوللىرىمۇ سۇس تىترەۋاتاتتى، ــ

دىلبەر...بىلەن توي قىلىشنى خالامسەن؟

يۈرىكىم شىددەت بىلەن گۈپۈلدەپ كەتتى. گويا پۈتۈن جىسمىمدىكى قان ئۈيۈپ قالغاندەك ياغاچتەك قېتىپ تۇرۇپ قالدىم. دىلبەرگە يوشۇرۇن كۆيۈپ-پىشىپ يۈرۈشۈم مەن ئۈچۈن پەقەت مەڭگۈلۈك سىر بولۇپ قېلىشقىلا مۇناسىپ ئىدى. مەن ئۇنى دائىم ئەركىن بىلەن بىللە كىنوخانىغا ياكى باغچىلارغا كېتىپ بارغان هالدا كۆرەتتىم. بۇ چاغلاردا يۈرىكىم پۈرىلداپ ئېيىچىشىپ كېتەتتى. ئۇزۇمنى تولىمۇ قەدىرسىز ۋە بىچارە هېس قىلاتتىم. شۇڭا بۇ مەخپىيەتلىكىمنى گويا پاك ۋە سادىق قىز ئۆز ئىپپىتىنى جان تىكىپ قوغدىغاندەك قۇرغاداپ كەلگەنىدىم.

— هەي، گەپ قىل، — ئۇ دولامدىن سىلكىنىلىدى، — دىلبەرگە كۆڭلۈك بارمۇ-يوق؟! ئەگەر بولسا...دەر...هال...تويغا...تەييارلىق قىل...

بۇ مېنىك چۈشۈم ئەمەس ئىدى، بۇنى ئېنىق ئاڭلىغانىدىم. ئۇ مېنى توي قىلىشقا تەكلىپ قىلۋاتاتتى. كېيىن ئۇ يەنە بىرنېمىلەرنى دېدى. ئەمما لەۋلىرى ئەسەبىيلەرچە تىترەپ، هېچبىر تاۋۇش چىقمايۋاتاتتى. ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، مەست ئادەمدەك دەلدەڭشىگىنىچە سەنتۈرۈلۈپ چىقىپ كەتتى.

— ئەر...كىن!

ژارقىرىغان ئاۋازىم تاماكا ئىسى بىلەن تولغان ياتاق هاۋاسىنىك بوشلۇقىدا لەيلەپ قالدى. يۈرىكىم چەكسىز هاياجان ئىچىدە تېپىرلايتتى. هەي ئىست! دۆتلۈكمىنى، نېمىشقا ئۇنىڭغا بىر ئېغىز مۇگەپ قىلماي چىقىرىۋەتتىم، نېمىشقا دىلبەر قوشۇلسىلا جان دەپ ماقۇل بولىدىغانلىقىمنى ئېيتمىدىم؟ ئىست، نېمىشقا ساراڭلاردەك

ئولتۇرۇپ قالدىم؟ ھېچ بولمىغاندا، نېمىشقا ئۇنداق دەيسەن دەپمۇ سوراپ قويمىغىنىڭ!

ئاشۇ كۈنى كېچىچە كىرپەك قاقمىدىم. يۈرىكىم كۆيۈۋاتاتتى، لېكىن ئاغرىمايتتى. ئەتىيازنىڭ قىزىق ئاپتىپىدا ياتقان ئادەمدەك راھەتلىنىپ، بوشىشىپ كېتىۋاتاتتىم. دىلىمدىكى كۆز ئالدىمدىكى كۈلۈپ تۇرغان گۈزەل غايىبانە سىيماسىنى قۇچاقلايتتىم. ئىسسىپ كېتىپ يوتقانىنى ئېچىۋەتتىم. ئاخىرى ئورنىمدىن تۇرۇپ دېرىزىنىمۇ ئېچىۋەتتىم. دېرىزىدىن ئېتىلىپ كىرگەن سوغۇق شامالمۇ يۈرىكىمنى سەگىتەلمىدى. تاڭ ئاتقىچە تورۇسقا قاراپ ياتتىم.

ئەتىسى بىر سىنىپقا دەرسىم بار ئىدى، ماتېرىيالىلىرىمنى قولتۇقلىمىغا قىسىپ ئاستا كېتىۋاتاتتىم. دىلىمدىكى يىراقتىن كۆرۈپ قالدىم. ئۇنى كۆرۈش بىلەنلا يۈرىكىم قاتتىق سېلىپ كەتكىنىدىن ھودۇقۇپ بىرنەرسىگە پۈتلىشىپ يىقىلىپ كەتكىلى تاس قالدىم. ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىشقا ئەسلا جۈرئىتىم قالمايدىغانلىقىمنى سېزىپ، يانغا بۇرۇلۇپ كەتمەكچى بولدۇم. بىراق قايرىلغۇدەك يول يوق ئىدى. ئۇنىڭغا يېقىنلاشقانسېرى يۈرىكىم دۈپۈلدىگىلى تۇردى. پۈتلىرىم تىترەپ، سەنتۈرۈلۈپ كەتكىلى تاس قېلىۋاتاتتىم. ئارىلىقىمىز ئون مېتىرچە قالغاندا ئۇ دەرھال توختاپ، گويا مەندىن قاچقاندەك شارتتىدە كەينىگە بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى. پۈتۈن بەدىنىم مۇزلاپ كەتتى.

ئۇھ، دەپ ئېغىر بىر تىندىم. يېنىمدىن ئوقۇنتۇچى ۋە ئوقۇغۇچىلار ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. شۇڭا ئاۋازىمنىڭ قاتتىق چىقىپ كەتكىنىدىن خىجىل بولۇپ يۈزلىرىم ئوت ئالغاندەك قىزىپ كەتتى.

كەچتە ئەركىن يەنە ياتقىمغا كىردى. ئۇنىڭ چىرايى ئۆتكەنكى

گۈندىكىگە ئوخشاش ۋە ئۇنىڭدىنمۇ سىرلىق ئىدى. ئۇ ماڭا: "تېخىچە بىرەر ئىش قىلمىدىڭمۇ؟ دەرھال دىلىبەرگە ئېغىز ئاچ" دەپ جېكىلىدى.

بىرنەچچە كۈنگىچە گويا ياتلا بىر دۇنياغا كېلىپ قالغاندەك خيالىلار ئىچىدە تەمتىرەپ يۈردۈم. ئۇنىڭ بىلەن بىرەر قېتىممۇ پاراڭلىشىپ باقمىغان تۇرسام، قانداقمۇ "مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن" دېگەن سۆزنى ئېيتالايمەن؟...مەن شۇندىلا بۇ سۆزنىڭ قانچىلىك مۇقەددەس ۋە قانچىلىك ئېغىر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. ئۇنىڭ كىشى ھاياتىنى كۆلدۈرلەيدىغان ۋە خاراب قىلۋېتىلەيدىغان ئەڭ قۇدرەتلىك سۆز ئىكەنلىكىنى سېزىپ يەتتىم. ئاھ، ئەجەب شېرىن، ئەجەب رەھىمسىز جۇملە - ھە؟! بۇ سۆزلەر يۈرىكىمدە تېپىرلاپ مېنى ئېيتقۇسىز دەرىجىدە قىينايتتى ۋە ئاجايىپ شېرىن غدىقلايتتى. پۈتكۈل ھاياتىم ئاشۇ سۆزگىلا باغلىنىپ قالغاندى. يول ماڭغاندىمۇ ئۆزۈمنىڭ سەزمەستىن ئاستا پىچىرلايتتىم: "ئاھ! دىلبەر، مەن سىزنى سۆيىمەن!"

شۇ كۈنلەردە تېپىرلاپ بىر يەردە تۇرالمايدىغان بولۇپ كەتتىم. كۆزلىرىم كىشىلەر ئارىسىدىن ئۇنىلا ئاختۇراتتى. ئۇنىڭ سىماسى پۈتكۈل ھاياتىمنى ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالغاندى. بۇ ھال مېنى قانىتىق چۆچۈتۈۋەتتى. ئەگەر ئۇنىڭغا ئېرىشەلمەي قالسام...ياق!...بۇنى ئويلاشنىمۇ قورقۇنچلۇق...

ئاخىر دىلبەرگە خەت يازماقچى بولدۇم. ئۇنىڭغا يازغان خەتكە گىيوتى، تولستوي، زىۋگ قاتارلىق مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ پوۋېست، رومان، ھېكايىلىرىدىكى يۈرىكىمگە نەقىش بولۇپ كەتكەن ئاجايىپ گۈزەل لىرىك جۇملىلەرنى، كىشىنىڭ يۈرەك تارىنى چېكىدىغان ئەقىل

لىيە سۆزلەرنى كىرگۈزۈشكە تىرىشتىم. خەتنى بىرەر ئادەمنىڭ كۆزۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ياتقىمنىڭ ئىشكىنى چىڭ تاقۇۋلىپ يازدىم. يازغانلىرىم ئۆزۈمگە پەقەتلا يارىمايۋاتاتتى. بۇ خېتىم ئۇنىڭغا بىر يۈرەكنىڭ چىن مۇھەببىتىنىڭ ساداسى ئەمەس بەلكى بىر پارچە ئاددىي خەت بولۇپ تۇيۇلماسمۇ؟! بۇ خەت مېنىڭ ئۇنى قانچىلىك دەرىجىدە ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلەرمۇ؟

شەرەنىڭ ئاستى پۈرلەپ تاشلانغان قەغەزلەر بىلەن تولۇپ كەتتى. ئاھ، قەلب دېگەن ئەسلىدە ئىپادە قىلغىلى بولمايدىغان نەرسە ئىكەن ـ دە!

ئاخىرى مېڭە تەستە بىر پارچە خەتنى يېزىپ پۈتكۈزدۈم. يەنە ئۆزۈمگە يارىمای قېلىپ تاشلۇۋەتمەسلىكىم ئۈچۈن قايتا ئوقۇپ باقـمايلا چىرايلىق قاتلاپ يانچۇقۇمغا سالدىم.

بىر ـ ئىككى كۈن ئۆتـۈپ كەتـتى. گويا بىرنەچـچە يىل ئۆتۈپ كەتكەندەك تىت ـ تىت بولۇپ يۈردۈم. بىراق خەتنى ئۇنىڭغا بېرىشكە زادى جۈرئەت قىلالمـىدىم. خـەت يانچۇقىمدا بىر پارچـە چوغدەك يۈرىكىمنى كۆيدۈرۈپ ساقلىنۇۋەردى. ئەركىنگە ئەھۋالىمنى ئېيتماقچى بولدۇم. لېكىن ئۇنىڭ ياتقىنىڭ ئالدىغا بىرنەچـچە قېتىم بېرىپمۇ كېرىشكە پېتىنالماي قايتىپ كەلدىم. ئاخىرقى بىر قېتىم بارلىـق غەيـرىتىمنى يىغىپ ئۇنىڭ ئىشكى ئالدىغا بېرىپ تۇرۇشۇمـغىلا ئۇ ياتـقىدىن چىقىپ قالدى.

ـــ ھە، كىرە، سەنمۇ بىرەر ئادەمـنى ئىزدەپ كېـلىدىكەنسەن ـ ھە! ياتاققا كىر.

ـــ ياق، بولدى...مەن...مەن...دىل...دىلبەر... ـــ ھودۇققىنىمدىن

كۆكەچلەپ، گېپىمنىڭ ئاخىرىنى دېيەلمىدىم. قولۇمنى بىرنەچچە قېتىم يانچۇقۇمغا سوزۇپ باقتىم، لېكىن خەتنى ئېلىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم.

ئەركىننىڭ جۈدەپ، سارغىيىپ كەتكەن چىرايىدا بىر خىل ھەيرانلىق ئەكس ئەتتى. ئارقىدىنلا بۇ ئىپادە ئېچىنىشلىق، غەلىتە كۈلۈمسىرەشكە ئۆزگەردى. ئاندىن ئۇ ئاچچىق ئارىلاش، قانداقتۇر چۈشىنىكسىز بىر خىل تەلەپپۇزدا:

ــ ھوي!...قارىغىنا، ئىسىت سېنىڭ ئوغۇل بالا بولۇپ قالغىنىڭنى، بىرەر قىزغا گەپ قىلساڭ سېنى يەۋېتەمتى؟ نېمانچە قورقۇنچاقسەن؟ ئېغىز ئاچالمىساڭ خەت يېزىپ ماڭا بەر، تاپشۇرۇپ بېرەي! ــ دېدى.

بىرنەرسىلەرنى دېمەكچى بولۇپ ئاغزىمنى مىدىرلاتتىم. بىراق ئاۋازىم چىقمايلا قالدى. ئاخىرى قېپقىزىل قان نېمىپ تۇرغان يۈرىكىمنى كۆكرىكىمدىن سۇغۇرۇپ ئالغاندەك، خەتنى تىترەپ تۇرۇپ يانچۇقۇمدىن ئالدىم ــ دە، ئۇنىڭغا بىرىپلا كەينىمگە بۇرۇلۇپ يۈگۈرۈپ كەتتىم.

ئەتىسى دىلبەرنى قورقۇنچ، ئىنتىزارلىق بىلەن ئىزدىدىم. ئەتىگەندە ئىشخانىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئىشىك يوچۇقىدىن قارىسام، ئۇ ئىشخانىسىدا كۆرۈنمىدى. ئەركىنمۇ شۇ كۈنى خىزمەتكە كەلمىدى. ئاڭلىسام كېسەل بولۇپ دوختۇرخانىدا يېتىپ قاپتۇ.

كەچتە ئەركىننى يوقلىغىلى دوختۇرخانىغا باردىم. بالىنىستقا كىرىشمىگىلا ئەركىننىڭ كارىۋىتىدا ئولتۇرغان دىلبەرگە كۆزۈم چۈشتى. كۆچلۈك رەشك ئوتى ۋۇجۇدۇمنى تىترىتىۋەتتى. ئىشىك ئالدىدا

تۇرۇپلا قالدىم. ئەركىنگە ئاسما ئوكۇل سېلىنغان بولۇپ، دىلىمدىكى ئۇنىڭغا قوشۇق بىلەن تاماق ئىچكۈزۈۋاتاتتى. جىددىيلىشىپ كەتكەنلىكىدىن ئەركىنىڭ ئەھۋالى سوراشنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتىمەن. دىلىمدىكى گويا ئۇرۇچىنى كۆرگەن كېيىك بالىسىدەك چۆچۈپ ماڭا لاپىيدە قارىدى، سالام ئورنىدا سۈس كۈلۈمسىرىدى ـ دە، قولىدىكى قاچىنى دېرىزىگە قويۇپلا چىقىپ كەتتى.

بىرئازدىن كېيىن ئېسىمگە كېلىپ ئەركىنىدىن ئەھۋال سورىدىم. ھەرقانچە چاندۇرماي دېسەمۇ ئاۋازىم يەنىلا ئاجايىپ قوپال ۋە سوغۇق تەلەپپۇزدا چىقتى.

ــ ھېچ ئىش يوق. دوختۇرلار كېسىلىڭىز ئانچە ئېغىر ئەمەس، دەيدۇ، ــ دېدى ئۇ يەنىلا ھېلىقى ئېچىنىشلىق كۈلكىسى بىلەن كۈلۈمسىرەپ.

بايا تىنىقى ئەھۋالنى ئويلاپ ئۆزۈمنى ئۆزۈم "ئەركىن بىلەن دىلىمبەرنىڭ ئارىسىدا خىزمەتداشلىقتىن باشقا مۇناسىۋەت يوق" دەپ ئىشەندۈرۈشكە ئۇرۇنۇپ باقتىم. بىراق گۇمان رەھىمسىزلىك بىلەن يۈرىكىمگە ھۇجۇم قىلىۋېرىپ، ئەركىنىنىڭ قەلبىمدىكى ئەسلى ئوبرازىنى خۇنۇكلەشتۈرمەكتە ئىدى.

بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى. دىلىمبەر خېتىمگە جاۋاب بەرمىدى. ۋاقىت ئۇزىققا سوزۇلغانسېرى قەلبىمدىكى ئۇمىدسىزلىك يۈرىكىمنى تاتىلاپ مېنى ئازابلاشقا باشلىدى. ئاخىرى خېتىمنى ئەركىنىنىڭ ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ بەرگىنىدىن گۇمانلىنىپ قالدىم.

ئىنتىزارلىق ئىچىدە بىر ئاينى ئۆتكۈزدۇم. بىركۈنى كەچتە ئىشخانىدىن ياتاققا كېتىۋېتىپ دىلىمبەرنى كۆرۈپ قالدىم. يۈرىكىم شىددەت بىلەن سېلىپ كەتتى. ھودۇقمىنىدىن قاچىدىغان يەر تاپالماي

قالدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى ماڭا ھودۇقۇش، ئەندىكىش ۋە تارتىنىش ئىلكىدە تىكىلگەنىدى. ئۇنىڭ سوغۇق ۋە مسكىن قاراشلىرى تومۇر-لىرىمدىكى قانلارنى مۇزلىتىۋەتتى. تەكلىپىمنىڭ رەت قىلىنغانلىقى كۆڭلۈمگە ئايان بولدى.

ئۇ سەل ئىككىلەنگەن قىياپەتتە بىرنەچچە سېكۇنتقىچە ئورنىدا تۇرۇپ قالدى-دە، قەدىمىنى ئاستاغىنا يۆتكەپ مەن تەرەپكە كېلىشكە باشلىدى.

مەن ھودۇقۇپ، تەنتىرەپ كەتتىم. شۇڭا ئۇنى كۆرمىگەن قىيا-پەتكە كىرىۋېلىپ ياندىپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدۇم.

ــ ئەخ...مەت!...

گويا ھەسرەتلىك يىغىغا ئوخشايدىغان تىترەك ئاۋاز ئاڭلاندى. بۇ ئاۋاز ماڭا ئاجايىپ غەلىتە تۇيۇلۇپ كەتتى. كەينىمگە ئۆرۈلۈپ قاراشقا جۈرئەت قىلالماي، ئورنىمدا ياغاچتەك قېتىپ تۇرۇپ قالدىم. تىنىقمىنى ئىچىمگە يۇتۇپ ئۇنىڭ ھايات-ماماتلىقمىنى بەلگىلەيدىغان ئاۋازىغا قۇلاق سالدىم. گويا يۈرىكىم سوقۇشتىن توختاپ قېلىپ، بەدىنىمدىكى بارلىق قانلار ئۈيۈپ كەتكەندەك تۇيۇلدى.

ــ مەك... ــ ئۇ قولۇمغا قاتلانغان كىچىككىنە قەغەزنى تۇتقۇزۇپ قويدى. ئاندىن يۈگۈرگەن ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىنىپ بارا-بارا يىراق-لاشتى. قوللىرىم گويا ھېلىلا پارتلاپ مېڭى ۋەيران قىلىۋېتىدىغان بومبىنى تۇتۇپ تۇرغاندەك تىترەيتتى. شۇنچە زور، شۇنچە چەكسىز بوشلۇقنى مۇھەببىتىمگە بېرىلگەن جاۋاب پەقەت ئالقانچىلىكلا بىر پارچە قەغەز...

ئارقامغا ئۆرۈلۈپ قارىسام ئۇ يۇزلىرىنى ئىككى ئالقىنى بىلەن توسقىنىچە كېتىۋېتىپتۇ. ئۇنىڭغا نېمە بولغاندۇ، يىغلاۋاتامدۇيا؟!

مەن بىرھازاغىچە قەغەزنى ئېچىپ قاراپ بېقىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدىم، ئالقانچىلىكلا قەغەزگە يېزىلغان جاۋابتىن نېمىنى كۈتۈش مۇمكىن؟

بۇ خەت گويا يېزىپ قويۇلغىنىغا بىرەر يىل بولغاندەك پۈرلىشىپ كەتكەنىدى. خەتنى ئاستا ئېچىپ ئوقۇدۇم: "دەرھال بىزنىڭ ئۆيىگە ئەلچى ئەۋەتىپ، بىر ئاي ئىچىدە توي تەييارلىقىنى پۈتكۈزۈڭ، بولمىسا كېچىكسىز!"

ئۇنىڭ تەكلىپىمگە قوشۇلغان ياكى قوشۇلمىغانلىقىنى ئاڭقىرالماي قالدىم. بۇ سۆز گويا "مەن سېنى سۆيمەيمەن!" دېگەن قورقۇنچلۇق سۆزدەكلا تۇيۇلۇپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن ئېسىمنى يىغىپ خەتكە يەنە بىر كۆز يۈگۈرتتۇم ـ دە، شادلىقتىن تېرەمگە سىغمايلا قالدىم. ياتاقتا بارغۇچە سەكرەپ، تاقلاپ، ئۇسسۇل ئويناپ، باشقىلار كۆرۈپ قالسا خجىل بولۇپ قېلىشىم مۇمكىنلىكىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ قويماي ئاۋازىمنى قويۇپ بېرىپ ناخشا ئېيتىپ كېتىپتىمەن. لېكىن... ئەمدى ھېس قىلدىمكى، ئۇ مېنىڭ تەكلىپىمگە قىلچىمۇ قوشۇلمىغانىكەن. چۈنكى مېنىڭ ئۇنىڭدىن تەلەپ قىلغىنىم سۆيگۈ ئىدى، مەن ئۇنىڭدىن "مېنى ياخشى كۆرەمسىز؟" دەپ سورىغاندىم. ھەرگىزمۇ "مەن بىلەن توي قىلامسىز؟" دەپ سورىمىغاندىم... ئاھ! ھاياتىمدا ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ ماڭا چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن تىكىلىپ قارىغان ھالىتىنى بىر كۆرگەن بولسام ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىش ئەمەس، ئۇنى بىرنى سۆيەلمەي ئۆلۈپ كەتسەممۇ رازى ئىدىم... ياش قىز ـ يىگىتلەر مۇھەببەتلەشكەندە ھەربىر كۈنىنى شېرىن سۆيۈشلەر لەززىتىدىن مەست بولغان ھالدا يېقىملىق پىچىرلىشىشلار ئارقىلىق ئۆتكۈزىدىغاندۇ. بىراق، دىلىمدىكى ماڭا پەقەت ئالقانچىلىكلا

قەغەز ئۇستىدىكى بىر قۇر ئەگرى-بۈگرى ئىنچىكە سىياھ يۇقۇندىلىرى بىلەنلا جاۋاب بەردى. تويىدىن ئىلگىرى ئۇ ئۆزىنىڭ مېنىڭ قەلبىمنىڭ. ھايات‌نىڭ مەڭگۈلۈك ھەمراھى بولىدىغانلىقىنى خىيالىغمۇ كەلتۈرمىگەنىدەك، بىرەر مىنۇت بىر يەردە ئولتۇرۇپ، كۆز قاراشلىرىمىزنى ئورتاقلىشىپ، قەلبىمىزنى ئىزھار قىلىشىپ پاراڭلىشىپ باقايلى دېمىدى. ماڭا پەقەت توي تەييارلىقى توغرىسىدىكى بەزى ئىشلار ھەققىدىلا بىرنەچچە ئېغىز سۆز قىلدى، خالاس.

توي بولۇشتىن بىر ھەپتە ئاۋۋال ئەركىنىڭ بېيجىڭغا كېسىلىنى داۋالاتقىلى ماڭماقچى ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى باردىم.

ــ كەچۈر دوستۇم، ــ دېدى ئۇ مېنىڭ قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇپ، ــ تويۇڭغا قاتنىشالمايدىغان بولدۇم. ماڭا بەخت تىلەيمەن. دىلىرەنى... ئوبدان... ئاسرىغىن! سېنىڭ ئۇنى بەختلىك قىلالايدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن!...

ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ، گېپىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى. قولۇمنى سىقتى. ئۇنىڭ تىترەپ تۇرغان قوللىرىدىنمۇ گويا يۈرەكنى ئەزگۈدەك مۇڭ ئۇرغۇپ تۇرغانىدەك سېزىلدى. ئۇنىڭ چىرايىدا يەنىلا ئۆتكەنكى چاغلاردىكىدەك ھەسرەتلىك كۈلكە ناماياں بولۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ يىغىغا ئوخشاپ كېتىدىغان ھەسرەتلىك كۈلكىسى كىشىنىڭ ئىچىنى سىرىلدۇرۇۋېتەتتى. ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ خۇدۇمنى يوقاتقۇدەك بولدۇم. ئۇنىڭ كۆزلىرى، لەۋلىرى قانداقتۇر سىرلىق بىر خىل ھېسسىياتنى ئاجايىپ زور كۈچ سەرپ قىلىپ يوشۇرۇپ تۇراتتى.

مەن ئۇنىڭ دىلبەرگە مۇھەببەت ئىزھار قىلىشىمغا يارىدىم

بەرگەنلىكىدىن تولىمۇ رازى ئىدىم. بىراق نېمىشقىدۇ دائىم ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالسام ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئاشۇ ئىپادىسىلەر قارا بۇلۇتتەك كۆكلۈمگە كۆلەڭگە تاشلاپ ئۆتۈپ كېتەتتى. "...ھەي، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىنمۇ؟... ئۇنداق بولسا ئۇ نېمىشقا بىزنىڭ تېز-رەك توي قىلىشىمىزغا تىلەكداشلىق قىلىپ كېتىدۇ؟" دەپ ئۆزۈمنى بىھۇدە گۇمانلىرىم ئۈچۈن ئەيىبلەپ، ئاشۇ خىيالىلارنى قەلبىمدىن نېرى قىلاتتىم.

ـــ كېسىلىڭ خېلىلا ئېغىرمۇ؟

ـــ ياق... ـــ ماڭا ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ياش يالتىراپلا تۇرغانىدەك سېزىلدى. لەۋلىرى خۇددى يىغلاشقا تەييار تۇرغان كىچىك بالىنىڭدەك ئۇمچىيىپ كەتتى. بۇ ھالەت شۇنداق تېز يۈز بەردىكى، دەقىقە ئىچىدىلا يەنە كۈلكىگە ئۆزگەردى. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ كۈلكىسى تېخىمۇ ئېچىنىشلىق بولۇپ كەتتى.

ـــ ھەي... بالىدۇرمۇ ئەمەس... كېيىنىمۇ ئەمەس، دەل توي ۋاقتىدا كەتمەكچى بولغىنىڭنى قارا، سەن بولمىساڭ، مەن قانداقمۇ قىلارمەن؟ ـــ دېدىم مەن. ھېنىڭ ئاۋازىمۇ نېمىشقىدۇ ئۇنىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش تىترەپ چىقتى.

ئاخىر تويۇمۇ بولدى. بەختتىن مەست ئىدى. گاھىدا بۇ ئىشلارنىڭ ئۈكۈمدا بولۇۋاتقىنىغىمۇ ئىشەنگۈم كەلمەيتتى. توي كېچىسى ئېسىل بېزەلگەن ئازادە ئۆيدە دىلبەر بىلەن ئىككىمىز يالغۇز قالدۇق. قارىسام، ئۇ يۈزىنى ئالقىنى بىلەن ئېتىپ ئۆكسۈپ يىغلاۋېتىپتۇ، يىغدىن ئۇنىڭ مۇرىسى توختاۋسىز تىترەيتتى. ھەيرانلىق بىلەن بىرھازا تۇرۇپ قالدىم. ئاندىن ئاستا ئۇنىڭ يېنىغا باردىم. يۈرىكىم بوغزىمغا كەپلىشىپ قالغاندەك بىلىنەتتى. بىردەم نېمە

قىلىشىمنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن بارلىق غەيرىتىمنى يىغىپ گويا پارتلاپ كېتىدىغان بومبىغا قول سوزغانىدەك ناھايىتى ئاۋايلاپ، ئۇنىڭ قولىنى تارتىپ يۇزىدىن ئالدىمىۋ، مىسلىسىز بىر ھىجرانىڭ بېشارىتىنى كۆرگەندەك قاتتىق چۆچۈپ كەتتىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ ئىششىپ كەتكەنىدى. بۇنىڭغا قاراپ يۈرىكىم ئوتقا چۈشكەندەك پۈچۈلىنىپ كەتتى.

ـــ دىلا... دىلا... بەر... نە... نېمە بولدىڭىز؟ ـــ دەپ يېلىنىش بىلەن سورىدىم. دۇدۇقلاپ كەتكەنلىكىمدىن ئاۋازىم ئېنىق چىقماي قالدى. ئۇ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ، ئاستاغىنا گويا ئېگىرىغاندەك پىچىرلىدى:

ـــ ھېچ... نېمە...

مەن ئۇنى ھودۇقۇپ، تارتىنىپ، ئاچكۆزلۈك بىلەن ھاسىراپ تۇرۇپ قۇچاقلاپ سۆيدۇم. ئۇ چۆچۈپ، مىسكىن شەھلا كۆزلىرىنى گويا تىك، چوڭقۇر ھاڭنىڭ تۈۋىگە كېلىپ قالغان ئادەمدەك ئاستىلا يۇمۇۋالدى ـ دە، ئۆزىنىڭ بەدىنىنى ئىختىيارىمغا تاپشۇردى. بىراق ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا توي كېچىسىگە خاس قىزغىنلىق، جۇشقۇن ھېسسىيات يوق ئىدى. ئۇنىڭ قۇچقىمغا تاپشۇرغىنى دىلبەر ئەمەس، بەلكى دىلبەرنىڭ خالىغانچە پايدىلىنىشقا بولىدىغان تېنىلا ئىدى. بۇ تەن خۇددى يۇرىكى سوقۇپ تۇرغان، جېنى بار جەسەت ئىدى.

مەن دىلبەرنى ئۆمرۈمدىكى ئەڭ يېقىن دىلكەشىم، سىردىشىم دەپ ھېسابلايتتىم. يىگىرمە تۆت يىلدىن بۇيان كۆڭلۈمدە يىغلىپ، ساقلىنىپ كەلگەن سۆزلىرىمنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرەتتىم. مەن سۆزلىگەن چاغلاردا ئۇ ئاڭلاۋاتامدۇ، ئاڭلىمايۋاتامدۇ بىلمەپ بولمايتتى. ئۇ دائىم كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىكىپ جىمجىتلا ئولتۇ-

راتتى. مەن سۆزلىگەنىدە گەپىمگە ئارىلىشىپ ياكى قىزىقسىنىپ بولسىمۇ بەزى ئىشلارنى سوراپ قويمايتتى. ئۇ پەقەت بىرەر كىتابنىڭ تەرجىمىسى، بۇگۈن دەرس ئۆتكۈچە ئۇچرىغان بىرەر مەسىلە، يېڭىدىن نەشر قىلىنغان كىتابلار، بازاردىن نېمىلەرنى سېتىۋېلىش، كەچتە قانداق تاماق ئېتىش... توغرۇلۇقلا سۆزلەپ قويياتتى... مېنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان شۇنچە يېقىنچىلىقلىرىم گويا جانسىز تاشقا قىلىنغان سەجدىدەك ئېتىبارسىز قالاتتى.

كۈنلىرىمىز ئەنە شۇنداق ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى، ئاخىر مېنى قارا باستى. ئاشۇ كۈنى بېشىم سەل چىڭقىلىپ ئاغرىۋاتاتتى. شۇڭا رۇخسەت سوراپ ئۆيگە قايتتىم. ئەركىنىڭ بىرەر-ئىككى كۈن ئىچىدە كېلىپ قالىدىغانلىقىدىن خەۋىرىم بار ئىدى، لېكىن ئۇنى ئاشۇ هالدا كۆرەرمەن دەپ ئەسلا ئويلاپ باقمىغانىدىم. ئۇلار ئۆيدە بىرەرسى كۆرۈپ قېلىشى مۇمكىنلىكىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيمۇ، ئىشكىنى يېپىپمۇ قويماي، شۇنچە بىمالال هالدا... بولدىلا، بۇ گەپنى تىلغا ئېلىپ يۈرىكىمنى پۇچۇلاشنى خالىمايمەن.

مەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتتىم.

يەر يۈزى ئاپئاق قار بىلەن پۈركەلگەنىدى. كۆپكۆك سۇزۇك ئاسماندا قۇياش كۈلۈپ تۇراتتى. توپ-توپ قىز-ئوغۇل ئوقۇغۇچىلار ئۇياق-بۇياققا ئۆتۈشۈپ تۇراتتى. دۇنيا تېخى تونۇگۈنلا يۇز بەرگەن ۋەھشىي قاتىللىقتىن قىلچە خەۋەرسىزدەك شۇنچە جۇشقۇن، شۇنچە گۈزەل ئىدى.

ئاياغلىرىم ئاستىدا قېلىن قار نارازى بولغانىدەك ئاچچىق غىچىرلايتتى. مەن خۇدۇمنى يوقاتقان هالدا ئەركىنىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن جايدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتىم. نەگە بېرىشىمنى، نەدە تۇرۇشىمنى

ئۆزۈممۇ بىلمەيتتىم. ئەتىگەن ئۆيدىن چىققان پەتتى، خىزمەتىگىمۇ بارمىدىم. سەھەردە دىلىمدىكى ھېچ نەرسىدىن خەۋەرسىز ھالدا كۈندىكىدەك ئالدىمغا بىر قاچا ئىسسىق ئاش ئېلىپ كېلىۋىدى، ئاشنى بىر ئىتتىرىپ ئۆرۈۋەتتىم. بۇ مېنىڭ دىلىمدىكى قىلغان تۇنجى ۋە ئەڭ چوڭ قوپاللىقىم ئىدى. بۇ قوپاللىق ھەرگىزمۇ ئايالىمغا بولغان نەپرەتتىن ئەمەس. مەن ئۇنى يەنىلا ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرىمەن. پەقەت ھاياتقا بولغان نەپرىتىمنى ئىپادىلەش ئۈچۈنلا شۇنداق قىلدىم. چۈنكى ئاش مېنىڭ ھاياتىمنى ئۈزارتىدۇ... دىلىمدىكى كۆزلىرىنى يوغان ئاچقىنىچە ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قالدى، چىرايى ئۆلۈكنىڭكىدەك تاتىرىپ كەتتى، ئاندىن ئاستا ئېڭىشىپ يەردىكى قاچىنى ئالدى. مەن پەلتۇيۇمنى يېيىنچا قلاپ ئۇن-تىنسىز چىقىپ كەتتىم، نېمىشقا تاماق يەيمەن؟ نېمىشقا خىزمەت قىلىمەن؟ نېمىشقا ياشايمەن؟!! ئازاب، دەرد تارتىش ئۈچۈنما؟

سەھەردە ئۆيدىن چىقىپ كەتكىنىمچە گويا ئەرۋاھلاردەك ئايلىنىپ يۈردۈم. كۆز ئالدىمدا پەقەتلا تونۇشۇنكى قاباھەتلىك چۈشكە ئوخشاش دەھشەتلىك مەنزىرە گەۋدىلىنىپ تۇراتتى. لەۋلىرىمدە توختىماي شۇنىرلايتتىم: مەن قاتىل... ئۇنى... بىر تىرىك ئادەمنى... ئۆلتۈرۈۋەتتىم...

ــ ھەي، قارا، ئاۋۇ ئادەم نېمە دەۋاتىدۇ؟

ــ ساراڭ ئوخشايدۇ، ئۆزىگە ئۆزى سۆزلەۋاتىدۇ!

ــ ھا... ھا... ھا...

بىرنەچچە ئۆسمۈر ماڭا قاراپ كۈلۈشۈپ ئۆتۈپ كەتتى. مەن گويا كۆرۈنمەس بىر ئۆتكۈر پىچاق بوينۇمغا تىرىلىپ تۇرغاندەك چۆچۈپ تۇراتتىم. ئەركىنلىك ھېلىقى كىشىنى چۆچۈتىدىغان ئېچە-

نىشلىق كۆلكىلىرىنى قورقۇنچ بىلەن ئەسكە ئالاتتىم.

لېكىن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتكىنىم ھەممە قىساسىنى ئېلىپ بولغىنىم ئەمەس. لەنەت ـ نەپرىتىمنى زەھەر قىلىپ ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا سىڭدۈرۈۋېتەلمىدىم. ئۇ بولسا مېنىڭ يۈرىكىمدە مەڭگۈ-لۈك يارا قالدۇرۇپ كەتتى. ھەتتا ئۇ مېنىڭ قەلبىمدە ئۆزىگە بولغان ئۆچمەنلىك ئۇتىنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە يېنىپ تۇرغانلىقىنى بىلمەيلا ئۆلدى!

شۇ كۈنى مېنىڭ دەرسىم يوق ئىدى. ئىشخانىدا ئەتىگەندىن تارتىپ كەچ سائەت ئون ئىككىگىچە شەرەدىن باش كۆتۈرمەي ئولتۇردۇم. نېمە ئىش قىلىۋاتقىنىمنى ئۆزۈمۈمۇ ئۇقمايمەن، قوللىرىم تېلىپ، كۆيۈشۈپ ئاغرىۋاتاتتى. بەلكىم ئالدىنقا ئېچىپ قويۇلغان خەنزۇچە ئەسەرنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىۋاتقان بولسام كېرەك. يازغانلىرىم توغرىمۇ، خاتامۇ، بۇنىڭغا دىققەت قىلغىنىمۇ يوق. قولۇم قەلەمنى تۇتالماس دەرىجىدە تېلىپ كەتكەنىدى. كۆزلىرىمۇ قادىلىپ قاتتىق ئاغرىيتتى. ھېچكىمۇ ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ "ئەخمەت، نېمە بولدۇڭ" دەپ سوراپ قويمىدى. ھەتتا دىلبەرمۇ "مۇشۇ چاغقىچە نېمىشقا قايتىپ كەلمەيدىغاندۇ" دەپ ئىزدەپ كەلمىدى. شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە يالغۇز، غېرىب ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم... سائەت ئون ئىككىدىن ئاشقاندا ئىشىك جالاقتىدە ئېچىلىپ دەلدەڭشىگىنىچە ئىشخانىغا ئەركىن كىرىپ كەلدى.

ئۇنىڭ ئېگىز، ئورۇقراق بەستى ئالدىمدىكى شەرەگە قاتتىق ئۇرۇلدى. ئۇ قولىدىكى يېرىم بوتۇلكا ھاراقنى شەرە ئۈستىگە جاكىدە قويۇپ بىردىنلا بوينۇمغا گىرە سالدى:

ـــ ئەخمەت!... دوستۇم...

ئۇنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەندى. مەسىت كۆزلىرىنىڭ قارىچۇقى يۇقىرى تارتىلىپ، قاپىقى ئىچىگە كىرىپ كەتكەندى. پىشانىسىگە يىيىلىپ تۇرىدىغان بۇدۇر چاچلىرى چۈۋۈلغان بولۇپ، كۆزلىرى ئۇستىدە قالايمقان ساڭگىلاپ تۇراتتى.

ئۇنىڭ سۆزلىرى يۇرىكىمگە خەنجەردەك سانجىلدى. تومۇرلىرىمدىكى ھەربىر تامچە قان غەزەپ ـ نەپرەت ۋە ئۆچمەنلىك تەپتىدە قايناپ، شىددەت بىلەن نامايىش قىلىشقا باشلىدى، غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدىم:

ـ ھۇ، ئىپلاس قاراقچى! ھۇ، غالجىر ئىت! سەن مېنىڭ ئايالىمنى تارتىۋېلىپ مېنى ۋەيران قىلدىڭ!...

مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىمىغانلىقىنى، نېمە دېگەنلىكىنى ئاڭقىرالمىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. چۈنكى ئۇ ئاللىقانداق چۈشىنىكسىز گەپلەرنى قىلىپ پىچىرلايتتى. ئاخىرى ئۇ قۇۋۇزىنى تولدۇرۇپ بىر نەپەس ئالدى ـ دە، قاتتىق بىر ئۇھ تارتىپ شىرە ئاستىغا ئۆلۈكتەك يىقىلدى.

ئىشخانىنى بىردەم جىمجىتلىق باستى. شۇنداق چىشلىرىمنىڭ بىر ـ بىرىگە كىرىشىپ كەتكەنلىكىنى، مېڭەمنىڭ ھېلىلا پارتلاپ كېتىدىغاندەك چېقىلىپ، لوقۇلداپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدىم.

ئەركىنىڭ چىرايىغا قارىدىم، ئۇ ھېچ نەرسىنى سەزمەيدىغان ئۆلۈكتەك ياتاتتى. ئاشۇ ئەشەددىي رەقىبىمنى يۇدۇپ، يۆلەپ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويىمەنمۇ ئەمدى؟ مەن ئۇنىڭغا بىردەم نەپرەت بىلەن قاراپ تۇردۇم ـ دە، كەينىمگە ئۆرۈلۈپلا ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتىم. ئىشخانىنىڭ ئىشىكى ئوچۇق بولۇپ سوغۇق شامال ۋىزىلداپ كىرىشكە باشلىغانىدى. نېمىشقىدۇ بىردىنلا يەنە كەينىمگە يانىدىم.

كېچىچە ئۇ بۇ يەردە توڭلاپ ئۆلۈپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى. "ئۆلۈم" دېگەن سۆزنى ئويلاپ تېنىم شۇركىنىپ كەتتى. مەن ئىلاجسىز ئېڭىشىپ ئۇنى يۆلىدىم. ئۇنى يۆلەپ مۇشۇ ئۆلۈم مەيدانىغا قاراپ ئايلاپ باستىم.

سىرتتا چەكسىز قاراڭغۇلۇق دۇنيانى قارا كېپەنىدەك ئوراپ تۇراتتى، ئاچچىق شامال ئادەمنى نەشتەردەك چاقاتتى، قار ئۇچقۇنداۋاتاتتى. قەلبىمنى ئاچچىق بىر ئەلەم چۆلغۇالىغاندى. مېنى شۇ قەدەر ئايلاپ ئاستى قىلغان ئەبلەخنى يۆلەپ كېتىۋاتقانلىقىمنى ئويلاپ، ئۆز-ئۆزۈمدىن قاتتىق سەسكەندىم. كۆز ئالدىمدا ئۇنىڭ ئايالىنى قۇچاقلاپ سۆيۈۋاتقان قىياپىتى گەۋدىلىنىپ تۇراتتى. ۋۇجۇدۇمدىكى ئۆچمەنلىك ئوتى قايتىدىن لاۋۇلداشقا باشلىدى. ئەختىيارسىز هالدا ئۇنىڭ بىلىكىنى قويۇۋېتىپ، يول بويىدىكى تەكشى قىرقىلغان پاكار ئارچىلار تەرەپكە كەتتىم. مېڭەم لوقۇلداپ ئاغرىۋاتاتتى. يۈرىكىم مۇزلاپ قېتىپ قالغاندەك تۇيۇلاتتى.

مەن قولۇمنى ئادەم قېنى بىلەن بۇلغاشنى خالىمىدىم. ئۇ مېھرى-مۇھەببەت، ئۆچمەنلىك، رەھىمدىللىك، ۋەھشىيلىك دېگەنلەرنى بىلمەيدىغان جانسىز، ھېسسىياتسىز تەبىئەتنىڭ قولىدا ئۆلدى. ئۇنى تاشلاپ قويدۇم. ئۇ ھېچ نەرسىدىن خەۋەرسىز هالدا قار ئۈستىدە يېتىپ قالدى. ئىككى كۆن ئاۋۇالىلا، ئەگەر ئۇنى ئۆلۈم ئاغزىدىن قۇتۇلدۇرىۋېلىشقا توغرا كەلسە مەن ئۇنىڭ ئۇچۇن بىلكىم ئۆز جېنىمدىن كېچىشكىمۇ رازى بولغان بولاتتىم. لېكىن بۇ نۆۋەت ئۇنى ئۆزۈم ئۆلتۈردۇم. بۇنى ھېچ كىشى ئۇقمايدۇ...

ئەتىگەنده ئۆيدىن چىقىپ كەتكەنىدىم. شۇنىڭدىن بېرى تەلۈلەرەدەك چۆرگىلەپ يۈردۇم. توختىماي مېڭىۋەرگەنلىكىم ئۇچۇن بەك

هېرىپ كەتكەن ئىدىم. ئىككى پۇتۇم چېقىۋەتكەندەك ئاغرىيتتى. تاپىنىم ئاستىدىكى قار غىرىلايتتى.

مەن ئاستا بېرىپ، يول بويىدىكى ئۆزۈن يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇققا ئۆزۈمنى تاشلىدىم. ھايال ئۆتمەيلا قۇلقىم تۇيۇدە:

ــ ئەخمەت! ــ دېگەن تونۇش بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. مەن ئۇنى ئاۋازىدىنلا تونۇدۇم. ئۇ مېنىڭ خىزمەتدىشىم ئىدى.

مەن قارامۇ قويماي ئولتۇرۇۋەردىم. ئۇ قولىنى دولامغا بوشلا قويدى. گويا بەدىنىمگە ئەرۋاھنىڭ قولى تەگكەندەك شۇركىنىپ كەتتىم. بىراق ئۆزۈمنى ئېلىپ قاچمىدىم.

ــ ھەي... بۇ شۇنداق جاھان ئىكەن... ئاشۇ ئەركىننى كىممۇ ئۆلۈپ كېتىدۇ دەپ ئويلىغان. ئىست بىچارە! كېسىلىنىڭ ئازابىغا چىدىماي ھاراق ئىچىپ ئاخىرى توڭلاپ ئۆلۈپ قاپتۇ. ئون گۈلنىڭ بىرى ئېچىلماي تۇرۇپ... ئۇ ئاق قان كېسىلىگە گىرىپتار بوپتىكەن... ئادەمگە ئۆزىنىڭ ئۆلىدىغان ۋاقتىنىڭ يېتىپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلىشتىنمۇ ئارتۇق ئازاب بارمۇ ــ ھە!

بېشىمنى بۇراپ يېنىمغا قارىدىم. خىزمەتدىشىم ئېغىر تىنغىنچە غەمكىن ھالدا ئولتۇراتتى. ئۇنىڭغا مېنىڭ كۆزلىرىم غەلىتە كۆرۈنگەن بولسا كېرەك، ئۇ ماڭا قارامۇ قارشى چۆچۈگەن ھالدا سورىدى:

ــ ئەخمەت، نېمە بولدىڭىز؟!

مەن گەپ قىلماي باشقا ياققا قارىۋالدىم.

ــ بۇگۈن ئىشخانىغا بارمىدىڭىز، مەجەزىڭىز يوق ئوخشايدۇ. سىزگە بىر تەھرىر بۆلۈمىدىن خەت كەلگەنىكەن. ئۆتكىچە بېرىپ قويايى، دەپ ئالغاچ كەلدىم.

ئۇ بىر پارچە خەتنى ماڭا سۇندى. خەتنى ئالمىدىم. بىر ئېغىز

سۆزمۇ قالمىدىم. ئۇ سەل خىجىل بولۇپ خەتنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ كېتىپ قالدى. مەن قىزىتمىسى ئۆرلەپ جۆيلۈۋاتقان ئادەمدەك: "ماڭا ھېچ نەرسە كېرەك ئەمەس! ھېچقانداق خەت كېرەك ئەمەس! ھاياتىمۇ كېرەك ئەمەس!" دەپ خەتنى غەزەپ بىلەن يىرتىپ تاشلىدىم. شۇ تاپتا نەزىرىمدە، ھايات ماڭا بەكمۇ ئېغىر يۈك بولۇپ تۇيۇلۇاتاتتى. بىراق ئۇنى تاشلۇۋېتىش تېخىمۇ تەس ئىدى.

مېڭەم گادىراڭ خىياللاردىن قوچۇلۇپ كەتكەنىدى. ياشاشنىڭ ئەھمىيىتى توغرۇلۇق خىيال سۈرەتتىم. لېكىن ئويلاپ بىر باشقا چىقالمايتتىم. ئويلىغانسېرى خىيالىم چىگىشلىشپ كېتەتتى.

ئاستا قەدەم تاشلاپ ئۆيگە كەلدىم. ئۆيدە ئايالىم ئولتۇراتتى. مېنى كۆرۈش بىلەنلا ئۇنىڭ چىرايى ئۆلۈكنىڭكىدەك تاتىرىپ كەتتى، لەۋلىرى سۇس تىترىدى، ھاپىلا-شاپىلا كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى. مەن ئۇنىڭ ئۇزۇن-ئۇزۇن قايرىما كىرپىكلەر ئوراپ تۇرغان كۆزلىرىگە تىكىلدىم. ئاھ تېپتىنىق، سۈپسۈزۈك، مۆلدۈرلەپ تۇرغان بۇلاقتەك شەھلا كۆزلەر!... ۋۇجۇدۇم تىترەپ كەتتى. ئاھ، ئاشۇ كۆزلەر راستتىنلا ئۇنىڭ كۆزلىرىمدۇ؟! ئاھ، خۇدا، ئۇنىڭغا نېمىشقىمۇ ئاشۇنداق گۈزەل شەھلا كۆزلەرنى ئاتا قىلغانسەن؟ بىرەر پەرىشتىنىڭ كۆزلىرىنى ئۇنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئالماشتۇرىۋەتتىڭمۇ-يا؟!

ئۇ چۆچۈپ كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچتى ۋە ئورنىدىن قوپۇپ ئىچىكىرىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. بىردىنلا نەزىرىم شەرەدىكى كونۇبرتلارغا چۈشتى.

بىر قاراپلا ئەركىنىڭ پوچۇركىسىنى تونۇۋالدىم، ئاشۇ خەتلەر گويا ئەركىنىڭ ماڭا تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىدەك تۇيۇلۇپ مېنى

قاتتىق سۇر باستى. تېنىم شۇركەندى. ماڭمۇ ئۇنىڭدىن بىر ـ ئىككى پارچە خەت كەلگەندى. لېكىن ئۇنىڭ ئايالىمغا ئايرىم خەت يازىدىغانلىقىنى ئويلىمىغان ئىكەنمەن. بىر يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە ئۇنىڭدىن ئايالىمغا يىگىرمە نەچچە پارچە خەت كەپتۇ. مەن كونۇبرتلارغا قارىدىم، ھەممىسىدىكى خەتلەر بىر ـ بىرىدىن قېلىن ئىدى. ئەمدى ماڭا ھەممە نەرسە ئايان بولدى. مەن خەتتىن بىرنى ئېلىپ ئوقۇدۇم:

"سىلىم دىلبەر، ياق، سۆيۈملۈك دىلبەر! مەن سىزنى شۇنداق دەپ ئاتاي، چۈنكى سىز مەن ئۈچۈن سىلىمغا ئوخشاش مېھرىبان، ئەزىز، سۆيۈملۈك!..."

خەت ئەنە شۇنداق باشلانغاندى. دېمەك ئۇ مېنىڭ ئايالىمنى "سۆيۈملۈك دىلبەر" دەپ ئاتاۋاتاتتى. خەتنى ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردۇم:

"مېنىڭ دىلبىرىم، ياخشىمۇ سىز؟

يازغان خېتىڭىزنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. ئاھ، ئۆتۈنۈپ قالاي، مېنىڭ يۇرىكىمنىڭ لەختە ـ لەختە قان بولماسلىقى، ھاياتىمنىڭ ئاخىرقى بىر-نەچچە ئېيىنى خۇشال ـ خۇرام ۋە ئارمانسىز ھالدا ئاتىرجەم ئۆتكۈزۈۋېتىشىم ئۈچۈن بۇنىڭدىن كېيىن ماڭا ئۇنداق خەتلەرنى يازمايسىز. بىلەمسىز؟ خەتلىرىڭىز مېنىڭ يۇرىكىمنى پارە ـ پارە قىلىۋەتتى. سىزنىڭ ياش لىغىرلاپ تۇرغان ھەسرەتلىك كۆزلىرىڭىز ھامان كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ مېنى يەتكۈچە قىينىدى. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنداق خەت يازمايسىز، مەن راستىنلا چىدىيالمايمەن!

دىلبەر، رەھىمسىز ئەجەل مۇدھىش قارا قولىنى سوزۇپ ماڭا يېقىنلاپ كەلمەكتە. بىراق مەن ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزۈمنى بەختسىز ھېس قىلغىنىم يوق. مەن يەنىلا بەختلىك. چۈنكى مەن ئۆزۈم ئەڭ ئارزۇ قىلىدىغان نەرسەمگە ـ سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزگە ئېرىشتىم. شۇڭا ئۆلسەمۇ

ئارمىنىم يوق. مەن سىزنى مەڭگۈ سۆيىمەن. شۇڭلاشقا سىزنىڭ بەختىگىز ــ مېنىڭ بەختىم. شۇنداق بولغاچقىلا مەن سىزگە بولغان مۇھەببىتىمنى چىن ۋە پاك مۇھەببەت دېيەلەيمەن!

ھېلىمۇ مەن داۋاملىق سىزنىڭ غېمىگىزنى يەپ، سىزنىڭ بەختلىك بولۇشىگىزنى تىلەۋاتىمەن. مەن ئاتا ـ ئانىگىزنىڭ سىزنى بىر تۇغقىنىنىڭ ئوغلىغا ياتلىق قىلماقچى ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ قاتتىق ئەنسىرىگەنىدىم. چۈنكى مەن ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتۈرۈپ بىلگەن. ئۇ ئوتتۇز ياشقا كىرگىچىمۇ ئۆيلەنمىگىنى بىلەن، ئۆز ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ نۇرغۇنلىغان بۇزۇقچىلقلارنى قىلغان ئادەم ئىكەن. بىراق ئاتا ـ ئانىگىز بۇنى بىلمەيدۇ. ئۇنىدىن باشقا سىزگە چىشىنى بىلەپ يۈرگەن كىشىلەرمۇ ئاز ئەمەس. مەن سىز بىلەن مۇھەببەتلەشكەنىدىن كېيىن بىرمۇنچە كىشىلەر كېچىلىرى يولۇمىنى توسۇپ مېنى ئاگاھلاندۇرغانىدى. شۇڭا سىزنىڭ ئاشۇنداقلارنىڭ ئېپلاس قوللىرىغا چۈشۈپ، ئاياغ ئاستى بولۇپ قالماسلىقىگىز ئۈچۈن سىزنى ئەخمەت بىلەن تېزرەك توي قىلىشقا ئالدىراتتىم. سىلەرنىڭ خۇشال ـ خۇرام توي قىلىشىڭلارنى كۆزۈمنىڭ نۇرىچۇق ۋاقتىدا كۆرۈۋېلىش مەن ئۈچۈن بەخت ئىدى.

دىلبەر، مۇھەببەت پەقەت جىنسىي ھەۋەس، توي قىلىش ئۈچۈنلا ئەمەس! ياق! سىزنىڭ مۇھەببىتىمىز بەدەننىڭ فىزىئولوگىيىلىك قۇرۇلۇشىنىڭ تەقەززاسى ئەمەس، بەلكى ئىككى روھنىڭ، ئىككى قەلبىنىڭ تەقەززاسى ئۈستىگە ۋۈجۇدقا كەلگەن. شۇڭا ئۇ مادداۋى ئۈستىگە قۇرۇلغان ئاچكۆز شەھۋانىي ئىنتىلىشتىن گۈزەل ۋە يۇكسەك! شۇڭا مەن سىزنىڭ توي قىلالماسلىقىمىزنى چوڭ بەختسىزلىك دەپ ھېسابلاپ كەتمەيمەن. سىز پاك مۇھەببىتىگىز بىلەن مېنىڭ ھاياتىمنى نۇرلاندۇرىدىگىز، شۇنىڭ ئۈچۈن سىزگە مەڭگۈ رەھمەت ئېيتىمەن. مەن پەقەت مۇشۇنىلا ھەقىقىي ۋىسال دەپ ھېسابلايمەن.

يەنە بىرنەچچە ئايدىن كېيىن كۆز يۇمۇشۇم مۇمكىن. ئاھ، بىرنەچچە ئاي، بۇ بىرنەچچە ئاي سۆيگۈ ۋە مۇھەببەتسىز ئۆتكەن نەچچە ئون

يىلدىنمۇ ئەلا ۋە مەنىلىك! مېنىڭ بۇ بىرنەچچە ئايدا ئېرىشىدىغانلىرىمغا نۇرغۇنلىغان كىشىلەر يۇز يىل ياشاپمۇ ئېرىشەلمەي ئالەمدىن ئۆتۈشى مۇمكىن. شۇڭا مەن ئۆزۈمنى مۇرادىمغا يەتكۈچە ياشىغاندەك ھېس قىلمەن.

دىلبەر، بىلەمسىز، ئەخمەت تولىمۇ ياۋاش، ئاق كۆڭۈل، سادىدا يىگىت. ئۇ چوقۇم سىزنى مەندەكلا چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن مەڭگۈ سۆيەلەيدۇ ۋە سىزنىڭ بەختىڭىز ئۈچۈن ئۆز ھاياتىنى تەقدىم قىلالايدۇ. مەن ئۇنى چۈشىنىمەن. ھايات يولىدا ھەمراھسىز قالماسلىقىڭىز ئۈچۈن مەن سىزنى ئۇنىڭغا تونۇشتۇرۇپ قويدۇم. ئۇ سىزگە چوقۇم مەڭگۈلۈك سادىق ھەمراھ بولالايدۇ، سىزنى بەختلىك قىلالايدۇ. بەلكىم كىيىنچە سىزمۇ ئۇنى چۈشىنىپ، ياخشى كۆرۈپ قالارسىز. مەن سىزنىڭ ئۇنىڭغا ياخشى كۆيۈنۈشىڭىزنى، ماڭا سادىق بولغانىدەك سادىق بولۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

ئاھ، دىلبەر...! ۋەھشىي كېسەل مېنى ئۆلۈمگە قاراپ سۈرىمەكتە. رەھىمسىز ئەجەل ماڭا قاراپ كۆلۈمسىرىمەكتە. مەن ئەڭ ئاخىرقى قېتىم سىزدىن يەنە بىر ئۈتۈنۈپ قالاي، يۈرتۇمغا قايتىپ سىز بىلەن كۆرۈشكەندە مەن سىزنى چوقۇم كۆزلىرىڭىزدە خۇشال كۈلكە چاقناپ تۇرغان ھالدا كۆرەي. كۆزۈم يۇمۇلۇش ئالدىدىمۇ مەن سىزگە ۋە ئەخمەتكە ئاستا پىچىرلاپ بەخت تىلەي. باشقىلار مېنى بىرەر مۇقەددەس ئايەتنى يادلاۋاتقان ئوخشايدۇ دەپ قالسۇن!

سىزنى مەڭگۈ سۆيۈپ:

ئەركىن.

10 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى، بېيجىڭ."

خەتنى ئوقۇپ قاتتىق چۆچۈپ، گويا قىش كۈنى ئۆندىرەپ ئۆيدىن چىقىپ، مۇزلۇق سۇغا چۈشۈپ كەتكەن ئاددەمدەك ئەندىكىپ كەتتىم.

مۇقاۋىسى تولىمۇ چىرايلىق ئىشلەنگەن قېلىن بىر خاتىرە دەپتەر شەرەدە تۇراتتى. ئۇستىگە قەلەمنۇ قويۇپ قويۇلغانىدى. خاتىرىنى قولۇمغا ئېلىپ، ئۇدۇل كەلگەن بىر بېتىنى ئېچىپ ئوقۇشقا باشلىدىم:

"5 ـ ئاينىڭ 17 ـ كۈنى.

بۈگۈن مېنىڭ تويۇم... تويىنىڭ بۇنداق ئازابلىق بولىدىغانلىقىنى بىلگەن بولسام... ئەرلەرگە... ئۇنچە تەلپۈنمىگەن، قانچىلىغان كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈپ مۇشۇ كۈننى زارىقىپ كۈتمىگەن بولار ئىدىم. بۇ توي ئەمەس، ماتەم.

ئاھ، ئۆزى خالىمايدىغان بىر كىشىگە سۈنئىي تەبەسسۇملارنى ئاتا قىلىش، سۈنئىي ھالدا مۇھەببەت ياساپ چىقىشتىنمۇ ئازابلىق ئىش بارمۇ ـ ھە!

شۇ تاپ كۆز ياشلىرىم خاتىرە بەتلىرىنى ھۆل قىلىۋەتتى. ئارقامغا قارىمىسامۇ ئەخمەتنىڭ مەندىن كۆزىنى ئۈزمەي جىمجىتقىنا قاراپ تۇرغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئاشۇ ھەددىدىن ئارتۇق تارتىنچاق، بىچارە كۆزلىرىنىڭ مەندىن ـ ئۈت دېگىزىدىن سۇ تەلەپ قىلغاندەك ـ مۇھەببەت تەلەپ قىلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇرۇۋەن. ئۇنىڭ مېنى ئەركىنىڭ ساقايماس كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقىنى كۆرۈپلا مەن بىلەن توي قىلىشقا قوشۇلغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئەركىن بىلەن ئىككىمىز ئارىسىدىكى ئىشلارنى ئۇنىڭدىن مەخپىي تۇتتۇم... كېيىنچە بۇنى... بەلكىم بىز قېرىغاندا، ياق... ئاسان ھاياجانلانمايدىغان بولۇپ قالغانىدا... مەنمۇ بۇ ئازابلارنى ئۇنۇتقانىدا ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرەرمەن...

ئەخمەت ياۋاش، ساددا يىگىت ئىكەن. ئەركىنىڭ دېگىنى بويىچە ئۇنىڭغا سادىق بولۇشۇم كېرەك."

كۆزۈم ئىككى كۈن ئىلگىرىكى ۋەقەلەر يېزىلغان بەتلەرگە چۈشتى:

"...ئۇنى كۆرۈپ، قۇچىقىغا قانداق قىلىپ ئۆزۈمنى ئاتقانلىقىمنى سىزەلمەي قالدىم. يىللىق ۋە قاغجىرغان، تەشنا لەۋلىرىمىز بىر-بىرىگە جۇپلەشكەندىلا بىردىنلا مېڭەمنى دەھشەتلىك بىر خىيال چۇلغۇالدى. چۆچۈپ ئۆزۈمنى ئېلىپ قېچىشقا ئۇرۇنىدۇم. ئاھ، مەن... مەن ئېرى بار ئايال تۇرۇپ... ئاھ، بۇ قىلغانلىرىم قانداق شەرمەندىچىلىك؟! بار كۈچۈمنى يىغىپ ئۆنىڭ قۇچىقىدىن ئاجراشقا تىرىشتىم. ئۆزۈمنى قانچە ئۇنىڭدىن تارتىشقا ئۆزۈنغانسېرى لەۋلىرىم ئۇنىڭ لەۋلىرىگە تېخىمۇ چاپلىشىپ، مەڭگۈ ئاجرالماس بولۇپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلۇشقا باشلىدى. ھاياجاندىن پۈتۈن بەدىنىم تىترەيتتى. مېنى چىن دىلىدىن سۆيىدىغان، مەن ئۈچۈن جان بېرىشكىمۇ تەييار تۇرىدىغان ئەخمەتئىنىڭ مۇڭلۇق، ساددا، بىچارە كۆزلىرىنى ئىزدەپ ئەتراپقا چەكچىيىپ قارايتتىم. ئەركىننىڭ قوينىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ كەتمەكچى بولاتتىم، بىراق گويا بەدىنىم ئۆزۈمنىڭ ئەمەستەك ماڭا قىلچە بويسۇنماستىن ئەركىنگە تېخىمۇ چاپلىشىپ كېتىۋاتاتتى. ئەخمەتئىنىڭ سىماسى كۆز ئالدىمدىن كەتمەي مېنى قىينايتتى.

ئەركىن گويا كۆزى ئېتىكلىك ھالدا چوڭقۇر ھاڭنىڭ تۈۋىگە كېلىپ قالغان ئادەم كۆزىنى ئېچىپ بىردىنلا كەينىگە شوخشىغانىدەك مېنى قويۇۋېتىپ چۆچۈپ كەينىگە داجىدى، لەۋلىرى تىترەپ، يۈزلىرى لىپىلداپ تارتىشىپ كەتتى.

ــ دەلىبەر... بىز... ئاھ... بۇ نېمە ئىش؟!... بۇنداق قىلىساق ئەخمەتكە قانداق يۈز كېلىمىز؟!... قاراڭ، ئىشكىمۇ ئوچۇق تۇرسا...ــ دېدى ئۇ ئەتراپقا چۆچۈپ قاراپ.

ــ ئەركىن، مېنىڭ پەقەت مۇشۇ تېنىملا ئەخمەتكە مەنسۇپ، بىراق بۇ ئۇنىڭغا سادىقەتسىزلىك قىلغانلىق بولمايدۇ. بۇ... بۇ ئىش تەن بىلەن مۇناسىۋەتسىز... بۇ مېنىڭ روھىمنىڭ سىرتقى بەدىنىم ئارقىلىق ئېيتىلىنىشى... بۇ روھنىڭ سۆيۈشى. مېنىڭ روھىمغا پەقەت سىزلا ئىگە... ھازىرمۇ مەن لەۋلىرىم ئارقىلىق سىزگە لەۋلىرىمنى ئەمەس، تەشنا

روهسنى تەقدىم قىلدىم...

گېلىمغا بىرنەرسە قاپلىشىپ قالغاندەك سۆزۈمنى داۋاملاشتۇرالماي قالدىم. كۆزلىرىمدىن ياش قۇيۇلۇشقا باشلىدى..."

خاتىرىنى ئۇستەلگە قويدۇم... ئەركىنگە بولغان ئۆچمەنلىكىمنى ساقلاپ قالالمىدىم. مەن ئەركىننى ئۆلدى دەپ ئويلىغانىدىم. بىراق ھەقىقىي ئۆلگۈچى مەن ئىكەنىمەن. مېنىڭ ئۆلۈشۈم پەقەت مۇشۇ خاتىرە دەپتەر بىلەن خەتنى ئوقۇغاندىن كېيىنلا باشلانغان ئەمەس، بەلكى مەن تولىمۇ ئۇزاق، تولىمۇ ئۇزاق يىللار ئىلگىرىلا ھالاك بولغانىكەنمەن. دىلبەر بىلەن توي قىلغاندىن كېيىن ئۇنى مېنىڭ قەلبىمگە ھەقىقىي ھايات ئاتا قىلدى دەپ ھېس قىلمىپتىمەن. مەن ھەقىقىي مەنىلىك ھاياتنى ئۇنىڭ قەلبىدىن، ئۇنىڭ مۇھەببىتىدىن ئىزدىگەنىدىم. بىراق بۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا ئېرىشەلمەپتىمەن. ئۇنىڭ قەلبىدە مەن ئۈچۈن مۇتلەق ئورۇن يوق ئىكەن. مانا، بۇ مەن ئۈچۈن ھەقىقىي ھالاكەت ئىدى. مەن ئۇنى تولىمۇ كېچىكىپ ھېس قىپتىمەن.

مەن يۇگۇرۇپ ئىچكىرىكى ئۆيگە كىردىم ـ دە، دىلبەرنى چىڭ قۇچاقلىدىم. ئۇ چۆچۈگەن ھالدا كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ماڭا تىكىلدى. لەۋلىرىم قۇرۇپ گەز باغلاپ كەتكەنىدى. بوغۇزۇمغا بىر نەرسە قاپلىشۇالغاندەك ئاۋازىم ئۇزۇلۇپ ـ ئۇزۇلۇپ چىقتى:

ـــ دىلبەر!... جېنىم دىلبەر! ئەركىن ئۆلمىدى. ئۇ سېنىڭ قەلبىڭدە ياشاۋاتىدۇ. شۇڭا ئۇ ئۆلگەن بولسىمۇ مەندىن بەختلىك. بىراق مەنچۇ؟! مەن تىرىك تۇرۇپمۇ ھېچ كىشىنىڭ قەلبىدە ياشىيالمىدىم. ئاھ، كىمۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ؟! كىمۇ مېنىڭ مۇشۇ دۇنيادا ياشاۋاتقان، قەلبى يالقۇنلۇق سۆيگۈ ۋە ئىنتىلىشلەر بىلەن

تولغان ئادەم ئىگەنلىكىمنى چۈشىنىدۇ؟!... مەن ساڭا شۇنچە ئاشىق، بىراق ساڭا زادى نېمە ئاتا قىلالىدىم؟! دىلبەر، ئەخمەت ئۆلدى. سەن ئۇنى ئۆلدى دەپ ھېسابلا، مەن ئەركىن بولاي، مەن سېنى ئەركىنلىك ئورنىدا ئەركىندەك ھەقىقىي پاك مۇھەببەت بىلەن مەڭگۈ سۆيەي!

قار لەپىلدەپ يېغماقتا. ئەتراپقا گۈگۈم قاراڭغۇلۇقى يېيىلماقتا. قاتىللىقىم خەلقى ـ ئالەمگە ئاشكارا بولۇشتىن ئاۋۋال ئەركىنلىك قەبرىسىگە بېرىپ قانغۇچە يىغلۇۋېلىش ئۈچۈن ئاستا قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتىمەن... يېغىۋاتقان قارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ يۈرىكىمنىڭ ئۈستىگىلا چۈشۈۋاتقاندەك كۆكسۈمدە مۇزدەك بىر سوغۇقلۇق، بىر زۇلمەت ھۆكۈمرانلىق قىلماقتا.

مەسئۇل مۇھەررىر: ياسىن ھاۋازى
مەسئۇل كوررېكتور: ھەمرا ھاسىل

قۇتلۇق كېچە (تاللانغان ھېكايىلەر)

«تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى
روزىمەھەممەت جۇمە نەشرگە تەييارلىدى
نەشر قىلغۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
ۋە تارقاتقۇچى
ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى: مىللەتلەر باسما زاۋۇتى
1992-يىل 4-ئايدا 1-قېتىم نەشر قىلىندى
1992-يىل 4-ئايدا بېيجىڭدا 1-قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 4.40 يۈەن

(京)新登字154号

吉祥之夜 （优秀短篇小说选）

（维吾尔文）

《塔里木》杂志编辑部选编

民族出版社出版发行 各地新华书店经销

民族印刷厂印刷

开本：850×1168毫米1/32 印张：12 3/4

1992年4月第1版

1992年4月北京第1次印刷

印数：0001—5,000册

ISBN 7—105—01468—7/I·314

民文（维53） 定价：4.40元

مۇقاۋىسىنى لىۋجيافېڭ ئىشلىگەن
ھۆسن خەتنى ياسىن مۇھەممەت يازغان

ISBN 7—105—01468—7/I·314
民 文 (维 53) 定价：4.40元